

שבוע פרשת ויקהל פקודי - פרשת החודש

(12 - 18 March 2023)

י"ט - כ"ה אדר תשפ"ג

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּנּוּ אֲרָצְכֶם בְּעֵת יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְגֶךָ וְתִירֶשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֶיךָ, וְאָכְלָתָּ וְשִׂבַּעְתָּ: הַשְׁמִירוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יי בְּכֶם וַעֲצַר אֶת הַשְׁמִימִים וְלֹא יִהְיֶה מִמֶּנּוּ וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבָרְתֶם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם: וְשִׁמְתֶם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרְתֶם אֹתָם לְאֹזֶת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדָבָר בֶּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְכֶם, וּבְלִכְתְּכֶם בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְּכֶם, וּבְקוּמְכֶם: וְכִתְבֶתֶם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְכֶם, וּבְשַׁעְרֵיכֶם: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאֲבֹתֵיכֶם לֵאמֹר, כִּי־יִמִּי הַשְׁמִימִים עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כִּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם לְדֶרֶתָם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכִּנֹּף פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זִנִּים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִיִּיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרָיִם מִצְרַיִם לֵהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקֶּבֶל עַל־ מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעְדָּ בְּמוֹד: מַצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחְרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כְּפִי שְׁמֵתֶחֱלַק לִימֵי הַחוּדוּשׁ. יְהִי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאַל־יִבָּזְלֵנוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹךְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מִוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזָרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקימורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוֵּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוֵּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבַבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בֶּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וְקִשְׁרְתָם לְאֹזֶת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתְבֶתֶם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֵיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִיעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס... שכן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכא

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֵינֵי אֱלֹהֵהֶרִים מֵאֵין וְבֹא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מִעַם יְיָ עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: ג אֶל־
יָתֵן לְמוֹט רִגְלֶךָ אֶל־יָנוּם שִׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְיָ שִׁמְרֶךָ יְיָ צִלְךָ
עַל־יָד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הִשְׁמֵשׁ לֹא־יִכָּכֶה וְיָרַח בְּלִילָה: ז יְיָ יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־דָּעַ וְיִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ: ח יְיָ,
יִשְׁמֹר־צִאתְךָ וּבּוֹאֶךָ מִעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שִׁמְחָתִי בְּאֶמְרִים לִי בֵּית יְיָ נִלְךָ: ב עֲמֻדוֹת, הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֶיךָ יְרוּשָׁלַם:
ג יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר, שֶׁחִבְרָה־לָּהּ יַחְדּוֹ: ד שֶׁשָׁם עָלוּ שְׂבָטִים שְׂבָטֵי־יְהוּדָה עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל
לְהַדוֹת, לָשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה, יֵשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ, שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם
וְשָׁלְיוֹ אֶהְיֶה: ז יְהִי־שְׁלוֹם בְּחִילְךָ שְׁלוֹהָ, בְּאֶרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן, אַחֵי וְרַעֵי אֲדַבְּרָה־נָּא שְׁלוֹם בֵּךְ
ט לְמַעַן, בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשָׁה טוֹב לָךְ:

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלֶּיךָ נִשְׁאָתִי אֶת עֵינֵי הַיֹּשֵׁבִי בְּשָׁמַיִם: ב הִנֵּה כְּעֵינֵי עֲבָדִים אֵל יָד אֲדוֹנֵיהֶם
כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֵל יָד גְּבֻרָתָהּ בֵּן עֵינֵינוּ אֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחֲנֵנוּ: ג חֲנֻנוּ יְיָ חֲנֻנוּ כִּי רַב שְׂבַעְנוּ
בוֹ: ד רַב־תָּה שְׂבָעָה לָּהּ נִפְשָׁנוּ הִלְעָג הַשָּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְנָאִי יוֹנִים:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה אדר"ר, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ' אדר"ר, ולמרות שזה כ"פ עוררתיו אודות קביעות שיעורי לימוד בתורת הנגלה ובתורת החסידות. הנה בכל מכתב שכותב אינו מזכיר דבר עד"ז כ"א עד"ד עניינים גשמיים. ואף שגשמיות איש ואשה הישראלים רוחניות הם כי הרי דוקא עי"ז נעשה לו ית' דירה בתחתונים אבל עאכ"כ שהרוחניות של איש ואשה הישראלים רוחניות הם; ותקותי שאין זה אלא חסרון בכתובה אבל לא בהפ"מ.

כבקשתו אזכירו בהיותי על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע להעניינים שכותב במכתבו, ובודאי כשיהי' לו בשו"ט בזה יודיע.

בברכה להצלחה בכל הנ"ל.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

- 224..... שולחן ערוך עם הערות וציורים
224..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
227..... תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 236..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 237..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 238..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 239..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהריי"צ

- 240..... ספר המאמרים - תרפ"ט.
241..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
244..... אגרת קודש מהרבי הריי"ץ לבתו הרבנית חיה מושקא.
248..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ.

הוספות

- 45..... ילקוט לוי יצחק על התורה
46..... ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה
183..... נביאים וכתובים
194..... עין יעקב - מסכת ברכות
252..... נקודה משיחת קודש מעובדת
253..... חומש לקריאה בציבור
268..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
270..... לוח זמנים
271..... סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה ויקהל משה, שבת פרשת ויקהל פקודי,
פרשת החודש, מברכים החודש ניסן, ה'תשי"ב..... 5

התוועדויות

- שיחת ש"פ ויק"פ, פ' החודש, מבה"ח ניסן, ה'תשי"ב..... 19
שיחת ש"פ ויק"פ, פ' החודש, מבה"ח ניסן, ה'תשכ"ט..... 24

לקוטי שיחות

- פרשת ויקהל פקודי, כרך טז..... 31
פרשת ויקהל פקודי, כרך כא..... 38

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת ויקהל פקודי..... 47
לוח לתהלים היומי..... 80
תניא יומי..... 81
לוח 'היום יום'..... 94

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... 99
שלושה פרקים ליום..... 103
פרק אחד ליום..... 166
ספר המצוות..... 180

לימוד מהולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת עירובין / פסחים..... 185
גמרא עם ביאור - מסכת נזיר..... 196
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'..... 224

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בפסוק הפותח את פרשיות השבוע, פרשיות ויקהל-פקודי:

2 וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם, אֵלֶּה
3 הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אוֹתָם, שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה
4 מְלָאכָה, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן

5 לַה' ¹. וַיְדַוְּעִים הַדִּיּוּקִים

6 הַשְּׂאֵלוֹת בְּזָה ² הַמְּבוֹסְסוֹת עַל דִּיּוּקִים

7 בַּלְשׁוֹן הַכְּתוּב, מָהוּ אָמְרוּ מָהוּ

8 שְׂאוֹמֵר הַכְּתוּב וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת

9 כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר

10 אֲלֵיהֶם, דְּלִכְאוּרָה הָיָה לִי

11 לְמִימָר הִיָּה לוֹ (לְכָתוּב) לֹאִמֵּר רַק

12 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי

13 יִשְׂרָאֵל גּוֹ' ³, וּמָזָה מִכֹּךְ שֶׁהַכְּתוּב

14 הִיָּה אוֹמֵר שְׂדַבְרֵי מֹשֶׁה נֹאמְרוּ אֵל כָּל

15 יִשְׂרָאֵל הִיָּה מוֹכֵן מַעֲצָמוֹ

16 שֶׁהִקְהִיל אוֹתָם, וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב

17 בְּכֻמָּה מְקוֹמוֹת בְּתוֹרָה, שֶׁמֶשֶׁה

18 רִבִּינוּ דִּיבֵּר אֵל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמוֹכֵן

19 מֵאִלּוּ שְׁבִי יִשְׂרָאֵל נִקְהַל אֵל מֹשֶׁה,

20 וְגַם לְהֵלֵךְ בְּהַמְשָׁךְ הַפְּסוּקִים כִּאֵן

21 לְעִנְיָן עֲשִׂיית הַמְשָׁכֵן, נֹאמֵר

22 בְּתוֹרָה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל כָּל

23 עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִמִּילָא

24 מוֹכֵן מַעֲצָמוֹ שֶׁהִקְהִיל מֹשֶׁה רִבִּינוּ

25 אוֹתָם אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלָמָּה

26 הוֹצֵרָךְ הַכְּתוּב לֹאִמֵּר וּלְפָרֵט אֵת

27 הַהִקְדָּמָה וַיִּקְהַל מֹשֶׁה שֶׁלִּכְאוּרָה

28 הִיא מִיּוֹתֶרֶת?

29 גַּם צִרְיָן לְהִבִּין דִּיּוּק נִסְפָּה

30 בְּכַתּוּבִים אֵלֶּה מָה שֶׁכְּתוּב אֵלֶּה

31 הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְהָיָה

32 לַעֲשׂוֹת אוֹתָם, וְלֹא פִּרְשׁ

33 בְּכַתּוּב מָה הֵם הַדְּבָרִים?

34 וּמָה שֶׁכְּתוּבוֹ רֹב הַמְּפָרְשִׁים ⁴

35 דְּקָאִי שֶׁהַמּוֹנֵה הִיא עַל עִנְיָן

36 עֲשִׂיית הַמְשָׁכֵן שֶׁנִּתְפָּרֵשׁ

בס"ד. שבת פרשת ויקהל-פקודי,

פרשת החודש, מברכים החודש

ניסן, ה'תשי"ב

(הנחה בלתי מוגה)

1 וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר
2 אֲלֵיהֶם, אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְהָיָה

3 לַעֲשׂוֹת אוֹתָם, שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה, וּבַיּוֹם
4 הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַה' ¹.

5 וַיְדַוְּעִים הַדִּיּוּקִים בְּזָה ², מָהוּ אָמְרוּ וַיִּקְהַל מֹשֶׁה
6 אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם,

7 דְּלִכְאוּרָה הָיָה לִי לְמִימָר רַק וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל
8 כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גּוֹ' ³, וּמָזָה הִיָּה מוֹכֵן

9 מַעֲצָמוֹ שֶׁהִקְהִיל אוֹתָם, וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּכֻמָּה
10 מְקוֹמוֹת, וְגַם לְהֵלֵךְ לְעִנְיָן עֲשִׂיית הַמְשָׁכֵן, וַיֹּאמֶר

11 מֹשֶׁה אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִמִּילָא מוֹכֵן
12 שֶׁהִקְהִיל אוֹתָם, וְלָמָּה הוֹצֵרָךְ לֹאִמֵּר וַיִּקְהַל מֹשֶׁה.

13 גַּם צִרְיָן לְהִבִּין מָה שֶׁכְּתוּב אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אוֹתָם, וְלֹא
14 פִּרְשׁ בְּכַתּוּב מָה הֵם הַדְּבָרִים. וּמָה שֶׁכְּתוּבוֹ רֹב הַמְּפָרְשִׁים ⁴ דְּקָאִי עַל עִנְיָן

15 עֲשִׂיית הַמְשָׁכֵן שֶׁנִּתְפָּרֵשׁ לְהֵלֵךְ בְּפִרְשָׁה, אִינוּ מוֹכֵן ⁵, שֶׁהָיָה בְּעִנְיָן תְּרוּמַת
16 הַמְשָׁכֵן וּמְלָאכַת הַמְשָׁכֵן מְצִינוּ אִמְרָה מְיֻחָדֶת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב ⁶ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה

17 אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֹאִמֵּר קָחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה
18 לַה' וְגו', וְאִם כֵּן, אִי אֶפְשָׁר לֹאִמֵּר שֶׁמָּה שֶׁכְּתוּב לְפָנֵי זֶה, אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר

19 צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אוֹתָם, קָאִי עַל עִנְיָן עֲשִׂיית הַמְשָׁכֵן. וְעַל פְּרָחֶךְ צִרְיָן לֹאִמֵּר,
20 שֶׁאֵלֶּה הַדְּבָרִים גּוֹ' קָאִי עַל מָה שֶׁנֹּאמֵר מִיד לְאַחֲרֵי זֶה, שֵׁשֶׁת יָמִים גּוֹ' וּבַיּוֹם

21 הַשְּׁבִיעִי גּוֹ'. וְאִינוּ מוֹכֵן ⁷, הָרִי הַצִּיּוּרִי דְּשַׁבַּת נִשְׁנָה כְּכָר כְּמָה פְּעָמִים לְפָנֵי
22 זֶה, וּמָה נִתְחַדֵּשׁ בְּעִנְיָן הַשַּׁבַּת בְּפִרְשָׁה זֹ, עַד כְּדִי כָּף, שֶׁבְּשִׁבִיל זֶה הוֹצֵרָךְ

זֶה, וּמָה נִתְחַדֵּשׁ בְּעִנְיָן הַשַּׁבַּת בְּפִרְשָׁה זֹ, עַד כְּדִי כָּף, שֶׁבְּשִׁבִיל זֶה הוֹצֵרָךְ

זֶה, וּמָה נִתְחַדֵּשׁ בְּעִנְיָן הַשַּׁבַּת בְּפִרְשָׁה זֹ, עַד כְּדִי כָּף, שֶׁבְּשִׁבִיל זֶה הוֹצֵרָךְ

זֶה, וּמָה נִתְחַדֵּשׁ בְּעִנְיָן הַשַּׁבַּת בְּפִרְשָׁה זֹ, עַד כְּדִי כָּף, שֶׁבְּשִׁבִיל זֶה הוֹצֵרָךְ

זֶה, וּמָה נִתְחַדֵּשׁ בְּעִנְיָן הַשַּׁבַּת בְּפִרְשָׁה זֹ, עַד כְּדִי כָּף, שֶׁבְּשִׁבִיל זֶה הוֹצֵרָךְ

זֶה, וּמָה נִתְחַדֵּשׁ בְּעִנְיָן הַשַּׁבַּת בְּפִרְשָׁה זֹ, עַד כְּדִי כָּף, שֶׁבְּשִׁבִיל זֶה הוֹצֵרָךְ

(1) ויקהל לה, א"ב. (2) בכל הבא לקמן – ראה גם לקו"ש ח"א ע' 187 ואילך (ממאמר זה). (3) ראה גם אוה"ת פרשתנו ס"ע
ב'צב. ע' ב'קטז. (4) רמב"ן וראב"ע עה"פ. ועוד. (5) ראה גם כלי יקר עה"פ. (6) ויקהל שם, ד"ה. (7) ראה אלשיך עה"פ. הובא
באוה"ת שם ע' ב'קטז. שם ע' ב'קכח. רד"ה ויקהל תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ע' תתקכ [ח"ד ע' א'ר"ט]).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 זה הוצרך משה להקהיל את כל ישראל כדי לומר להם
2 מצות שבת?
3 גם צריך להבין עוד דיוק בפסוקים אלה, והוא דיוק הלשון ששת
4 ימים תעשה מלאכה, תעשה דייקא, הכתוב מדויק ואומר 'תעשה',
5 תי"ו בצירה ועי"ן בקמץ שפירושו
6 עשייה בדרך ממילא⁸, ולא
7 'תעשה', תי"ו ועי"ן בפתח שפירושו
8 ציווי לעשות, וכדאיתא וכן
9 שמואל במכילתא מדרש הלכתי על
10 ספר שמות על הפסוק הזה 'ששת
11 ימים תעשה מלאכה', בזמן
12 שישראל עושין רצונו של
13 מקום הקדוש ברוך הוא, מלאכתו
14 הגשמית של בני ישראל נעשית על
15 ידי אחרים, שעל פי זה
16 נמצא, שבאשר משה הקהיל
17 את בני ישראל, התחיל מיד
18 לדבר עמהם אודות דרגא
19 נעלית ביותר בעבודת הוי',
20 שהוא ענין עושין רצונו של
21 מקום וצריך ביאור מדוע כבר
22 בתחילת הדבור דיבר אליהם משה על
23 דרגה נעלית כל כך?
24 גם צריך להבין דיוק נוסף
25 בכתובים אלה מה שכתוב בהמשך
26 'לששת ימים תעשה מלאכה' ובי"ו
27 השביעי יהיה לכם קדש שבת
28 שבתון להוי', מהו כפל
29 הלשון בזה שהכתוב אומר 'שבת
30 שבתון', דמשמע שהוא כפל
31 הלשון 'שבת שבתון' ולא 'שבת' סתם
32 ענין של תוספת קדושה?
33 גם צריך להבין הקשר
34 והשייכות דכל פירטי הענינים
35 שבכתובים אלה שמופיעים בזה
36 אחר זה, ענין ויקהל משה, ענין
37 אלה הדברים אשר צוה הוי'
38 לעשות אותם, וענין מצות
39 שבת שלכאורה הם דברים שונים
- ביאור בדרך אפשר
ונפרדים זה מזה, אבל כיון שהם מופיעים כאן יחד, יש להבין את הקשר
והשייכות ביניהם?
(ב) ולהבין זה את המענה לכל הדיוקים האמורים לעיל יש להקדים
תחילה מה שכתוב בפירוש רש"י (וכן הוא כדברי רש"י, גם
במדרש⁹ ובזהר¹⁰), שענין
ויקהל משה האמור בפסוק זה
היה למחרת יום הכיפורים,
כשירד משה מן ההר בפעם
האחרונה. דהנה, ביום
הכיפורים אמר הקב"ה
למשה סלחתי כדברך¹¹,
שהוא ענין הכפרה על חטא
העגל¹² (לאחרי תפלתו של
משה במשך מאה ועשרים
יום). וכיון שעל ידי חטא
העגל חזרה זיהמתן של בני
ישראל [דבתחילה בתחילת
הבריה עולם על מילואו
נברא¹³, כדברי המדרש "אף על פי
שנבראו הדברים על מילאתן, כיון
שחטא אדם הראשון נתקלקל" וזאת
כך בא נחש על חנה והטיל
בה זיהמא¹⁴, שזהו ענין חטא
עץ הדעת, וכשעמדו ישראל
על הר סיני פסקה זיהמתן¹⁴
שבאה לעולם בחטא עץ הדעת,
ובחטא העגל חזרה
הזיהמא¹⁵ לעולם], הנה
למחרת יום הכיפורים כאשר
נשלמה הסליחה על חטא העגל היו
ישראל צריכים להסיר את
הזיהמא, ולחזור להמצמד
ומצב שלפני חטא העגל,
כמו בתחילת הבריה שעולם
על מילואו נברא ללא כל חסרון.

(8) ראה ש"ך עה"ת ועוד מפרשי התורה עה"פ. וראה גם אוה"ת פרשתנו ע' ב'קטו. שם ע' ב'קמה. רד"ה ויקהל תרע"ה
הנ"ל. (9) מדרש לקח טוב עה"פ. וראה מכילתא יתרו יח, יג. (10) ח"ב קצה, א. (11) פרש"י תשא לג, יא. ועוד. (12) ראה
אוה"ת שם ע' ב'קמה. (13) ראה ב"ר פי"ד, ז. וראה שם פי"ב, ו. פי"ג, ג (וביפ"ת שם). (14) שבת קמו, א. זח"א נב, ב.
(15) זהר שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְזֶה וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
- 2 אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אוֹתָם, שֶׁהוּא הַדְּבָרִים
- 3 שֶׁאֵמַר לָהֶם מֹשֶׁה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וְאִינִי מְפֹרָשִׁים בְּכָתוּב, הֵם עֲנִין סֹדֵר
- 4 הַעֲבֹדָה בְּתִיקוֹן הַחֹטָא כְּדִי לְהַסִּיר אֶת הַזֹּהָמָא לְגַמְרִי וּלְהַבִּיא אֶת
- 5 הָעוֹלָם לְמַצְבּוֹ בְּתַחֲלִיל הַבְּרִיאָה, קוֹדֵם
- 6 חֹטָא עֵץ הָדַעַת, כְּאִשֶׁר 'עוֹלָם עַל
- 7 מִלּוּאוֹ נִבְרָא'.
- 8 וְהִנֵּה, מֹשֶׁה אָמַר לָהֶם לְבָנֵי
- 9 יִשְׂרָאֵל כְּמָה עֲנִינִים בְּסֹדֵר
- 10 הַתִּיקוֹן שֶׁל הַחֹטָא, כְּנוֹכַח לַעֲלִי,
- 11 אֲבָל הַפֶּרֶט הַעֵיקָרִי שְׁנוֹגֵעַ
- 12 לָנוּ בַּעֲבוּרֵת ה' שֶׁל כָּל אֶחָד, בְּכָל
- 13 מְקוֹם וּבְכָל זְמַן, הוּא מָה שֶׁכָּתוּב
- 14 שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה, (ג)
- 15 תַּעֲשֶׂה בְּדֶרֶךְ מִמֶּלֶךְ, כְּפִי
- 16 שִׁבְעָר לְהֵלֶךְ.
- 17 (ג) וּבִיאוֹר הָעֲנִינִים¹⁶, דְּהִנֵּה
- 18 כְּתִיב¹⁷ בְּתַחֲלִיל יִגִּיעַ בְּפִיךָ כִּי
- 19 תֹאכַל אֶשְׂרִיף וְטוֹב לָךְ,
- 20 וּפִירְשׁוֹ רַ"ל בְּמִשְׁנֵה¹⁸ בְּפִיךָ
- 21 אֲבוֹת אֶשְׂרִיף בְּעוֹלָם הַזֶּה וְטוֹב
- 22 לָךְ לְעוֹלָם הַבָּא, וְהִינֵנוּ¹⁹,
- 23 וּפִירְשׁוֹ הַדְּבָרִים עַל פִּי חֲסִידוֹת הוּא
- 24 שֶׁכְּפִי שִׁיחִיָּה אֶשְׂרִיף בְּעוֹלָם
- 25 הַזֶּה וְטוֹב לָךְ לְעוֹלָם הַבָּא,
- 26 צָרִיךְ לִהְיוֹת הַנִּהְיָגָה שֶׁל הָאָדָם
- 27 בְּעִסְקוֹ בְּאוֹפֶן דִּיגִיעַ בְּפִיךָ
- 28 דְּוָקָא, כְּלוּמַר שֶׁהִיגִיעָה וְהִמָּאמֵץ
- 29 בְּהַעֲסֵק הִיא עִם הַכִּפּוּסִים
- 30 בְּלִבָּד, וְלֹא עִם הָרָאשׁ וְהַלֵּב
- 31 שְׂאוֹתָם הוּא מִשְׁאִיר מִחוּץ לַעֲסֵק, כִּיּוֹן
- 32 שְׂמוּחוֹ וְלָבוֹ שֶׁל הָאָדָם
- 33 צָרִיכִים לִהְיוֹת שְׂקוּעִים רַק
- 34 בְּאַרְבַּע אֲמוּת שֶׁל תוֹרָה
- 35 וְאַרְבַּע אֲמוּת שֶׁל תַּפְלָה
- 36 וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת וְלֹא בְּעִסְקוֹ
- 37 הַגִּשְׁמִיּוּם, וְהִיגִיעָה בְּעִסְקָה הִיא
- 38 עִם הַכִּפּוּסִים בְּלִבָּד, וְאִילוּ מוֹחוֹ וְלָבוֹ אֵינֶם טְרוּנִידִים בְּזֶה.
- 39 וְזֶהוּ תַּעֲשֶׂה בְּדֶרֶךְ מִמֶּלֶךְ, שְׂאִינוּ טְרוּדִים הָאָדָם בְּעִסְקָה

- 40 הַמְּלָאכָה בְּמוֹחוֹ וּלְבוֹ, אֲלֵא הָרִי זֶה כְּאִילוּ הַמְּלָאכָה נַעֲשִׂית
- 41 בְּדֶרֶךְ מִמֶּלֶךְ, מִעֲצָמָה, וְלֹא עַל יְדֵי הָאָדָם. דְּהִנֵּה, לְפִי הָאֱמֶת מִצֵּד
- 42 הָאֱמֶת הָאֱלֹקִית לֹא הִיא הָאָדָם צָרִיךְ לְהַתְּעַסֵּק כָּלָל בְּעִנְיָנֵי
- 43 הָעוֹלָם וְלֹא לַעֲשׂוֹת שׁוּם פְּעוּלוֹת שֶׁל עִסְקָה בְּגִשְׁמִיּוֹת אֲלֵא לַעֲמֹד תָּמִיד
- 44 בְּתַנּוּעָה נַפְשִׁית שֶׁל בִּיטוּל מוֹחַלֵּט
- 45 לְאֱלֹקוֹת, שֶׁהִרִי לְהוֹי' הָאֶרֶץ
- 46 וּמִלּוּאוֹהָ²⁰, כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב
- 47 בְּתַחֲלִילִים, וְהִינֵנוּ שֶׁכָּל הָעוֹלָם וְכָל מָה
- 48 שִׁישׁ בּוֹ שִׁיךְ לְקוֹדֵשׁ בְּרוּךְ הוּא וּבִטְלָה
- 49 לְאֱלֹקוֹת בְּבִיטוּל מוֹחַלֵּט וּמִלָּא כָּל
- 50 הָאֶרֶץ כְּבוֹדוֹ²¹, כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב
- 51 בִּישְׁעִי, וְהִינֵנוּ שֶׁהַקּוֹדֵשׁ בְּרוּךְ הוּא
- 52 נִמְצָא בְּכָל מְקוֹם וּמְקוֹם בְּעוֹלָם, וְזֶהוּ
- 53 גַּם תּוֹכֵן הַכְּתוּב בִּירְמִי' וְאֵת
- 54 הַשְּׂמִים וְאֵת הָאֶרֶץ אֲנִי הַקּוֹדֵשׁ
- 55 בְּרוּךְ הוּא מִלָּא גו'²², הִינֵנוּ
- 56 שֶׁהָאֱלֹקוֹת נִמְצָאִים בְּכָל מְקוֹם וּמְקוֹם
- 57 בְּכָל הַבְּרִיאָה וּמִמְלָאָה אֶת כָּל
- 58 הַמִּצְוֹת כּוֹלָה, הֵן בְּשִׁמִּים וְהֵן בְּאֶרֶץ,
- 59 אֲנִי דִּיּוּקָא, וְהַכְּתוּב מִדִּיּוּק וְאוֹמֵר
- 60 'אֲנִי מִלָּא' וְנִקְטָה דּוּקָא בְּלִשׁוֹן 'אֲנִי'
- 61 לְהוֹרוֹת דְּקָאִי שֶׁהַכּוֹנֵה הִיא עַל
- 62 עֲצָמוֹתָיו? תִּבְרָךְ, עֲצָמוֹת וּמַהוֹת
- 63 הַקּוֹדֵשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעֲצָמוֹ, הִינֵנוּ
- 64 שֶׁלֹּאמַתּוֹ שֶׁל דָּבָר לֹא רַק הָאֶרֶץ מוֹעֵצָה
- 65 מִהָאֱלֹקוֹת נִמְצָאִים בְּכָל מְקוֹם אֲלֵא
- 66 שֶׁעֲצָמוֹת הָאֱלֹקוֹת מִמְלָאִים אֶת כָּל
- 67 הַמִּצְוֹת (אֲלֵא שֶׁלֹּא תָמִיד וְלֹא לְכָל
- 68 אֶחָד הַדְּבָרִים נִרְאָה בְּגִלּוֹי) וְאִם כֵּן,
- 69 כְּאִשֶׁר הָאָדָם עוֹסֵק בְּעִנְיָנֵי
- 70 הָעוֹלָם, הִרִי זֶה בְּכַחֲנִית מָאן
- 71 דְּמַחְוִי בְּמַחוּג קָמִיָּה מְלָכָא²³
- 72 מְסוּפֵר בְּגִמְרָא שְׂרָבִי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנִּיָּה
- 73 הִיא עוֹמֵד בְּבֵית הַקִּיסָר, וּבְפִנֵי הַקִּיסָר,
- 74 הָרָאָה לוֹ אֶפִּיקוֹרִס אֶחָד שֶׁהִיא שֵׁם,
- 75 בְּרִמּוֹ, עַל יְדֵי תַנּוּעָה: הָעַם שְׂאֵדוֹנִיו,
- 76 הַקּוֹדֵשׁ בְּרוּךְ הוּא, הַחֲזִיר אֶת פָּנָיו
- 77 מִמֶּנּוּ. הָרָאָה לוֹ גַּם הוּא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, לְאֶפִּיקוֹרִס, וּפִשְׁטָה אֶת יָדוֹ וְאָמַר לוֹ: יְדוֹ
- 78 נְטוּיָה עֲלֵינוּ. אָמַר הַקִּיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מָה הָרָאָה לָךְ, מָה רָצָה לְרַמּוֹ לָךְ?

(16) בכל הבא לקמן — ראה תורת חיים ד"ה ויקהל משה הב' (תריט, ב [תיד, א] ואילך). (17) תהלים קכח, ב. (18) אבות פ"ד מ"א. ברכות ח, א. (19) ראה גם לקו"ת שלח מב, ד. ד"ה מים רבים תשל"ח פ"ב (תו"מ סה"מ חשון ע' רמו). (20) תהלים כד, א. (21) ישע' ו, ג. (22) ירמ' כג, כד. (23) חגיגה ה, ב. וראה סהמ"צ להצ"צ ח, א. אוה"ת בראשית ח"ד תשכ, א"ב. המשך תרס"ו ע' כב [לא]. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אמר לו: רצה לרמוז לי, העם שהחזיר אדוניו את פניו ממנו, ואני הראיתי לו
2 שידו נטויה עליו. אמרו לו לאותו אפיקורס, מה הראית אתה לו? אמר להם:
3 הראיתי לו העם שהחזיר אדוניו את פניו ממנו, ושאלוהו: ומה הראה לך הוא?
4 אמר להם: איני יודע, לא הבנתי. אמרו: אדם שאינו יודע מה מראים לו
5 ברזם, יראה תנועות לפני המלך?!
- 6 הוציאוהו והרגוהו. ומוסבר על כך
7 בחסידות שבפני המלך צריך להיות
8 בתכלית הביטול ומי שעושה תנועה
9 לפני המלך, מראה את עצמו למציאות
10 בפני המלך וזוהו רואים עד כמה
11 עבודת ה' צריכה להיות בביטול, וכיון
12 שתמיד נמצאים לפני המלך, הקדוש
13 ברוך הוא, כל עשיית מלאכה היא
14 למעשה תנועת האדם בפני המלך ולכן
15 היה צריך לאסור לגמרי עשיית מלאכה
16 גשמית. אלא שהתורה נתנה
17 רשות וגם ציוותה לעסוק
18 בעניני פרנסה, כמו שכתוב²⁴
19 שששת ימים תעבד
20 ועשית כל מלאכתך, ואמרו
21 חכמינו ז"ל בדרשתם על פסוק זה
22 במכילתא, זו מצות עשה²⁵,
23 וכתוב²⁶ בפסוק נוסף בתורה
24 וברכך ה' אלקיך בכל אשר
25 תעשה היינו שהפרנסה היא אכן
26 בברכת ה', אבל האדם מצויד צריך
27 לעשות פעולות של השתדלות ועשייה
28 שיהיו כלי שבו תשרה ברכת ה', ולכן
29 למעשה על פי התורה כן צריך להיות
30 עיסוק במלאכה. ומכל מקום
31 למרות שעשיית המלאכה היא רשות
32 וגם ציווי על פי התורה, בכל זאת הרי
33 זה רק באופן דיגיטל פסיף,
34 היינו, כמבואר לעיל, שמוחו
35 ולבו אינם טרודים בזה והמוח
36 והלב שקועים רק בתורה ותפילה,
37 אלא ההתעסקות בזה היא
38 בכח המעשה בלבד, ובזה בכוח המעשה גופא עצמו רק כפי
39 מידת ההכרח, ולא יותר, כדי שיהיה העיסוק במלאכה גשמית כלי
40 לברכת ה' ויתירה מזה, שמשתמש בזה בעיסוק בגשמיות
- עצמו לעבודת ה', כמו שכתוב²⁸ במשלי ככל דרכיך היינו גם
בדרכי האדם בגשמיות דעוהו דע את הקדוש ברוך הוא.
ואף על פי כן למרות שלמעשה העיסוק בדברים הגשמיים הוא ביגיע
כפיך בלבד, בלי להשקיע בכך את המוח ואת הלב, הרי זה נקרא בשם
יגיעה, וטעם הדבר, לפי
שמצד עצמו רצונו של האדם
לעסוק רק בעניני תורה
ומצוות ולא לעסוק בענינים גשמיים
כלל, ועסק הפרנסה על ידי
התעסקות בדברים גשמיים הוא רק
מצד ההכרח, כאילו פופין
אותו, והיינו, דאף על פי
שהתורה נתנה רשות ועד
שיש מצוה וציווי לעסוק
בפרנסה, ואם כן לכאורה ראוי
לעסוק בזה ברצון ובחפץ לב, מכל
מקום, האדם העובד את ה' אינו
חפץ בהעסק בגשמיות עצמו
(אף שמשתמש בו לעבודת
ה'), ועושה זאת רק מצד
ההכרח, ולכן הוא מחשב
פמה זמן הוא מוכרח לעסוק
בזה ורק בשעות אלה הוא
עוסק בזה ולא יותר, וגם אז
בשעות שלמעשה כן עוסק במלאכתו
ובעיסוקיו הגשמיים הוא מחכה
וממתין שפכר יעבור הזמן
המוכרח לעסק הפרנסה
ויוכל להתעסק בתורה
ותפלה. וכיון שאינו חפץ
בעניני העסק, והעיסוק הוא בלי
רצון ובלי חשק, לכן הרי זה
נקרא בשם יגיעה.
ונמצא שיש בזה בעיסוק בדברים
גשמיים שתי קצוות, מחד
גיסא מצד אחד הרי העסק הוא
באופן דיגיטל פסיף בלבד,
שאינו מכניס אינו משקיע בזה את מוחו ולבו, אלא רק כח
המעשה בלבד, וגם העיסוק בכפי בלבד הוא כפי ההכרח, ולא
יותר אבל רצונו ומוחו ולבו אינם מונחים בהעסק, ועד

(24) יתרו כ, ט. ואתחנן ה, יג. (25) מכילתא – הובאה בדרשות ר' יהושע אבן שועב פרשת וישב, ובספר מנחה בלולה.
(26) ראה טו, יח. ספרי עה"פ. (27) ראה לקו"ת תצא לו, סע"א ואילך. סה"מ צ להצ"צ קו, א ואילך. סה"מ תרצ"ו ע' 115.
ד"ה מים רבים תשל"ח שם. (28) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג.

- 1 שְׁהֶעֱסַק הוּא בְּאוֹפֶן דְּתַעֲשֶׂה, כְּאִילוֹ נַעֲשֶׂה מַעֲצָמוֹ בְּדֶרֶךְ
2 מִמִּילָא. וְלֹאִידֶךָ גִּיסָא מִצַּד שְׁנֵי הָרִי זֶה נִקְרָא בְּשֵׁם יִגְיַעָה,
3 וְהֵינִי, שְׁעָם הָיִית שְׁמִכְנִיס בְּזֶה רַק אֶת כַּח הַמַּעֲשֶׂה בְּלִבְד,
4 עַד כְּמָה שְׁמוּכָרָה, וּבְדֶרֶךְ מִמִּילָא, וְכִין שְׁהֶעֱסַק הוּא בַּמַּעֲשֶׂה
5 מִהַחֲבוּת וּבַמַּעֲשֶׂה מִהוֹמֵן לְכַאוּרָה אִין
6 זֶה בְּדֶרֶךְ יִגְיַעָה אֵלָּא כְּדַבֵּר שְׁעוֹסָקִים
7 בּוֹ כְּלֹאחֵר יָד וּכְבִּדְרָךְ אֵגֵב, מִכָּל
8 מְקוֹם, לְהֵיחִית שְׁאִינוֹ חִפְץ
9 בְּזֶה, וְכָל הַעִיסוֹק הַזֶּה הוּא בַּהֲכֹרָה,
10 הָרִי גַם הַהֲתַעֲסָקוֹת בְּכַח
11 הַמַּעֲשֶׂה בְּלִבְד נִקְרָאת בְּשֵׁם
12 יִגְיַעָה.
13 וּמִמְשִׁיךְ בְּכַתוּב לְאַחֵר 'שֶׁשֶׁת
14 יָמִים תַּעֲשֶׂה מַלְאכָה' וּבִיּוֹם
15 הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת
16 שְׁבִתוֹן גו', וְכֹה מֹשֶׁה רַבִּינוּ
17 מִמְשִׁיךְ וּמִלְמַד אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת
18 אֹפְנֵי הָעֲבֹדָה שִׁבְיָאוֹ לְחִיקוֹן הַחֲטָא
19 וְיַחֲדוּרֵי אֶת הָעוֹלָם לְמַצְבוֹ בַּתְּחִילָה
20 הַבְּרִיאָה כְּאִשֶּׁר 'עוֹלָם עַל מִלּוּאָה נִבְרָא'
21 וְלֹא הִיחָה בּוֹ זֹהֲמָא, וְהִינֵנוּ, וְהַחֲוֹכֵן
22 הַפְּנִימִי שֶׁל סְמִיכוֹת הַדְּבָרִים הוּא
23 שְׁכָאֲשֶׁר שֶׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה
24 מְלָאכָה, בְּדֶרֶךְ מִמִּילָא, הֵנָּה
25 אֶז דְּנִקְרָא יִהְיֶה בִּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
26 שַׁבַּת שְׁבִתוֹן, וּכְמֹאֲמֵר
27 'רַ'ז' 29 בְּגִמְרָא מִי שְׁטַרְח
28 בְּעֶרֶב שַׁבַּת יֹאכֵל בְּשַׁבַּת, כְּפִי
29 שְׁמִמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר.
30 דְּהֵנָּה, כְּאִשֶּׁר הִנְהַגְהָ בְּשֶׁשֶׁת
31 יָמֵי הַשְּׁבוּעָה אִינְהָ כְּדָבְעִי,
32 בְּמוֹבֵן הָרוּחִנִי, הֵינֵנוּ שְׁעֶסַק
33 הַפְּרִנְסָה שְׁלֹו אִינוֹ בְּאוֹפֶן
34 דִּיגִיעַ כְּפִיךְ בְּלִבְד, אֵלָּא
35 מְכַנִּיס בְּזֶה בְּעִיסוֹקֵי הַגִּשְׁמִיִּים
36 לְעוֹרֵךְ הַפְּרִנְסָה גַם אֶת מוֹחוֹ
37 וְלִבּוֹ, וְנַעֲשֶׂה טְרוּד וּשְׁקוּעַ
38 בְּעֶסֶק בְּמוֹחוֹ וּלְבָבוֹ, אִינוֹ גַם
39 כְּאִשֶּׁר מְנַתֵּק אֶת עֲצָמוֹ לְשַׁעֲרָה
40 מִסּוּיָמִת מַעֲנִיגֵי הָעֶסֶק וְרוֹצֶה
41 לְעִסּוֹק בְּתוֹרָה וְתַפְלָה, הֵנָּה
- גַּם אֶז בְּשַׁעֲרָה שְׁמַעוֹנִי לְעִסּוֹק בְּתוֹרָה אוֹ בְּתַפְלָה מְכַלְכְּלוֹת אוֹתוֹ
מִמִּילָא. וְלֹא זֶה בְּלִבְד שְׁמַעוֹנִי וְנִתְּנָה
שְׁלֹו לְהָעֶסֶק כִּיִּן שְׁהוּא שְׁקוּעַ בְּעֶסֶק בְּכָל לְבָבוֹ וּמוֹחוֹ, הֵנָּה גַם אִפִּילוֹ
בְּעֵת הַתּוֹרָה וְהַתַּפְלָה נוֹפְלוֹת לוֹ הַמַּחֲשָׁבוֹת בְּעִנְיַי הָעֶסֶק
שְׁחָשַׁב בְּהֵם בְּמִשְׁךְ כָּל הַיּוֹם,
אֵלָּא עוֹד זֹאת, בְּנוֹסֶף לְעַצֵּם
הַקּוֹשִׁי לְלִמּוּד וְלַהֲתַפְּלָל שְׁנִגְרַם עַל יָדִי
הַמַּחֲשָׁבוֹת הַזֹּרוֹת, הָרִי בְּנוֹסֶף לְכָךְ יֵשׁ
לְאִדָּם זֶה קוֹשִׁי רוּחִנִי נוֹסֶף,
שְׁמַכְכְּלֵיִם אוֹתוֹ בְּנִפְּלִית
מִחֲשָׁבוֹת זְרוֹת נְחוּתוֹת כְּאֵלָּה
שְׁמַעוֹנִי עֲצָמוֹ אִינוֹ שְׁיִיךְ
אֵלֵיהֶם כְּלָל³⁰. וְהֵינֵנוּ, לְפִי
שְׁפַתָּה פִּתַּח לְמַחֲשָׁבוֹת זְרוֹת,
עַל יָדִי כִּךְ שְׁהַתְּמַסֵּר לְעִסּוֹקֵי הַגִּשְׁמִיִּים
וְהַשְׁקִיעַ בְּהֵם אֶת מוֹחוֹ וּלְבָבוֹ, כְּאִמּוֹר
לְעִיל וּכְשִׁפּוֹתָחִים אֶת הַדָּלֶת
אֶזִּי נִדְחָפִים שְׁמָה כו' (אֶז)
מִעַן עֲפָנֹט אֶ טִיר, שְׁפַאֲרֵט
מִעַן זִיךְ אֶהֱיִן כְּשִׁפּוֹתָחִים דִּלְת,
נִדְחָפִים לְשֵׁם).
- וְלִכֵּן, בְּגַלֵּל שְׁנֵי הַחֲסִירוֹנוֹת הַלָּלוּ, גַם
עַצֵּם הַקּוֹשִׁי לְעִסּוֹק בְּתוֹרָה וְתַפְלָה תוֹךְ
הַתְּמוּדוּדוֹת עִם מַחֲשָׁבוֹת זְרוֹת, וְגַם
בְּגַלֵּל שְׁהַמַּחֲשָׁבוֹת הַזֹּרוֹת הַנוֹפְלוֹת לוֹ
הֵן נְחוּתוֹת יוֹתֵר מִדְּרַגְתּוֹ מִצַּד עֲצָמוֹ,
גַם כְּאִשֶּׁר בָּא יוֹם הַשַּׁבָּת, שְׁבו
הוּא פְּנוּי מִכָּל עִיסּוֹקֵי הַגִּשְׁמִיִּים
וְרוֹצֶה אוֹתוֹ בְּעַל עֶסֶק בִּיּוֹם הַשַּׁבָּת
לְאַסְתַּפְּלָא בִּיקְרָא דְּמִלְכָּא,
לְהַתְּבֹנֵן בְּכַבּוֹד הַמֶּלֶךְ, הֵינֵנוּ לְהַתְּבֹנֵן
בְּאַלּוּקוֹת, אִינוֹ יָכוֹל וְהוּא לֹא
מַצְלִיחַ לְקִיִּים וְלִישֵׁם אֶת הָרַצוֹן הַזֶּה,
וְהֵינֵנוּ, שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שְׁאִין
לוֹ אִפִּילוֹ בְּשַׁבַּת בְּחִינַת שַׁבַּת
שְׁבִתוֹן, בְּחִינַת אֶז תַּתְּעַנֵּג עַל
הָרִי³¹, כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בִּישַׁע', הֵינֵנוּ
לְהַתְּבֹנֵן בְּאַלּוּקוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל עוֹנֵג
מִהַלּוֹקוֹת, וּבְגַלֵּל מַצְבוֹ הַנְּחוּת בִּימּוֹת
הַשַּׁבָּעוֹת, אִינוֹ מְסוּגָל לְהַגִּיעַ לִידֵי כִּךְ
גַם בְּשַׁבַּת כְּאִשֶּׁר בְּפוֹעַל אִינוֹ טְרוּד כְּלָל

(29) ע"ז ג, סע"א. (30) ראה דרך חיים שער התשובה פט"ו (יט, ג). מאמרי אדמו"ר האמצעי בראשית ע' שמב. סה"מ תרצ"ז ע' 269. (31) ישעי' נח, יד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בעסק אֶלָּא עוד זאת, אלא מצבו חמור יותר, כך שלא רק שאיננו זוכה
2 להגיע ל'שבת שבתון' אלא שֶׁאֵפִילוֹ שַׁבַּת סָתָם (שַׁבַּת פְּעַם אַחַת)
3 היינו התבוננות באלקות אפילו בדרגה נמוכה מ'תתענג על הוי' אֵין לוֹ.
4 וְזֶהוּ האמור לעיל שאופן ההנהגה בימי השבוע פועל גם על אופן העבודה
5 ביום השבת הוא גַּם התוכן הפנימי
6 של מה שְׁאָמְרוּ רַז"ל³²
7 לַעוֹלָם יִרְאֶה אָדָם בְּשַׁבַּת
8 בְּאִילוֹ כָּל מְלֹאכְתּוֹ עֲשׂוּיָהּ,
9 ולא יהיה מוטרד מעניני מלאכתו כלל,
10 וְהָרִי עֲנֵן זֶה שלא להיות מוטרד
11 ממלאכה בשבת כלל, אֶפְשָׁר יָכוֹל
12 לְהִיּוֹת רַק בְּאֶשֶׁר עֵסֶק
13 הַפְּרִנְסָה הוּא בְּאוֹפֶן דִּיגִיעַ
14 כְּפִיד, שְׁאִינוּ מְכַנִּים מוֹחוֹ
15 וְלָבוֹ בְּעֵסֶק הַפְּרִנְסָה ועוסק
16 בפרנסתו באמצעות ידיו בלבד, אָכֵל
17 בְּאֶשֶׁר בימות החול איננו עובד בדרך
18 יגיע כפיד' בלבד אלא הוּא טְרוּד
19 בְּעֵסֶק במוחו ולבו, אֵי אֶפְשָׁר לֹא
20 יתכן שְׁבִיּוֹם הַשַּׁבָּת יִהְיֶה אֲצִלּוֹ
21 בְּאִילוֹ כָּל מְלֹאכְתּוֹ עֲשׂוּיָהּ,
22 וּמַצֵּד עֲנִינֵי הָעֵסֶק שְׁעֵדִין לֹא
23 סִיִּים לִפְנֵי הַשַּׁבָּת, נַעֲשֶׂה
24 אֲצִלּוֹ בְּלִבּוֹל וטרודות גַּם בְּיוֹם
25 הַשַּׁבָּת. וְרַק בְּאֶשֶׁר עֵסֶק
26 הַפְּרִנְסָה בימות החול הוּא
27 בְּאוֹפֶן דִּיגִיעַ כְּפִיד, שְׁאִינוּ
28 טְרוּד בְּזֶה במוחו ולבו, שְׁזָהוּ
29 עֲנֵן שִׁשַׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה
30 מְלָאכָה, בְּדֶרֶךְ מְמִילָא, וְכֵאלּוֹ
31 הַמְּלָאכָה נַעֲשִׂית מַעֲצָמָה, הִנֵּה אִז
32 וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי גו' שַׁבַּת
33 שַׁבַּתוֹן, שֶׁהוּא הַכֹּפֶל 'שַׁבַּת'
34 שבתון עֲנֵן שֶׁל תּוֹסַפֶּת
35 קְדוּשָׁה ויתרון על 'שַׁבַּת' סתם שהיא
36 קדושה רגילה, וְהִינֵנוּ לִפְנֵי שְׁגָם
37 אִפִּילוֹ בִּימֹת הַחֹל הוּא
38 בְּדֶרֶגַת שַׁבָּת, שְׁאִינוּ טְרוּד
39 בְּעוֹבְדִין דְּחֹל, וְלָכֵן הִנֵּה
40 כְּבוֹא יוֹם הַשַּׁבָּת נַעֲשִׂית
41 אֲצִלּוֹ תּוֹסַפֶּת קְדוּשָׁה בְּאוֹפֶן
- נַעֲלָה יוֹתֵר, לֹא רַק 'שַׁבַּת' סתם שזו ענינו אפילו בימות החול, אלא
קְדוּשָׁה כְּפוּלָה וְנַעֲלָה, שַׁבַּת שַׁבַּתוֹן.
(ד) וְהִנֵּה עֲנֵן זֶה של 'ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי... שבת
שבתון' נֶאֱמַר על ידי משה רבינו לפני ישראל לְמַחֲרַת יוֹם
הַפִּיפּוּרִים, לְאַחֲרֵי שְׁאָמְרָה
הַקֶּב"ה סְלַחְתִּי כְּדָבָרְךָ,
וְהוֹתַחֵל הַתִּיקוֹן עַל חֲטָא
הָעֶגֶל, שֶׁהִיא חֲטָא עֲבוּדָה זָרָה
וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּזִמְנֵי הַגָּלוּת
שְׁצָרִיד לְתַקֵּן חֲטָא עֲבוּדָה
זָרָה, שְׁבַגְלָלוּ הִיא חוֹרְבָן בֵּית
רִאשׁוֹן³³ כְּדִבְרֵי הַגְּמָרָא "מְקַדֵּשׁ
רִאשׁוֹן מִפְּנֵי מַה חָרַב מִפְּנֵי ג' דְּבָרִים
שֶׁהָיוּ בוֹ, עֲבוּדָה זָרָה וְגִילּוֹי עֲרִיּוֹת
וְשִׁפְכוֹת דָּמִים], וְעַל זֶה עַל תִּיקוֹן
חֲטָא הָעֶגֶל נֶאֱמַר שֶׁהַתִּיקוֹן לְזֶה
לְחַטֵּא עֲבוּדָה זָרָה הוּא עַל יְדֵי זֶה
שְׁעֵסֶק הַפְּרִנְסָה יִהְיֶה בְּאוֹפֶן
דְּשִׁשַׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה,
הַתַּעֲסָקוֹת בְּמִלָּכָה בְּדֶרֶךְ מְמִילָא
בִּיגִיעַת הַיָּדִים בְּלָבָד, מְבַלִּי לְהַטְרִיד
בְּכֵךְ אֵת הַמוֹחַ וְאֵת הַלֵּב, כְּפִי שֶׁמִּשְׁמִיךְ
וּמְבַאֵר.
וְהָעֲנֵן בְּזֶה, דְּהִנֵּה, בְּעֲנֵן
עֲבוּדָה זָרָה מְבַאֵר
הַרְמָב"ם³⁴ טַעוֹת דּוֹר אָנוּשׁ
שִׁבְיָמִי הַתַּחֲלִיל עֲנֵן עֲבוּדָה זָרָה,
שְׁאָמְרוּ בְּנֵי אוֹתוֹ הַדּוֹר, הוֹאִיל
וְהָאֱלֹקִים בְּרָא כּוֹכְבִּים אֱלֹהִים
וְגִלְגָּלִים לְהַנְהִיג אֶת הָעוֹלָם
כּוֹ רִאשׁוֹן הֵם הַכּוֹכְבִּים וְהַגִּלְגָּלִים
לְשִׁבְחָם וּלְפָאֲרָם וּלְחַלּוֹק
לָהֶם כְּבוֹד כּוֹ. וְהִינֵנוּ, שְׁאִנִּי
אוֹתוֹ הַדּוֹר סָבְרוּ בַטְעוֹת
שֶׁהַשְּׁפָעוֹת מִלְּמַעְלָה מִהַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא בַעֲצָמוֹ, לֹא בָאוֹת יִשְׁרִיּוֹת
מִלְּמַעְלָה אֲלֵא הֵם עַל יְדֵי
מְמוּצָעִים, מַעֲיָן 'מְתוֹכִים' כְּמוֹ
שַׁבְּתוֹב³⁵ מִמְּגֵד תְּבוֹאוֹת
כּוֹ. וְהִינֵנוּ, שֶׁהַשְּׁפָעוֹת מִלְּמַעְלָה הֵם עַל יְדֵי מְמוּצָעִים, כְּמוֹ שַׁבְּתוֹב³⁵ מִמְּגֵד

(32) מכילתא ופרש"י יתרו כ, ט. טושו"ע או"ח סש"ו ס"ח. שו"ע אדה"ז שם סכ"א. (33) יומא ט, ב. (34) הל' ע"ז פ"א ה"א.
(35) ברכה לג, יד.

- 1 שָׁמֶשׁ וּמִמָּגֵד גֵּרֶשׁ יִרְחִים, הֵינּוּ שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ וְהִירָח הֵם 'מְמוּצָעִים' שֶׁרָכַם נִמְשָׁךְ וְכָא לְעוֹלָם הַשֶּׁפַע הָאֱלֹקִי, וְעַם הַיּוֹתֵם מְמוּצָעִים
- 2 בְּלִבָּד וְאִנּוּם מְקוֹר הַשֶּׁפַע, מְכַל מְקוֹם עוֹבְרֵת הַשֶּׁפַע שֶׁמְקוֹרָהּ מִהַקְדוּשׁ בִּירוֹן הוּא עַל יָדָם, וְלָכֵן טַעַם הָאֲנָשִׁים בְּדוּרוֹ שֶׁל
- 3 אֲנוֹשׁ וְהַשְׁתַּחֲוִי לְשָׁמֶשׁ וְלִירָח, תְּבֹאוֹת שָׁמֶשׁ וּמִמָּגֵד גֵּרֶשׁ יִרְחִים, וְעַם הַיּוֹתֵם מְמוּצָעִים בְּלִבָּד, מְכַל מְקוֹם עוֹבְרֵת הַשֶּׁפַע עַל יָדָם, וְלָכֵן טַעַם וְהַשְׁתַּחֲוִי לְשָׁמֶשׁ וְלִירָח, כְּדִי לְקַבֵּל מֵהֶם הַשֶּׁפַע הַטֵּבֵעַ³⁶. וְהֵינּוּ, מְכַל מֵהֶם הַשֶּׁפַע בְּלִבּוֹשֵׁי הַטֵּבֵעַ³⁶. וְהֵינּוּ, שְׁגָם הֵם הוֹדוּ שֶׁהֶקֶב"ה הוּא מְלָךְ מְלָכִים, אֲבָל קָרוּ לִיה אֱלֹקָא דְאֱלֹקֵינָא³⁷, שֶׁהֶחֱשִׁיבוּ אוֹתָם לְמַצִּיאוֹת. אֲךָ הָאֱמֶת אֲתָם שְׂאִין לְהַחֲשִׁיב אוֹתָם לְמַצִּיאוֹת כָּלל, מְשׁוּם שְׂאִינָם אֱלָא בְּגִרְזָן בִּיד הַחוּצָב בּו³⁸.
- 4 וְכִפִּי שֶׁמְבֹאֵר ה'צִמְחָה צִדִּיק' בִּירוֹן מְצוּתִיךְ:
- 5 "... הַטְעוֹת הַגְדוֹל שֶׁל דּוֹרוֹת הָרַשׁוֹנִים בְּעִבְרָם לְשִׁמְשׁ וְיָרֵחַ וְכָל צֶבַע הַשָּׁמַיִם... וְנִמְשָׁכוּ אַחֵר דּוֹר אֲנוֹשׁ שִׁבְמִי הוֹחֵל לְקַרֹּא בְּשֵׁם עֹבֵדָה זָרָה, וְכֹמוּ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם בִּפְרָק א' מִהַלְכוֹת עֹבֵדָה זָרָה, בִּימֵי אֲנוֹשׁ טַעַם הַעַם טְעוֹת גְּדוֹל וְנִבְעָרָה עֲצַת חֲכָמֵי הָדוֹר הַהוּא, אֲמָרוּ רָאוּי לְחַלּוֹק לָהֶם כְּבוֹד כִּי וְרִצּוֹנוֹ לִזְמַן, לִפִּי שֶׁרָאוּ שֶׁכָּל בַּחֲנִית שֶׁפַע לְמַטָּה נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי צֶבַע הַשָּׁמַיִם, וְזוֹהוּ הִי גַם כֵּן עֵינֵי דוֹר הַפְּלָגָה שֶׁהָגַם שִׁידְעוּ הֵיטֵב מִשְׁתַּחֲוִים תָּמִיד וְעַל יְדֵי זֶה דּוֹקָא נִמְשָׁךְ לָהֶם כֹּחַ זֶה הַשֶּׁפַע, מְכַל מְקוֹם, מְרֹבַח חֲשֵׁקִים בְּגִשְׁמִיּוֹת דּוֹקָא עֲבָדוּ לָהֶם, כְּדִי שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לְבַטֵּל עֲצָמָם, שֶׁמִּמֶּדֶת הַקְדוּשָׁה אִי אֲפֹשֶׁר לְקַבֵּל כִּי אִם עַל יְדֵי בִיטוּל כְּמוֹ שֶׁבֹא בְּתוֹרָה מִטַּעַם הַנִּלְבִּיטוּל הִישׁ לֵאמֹר, כָּלִים לְאוֹרוֹת, כִּי הוּי' הוּא הָאֱלֹקִים כִּי, וְהֵם רָצוּ לִילֵךְ בְּשִׁירֵיּוֹת לְבָם הָרַע וְשֶׁאֵף-עַל-פִּיכֵן יִהְי' לָהֶם הַשֶּׁפַע טוֹבָה... וְלֹאֲתָ עֲבָדוּ לְמִזְלוֹת וְכָל צֶבַע הַשָּׁמַיִם הַמְשַׁפְּעִים בְּעוֹלָם הַזֶּה כִּנָּל, וְאִנּוּם מְכַל-מְקוֹם הִי' בּוֹה גַם טְעוֹת, וְהוּא שֶׁלֹּא הִבִּינוּ הָאֱמֶת הִיּוֹת כָּל צֶבַע הַשָּׁמַיִם בִּידוֹ יִתְבָּרַךְ כִּגְרוֹן בִּיד הַחוּצָב בּוֹ בְּלִבָּד, וְאִם כֵּן לֹא הִי' מוֹעִיל כָּלִל הַעֲבֹדָה וְהַכְּבוֹד אֵלֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁלֹּא יִתְכַן לִיתֵן כְּבוֹד לְגִרְזָן הָרוֹמֵם שִׁבְדֵי אָדָם..."
- 6 וְהֵעֵנִי בְּזֶה, כְּדֹאֲתָא בְּמִשְׁנָה⁴¹ אֵל תְּהִי פְעֻבָּדִים הַמְשַׁמְשִׁים אֶת הָרֹב עַל מִנָּת לְקַבֵּל פָּרֶס, אֱלָא שֶׁלֹּא עַל מִנָּת לְקַבֵּל פָּרֶס (וּפִירֵשׁ רַבִּי עֹבַדְיָה מְבִרְטָנוֹרָא: "פָּרֶס - לְשׁוֹן עֵרֶךְ. בְּעֵרֶכְךָ, מִתְּגַמְּלִין פּוֹרְסָנִיָּה. וְהוּא מָה שֶׁאִדָּם נִתֵּן לְמִי שֶׁעֲבָד אוֹתוֹ לְצוּרֵךְ פּוֹרְסָנִיָּה גַם בְּמִלְאָכָה הָרוֹחֲנִית בְּעֲבֹדָת הַיּוֹי"⁴⁰, כִּפִּי שֶׁמְשַׁיִךְ וּמְפַרֵּט.
- 7 וְהֵעֵנִי בְּזֶה, כְּדֹאֲתָא כִּפִּי שֶׁמְבֹאֵר בְּמִשְׁנָה⁴¹ בְּפָרְקֵי אֲבוֹת אֵל תְּהִי הִיְהוּדִים הַעוֹבְדִים אֶת ה' פְּעֻבָּדִים הַמְשַׁמְשִׁים אֶת הָרֹב עַל מִנָּת לְקַבֵּל פָּרֶס, אֱלָא הֵינּוּ פְעֻבָּדִים הַמְשַׁמְשִׁים אֶת הָרֹב שֶׁלֹּא עַל מִנָּת לְקַבֵּל פָּרֶס (וּפִירֵשׁ רַבִּי עֹבַדְיָה מְבִרְטָנוֹרָא: "פָּרֶס - לְשׁוֹן עֵרֶךְ. בְּעֵרֶכְךָ, מִתְּגַמְּלִין פּוֹרְסָנִיָּה. וְהוּא מָה שֶׁאִדָּם נִתֵּן לְמִי שֶׁעֲבָד אוֹתוֹ

(36) ראה סהמ"צ להצ"צ ו, א. ס, א. ובכ"מ. (37) ראה מנחות בסופה. (38) ע"פ ישעי' י, טו. (39) ראה לקו"ת אחרי כז, ג. סהמ"צ להצ"צ קז, א. סה"מ תרצ"ו ע' 114 ואילך. ד"ה מים רבים תשי"ז פ"ד (תו"מ סה"מ חשון ע' שכג ואילך). ובכ"מ. (40) ראה תורת חיים שם תרכא, סע"א [תטו, א] ואילך. (41) אבות פ"א מ"ג. וראה תורת חיים שם תקפט, ב [שצו, ג].

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 והוא אינו חייב בדיון ליתן לו כלום, כמו מה שיתן אדם לבנו קטן או לאשתו
2 או לעבדו מפני קורת רוח שעשו לו. ואפילו לתקוות פרס כזה לא יעבוד אדם
3 את בוראו, אלא מאהבה בלבד". והיינו, שִׁכּוּל לְהִיּוֹת אוֹפֵן
4 עֲבוּדָה, שהאדם עובד את ה' עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס, כדי שתהיה לו
5 עצמו תועלת מכך, וזוהי עבודת ה' של
6 האדם שִׁיּוּדָע וּמִבִּין בְּמוֹחוֹ אֵת
7 הַטוֹב וְהָעִלְיוֹי שֶׁבְּלִימּוֹד
8 הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְנִרְגָּשׁ
9 אֲצִלוֹ בַּחֲכָרָה וּבִהְרֹגֶשׁ הַנוֹעֵם
10 וְהָעֲרִיבוֹת וְהַמְתִּיקוֹת בַּתּוֹרָה
11 וּמִצְוֹת, וְלִכְנָן מִתּוֹךְ הַבְנָה
12 בַּחֲשִׁיבוֹת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת וּמִתּוֹךְ
13 הַכְרָה וְהִרְגֵּשׁהּ בַּמְתִּיקוֹת וּבִעֲרִיבוֹת שֶׁל
14 הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת עוֹסֵק בַּתּוֹרָה
15 וּמִצְוֹת בַּפּוֹעַל. אֵךְ עַל זֶה אֵךְ
16 שֶׁלְכַאוּרָה נִרְאָה שׁוֹוֹ עֲבוּדַת ה' בִּדְרָגָה
17 גְבוּהָ אֲמָרוּ אֶל תְּהִיּוּ כַּעֲבָדִים
18 הַמְשַׁמְשִׁים אֶת הָרֵב עַל מְנַת
19 לְקַבֵּל פָּרֶס, ואין זו עבודת ה'
20 הִרְצִיָּה, וְהִיּוֹנוּ, שֶׁעֲבוּדַת הָרִי'
21 לֹא־מִיתָתָהּ מִבְּלִי פְּנִיּוֹת אִישִׁיּוֹת
22 וּמִבְּלִי כּוֹנוֹת שֶׁל תּוֹעֵלַת אִישִׁית הִיא
23 לֹא מִצַּד הָרִגֶשׁ הַטוֹב
24 וְהַתַּעֲנוּג שִׁישׁ לוֹ מִכֵּן כּו', אֲלָא
25 עֲבוּדַת ה' אִמִּיתִית הִיא עֲבוּדָה מִתּוֹךְ
26 קְבָלַת עוֹל, שִׁמְקִים תּוֹרָה וּמִצְוֹת
27 כִּיּוֹן שְׂרׁוּעָה לְקִיּוּם אֵת הָרִצְוֹן
28 הָעֲלִיּוֹן ואין לוֹ בִּכֵּן כּוֹנוֹת וּפְנִיּוֹת
29 אִישִׁיּוֹת, גַּם לֹא נִעְלוֹת וְחֲשׁוּבוֹת בִּיּוֹתֵר.
30 וְהִנֵּה, כֹּאֲשֶׁר הָעֲבוּדָה הִיא
31 בְּאוֹפֵן שֶׁל קְבָלַת עוֹל, מִתּוֹךְ
32 קְבָלַת עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם וְהַתְּבַלְלוֹת
33 לְרִצְוֹן ה', וְלֹא לְמִטְרוֹת אִישִׁיּוֹת
34 וְתוֹעֵלַת אִישִׁית, הִרִי זֶה בִּבְחִינַת
35 תַּעֲשֶׂה, בְּדֶרֶךְ מִמִּילָא, כִּי
36 בְּעֲבוּדַת ה' בְּאוֹפֵן כּוֹה הָאָדָם לֹא מִבִּיא
37 לִידֵי בִיטוּי אֶת מִצִּיאוֹתוֹ הָאִישִׁית וְאֶת
38 רִצְוֹנֹתָיו הָאִישִׁיִּים וּבְאוֹפֵן שֶׁל
39 יִגִּיעָה וְגַם מִתּוֹךְ מֵאֲמֵן, כִּפִּי
40 שִׁמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר. וְהִיּוֹנוּ, דְּכִיּוֹן
41 שֶׁהָעֲבוּדָה שֶׁהָאָדָם עוֹבֵד אֶת ה'
42 אֵינֶה בְּאוֹפֵן שֶׁנִּמְשָׁף לָזֶה מִצַּד רִצְוֹן וְתַעֲנוּג וְחֶשֶׁק כּו' שֶׁהם
- רצונות אישיים שלו ותחושות ורגשות אישיות שלו, אֲלָא מִתּוֹךְ קְבָלַת
עוֹל בְּלִבָּד, וְכִמּוֹ אָדָם הַעוֹשֶׂה דְּבַר שֶׁאֵין לוֹ תַּעֲנוּג בְּזֶה אֲלָא
עוֹשֶׂה זֹאת כְּאִילוֹ כּוֹפִין אוֹתוֹ, לִכְנָן נִקְרָאת עֲבוּדָה זֹו בַּחֲנִינַת
יִגִּיעָה כִּי מֵאֲחֵר שֶׁאֵין לוֹ בִּכֵּךְ רִצְוֹן אִישִׁי וְעִנִּין אִישִׁי, הִרִי הוּא נִדְרֵשׁ לְמֵאֲמֵן
לַעֲשׂוֹת זֹאת. וְכִמּוֹ כֵּן בִּדְבַר עַם
עִנִּין הִיגִיעָה וְהַמֵּאֲמֵן מִצַּד אֶחָד, מִצַּד
שְׁנֵי הָרִי זֶה כְּאִילוֹ הָעֲבוּדָה
נַעֲשִׂית בְּדֶרֶךְ מִמִּילָא, כְּאִילוֹ
הָעֲבוּדָה נַעֲשִׂית מִעֲצָמָה וְלֹא בְּכוּחוֹת
שֶׁלּוֹ וּבִהְשָׁקָה מִצִּידוֹ כִּי, כֹּאֲשֶׁר
הָעֲבוּדָה הִיא מִתּוֹךְ הָרִגֶשׁ כּו'
שֶׁהוּא אִישִׁית מִרְגִּישׁ וּמְכִיר בְּמַעֲלַת
הָעֲבוּדָה וְהָעֲרִיבוֹת שֶׁל הָעֲבוּדָה, אֲזִי
אֲפָשֶׁר יִתְּנֵן שִׁיחֻשׁוֹב שְׂכָחִי
וְעוֹצֵם דִּי עֲשֶׂה לִי אֵת הַחִיל
הַזֶּה⁴², שֶׁמִּחְמַת טִיב
כְּשִׁרְוֹנֹתָיו וְטִיב מִדּוֹתָיו שֶׁהם
מְשׁוּבָּחִים וּמְעוֹלִים הָרִי הוּא לּוֹמֵד
תּוֹרָה וְנוֹתֵן צִדְקָה. אֲבָל
כֹּאֲשֶׁר הָעֲבוּדָה אֵינֶה מִצַּד
הָרִגֶשׁ שֶׁלּוֹ, וְלֹא מִעוֹרֵב בָּה שׁוֹם
רִגֶשׁ אִישִׁי וְשׁוֹם עִנִּין אִישִׁי אֲלָא
הָאָדָם עוֹבֵד אֶת ה' בְּקְבָלַת עוֹל
בְּלִבָּד, אֲזִי מִבִּין וּמִרְגִּישׁ
שֶׁאֵין זֶה הָעֲבוּדָה שֶׁלּוֹ, וְמָה
שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֵינֶנוּ מִפְּנֵי הַמַּעֲלוֹת
וְהִיכּוּלוֹת שֶׁלּוֹ אֲלָא כָּל מָה
שֶׁנִּפְעַל הָרִי זֶה בְּסִייעָתָהּ
דְּשִׁמְיָא, בַּעֲזֹרַת שָׁמַיִם, בְּסִייעַ
שֶׁהוּא מִקְבֵּל מִהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
וּבְאוֹפֵן שֶׁהִסִּיעַ מְלַמְעָלָה
הוּא לֹא חֶלֶק קֹטֵן מִהִדְבַּר אֵלָּא
הָעִיקָר, כִּמְאֲמַר רַז"ל⁴³
שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל
פְּתַחוּ לִי פֶתַח זֵעִיר כְּחוּדוֹ שֶׁל
מַחֲט וְאֲנִי אֶפְתַּח לָכֶם פֶּתַח
גָּדוֹל וְרוּחַב בִּיּוֹתֵר כְּפֶתַחוֹ שֶׁל
אוֹלָם, הִיּוֹנוּ, שֶׁהַפְּעוּלָה שֶׁלּוֹ
שֶׁל הָאָדָם עֲצָמוֹ הִיא בִּבְחִינַת
פְּתִיחַת פֶּתַח כְּחוּדוֹ שֶׁל מַחֲט
בְּלִבָּד, וְאֵז נַעֲשֶׂה עִיקָר וְכֹל
הַעֲנֵן בְּדֶרֶךְ מִמִּילָא, עַל יְדֵי זֶה שֶׁמִּסִּיעֵין אוֹתוֹ מְלַמְעָלָה.

(42) עקב ח, יז. (43) ראה לקו"ש ח"א ע' 191 הערה 17.

- 1 וְעֵנִין זֶה של עבודת ה' מתוך קבלת עול לעשות את רצון ה' ולא מתוך
2 רצונות אישיים ותחושות אישיות, אפילו של קדושה, הוא תיקון על
3 חטא העגל, שַׁעַל יָדוֹ על ידי חטא העגל חֲזָרָה וירדה לעולם
4 הַיְּהוּמָא דְחֵטָא עֵין הַדַּעַת¹⁵ כנזכר לעיל. דְּהֵנָּה, חטא עין
5 הַדַּעַת הוא עֵנִין הַהֲרָגָשׁ⁴⁴,
6 ההכרה והמודעות לרע כְּמוֹ
7 שְׁכָתוּב⁴⁵ בתורה אודות חטא עין
8 הַדַּעַת וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב
9 הָעֵץ לְמֵאֱכֹל וְכִי תֵאָהוּ הוא
10 לְעֵינָיו, שֶׁהוּא הָרְאִיהָ הַמְּמִלָּה
11 כאן, מִשְׁמַעוּתָהּ עֵנִין הַהֲרָגָשׁ
12 וְהַמְּדוּעוּתָהּ כו'. וְהַתִּיקוֹן לְזֶה
13 הוא עֵנִין הָעֲבוּדָה מִתּוֹךְ
14 קְבָלַת עוֹל, לֵאמֹר שׁוּם הֲרָגָשׁ אִשִּׁי
15 שֶׁהִיא בְּאֹפֶן דְּתַעֲשָׂה, בְּדֶרֶךְ
16 מְמִילָא, כִּי עֵיקַר הַעֲשִׂיהָ הִיא
17 בְּסִיעֵתָא דְשִׂמְיָא וְלֹא בְּכוּחוֹ שֶׁל הָאָדָם
18 וּבְאֹפֶן שֶׁל יִגִּיעָה כִּיֹּן הַעֲשִׂיהָ
19 הִיא לֵאמֹר רְצוֹנוֹת אִישִׁים וְכַמוֹ עֲשִׂיהָ
20 מִתּוֹךְ כִּפְיָה בְּנֹזֵקֵי לַעֲלִיל.
21 וְזֶה גַם מֵהַ שְׁמִיעוּתוֹ⁴⁶ בתורה
22 הַסּוֹד שֶׁהִנְשָׁמֹת שֶׁהִיוּ
23 בְּשַׁעְבּוֹד מִצְרַיִם הֵן גִּלְגּוֹל שֶׁל
24 הַנְּשָׁמֹת דְּדוֹר הַפְּלָגָה,
25 שֶׁאֲמָרוּ נִבְנָה לָנוּ עִיר וּמִגְדָּל
26 גֹּא'⁴⁷, וְרָצוּ לְמַרְדּוֹ בְּקֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא,
27 כְּמִסּוּפֵר בְּתוֹרָה, וְהַתִּיקוֹן עַל זֶה
28 הִיָּה שִׁיעָבוֹד מִצְרַיִם שֶׁעָבְדוּ
29 בְּחוּמֵר וּבִלְבָּנִים⁴⁸. וְהַעֲנִין
30 בְּזָה, עַל פִּי חֲסִידוֹת, הוּא שֶׁחֵטָא
31 דוֹר הַפְּלָגָה שֶׁאֲמָרוּ וְנַעֲשֶׂה
32 לָנוּ שֵׁם הוּא עֵנִין הַהֲרָגָשׁ
33 בְּדַבְרֵים בְּלִי רְצוּיִים, וְהַתִּיקוֹן לְזֶה
34 הוּא עַל יְדֵי גְלוּת וְשַׁעְבּוֹד
35 מִצְרַיִם בְּחוּמֵר וּבִלְבָּנִים,
36 בְּאֹפֶן שֶׁל עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ
37 וְיִגִּיעָה דְּוָקָא, כְּטַבְעָה שֶׁל עֲבוֹדָה
38 שְׁנַעֲשִׂית מִתּוֹךְ כִּפְיָה וְהִכָּרָה שֶׁאֲזָהוּ
39 הַהִיפּוֹף מִכְּמוֹ שֶׁהִיָּה בְּדוֹר
- 40 הַפְּלָגָה, שֶׁאֲפִי שֶׁעָבְדוּ בְּחוּמֵר וּבִלְבָּנִים לְבָנִית הַמִּגְדָּל, מִכָּל
41 מְקוֹם, לֹא הִיָּתָה עֲבוֹדָתָם בְּאֹפֶן שֶׁל יִגִּיעָה וְעֲבוֹדָתָם לֹא הִיָּתָה
42 עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ כְּעֲבוֹדָה הַנַּעֲשִׂית בְּכִפְיָה וּבִהֲכָרָה, כִּיֹּן שֶׁהִיָּה לָהֶם תַּעֲנוּג
43 בְּזָה, שֶׁהִיָּה רָצוֹ לְעֲלוּת לְרָקִיעַ וְלִהְיוֹת⁴⁹ וְכו', וְעֲבוֹדָתָם
44 בְּחוּמֵר וּבִלְבָּנִים הִיָּתָה מִתּוֹךְ רְצוֹנוֹת
45 אִישִׁים וְלָכֵן הִיָּה הַתִּיקוֹן לְזֶה
46 עַל יְדֵי שֶׁעָבְדוּ מִצְרַיִם בְּחוּמֵר
47 וּבִלְבָּנִים בְּאֹפֶן שֶׁל עֲבוֹדַת
48 פֶּרֶךְ, עֲבוֹדָה מִתּוֹךְ יִגִּיעָה גְּדוּלָה
49 שְׁמִיעוּתָהּ וּמִשְׁכַּרְתָּהּ אֶת הַגּוֹף⁵⁰
50 וְאֶת הַנֶּפֶשׁ וּמִבְטֵלָתָהּ אֶת הַמִּצְוֹת
51 שֶׁל הָאָדָם וְאֶת הַרְצוֹנוֹת שֶׁלוֹ.
52 וְכֵן הוּא בְּעֵנִין תִּיקוֹן חֵטָא
53 עֵין הַדַּעַת עַל יְדֵי הָעֲבוּדָה
54 דְּשִׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה,
55 כִּי, חֵטָא עֵין הַדַּעַת הוּא עֵנִין
56 הַהֲרָגָשׁ, הַהֲכָרָה וְהַמְּדוּעוּתָהּ בְּרַע,
57 כְּנֹזֵקֵי לַעֲלִיל, וְכֹאשֶׁר הָעֲבוּדָה
58 הַרוּחָנִית שֶׁהָאָדָם עוֹבֵד אֶת ה' הִיא
59 מִתּוֹךְ הֲרָגָשׁ בְּטוֹב וּנְעוּם הָעֲבוּדָה,
60 אִין זֶה יִגִּיעָה, כִּיֹּן שְׁמִיעוּתוֹ
61 וְהִנֵּה בְּעֲבוּדָתוֹ יֵשׁ לוֹ בְּכָךְ רְצוֹן
62 וְעֵנִין אִשִּׁי, וְאִין זֶה בְּדֶרֶךְ
63 מְמִילָא, כֹּאֲלוֹ הוּא עֲצֻמוֹ אִינוֹ
64 עוֹשֶׂה דְּבַר כִּיֹּן שְׁחוּשָׁב בְּטַעוֹת
65 שֶׁעָבְדוּתוֹ הִיא בְּכַח עֲצֻמוֹ
66 וְשׁוֹכֵחַ שֶׁהִעִיק הוּא הַסִּיעוֹ מִלְּמַעְלָה,
67 וְלָכֵן הַתִּיקוֹן עַל זֶה הוּא עַל
68 יְדֵי הָעֲבוּדָה מִתּוֹךְ קְבָלַת עוֹל
69 וּבִטּוֹל שֶׁל הַרְצוֹנוֹת הָאִישִׁים, שֶׁאֲזָהוּ
70 הָעֲבוּדָה הִיא בְּאֹפֶן שֶׁל
71 יִגִּיעָה (תְּמוּרָתָהּ זֶה שֶׁהִיָּתָה
72 עֲבוּדָתוֹ מִתּוֹךְ תַּעֲנוּג וְלָכֵן הִיא
73 מִתְקַנָּה אֶת הָעֲבוּדָה מִתּוֹךְ תַּעֲנוּג),

(44) ראה מאמרי אדה"ו אתהלך לאזניא ע' נה ואילך. סה"מ עזר"ת ע' פט ואילך. עטר"ת ס"ע צב ואילך. ה'ש"י"ת ע' 118.
ד"ה לא תהי' משכלה שנה זו (ספר המאמרים תשי"ב ע' רכד). ובכ"מ. (45) בראשית ג, ו. (46) פרי עץ חיים שער חג המצות
פ"א. אוה"ת שמות ע' כד-כה. סה"מ תרנ"ה ע' צה ואילך. ד"ה ויראו את אלקי ישראל תשי"ט (סה"מ תשי"ט ע' קיה
ואילך). ועוד. (47) נח יא, ד. (48) שמות א, יד. (49) פרש"י נח שם, א. (50) פרש"י שמות שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ויבאופן דתעשה, בדרך ממילא, על ידי הנתינת כח
2 מלמעלה (תמורת זה שהיתה מצד מחשבה מוטעית של כחי
3 ועוצם ידי גו').
4 (ו) וזהו ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה
5 הדברים גו'. דהנה למחרת יום הכיפורים, כשהוצרכו בני
6 ישראל להסיר את הזהבא 7 ולפעול שיהיה העולם כמזו שהיה
8 בתחלת הבריאה, קודם 9 החטא, לפני חטא עץ הדעת
10 שזעזע מלכתחילה על מילואו 11 נכבא, כדבר מלא ושלם ללא חיסרון.
12 הנה אז ויקהל משה גו' 13 ויאמר גו' אלה הדברים גו',
14 דקאי שהמכוון הוא על ל"ט 15 המלאכות דעובדין דחול, פדרשת רז"ל⁵¹ דברים הדברים
16 אלה הדברים, אלו ל"ט מלאכות שצאמרו 17 למשה מסיני, שעל ידם פועלים תכלית הפיונה
18 בבריאית ומההיות העולמות, שנתאנה הקב"ה 19 להיות לו יתברך דירה בתחתונים⁵², דהיינו
20 בעולם הזה הגשמי והחמרי שאין למטה ממנו. 21 והענין בזה, כמבאר בתנא⁵³ שאי אפשר לומר
22 שהפיונה דדירה בתחתונים היא לעולמות 23 העליונים, שלגבי המאציל גם הם בבחינת
24 תחתונים, הואיל ולהם ירידה מאור פניו יתברך. 25 וכמו עולם האצילות, שענינו הוא גילוי
26 ההעלם⁵⁴, ובהיותו בהעלמו הוא במדרגה 27 נעלית יותר, שהרי פאשר הגילויים נמשכים
28 למטה הם מתמעטים, ולכן אי אפשר לומר 29 שהפיונה היא בעולם האצילות, להיותו רק בבחינת ירידה של
30 האור בדרגות הנעלות ממנו, ולא 31 יתכן שינצלו (מ'זאל
32 אויסנוצען יעשו שימוש וינצלו) 33 ענין נעלה יותר אורות עליונים
34 שלמעלה מעולם האצילות בשביל 35 ענין תחתון ממנו כפי שהם
36 מתגלים מההעלם ומאירים בעולם 37 האצילות, לאחר שמתמעטים. אלא
38 התכלית המטרה והכוונה של בריאת 39 בתחתונים⁵², כדברי המדרש דהיינו רחוקים היינו בעולם הזה
40 העולמות היא בעולמות בריאה יצירה עשיה, ובבריאה

(51) שבת ע, א. (52) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ. (53) שם. וראה
סה"מ תרנ"ח ע' ל ואילך. תרע"ח ע' קיב ואילך. ד"ה באתי לגני תשי"א פ"ד-ה (ספר המאמרים תשי"א ע' ז ואילך).
(54) תו"א בראשית ג, א. וירא יד, א. משפטים עו, א.

- 1 יְצִירָה עֲשֵׂיהָ גּוֹפָא עֲצָמָם בְּעוֹלָם הָזֶה הַגִּשְׁמִי וְהַחֲמָרִי שְׁאִין
2 תַּחְתּוֹן לְמִטָּה מְמֻנָּה, שֶׁהוּא הַחֶלֶק הַנְּחוּת בִּיּוֹתֵר שֶׁל עוֹלָם הָעִשְׂיָה,
3 וְהֵינּוּ וְטַעַם הַדָּבָר שֶׁבִּגְלָלוּ דּוֹקָא גִּילּוֹי אֱלֻקוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי הוּא
4 הַכּוֹנֵה וְהַמְטִירָה שֶׁל הַבְּרִיאָה הוּא לְפִי שְׁפִירְיָהּ זֶה הִיא צוּרָה עֲלֶיהָ,
5 כְּדִבְרֵי הַזֶּה וְהוּא דְכָד אֶתְפַּתֵּי
6 סְטָרָא אַחְרָא שְׂכָאשֶׁר הִצֵּד אַחֲרֵי
7 (הַהַפּוֹךְ מִצֵּד הַקְדוּשָׁה) נִכְפָּה וְנִכְנַע,
8 אִזִּי אֶסְתַּלַּק יִקְרָא דִּקְדוּשָׁא
9 בְּרִיךְ הוּא בְּכוֹלָהּ עֲלֵמִין⁵⁵,
10 עוֹלָה כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כֹּל
11 הָעוֹלָמוֹת, שְׁנִמְשָׁךְ וּמֵאִיר וּמִתְגַּלָּה
12 עֲנִין כְּזֶה נִעְלָה בָּאֱלֻקוֹת שְׁהוּא
13 מֵאִיר בְּכוֹלָהּ עֲלֵמִין בְּשׁוּהָ⁵⁶,
14 בְּכֹל הָעוֹלָמוֹת בְּשׁוּהָ, כִּי זֶה אִיר אֱלֻקִּי
15 בְּלִי גְבוּל (בְּשׁוּנָה מִהַאִיר הָאֱלֻקִּי
16 הַמּוֹגֵבֵל וְהַמְצוּמָצֵם הַמֵּאִיר בְּכֹל עוֹלָם
17 וּבְכֹל נִבְרָא לְפִי עֵרְכוּ וּלְפִי עֲנִינוּ וּלְפִי
18 הִיכוּלָתָּ שֶׁל לִקְבֹּל וְלַהֲכִיל) דְּהֵינּוּ
19 עֲצָמוֹת וּמַהוּת אֵין סוֹף בְּרוּךְ
20 הוּא, שְׁהֵרִי הַגִּילּוֹיִים שְׂאִינָם
21 אֵלָּא הָאִירָה מִעֲצָמוֹת הָאֱלֻקוֹת
22 מִתְמַצְעִטִּים בְּהַמְשָׁכָתָם, כְּנִזְכָּר
23 לְעִיל, וּכְאֹמֵר שֶׁהָאִיר הַמֵּאִיר
24 בְּאֵצְלוֹת הוּא מוֹעֵט לִגְבֵי הָאִיר
25 שֶׁלֹּמַעֲלָה מֵאֲצִילוֹת וְאֵם כֵּן מֵאֲחֵר
26 שֶׁהָאִירוֹת שֶׁל הַגִּילּוֹיִים הַלּוֹכִים
27 וּמִתְמַצְעִטִּים אֵינָם מֵאִירִים בְּכוֹלָהּ
28 עֲלֵמִין כֹּל הָעוֹלָמוֹת בְּשׁוּהָ, אֵלָּא
29 מֵאִירִים בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים יוֹתֵר
30 וּבְעוֹלָמוֹת תַּחְתּוֹנִים פָּחוֹת וְדִקְרָא
31 הָעֲצָמוֹת הוּא בְּכוֹלָהּ עֲלֵמִין
32 בְּשׁוּהָ, וְהַמְשָׁכָתָּה וְהַתְּגַלּוּת
33 הָעֲצָמוֹת שֶׁל הָאֱלֻקוֹת בְּעוֹלָמוֹת
34 הִיא כְּדִבְרֵי אֶתְפַּתֵּי סְטָרָא
35 אַחְרָא, כֹּאשֶׁר יֵשׁ כְּפִיָּה וְהַכְּנָעָה שֶׁל
36 הַסְטָרָא אַחֲרָא דְּהֵינּוּ בְּעוֹלָם
37 הָזֶה הַתַּחְתּוֹן וְנִמְצָא שֶׁהִידִידָה
38 הַגְּדוּלָּה שֶׁל הָאִיר הָאֱלֻקִּי לְמִטָּה בִּיּוֹתֵר, לַתַּחְתּוֹן שְׂאִין תַּחְתּוֹן לְמִטָּה הֵימָנוּ,
39 הִיא לְצוּר עֲלֶיהָ, כִּי עַל יְדֵי הַעֲבוּדָה לְמִטָּה, בְּאֶתְפַּתֵּי סְטָרָא אַחֲרָא, מִתְגַּלָּה
40 עֲצָמוֹת הָאֱלֻקוֹת.
- 41 וּבִפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר, הֵנָּה בְּעוֹלָם הָזֶה גּוֹפָא עֲצָמָם יֵשׁ אֶרְבָּעָה
42 סוּגִים שׁוֹנִים שֶׁל נִבְרָאִים, דּוּמָם צוּמָח חֵי וּמִדְבָּר, וְתַכְלִית
43 הַכְּפוּנָה וְהַמְטִירָה הָאֱלֻקִּית שֶׁל הַבְּרִיאָה הִיא כְּסוּג דּוּמָם דִּקְרָא
44 שֶׁהוּא הַסּוּג הַנְּחוּת בִּיּוֹתֵר וְהַגִּשְׁמִי בִּיּוֹתֵר. וְלָכֵן מֵאֲחֵר שֶׁיִּקְרָא הַכּוֹנֵה שֶׁל
45 'דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים' הִיא בְּעִיקָר כְּסוּג
46 הַדּוּמָם תַּכְלִית הַכְּפוּנָה הִיא
47 בִּירִידָתָהּ הַנְּשָׁמָה הָאֱלֻקִּית בְּגוֹף
48 הַגִּשְׁמִי דִּקְרָא, שְׁהֵרִי נִשְׁתַּנָּה
49 אוֹפֵן יְצִירָתָהּ גּוֹף הָאָדָם
50 מְגוּפּוֹת שְׁאֵר הַנִּבְרָאִים⁵⁷,
51 שְׂכּוּלָם בְּצִיּוֹן שְׁלָמִים בַּתְּבוּנָה
52 נִבְרָאוּ⁵⁸, וְאֵם כֵּן מִתְיַחַס
53 גּוֹפָם לְהַנְפֵּשׁ שְׂבָהָם וִישׁ קֶשֶׁר
54 וִיחֹס בֵּין נִשְׁמָתָם לְגוֹפָם שֶׁנִּבְרָאוּ יַחַד,
55 מֵה שְׁאִין כֵּן בְּאָדָם כְּתִיב⁵⁹
56 בַּתְּהִלִּים שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר
57 לְאָדָם גְּלָמִי רָאוּ עֵינֶיךָ, רֵאִיתִי
58 אוֹתְךָ כֹּאשֶׁר עֵדִין הִיִּית גּוֹלָם, הֵינּוּ
59 גּוֹף לֹא נִשְׁמָה, וְאָמְרוּ רַ"ל⁶⁰
60 שֶׁבַּתְּחִילָה צָר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
61 אוֹתוֹ אֶת הָאָדָם גּוֹלָם לֹא חַיּוֹת,
62 בְּחִינַת דּוּמָם, וְרַק אַחֲרַיִךְ נִפְחָה בּוֹ נִשְׁמָה,
63 נִפְחָה בּוֹ נִשְׁמָה וַחַיּוֹת, וְדִקְרָא
64 בְּדוּמָם זֶה נִשְׁלֵמָתָהּ וּמִתְקַיֶּמֶת
65 הַכְּפוּנָה וְהַמְטִירָה הָאֱלֻקִּית שֶׁל
66 הַבְּרִיאָה דְּדִירָה בַּתַּחְתּוֹנִים,
67 הַמְשָׁכָתָּה וְגִילּוֹי הָעֲצָמוֹת. וְעִנִּין
68 הַמְשָׁכָתָּה וְהַתְּגַלּוּת הָעֲצָמוֹת שֶׁל
69 הָאֱלֻקוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן נִשְׁעָה
70 נִפְעַל עַל יְדֵי נִשְׁמָתוֹת יִשְׂרָאֵל,
71 לְפִי שֶׁהַנְּשָׁמָתוֹת אֵינָם נִפְרָדִים
72 מִהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂכָרָא אוֹתוֹ,
73 שְׁהֵרִי נִשְׁמָתוֹת יִשְׂרָאֵל עָלוּ
74 בְּמִחְשָׁבָה⁶¹ הָאֱלֻקִּית הָעֲלִיוֹנָה,
75 כְּדִבְרֵי הַמְדֻרָּשׁ, שֶׁהֵם בְּבַחֲבִינָה
76 הַמִּחְשָׁבָה הָאֱלֻקִּית הָעֲלִיוֹנָה, וְלֹא
77 נִפְרְדוּ מִמְּקוֹרֵם וּשְׁוֹרֵשָׁם, וּבְמִחְשָׁבָה
78 גּוֹפָא עֲצָמָה הֵם בְּמִדְרִיגָה הַיּוֹתֵר עֲלִיוֹנָה שְׂבָהָה שְׂבָהָה שְׂבָהָה
79 עֲצָמָה, שְׁהֵרִי דִּיקוֹן הַלְשׁוֹן עָלוּ בְּמִחְשָׁבָה⁶², לְהוֹרֹת שְׂבָהָה שְׂבָהָה שְׂבָהָה
80 עֲצָמָה נִשְׁמָתוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם בְּמַעֲלָה גְבוּהָה, וְעַד שֶׁהֵם נִשְׁמָתוֹת יִשְׂרָאֵל

(55) בתניא פכ"ז (לד, א) ובלקו"ת ר"פ פקודי מציין לזהר ח"ב קכח, ב (ובלקו"ת שם מציין גם לזהר שם סז, ב). וראה גם שם קפד, א). וראה גם תו"א פרשתנו פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג. (56) סה"מ ה'ש"ת ע' 111. (57) ראה ד"ה להבין הטעם שנשתנה בתו"א בראשית ג, ד ואילך. ועם הגהות – אוה"ת בראשית ח"ו תתנא, א ואילך. ועוד. (58) ראה חולין ס, ב. פרש"י בראשית א, כה. (59) תהלים קלט, טז. (60) סנהדרין לח, א. (61) ב"ר פ"א, ד. (62) ראה לקו"ת ש"ש יז, ג ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מוֹשֶׁה וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ עֹשִׂים כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְמֹשֶׁה וְלָכֵן
2 הַחֲשִׁבָה, וּבִידֵיעַת עֲצָמוֹ יוֹדֵעַ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הַנְּשָׁמוֹת שֶׁהן
3 חֶלֶק מִמֶּנּוּ בַּעֲצָמוֹ וְלֹא נִפְרְדוּ. וּמֵצֵד זֶה שֶׁבִּידֵיעַת עֲצָמוֹ הוּא
4 הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּעֲצָמוֹ יוֹדֵעַ אֶת הַנְּשָׁמוֹת, הִנֵּה בְּכָל מְקוֹם
5 שֶׁהֵם, בְּכָל סֹדֶר
6 הַהִשְׁתַּלְּשָׁלוֹת רִיבוי הַדְּרוֹגוֹת שֶׁבָּהֶן
7 הַנְּשָׁמוֹת יוֹרְדוֹת מִלְּמַעְלָה לְמַעְלָה עַד
8 לְמַטָּה מִטָּה, וְגַם וּפִילּוֹ כְּפִי
9 שֶׁנֶּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵן בְּגוֹף הָאָדָם,
10 נִרְגָּשׁ בָּהֶם עֲנִין יוֹדֵיעַת עֲצָמוֹ
11 שֶׁהוּא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּעֲצָמוֹ
12 יוֹדֵעַתוֹ אֶחָד וְאֵין דַּעְתּוֹ נִבְדַּלַת
13 וְנִפְרְדַת מִמֶּנּוּ בַּעֲצָמוֹ, וְלִכְּנֹן כִּיּוֹן
14 שֶׁנֶּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל נִמְצְאוֹת תָּמִיד בְּרַעְתּוֹ
15 וּמִחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,
16 פּוֹעֲלִים הַמְּשַׁכְּתִים הַעֲצָמוֹת.
17 וְהַמְּשַׁכֶּה זֶה שֶׁנֶּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
18 מִמְּשִׁיכוֹת אֶת עֲצָמוֹת הָאֱלֹהוֹת הֵיא
19 עַל יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁבִּנִּי יִשְׂרָאֵל
20 לְוֹמְדִים, מְשׁוֹם שֶׁגַּם הַתּוֹרָה כְּמוֹ
21 נֶשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מוֹשְׁרָשָׁת
22 בְּהַעֲצָמוֹת שֶׁל הָאֱלֹהוֹת. וְכֹאשֶׁר
23 נֶשְׁמוֹת וְתוֹרָה בָּאִים יַחְדָּיו,
24 אֲזִי הֵם מְמַשְׁכִּים אֶת
25 הַעֲצָמוֹת בְּגוֹף הָאָדָם, בְּחִינַת
26 דּוּמָם, וְכַאֲמוֹר לַעִיל, עֵיקַר עֲנִין
27 דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים נִפְעַל בְּהַמְשַׁכַּת
28 עֲצָמוֹת בְּדוּמָם וּבְכָל הַדְּבָרִים
29 הַגְּשָׁמִיִּים שֶׁבַּעוֹלָם, שֶׁהוּא
30 עֲנִין אֶלֶּה הַדְּבָרִים, שֶׁבַּפְּסוֹק זֶה
31 נִרְמָז, כַּאֲמוֹר לַעִיל, ל"ט מְלָאכוֹת
32 דְּעוֹבְדִין דְּחוּל, שֶׁהִרִי
33 הַנְּשָׁמָה עֲצָמָה אֵינָה צְרִיכָה
34 תִּיקוֹן, וְכִוּוֹנַת יְרִידָתָה שֶׁל
35 הַנְּשָׁמָה מְשׁוֹרְשָׁה וּמְקוּרָה לְמַעְלָה
36 בָּאֱלֹהוֹת עַד לְמַטָּה שֶׁהִיא יְרִידָה
37 גְּדוּלָה בִּיחֻד, אֵינָה כְּדֵי לִתְקַן אֶת
38 הַנְּשָׁמָה עֲצָמָה אֵלֶּה הַמְּטָרָה שֶׁל הִירִידָה
39 אֶת הַגּוֹף וְנִפְשׁ הַבְּהִמִּית וְחִלְקוֹ בַּעֲוֹלָם⁶³, וְאֵת הַדְּבָרִים הַגְּשָׁמִיִּים
40 בַּעֲוֹלָם שֶׁהֵם חֶלֶקוֹ שֶׁל אָדָם זֶה וּמוֹטֵל עָלָיו בְּפֶרֶט לִתְקַן וּלְזַכֵּךְ אוֹתָם (כַּמְבֹּאֵר
- בספר התניא: "כי כללות ישראל שהם ששים רבוא נשמות פרטיות, הם כללות
החיות של כללות העולם כי בשבילם נברא, וכל פרט מהם הוא כולל ושייך
לו החיות של חלק אחד מששים רבוא מכללות העולם התלוי בנפשו החיונית
להעלותו לה' בעלייתה, דהיינו במה שמשמש מעולם הזה לצורך גופו ונפשו
החיונית לעבודת ה' כגון אכילה ושתייה
ודומיהם ודירה וכל כלי תשמישיו אלא
ששים רבוא נשמות פרטיות אלו הן
שרשים וכל שורש מתחלק לששים
רבוא ניצוצות שכל ניצוץ הוא נשמה
אחת..."), שֶׁבְּזֶה בְּבִירּוֹ וּתִיקוֹן גּוֹפוֹ,
נִפְשׁוֹ הַבְּהִמִּית וְחִלְקוֹ בַּעֲוֹלָם נִשְׁלָמָה
הַכּוּוֹנָה דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים.
וְזֶהוּ אֵלֶּה הַדְּבָרִים רִמּוֹ ל"ט
מִלְּאֲכוֹת הַמְּסַמְלּוֹת אֶת הַעִיסוֹק וְהַמְּנַעַ
עִם עֲנִיֵּי הָעוֹלָם אֲשֶׁר צָוָה הָיָי
לַעֲשׂוֹת אוֹתָם, צָוָה מְלִשׁוֹן
צְוִתָּא וְחִיבּוּר, וְהִינֵנו, שֶׁעַל
יְדֵי הַהֲתַעֲסָקוֹת שֶׁל הָאָדָם הַעוֹבֵר
אֶת ה' בַּדְּבָרִים הַגְּשָׁמִיִּים לְבַר
וּלְתַקַּן אוֹתָם כְּדֵי לַעֲשׂוֹת לוֹ
יִתְבַּרְךָ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים,
מִתְקַשְּׂרִים וּמִתְחַבְּרִים עִם הַעֲצָמוֹת.
ז) וְהִנֵּה יוֹדֵעַ בְּתוֹרַת הַסּוֹד
שֶׁיִּסּוֹד כָּל סֹדֶר הַהִשְׁתַּלְּשָׁלוֹת
הוּא עַל שְׁלֹשָׁה הַעֲנִינִים דְּעוֹלָם שֶׁנָּה
נִפְשָׁם⁶⁴, וְלִכְּנֹן נִימְנוּ כָּאֵן שְׁלֹשָׁה עֲנִינִים אֵלֶּה.
דְּהִנֵּה, מֵה שֶׁכְּתוּב וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, הוּא עֲנִין בְּחִינַת נִפְשָׁם,
שֶׁהִקְהִיל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ וְחִיבּוּר אֶת כָּל
נִפְשוֹת יִשְׂרָאֵל לְבַחֲבִינָה
הָאֲחָדוֹת הָאֱלֹהִיִּת. וְעֲנִין זֶה
לְפַעֲלָה חִיבּוּר שֶׁל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל עִם הָאֱלֹהוֹת הוּא בְּכָחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה דּוֹקָא, לְפִי שֶׁשָּׂרְשׁוֹ שֶׁל
מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הוּא מִהַשְׁמִיטָה הָרְאוּשׁוֹנָה⁶⁵, לְמַעְלָה מִהַשְׁמִיטָה
שֶׁבָּה נִמְצָאִים אָנוּ, דְּהִינֵנו לְמַעְלָה מִהַשְׁתַּלְּשָׁלוֹת.

סה"מ ה'ש"ת ע' 17. ובכ"מ. 63) תניא פל"ז (מח, ב) מעץ חיים שער כו ספ"א. 64) ראה הקדמת הראב"ד לספר יצירה קרוב לתחילתו (ב, ג). אמרי בינה שער הק"ש פל"ח. סה"מ פר"ת ע' נד. ד"ה ויקח ה"א שנה זו (ספר המאמרים תשי"ב ע' קנה ואילך). ובכ"מ. 65) תו"א שמות נב, א. וראה אוה"ת פרשתנו ע' ב'פו ואילך. ד"ה ויקהל תרל"ד, תרנ"ה (סה"מ

1 הוא על ידי שנה, בחינת הזמן⁶⁶, הנה על זה נאמר ששת
2 ימים תעשה מלאכה ויביום השביעי ג' שבת שבתון, שזהו
3 סדר העבודה של עבודת ה' בגדר הזמן.
4 וכשם שענין זה הוא בכללות כל ישראל שהרי בכך מדבר
5 הכתוב ויקהל משה את כל עדת בני
6 ישראל, בן הוא גם בפרטיות
7 בכל אחד ואחד מישראל
8 בפרט, שצריך לעסוק בעבודתו
9 בשלשה ענינים אלה של שלוש
10 הבחינות עולם שנה נפש, כפי
11 שממשיך ומפטר.
12 הענין הראשון, ויקהל משה את
13 כל עדת בני ישראל, היינו
14 שצריך לאסוף ולהקהיל את
15 כל עניניו המפוזרים⁶⁷, וענין
16 'הקהל' וחיבור זה הוא בכחו של
17 בחינת משה שבכל אחד ואחד
18 מישראל, שעל זה אמרו
19 רז"ל⁶⁸ בגמרא, במענה לשאלה על
20 הכתוב 'מה ה' אלקיך שואל מעמך כי
21 אם ליראה', וכי יראת ה' היא דבר קטן,
22 והתשובה היא אין כן לגבי משה
23 מילתא זוטרתא היא, ואף
24 שבכתוב נאמר 'שואל מעמך' והכוונה
25 לכל אחד מישראל, אין זה פלא דקאי
26 כיון שהכוונה על בחינת משה
27 שבכל אחד ואחד
28 מישראל⁶⁹.
29 והענין השני, וענין אלה הדברים
30 אשר צוה ה' לעשות אותם
31 קאי מכיון על העסק בעובדין
32 דחול באופן דצוה מלשון
33 צויתא וחיבור, כנזכר לעיל,
34 דהיינו לחבר את עניניו
35 הגשמיים עם אלקות, על ידי שיבור ויתקן אותם ותהיה בהם השראת
36 השכינה בגלוי שזוהי תכלית פונת ירדת הנשמה בגוף להביא
37 לגילוי אלוות בתוך המציאות הגשמית.
38 והענין השלישי, וכל זה הוא על ידי העבודה בזמן, שזהו ענין
39 ששת ימים תעשה מלאכה, שעל ידי זה על ידי עבודה כדביע
40 בששת ימי המעשה באים לבחינת שבת שבתון. וסמך ענין
41 שבת למלאכת המשכן, כי, על ידי העבודה הנזכרת לעיל

1 וכמבואר ב'תורה אור' לאדמו"ר הזקן:
2 "איתא בספר התמונה... שזה העולם הוא שמיטה שניה ולפניה ה' גם כן
3 שמיטה אחת שהיתה נמשכת ממדת החסד, והשמיטה דעכשיו... הוא ממדת
4 הפחד ולכן דרכיה חזקים וקשים ורעים כו'. דהיינו שה' בה חורבן בית ראשון
5 ושני כו'. משא"כ בשמיטה הראשונה
6 שהיתה ממדת חסד היתה העבודה
7 באופן אחר וגם התורה ה' באופן
8 אחר... כך דעת ספר התמונה ואחריו
9 נמשכו המקובלים האחרונים לדון מזה
10 שמוכרח להיות עוד חמש שמיטות
11 אחר שמיטה זו כי צריך להיות ד'
12 שמיטות כנגד ד' מדות עליונות... אבל
13 הארז"ל פליג על זה במה שלמדו
14 שצריך להיות עוד ה' שמיטות וגם
15 בענין מה שעולם הזה הוא שמיטה
16 שניה עם היות דסבירא ליה גם-כן כן.
17 ולכן פתחה התורה בבי"ת בראשית
18 לומר שכבר היתה שמיטה א' ועכשיו
19 היא שמיטה שני'. אבל פ"י הארז"ל
20 דאין הכונה לומר שהיה עולם גשמי
21 כמו עולם הזה דעכשיו עם שמים וארץ
22 גשמיים ודומם צומח חי מדבר כי זה
23 לא ה' רק בשמיטה זו דוקא לבד,
24 וענין השמיטה שהיתה לפני זו הוא
25 ענין עולם התהו... וענין שמיטה
26 דעכשיו הוא ענין עולם התקון... והנה
27 שתי נשמות משמיטה הראשונה דהיינו
28 מבחי' עולם התהו שלפני עולם התיקון
29 ירדו ונמשכו למטה לשמיטה שניה
30 שהוא בחינת התיקון, והם חנוך ומשה,
31 דבתנוך כתיב ויהלך חנוך את
32 האלקים, לומר שכבר התהלך את
33 האלקים בשמיטה הא' וכן במשה כתיב
34 מן המים משיתיהו, דהיינו משמיטה
35 ראשונה שהיא היתה מבחינת חסד הנקרא מים. ומשם משייתהו לשמיטה
36 דעכשיו כו' ועיקר ירידתם לזו השמיטה הוא כדי לתקן העולמות כי הם שרשם
37 גבוהים מאד יען היותם למעלה מבחינת נשמות דשמיטה זו דהיינו ששם
38 נמצא הביטול הרבה יותר מאשר נמצא בשמיטה זו ולכן נאמר במשה ונחנו
39 מה. והאיש משה ענו מאד כו'...".
40 ומה שכתוב ויאמר אליהם אלה הדברים גו', שהם עובדין
41 דחול, הוא ענין בחינת עולם. וכיון שהחיבור דנפש ועולם

תרל"ד ע' קמו ואילך. תרנ"ה ע' קלט ואילך. ד"ה אלה פקודי תש"כ (סה"מ תש"כ ע' קכד). 66 אמרי בינה שם. סה"מ
פר"ת שם ע' נו. ובכ"מ. 67 חסר קצת (המו"ל). 68 ברכות לג, ב. 69 תניא רפמ"ב.

ביאור בדרך אפשר

- 1 בכל שלושת הענינים האמורים (עולם
2 – גילוי אלוקות בדברים הגשמיים, שנה
3 – עבודה בגדרי הזמן של ששת ימים,

ביאור בדרך אפשר

- נפש – לפעול חיבור עם האלוקות) 4
5 יהיה בנני בית המקדש
6 השלישי, במהרה בננינו.

על ידי העבודה הנזכרת לעיל יהיה בנני בית
המקדש השלישי, במהרה בננינו.

אגרות קודש

ב"ה, י"ט אדר"ר, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ מלאכתו מלאכת
שמים מוה"ר אברהם מנחם מענדל שי

שלום וברכה!

נמסר לי בקשתו לברכת רפואה לאחד מתלמידיו... שי' כן ידיעתו השני אשר הי' הנתון
והכל בסדר ויה"ר מהשי"ת אשר כשם שמבשר מתוצאות הטובות בגשמיות כן יבשר מתוצאות
הטובות ברוחניות היינו שתלמידיו בריאים כדבעי ברוחניות.

וכיון שאצל איש הישראלי הגשמיות והרוחניות ביחד ילכו הנה אפ"ל ע"ד הצחות נשען
על מ"ש רבינו הזקן באגה"ת פ"ג אשר בדורותנו אלה אינם בריאים כמו שהי' בדורות הראשונים
ובמילא ריבוי הצומות מזיק שאפשר שיבוא עי"ז לחולי או מיחוש ח"ו, הנה עדי"ז הוא גם בנוגע
לרפואת הנפש שאם בדורות הראשונים אפשר הי' להסתפק בהסדר דסיגופים ברוחניות היינו עניני
מוסר המשפילים את האדם ומצערם אותו כו' וכו' הנה בדורותינו אלה יוכל לבוא עי"ז לידי חולי
או מיחוש ברוחניות, היינו שיפול ברוחו ביותר או שיעשה למיזאש ח"ו או שהגוף ונה"ב ויצה"ר
ימרדו נגד ההשפלה, ולכן מוכרח לאחוז בהדרך שהורה הבעש"ט דעזב תעזוב עמו, אשר מתחילים
בהסברה שהנשמה היא חלק אלקה ממעל ממש כי הוא וחכ' אחד ובמילא שלוחו של האדם
העליון כמותו (עיין לקו"ת ריש פ' ויקרא בזה) וניתנו לאדם כחות נעלים ביותר לא רק להתגבר
על המכשולים אלא גם להאיר בתוספת אור את נפשו וגופו וחלקו שבעולם ולעשות כלים לאלקות
מתוך שמחה, ובמילא חבל על זמנו הכחות שאינו משתמש בהם, שהסיבה לזה הוא שפלות גופו כו'
וכו' ושמחה פורץ גדר אפילו הגדרים דגופו ונפשו הבהמית.

ומה נפלא הדיוק שנפסק להלכה ברמ"א שו"ע או"ח סי' צ"ח סוף סעיף א' וז"ל, ויחשוב
קודם התפלה מרוממות האל יתעלה (ורק אח"כ הוא) ובשפלות האדם, והרי ידוע דגם סדר הדברים
שבתורה, תורה היא, ואם עליו מוטל להמשיך סדר הנ"ל בתלמידיו עאכ"כ שאצלו צריכים להיות
ענינים אלו טופח ע"מ להטפיח ואין לך דבר העומד בפני הרצון אפילו כשנצרכים לשנות הרגילות
שכבר נעשה טבע.

בברכת הצלחה בכל הנ"ל.

בס"ד. שיחת ש"פ ויקהל-פקודי, פ' החודש, מבה"ח ניסן, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה ויקהל משה גו'.¹

* * *

ב. בפרשת¹ החודש² – נאמרה גם מצות אכילת מצה: "שבעת ימים מצות תאכלו"³.

ובהקדמה – שמצוה זו מיוחדת בכך שגם בזמן הזה היא מדאורייתא:

באופן כללי⁴ – ישנם שלשה ענינים עיקריים בחג הפסח: פסח, מצה, ומרור⁵. ובזמן הזה – קיום מצות פסח אינו אלא ע"י "ונשלמה פרים שפתינו"⁶. מצות אכילת מרור – היא רק מדרבנן, ואילו מצות אכילת מצה היא מדאורייתא⁷.

ג. החילוק בין חמץ למצה – הוא בשני ענינים:

(א) בחמץ – מתנשאת העיסה, ואילו במצה – נשארת העיסה כמות שהיא. ומשמעות הדבר ברוחניות: חמץ – ישות והתנשאות. מצה – ביטול⁸.

ומטעם זה עיקר המצה הוא "לחם עוני" דוקא [שלכן, אע"פ שבחג הפסח מותר לאכול גם "מצה עשירה", מ"מ אי אפשר לצאת י"ח מצות אכילת מצה אלא ב"לחם עוני"]⁹ – לפי שענינה של מצה הוא ביטול (כנ"ל), ודבר זה מתבטא יותר ב"לחם עוני"¹⁰.

ויש להוסיף, שגם המצה שאכלו בני ישראל במצרים – היתה "לחם עוני"¹¹.

(ב) התיבות "מצה" ו"חמץ" מורכבות מאותיות זהות, אלא, שהתיבה "מצה" היא באות ה"א והתיבה "חמץ" היא באות ח"י¹².

והענין בזה:

אות ה"א דומה לאות ח"י: שתיהן מורכבות משלשה קוין ופתוחות מלמטה. ההבדל ביניהן הוא בכך, שהאות ח"י סתומה בכל שלשת הצדדים לגמרי, ואילו האות ה"א יש לה פתח מלמעלה.

הפתח מלמטה (שבשתי האותיות) – משמעותו: "לפתח חטאת רובץ"¹³. הסתימות מכל הצדדים –

באות ח"י – משמעותה, שלא קיימת מקום לציאה מ"לפתח חטאת רובץ". הפתח מלמעלה – באות

(6) הושע יד, ג. וראה בארוכה לקו"ש חל"ב ע' 36 ואילך.

(7) פסחים קכ, א. וש"נ. שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ה סט"ו.

(8) ראה לקו"ת צו יג, ג. שה"ש יד, ד. ובכ"מ.

(9) שו"ע אדה"ז שם סתנ"ד ס"ד. ר"ס תסב.

(10) עיין תו"א סוף פרשתנו (פט, ג. צ, ב). שם בהוספות

(קיד, ג ואילך. קטו, ד. קטז, ב). וראה לקו"ש חט"ז ס"ע 124.

וש"נ.

(11) ראה רמב"ן עה"פ ראה טז, ג. וראה השקו"ט בזה –

לקו"ש שם ע' 122, ובהערות. וש"נ.

(12) ראה זח"ג רנב, א. הובא בתו"א ויצא כא, ג. לקו"ת צו

יד, ב. ובכ"מ.

(13) בראשית ד, ז.

(1) שיחה זו (עד סוס"ח) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפסה בלקו"ש ח"א ע' 129 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

(2) שקורין ביום הש"ק זה, ש"מיני" מתברכין כולהו יומין (ראה זח"ב סג, ב. פח, א), כולל גם ר"ח ניסן (נוסף על היותו שבת מברכים ר"ח ניסן) הכולל את כל ימי החודש (ראה לקו"ת דרושי ר"ה נח, א"ב. ובכ"מ), שעיקרו חג הפסח (מרשימה בלתי מוגה).

(3) בא יב, טו.

(4) ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 542 ואילך. "רשימות" חוברת לח ע' 17 ואילך.

(5) ראה פסחים קטז, ריש ע"ב (במשנה).

1 ה"א – משמעותו, שהאדם נמצא אמנם במצב של "לפתח חטאת רובץ", אבל אעפ"כ, יש לו פתח למעלה
2 – שעל ידו יכול לצאת ממצבו ולעשות תשובה¹⁴.

3 ואע"פ שהפתח למעלה (באות ה"א) הוא פתח קטן ביותר – הרי אמרו רז"ל¹⁵ "פתחו לי כחודו של
4 מחט", ועי"ז – "ואני אפתח לכם כפתחו של אולם", שכן, ע"י הרהור תשובה אחד יכול האדם להשתנות
5 – ברגע אחד – מרשע גמור לצדיק גמור¹⁶.

6 ד. שני חילוקים האמורים בין חמץ למצה – תלויים זה בזה:

7 כאשר האדם הוא בבחינת ביטול (שזהו"ע המצה), הרי, אפילו אם חטא, ח"ו – ה"ה חושב אודות
8 עשיית תשובה (שזהו"ע דאות ה"א); אבל כאשר האדם הוא בבחינת ישות והתנשאות (שזהו"ע החמץ) –
9 אינו חושב אודות עשיית תשובה (בהתאם לתוכנה של אות ח"ת).

10 וטעם הדבר – לפי שכאשר האדם הוא בטל, אינו משתדל להצדיק את עצמו ("ער זוכט ניט צו מאַכן
11 זיך גערעכט"), ובמילא ה"ה עושה חשבון צדק מכל מעשיו, וכאשר נוכח לדעת שהנהגתו אינה באופן
12 הראוי – עושה תשובה;

13 לעומת זאת, כתוצאה מהרגש הגאווה וההתנשאות – מוצא האדם חשבונות להצדיק את כל הנהגותיו¹⁷.
14 ה. יתר על כן:

15 לא זו בלבד שלאחרי שעשה דבר בלתי רצוי מוצא הוא תירוץ לכך (כיון שרוצה להשאיר צודק בעיני
16 עצמו), אלא יתירה מזה, שגם לכתחילה, כשמגיע לידי קיום מצוה שבשבילה צריך הוא לכפות את עצמו
17 ("ער דאַרף זיך אַ בויג טאָן"), הנה בגלל הרגש גאותו והתנשאותו, מוצא הוא חשבונות וטעמים שלא
18 יצטרך לקיימה.

19 דוגמא לדבר – במצות הצדקה, וכיון שצדקה היא כללות המצות¹⁸ יובן ממנה גם ביחס לכל המצוות:
20 בשעה שרואה עני – ה"ה טוען את הטענה ש"שאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבא: אם אליכם
21 אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסם"¹⁹?

22 ושני פרטים בטענה זו – ביחס לעצמו וביחס לזולתו:

23 בגלל גאותו והתנשאותו – ה"ה עושה חשבון בנפשו, שכל הרכוש הנמצא ברשותו בא אליו משום
24 שזה מגיע לו, ואדרבה, מגיע לו יותר מכך; וכיון שכן – ה"ה טוען – כיצד אפשר ליתן מזה לאחרים?!

25 וכיון שישות עצמו אינה סובלת ("דערלאָזט ניט") את מציאותו של הזולת – מתקבל יפה על דעתו
26 ("לייגט זיך אָפּ ביי אים גאָר געשמאַק"), שזולתו אינו דומה אליו, ומובן אצלו שהסיבה לכך שהזולת

והטעם שמקודשת 2900 (רמב"ם הל' אישות פ"ח ה"ה).
טושו"ע אה"ע סל"ח סל"א) – אינו אלא בגלל הספק "שמא הרהר
תשובה בדעתו" (קידושין שם. ועד"ז ברמב"ם וטושו"ע שם), כיון
ש"אין אדם יודע מה בלבו של חברו" (פסחים נד, ריש ע"ב).
אבל, אם ודאי הרהר תשובה, הרי היא ודאי מקודשת (מרשימה
בלתי מוגה).

17 ראה בכ"ז בקונטרס ומעין מאמר טר"ז. ד"ה לך לך
תש"ב פ"ג ואילך (סה"מ תש"ב ע' 52 ואילך).

18 ב"ב ט, א. ירושלמי פאה (פ"א ה"א). וראה תניא פל"ז
(מח, ב).

19 ב"ב יו"ד, א.

14 ראה מנחות כט, ב.

15 שהש"ר פ"ה, ב [ב]. וראה בהנסמן בהערת כ"ק אדמו"ר
שליט"א בלקו"ש ח"א ע' 191 הערה 17.

16 כדאיתא בגמרא (קידושין מט, ב) – שהמקדש את האשה
"על מנת שאני צדיק (וי"ג*: "צדיק גמור"), אפילו רשע גמור
מקודשת, שמא הרהר תשובה בדעתו", ומזה מובן, שע"י הרהור
תשובה ברגע אחד, ובלשון הידוע (זח"א קטש, סע"א ואילך)
"בשעתא חדא ביומא חדא ברגעא חדא" – נויש לומר,
ש"שעתא" הוא גם מלשון הפנה, כלומר, שע"י תפנית אחת, מיט
איין קענר"ן – יכול האדם להשתנות מרשע גמור לצדיק גמור
(וראה גם לקמן סוס"ז).

(*) אור זרוע סק"ב. וכ"ה בלקו"ת ר"פ דברים (א, ב). וראה תניא פ"א (ה, א).

הוא עני היא בגלל שלא מגיעה לו פרנסה; ובמילא ה"ה חושב: מכיון שהקב"ה רוצה – כפי שהצדק אכן
דורש... – שהלה יהי עני, יעשה הוא בניגוד לכך, ליתן לו כסף? ...!

משא"כ כאשר הוא בטל – אזי:

(א) עושה חשבון בנפשו ודן את עצמו אם אמנם טוב הוא יותר מזולתו, וחשבון זה מביא אותו ליתן
צדקה, וכמ"ש²⁰ "משפט וצדקה ביעקב אתה עשית", שה"משפט" שהאדם עושה על עצמו מביאו
ל"צדקה".

(ב) ומבין, שאפילו אם חסרון הפרנסה אצל זולתו נעשה מחמת עונש, רח"ל, הרי, העובדא שיש לו
פרנסה – מבלי הבט על מעמדו ומצבו הבלתי רצוי – מכריחה אותו לומר, שבנ"י הם כמו בניס לגבי
הקב"ה, וכאשר המלך מעניש את בנו, ואוהבו של המלך גומל לו טובה – הרי המלך עצמו מרוצה מאד
מכך, כתשובת ר' עקיבא (על טענת טרונסורפוס הנ"ל)¹⁹.

וכשם שהוא במצות הצדקה – כמו"כ הוא בכל המצוות.

ו. נוסף לכך שבגלל הרגש גאותו והתנשאותו ה"ה מחפש לגבי כל דבר, חשבון שיוכיח שהנהגתו
כדבעי, הרי יתירה מזה, אפילו בשעה שאינו מסוגל בשום אופן למצוא תירוץ על מעשיו ונאלץ איפוא
להודות שאינו מתנהג כפי הדרוש – מוצא הוא, בכל זאת, סיבות שונות שהביאוהו לידי כך, ובמילא ה"ה
נשאר צודק בעיני עצמו ("בלייבט ער אלץ גערעכט ביי זיך") ...!

הוא טוען טענות שונות:

לגבי דבר אחד ה"ה טוען – שזהו מצד היצה"ר, ש"יצרו בוער כאש"²¹. הגמרא עצמה אומרת²² –
טוען הוא – שהקב"ה מתחרט על כך שברא את היצה"ר; לא יתכן, איפוא, לתבוע ממנו, מדוע לא ניצח
הוא את היצה"ר! ... לגבי דבר שני ה"ה טוען – ש"מקומו גרם לו לחטוא"²¹ וכן הלאה.

כל החשבוניות הנזכרים בתניא²¹ שעל ידם צריך ללמד זכות על הזולת – משתמש בהם לגבי עצמו...
ולא עוד, אלא שחושב בדעתו, שלאור הנסיבות בהן הוא מצוי – "איז נאָך גאַנץ שיין אַז ער איז אַזוי".
מישהו אחר במקומו "וואָלט געווען ווער ווייס וואָס" ...!

יתר על כן:

אפילו כאשר הוא יודע שהנהגתו אינה טובה, ולא עוד, אלא שגם אין לו סיבות לזקוף אותה בהן –
בכל זאת, "על כל פשעים תכסה אהבה"²³:

דיוק הלשון "פשעים" הוא – כמאמר חז"ל²⁴: "פשעים אלו המרדים". כלומר, אפילו כאשר אין לו
כל תירוץ להצדיק את מעשיו, שכן, הוא עצמו יודע שהוא מורד (רח"ל) – מ"מ, "על כל פשעים תכסה
אהבה". לבטל את הפשעים, אפילו בטענות של שקר – אינו יכול בשום אופן, ובמילא מכסה אותם באהבת
עצמו ("זיין ליבשאַפט צו זיך אַליין") ...!

ז. וזהו החילוק בין חמץ למצה:

חמץ – מורה על התנשאות עצמית, וכתוצאה מכך – "חמץ" מורכבת מאות ח"ת שפתוחה מלמטה,
לפתח חטאת רובץ, ולאידך, סתומה היא מכל צד, שאין לו פתח לעשות תשובה. כי, מצד התנשאות:
(א) ה"ה מצדיק את הנהגתו – שאדרבה היא הנהגה טובה. (ב) הוא מוצא סיבות ותירוצים על הנהגתו.
(ג) "על כל פשעים תכסה אהבה". הצד השווה שבהם – שאינו עושה תשובה.

(23) משלי י"ד, יב.

(24) יומא לו, ב.

(20) תהלים צט, ד. וראה סה"מ תרפ"ט ע' 90. וש"נ.

(21) ראה תניא פ"ל.

(22) סוכה נב, ב.

- 1 מצה – מורה על ביטול, וכתוצאה מכך – "מצה" היא באות ה"א שפתוחה למעלה, כי, מצד הביטול:
- 2 (א) אינו מצדיק את הנהגתו. (ב) אינו מוצא סיבות ותירוצים על הנהגתו. (ג) וכאשר רואה את המצב
- 3 הלא-טוב שבו הוא נמצא – נעשה שבור מכך.
- 4 וכשנמצא במצב של שברון-לב ("צעבראָנקייט") – ה"ז כפי שאמר אדמו"ר מהר"ש²⁵: "אִידישער
- 5 קרעכץ איז תשובה עילאה", ובמילא, בשעה אחת, "שעה" מלשון הפנה, "מיט איין קער"ר²⁶ – נעשה צדיק
- 6 גמור.
- 7 ח. עפ"ז יש לבאר מה שמצינו בירושלמי²⁷: "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת מנין .. זה הדבר
- 8 אין כתיב כאן אלא אלה הדברים²⁸ .. אל"ף חד, למ"ד תלתין, ח' תמניא, לא מתמנעין רבנן דרשין בין
- 9 ה"א לחי"ת" ("דאותיות אחה"ע מתחלפין, נמצא שהן ל"ט"²⁹) – דלכאורה קשה: הן אמת שאותיות
- 10 ממוצא משותף מתחלפות זו בזו, אבל, כיצד אפשר לדרוש אות ה"א (של "אלה") בתור אות חי"ת בענין
- 11 של מספר?
- 12 וע"פ הנ"ל יש לומר הביאור בזה:
- 13 ל"ט המלאכות של העולם – הרי מצד עצם בריאתו והתהוותו הן ענין של חי"ת, כנ"ל. אלא, שע"י
- 14 העבודה ד"אלה הדברים (שזהו"ע דל"ט ("אלה") מלאכות המשכן) .. ששת ימים תַּעֲשֶׂה (בדרך ממילא³⁰)
- 15 מלאכה גוי' – עושים מל"ט מלאכות העולם אות ה"א.
- 16 ולפיכך, בהפסוק שבו מדובר אודות העבודה ד"אלה הדברים" – ל"ט המלאכות כפי שהיו במשכן
- 17 (שעל ידו מהפכים את החי"ת לה"א) – נאמר "אלה" באות ה"א³¹.
- 18 * * *
- 19 ט. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר³² אודות הנהגתו של אביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע – שיום
- 20 ההילולא שלו (ב' ניסן) חל בשבוע זה – באמירת ברכות השחר.
- 21 – הרבי אמר, שמעולם לא שמע כיצד אומר אביו "מודה אני", אבל, הי' רגיל לשמוע כיצד הוא
- 22 אומר ברכות השחר³³.
- 23 וסיפר שבעת אמירת ברכות השחר: (א) לא הי' הרבי נ"ע חוגר אבנט. (ב) הי' נוהג להסתכל בחלון.
- 24 י. וביאור הענין בעבודת האדם:
- 25 חגירת אבנט ענינה – "הכון לקראת אלקיך ישראל"³⁴, שלכן "צריך לאזור חלציו כשמתפלל"³⁵, כיון
- 26 שקודם התפלה ("לקראת אלקיך ישראל") צ"ל הכנה ("הכון") של האדם.
- 27 אבל אמירת ברכות השחר, להיותה תיכף בקומו משינתו³⁶, קודם העבודה, במעמד ומצב ד"נשמה

וביאר, שהסיבה לכך ש"לא דרכיכם דרכי" היא בגלל ש"לא מחשבותי מחשבותיכם" – חסר ההמשך (המור"ז).

(32) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ע' תיז (מ"ליל ש"ק פה"ח תש"ב) – לפני עשר שנים).

(33) ראה גם סה"ש תש"ג ע' 103.

(34) עמוס ד, יב. שבת יו"ד, רע"א.

(35) תוס' שבת שם (ד"ה טריחותא). הובא להלכה בטושו"ע ואדה"ז או"ח סצ"א ס"ב (השקו"ט בזה – ראה נו"כ הטושו"ע (שם).

(36) ראה ברכות ס, ב. רמב"ם הל' תפלה פ"ז ה"ג ואילך. טושו"ע (ואדה"ז) או"ח רסמ"ו (ס"ב).

(25) ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ס"ע תקנא (נעתק ב"היום יום" ג תמוז).

(26) ראה לקרית דרושי ר"ה סא, א. סג, ד. סה"מ תרצ"ג ס"ע תקמא. סה"מ קונטרסים ח"ב שצו, ב. ח"ג ע' קד.

(27) שבת פ"ז ה"ב.

(28) ריש פרשתנו (ויקהל).

(29) קרבן העדה שם.

(30) ראה בארוכה בהמאמר שנאמר בהתוועדות (תורת מנחם – התוועדויות ח"ה ע' 68 ואילך). לקו"ש ח"א ע' 187 ואילך.

(31) באמצע השיחה הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א את הפסוק (ישעי' נה, ח) "כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי",

באפו"כ³⁷ בלבד – ה"ה גם ללא ההכנה דחגירת אבנט, ואעפ"כ גם במעמד ומצב זה – ללא הכנה כלל – ביכלתו לומר ברכות השחר!

וע"ד תוכן הענין דאמירת "מודה אני כו'" תיכף ומיד כשניעור משנתו³⁸, ללא שום הכנות מוקדמות. אלא, שאמירת "מודה אני כו'" יכולה להיות גם לפני נט"י³⁸, כיון שרוח הטומאה אינו שולט על ה"מודה אני" של יהודי³⁹, משא"כ אמירת ברכות השחר צ"ל לאחר נט"י דוקא⁴⁰; אבל לאחר נט"י, אפשר לאמרן ללא הכנות נוספות.

ובענין זה באה לידי ביטוי מעלתו המיוחדת של יהודי – אשר מבלי הבט על כך שעדיין לא הכין את עצמו כלל לעבודת השם, שהרי זוהי עתה ניעור משינתו ("ער איז ערשט אויפגעשטאנען פון שלאָף")... ואין לו אלא "נשמה באפו" בלבד (כאמור), מ"מ, לאחר שנטל את ידיו וכבר אין לו שייכות לטומאה – יש בכחו ובאפשרותו לברך תיכף ומיד ברכות השחר!

ועוד ענין בזה:

ע"י חגירת אבנט ניתוסף שלימות גם בהענין ד"להפסיק" בין (ראשון⁴² ו) לבו לערוה". כפי שהוא בעבודת האדם, היינו, שנעשה ההפסק והפירוד בין המוח והלב ובין ענינים גשמיים וחומריים (שבבחינת ערוה), כמדובר לעיל⁴³ שהתעסקות האדם בעניני עוה"ז צריכה להיות באופן ד"יגיע כפיך" כפי⁴⁴ בלבד, ואילו מוחו ולבו צ"ל שקועים בענינים נעלים ורוחניים.

ונמצא, שגם במעמד ומצב שחסרה אצלו שלימות ההפסק שבין לבו לערוה, שמוחו ולבו שקועים בענינים גשמיים וחומריים, בבחינת "יגיע ראשך" (ולא "יגיע כפיך" בלבד) – הנה גם אז יש בכחו לברך ברכות השחר!

יא. וחידוש גדול עוד יותר – המודגש במנהגו של הרבי נ"ע להסתכל בחלון בעת אמירת ברכות השחר:

נוסף לכך שבכחו של כאו"א מישראל לברך את ברכות השחר ללא כל הכנות מצדו (כנ"ל ס"י), הרי תירה מזה, שיש ביכלתו ובאפשרותו אפילו לפתוח חלון ולהסתכל בו – כמבואר בכ"מ⁴⁵ תוכן הענין דהסתכלות, בבחינת "עיניך יונים" וכו'⁴⁷.

ועפ"ז יש לבאר הטעם שהרבי נ"ע מסר מנהגים הנ"ל אל בנו יחידו כ"ק מו"ח אדמו"ר – כיון שבמנהגים אלה ישנו לימוד והוראה כללית לכאו"א מישראל, אשר בכל מעמד ומצב שיהי, אפילו כאשר אין לו אלא "נשמה באפו" בלבד, ולא עוד, אלא שנמצא בבחינת "יגיע ראשך" – יש בכחו ובאפשרותו לשבור את הכותל ("דורכשפאָרן די וואַנט"), לפתוח חלון ("עפענען אַ פענצטער"), ולהתקשר עם הקב"ה.

(41) לשון אדה"ז בשו"ע שם ס"ב.
(42) ראה ברכות כד, ב. שו"ע אדה"ז שם סע"ד ס"א.
(43) בהמאמר פ"ג ואילך (תורת מנחם – התועודיות ח"ה ס"ע 69 ואילך).
(44) תהלים קכח, ב.
(45) לקו"ת ואתחנן ב, סע"ד, ג, ב"ג. שה"ש יד, ב, לד, ג, לט, א. המשך תער"ב ח"ג ע' א"ת. ובכ"מ.
(46) שה"ש א, טו, ד, א.
(47) ביאור הדברים – חסר (המז"ל).

(37) ישע"י ב, כב. וראה ברכות יד, א. לקו"ת פינחס עט, ד.
הקדמה ללקו"ת לג"פ (אוה"ת בראשית (כרך ו) תתרכ, א ואילך).
תורת מנחם סה"מ אלול ע' רלו. ובכ"מ.
(38) "סדר היום" הובא בעט"ז ריש שו"ע או"ח. שו"ע אדה"ז או"ח (מהדורת) ס"א ס"ו. מהדור"ק שם ס"ה. סידור אדה"ז בתחלתו.
(39) ראה סה"ש תש"ג ע' 7 (נעתק ב"היום יום" יא שבט).
וראה בארוכה קונטרס ענינה של תורת החסידות ס"א ואילך.
(40) בזמן הזה – ראה רא"ש ברכות שם (פ"ט סכ"ג). טוש"ע (וראה"ז) שם סמ"ו ס"ב (ס"ג).

בס"ד. שיחת ש"פ ויקהל-פקודי, כ"ה אדר, פ' החודש, מבה"ח ניסן, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

- 1 כ"ק אדמו"ר שליט"א קידש על היין.
- 2 א. דובר כמ"פ¹ בנוגע לעניני תומ"צ הקשורים עם זמן, שיש ענינים הקשורים עם ימי השבוע, כמו
- 3 ענין השבת, שקשור עם ימי השבוע, ואינו קשור כלל עם יום בשנה; ויש ענינים הקשורים עם ימי השנה,
- 4 ולא עם יום בשבוע, וכמו חג הפסח שחל בט"ו ניסן, ללא נפק"מ באיזה יום בשבוע, וכן שאר הימים
- 5 טובים שמדאורייתא, וכן הימים טובים דרבנן, חנוכה ופורים, וגם י"ט כסלו שנקרא "חג החגים"² –
- 6 שכולם קשורים עם ימי השנה, ללא נפק"מ באיזה יום בשבוע.
- 7 ואף שלכאורה הם ב' ענינים שונים שאינם שייכים זל"ז, והיינו, שהענינים הקשורים עם היום בשבוע
- 8 אינם מושפעים מימי השנה, והענינים הקשורים עם ימי השנה אינם מושפעים מימי השבוע – הרי דובר
- 9 פעם בארוכה³ שהאמת היא שב' הענינים קשורים זה בזה ופועלים זה על זה.
- 10 וראי' לדבר – מזה שיו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת אין תוקעין⁴, ומבואר בחסידות⁵ שזהו לפי
- 11 שהענינים שתק"ש צריכים לפעול, נפעלים ע"י ענין השבת, כך, שאין צורך כ"כ בתק"ש, ולכן יכולים
- 12 חכמים לבטל תק"ש מצד שבות דרבנן. ולכאורה אינו מובן: כיצד יכול ענין השבת להחליף את הענין
- 13 בתק"ש, בה בשעה שיום השבת קשור עם ימי השבוע, ואילו ר"ה קשור עם ימי השנה (תחילת השנה),
- 14 שהם ב' ענינים שונים?! – ועכצ"ל שב' ענינים אלו קשורים ושייכים זל"ז.
- 15 ומצינו ענין זה גם בנגלה דתורה (ככל הענינים)⁶ – כדאיאת בגמרא⁷: "אטו שבת למוספין אהנאי
- 16 לתמידין לא אהנאי" (בתמי"), ולכן הנה גם התמיד של יוהכ"פ הוא באופן נעלה יותר מאשר התמיד
- 17 שבכל יום⁸. ומזה מוכח שענין אחד פועל על הענין השני.
- 18 ועפ"י יובן גם פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר⁹ בנוגע לשבת בראשית שפועל על כל שבתות השנה ועל
- 19 כל השנה ("ווי מ'שטעלט זיך כו' אזוי גייט כו'") – דלכאורה אינו מובן: כיון ששבת קשור עם שבעת
- 20 ימי ההיקף, וכמבואר¹⁰ בענין "נער הייתי גם זקנתי"¹¹, "שר העולם אמרו"¹², שלאחרי יום השבת "חוזר
- 21 ונמשך להיות בבחינת נער", ולכן חוזר ומתחיל עוד הפעם "יום ראשון בשבת", הרי זה קשור עם הימים
- 22 של שבוע זה [הן ימי השבוע שלפניו, והן ימי השבוע שלאחריו, ש"מיני' מתברכין כולהו יומין"¹³], אבל
- 23 מהי שייכותו לכל ימי השנה? – אך ע"פ האמור לעיל ע"ד השייכות של ימי השבוע עם ימי השנה,
- 24 מובן, שיש שבתות שבהם ניתוסף ענין מיוחד מצד הקביעות בימי השנה, כמו שבת שחל בו ר"ה, שאז

(1) ראה תורת מנחם ח"ג ע' 299. וש"נ.
(2) ראה אג"ק ח"י ע' רמ. וש"נ.
(3) ר"ה רפ"ד.
(4) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נו, א ואילך. ובכ"מ.
(5) ראה גם תורת מנחם חנ"ה ע' 179. ע' 185. וש"נ.
(6) זבחים צא, רע"א. וראה גם תורת מנחם חכ"ד ס"ע 155 ואילך. חל"ד ע' 94 בשוה"ג. ע' 161. חל"ח ע' 77 הערה 76.
(7) חמ"ה ע' 265. ועוד.
(8) ראה יומא לב, סע"ב. וראה גם תורת מנחם שם.
(9) ראה תורת מנחם חנ"א ע' 199. וש"נ.
(10) לקו"ת שה"ש כה, א.
(11) תהלים לז, כה.
(12) יבמות טז, ב.
(13) זח"ב סג, ב. פח, א.

נפעל מצד ענין השבת גם הענין דתק"ש (כנ"ל), וכן שבת בראשית, השבת הראשון של השנה, לאחר העבודה של חודש תשרי, ר"ה ויוהכ"פ וזמן שמחתנו (כולל שמע"צ ושמח"ת); וענין מיוחד זה נמשך ופועל על כל ימי השנה.

ומזה מובן גם בנוגע לענין ד"הימים האלה נזכרים ונעשים"¹³, שכאשר "נזכרים" כדבעי אזי "נעשים" עוה"פ כל ההמשכות וההארות והגילויים שהיו בפעם הראשונה – שאע"פ שענין זה הוא בתקופת השנה, ללא נפק"מ באיזה יום בשבוע, מ"מ, כאשר הקביעות היא באותו אופן (לא רק בימי השנה, אלא) גם בימי השבוע, אזי נמשכים הענינים שהיו בפעם הראשונה ביתר שאת ובתוקף גדול יותר.

ב. ובנוגע לעניננו – שבקביעות שנה זו חל ר"ח ניסן ביום החמישי בשבוע, כמו בפעם הראשונה שאמר הקב"ה "החודש הזה לכם וגו'"¹⁴:

ובהקדמה – שהקביעות של ר"ח ניסן בימי השבוע היא כמו הקביעות של חג הפסח שחל בחמשה עשר לחודש (שהרי הקרבת הפסח היתה ב"ד, והיציאה ממצרים בט"ו), וכשיודעים באיזה יום בשבוע חל חג הפסח, אזי יודעים בדרך ממילא שביום זה חל גם ר"ח ניסן, שבועיים לפניו.

[אבל מהקביעות ד"ד אדר (חודש לפני פסח) בימי השבוע, אי אפשר לדעת בנוגע לקביעות דר"ח ניסן, שהרי זה תלוי אם חודש אדר הוא חסר או מלא, שכן, רק עכשיו אדר הסמוך לניסן לעולם חסר, אבל בזמן שהיו מקדשים ע"פ הראי' (בזמן שביהמ"ק הי' קיים, וגם כו"כ שנים לאחר"ז, כמבואר באחרונים¹⁵) הי' חודש אדר יכול להיות גם מלא.

וכן אין להוכיח הקביעות דר"ח ניסן מהקביעות דחג השבועות – כיון שתלוי במילוי וחסרון של החדשים ניסן ואייר, כדברי הגמרא¹⁶ "עצרת פעמים חמשה פעמים שבעה .. שניהן מלאין, חמשה, שניהן חסרין, שבעה, אחד מלא ואחד חסר, ששה".]

והנה, בנוגע לקביעות דיצי"מ בימי השבוע יש מחלוקת בגמרא¹⁷ אם "חמישי בשבת הי" או "ערב שבת הי""; אבל בנוגע להלכה כותב רבינו הזקן בשו"ע – הן בסוף הל' פסח¹⁸, והן בתחלתן¹⁹ (בנוגע לשבת הגדול "שנעשה בו נס גדול" בנוגע ללקיחת הפסח "בעשור לחודש .. ואותו היום שבת הי"') – ש"בחמשה בשבת יצאו ישראל ממצרים". ומזה מובן, שגם ר"ח ניסן הי' בחמשה בשבת.

[ולהעיר, שאע"פ ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים"²⁰, הרי זה רק כפי שהענין הוא בעולמות העליונים, אבל בנוגע למעשינו ועבודתנו בעולם העשי' אזי פסק ההלכה הוא כדעה אחת, וכדי שתהי' "הלכה כמותו" צ"ל "הוי' עמו"²¹, כיון שבהלכה בפועל חודרים כל הענינים שלמעלה כו', וכמו הלכה כב"ה²⁰, שענינם הוא קו החדס והרחמים, ששם נמשך בחי' הרחמים שלמעלה].

ג. וכיון שבקביעות שנה זו חל ר"ח ניסן בחמשה בשבת, אזי נמשכים כל עניני חודש ניסן ביתר שאת וביתר עוז, ובאופן ד"עד מהרה ירוץ דברו"²², מתוך התגברות ובקיעת כל ההעלמות וההסתרים, מניעות ועיכובים, שיכולים להיות בשאר השנים.

ולכל לראש – בנוגע לנקודה הפנימית של חודש ניסן, "חודש של גאולה"²³, שבו נגאלו ובו עתידין להגאל²⁴, ובאופן ד"מיסמך גאולה לגאולה"²⁵, גאולת פורים שהיתה באופן ד"אכתי עבדי אחשוורוש

(13) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

(14) בא יב, ב.

(15) ראה התוועדויות תשמ"ה ח"א ע' 466 ואילך. וש"נ.

(16) ר"ה ו, ב.

(17) שבת פז, ב ואילך.

(18) רסתצ"ד.

(19) רסת"ל.

(20) עירובין יג, ב. וש"נ.

(21) שמואל-א טז, יח. וראה סנהדרין צג, ב.

(22) תהלים קמו, טו. וראה לקו"ת ס"פ קרח.

(23) שמו"ר פט"ו, יא.

(24) ר"ה יא, רע"א. שמו"ר שם.

(25) מגילה ו, סע"ב.

1 אנן²⁶, לגאולת פסח, שדוגמתה תהי' גם הגאולה העתידה, כמ"ש²⁷ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו
2 נפלאות".

3 וענין זה מתחיל כבר משבת מברכים חודש ניסן, כי, ענינו של שבת מברכים הוא בדוגמת זוכר
4 לקידוש החודש ע"י ב"ד בזמן שהיו מקדשים ע"פ הראי²⁸, ולכן תיקנו לפרסם את הזמן של ר"ח בשבת
5 שלפניו, שהוא "יום הכניסה", כיון שבאמצע השבוע הרי זו טירחא דציבורא לקבץ את כל הקהל²⁹. וכיון
6 שעושים זאת ע"פ תורה, שהיא בעה"ב על מציאות העולם³⁰ — מתחיל כבר אז ענינו של ר"ח ניסן,
7 ונמשכת הנתינת כח מלמעלה בנוגע לענין הגאולה, "בניסן עתידין להגאל", בחסד וברחמים, בטוב
8 הנראה והנגלה ע"י משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, בקרוב ממש.

9 * * *

10 ד. התחלת פרשת החודש היא: "החודש הזה לכם ראש חדשים וגו'"¹⁴, ומיד לאח"ז מדובר אודות
11 קרבן פסח ויצי"מ. וכיון שב' ענינים אלו נכתבו בסמיכות זל"ז, מובן, שהסמיכות היא גם בתוכן ענינם,
12 ואדרבה: הסמיכות בתוכן ענינם היא סיבת הסמיכות בכתיבתן בתורה.

13 וצריך להבין: קידוש החודש וקרבן פסח ויצי"מ הם לכאורה ב' ענינים בפני עצמם, ומהי שייכותם
14 זל"ז?

15 הן אמת שכדי להקריב קרבן פסח ביי"ד בחודש, צריכים לידע אימתי ר"ח, אבל עדיין אינו מובן:
16 מהי השייכות של קרבן פסח לכללות הענין דקידוש החודש וכל פירטי הדינים שבו³¹ שנכללים בענין
17 ד"החודש הזה לכם", ועד כדי כך, שהענין ד"החודש הזה לכם" בא בתור הקדמה לענין דקרבן פסח
18 ויצי"מ, שדוקא לאחר שישנו הענין דקידוש החודש, אזי יכול להיות הענין דיצי"מ³².

19 ה. ויש לומר הביאור בזה:

20 ראש חודש — "החודש הזה לכם", "הראהו לבנה בחידושה ואמר לו כשהירח מתחדש יהי' לך ר"ח"³³
21 — קשור עם מהלך הירח, לבנה, ולא עם מהלך החמה, שמש (וכן ראש השנה קשור עם מהלך הלבנה,
22 ולא עם מהלך השמש, ואדרבה: תקופת החמה קשורה עם חודש ניסן דוקא³⁴, ולא עם חודש תשרי).

23 והנה, בנוגע לירח איתא בגמרא³⁵: "אמרה ירח לפני הקב"ה, רבש"ע, אפשר לשני מלכים שישתמשו
24 בכתר אחד, אמר לה, לכי ומעטי את עצמך" — מיעוט לא רק בכמות, אלא גם באיכות, שמקבלת אורה
25 מהשמש.

26 וממשיך בגמרא: "אמרה לפניו, רבש"ע, הואיל ואמרתי לפניך דבר הגון, אמצעיט את עצמי"?!

27 — שהרי זוהי טענה נכונה, והראי', שהקב"ה השתדל לפייס את הלבנה³⁶, ועד שכאשר "חזיי' דלא
28 קא מיתבא דעתה, אמר הקב"ה הביאו כפרה עלי שמיצטית את הירח", וכמבואר בחסידות³⁷ שזהו ענין
29 של כפרה ממש כביכול —

(32) ברשימה נוספת: ולכאורה אין זה מובן לא בפשט, לא ברמז, לא בדרוש ולא בסוד.

(33) פרש"י עה"פ (בא שם).

(34) ראה ברכות נט, ריש ע"ב ובפרש"י.

(35) חולין ס, ב. הובא בפרש"י עה"פ בראשית א, טז.

(36) ראה פרש"י שם.

(37) ראה ד"ה ושעיר וגו' חטאת להוי' תרס"ד (סה"מ תרס"ד

ע' קפו ואילך). ועוד.

(26) שם יד, א. וש"נ.

(27) מיכה ז, טו.

(28) ראה לקו"ש ח"ט ע' 187 ואילך. וראה גם תורת מנחם

חמ"ח ע' 259. וש"נ.

(29) ראה אנציק' תלמודית ערך ברכת החודש בתחלתו (כרך

ד ע' תנא). וש"נ.

(30) ראה ירושלמי כתובות פ"א ה"ב. וש"נ.

(31) ברשימה נוספת: כולל גם הענין דעיבור שנים, כדי שיהי'

חג הפסח בחודש האביב (רמב"ם הל' קידוה"ח רפ"ד).

- ומהענינים שאמר לה הקב"ה: "ליקרו צדיקי בשמיך, יעקב הקטן³⁸, שמואל הקטן³⁹, דוד הקטן⁴⁰" (כשם שהירח נקרא "המאור הקטן"⁴¹), וכדאיתא במדרש⁴² שישאל מונין ללבנה כיון שדומין ללבנה.
- ומבואר הדמיון בין הלבנה לבנ"י⁴³ – שאצל הלבנה יש ירידות ועליות, שהרי יש זמן שבו הלבנה היא בתכלית הקטנות, נקודה בלבד, ועד שמתעלמת לגמרי, ויש זמן שבו הלבנה היא בתכלית הגדלות – "קיימא סיהרא באשלמותא"⁴⁴; ועד"ז אצל בנ"י, שבזמן שביהמ"ק הי' קיים היו בנ"י בתכלית העלי', ובפרט בימי שלמה, עליו נאמר⁴⁵ "וישב שלמה על כסא ה'", שאז היו בנ"י במעמד ומצב ד"קיימא סיהרא באשלמותא", ואילו בזמן הגלות – "מפני חטאינו גלינו מארצנו"⁴⁶ – נמצאים בנ"י בשפל המצב.
- והסדר הוא – שדוקא לאחר העלם הלבנה לגמרי נעשה מחדש מולד (ועד לשלימות) הלבנה, ועד"ז בנוגע לבנ"י, "שהם עתידים להתחדש כמותה"⁴⁷, שדוקא לאחר ירידת הגלות יהי' תכלית העילוי של הגאולה השלימה, שאז יקויים גם היעוד⁴⁸ "והי' אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהי' שבעתים גו'".
- ו. ועפ"ז מובן שקידוש החודש בא בתור הקדמה ליציאת מצרים:
- בגלות מצרים היו בנ"י בשפל המצב, כמ"ש⁴⁹ "וימררו את חייהם גו'", הן כפשוטו, והן כפירוש כ"ק מו"ח אדמו"ר⁵⁰ ש"חייהם" של בנ"י הו"ע הרוחניות, תורה ומצוות (וכן קודם מ"ת, שעניני התומ"צ שהיו אצלם אז, היו החיות שלהם), ואילו המצריים פעלו ענין של מרידות ("וימררו") ב"חייהם" של בנ"י. ועד כדי כך שמדת הדין טענה "הללו עובדי ע"ז והללו כו"⁵¹.
- ועד שגם לאחר ש"בר"ה בטלה עבודה מאבותינו⁵², עמד עדיין פרעה בכל התוקף שלא להניח לבנ"י לצאת ממצרים שהיתה מלאה גילולים⁵³, ולא עוד אלא שהיתה לו החוצפה לומר למשה "אל תוסף ראות פני" (וענין זה פעל על משה ש"יצא מעם פרעה בחרי אף"⁵⁵), והיינו, שאע"פ שגם בעמדו לפני פרעה הי' משה רבינו במעמד ומצב של נשמה באצילות⁵⁶ (כידוע בענין משה משה לא פסיק טעמא בגווייהו⁵⁷), מ"מ, עמד פרעה נגדו בכל התוקף.
- ולכן, כדי לשבור את התוקף של פרעה ולפעול את הענין של יציאת מצרים, יש צורך בקידוש החודש – שזהו"ע מולד הלבנה, שלאחרי העלם הלבנה לגמרי, מתחדשת מציאותה של הלבנה, ואז יכול להיות כן גם אצל בנ"י, שלאחרי שהיו בגלות בתכלית ההעלם, יהי' אצלם ענין הגאולה.
- והענין בזה – שכדי שתהי' הפעולה למטה צריך להיות תחילה ענין זה למעלה, ועי"ז נמשך אח"כ למטה, והיינו, שגם כאשר המשכה היא באופן ש"עד מהרה ירוץ דברו"²², הרי סוכ"ס צריכה להיות המשכה דרך כל העולמות; החילוק הוא רק אם ענין זה הוא בדרך מעביר או בדרך התלבשות, אבל בודאי צ"ל המשכה דרך כל העולמות, ולכן צ"ל תחילה הענין למעלה, ועי"ז נמשך אח"כ למטה.
- ועד"ז בנדוד: כאשר נפעל למעלה ענין של מציאות חדשה לאחר ההעלם, שזהו שהקב"ה "הראהו לבנה בחידושה ואמר לו כשהירח מתחדש יהי' לך ר"ח" – הרי זה פעל גם למטה, שאצל בנ"י שהיו בגלות בתכלית ההעלם, יהי' ענין של גאולה.

(50) ראה גם לקו"ש ח"ג ע' 848. תורת מנחם חט"ז ריש ע' 16. חי"ט ע' 262. ועוד.

(51) ראה זח"ב קע, ריש ע"ב. מכילתא בשלח יד, כח. שמו"ר פמ"ג, ח. הובא ביל"ר בשלח יד, כט.

(52) ר"ה שם.

(53) פרש"י וארא ט, כט. מכילתא ופרש"י בא יב, א.

(54) בא יו"ד, כח.

(55) שם יא, ח (ובפרש"י).

(56) ראה לקו"ת נצבים מט, ב. ובכ"מ.

(57) זח"ג קלה, א (באד"ר). וראה תו"א משפטים עה, ג. ובכ"מ.

(38) עמוס ז, ב"ה.

(39) ראה חדא"ג מהרש"א ורש"ש ומהר"ם שיף שם.

(40) שמואל"א יז, יד.

(41) בראשית שם.

(42) ב"ר פ"ו, ג.

(43) שמו"ר פט"ו, כו.

(44) זהר ח"א עג, ב. קנ, רע"א. ח"ב פה, רע"א. רטו, א. ועוד.

(45) דברי הימים"א כט, כג.

(46) תפלת מוסף דיו"ט.

(47) ברכת קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).

(48) ישע"י ל, כו.

(49) שמות א, יד.

1 אמנם, הענין דקידוש החודש מלמעלה אינו תלוי בעבודת האדם, אבל כדי שיהי' הענין דיצי"מ,
2 הוצרכה להיות תחילה עבודת האדם – שזהו הענין ד"בדמיך חיי"58, דם פסח (וגם דם מילה –
3 "בדמיך", "בשני דמים")59, שעל זה מדובר בהמשך פרשת החודש.

4 וזהו מ"ש בפרשת החודש60: "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החודש הזה לכם
5 וגו' דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה וגו'", עד "בעצם היום הזה
6 הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים" – שכאשר בני' היו עדיין בארץ מצרים, ובשפל המצב, נפעל כבר
7 הענין דקידוש החודש – מולד חדש לאחר ההעלם לגמרי, ועי"ז הי' יכול להיות אח"כ הענין דיצי"מ,
8 לאחר עבודת בני' באופן ד"משכו וקחו"61: "משכו" – להתנער ("זיך אַפטרריסלען") מרע62, ואז יכולים
9 ליקח ("קחו") את הפסח באופן שבא בפנימיות, שהו"ע האכילה, שהרי "הפסח .. לא בא מתחילתו אלא
10 לאכילה"63.

11 ז. ומזה מובן גם בנוגע ליציאה מגלות זה בגאולה העתידה:

12 ובהקדים מאמר המדרש64 "כל המלכיות נקראו על שם מצרים", וכיון ששמו של כל דבר מורה על
13 תוכנו (כמבואר בשער היחוד והאמונה65), הרי מובן, שתוכן ענינם של כל הגלויות הוא כמו גלות מצרים;
14 וכיון שכן, הרי גם היציאה מהגלויות – הן בנוגע לגלות בבל והן בנוגע לגלות מדי יון ואדום כו' –
15 היא כמו יציאת מצרים.

16 אלא שמצד הענין ד"מעלין בקודש"66, תהי' הגאולה העתידה באופן נעלה יותר מאשר הגאולה
17 מהגלויות שלפנ"ז, וכדאיתא בזהר67 על הפסוק27 "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", שבגאולה
18 העתידה יהיו "נפלאות" אפילו לגבי האותות ומופתים שהיו ביצי"מ.

19 ו"כימי צאתך מארץ מצרים" – "אראנו נפלאות" גם עתה, לאחר שישנו הענין ד"החודש הזה לכם",
20 ובפרט כאשר הקביעות של ר"ח ניסן בימי השבוע היא כמו בפעם הראשונה, שאז חוזרים ונמשכים כל
21 הענינים ביתר שאת וביתר עוז (כנ"ל ס"א).

22 וכן תהי' לנו – שמהענין ד"החודש הזה לכם" נבוא לגאולה האמיתית והשלימה, שתומשך עד למטה
23 בגשמיות, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"68, ו"כספם וזהבם אתם"69, "כמצודה שאין בה דגן"
24 ו"כמצולה שאין בה דגים"70, נוסף על רוחניות הענינים בנוגע לעלמין סתימין דלא אתגליין ועלמין
25 דאתגליין71, ובאופן ד"מיסמך גאולה לגאולה"72, בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

26 * * *

27 ח. מאמר (כעין שיחה) ד"ה החודש הזה לכם.

28 * * *

29 ט. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק72 "ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי בן חור", "חור בנה של
30 מרים הי'",

(66 ברכות כח, א. וש"נ.

(67 ח"א רסא, ב. הובא באוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תפז).

(68 בא יו"ד, ט.

(69 ישעי' ס, ט.

(70 ברכות ט, ריש ע"ב.

(71 ראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' ער.

(72 פרשתנו (ויקהל) לה, ל.

(58 יחזקאל טז, ו.

(59 ראה מכילתא ופרש"י בא יב, ו.

(60 בא יב, א ואילך.

(61 שם, כא.

(62 ראה מכילתא עה"פ. מכילתא ופרש"י שבהערה 59.

(63 פסחים עו, ב (במשנה).

(64 ב"ר פט"ז, ד.

(65 פ"א.

— שפירוש רש"י זה אינו דיבור בפ"ע, אלא התחלה להמשך הפירוש "ואהליאב משבט דן, מן הירודין שבשבטים, מבני השפחות, והשווהו המקום לבצלאל למלאכת המשכן והוא מגדולי השבטים, לקיים מה שנאמר⁷³ ולא ניכר שוע לפני דל".

ורש"י מפרש זאת כאן, ולא על הפסוק "ראה קראתי בשם גו" שבפ' תשא⁷⁴ — כדי לתרץ גם השינוי בין לשון הכתוב בפ' תשא⁷⁵: "ואני נתתי אתו את אהליאב", ללשון הכתוב בפרשתנו⁷⁶: "הוא ואהליאב", שניהם בשוה, שכאן "השווהו המקום לבצלאל.. לקיים מה שנאמר ולא ניכר שוע לפני דל".

ולכן מפרש רש"י כאן "חור בנה של מרים הי'", שגם היחוס של בצלאל ל"חור" הוא כדי להודיע גודל יחוסו הן מצד האב והן מצד האם, שבזה מודגש יותר ש"לא ניכר שוע לפני דל"; משא"כ בפ' תשא אפשר לומר שהיחוס הוא מצד מעלתו של חור עצמו —

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס⁷⁷ בלקו"ש חל"א ע' 211 ואילך.

*

י. המשך הביאור בפירוש רש"י פ' תשא על הפסוק⁷⁸ "ויתן אל משה ככלותו", "ככלתו כתיב .. ככלה לחתן וכו'" — נכלל בשיחת ש"פ תשא סי' ו ואילך⁷⁹.

*

יא. הביאור באגרת התשובה ריש פ"ד⁸⁰: "ענין הכרת ומיתה בידי שמים⁸¹, כשעבר עבירה שחייבים עלי' כרת הי' מת ממש קודם חמשים שנה, ובמיתה בידי שמים מת ממש קודם ששים שנה" — הטעם שנקט כשיטת הירושלמי⁸², ולא כשיטת הבבלי⁸³ שכרת אינו מגיע לששים שנה, והדיוק "מת ממש"; "כחנני' בן עזר הנביא בירמי'" — הטעם שמוסיף "הנביא", ומציין ל"ירמי"; ביאור ההוספה בחצ"ע ג: "ולפעמים גם במיתה בידי שמים נפרעין לאלתר כמו שמצינו בער ואונן"; וביאור השאלה "והרי נמצאו בכל דור כמה וכמה חייבי כריתות ומיתות והאריכו ימיהם ושנותיהם בנעימים", אף שיתכן שעשו תשובה⁸⁴ שעל ידה "נפטר לגמרי מן הדין" (כנ"ל בפ"ב)⁸⁵, והדיוק "בנעימים" — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר

(73) איוב לד, יט.

(74) לא, ב.

(75) שם, ו.

(76) שם, לד.

(77) בשילוב שיחות ש"פ צו שנה זו, וש"פ ויקהל תשמ"ו.

(78) שם, יח.

(79) תורת מנחם חנ"ה ע' 394 ואילך.

(80) שלומדים ברדיו, באופן שמגיע בכל קצוי תבל (ראה גם תורת מנחם חנ"ב ס"ע 338. וש"נ).

(81) כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר את הציון של הצ"צ (קיצורים והערות לתניא ע' לט): "ע' מ"ק כ"ח א', ובתוס' שבת כ"ה, יבמות ב' א'", ואמר (בבת-שחוק): בשלמא בנוגע לפירוש רש"י, כיון שזהו לימוד שהורגל כל אחד מקטנותו, אינו שם לב לחפש ענינים חדשים כו'; משא"כ בנוגע לאגרת התשובה, שיתכן שעברו כמה שנים שלא למד, הנה כאשר מעוררים אודות לימוד זה, הי' מן הראוי שהלימוד יהי' בעיון הראוי, ובפרט כשהצ"צ מציין מראה-מקום וכותב: "עיי' כו'" (שהרי לא כתב זאת לעצמו, אלא כדי שאחרים יעיינו בזה).

(82) ביכורים רפ"ב.

(83) מו"ק כח, א.

(84) ואין לומר שהקושיא היא מחייבי כריתות ומיתות שחוטאים כל ימיהם — כי, העובדה שחוטאים כל ימיהם אינה הוכחה שבינתיים לא עשו תשובה שלימה, ואפילו לאחר שנשלים עוה"פ בחטא זה, יכול להיות בשעתא חדא וברגעא חדא ענין התשובה בחילא יתיר וכו', כך שנפטרים מכרת ומיתה.

(85) לכאורה הי' אפשר לתרץ, שהענין ש"נפטר לגמרי מן הדין" הוא "בעוה"ב, ולא בעוה"ז, ולכן שואל מזה ש"האריכו ימיהם ושנותיהם" בעוה"ז. אבל: בתיבת "בעוה"ב" כוונתו רק לשלול העונשים של ב"ד שלמטה, שעל זה לא מועילה התשובה, שהיא דבר שבלב, ואין לו לדין אלא מה שענינו ראות (כמבואר בשו"ת נוי"ב אור"ח מהדור"ק סל"ה), ואילו בנוגע לב"ד שלמעלה נפטרים מן הדין ע"י התשובה גם בעוה"ז*.

וכדמוכח מתירון התוס' (ד"ה דין — כתובות ל, ב) על זה ש"חזינו כמה עבריינים ועובדי ע"כ שמתים על מוטות", אף ש"דין ארבע מיתות לא בטלו" — ש"ע"י תשובה הקב"ה מיקל ולפעמים מוחל לגמרי. ומזה רואים שע"י תשובה נפטרים מדין

(* ומוכרח לפרש כן (אף שכותב "לענשו ע"ז ח"ו בעוה"ב") — דכיון "שנפטר לגמרי מן הדין בעוה"ב", איך יענישוהו גם בנוגע לעונשי עוה"ז בלא דין?

1 שליט"א, ונדפס⁸⁶ בלקו"ש ח"ה ע' 134 ואילך. ח"ט ע' 116 ואילך.

2 וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א – בהמשך ל"האריכו ימיהם ושנותיהם בנעימים":

3 ומזה מובן במכ"ש וק"ו בנוגע ל"מדה טובה" ש"מרוכה כו" חמש מאות פעמים ככה⁸⁷,

4 וכמ"ש רבינו הזקן בסיום אגה"ת: "ומשכיל על דבר ימצא טוב", והיינו, שגם כאשר הענין נמצא רק

5 בכח המשכיל, ועדיין לא בא במעשה בפועל, הרי זה באופן ש"ימצא טוב", באופן של מציאה, בכל

6 עניני ההשפעה מהקב"ה, "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"⁸⁸.

* * *

8 יב. דובר כמ"פ אודות פס"ד רבינו הזקן⁸⁹ לדרוש הלכות הפסח שלושים יום לפניו, ועאכו"כ מר"ח

9 ניסן (שענינו מתחיל כבר בשבת מברכים), שתי שבתות לפני הפסח (שזהו לכל הדעות⁹⁰).

10 ולכן, כאן המקום לעורר את כל אלו שיש להם השפעה על אחרים, רבנים, שוחטים, מלמדים וכו' –

11 אודות המנהג דחלוקת מצה שמורה⁹¹, וכ"ש בנוגע לעצמו ובני ביתו, ובאופן ד"טופח על מנת להטפח"⁹²

12 – לפעול גם על הזולת (ואפילו אם יש ספק וספק ספיקא שצריך לעורר אותו על זה), בדרכי נועם ובדרכי

13 שלום, ובודאי יפעלו עי"ז את כל הענינים ד"מיכלא דמהימנותא" ו"מיכלתא דאסוותא"⁹³.

14 ויה"ר שתקויים ההבטחה "בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל"⁹⁴,

15 – החל מר"ח ניסן, "ראש השנה למלכים"⁹⁴, למלכי ישראל⁹⁵, והרי עיקר המלכות שייכת לזרע דוד⁹⁶,

16 עליו נאמר (בקידוש לבנה) "דוד מלך ישראל חי וקיים"⁹⁷, וכמ"ש⁹⁸ "ודוד עבדי נשיא להם לעולם" –

17 בביאת המשיח, בקרוב ממש.

18 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן המזונות להרחמ"א חדקוב עבור השבע ברכות של בנו, ואח"כ צוה לנגן

19 הניגון "פרזות תשב ירושלים"].

(89) שו"ע או"ח רס"ח ט"ז. וש"נ.

(90) פסחים ו, סע"א. וש"נ.

(91) ראה גם שיחת ש"פ ויקרא, פ' החודש, ר"ח ניסן דאשתקד הערה 77 (תורת מנחם חנ"ב ע' 218). וש"נ.

(92) ל' חז"ל – ברכות כה, ריש ע"ב. ועוד.

(93) זח"ב קפג, ב.

(94) ר"ה בתחלתה.

(95) שם ג, סע"א. וש"נ.

(96) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ז ואילך.

(97) שם כה, א.

(98) יחזקאל לו, כה.

ד' מיתות גם בעוה"ז. והרי הדברים ק"ו: ומה דין ד' מיתות שבעיקרם נמסרו לב"ד שלמטה (ורק כשטלו סנהדרין נותנים אותם מלמעלה), שאצלם לא מועילה תשובה, הנה בנוגע להדין בזה ע"י ב"ד שלמעלה מועילה תשובה – בנוגע לכרת ומיתה בידי שמים שמלכתחילה לא נמסרו לב"ד שלמטה, בודאי צריכה התשובה להועיל. וכמפורש בגמרא (מכות יג, ב) ש"חייבי כריתות כו' אם עשו תשובה ב"ד שלמעלה מוחלין להן".

(86) בשילוב המשך הביאור בשיחת ש"פ צו.

(87) יומא עו, א ובפרש"י. סוטה יא, א ובתוס'. תוספתא סוטה רפ"ד.

(88) ברכה ג' דברה"ז.

כל יהודי בנפשו פנימה קשור הוא קשר של קיימא בתורה . . אף שבחיצינותו
עושה לפעמים דברים שאינם מתאימים לזה

ממכתב ט"ז אדר שני, ה'תשי"ז

לקוטי שיחות

פרשת ויקהל פקודי

כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

מאשר כשהיא "על העזים" – כשטוים את הנוצה
21
22 "מעל גבי העזים"?

כמו־כן קשה: כיוון שהתורה מספרת על גודל
23 החביבות של מלאכת המשכן אצל הנשים (כפי שנאמר
24 קודם לכן⁵ "ויבואו האנשים על הנשים") שהן הוכיחו
25 חכמה וחריצות בלתי רגילות בטויה מעל גבי העזים,
26 ואם כן, מדוע אין מוצאים זאת גם בטוית הצמר (של
27 היריעות התחתונות) של התכלת והארגמן וכדו',
28 הכתובה לפני־כן⁶ (וגם שם מודגש שהיה זה בחכמה),
29 ובכל זאת "וכל אשה חכמת לב בדיה טו ויבאו
30 מטויה את התכלת ואת הארגמן..." אבל הן לא טו את
31 הצמר⁷ מעל גבי הכבשים⁸?

ב.

הקושי בפרשת פקודי בענין עשיית היריעות לפני
הקרשים

בפירוש רש"י בפרשת פקודי⁹ יש להבין את דבריו:
33 "משה צוה לבצאל לעשות תחלה כלים ואחר כך
34 משכן, אמר לו בצלאל מנהג עולם לעשות תחלה בית
35 ואחר־כך משים כלים בתוכו, אמר לו כך שמעת... וכן
36 עשה המשכן תחלה ואחר־כך עשה כלים".
37

ואין הדברים מובנים: סדר עשיית המשכן היה
38 כאמור לפי "מנהג עולם", ו"מנהג עולם" בבניית בית
39 הוא, שתחלה בונים את הקירות ואחר־כך את הגג¹⁰,

א.

בפרשות ויקהל־פקודי ישנם מספר קשיים בפשוטו
של מקרא

1 דובר כבר פעמים רבות על כך שרש"י מתעכב
2 בפירושו על התורה על כל ענין הדורש הסבר לפי
3 פשוטו של מקרא, וכאשר מוצאים קושיה כל־שהיא
4 בפשט הפסוקים, שרש"י איננו מזכירה, הכרח לומר,
5 שזו איננה קושיה לפי פשוטו של מקרא – או מפני
6 שבדרך הפשט הדברים מובנים מעצמם, או מפני
7 שהענין מוזכר כבר בפירוש רש"י לפני־כן.

8 בפרשיות ויקהל פקודי ישנם מספר ענינים שאינם
9 מובנים לפי פשוטו של מקרא, ויתר־על־כן – קושיות
10 אחדות מתעוררות בעיקר לפי פירוש רש"י. להלן
11 נתעכב, לכל הפחות, על שאלה אחת לפי פשוטו של
12 מקרא בכל פרשה, אשר רש"י איננו מזכיר בפירושו.

13 בפרשת ויקהל, על הפסוק¹ "וכל הנשים אשר נשא
14 אותנה בחכמה טו את העזים", שפירושו, כדברי רש"י
15 "שמעל² גבי העזים טוין³ אותן" – הנשים טו את
16 הצמר (נוצה)⁴ בעודו מחובר אל העזים. יש להבין:
17 מהי המעלה והתועלת בכך ש"מעל גבי העזים טוין
18 אותן"?

19 הן, לכאורה, אדרבה: כאשר הנוצה (הצמר) חתוכה
20 ונפרדת מן העזים ניתן לטוות ביתר קלות וביתר טיב

וראה תוד"ה ונוצה שבת כז, א. וראה לקמן הערה 27.

(5) לה, כב. ובפרש"י שם.

(6) ויקהל לה, כה.

(7) ובפרט דקשה יותר הטווי' ע"י העזים, כיון שהם תקיפין וקופצים יותר מכבשים (ראה מדרש הגדול כאן. וראה לקמן הערה 27).

(8) ואולי י"ל שזה אי אפשרי, כיון שצ"ל ד' מינין יחד וכו' (רש"י תרומה כז, א).

(9) לה, כב.

(10) שאין דרך לבנות מלמעלה למטה (שר"ע אדה"ז חאו"ח סשט"ו סוס"ט – והוא ע"פ רא"ש ביצה פ"ד ס"א. תוד"ה כסא – שבת קלח, א).

(1) לה, כו.

(2) כ"ה בדפוס רש"י שראיתי, כולל דפוס ראשון. לבד בדפוס שני, ובכו"כ כת"י רש"י דאיתא "שעל". וראה לקמן סוף הערה 28.

(3) כ"ה בדפוס רש"י שלפנינו ובכמה כת"י רש"י (ב"ל הוה). ובדפוס ראשון (ועד"ז בכמה כת"י רש"י) "טו אותן", ולכאורה כצ"ל, מתאים ללשון הכתוב "טו את העזים" – בל' עבר, וכן מתחיל רש"י פירושו "היא ויתנה אומנות כו" [אבל להגירסא בדפוס שני, "היא אומנות יתירה" (בלי תיבת "היתה") מתאים הסיוס "טוים אותם"].

(4) פרש"י תרומה כה, ד ד"ה ועזים. וראה שר"ע אדה"ז חאו"ח ס"ט ס"ח (מב"י שם): בכל התורה לא נקרא צמר סתם אלא צמר רחלים אבל של עזים נקרא נוצה. ובראב"ע ועד"ז ברש"ם תרומה שם "שנער העזים".

שפירושו "מעל גבי העזים טווין אותן", היה עליו
להתחיל את פירושו בכך, ואחר־כך להוסיף ענין נוסף,
שצורת טוויה זו היתה "אומנות יתירה" וכדו'. ובכלל
— כיצד יכול רש"י להתחיל במילים "היא היתה
אומנות יתירה" לפני שידעם על מה מדובר, ורק
אחר־כך הוא אומר את פירוש הפסוק — "שמעל גבי
העזים טווין אותן"?

(ב) מדוע משתמש רש"י בלשון "אומנות יתירה" —
ולא "(היא היתה) חכמה יתירה", שזהו לשון הכתוב:
"וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה"? ובמיוחד
כאשר בגמרא²⁰, המהווה (בפשטות) את המקור
לפירוש רש"י²¹, אכן כתוב "חכמה יתירה"²².

ד.

טווי' על גבי חי חשובה יותר

ההסבר לכך:
כיוון שהמילים "טוו את העזים" מחולקות בפסוק
בפני עצמן, ואינן נמצאות בפסוק הקודם יחד עם "וכל
אשה חכמת לב בידיה טוו ויביאו מטווה את התכלת
ואת הארגמן..." (כפי שאכן כתוב יחד, בהבאה²³, וכן
בציווי על התרומה²⁴), ובמיוחד כיוון שהפסוק חוזר
ואומר "וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה"²⁵,
הרי מובן מעצמו ש"טוו (את העזים)" הזה, שונה
מ"טוו" שבפסוק שלפניו, והכוונה היא²⁶ שטוו את
הנוצה (הצמר) בעודה מחוברת²⁷ אל העזים²⁸.

את הטעם לכך מבין גם בן החמש:

1 וכך היה גם בהקמת המשכן¹¹. והנה אנו מוצאים
2 בפרשת ויקהל¹² לגבי העשיה שחכמי־הלב עשו תחלה
3 את היריעות (כמו גג)¹³, ורק מאוחר יותר¹⁴ את
4 הקרשים, וכך היה הסדר גם כשהם נצטוו על כך
5 בפרשת תרומה¹⁵.

6 בעלי התוספות¹⁶ עונים על כך, שהיריעות נעשו
7 "ראשונה לכל מלאכת המשכן כדי שיהו מוכנות לאהל
8 על המשכן מיד שיעשו הקרשים ולא יהיו שעה אחת
9 בלי כסוי".

10 אבל, בנוסף לכך שגם זה דורש הסבר: מדוע לא
11 יכלו הקרשים להיות "שעה אחת בלא כסוי"¹⁷, הרי
12 אי אפשר לומר כך לפי פשוטו של מקרא, כי¹⁸ מפשטם
13 של הפסוקים נראה שהביאו את המשכן אל משה, רק
14 לאחר שנשלמו כל חלקי המשכן — היריעות, קרשים
15 וכל כלי המשכן¹⁹ — ורק אחר־כך העמידו אותו,
16 כמובן. יוצא מכך, שאין זה משנה איזה חלק נעשה
17 קודם: גם אם היו עושים את הקרשים תחלה כ"מנהג
18 העולם", גם אז הם לא היו עומדים "שעה אחת בלא
19 כסוי", כי העמידו אותם רק לאחר השלמת עשיית כל
20 המשכן כולו.

ג.

שתי דיוקים בפירש"י

21 הדברים יובנו בהקדמת שתי דיוקים בפירוש רש"י
22 בפרשת ויקהל:

23 (א) כוונת רש"י היא לפרש את "טוו את העזים",

מחמת כובד הקרשים כו' (פרש"י שם), הרי את"ל שהיו משתדלים
להקימו תיכף כשגמרו לעשות את הקרשים (אלא שלא היו יכולין), הרי
היו מביאין את הקרשים והיריעות כו' מיד לפני שעשו את הכלים.

(20) שבת עד, ב.

(21) כמ"ש במפרשים — ס' הזכרון, ועוד.

(22) ובגמרא שם (צט, א) "גדולה חכמה". ובפרש"י שם ד"ה נשא
לבן "יתירות חכמה משמע".

(23) לה, כג.

(24) לה, ו. וכן בציווי ה' (תרומה כה, ד).

(25) ראה יריעות שלמה (למהרש"ל) ורע"ב עה"פ. אבל לכאורה מזה
לבד לא היינו יודעים שהי' מעל גבי העזים. וראה פרש"י שבת שבהערה
22.

(26) ראה פרש"י שבת (עד, ב) ד"ה שטוף "קרא קדריש טוו את העזים
בגופן של עזים משמע".

(27) ודוחק לומר דזה שנאמר בכתוב בפ"ע הוא מפני שהמלאכה
דטוויית שעורות עזים בכלל היא קשה יותר מטוויית צמר כבשים וצריכה

(11) פקודי מ, יח"ט.

(12) לו, ח ואילך.

(13) אף שבדוחק י"ל שזהו מפני ש(עיקר) המשכן הם יריעות
התחתונות וכמש"נ (תרומה כו, א. ובכ"מ). וראה ספורנו פקודי מ, יח. —
ובמילא גם היריעות עזים שהם למכסה עליהן — קדמו לקרשים.

(14) ודוחק לתרץ דכיון שהיריעות היו לא רק "לגג" כ"א גם
ל"מחיצות" (פרש"י תרומה כו, א) א"כ גם הם נכללים במחיצות ורפנות,
שהרי סו"ס הם "מחוץ לקרשים (שהיריעות תלויות מאחוריהן) לנסותם".
ולהעיר פרש"י פירשו לענין יריעות משכן (התחתונות) — ראה ספורנו שם
— ולא לענין יריעות עזים.

(15) כו, א ואילך.

(16) ויקהל לו, יד. ועד"ז בפי' הרא"ש (הדר זקנים) שם.

(17) להעיר מפרש"י תרומה שם.

(18) וקושי' זו היא גם לפי' החזקוני ויקהל לו, ה.

(19) כמפורש בכתוב (פקודי ט, לג ואילך) "ויביאו את המשכן אל
משה את האהל גו", ואף שזה הי' לפי "שלא היו יכולין להקימו כו'

(*) וכוונת פרש"י שם (כפשוטו), הוא לתרץ לשון הכתוב "זאת המשכן תעשה גו".

17 העזים", ואין מוצאים זאת ביריעות התכלת והארגמן
18 וכדו'.

19 את חוטי הצמר של הכבשים היה צורך להביא
20 לאחר צביעתם כתכלת³² (צבוע בדם חלזון – כחול)
21 וארגמן וכדו', דבר שבלתי אפשרי לעשותו בעוד חוטי
22 הצמר מחוברים לכבשים – ויוצא מכך שההבאה של
23 התכלת והארגמן וכדו' איננה יכולה להיות מיד לאחר
24 הטוויה מעל גבי הכבשים³³ ובודאי לא בעודם על גבי
25 הכבשים³⁴.

26 לפיכך לא היתה הטוויה על גבי הכבשים, כי הבאת
27 התרומה לה' איננה יכולה, בין כך ובין כך, להיות
28 באופן הנעלה, כשהיא מחוברת לבעלי החיים, או בזמן
29 הסמוך לכך.

ו.

יתרון באמנות הטוויה

30 לעובדה שהדבר מובן מאליו מן הפסוק רומז רש"י
31 באומרו: "היא היתה אמנות יתירה" – העובדה
32 שהנשים "טוו את העזים" לא נבעה מכך ש"נשא לבן
33 אותנה בחכמה", בהבינן שבאופן זה של טוייה הנתינה

1 כיוון שנדבת בני ישראל למשכן היתה תרומה לה'
2 – כנדבה והקרבה לה' – הרי כשם שבקרבנות ישנם
3 סוגים שונים: קרבן ממין החי וממין הצומח (כפי
4 שמוצאים בפרשת בראשית²⁹, לגבי קרבן קין וקרבן
5 הבל, וקרבן מבעלי חיים חשוב יותר מקרבן מן
6 הצומח³⁰,

7 הרי בדומה לכך בענייננו: כשאפשר לטוות את
8 חוטי הנוצה בעודם מחוברים לעזים, מין החי, זוהי
9 תרומה נעלית יותר מאשר טויית הנוצה לאחר שנחתכה
10 מן העזים. חוטים שעדיין מחוברים לבעלי חיים
11 (העזים) הם גדלים, יש להם קשר למין החי, הם יונקים
12 מגוף החי. אך לא כן חוטים שכבר נחתכו מגוף החי.
13 ובמיוחד אם נלמד לפי הפשט, כפי שהוסבר לעיל,
14 שהחוטים הובאו בעודם על גבי העזים³¹, הרי ברור
15 היתרון בכך, בהיותם בגדר של דבר חי בשעת נתינתם.

ה.

ביריעות התכלת וכדו' ההבאה היא בלתי אפשרית בעוד הצמר מחובר

16 ומובן מדוע רק ביריעות העזים היה "טוו את

ולא הי' עת להטות לכן טוו מע"ג העזים במחובר לבעל חי ואינו מקבל
טומאה³⁵. וכן הוא בגר"א (בחי' וביאורים מלוקטים לרמב"ם הל' שבת
פ"ט ה"ז)³⁶. וכן משמע באגלי טל מלאכת גזוז אות ד' בהגהה.
ולכאורה תלוי בב' הגי' ברש"י כאן (הובאו בהערה 2): להגירסא
לפנינו "שמעל גבי העזים" משמע שנתלשו ע"י הטויה [ועד"ז הוא לכמה
גי' בש"ס שם (הובאו בדק"ס שם). וכ"ה בר"ח ורא"ש שם]; משא"כ
להגירסא "שעל גבי העזים".

(29 ד, ג ואילך).

(30) אף שהחסרון בקרבן קין הי' רק זה שהביא מן הגרוע (וראה
בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 22 ואילך) – הוא מפני שהי' "עובד
ארמה" ולא הי' לו צאן.

(31) להעיר גם מחת"ס עה"ת תרומה (כה, ד) ד"ה שש ועזים. – ודלא
כמ"ש במלאכת הקודש על פרש"י תרומה שם.

(32) כציווי ה' למשה (תרומה כה, ג"ד) וזאת התרומה אשר תקחו
מאתם גו' ותכלת (צמר צבוע בדם חלזון כו') וארגמן (צמר צבוע ממין
צבע כו'), ולא שיקחו מאתם צמר כפ"ע והצבע כפ"ע.

(33) וראה משכיל לדוד כאן.

(34) כי אף אם יצבעו שלא כדרכו כלל, וכל שיערה ושערה כפ"ע, הרי
עד לגזיות הצמר יצמחו יותר, ויחסר בהתוספת צבע התכלת והארגמן.

לאומנות וחכמה יתירה – "לפי שהשערות של עזים דקין ביותר וקשין"
(מדרש הגדול כאן. פי' ר"א בן הרמב"ם. רלב"ג ומנחה בלולה כאן. וכן
משמע בראב"ע פסוק כג). ובפרט שלפרש"י היו היריעות מ"נוצה של
עזים" (פרש"י תרומה כה, ד. כו, ז) שאינם קשים כשערות עזים (כמ"ש
בתוס' הנ"ל הערה 4); משא"כ במדרש הגדול, פי' הר"א בן הרמב"ם
והראב"ע (שבהערה 4) מדייקים שערות העזים (אבל ראה רלב"ג ר"פ
תרומה).

(28) המבואר בפנים שנשארו ע"ג העזים והביאום כמ"ש טוים ע"ג
העזים, או שנאמר שהביאו למלאכת המשכן רק חוטין טוויין אלא
שהטויה הי' ע"ג העזים תלוי לכאורה בב' הפי' שב"טוו את העזים"
(ובכלל גדר טויה ע"ג בהמה):

א) בשעת הטויה ושזירת הנוצה (או השערות) נתלשו מאליהם (עץ
הדעת טוב – להרח"ו – פרשתנו (קטו, ב)), כפשטות לשון הגמ' (שבת
עד, ב) "הטווה צמר שעל גבי בהמה בשבת חייב שלש חטאות אחת
משום גזוז כו' מנפץ כו' טווה רב כהנא אמר אין דרך גזיזה בכך כו' ואין
דרך טויה בכך" (כל הג' מלאכות בב"א)* וכדמוכח גם בר"ח ורא"ש
שבת שם. וכן משמע במצויד' (להרדב"ז) מצוה תב.

ב) גם לאחר הטויה נשארו (טוויים) ע"ג העזים, והגזיזה הוה רק
אח"כ, כדמשמע מהמפרשים (תפארת יונתן – לר"י אייבשיץ – כאן,
ועוד) שמבארים הטעם שטוו ע"ג העזים כיון שכמה מהם היו בודאי נדות

(*) וכן מוכח ברמב"ם הלכות שבת פ"ט ה"ז (ובפרט שמשנה וכותב "הטווה את הצמר מן החי") ובמג"א סי' שמ סק"ג (וראה יד אפרים שם).

(**) ואולי י"ל כונתו דעיקר ההקפדה הוא להגדיל לא יעשו מלאכה לצורך המשכן, ולכן טווה מעל העזים במחובר, אבל זה שלאח"ז נתלשו ונגעו בהחטוין לית לן
בה שהרי עדיין לא נאמרה פ' טמיא (נטיף ט. א) ורק הרחקה (שהוה גם מפי' "ידיה") הייתה. וראה ויצא (לא. זה וברמב"ן וכו' שם). וצ"ע.

(***) בגר"א מפרש כן ברמב"ם שם. אבל לכאורה לא משמע כן ברמב"ם, כנ"ל בשה"ג הא.

22 זמן לזמן היות החוטים מחוברים לעזים⁴⁰. לפיכך היו
23 צריכים לארוג את היריעות מיד לאחר שחתכו את
24 החוטים מעל גבי העזים⁴¹.

ה.

יש הבדל בחיוב נשים בחלקים שונים במקדש

25 מהענינים המופלאים בדרך ההלכה, הנלמדים
26 מפרוש רש"י זה⁴²:

27 ידועה השאלה⁴³: הרי אין בונים את המקדש
28 בלילה⁴⁴, וכך גם את ה"משכן דאקרי מקדש"⁴⁵,
29 כלומר, בנית בית המקדש היא מצות עשה שהזמן
30 גרמא, ונשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא, ואם
31 כך, כיצד יכלו הנשים לטוות את הצמר בשביל המשכן
32 (לדעת רבינו תם⁴⁶ שאשה איננה יכולה להכין למצוה
33 שהיא איננה מצווה בה, ולכן "אין אשה אוגדת לולב
34 ועושה ציצית כיוון דלא איפקדא")?

35 הרוגז'בי מסביר⁴⁷ שבמצות בניית המקדש יש שני
36 פרטים: (א) עצם בניית המקדש זו מצות עשה. (ב)
37 הצורך בבניית מקדש כדי להקריב בו קרבנות.

38 ובכך ישנו הבדל לגבי השאלה שלעיל אם נשים
39 חייבות או פטורות מבניית המקדש: מצד המצוה של
40 בניית המשכן והמקדש, זוהי מצות עשה שהזמן גרמא
41 ונשים פטורות. אבל מצד הענין השני, שצריך להיבנות

1 והתרומה למשכן היא נעלית יותר, אלא גם מפני שכך
2 היה העיבוד טוב יותר³⁵ — "אמנות³⁶ יתירה": הטוייה
3 מעל גבי העזים יוצאת משובחת יותר³⁷ מאשר טויית
4 הנוצה לאחר שכבר נחתכה מן העזים, כי כאשר
5 השערות עדיין מחוברות והן יונקות מהבהמה, יש בהן
6 לחות ורכות³⁸, שזהו יתרון באמנות הטוייה.

ז.

האריגה מיד לאחר הגזיזה היא משובחת יותר

7 לפי האמור לעיל מובן מדוע עשו היריעות לפני
8 הקרשים למרות ש"מנהג העולם" לעשות תחילה את
9 הקירות. וזאת מפני שני הענינים שהוסברו לעיל: מרוב
10 חיבתן של הנשים למצוה וזריזותן הן טוּו מיד, והביאו
11 לעושי המלאכה בעוד הצמר על העזים, ואז לא יכלו
12 לדחות את הגזיזה ועשיית היריעות עד לאחר עשיית
13 האדנים והקרשים, כי בנתיים תצמחנה השערות כל
14 אחת בפני עצמה, ללא הטוייה ביחד.

15 כמִוֶּכֶן יש לומר בדרך ההלכה — שזהו צער
16 בעל־יחיים, שאינן משוחררים לחלוטין בגלל
17 הטוייה³⁹, ולכן גזזו מיד את חוטי הנוצה מן העזים.

18 וכיוון שהטוייה על גבי העזים היא גם "אומנות
19 יתירה" — הטוייה היא משובחת יותר, כפי שכבר
20 הוסבר, הרי מובן שבדומה לכך גם מלאכת האריגה של
21 יריעות העזים משובחת יותר כאשר היא נעשית בקירוב

(35) אף שכמובן קאי גם על העשי' שהיא באומנות יתירה.

(36) אבל י"ל דההדגשה ברש"י היא לפרש, ד"כל הנשים אשר נשא
לכן אותנה גר' טוו את העזים", לא הי' הנשיאות לב "להביא לכל
המלאכה" (לה, כט) "מלאכת ההבאה" (פרש"י לו, ז) כ"א שהייתה
"אומנות" וחלק ממלאכת ועבודת המשכן (וראה פרש"י תשא לא, ה).
(37) אומנות — ספורנו עה"פ.

(38) עכ"פ פחות קשים (ראה הערה 27) מכארי הגזיזה.

(39) ואף את"ל דהטווי' עצמה ע"ג העזים גורמת צער — מובן שאין
בוה איסור כיון שנעשה לצורך כו' (ראה שו"ע אדה"ז חלק חו"מ הל'
עוברי דרכים וצער בע"ח סוס"ד).

(40) אפילו את"ל שהביאו רק הנוצות של העזים טוים לא העזים
עצמן.

(41) ומתחלה עשו את יריעות דש משור תכלת גר' כיון שביריעות
עזים הודגש שהם "לאהל על המשכן" — היריעות שש גר'.

לכאורה י"ל, שמכיון שהיו כו"כ חכמי לב, חלקו המלאכה וכבת
אחת עשו יריעות המשכן ויריעות העזים. אבל לפ"ז הרי יכלו לעשות כן
גם בנוגע להקרשים וכו', ובפרט שזהו אומנות אחרת לגמרי (ראה פרש"י
תשא שם) וא"כ פשיטא שנעשו ע"י חכמי לב (אומנים) אחרים.

ולהעיר דפי' בעלי התוס' 'ראשונה לכל מלאכת המשכן' וכן פי'
הרא"ש שהובא לעיל ס"ב, הוא עה"פ ויעש יריעות נזים, ולא על יריעות
התחתונות שנאמר בהכתובים שלפנ"ז (לו, ח ואילך). וי"ל בפשטות, כי
יריעות התחתונים ה"ה המשכן וכמש"נ ועשית את המשכן עשר יריעות —
ראה לעיל הערה 13.

(42) עוד ענין בהלכה שאפ"ל בפרש"י: ע"פ הנ"ל ר"ס ו', שרש"י בא
לפרש שזה שהנשים טוו את העזים לא הי' (רק) בשביל שהי' נחשבת
תרומה חשובה יותר (צומח שבחי'), כ"א גם שנוגע לטיב המלאכה, י"ל
דרש"י לשיטתי' בהגדר דכל חלב לה' (כפי שנתבאר בלקו"ש ח"א ע'
131) שלא הקפידה התורה על שעת ההכנה (שיהי' אז חלב לה' — מן
המובחר — המחובר), כ"א כשתבאר עי"ז עדיפות בהדבר בעת הותנה,
עיי"ש.

(43) צפע"נ דלקמן בפנים. וראה גם שו"ת בית יצחק או"ח סי' ג אות
ה' ואילך. הר המורי' להרמב"ם הלכות בית הבחירה פ"א הי"ב סק"ח.
כלי חמדה ס"פ תשא. ועוד. וע"פ המבואר לקמן בפנים יש לעורר ולהעיר
בכמה מהנ"ל. ואכ"מ.

(44) שבועות טו, ב. רמב"ם הלכות בית הבחירה שם.

(45) עירובין בתחלתה.

(46) תוד"ה כל גיטין מה, ב.

ע"פ דעת הט"ז ואדה"ז או"ח ר"ס יד, גם לדעת ר"ת כשרה הטווי'
והשזירה בנשים, ולפי"ז מובן זה שהנשים טוו למשכן, אבל לפמש"כ
בנתיב חיים לשו"ע שם, וראה גם פרמ"ג (משב"ז) שם לר"ת גם הטווי'
אסורה ע"י נשים (ראה שו"ת בית יצחק שם). ואולי לכן הוסיף בצפע"נ
שם הציון "תוספות מנחות דף מב, ע"ב", דמשם מובן דגם הטווי' הוי
בכלל עשייתו, ובעיני לשמה. ועצ"ע.

(47) צ"פ הפלאה בהשמטות נד, א. נעתק בצפע"נ עה"ת פרשתנו
עה"פ. וראה גם צפע"נ מהד"ג ג, ג. ע' 164 (נעתק בכללים בערכו).

- 1 מקדש כדי להקריב בו קרבנות – בכך חייבות גם נשים,
2 כי גם עליהן חלה חובת הקרבת קרבנות.
3 לפיכך: נשים חייבות בבנייתם ובעשייתם של
4 החלקים מן המקדש המונעים את הקרבת הקרבנות, אך
5 לא כן לגבי חלקי וכלי המקדש שאינם מונעים את
6 הקרבת הקרבנות, ועשייתם היא רק בגלל מצות־העשה
7 של בניית המקדש. מעשיה זו נשים פטורות, ולכן אסור
8 להם לעסוק בכך.

ט.

- יש הבדל בין טויות היריעות התחתונות לבין העליונות
9 בקשר ליריעות אומרת הגמרא⁴⁸ שבמילים⁴⁹
10 "ויפרוש את האהל על המשכן" הכוונה היא ליריעות
11 התחתונות של שש תכלת וארגמן ותולעת שני. כלומר,
12 עם היריעות התחתונות כבר יש למשכן דין של אהל,
13 ואפשר להקריב בו קרבנות. יוצא מכך שהיריעות
14 שלמעלה מהן, יריעות העזים, אינן מונעות את הקרבת
15 הקרבנות במשכן, והמשכן כשר גם כאשר "קיפל
16 הרוח" את יריעות העזים.

- 17 לפי זה מובנת הסיבה להבדל בלשון הפסוק: בקשר
18 ליריעות התחתונות כתוב "וכל אשה חכמת לב בידה
19 טוו ויביאו מטווה את התכלת ואת הארגמן..."⁵⁰, כי
20 יריעות אלו נחוצות לכשרות המשכן, כדי להביא
21 קרבנות, ולכן גם נשים יכולות לטוות את היריעות
22 הללו, להשתתף במלאכת המשכן, אך לא כן לגבי
23 יריעות העזים, שיריעות אלו אינן מונעות את הקרבנות,
24 כאמור לעיל, ולכן נשים פטורות, ואסורות בעשייתן –
25 ולפיכך כתובה הלשון "טוו את העזים", שהטויה
26 שלהן היתה צריכה להיות באופן "דהוי חכמה יתירה
27 ולא מלאכה"⁵¹, כמו שאומרת הגמרא במסכת שבת⁵².

י.

- רש"י לשיטתו – דרך הפשט
28 לפי הנ"ל בפירוש רש"י – בדייקו בלשון "אמנות
29 יתירה" – יש לומר שרש"י בפירושו על התורה הולך

ודיוק תוס' שבת שם, דמשמע דהיינו יריעות התחתונות דכתיב אחר
הקשרים ויפרוש את האהל, י"ל דלפי פרש"י (תרומה כו, א) הם בכלל
המחיצות. וראה לעיל הערה 14.
(54) ס' זכרון כאן. ועוד.
(55) שבת ער, ב.
(56) שבת מט, ב. ובכ"מ.
(57) וכן משמע להגירסא בפרש"י (דפוס ב') "היא אומנות יתירה ..
טוים אותם", היינו שבעצם היא אומנות יתירה. משא"כ להגי' לפנינו

(48) שבת כח, א.
(49) פקודי מ, יט.
(50) כ"כ בצפצפ"נ שם. ולכאורה מפרש דלא כפרש"י ומאירי ולא כפי'
התוס' שבת שם ער, ב.
(51) ער, ב.
(52) כו, ז. וראה תוס' שם כח, א.
(53) וראה פרש"י תרומה כו, יד: לאותו גג של יריעות עזים. ובפרש"י
ויקהל לה, יא. את אהלו הוא אהל יריעות עזים העשוי לגג.

פרנסה יותר מהרגיל, עליו לדעת, שהוא צריך להרבות ³¹
 ולהוסיף בנתינת צדקה, תרומה לה' (כידוע⁶¹ "כאשר ³²
 לחסיד של אדמו"ר הזקן היה שבוע של פרנסה טובה, ³³
 הוא היה בטוח, שבבואו לביתו הוא ימצא מכתב של ³⁴
 הרבי על התעוררות לצדקה, או משולח של הרבי ³⁵
 שאוסף לצרכי החזקת בני ארץ ישראל"). ³⁶

יב.

ההוראה השני'

ההוראה השני': זהירות מירבית והימנעות מגרימת ³⁷
 צער לאדם אחר: אם בגלל צער בעלי חיים (ולא צער ³⁸
 ממש, אלא חוסר נוחות בלבד) משנים את "מנהג ³⁹
 העולם", והקדוש-ברוך-הוא מצווה לעשות את ⁴⁰
 היריעות לפני קרשי המשכן – ⁴¹

על-אחת-כמה-וכמה כאשר מדובר בצער של בן ⁴²
 אדם, ובמיוחד בקשר ליהודי, ש"אתם קרויים אדם" ⁴³; ⁶²
 ובמיוחד כאשר רואים שיהודי נמצא במצב של ⁴⁴
 "ערום" ⁶³ מן המצוות, ככתוב ב"תנא דבי אליהו ⁴⁵
 רבא" ⁶⁴ "אין לך ערום בישראל אלא מי שאין בו תורה ⁴⁶
 ומצוות" – ניתן לחשוב: עליו לקיים את הציווי ⁴⁷
 "וכסיתו" ⁶², להלבישו בציצית ותפילין ⁶⁵ אך צריך ⁴⁸
 להיות בכך סדר, תחלה צריך הוא עצמו להתפלל ⁴⁹
 ו"מבית הכנסת לבית המדרש" ⁶⁶ – ללמוד תורה, ⁵⁰
 ולאכול פת שחרית ⁶⁷, ואחר כך "הנהג בהם מנהג דרך ⁵¹
 ארץ" ⁶⁸, ולאחר כל זאת הוא יקיים את "וכסיתו"; ⁵²

על כך אומרת התורה, שכאשר מדובר בצער של ⁵³
 יהודי אחר – ואין צער יותר גדול מזאת שיהודי הוא ⁵⁴
 "ערום" מן המצוות, ובמיוחד כאשר האחר איננו יודע ⁵⁵
 כלל שהוא "ערום" – במקרה כזה יש להפוך את סדר ⁵⁶
 הרגיל, את "מנהג העולם" – ואפילו כאשר אין זה ⁵⁷
 מנהג של ה"עולם" מלשון העלם והסתר בלבד ⁶⁹, אלא ⁵⁸
 גם על סדר שהקדוש-ברוך-הוא ציוה שינהגו כך ⁷⁰

יריעות העזים היו רק במשכן אבל לא במקדש (כולל ¹
 המקדש העתידי להיבנות, ובמיוחד שהוא "בנוי ²
 ומשוכלל" ו"יגלה ויבוא משמים" ⁵⁸).

בדומה לכך יש להבין בקשר לענין השני – עשיית ⁴
 היריעות לפני עשיית הקרשים, היפך "מנהג עולם" – ⁵
 כיצד קשורים הדברים לדורות? ⁶

אלא, נובעות מכך שתי הוראות כלליות בעבודה ⁷
 של "משכן ומקדש", שכל יהודי צריך לעשות בעולם ⁸
 בכל הזמנים והמקומות, כדברי חז"ל ⁵⁹ "בתוכו לא ⁹
 נאמר אלא בתוכם – בתוך כל אחד ואחד מישראל". ¹⁰

ההוראה הראשונה הנלמדת מן הנשים ש"נשא לבן ¹¹
 אותנה בחכמה", שכאשר הקדוש-ברוך-הוא נותן ¹²
 ליהודי חוש וכשרון מיוחד, הוא צריך לדעת שזה לא ¹³
 בשביל עצמו בלבד, אלא הוא צריך לנצל זאת ¹⁴
 בעבודתו לעשות מהעולם משכן, דירה לקדוש-ברוך- ¹⁵
 הוא – ¹⁶

בדיוק כפי שהיה אצל הנשים בזמן בניית המשכן, ¹⁷
 שבהיות להן כשרון מיוחד שלא היה לאחרים, הן ¹⁸
 הבינו, שאת הכשרון הזה שנתן להן הקדוש-ברוך-הוא, ¹⁹
 עליהן לנצל לבניית המשכן שבו תהיה השראת ²⁰
 השכינה – ושכנתי בתוכם. ²¹

ולכן, למרות שהן לא נצטוו ⁶⁰ לעשות את הטוייה ²²
 ב"אמנות יתירה", מספרת התורה שהן בעצמן התעוררו ²³
 לעשות את ה"אמנות יתירה" למען משכן ה' – ובכך ²⁴
 נותנת התורה הוראה לדורות. ²⁵

כשם שהדבר קיים בקשר לכשרונות מיוחדים ²⁶
 וכיוצא-בזה, שיהודי צריך להשקיעם בעבודה של ²⁷
 הפיכת העולם לדירה לקדוש-ברוך-הוא, קיים הדבר ²⁸
 באופן דומה גם בענינים אחרים שהקדוש-ברוך-הוא ²⁹
 נותן ליהודי. לדוגמא: כאשר הקדוש-ברוך-הוא נותן לו ³⁰

(63) ישע' נח, ז.

(64) פכ"ז.

(65) שיחת פורים תרצ"א (לקו"ד ח"ד תשכט, א). וראה לעיל ע' 128.

(66) ברכות סד, א. שו"ע (ואדה"ז) או"ח סקנ"ה.

(67) שו"ע אדה"ז שם.

(68) ברכות לה, ב. וראה שו"ע אדה"ז שם וסי' קנו.

(69) לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.

(70) להעיר (מטרושו"ע או"ח ששט"ו) שסדר בנין הוא מלמטה למעלה
 ודפנות ואח"כ גג, אף שדפנות שלימות גם משלשין אותן מלמעלה
 (סוכה טז, סע"א) – ועפ"ז יש לתקן בר"ד שיחת נצור, תשל"ט.

"היא היתה אומנות יתירה .. שמע"ג העזים טוו אותן" – י"ל, שבדורות
 שלאח"ז הוה שלא כדרכו. ראה פרש"י ותוס' שבת עד, ב. וראה אגלי טל
 שם. ואכ"מ.

(58) פרש"י (ותוס') סוכה מא, סע"א. ר"ה ל, סע"א. ועוד.

(59) ר"ח (שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו). של"ה (שער האותיות

אות ל'. ועוד). ובכ"מ.

(60) כי נצטוו רק "קחו מאתכם תרומה" (ויקהל לה, ה). ולהעיר
 מריטב"א קידושין לו, א ד"ה ואיכא גם בהנוגע לתרומה ד"התם נשים
 מעצמן הביאו ולא נצטוו בכך".

(61) ספר השיחות תש"ג ע' 9.

(62) יבמות סא, רע"א.

דברי תורה⁷², ואת זאת הוא עושה לפני "ומבשרך לא
תתעלם",
אז זוכים לכך שגם אצל עצמו מתהווה "לא רעב
ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה'"⁷³
— ממשיח צדקנו בבית המקדש הנצחי, שיבנה על־ידי
שבזמן הגלות ינצל כל אחד את הכשרונות והחושים
שהקדוש־ברוך־הוא נתן לו, להפיכת העולם למשכן
ומקדש לקדוש־ברוך־הוא.
(משיחות ש"פ ויקהל תשל"ו)
מוצאי ש"ק פ' ויקהל־פקודי תשל"ט)

1 בביתו של הקדוש־ברוך־הוא — ולמרות זאת, כאשר
2 מגיע הדבר לידי צער של יהודי, אין נוהגים כ"מנהג
3 עולם"⁷¹, ובראשית הכל יש לדאוג ל"וכסיתו",
4 להלבישו במצוות, ורק לאחר־מכן, כהמשך הפסוק
5 לאחור זה, הוא יעשה את הקשור לעצמו ("ומבשרך לא
6 תתעלם"⁶²).
7 ובדומה לכך, ועוד לפני כן, בקשר ללימוד התורה,
8 ככתוב בתחילת הפסוק⁶² "הלא פרוס לרעב לחמך" —
9 "אין רעב אלא הרעב מן דברי תורה, ואין לחם אלא

(72) תנא דבא"ר שם.
(73) עמוס ח, יא. הובא בתדא"ר שם.

(71) להעיר מהסיפור ע"ד הצ"צ בענין גמ"ח (סה"מ ה'תשי"א ע' קנג.
וראה לקו"ש ח"ו ע' 340 ואילך).

אגרות קודש

ב"ה, י"ט אדר"ר, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר אברהם שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מט' אדר א' ונהניתי לקרות בו אשר הצליחו השי"ת וזיכחו
להיות ממזכי הרבים הן בביהמ"ד בשיבה והן בביהכ"נ מקום תפלה, ויה"ר מהשי"ת אשר
כמרז"ל לא המדרש עיקר אלא המעשה הנה לימודיו הנ"ל יפעלו בהשומעים שינוי במעשה בפועל
בחיי היום יומים, וכיון שבימינו אלה אי אפשר לסמוך על השומעים שהם יסיקו כל המסקנות
מהלימוד צריך להדגיש את זה בפירוש, היינו שמכל לימוד יהי ביד הלומדים בכך בהנוגע למצות
מעשיות או מצות התלויות בדבור ובמחשבה, וכיון שבכדי להשפיע על אחרים הרי הענינים אצל
המשפיע צ"ל בתוספת יותר כדי שיספיק טופח ע"מ להטפח ג"כ, הרי כמרז"ל אין מזרזין אלא
למזרזין בודאי יוסיף גם כת"ר אומץ בלימודים באופן הנ"ל היינו לחפש בהתלמוד הגדלות שבזה
שזהו מה שמביא לידי מעשה, ובטוחים אנו אשר יגעת ומצאת.

נהניתי ממ"ש שיחדש הקביעות שלו בלימוד דא"ח ובפרט ע"פ הידוע בהקדמת ספר
החינוך בששת המצות תמידיות בכל זמן ובכל מקום ובכל אדם שהם האמנת אלקות יחוד ה'
אהבתו ויראתו כו' שהדרך לבוא אליהם עד שיהיו מורגשים גם בלב הגשמי ולא רק בדבור בפה
בלבד שלא זוהי ענין האמונה כמובן הדרך לזה הוא ע"י לימוד תורת החסידות.

במ"ש אודות לימוד החומש שאין השומעים מסתפקים בפירוש הפשוט ויש לתבל
הכתובים באופן המתאים לפנייהם. הנה הרי מפרשי החומש רבים הם ביותר ובודאי ימצאו גם
כאלו המתאימים לסוג השומעים שלו ומהנכון ה' ששיגי אצל מי מאנ"ש שיחיו במאנטרעאל את
החוברות של הקריאה והקדושה שישנם בהם כמה מאמרים הנוגעים לפרשת השבוע ולהפטרות.

בברכה.

לקוטי שיחות

פרשת ויקהל-פקודי

כרך כא

מתורגם ללשון הקודש

20 "פקודי" שפירושו הוא מלשון "מניין"⁵, מורה על
21 התחלקות של כל דבר בפני עצמו, שדוקא אז שייך הענין
22 של ספירה...

23 על פי זה אינו מובן: התוכן של שתי הפרשות הוא
24 באופן הפכי. שתי הפרשות מדברות אודות עשיית המשכן
25 והכלים, אך ישנו חילוק עיקרי ביניהם: פרשת ויקהל
26 מדברת⁶ אודות העשיה של כל חלקי ופרטי עניני המשכן⁷;
27 היריעות בפני עצמן, קרשים בפני עצמם, וכל אחד מכלי
28 המשכן בפני עצמו – מנורה שולחן כו'.

29 החידוש בפרשת פקודי בנוגע למלאכת המשכן הוא:
30 לאחר ההקדמה – פירוט הטן הכל של הזהב וכסף ונחושת
31 (כאשר כמאמר המוסגר מופיע באמצע – סיום המסופר
32 בפרשת ויקהל: עשיית חלקי המשכן, הסיפור של עשיית
33 בגדי כהונה, ואחר כך) מופיע סיכום כללי: כיצד הובאה
34 המלאכה כולה למשה⁸, ובעקבות כך ציווי ה' להקים את הכל
35 יחד (את המשכן עם כל כליו⁹) ביחד עם כל עבודות המשכן
36 (המוזכרות רק בכללות), וכיצד משה קיים בפועל הכל ביחד
37 (ההקמה והעבודות)¹⁰ עד אשר נעשה משכן אחד ו"כבוד ה'
38 מלא את המשכן"¹¹.

39 לפי זה, תוכן הפרשות הינן בדיוק ההיפך משמותיהן:
40 פרשת ויקהל תוכנה (ביחס למשכן) – פרטי וחלקי המשכן,
41 כל אחד כפרט ומציאות לעצמו – לא הענין של "ויקהל";

א.

הניגוד בין שמות הפרשות "ויקהל" "פקודי" –
ותוכן

1 כפי שכבר דובר פעמים רבות¹ בנוגע לשמות הפרשות,
2 תוכנה של כל פרשה מתבטא בשמה². כך הוא גם
3 בפרשתנו, שהשם "ויקהל" מבטא את נקודת התוכן של
4 הפרשה הראשונה, ו"פקודי"³ – את נקודת התוכן של
5 הפרשה השניה.

6 ולכאורה – התוכן של שתי הפרשות אינו בהתאם
7 לשמותם, ויתירה מזו: לא רק שאינם מתאימים, כי אם גם
8 הינם בתוכן הפכי זה מזה, כדלקמן.

9 הפירוש של "ויקהל" כפשוטו הוא – אסיפה וקיבוץ
10 של כמה וכמה יחידים או פרטים. וההבדל בין הלשון
11 "ויקהל" לגבי לשונות אחרים המציינים איסוף של כמה
12 יחידים או פרטים – כמו אסיפה, קיבוץ, לקיטה וכדומה
13 – מתבטא בכך ששאר הלשונות מבטאים רק איסוף וקיבוץ
14 של מספר אנשים (פרטים) במקום או ענין אחד, אך גם
15 לאחר האסיפה... יתכן שכל אחד מהנאספים נשאר
16 מציאות עצמאית בפני עצמו; לעומת זאת הלשון "ויקהל"
17 משמעה – לעשות קהל, במובן של כלל (אנשים או
18 פרטים) לא כצירוף של כמה פרטים נפרדים, אלא כפי
19 שמכולם יחד נעשית מציאות חדשה – קהל אחד⁴.

(5) ראה ת"א ותיב"ע ר"פ פקודי. פרש"י שם. וראה לקמן בפנים סעיף ב.

(6) אחרי ש"הקדים להם אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן לומר שאינו דוחה את השבת" (פרש"י ר"פ ויקהל), הציווי על נדבת המשכן, הציווי דכל חכם לב יבואו ויעשו המשכן וכל פרטי הכלים וסיפור נדבת בני' למלאכת המשכן.

(7) לו, ח ואילך.

(8) לט, לג ואילך.

(9) מ, א ואילך.

(10) שם, יז ואילך.

(11) שם, לד"ה.

(1) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 58 ואילך. חט"ו [המתורגם] ע' 156 ואילך. לעיל ע' 163. ובכ"מ.

(2) ולא רק לפי שתיבה זו (או שתי תיבות אלו) היא התחלת הסדרה. כדמוכח מהשמות "נח" ו"תולדות" (ראה לקו"ש ח"ה ע' 354 ואילך. ועוד).

(3) כן נק' פרשיות אלו במנהג ישראל "ויקהל", "פקודי". אבל בסדור הרס"ג (סדר קריאת התורה) וברמב"ם (ב"סדר תפלות" שלו (בסו"ס אהבה בסופר) "ויקהל" "אלה" פקודי". וראה לעיל ע' 163 הערה 6. לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 59 ובהערה 9 שם.

(4) ראה ויקרא ד, יג ואילך. וראה יבמות (נז, א) קהל גרים לא אקרי קהל. ועוד. ולהעיר מפרש"י (בא יב, ו) ד"ה קהל עדת ישראל. וראה צפע"נ כללי התורה והמצות ערך צבור.

(*) ברמב"ם שם "אלה". וכ"ה בדפוס רומי לפני ר"מ.

הסדרה, אלא (גם) את נקודתה העיקרית. 28

ג.

דברי הרמב"ם "וכבר ייחד הציווי בכל חלק וחלק"

ויוכן זה בהקדם: בנוגע למצות בנין בית המקדש אומר 29
הרמב"ם (בספר המצוות)¹⁶: "שצונו¹⁷ לבנות בית הבחירה
לעבודה בו יהי' ההקדמה והבערת האש תמיד כו' והוא
אמרו ית' ועשו לי מקדש". ולאחר מכן ממשיך: "שזה
הכלל כולל מינים רבים שהם המנוחה¹⁸ והשלחן והמזבח
וזולתם כלם מחלקי המקדש והכל יקרא מקדש וכבר ייחד
הציווי¹⁹ בכל חלק וחלק"²⁰. 35

צריך להבין: לאחר שהרמב"ם כותב שהכלים הם
"מחלקי המקדש והכל יקרא מקדש" – שהם פרטים
מהכלל, מהמצות-עשה "ועשו לי מקדש" – למה לו
להרמב"ם לומר בסוף דבריו "וכבר ייחד הציווי בכל חלק
וחלק", שלכאורה מדגיש בכך תוכן הפני, שכל חלק וחלק
מכלי המקדש הוא דבר בפני עצמה ומצוה בפני עצמה²¹. 41
ובכלל – איזו נפקא-מינה יש מהוספה זו בדברי
הרמב"ם שם? 43

ד.

אופנים בחשיבותו של פרט אחד מהכלל

ויש לומר ההסברה בזה: 44
את השייכות שבין כלי המשכן עם המשכן ניתן לפרש
בכמה אופנים – מעין האופנים שאפשר לומר בנוגע לכל
כלל המורכב מפרטים²²: 47

(א) כל אחד מהפרטים אינו מציאות בפני עצמו, כל
מציאותו היא רק בכך שעל-ידי התאחדות כולם יחד
נעשית מציאות אחת – הכלל. בנוסף אחר: מציאות
הפרטים אינה אלא הכשר בלבד למציאות הכלל. 51
[מעין דוגמא לזה²³: גדרו של "חצי שיעור" לדעת ריש
52

1 ואילו בפרשת פקודי מופיע הצירוף והחיבור של כל
2 הפרטים – כיצד כל חלקי ופרטי המשכן אוחדו למציאות
3 אחת (קהל – משכן), משכן שלם. היפך ההדגשה של
4 "פקודי", שפירושו מנין – ספירת כל פרט לעצמו¹².

ב.

על שם הפרשה לבטא את תוכנה העיקרי

5 בפשטות היה אפשר לתרץ:
6 הפירוש של "ויקהל" בפשוטו של מקרא משמעו:
7 הקהלה של כל בני ישראל.
8 ולפי זה היה אפשר להסביר את השייכות של "ויקהל"
9 (על שם ההקהלה של בני ישראל) למלאכת המשכן עליה
10 מסופר לאחר מכן:

11 הענין של ויקהל¹³ – אשר כל בני ישראל נעשו לקהל
12 אחד, הוא הקדמה והכנה לעשיית המשכן. בכדי שהמשכן
13 יהיה משכן של כלל ישראל – "ועשו לי מקדש ושכנתי
14 בתוכם"¹⁴, בתוך כל ישראל – הייתה צריכה להיות תרומת
15 ונדבת כל יחיד מ ישראל למלאכת המשכן באופן שתחדל
16 מלהיות ממון יחיד (כסף השייך ליחידים רבים), ואף לא
17 ממון שותפים (יחידים הנעשים שותפים) ולהיעשות ממון
18 של מציאות אחד – ממון ציבור¹⁵. לשם כך היתה ההקדמה
19 – להקהיל את כל (בני ישראל) היחידים ולעשות מהם
20 קהל אחד.

21 אך נותרת עדיין השאלה בנוגע לפרשת "פקודי" – בה
22 לא מופיע מנין אלא ט' הכל של זהב, כסף, נחושת.
23 גם בנוגע לפרשת "ויקהל" אין זה עדיין ביאור מספיק.
24 כי מכיון שכל ענייני התורה הינם בתכלית הדיוק, מובן,
25 כי בדיוק כפי שבכל מקום מבטא השם את תוכן הדבר,
26 כך גם בנוגע לשמות הפרשות – ובעניינו: "ויקהל" –
27 מבטא השם לא רק את ההקדמה לתוכן העיקרי של

(18) בקאפח "שהכללות הזאת כוללת פרטים, ושהמנוחה והשלחן כו'".
ובהעליר "כולל חלקים ושהמנוחה כו'".

(19) בקאפח: וכבר נתייחד ציווי לכל חלק וחלק.

(20) וראה בארוכה לקו"ש ח"א ע' 116 ואילך.

(21) ובסהמ"צ בשורש יב (שנוכר במ"ע כ' "וכבר בארנו שזה הכלל כו'")
כתב: ואחר כך בא לתאר חלקיו ואין יעשה, ואין ראוי שימנה כל מה שאמר
בו ועשית מצוה בפני עצמה. וראה מפרשי סהמ"צ שם ובמ"ע לג.

(22) ראה מפענח צפונות פרק ד כמה אופנים וביאורים בשייכות כלל
ופרט. וט"ו.

(23) יש לומר דוגמא במצוה (לא רק באיסור כפונים): חוט א' * מארבע
חוטי הציצית, שאין עליו שם בפ"ע, כי ענינו הוא רק שע"י צירוף ד'

(12) ראה רמב"ן ר"פ פקודי "ועל דעת רבים אלה פקודי המשכן יחזור
אל הנזכרים למענה יאמר כי המשכן וכליו שהוא הבית והחצר וכל הנעשה
להם פקודי עבודת הלוים כו' ואין כן דעתי כו' אבל אלה פקודי ירמזו על
אשר יזכיר בפרשה למטה כו'". וראה פרש"י ר"פ פקודי. שם ד"ה עבודת
הלוים ובמפרש"י רש"י. וראה אברבנאל וכלי יקר כאן. ועוד.

(13) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 230 ואילך.

(14) תרומה כה, ח.

(15) ראה ר"ה ז, ריש ע"ב.

(16) מ"ע כ. וראה לשונו שם שורש יב.

(17) כ"ה הלשון בסהמ"צ לפנינו. ובתרגום הר"ח העליר ור"י קאפח
בשינוי לשון.

(*) משא"כ ציצה א' שלימה – ראה מנחות כז, א במשנה ובגמ' שם לו, ב. הרבא במפענח צפונות שם ט"ו.

וקדושתו) אין מציאות קדושת משכן בעולם – וממילא לא
 חל קדושה על החצר...; אבל לאחר שמקימים את כל
 המשכן (מקדש), חלה הקדושה על כל חלק פרטי, חצר
 אהל מועד וקדש־הקדשים, נוסף על הקדושה הכללית של
 המשכן, המקדש.²⁷

ויש לומר שקדושת החלקים במקומה עומדת אפילו
 בהבטל קדושת הכלל מן התורה, כגון בנסוע ונפרק
 המשכן²⁸, או משחרב (הכלל)²⁹ בית המקדש³⁰. ויש לומר
 שקדושתם נשארת רק מדרבנן³¹.

ה.

אופנים דומים ביחס לחשיבות כלי המשכן

מעין כל זה יש לומר בנוגע לכלי המשכן³²:
 (א) בתחילה אין בהם שום חשיבות (קדושה), אך לאחר
 גמר עשיית כל הכלים, או לאחר הקמת המשכן, והכנסת
 הכלים בו בפעם הראשונה – מתהווה אז³³ המשכן –
 "נקרא מקדש". אבל אין הם מקבלים שום גדר וחשיבות

לקיש שחצי שיעור מותר מן התורה²⁴. ברם, כאשר
 מצטרפים שני חצאי שיעור – נעשית מציאות חדשה, ואז
 נפעל ומתחדש האיסור מן התורה²⁵.

(ב) גם הפרטים הינם מציאות בפני עצמם, אלא
 שעל-ידי הצטרפותם יחד, מהווים הם גם ענין חדש, שלא
 היה קודם לכן כאשר כל פרט היה בפני עצמו.

[על דרך הענין של עשרה לדבר שבקדושה, שכל יהודי
 בפני עצמו יש בו קדושה, אבל כאשר עשרה מ ישראל
 נאספים יחד, נפעלת (גם) קדושה נעלית יותר, שאז ניתן
 לומר דברים שבקדושה].

(ג) הפרטים אינם מציאות חשובה כל אחד בפני עצמו;
 אבל כשהם מתאחדים ומתהווה מהם כלל, מקבל אחר כך
 כל פרט גם חשיבות לעצמו.

[על דרך זה יש לומר במשכן ובית המקדש עצמם:
 החצר, אהל מועד וקדש־הקדשים²⁶ כל אחד כפי שהוא
 בפני עצמו (לפני שיסונה המציאות של כל המשכן

חוטין נעשה למציאות ציצה אחת.

(24) יומא עד, א.

(25) וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 115. וש"נ.

(26) ראה רמב"ם הל' בית הבחירה פ"א הל'.

(27) וכפשוטו לשון המשנה (כלים פ"א מ"ו ואילך. רמב"ם שם פ"ו הי"ג
 ואילך) עשר קדושות הן כו' עזרת ישראל מוקדשת ממנה כו' עזרת כהנים
 מוקדשת כו'. וראה רמב"ם הל' תמורה פ"ד הי"א דאין משנים מקדושה
 לקדושה בקדושת ברוך הבית. – וידועה השק"ט איוז מעשר המעלות מה"ת.
 וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 305 ואילך. וש"נ.

(28) ראה זבחים ט, ב ואילך ובמפרשים שם. מנחות צה, א ואילך. ספרי
 זוטא נשא ז, א: המקדש נתקדש בעמידה ובפירוק .. ובפירוק מנין כו'. וראה
 אמבואה דספרי שם.

(29) בתרד"ה מאי זבחים (שם סע"ב): "זהו תימא לומר דהא ירושלים לא
 נתקדשה אלא בשביל הבית ואין יתכן שקדושת הבית תבטל וקדושת ירושלים
 קיימת". אבל צ"ע אם נ"ע ס"ל כן, כי י"ל שלאחרי שכבר נתקדשה ירושלים
 – נעשית קדושה בפ"ע. מעין דוגמא לדבר: כהן שנתחלל אביו לא נתחלל הבן.
 (30) להעיר: פירוק המשכן לגבי החורבן ביהמ"ק או ביאת פריצים** –
 י"ל סברות הפוכות (ובפרט – מה"ת: א) פירוק המשכן מבטל (ממעט) פחות
 (שהרי אין כאן חילול, שינוי בעלות וכו'), (ב) מבטל (ממעט) יותר – כיוון
 שע"פ ה"י יסעו (בהעלותן ט, כ. שם, כג) ומפרקים המשכן, הפה שהקים
 הוא הפה וכו' – וע"ד באיסורא כשהפה שאסר מתיר – שמבטל לגמרי***.
 אבל (היפך הנ"ל) אין לומר דהפירוק מחליש קדושת המשיכה (שהייתה

(*) ראה ע"ז נב, ב. פרש"י שם. בעל המאור ומלחמות שם. רמב"ן ורטיב"א מכות יט, א.

(**) להעיר מנ"ש הצפ"ע מהד"ת ג, ג ואילך ועוד (הובאו ונסמנו בצ"ע על הרמב"ם עבודה המלוקט הל' ביהמ"ק פ"א הי"ד) בבאו פריצים וחללוהו, דכשתבוא ליד ישראל אז נתקדשה
 בקדושת א', חזרות הקדושה עליהם. ועד"ז כ' בשו"ת בית יצחק א"ח סי' כו בתחלתו.

אבל (דפ"ק הנ"ל) אין לומר דהפירוק מחליש קדושת המשיכה (שהייתה רק פנים א') ובמילא גם לא זה שעבודתן מקדשתן שהרי היא דוגמתה וכו' (ראה שבועות טו, רע"א. ספרי
 נשא ז, א. תוספתא סוטה רפ"ג. שו"ת צפ"ע דווינסק ח"א סי' פ).

(***) להעיר מחידושים וביאורים לרע"ב ק"ל לרמב"ם הל' ביהמ"ק רפ"ד. ולהעיר ממכות בסופה ראו שו"ע יוצא מבית קדש הקדשים .. אמרו לו מקום שכתבו בו והור הקרב יומת
 וענשיו כו'. וראה ערוך גרם שם. לקו"ש [המתורגם] ח"ט סי' ע"ז 77 ואילך.

(****) ראה רמב"ם ריש הל' ביהמ"ק. שהמ"ז מ"ע ב. וראה לקו"ש ח"א שם.

רק פעם א') ובמילא גם לא זה שעבודתן מקדשתן שהרי היא דוגמתה וכו'
 (ראה שבועות טו, רע"א. ספרי נשא ז, א. תוספתא סוטה רפ"ג. שו"ת צפ"ע ד
 דווינסק ח"א סי' פ).

(31) ראה רמב"ם הל' ביהמ"ק פ"ו הי"ד-טו. השגת הראב"ד שם ונ"כ
 שם. ומלשון הרמב"ם משמע דלא רק דכללות המקום נשאר בקדושתו כ"א
 גם קדושת הנוספת דחלקי המקדש, ק"ק**** היכל ועזרה, שהם עיקר הבית
 (רמב"ם שם פ"א ה"ה), שלכן "מקריבין הקרבנות כולן .. ואוכלין ק"ק בכל
 העזרה אע"פ שהיא חרבה ואינה מוקפת מחיצה". שלכ"ז צריכין קדושה
 פרטית דחלקי המקדש. וראה צפ"ע על הרמב"ם הל' תרומות פ"א ה"ה (ו),
 (ב) ובהמובא בצפ"ע עבודה בהלכה הנ"ל. וראה אנצילוקפדי" תלמודית ע'
 ביהמ"ק (ע' רלד). וש"נ.

ולהעיר גם מהשק"ט אם הקדושות תלויות זכ"ו וכשבתלה קדושת א'
 (ע"י שבאו פריצים וחללוהו) בטלה גם קדושה השני' (ראה מכתבי תורה
 מכתב ו). – וראה לקו"ש חל"א ע' 151.

(32) בכל הבא לקמן ראה צפ"ע עה"ת פ' ויקהל לה, יו"ד. ובהערות שם.
 פקודי מ, ט. וש"נ. – וראה צפ"ע מהד"ת עג, סע"ג ואילך. פא, א. פב, ג"ד.
 מפענח צפונות פ"ב ס"א (ע' פג). ועוד (ועיי"ש במקומות הנ"ל דמחלק בין
 המשכן ומקדש).

ולהעיר מלשון הרמב"ן במלחמות ע"ז שם: שהרי נביא מתנבא על
 המקדש שיחרב ואמר שיצא לחולין וגויה"כ ה"י הכל .. והיינו דכתיב נמי
 נתחיו ביד זרים לבוא כו'

(33) או רק לאחר שלימותו במטרתו***** (שהקריבו בו קרבנות), או –

קדושה מיוחדת על כל כלי לעצמו – ישנה קדושת מנורה, 19
שולחן...³⁶ (נוסף לקדושה הכללית בתור חלק מקדושת 20
המשכן בכלל). 21

ו.

לאחר הקמת המקדש יש חשיבות גם בכל חלקיו 22
מההבדלים להלכה שבין האופנים הנ"ל יש לומר: 23
עשיית כלי המשכן (ומקדש) צריכה הרי להיות 24
לשמה³⁷ – "אין עושין כל הכלים מתחלתן אלא לשם 25
הקדש"³⁸. והנפקא-מינה היא מהו תוכנה של הכוונה 26
לשמה:

לפי האופן הראשון – שגדר הכלים אינו אלא זה שהם 27
חלק מהמשכן – הרי³⁹ תחלת עשייתן לשמה היא לשם 28
קדושת המשכן. 29

לאופן השני הנ"ל – שפרטי הכלים יש להם חשיבות 30
בפני עצמם⁴⁰ גם לפני שהם נעשים חלק מהמשכן – 31
הכוונה לשמה (בשעת עשיית הכלי) צריכה להיות לשם 32
הקדושה הפרטית⁴¹ של כלי זה: מנורה, שולחן...⁴². 33

אבל י"ל ובכמה אופנים:

(א) דלמדין מהמזבח לשאר הכלים. (ב) דבמזבח החידוש הוא שצ"ל תחלת 34
עשייתו לשם, משא"כ בהמשכן ובכלל שאר הכלים (וראה מקילתא דרשב"י 35
יתרו שם: "תעשה לי שתהא חציבתו והבאתו ובנייתו לשמי")*. (ג) במזבח 36
יש דין מיוחד דלשמי פרטי (לשם מזבח), משא"כ בשאר כלים שבהם דין 37
לשמי הוא בכלל לשם המקדש (ראה לקמן בפנים). (ד) דפליגי בזה רש"י 38
והרמב"ם: לרש"י דועשו לשמי בית קדושה הוא רק בהבנין ולא בהכלים 39
[ורש"י פ' ב' תרומה (שם, ט) "וכן תעשו – לזירות, אם יאבד אחד מן 40
הכלים או כשתעשו לי כלי בית עולמים כו' כתבנית אלו תעשו אותם", היינו 41
שפירוש "וכן תעשו" על תבניתם ולא כוונה לשמה כבקריית ספר הנ"ל 42
בפירוש דברי הרמב"ם שעשיתו לשם הקדוש], משא"כ במזבח דיש לימוד 43
מיוחד: אבל להרמב"ם ד"אין עושין כל הכלים מתחלתן אלא לשם הקדוש", 44
אין לימוד מיוחד דלשמי במזבח. וראה צפע"נ עה"ת יתרו שם. צפע"נ 45
לרמב"ם (המלוט) סוף פ"א מהל' ביהמ"ח. ואכ"מ.

(39) ואולי י"ל דלפי אופן זה, מכיון שענינם הוא רק חלק מבנין והקמת 34
כללות המשכן, י"ל דדין לשמה בהם חל רק כאשר מקימים את המשכן 35
ומכניסין אותו לתוכו, ולא תחתלות עשייתן דהוי רק הכשר דהכשר (וראה 36
הערה שלפנ"ו). ולהעיר מדין לשמה בציצית (וראה לעיל הערה 23) ש"צריכים 37
שהיו טווין ושוורין לשם ציצית.. ויש בעלי נפש שמחמירין על עצמן אפילו 38
בניפוך הצמר אבל אין נוהגין כן" (שו"ע אדה"ז שם סי"א ס"ג. וש"נ).

(40) לכאורה י"ל דכ"ה דעת הרמב"ם בהשגותיו לסהמ"צ מ"ע לג דפליגי 34
על הרמב"ם וס"ל שאין הכלים חלק מן הבית, אבל הם שתי מצות כו' ע"ש. 35
אבל י"ל שס"ל כן רק בנוגע לביהמ"ק, משא"כ בנוגע למשכן ראה צפע"נ 36
דלעיל הערה 32.

(41) להעיר מהדירות בדין לשמה במצה (שו"ע אדה"ז סי' תנ"ד. 34
וש"נ).

(42) ראה לעיל הערה 38.

1 פרטיים, אלא רק על דרך החלקים מגוף הבנין, קרשי
2 המשכן ויריעות, שאין הם אלא חלקים המרכיבים את
3 המשכן. ועל דרך זה בנוגע לכלים.

4 בסגנון אחר: גדר המשכן הוא שישנם יריעות קרשים
5 אדנים ושלחן מנורה ומזבחות. אבל הכלים אין להם
6 חשיבות כשלעצמם, כשם שהיריעות והקרשים והאדנים
7 אינם אלא חלק בלבד מכללות הבנין. והציווי "ולא יבואו
8 לראות כבלע..." (וכיוצא בו) – הוא ציווי חדש לגמרי,
9 ואינו תולדה מהציווי על קדושת קדש-הקדשים – מאחר
10 שמפרקים אותו³⁴.

11 (ב) לכלים יש חשיבות מצד עצמם גם לפני שישנו
12 המשכן בשלימותו. המנורה – בפני עצמה, ועל דרך זה
13 השולחן והמזבחות; אלא שעל-ידי שמכניסים אותם
14 למשכן הם גם משלימים את המשכן, ואז נעשה המשכן
15 בשלימותו.

16 (ג) מצד עצמם, בעת עשייתם, אין³⁵ בהם שום חשיבות
17 מצד עצמם, אבל לאחר הקמת המשכן והכנסת הכלים
18 בתוכו, חלה על כל כלי וכלי חשיבות בפני עצמו – חלה

גם שירדה שכנה (או גם לאחר סיום כל החינוך (גם דהנשיאים) – ראה
צפע"נ מהד"ת י, א).

להקרבת הקרבנות צ"ע שאולי די המציאות (וקדושת) חצר (ובו המזבח)
ואפילו קודם שהוקם האהל מועד וק"ק (אפילו בפעם הא'). וראה מגילה י,
א: א"ר אליעזר שמעתי כו' ובפרש"י שם ד"ה קלעים. וראה תוס' רי"ד מגילה
שם: דר"מ סובר.. צריך קלעים לתו"מ הצריכים במה גדולה כו'. – וראה
לקו"ש חל"א ע' 218 ואילך.

(34) וראה בהנסמן לעיל הערה 28. צפע"נ מהד"ת עג, סע"ג.

(35) אבל גם באופן זה י"ל שיש להם חשיבות (קדושה) בפ"ע ולאח"ז
– נחוספה קדושה.

(36) להעיר מלשון הרמב"ם (הל' תמורה שם): כיצד אם הקדיש לבדק
ההיכל לא ישנה לבדק המזבח. אבל להעיר דגם לדעת הרמב"ם דכל הכלים
(וגם המזבח) הם בכלל המ"ע דועשו לי מקדש (כנ"ל בסהמ"צ שם. וראה
כס"מ במנין המצות בריש ספר היר"מ ע"כ), הרי יש ענין מיוחד במזבח
"שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אפ"ע שאין שם בית" (רמב"ם הל'
ביהמ"ח פ"ב ה"ד), שהקרבנות הקרבנות היא עיקר המ"ע דועשו לי מקדש,
כמ"ש הרמב"ם ריש הל' ביהמ"ח. וראה בארוכה לקו"ש ח"א שם.
(37) וכמ"ש רש"י (תרומה כה, ח) "ועשו לי מקדש" – "ועשו לשמי בית
קדושה".

(38) רמב"ם הל' ביהמ"ח ספ"א. וראה קריית ספר להמב"ט שם "דכתיב
את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו, משמע דעשיית כל הכלים
דומי' דמשינו דעשייתו לקדש מתחלתו כדמשמע ועשו לי מקדש שמתחלת
עשייתו יהי' לשם הקדש כו'".

בפרש"י יתרו כ, כא: מזבח אדמה תעשה לי – "שתהא תחלת עשייתו
לשמי". ומה מוכח לכאורה, ש(ע"פ פשוטו ש"מ עכ"פ) רק במזבח יש דין
דלשמה ולא בשאר כלים. ולפ"ז צ"ל ד"ועשו לשמי בית קדושה" הוא רק
בבנין המשכן עצמו ולא בכלים.

(*) וראה ירושלמי יומא פ"ג ה"ז. קה"ע שם. מלחמות ה' להרמב"ן סוכה פ"א (ט, א).

30 אז נרגש הענין של "פקודי": ישנה (גם) מציאות הפרטים
31 בפני עצמם, לא רק הענין הכללי של המשכן כנ"ל. משום
32 שלאחרי שהעמידו את כל המשכן, נעשתה חשיבות גם
33 בכל כלי בפני עצמו, כנ"ל באריכות.

ח.

מעלת הפרט והכלל בעבודתו של כל יהודי

34 כל ענין בתורה הינו ענין נצחי והוראה נצחית – ועל
35 אחת כמה וכמה המשכן שענינו הוא – "ועשו לי מקדש
36 ושכנתי בתוכם", בתוך כל אחד ואחד מ"ישראל"⁴⁷, מובן
37 איפוא, שהענין הנ"ל של "ויקהל" ו"פקודי" שבבנין
38 המשכן, קיים גם ביחס לענין של "ושכנתי בתוכם", בנוגע
39 לישראל.

40 אודות בני ישראל נאמר, כי כולם מהוים ציבור אחד,
41 כל עם ישראל יחדיו מרכיבים קומה אחת שלימה⁴⁸.
42 וכאשר ישנו חס ושלוש חסרונן ביהודי אחד, חסר בכל
43 הקומה השלימה⁴⁹.

44 לאידך גיסא נאמר, כי כל יהודי בפני עצמו הוא "עולם
45 מלא"⁵⁰, עד אשר "כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא
46 העולם" – כל העולם, כל סדר ההשתלשלות כולל גם כל
47 אחד ואחד מבני ישראל, הריהו "בשבילי נברא". ודבר זה
48 "חייב לומר" כל אחד ואחד, אפילו "חוטב עציץ" ו"שואב
49 מימין"⁵¹, מהגדול שבגדולים עד לקטן שבקטנים.

50 על כך באה ההוראה משמות הפרשות "ויקהל"
51 ו"פקודי":

52 יכול יהודי לחשוב, שלכל לראש הריהו מציאות בפני
53 עצמו – לא חס ושלוש מציאות יש, אלא מציאות של
54 קדושה, בתור יהודי – עבד מלך מלך⁵², לשמש את קונו⁵³:
55 יש לו את תפקידו ועבודתו המיוחדת. אלא שבהוספה לזה
56 הוא גם כולל את עצמו ביחד עם כלל ישראל.

57 אומרים לו: כאשר נגישים לעשות את כלי המשכן,
58 אשר לעשיית כל כלי הלוא נדרשת פעולה מיוחדת בנפרד

1 ולפי האופן השלישי הנ"ל, הרי מאחר שבעשיית
2 הכלים והכנסתם למשכן חלים לא רק השם הכללי
3 והקדושה הכללית של המשכן, אלא גם קדושה בפני
4 עצמה – צריכה להיות תחילת עשייתם לשמם של שני
5 הענינים: "לשמה" – לשם (מצות) קדושת המשכן,
6 ו"לשמה" פרטי, לשם הכלי הפרטי⁴³.

7 ועל פי זה יש לומר, שבזה שהרמב"ם מוסיף לאחרי
8 מה שכתב "כולם מחלקי המשכן והכל יקרא מקדש" –
9 "וכבר ייחד הציווי בכל חלק וחלק", הוא מלמדנו, כי
10 למרות ש"זה הכלל (מצות ועשו לי מקדש) כולל מינים
11 רבים", שהציווי ועשו לי מקדש תוכנו לכתחילה שיעשו
12 משכן הכולל כלים – הרי לאחרי גמר עשייתו, חל על כל
13 אחד מהכלים ציווי⁴⁴ ובמילא – קדושה בפני עצמה
14 (כאופן הג'), וממילא הכוונה לשמה שבעשיית הכלים
15 צריכה להיות באופן זה, וכנ"ל.

ז.

בתחילת עשיית המשכן "ויקהל", בסיומו – "פקודי"

16 וזהו הרמז בשם "ויקהל" שם של הפרשה בה מדובר
17 אודות עשיית כל חלקי המשכן: "ויקהל" מהוה רמז על
18 אופן עשיית הכלים, שהפעולה של מלאכת המשכן וכל
19 כליו הייתה באופן של "ויקהל". זאת אומרת: למרות
20 שנאמר בנפרד "ויעשו"⁴⁵ על כל כלי בפני עצמו ועל כל
21 חלק של המשכן, הרי הכוונה בעשיית כל כלי וכלי לא
22 הייתה (רק) בתור עשיה ופעולה פרטית, של הכלי הפרטי,
23 אלא היה זה "ויקהל" – הקהלה של כל חלקי המשכן על
24 מנת לעשות משכן אחד.

25 זאת משום שלפני שקיים המשכן כולו, אין לכל כלי
26 כל חשיבות (לעצמו); כל עניינו הוא מה שהוא מהוה פרט
27 מן (הכלל –) המשכן.

28 בפרשת פקודי, בה נאמר "ותכל כל עבודת משכן אהל
29 מועד"⁴⁶ ומסופר כיצד העמידו את המשכן עם כל כליו –

(45) ראה לשון הרמב"ם בסה"מ שרש יב. צפע"פ פ' ויקהל (הנ"ל הערה 32).

(46) לט, לב.

(47) ר"ח שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו. של"ה שער האותיות אות ל. ובכ"מ.

(48) ראה לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.

(49) וראה סה"מ צ"ל הצ"צ מצות אהבת ישראל. קונטרס אהבת ישראל.

(50) סנהדרין לו, א במשנה.

(51) ר"פ נצבים.

(52) ספרי (ופרש"י) דברים א, ז. פרש"י לך טו, יח.

(53) קדושין בסופה.

(43) ואולי י"ל גם נפק"מ בין הסברות הנ"ל במו"ק הקמתו, דאין בונין את המקדש בלילה שנאמר (בהעלותך ט, טו) וביום הקים את המשכן ביום מקימים ולא בלילה (שבועות טו, ב. רמב"ם שם הי"ב), אם גם הכלים בדין זה: לאופן הב' אינם בדין זה, כיון שעשיית הכלים עצמן אינה בגדר הקמת המשכן (וכ"ה בערוך לגר סוכה מא, א בתוד"ה אי נמי. הר המורי' הל' ביהב"ח פ"א סק"ב. וראה צפע"מ מהד"ת ג, ג. ובכ"מ), משא"כ לאופן הא' והג' דהוי חלק מעשיית והקמת המשכן (וראה פנים יפות ר"פ ויצא דכתב ע"ז דאין בנין ביהמ"ק בלילה, "וכ"ש עשיית המזבח"). ולהנ"ל הערה 39 י"ל דלאופן הא' אין בעשיית כלים עצמם גדר דהקמת המשכן, כ"א בהכנסתן במשכן.

(44) אף שאינה מ"ע ב"ע.

לכלול עצמו עם הציבור; ולאידך, הקמת המשכן עבור כלל ישראל היא באופן המביא ל"פקודי": השלימות של כל יהודי בתור יחיד –

היא משום, שבעצם, שני ענינים אלו אצל יהודי – ה"ויקהל" שלו וה"פקודי" שלו – הרי הם דבר אחד [שלכן בריבוי וברוב השנים⁵⁷ פרשיות ויקהל פקודי הנין מחוברות, דבר המצביע כי הם נעשות לפרשה⁵⁸ אחת]: בגלוי ובחיצוניות (בדרגת ה"גילויים") – כלל ופרט הם בסתירה זה לזה, או על כל פנים מבטאים ענינים שונים של שלימות. ולכן, בשעה שמדגישים את מעלת הכלל, הדבר מחליש את חשיבות הפרט, וככל ששמים הדגשה על הפרט, הדבר גורע מחשיבות הכלל.

מה שאין כן מצד העצם והפנימיות של בני ישראל, לגבינו נאמר "שכולם מתאימות ואב אחד לכולנה"⁵⁹, ועל דרך זה (והסיבה לזה –) מצד עצמותו יתברך, הרי בדרגה זו ריבוי הפרטים אינו בסתירה לאחדות ופשיטות. וכידוע⁶⁰ שדוקא מצד הפשיטות שלמעלה נעשה ריבוי התחלקות דוקא, זאת אומרת, ישנו ריבוי והתחלקות, אך לא רק שהריבוי אינו בסתירה לפשיטות, אלא אדרבה: הריבוי הגדול מבטא את הפשיטות שלמעלה.

ולכן משתקף הדבר, כנ"ל, אצל עם ישראל – אשר "ישראל וקודשא-בריך-הוא כולא חד"⁶¹ – שהעובדה שמכל איש ישראל נעשה "עם אחד", אינו בסתירה למציאות של כל יהודי בתור יחיד, אלא אדרבה: מכיוון שהאחדות היא מצד עצם המהות של יהודי (שהיא דבר אחד עם עצמותו יתברך כביכול), מתבטאת אחדות זו גם במציאות וב"ציור" הפרטי של כל יהודי. משום שהעצם נמצא הרי בכל פרט⁶².

;

ההוראה: השתתפות כל יהודי בספרי התורה הכלליים

על דרך שישנו החיבור של "ויקהל" ו"פקודי" בנוגע לעם ישראל, על דרך זה מוצאים בגלוי את האיחוד של כלל ופרט (ויקהל פקודי) לגבי ספר תורה:

מעשיית כל שאר הכלים, "ויעש" בפני עצמו הקשור עם תכונותיו המיוחדות של כלי זה – אומרת תורת אמת, כי זהו בעצם ענין של "ויקהל": מציאותם מתבטאת בכך שהם נעשים חלק מכללות המשכן.

ועל דרך זה צריך יהודי לדעת, שההתחלה ונקודת התוכן של הכל היא, אשר לכל לראש – עליו לכלול את עצמו ביחד עם כל ישראל – "ויקהל", ועד לאופן שמציאותו מתבטאת בכך שהוא חלק מהקהל.

לכן – עוד קודם שיהודי הולך להתפלל על צרכיו האישיים (שזו מצות עשה מן התורה – מצות עשה של תפילה)⁵⁴, עליו לכלול את עצמו עם כל ישראל, על-ידי שהוא מקבל על עצמו את המצוה של "ואהבת לרעך כמוך"⁵⁵.

עד אשר "אל תפרוש מן הציבור"⁵⁶, הבקשות עצמן אינן נאמרות בתפילה בלשון יחיד – כמבקש (רק) עבור עצמו – אלא בלשון רבים: "וחננו מאתך...", "השיבנו אבינו...", ועל דרך זה בכל הברכות, עבור כל ישראל כאחד.

לאידך גיסא: כאשר יחיד עושה למען הכלל, עלול הוא לעשות חשבון, כי לעבודתו זו אין כל השפעה על שלימותו האישית, השלימות שלו מושגת רק בעבודתו בתור יחיד, אלא שלצורך הכלל הריהו מוותר על שלימותו ועושה למען הכלל.

אומרים לו, כי אדרבה: הקמת המשכן עבור כלל ישראל, היא באופן של "פקודי" – הבאתו של כל כלי בפני עצמו למשה, ואחר כך – ציווי ה' למשה אודות הכלי, ואחר כך קיום הציווי בכלי זה על-ידי משה – מסופר (ומקבל חשיבות) בפני עצמו. כאשר עושים עבור כלל ישראל, מביא הדבר שלימות (גם) ליהודי בתור יחיד.

ט.

מצד ה"עצם" – הכלל והפרט חד הם

טעם הדבר, מדוע חייבת להיות "התכללות" זו – בשעה שהוא עוסק בעניניו הפרטיים צריך להיות "ויקהל":

(54) ראה סהמ"צ להצ"צ שרש התפלה בתחלתו. וש"נ.

(55) שער הכוונות בתחלתו. ועוד. סדור אדמו"ר הזקן קודם מה טובו.

וראה סהמ"צ להצ"צ שבהערה 49.

(56) אבות פ"ב מ"ד. וראה ברכות כט, סע"ב ואילך.

(57) כי פרשיות אלו מחוברות בר' (מד) הקביעות דשנה פשוטה. ונפרדות רק באחת מהן (בקביעות ה"ש) ובד' המעוברות (ראה הלוחות שבטאו"ח לאחרית סת"ח. עתים לבניה מאמר טו קביעות אדר הסמוך לניסן). ומכיון שבכל מחזור קטן יש י"ב פשוטות ורק ז' מעוברות (וקביעות ה"ה) הנ"ל דשנה

פשוטה – נדירה מאד, דאינה בכל מחזור) – הרי שברוב שנים הן מחוברות. (58) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"י"ח ע' 410 ואילך. וש"נ.

(59) תניא פל"ב.

(60) ראה תר"ח נח ד"ה ויהי כל הארץ פכ"ז ואילך (ע, ב ואילך). ד"ה מי

מדר תרס"ב. ועוד.

(61) ראה זח"ג עג, א.

(62) ראה עד"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 165 ואילך. וש"נ. וראה

לקו"ש [המתורגם] ח"י"ח ע' 126 ואילך.

- 1 ספר תורה מורכב ממאות אלפי אותיות נפרדות, וכל
 - 2 פרטי אותיות אלו יוצרים תורה אחת ("ויקהל"); ולאידך,
 - 3 כאשר נעשה מהאותיות ספר תורה אחד ויחיד בשלימות
 - 4 התוקף והקדושה, הרי כל אות היא בקדושה ומוקפת
 - 5 גויל⁶³, מובדלת מכל שאר האותיות⁶⁴.
 - 6 מכיוון ש"ישראל אורייתא וקודשא בריך הוא כולא
 - 7 חד", מתבטא הדבר גם בגילוי בספר תורה כיצד הכלל
 - 8 והפרט קשורים ומאוחדים ביניהם.
 - 9 וזוהי ההוראה והנתינת כח שלוקחים מפרשיות ויקהל
 - 10 פקודי – להוסיף בזירוז לאחד את כל ישראל. כולל גם
 - 11 בענין שהזמן גרמא – על-ידי שלכל יהודי תהיה אות
 - 12 באחד מספרי התורה הכלליים, הנכתבים על מנת לאחד את
- כל בני ישראל יחד, שעל-ידי זה נעשית הן השלימות של
כל יהודי כפרט וכיחיד, בכך שמגלים את שייכותו לתורה
ולזהות (בספר) תורה על-ידי האות שיש לו בספר
התורה⁶⁵, והן השלימות של עם ישראל בתור כלל – קהל
אחד, שנעשית התאחדות כולם ביחוד אמיתי על-ידי תורת
אמת ונצחיית, יחוד נצחי.
ועל-ידי זה ממהירים ומזרזים עוד יותר את הגאולה
האמיתית והשלימה שתהיה גאולה פרטית – שהקדוש
ברוך הוא "אוחז בידיו ממש איש איש ממקומו כענין
שנאמר ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל"⁶⁶, וביחד
עם זה גאולה כללית בשלימותה – "קהל גדול ישובו"⁶⁷
הנה⁶⁸, במהרה בימינו ממש.
- (משיחות ש"פ ויק"פ תש"מ, תשמ"ב)

(65) ראה סה"מ תש"ז ע' 46. סה"מ תש"ט ע' 41 (השני).
(66) פרש"י נצבים ל, יג.
(67) ר"ל גם מלשון תשובה.
(68) ירמ"י לא, ז.

(63) מנחות כט, א. רמב"ם הל' תפילין פ"א הי"ט. טוש"ע יו"ד סרע"ד
ס"ד. אר"ח סל"ב ס"ד. שו"ע אדה"ז שם ס"ה.
(64) וראה לקו"ת שה"ש ה, א. מו, ג. ועוד. וראה לקו"ש ח"כ ע' 421
ואילך.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג אדר"ר, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח והרה"צ נו"נ בנשיק כו' מוה"ר יעקב שליט"א

שלום וברכה!

הגיעני הפ"נ שלו ע"י הרה"ח והרה"ג אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר יחיאל מיכל שי
דאברוסקי, ובל"נ אקראהו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע בעת
רצון והשי"ת יצליחו לבשר בקרוב...

בהזדמנות זו ארשה לי לעורר נשען על מרז"ל אין מזרזין אלא למזוזין אשר כיון כלשון
רבינו הזקן בעל התניא והשו"ע (אגה"ק ריש סימן כו) אשר - בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה
לגלות זאת החכמה (היינו פנימיות התורה) הנה מי שהשי"ת חננו וזיכהו בהשפעה על חוג מאחב"י
הנה בודאי משתמש גם בזה להודיעם ע"ד פס"ד הארז"ל כנ"ל ולעוררם ע"ז מזמן לזמן ובפרט
בזמננו האחרון דחשך הכפול ומכופל ובאה"ק ת"ו אשר עיני ה"א בה מראשית השנה עד אחרית
שנה, הנה הנחיצות בזה גדולה פי כמה וכמה, וכבר ידוע פסק דין בית דין שלמעלה שמסר כ"ק
אדמו"ר האמצעי בן כ"ק רבנו הזקן אשר המשתדלים בזה יצליחו ולמרות העלמות והסתרים תהי
ידם על העליונה...

ילקוט לוי יצחק על התורה

הוא חסד וגבורה והמשקוף⁴ שליש העליון דתפארת, ומה שמשא אמר הוא למטה⁵ מן החזה, המשקוף שלישים⁶ התחתונים דתפארת והמוזות נ"ה שהם אחר תפארת. וכמ"ש בגליון המד"ר בא פ"ז ס"ג על מאמר המד"ר שם אל המשקוף בזכות אברהם כו' ע"ש.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד שנו
בביאור הזהר – ראה שיחות קודש ה'תשמ"א ש"פ מסות,
סעיף מח

אלה מסעי דרוש השני פ"ב, אך כל היום שאחר התפילה שאין לו עוד התבוננות הנ"ל כו' ולכן צ"ל בחי' נצחון שהוא בחי' אהבה מסותרת שבכל נפש מתולדתו ולזאת יש בהם אה"ר בטבעם, ולכן נקראים עם קשה עורף כו', והודאה הוא שמודה על האמת שכן הוא אף אם הוא אינו משיג בשכלו כמו שאנו אומרים מודים אנחנו לך כו' עיי"ש.

(4) שליש העליון דתפארת. פירוש: כידוע (ראה תורה אור פרשת וארא נח, ג. פרשת ויגש מד, ד. לקוטי תורה פרשת קדושים ל, ב. אור התורה ויקרא עמוד קלט ואילך. לקוטי שיחות חלק לט עמוד 109. ועוד) דבכל מדה ומדה יש ג' חלקים, וכן הוא ב"תפארת":
(א) השכל והטעם של המדה (בחי' חב"ד).
(ב) המדה עצמה (חג"ת).
(ג) חיצוניות ותוצאות המדה הנק' ל"בר מגופא" (בחי' ההשפעה – נה"ם).

וזהו שהשליש העליון של מדת תפארת היא למעלה מהחזה, בדרגת חב"ד, למשל השכל שהוא מכוסה במוח ובראש של האדם, מושא"כ המדה עצמה בחי' ז"א – ההרגש בלב האדם, וכן נה"ם זהו הפעולה בחיצוניות לבר מגופא, ובכללות שניהם – המדה עצמה, ופעולת המדה (להשפיע), הם נקראים במקום המגולה למטה מהחזה, שבא מבחוץ של האדם, וכידוע שא"א להיות הרגש בלב למדת החסד בלי שיהי' למי להשפיע, וכ"ש הרגש להשפיע בפועל (בחי' נה"י). וזהו שב' שליש תחתונים (בחי' חג"ת, נה"י), דהיינו ההרגש בלב, והמדה וההרגש להשפיע, היא למטה מהחזה – במקום המגולה. וראה אור התורה פרשת נח (בראשית כרך ג) תקצו, ב ואילך – ביאור החילוק בין עה"ח ועה"ד – למעלה מן החזה ולמטה מן החזה. עיי"ש.
(5) ראה לקוטי תורה ז, א.
(6) ראה ספר המאמרים – בשעה שהקדימו ה'תער"ב חלק ג' עמוד א'שצו.

שמות יב, ז – ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המוזות ועל המשקוף על הבתים אשר יאכלו אתו בהם

סה

ביאור שינוי הלשון, דהקב"ה אמר (פסוק ו) "ונתנו על שתי המוזות ועל המשקוף", ומשה אמר (פסוק כ"ב) "והגעתם אל המשקוף ואל שתי המוזות"

מצינו¹ בפ' בא בהזיית דם הפסח שהקב"ה אמר ונתנו על שתי המוזות ועל המשקוף. הקדים מוזות למשקוף. ומשה אמר² והגעתם אל המשקוף ואל שתי המוזות, הקדים משקוף למוזות:

והיינו:

מה שהקב"ה³ אמר הוא למעלה מן החזה, שתי המוזות

(1) מבאר בסימן זה שאלות המפרשים. דבפסוק שאמר הקב"ה (יב, ו) כתוב "על שתי המוזות" ואח"כ "ועל המשקוף", ובפסוק שאמר משה (יב, כב) מהפך הסדר דכתוב "ולקחתם אגודת אזוב... והגעתם אל המשקוף ואל שתי המוזות", וע"ז מבאר שבפסוק ו' מה שאמר הקב"ה למשה הוא מצד בחי' "פנימיות", ובפסוק כב שאמר משה לבני ישראל הוא כפי שבא ההשפעה ב"גלוי". וראה בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן, שעד"ז הוא החילוק בין ב' בחי' בהארון והכרובים, בחילוק דיוק לשון הפסוקים בין פרשת תרומה ופרשת נשא עיי"ש.

(2) בא יב, כב "ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המוזות מן הדם אשר בסף".

(3) ראה אור התורה בא ע' שיא. פ' קרח ע' תשסג וז"ל: חו"ג הם שתי מוזות והבינה הוא המשקוף עליהם, וזהו פתח פנימי, כי בינה נק' עזה"ב כי כח"ב אינן שייכים לעולמות שאפי' אם לא הי' כלל עולמות היה שייך כח"ב, ומחו"ג שייך להיות התהוות העולמות דאל"כ על מי שייך חו"ג, לכן כיון שהמשקוף הוא בינה השקיפה ממעון קדשך, נק' זה פתח פנימי אף ששתי המוזות הם חו"ג היינו המשכה ממפתח פנימי למקור חיות העולמות, ועוד פתח פנימי יותר אשר חו"ב הם שתי מוזות והמשקוף עליהן הוא בחי' כתר.

והנה נצח והוד שהם שתי המוזות והמשקוף הוא תפארת זהו פתח החיצון הנמשך להחיות העולמות.

ואפ"ל ב' המוזות והמשקוף של דלת החיצון נ"ה הוא התחלת העבודה ע"ד אתכפיא שזהו בחי' נצח כמ"ש בלק"ת [פח, ד] בד"ה

ילקוט גאולה ומשיח

לה, ג – לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת

א. טוב טעם למה שיבחר אלקים היום ה' לתת לנו... מצות השבת רמז גדול והוא לעולם הבא שהוא עולם שכולו טוב, וזה השבת דמיון מה אליו כמ"ש ז"ל שבת א' מס' מעולם הבא וכן שנו במכילתא לדעת כי אני ה' מקדשכם לעולם הבא כגון קדושת שבת שהוא מעין עולם הבא, וכן הוא אומר מזמור שיר ליום השבת ליום שכולו שבת...

ורמז לשבת הגדול שהוא עולם המנוחה אמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם כי עם היות המצוה כפשוטה יש בה רמז, כי אין ביד האדם להדליק נר נשמתו בעה"ב אם לא קדמה לה האורה בעה"ז כי היום לעשותם ולא למחר לעשותם.

יפה עינים

ב. [של"ה] דף של"ד ע"א לא תבערו אש כדאיתא בגמרא במקום שחילול שבת מצוי דליקה מצוי ובזכות שבת זוכין לגאולה ובאש עתיד לבנות כמ"ש אהי' לה חומת אש עכ"ל. ועמ"ש סד"ה והי' מספר בני' שעכשיו רוח שהוא חכמה הוא למעלה מבחי' אש שהוא בינה ולעתיד ע"י התשובה שהיא יסוד האש יתעלה בחי' אש להיות למעלה מבחי' רוח וע' מזה בתניא פרק חמישים בענין שלע"ל יהיו הלויים כהנים, ולכן לעתיד באש אתה עתיד לבנותה.

אור התורה חלק חמישי שמות – פ' ויקהל עמוד ב' קנ

ג. אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם וגו'. ע"ד מוסר השכל, כבר רמזתי בקונטרס קנה חכמה בפ' תרומה רמזים בעשיית המשכן המרמזים איך יתנהג האדם עם בוראו, ועיין בקונטרס הדרשות רמזים בענין המנוחה.

וגם כעת הארכתני בענין הקרש עם שני אדנים הרומז לבן אדם שיש לו שני אדונים יצ"ט ויצה"ר ומ"מ שניהם תחת הקרש האחד שהם תחתיו אם ירצה יתנהג בהם כרצונו לעבודת בוראו ע"ד ואתה תמשל בו (בראשית ד, ז), ועי"ז יחדיו יהי' תמים שבשניהם עובד ה' בכל לבבך

בשני יצריך (כברכות נ"ד ע"א).

והנה האפוד המכפר על ע"ז (ערכין ט"ז ע"א) וחשב אפודתו אשר עליו כמעשהו פי' שמחשבתו של ע"ז הרי הוא כעושה מעשה כידוע (קידושין מ' ע"א).

ושתי כתפות חוברת לו הם שני עבירות תכופות וסמוכות לע"ז הם גילוי עריות ושפיכת דמים, ועיין עוד מ"ש לקמן אי"ה בפרשת פקודי בענין וויס לעמודים.

והנה העיקר שיקחו מוסר מעשיית המשכן וכל כליו ויהי' הם בעצמם בהתנהגותם כן. וידוע כשישראל עושים רצונו של מקום יעמדו זרים ורעו צאנם מלאכתן נעשית ע"י אחרים (ברכות ל"ה ע"ב), וכל יום נקרא שבת ששבתו ממלאכתן ועובדים ה', אמנם בשבת עצמו נתוספת הקדושה עד שאפילו עונג הגופני הוא כולו קדש ולכן כ"ע מודים דבשבת בעינן נמי לכם דכתיב וקראת לשבת עונג (פסחים ס"ח ע"ב).

וזהו אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם, פי' דברים של מלאכת המשכן צוה ה' לעשות ולתקן בהם את ישראל שיהי' תבנית המשכן וכליו לזכרון בין עיניהם שיהיו כמותו ועי"ז ששת ימים יעשה מלאכה ע"י אחרים וביום השביעי יהי' לכם קדש, פי' שגם תאות הגוף הנקרא לכם יהי' קדש, ואז יקראו שבת שבתון לה' בכפל כי השבוע כולו נקרא שבת אלא שעתה הוא שבת שבתון כפולה.

ולא תבערו אש היצר בכל מושבותיכם, והארכתני בענין ופרשתי בזה משאחז"ל בב"ק ס' ע"ב פתח בנוקי ממונו וסיים בנוקי גופו שלם ישלם המבעיר את הבערה, להורות שאשו משום חציו וגו' אני שהצתי אש בציון וגו'.

לפע"ד הכוונה ע"ד דכתיב (מיכה ד' ו') ואשר הרעותי, הניח היצה"ר קצת אצל ישראל גם במתן תורה להתאוות לנשיהם וע"י שהי' לו אחיזה במקצת הטעם לעשות העגל ע"י שהראה להם משה מת והתגרה בם עד שנחרבו ב' מקדשות, והנה כביטול גרם כל זאת שהצית אש היצר בנו ואף שיהי' סבה רחוקה מ"מ הרי אמרו אשו משום חציו ע"כ עליו לבנותו ודו"ק.

תורת משה – חתם סופר

חומש יומי

פרשת ויקהל פקודי

~ יום ראשון י"ט אדר ~

א ואַכְנָש מֹשֶׁה יְת כָּל כְּנִשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וַאֲמַר לְהוֹן אֵלִין פְּתֻמָּיָא דִּי פִקְדֻן
לְמַעַבְד יְתְּהוֹן:

לָהּ (א) וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלֹהֵם הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צֻוָּה יְהוָה
לַעֲשׂוֹת אֹתָם:

בְּיָדִים, אֵלָא הֵן נֶאֱסָפִים עַל־פִּי דְּבוּרוֹ, וְתַרְגּוּמוֹ:
"וַאֲכָנֶשׁ".

דַּ"א וַיִּקְהַל מֹשֶׁה • לְמַחֲרַת יוֹם הַכַּפּוּרִים, כְּשִׁירָד
מִן הַהָר. וְהוּא לְשׁוֹן הַפְּעִיל, שְׁאַיִנוֹ אוֹסְף אֲנָשִׁים

~ נקודות משיחות קודש ~

טעם כפילות פְּרָטִי בְּנִית הַמִּשְׁכָּן

הָרִי הִיא נִכְפָּלַת בַּתּוֹרָה.
וְיֵשׁ לוֹמַר שְׁעַל־דְּרָךְ־זֶה כָּאן, דְּזֶה שֶׁהַתּוֹרָה כּוֹפֶלֶת אֶת
פְּרָטִי בְּנִית הַמִּשְׁכָּן, וְהוּא מַצֵּד חֲבִיבוּתוֹ לְפָנֵי הַקֶּבֶ"ה.
דְּמַבְיִן שְׁעַל־יְדֵי בְּנִית הַמִּשְׁכָּן נִהְיָה הַשְׂרָאָה הַשְּׂכִינָה
אֲצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְכִמּוֹ שְׂכָתוֹב "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי
בְּתוֹכָם", וּבְפֶרֶט שֶׁהִיָּה בְּזֶה "עֲדוּת לִישְׂרָאֵל שׁוֹמֵר לָהֶם
הַקֶּבֶ"ה עַל מַעֲשֵׂה הַעֲגָל" (פִּירֵשׁ"י פְּקוּדֵי לֹחַ, כ"א), הִנֵּה
פְּרָשָׁה זֹו חֲבִיבָה הִיא בְּיוֹתֵר אֲצֶל הַקֶּבֶ"ה.
וְאַף שְׁאַיִן הַפְּרָשָׁה כּוֹלֶלֶת אֲפִילוֹ אֶת הַדִּינִים אִיךָ לְכַנּוֹת
הַמִּשְׁכָּן, אֵלָא תֵּאוּר בְּנִית וְעִשִׂית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמִּשְׁכָּן,
הִנֵּה מַצֵּד חֲבִיבוּתָה "יָפָה שִׁיחָתָן", אֲפִילוֹ מ־תּוֹרָתָן",
וְנִכְפָּלַת בַּתּוֹרָה.

(על־פי לְקוּטִי־שִׁיחוֹת כִּרְך טו, עֲמוּד 458 וְאִילֶךְ - מוֹתוֹךְ 'לְקִרְאָת שְׁבֹת')

אַחֲרֵי שֶׁמִּפְּרָט בְּכַתּוּבִים עַל צִיּוּי ה' לְמֹשֶׁה אִוְדוֹת בְּנִית
הַמִּשְׁכָּן בְּפֶרֶשִׁיּוֹת תְּרוּמָה וְתַצְוָה, הִיָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת כְּתוּב
'וַעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צֻוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה' וְכִיּוֹצֵא
בְּזֶה, וּמִדּוּעַ מִפְּרָטִים שׁוֹב בְּכַתּוּבִים כָּל הַפְּרָטִים דְּבְנִית
הַמִּשְׁכָּן?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֹּאוּר בְּזֶה בְּפֶשְׁטוֹת:

מִצִּיּוֹ בְּאַלִּיעֶזֶר עֶבֶד אֲבִרָהָם שֶׁכִּפְּלָה הַתּוֹרָה אֶת
הַמֵּאֲרָעוֹת שֶׁאַרְעוּ עִמּוֹ, וּפִירֵשׁ רַשִׁי שֶׁזֶּהוּ מַצֵּד שֶׁ"יָפָה
שִׁיחָתָן שֶׁל עֲבָדֵי אֲבוֹת מִתּוֹרָתָן שֶׁל בְּנִים", וְהִנֵּנוּ שְׂדִיכָר
הַחֲבִיב לְפָנֵי הַקֶּבֶ"ה, הָרִי מַצֵּד חֲבִיבוּתוֹ כּוֹפֶלֶת הַתּוֹרָה
אֶת סְפּוּרוֹ.

דְּעוֹמֶק הַפְּרוּשׁ בְּזֶה הוּא, דְּלִפְעָמִים אֲפִילוֹ "שִׁיחָה"
שְׁאַיִנָּה כּוֹלֶלֶת הוֹרָאוֹת וְדִינִים - "תּוֹרָה", אֵלָא רַק סְפּוּר
הַמִּתְאָר מַצֵּב אוֹ פְּעֻלָּה, הִנֵּה אִם חֲבִיבָה הִיא אֲצֶל הַקֶּבֶ"ה

אֲבָן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מַהֲדוּרַת בְּלוֹם, אֲבִרְמֻבִּין

בְּשִׁבְתָּ. וְהַעוֹבֵר בְּפָנֵי עֲדִים, יְמִיתוּהוּ
בֵּית דִּין. וּבְמִקּוֹם אַחֵר יִפְרֹשׁ שֶׁהוּא
בְּסִקִּילָה: תּוֹרָה ב

שֶׁהִשָּׂם צוּנִי שֶׁתַּעֲשׂוּ מִה שְׁאוּמֵר לָכֶם,
וְהוּא הַזִּהִיר אֶתְכֶם, אֶף־עַל־פִּי
שֶׁמַּעֲשֵׂה שָׁמַיִם אֹתָם חֲבִיבִים לַעֲשׂוֹת,
הַשְּׁמָרִי לָכֶם שְׁלֹא תַעֲשׂוּ מַעֲשֵׂה

(א) טַעַם וַיִּקְהַל, שֶׁיִּשְׁמְעוּ הַכָּל מִפִּי
דְּכַר הַמִּשְׁכָּן שִׁיתְּנִידְבוּ. וּפִרֵשׁ אֵלָה
הַדְּבָרִים, הַמִּשְׁכָּן וְכִלּוֹ לַעֲשׂוֹת, עַל
כֵּן כְּתוּב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם. וְהִנֵּה הַטַּעַם

(ב) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְתּוֹן לַיהוָה כָּל־הַעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמָת:

בשֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְתּוֹן לַיהוָה כָּל־הַעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמָת:

כ"ט • שֵׁשֶׁת יָמִים • הַקִּדִּים לָהֶם אֲזַהֲרֶת שַׁבַּת לְצוּרֵי מְלָאכָת הַמִּשְׁכָּן, לומר שְׁאִינוּ דוֹחָה אֶת הַשַּׁבַּת.

~ נקודות משיחות קודש ~

התעסקות בפרנסה רק עם פח המעשה

בלבד, כְּדִי לַעֲשׂוֹת כְּלִי בְּדֶרֶךְ הַטָּבַע לְהַשְׁפִּיעַ הַפְּרָנְסָה. וְזֶהוּ "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה" – ש"תַּעֲשֶׂה" (ולא "תַּעֲשֶׂה") פְּרוּשׁוֹ שֶׁהַמְּלָאכָה נַעֲשִׂית בְּדֶרֶךְ מִמִּילָא, שְׁאִין הָאָדָם מְשַׁקֵּעַ אֶת עַצְמוֹ בַּעֲסָק, וְהַמְּלָאכָה נַעֲשִׂית כְּאִלוּ מְאִלְיָהּ וּמִמִּילָא, כְּלִי הַשְׁתַּדְּלוּת הָאָדָם.

וְכִשְׁהַמְּלָאכָה נַעֲשִׂית בְּאִפְסָן כְּזֶה, שְׁמֵאֵמִין וְיִדְעַ שֶׁהַקֶּב"ה הוּא הַזֵּן וּמַפְרִיֵּס לְכָל, וְאִינוּ מְשַׁקֵּעַ רָאשׁוֹ בְּזֶה, הֲרִי הוּא כָּל הַשְּׁבוּעָה בְּבַחֲנֵינָת שַׁבַּת – "א שַׁבַּת־דִּיקְעָר אִיד", וְכִדְאִיתָא בְּסִפְר הַחֲנוּפָה (מַצוּה לֵב) שֶׁעֲנִינוּ שֶׁל יוֹם הַשַּׁבַּת הוּא "לְקַבֵּעַ בְּנַפְשׁוֹתֵינוּ אֲמוּנַת חֲדוּשׁ הָעוֹלָם", וְאֶצֶּלוּ הֲרִי "אֲמוּנַת חֲדוּשׁ הָעוֹלָם" קְבוּעָה בְּנַפְשׁוֹ כָּל יְמֵי הַשְּׁבוּעָה. וְכִשְׁכָּל הַשְּׁבוּעָה הוּא בְּבַחֲנֵינָת שַׁבַּת, אֲזִי "בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ, שַׁבַּת שַׁבְתּוֹן" וְלֹא שַׁבַּת סֶתֶם.

(על-פי לקוטי־שיחות כרך א, עמוד 171 ואילך – מהר"ך 'לקראת שבת')

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְתּוֹן לַיהוָה (לה, ב)

יֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל־פִּי דֶרֶךְ הַחֲסִידוּת: כְּתִיב (תהלים קכח, ב) "יִגִּיעַ כְּפִיד כִּי תֹאכַל". דִּקְשָׁהאָדָם עוֹסֵק בְּמִלָּאכָתוֹ לְפָרֵנס עַצְמוֹ וּבְנֵי בֵיתוֹ, הֲרִי זֶה צָרִיד לִהְיוֹת רַק בְּ"כְפִיד" – בְּכֹחַ הַמַּעֲשֶׂה, וְלֹא לְהַשְׁקִיעַ רָאשׁוֹ בְּזֶה, "יִגִּיעַ רֹאשְׁךָ".

וְטַעַם הַדִּבְרֵי הַזֶּה, כִּי בְּאֵמֶת אֵין מְזוֹנוֹת הָאָדָם מְגִיעִים לוֹ עַל־יְדֵי עֲסָקוֹ, אֲלֹא הַקֶּב"ה הוּא הַזֵּן וּמַפְרִיֵּס אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, וְהַעֲסָק אֵינוֹ אֲלֵא "כְּלִי" וְ"אֲמָצְעִי" שֶׁעַל־יְדוֹ מְשַׁפֵּיעַ הַקֶּב"ה פְּרָנְסָתוֹ.

וְכִשְׁכִּיר הָאָדָם בְּאֵמֶת שֶׁהַפְּרָנְסָה מְגִיעָה מִהַקֶּב"ה, אֲזִי יֵבִין שְׁגֵם עַל־יְדֵי הַתַּעֲסָקוֹת וְיִגִּיעַ יִתְרָה לֹא יִרְוִיחַ יוֹתֵר מִמֶּה שֶׁהַקֶּב"ה רוֹצֵה לְהַשְׁפִּיעַ לוֹ, וּמִמִּילָא לֹא יִשְׁקִיעַ רָאשׁוֹ בְּמִלָּאכָתוֹ, אֲלֹא יַעֲסֵק בְּמִלָּאכָתוֹ עִם פַּח הַמַּעֲשֶׂה

(ג) לֹא־תִבְעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת: פ
ג לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת: פ
דשבתא:

כ"ט • לֹא־תִבְעֲרוּ אֵשׁ • (סנהדרין לה, יבמות ו): יֵשׁ מִרְבוּתֵינוּ אוֹמְרִים: הַבְּעָרָה לָלֶאֱוֹ יִצְאָתָא, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: לְחַלֵּק יִצְאָתָא.

(ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־עַדְת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
זֶה הַדִּבָּר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר:

כ"ט • זֶה הַדִּבָּר אֲשֶׁר־צִוָּה ה' • לִי, "לֵאמֹר" לָכֶם.

(ה) קָחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לַיהוָה כָּל נָדִיב לְבָו
יְבִיאֶהָ אֶת תְּרוּמַת יְהוָה זָהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשֶׁת:

(ג) לא תבערו. בעבור שהזכיר ביום הראשון ובשביעי בחג המצות, כל מלאכה לא יעשה בהם, להחיות אוכל נפש, אמר עתה בשבת לא תבערו

(ד) ויאמר. עתה החל לפרש לכל העדה מה שצוהו השם: תורה ה

(ה) קחו. הפך תנו. רק בקהילות מ"ם

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שבת: תורה ד

(ד) ויאמר. עתה החל לפרש לכל

העדה מה שצוהו השם: תורה ה

(ה) קחו. הפך תנו. רק בקהילות מ"ם

אש, לאפות לחם ולבשל בשר. כי

האש צורף לכל מאכל. והגאון רב

סעדיה חבר ספר נכבד, תשובות על

החולקים על קדמונינו על גר

לא תבערו. בעבור שהזכיר ביום

הראשון ובשביעי בחג המצות, כל

מלאכה לא יעשה בהם, להחיות אוכל

נפש, אמר עתה בשבת לא תבערו

שיעור יומי ליום ראשון י"ט אדר ושנים מקרא ואחד תרגום - לה - פרשת ויקהל-פקודי מט
 כ"י • נָדִיב לָבוֹ • עַל־שֵׁם שְׁלֹבּוֹ נָדְבוּ, קְרוֹי 'נָדִיב לָב'. כָּכֵר פִּרְשֵׁתִי נִדְבַת הַמִּשְׁכָּן וּמִלֵּאכֶתוֹ בְּמִקּוֹם צִנְאָתָם.
 (ו) וּתְכַלֵּת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעֻזִּים: וְתַכְלֵא וְאַרְגָּמָן וְצִבְעֵי זָהָרִי וּבֹוץ וּמַעֲזֵי:

(ז) וְעֹרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וְעֻצֵי וּמִשְׁכֵּי דְדִקְרֵי מִסְמָקִי וּמִשְׁכֵּי דְסִסְגֻּנָא וְעֻצֵי שִׁטִּין:
 שָׁטִים:

(ח) וְשֶׁמֶן לְמָאֹר וּבִשְׁמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטָרֶת הַסָּמִים:
 ח וּמִשְׁחָא לְאַנְהֻרֻתָא וּבוֹסְמִיָא לְמִשַׁח רְבוּתָא וְלִקְטָרֶת בוֹסְמִיָא:

(ט) וְאַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מְלֵאִים לְאַפֹּד וְלַחֹשֶׁן: וְכָל־חֲכָם־לֵב בָּכֶם יָבֹאוּ וַיַּעֲשׂוּ אֶת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:
 ט וְאַבְנֵי בֹרֵלָא וְאַבְנֵי אֲשֶׁלְמוּתָא לְשִׁקְעָא כְּאַפֹּדָא וּבְחֻשָּׁנָא:
 י וְכָל חֲכִימֵי לְבָא בְכוּן יִיתוּן וַיַּעֲבִדוּן יֵת כָּל דִּי פִקֵּד יִי:

(י) וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶת־אֹהֶלוֹ וְאֶת־מִכְסֵּהוּ אֶת־קַרְסָיו וְאֶת־קַרְשָׁיו אֶת־בְּרִיחֹו אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנָיו:
 יא יֵת מִשְׁכָּנָא יֵת פִּרְסָה וְיֵת חוֹפָאָה יֵת פּוּרְפוּהֵי וְיֵת דְּפוּהֵי יֵת עֲבֻדָּהֵי יֵת עֲמוּדָהֵי וְיֵת סְמֻכָּהֵי:

כ"י • אֶת הַמִּשְׁכָּן • יִרְעוּת הַתְּחִתּוֹנוֹת הַנִּרְאוֹת בְּתוֹכּוֹ קְרוּיִים מִשְׁכָּן. אֶת אֹהֶל־הַיִּרְעוּת עֻזִּים הָעֲשׂוֹי לָגַג. וְאֶת מִכְסֵּהוּ • מִכְסֵּה עוֹרוֹת אֵילִים וְהַתְּחָשִׁים.

(יב) וְאֶת־הָאָרֶן וְאֶת־בְּרִיֹו אֶת־הַכִּפֹּרֶת וְאֶת פִּרְכָּת הַמִּסָּד:
 יב יֵת אֲרֹנָא וְיֵת אֲרִיחֻהֵי יֵת כִּפְרֻתָא וְיֵת פִּרְכָּתָא דְּפָרָסָא:

כ"י • וְאֶת פִּרְכָּת הַמִּסָּד • פִּרְכָּת הַמִּחְצָה, כָּל דְּבָר הַמִּגֹּז, בֵּין מְלַמְעֵלָה בֵּין מְכַנְגֵד, קְרוֹי מִסָּד וּסְכָד, וְכֵן (א"ב)
 (א): "שִׁכְתָּ בְּעֵדוֹ", (הושע ב): "הִנְנִי שֹׁף אֶת־דִּרְכְּךָ".

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אחר גִּזְרֵת לְקִיחָה, הִנֵּה הִיא כְּמוֹ נִתְּנָה. קָחִי [נָא] לִי מַעֲט מִיָּם, פְּרוֹשׁ כִּי הִלְקִיחָה לִי הִיא בַּעֲבוּרִי. וְכִכָּה, קָחוּ מֵאַתְכֶּם תְּרוּמָה לַה'. וּמִלֵּת כָּל נָדִיב לָבוֹ. וְזֶה, כָּל אֲשֶׁר נָדְבוּ לָבוֹ. כְּמוֹ בְּגֵד זָרוּעַ, בְּזָרוּעַ הַגָּדוֹל. וְכֶרֶב טוֹבָד, וְכֶר טוֹבָד הָרֶב. וְרַבִּי יְשׁוּעָה אָמַר כִּי הָיִי נֹוסֶף, כְּמוֹ חִתּוֹ שְׂדֵי, בְּנוֹ בַּעֲזֹר. וְאַחֵר שֶׁהִזְכִּיר וְיִבְיָאָה, פִּירֵשׁ וְהוֹסִיף לְבָאָר שֶׁהִיא תְּרוּמַת ה'. וְכְמוֹהוּ רַבִּים, וְהוּא צָוָה לִי אָחִי.

יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי נִקְרָא כֶּסֶף, בַּעֲבוּר שְׂתָאוֹה הִיא לְעִינִים, מִגִּזְרֵת נִכְסָפָה. גַּם נִחְשֵׁת, כִּי הַנָּשִׁים מְנַחֲשׁוֹת בְּנִחְשֵׁת: תוֹרָה ו
 (ו) וְתוֹלַעַת שָׁנִי. בְּלֹא מ"ם. וַיֵּשׁ בְּמ"ם, אִם יִהְיֶה חֲטָאִיכֶם בְּשָׁנִים. אוֹלֵי לְשׁוֹן רַבִּים הֵם: תוֹרָה ז
 (ז) וְעֹרֹת. וְכָרִים. כְּמוֹ לִחוֹת. וּבְכּוֹרוֹת בְּקֶרֶךְ: שָׁטִים. בְּמ"ם. כְּמוֹ נָשִׁים: תוֹרָה ח
 (ח) וְשֶׁמֶן. וְלֹא הִזְכִּיר זֵית זָךְ, כִּי יָדוּעַ הוּא. עַל כֵּן לְמָאֹר כְּמוֹהֵג. הִנֵּה הַזִּכִּיר שֶׁיָּבִיאוּ הַמִּתְנַדְּבִים תְּרוּמָתָם, וְיָמִי שֶׁהֵם בְּקִיָּאִים שִׁחְכְּמֵי לָב הֵם בְּאַמְנוּת, יָבֹאוּ וַיַּעֲשׂוּ. וְהַחֵל מִהַמִּשְׁכָּן כִּי הוּא כּוֹלֵל, וְהָאֹהֶל מִכְסָּה הוּא עָלָיו. וְהַזִּכִּיר מִכְסָּהוּ, וְהוּא כּוֹלֵל שְׁנַיִם מִכְסִּים: תוֹרָה ט
 (יא) אֶת קַרְסָיו. קַרְסֵי הַמִּשְׁכָּן וְהָאֹהֶל, וּבְרִיחֵיו וְעַמֻּדָיו וְאֲדָנָיו, שֶׁהֵם עַמֻּדָיו, הַפִּרְכָּת וְהַמִּסָּד, וְאַחֵר כֶּךָ הַזִּכִּיר כָּלִי הַקָּדָשׁ שֶׁהֵם לְפָנִים מִהַפִּרְכָּת: תוֹרָה יב

(יג) אֶת־הַשֶּׁלֶחַן וְאֶת־בִּדְיוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־לֶחֶם הַפָּנִים:

יג וְאֶת־פֶּתוֹרָא וְאֶת־אֲרִיחֹהִי וְאֶת־כָּל־מְנוּהִי וְאֶת־לֶחֶם אֲפִיָּא:

כ"ג • לֶחֶם הַפָּנִים • כָּכר פֶּרֶשֶׁתִי, עַל־שֵׁם שֶׁהָיוּ לוֹ פָּנִים לְכָאן וּלְכָאן, שֶׁהָיָה עָשׂוּי כַּמִּין תִּבְּהָ פְּרוּצָה.

(יד) וְאֶת־מִנְחַת הַמָּאֹר וְאֶת־כֵּלָיָהּ וְאֶת־נִרְתֶּיהָ וְאֶת־שֶׁמֶן הַמָּאֹר:

יד וְאֶת־מִנְחָתָא דְּמָאֹרִי וְאֶת־מְנָהָא וְאֶת־בּוֹצִינְהָ וְאֶת־מִשְׁחָא דְּאִנְהִירִיתָא:

כ"ד • וְאֶת־כֵּלָיָהּ • מְלָקָחִים וּמִחְתּוֹת. נִרְתֶּיהָ • לוציני"ש בלע"ז, בְּזִיכִים שֶׁהַשֶּׁמֶן וְהַפְּתִילוֹת נִתְּנוּ בָּהֶן. וְאֶת־שֶׁמֶן הַמָּאֹר • אֵף הוּא צָרִיךְ חֲכָמִי לֵב,

שֶׁהוּא מְשַׁנָּה מִשְׁאֵר שְׁמָנִים, כְּמוֹ שֶׁמֶפְרֵשׁ ב'מִנְחֹת': מְגַנְגְרוּ בְּרֹאשׁ הַנִּיחֹת, וְהוּא כְּתִית וְנֶזֶךְ.

(טו) וְאֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת וְאֶת־בִּדְיוֹ וְאֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֶת־מִסְךְ הַפֶּתַח לַפֶּתַח הַמִּשְׁכָּן:

טו וְאֶת־מִדְבַּחָא דְּקִטְרֵת בּוֹסְמִיָּא וְאֶת־אֲרִיחֹהִי וְאֶת־מִשְׁחָא דְּרִבּוּתָא וְאֶת־קְטֹרֶת בּוֹסְמִיָּא וְאֶת־פֶּרְסָא דְּתַרְעָא לְתַרְעָא מִשְׁכָּנָא:

כ"ה • מִסְךְ הַפֶּתַח • וּלְלוֹן שֶׁלְּפָנֵי הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁלֹּא הָיוּ שָׁם קְרָשִׁים וְלֹא יָרִיעוֹת.

(טז) אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־מִכְבַּר הַנֶּחֱשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בִּדְיוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כִּנּוֹ:

טז וְאֶת־מִדְבַּחָא דְּעֹלָתָא וְאֶת־סִרְדָּא דְּנִחְשָׁא דִּילָהּ יֵת אֲרִיחֹהִי וְאֶת־כָּל־מְנוּהִי יֵת כִּיּוֹרָא וְאֶת־כְּסִיסָה:

(יז) אֶת־קַלְעֵי הַחֹצֵר אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֶת־מִסְךְ שַׁעַר הַחֹצֵר:

יז וְאֶת־סִרְדֵּי דִרְתָּא יֵת עַמֻּדֵיהִי וְאֶת־סִמְכָהָ וְאֶת־פֶּרְסָא דְּתַרְעָא דִרְתָּא:

כ"ז • אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנֶיהָ • הָרִי חֹצֵר קְרוֹי כָּאן לְשׁוֹן זָכָר וּלְשׁוֹן נִקְבָּה, וְכֵן דְּבָרִים הֵרֵבָה. וְאֶת־מִסְךְ שַׁעַר הַחֹצֵר • וּלְלוֹן פְּרוּשׁ לְצַד הַמִּזְבֵּחַ עֲשָׂרִים אַמָּה אֲמָצְעִיּוֹת שֶׁל רֹחַב הַחֹצֵר, שֶׁהָיָה

חֲמִשִּׁים רַחֲב, וְסִתּוּמִין הֵימָנוּ לְצַד צִפּוֹן ט"ו אַמָּה וְכֵן לְדָרוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל כז): "וְחִמֵּשׁ עָשָׂרָה אַמָּה קִלְעִים לַכֶּתֶף".

(יח) אֶת־יִתְדֵי הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־יִתְדֵי הַחֹצֵר וְאֶת־מִיתְרֵיהֶם:

יח וְאֶת־סִפֵּי מִשְׁכָּנָא וְאֶת־סִפֵּי דִרְתָּא וְאֶת־אֲטוּגֵיהוֹן:

כ"ח • יִתְדוֹת • לְתַקַּע וּלְקַשֵּׁר בָּהֶם סִפֵּי הַיָּרִיעוֹת בְּאַרְצָן שֶׁלֹּא יָנוּעוּ בְּרוּחַ. מִיתְרֵיהֶם • חֲבָלִים לְקַשֵּׁר.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(יג) וְאֶת־לֶחֶם הַפָּנִים. כִּי בַעֲבוּר זֶה נַעֲשֶׂה: תורה יד

(יד) וְאֶת־מִנְחַת הַמָּאֹר וְהַזִּכִּיר שֶׁמֶן הַמָּאֹר שֶׁבַעֲבוּרֵי נַעֲשִׂית הַמִּנְחָה: תורה טו

(טו) וְאֶת־הַשֶּׁלֶחַן לְהַזְכִּיר כָּלִי הַקֹּדֶשׁ, וְאַחֵר כֵּךְ אֶת־מִסְךְ הַפֶּתַח. וְהָיָה כָּלִי

שֶׁמֶן הַמָּאֹר וְכָלִי שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְקִטְרֵת הַסַּמִּים יִהְיוּ נְכוּנִים כִּי הֵם קֹדֶשׁ בֵּין הַפְּרָכָת וְהַמִּסְךְ פֶּתַח הַמִּשְׁכָּן: תורה טז

(טז) אֶת־הַכִּיּוֹר וְהָיָה אֵין לְכִיּוֹר וּלְכִנּוֹ בְּדִים, אוֹלֵי עַל הַעֲגֻלוֹת הָיוּ נְשׂוּאִים: תורה יז

(יז) אֶת־קַלְעֵי הַחֹצֵר אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנֶיהָ. כְּמוֹ רוּחַ גְּדוּלָה וְחֹזֶק. תַּאֲכִלְהוּ אֵשׁ לֹא נָפַח: תורה יח

נקודות משיחות קודש ~

שלא יגועו ברוח

יגוע ברוח" ולא יפל מה"רוחות" המנשבות בעולם, עליו "לתקע ולקשר" ולחזק אצל התלמיד גם את "סופי היריעות".

והיגוע, שצריך הוא להעמיד את התלמיד באופן שכל פרט ופרט שבו, מראשו עד רגליו, יהיו שלמים וחזקים בכל הפרטים. כי אם לא יעשה כן, אי-אפשר לדעת מאיזה צד ומהיכן יפיל אותו ה"רוח". ורק כשהתלמיד שלם לגמרי "עד סופי היריעות" בתורה ומצוות, אז יוכל להיות סמוך ובטוח ש"לא יגוע ברוח", וישאר איתן וחזק באמונת ה'.

(עלפי לקוטי שיחות כרך ו, עמוד 185 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

את-יתדת המשכן ואת-יתדת הקצר ואת-מיתריהם: יתדות - לתקע ולקשר בהם סופי היריעות בארץ שלא יגועו ברוח (לה, יח. ובפירוש רש"י)

יש לפרש זה בדרך הדרוש: באשר אדם מחנך את תלמידו לעמד על דרך הישר והאמת, ושיעמד איתן נגד הרוחות הרעות המנשבות בחוץ, אפשר שיתחשב המחנך שהעיקר הוא לחזק אצל התלמיד את היסודות ועיקרי הדברים, אף בדברים הנראים בטפלים אין הוא צריך להתעסק עם התלמיד, כי גם בלא זה ישאר חזק באמונתו.

אף האמת אינה כן, שאם רוצה המחנך שהתלמיד "לא

יט ית לבושי שמושא לשמשא בקודשא ית לבושי קודשא לאהרן פהנא וית לבושי בנזיה לשמשא:

(יט) את-בגדי השרד לשרת בקדש את-בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת-בגדי בניו לכהן:

כ"י • בגדי השרד • לכסות הארון, והשלחן, והמנורה והמזבחות, בשעת סלוק מסעות.

כ ונפקו כל בנשפא דבני ישראל מן קדם משה:

(כ) ויצאו כל-עדת בני-ישראל מלפני משה:

כא ואתו כל גבר דאתרעי לבה וכל די אשלמת רוחה יתה איתאיו ית אפרשותא קדם יי לעבדית משפן זמנא ולכל פלחנה וללבושי קודשא:

(כא) ויבאו כל-איש אשר-נשא לבו וכל אשר נדבה רוחו אתו הביאו את-תרומת יהוה למלאכת אהל מועד ולכל-עבדתו ולבגדי הקדש:

כב ומיתן גבריא על נשיא כל דאתרעי לבה איתאיו שירין ושכבין ועזקן ומחורף כל מן דדהב וכל גבר די ארים ארמות דהבא קדם יי:

(כב) ויבאו האנשים על-הנשים כל נדיב לב הביאו חח ונזם וטבעת וכומז כל-כלי זהב וכל-איש אשר הניף תנופת זהב ליהוה:

מתרגם: 'ויבאו האנשים' ואתו גבריא, כמו שמתרגם לעיל מינה, רק מתרגם: 'ומיתן', ורצה

כ"י • על הנשים • עם הנשים, וסמוכין אליהם. (מה) שהתרגום הניח 'על' כפשוטו, משום דלא

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ורבים ככה: כל נדיב לב. או נדיבת לב. בדרך השפן. שור שה קשבים: חח. באזן: ונזם. באף: וטבעת. באצבע: וכומז. ברוע: תורה כג

(כא) ויבאו כל איש אשר נשא לבו. הם חקמי לב. והטעם, שיש לו לב רם: תורה כב (כב) ומלת על הנשים. כמו עם הנשים, כמו על לחם הבכורים תנופה,

(יט) את בגדי השרד. לצורך הנסיעה: תורה כ (כ) ויצאו. למדנו מזה שכל עדת ישראל באו אל אהל מועד, פת אחר פת: תורה כא

וכומוז • כלי זהב הוא, נתון כנגד אותו מקום לאשה. ורבותינו פירשו שם 'כומוז', כאן מקום זמה.

לומר, שהביאו חז ונזם בעודן על הנשים, כמו שכתב רש"י על "טו את העזים". חז • הוא תכשיט של זהב עגל, נתון על הדרוע, והוא הצמיד.

כג וכל גבר דאשתבח עמה תכלא וארגנא וצבע זהורי ובוץ ומעזי ומשכי דדכרי מסמקי ומשכי ססגנא איתאיו:

(כג) וכל־איש אשר־נמצא אתו תכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים וערת אילים מאדמים וערת תחשים הביאו:

כזי • וכל־איש אשר־נמצא אתו • תכלת או ארגמן או תולעת שני או עורות אילים או תחשים, כלם הביאו.

כד כל דארים ארמות כסף ונחש איתאיו ית אפרשותא קדם יי וכל די אשתבח עמה אעי שטין לכל עבדת פלחנא איתאיו:

(כד) כל־מרים תרומת כסף ונחשת הביאו את תרומת יהוה וכל אשר נמצא אתו עצי שטים לכל־מלאכת העבודה הביאו:

~ נקודות משיחות קודש ~

שיהיה ניכר כי למרות ההבדלים, כולם מאחדים ושנים לפני הקב"ה. רעיון זה בא לידי ביטוי הן בנדבת המשכן, כאמור, והן בעשיית המשכן בפועל, כפרוש רש"י על הכתוב בפירוש, "וליהרות נתן בלבבו, הוא ואהליאב בן אחיסמך למשה דן": "ואהליאב משבט דן, מן הירודין שבשבטים מבני השפחות, והשוהו המקום לבצלאל למלאכת המשכן והוא מגדולי השבטים, לקדם מה שנאמר ולא ניכר שוע לפני דל".

(לקוטי שיחות' כרך לא, עמוד 217)

בנדבת בני ישראל למלאכת המשכן, היה דבר והיפוכו: מצד אחד – כל איש ואשה הביאו כפי נדבת לבם וכפי מה שהיה בידם, ומצד שני – כל בני ישראל ללא יוצא־מהכלל השתתפו בנדבה זו. משמעות הדברים בפנימיותם: יש פרטים שבהם כל ישראל שווים, כדגמת המצות המעשיות. לעומת זה, יש ענינים, דגמת אהבת ה' ויראת ה', שבהם יש חילוקי דרגות. תכלית הפונה היא שהאחדות תבוא לידי ביטוי גם באותם דברים שבהם יש הבדלים בין איש לרעהו. דהיינו,

כה וכל אתתא חכימת לבא בידהא מעזלא ומימן פד עזל ית תכלא וית ארגנא ית צבע זהורי וית בוצא:

(כה) וכל־אשה חכמת־לב בידיה טו ויביאו מטה את־התכלת ואת־הארגמן את־תולעת השני ואת־השש:

כו וכל נשיא דאתרעי לבהן עמהן בחכמא עזלן ית מעזיא (במ"ג רפ"ו: מעזיא):

(כו) וכל־הנשים אשר נשא לבן אתנה בחכמה טו את־העזים:

כזי • טו את העזים (שבת צט) היא היתה אקמנות יתרה, שמעל גבי העזים טוין אותן.

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

(כג) וכל איש. או אשה. והוסיפו הנשים שטו התכלת והארגמן והתולעת והשש גם העזים, והיא אומנות צריכה לחכמה יותר: תורה כד

~ נקודות משיחות קודש ~

וכשרונות מיתדים, עליו לנצלם לעבודת ה' – לעשות מהעולם משכן ודירה לה'. תתברר.

(לקוטי שיחות' כרך טז עמוד 456)

הנשים לא נצטוו לעשות את הטויה על-גבי העזים, אלא נתעוררו לכך מצד עצמן. הנשים הבינו שאם זכו לשרון מיוחד זה מאת ה', משרת הדבר היא – המשכן. מכאן הוראה, שבאשר הקב"ה מעניק לאדם חושים

כו וברבבנא איתאיו ית אבני בורלא וית אבני אשלמותא לשקעא באפודא וכו' וישנא:

(כו) והנשאים הביאו את אבני השם ואת אבני המלאים לאפוד ולחשן:

צבור את הכל, שנאמר (לקמן לו): "והמלאכה היתה דים", אמרו נשיאים, מה עלינו לעשות? הביאו את אבני השם וגו'. לכך התנדבו בתנפת המזבח תחלה. ולפי שנתעצלו מתחלה, נחסרה אות משמם, "והנשאים" כתיב.

כז"ל והנשאים הביאו • אמר רבי נתן: מה ראו נשיאים להתנדב בתנפת המזבח בתחלה, ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחלה? אלא כך אמרו נשיאים: "תנדבו צבור מה שמתנדבין, ומה שמחסרין, אנו משלימין אותו". כיון שהשלימו

כח וית בוסמא וית משחא לאנהריתא ולמשחא דרביתא ולקטרת בוסמא:

(כח) ואת הבשם ואת השמן למאור ולשמן המשחה ולקטרת הפמים:

כט כל גבר ואתתא דאתרעי לבהון עמהון לאיתתא לכל עבדתא די פקר יי למעבד בידא דמשה איתאיו בני ישראל נדבתא קדם יי:

(כט) כל-איש ואשה אשר נדב לבם אתם להביא לכל-המלאכה אשר צוה יהוה לעשות ביד-משה הביאו בני-ישראל נדבה ליהוה: פ

~ יום שני כ' אדר ~

לואמר משה לבני ישראל חזו דרבי יי בשום בצלאל בר אורי בר חור לשבטא דיהודה:

(ל) ויאמר משה אל-בני ישראל ראו קרא יהוה בשם בצלאל בן-אורי בן-חור למטה יהודה:

כז"ל חור • בנה של מרים היה.

~ נקודות משיחות קודש ~

מצד האם, שבנה מתקנים יותר טפי השנאת ה'שוע' ל'דל'. אבל בפרשת כיתשא יש לומר בפשטות, שהיחוס לחור הוא מצד מעלותיו של חור המפרשות בכתוב (וברש"י).

(לקוטי שיחות' כרך לא עמ' 212)

בנה של מרים היה (רש"י לה, ל) יש לשאל, הרי רש"י כבר כתב בן לעיל. ועוד, מדוע לא כתב בן בפרשת כיתשא (לא, ב), שגם שם מיוחס בצלאל לחור. ויש לומר, שרש"י זה אינו דבור בפני עצמו, אלא התחלת פרש"י הבא (פסוק לד). כלומר: הכתוב מודיע גדל יחוסו של בצלאל גם

אכן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שנשאים לבם לעשות. והזכיר הראש, שכלם יהיו סרים אל משמעתו, כי אין בהם חכם כמותו: תורה כח

למאור ביד הנשיאים, אחר חדשים רבים שיצאו ממצרים. ואחר כן כלל כל איש ואשה. ושב לדבר על הנשים,

(כו) והנשיאים. כי בצאתם ממצרים ונצלום, כל איש שאל כפי מעלתו. והנה דבר גדול היה שנמצאו שמן

לא וְאֶשְׁלֵם עִמָּה רֹחַ נְבוּאָה מִן קִדְּם יי
בְּחֻמָּתָא בְּסוּכְלִתְנֹו וּבְמִדְע וּבְכָל עֲבִידָא :

(לא) וַיִּמְלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחֻמָּה בְּתִבּוּנָה
וּבְרַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה:

לב וּלְאַלְפָא אוּמַנּוֹן לְמַעַבְד בְּדִהְבָא וּבְכִסְפָא
וּבְנִחָשָׂא :

(לב) וְלִחְשֵׁב מַחֲשַׁבַּת לַעֲשֹׂת בְּזָהָב וּבַכֶּסֶף וּבְנִחָשֶׁת:

לג וּבְאֻמָּנוֹת אֶבֶן טָבָא לְאַשְׁלֵמָא וּבְנִגְרוֹת
אַעָא לְמַעַבְד בְּכָל עֲבִידַת אוּמַנּוֹן :

(לג) וּבַחֲרֻשֶׁת אֶבֶן לְמִלְאֵת וּבַחֲרֻשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת
בְּכָל־מְלָאכֶת מַחֲשַׁבַּת:

לד וּלְאַלְפָא יְהִי בְלִפְנֵי הוּא וְאַהֲלִיאֵב פִּר
אַחִיסְמֻךְ לְשִׁבְטָא דְדָן :

(לד) וְלַהוֹרֹת נָתַן בְּלִבּוֹ הוּא וְאַהֲלִיאֵב בֶּן־אַחִיסְמֻךְ
לְמַטֵּה־דָן:

לקיים מה שנגאמר (אייוב לד) : "ולא נפר-שוע לפני-דל".

מִשְׁכָּט דָן, מִן הַיְּרֻדִים
שְׂבִשְׁבָטִים, מִבְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת. וְהַשְּׁוֹהוּ הַמָּקוֹם
לְבַצְלָאֵל לְמִלְאכֶת הַמִּשְׁפָּן, וְהוּא מְגֹדֹלֵי הַשְּׁבָטִים,

לה אֶשְׁלֵם עִמָּהוֹן חֲכִימוֹת לָבָא לְמַעַבְד כָּל
עֲבִידַת נִגְר וְאַמֶּן וְצִיר בְּתִכְלָא וּבְאַרְגֻּנָא
בְּצִבְעֵי זְהוּרֵי וּבְכַוְצָא וּמַחֲזִי עֲבָדֵי כָּל עֲבִידָא
וּמַלְפֵי אוּמַנּוֹן :

(לה) מִלֵּא אֹתָם חֲכֵמַת־לֵב לַעֲשׂוֹת כָּל־מְלָאכֶת
חֲרֻשׁ וְחֻשֵׁב וְרָקִם בְּתִכְלֵת וּבְאַרְגָּמָן בְּתוֹלַעַת
הַשָּׁנִי וּבִשְׁשׁ וְאַרְגָּ עֵשִׂי כָּל־מְלָאכָה וְחֻשְׁבִּי
מַחֲשַׁבַּת:

א וְעַבְד בְּצִלְאֵל וְאַהֲלִיאֵב וְכָל גִּבְר חֲכִים
לָבָא דִּיהִיב יי חֲכָמָא וְסוּכְלִתְנֹתָא בְּהוֹן
לְמַדְע לְמַעַבְד ית כָּל עֲבִידַת פְּלִחָן קוּדְשָׁא
לְכָל דִּי פִקֵּד יי :

לו (א) וְעָשָׂה בְּצִלְאֵל וְאַהֲלִיאֵב וְכָל אִישׁ חֲכָם־לֵב
אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה חֲכָמָה וּתְבֻנָּה בְּהִמָּה לַדַּעַת
לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מְלָאכֶת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לְכָל אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה:

ב וּקְרָא מֹשֶׁה לְבַצְלָאֵל וְאַהֲלִיאֵב וְכָל
גִּבְר חֲכִים לָבָא דִּיהִיב יי חֲכָמָתָא בְּלִפְנֵי כָּל
דְּאַתְרַעֲזֵי לִפְנֵי לְמַקְרֵב לְעַבְדָּתָא לְמַעַבְד
יְתָה :

(ב) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־בְּצִלְאֵל וְאֶל־אַהֲלִיאֵב וְאֶל כָּל־
אִישׁ חֲכָם־לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה חֲכָמָה בְּלִבּוֹ כָּל אֲשֶׁר
נִשְׁאָו לָבוֹ לְקָרְבָה אֶל־הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְאַהֲלִיאֵב: תורה ב
(ב) וַיִּקְרָא. ה"א לְקָרְבָה, נוסף, כמו
וּלְדַבְקָה בו. וְחָכָם גְּדוֹל טַעְמָה, שְׁאֵמֵר
כִּי כְמוֹהוּ לְשִׁמּוֹר אֶת בְּרִיתִי לְעַמִּי.
כִּי הוּא מַפִּיק ה"א, וּמִלַּת עוֹמֵד
עוֹמֶדֶת. עַל כֵּן הַפִּירוֹשׁ לְעַמּוֹד
כֵּה: תורה ג

רַבִּים שֶׁהֵם קָשִׁים לְהוֹרֹת אַחֲרֵים.
וְהִנֵּה אֶהֱלִיאֵב הוּא חֲבֵרוֹ בְּכָל
הַמְּלָאכֹת, גַּם לְהוֹרֹת לְאַחַר בְּחֻמָּה.
עַל כֵּן אָמַר עַל שְׁנֵיהֶם, עוֹשֵׂי כָּל
מְלָאכָה וְחֻשְׁבִּי מַחֲשַׁבֹּת: תורה לה
(א) וְעָשָׂה. הִנֵּה בְּצִלְאֵל הוּא בְּעַצְמוֹ
יַעֲשֶׂה הַנִּכְבָּד. וַיִּוְרָה, הוּא

לֵא וַיִּמְלֵא. הִנֵּה הַשֵּׁם הַעֲיֵד כִּי הוּא
מִלָּא חֲכָמָה וְתִבּוּנָה וְדַעַת. וְתוֹסַפֶּת
עוֹד שֶׁהוּא חָכָם בְּכָל מְלָאכָה: תורה לב
(לב) וְלִחְשֵׁב. בְּלִבּוֹ מַחֲשַׁבֹּת שֶׁלֹּא
נִרְאוּ כְמוֹתָן. כִּי יֵשׁ אוֹמֵן וְהִיב, וְלֹא
כֶסֶף. וְחֲרָשֵׁי אֶבֶן, וְלֹא עֵץ. וּבְכָלֶם
הִיָּה שְׁלֵם: תורה לג
(לד) וְעוֹד וְלַהוֹרֹת כִּי יֵשׁ חֲכָמִים

ג וינסיכו מן קדם משה ית כל אפרשותא די
איתאיו בני ישראל לעבדת פלחן קודשא
למעבד יתה ואנן מיתן לה עוד נדבכתא
בצפר בצפר:

ד ואתו כל חכמיא דעבדין ית כל עבדת
קודשא גבר גבר מעבדתה דאנן עבדין:

ה ואמרו למשה למימר מסגן עמא לאיתא
מסת פלחנא לעבדתא דפקד יי למעבד
יתה:

ו ופקד משה ואעברו כרזא במשריתא
למימר גבר ואתתא לא יעבדון עוד עבדתא
לאפרשות קודשא ופסק עמא מלאיתא:

ז ועבדתא הות מסת לכל עבדתא למעבד
יתה ויתרת:

ח ויעבדו כל חכמי לבא בעבדי עבדתא ית
משכנא עשר ירען דבוץ שזיר ותכלא
וארגנא וצבע זהורי צורת כרובין עובד
אמן עבד יתהון:

(ג) ויקחו מלפני משה את כל־התרומה אשר
הביאו בני ישראל למלאכת עבדת הקדש לעשת
אתה והם הביאו אליו עוד נדבה בכקר בכקר:

(ד) ויבאו כל־החכמים העשׂים את כל־מלאכת
הקדש איש־איש ממלאכתו אשר־תמה עשׂים:

(ה) ויאמרו אל־משה לאמר מרב׳ים העם להביא
מדי העבדה למלאכה אשר־צוה יהוה לעשת
אתה:

כ"י • מדי העבדה • יותר מדי צרף העבודה.

(ו) ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש
ואשה אל־יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש
ויבלא העם מהביא:

כ"י • ויבלא • לשון מניעה.

(ז) והמלאכה היתה דים לכל־המלאכה לעשות
אתה והותר: ׀

כ"י • והמלאכה היתה דים לכל־המלאכה •
ומלאכת ההבאה היתה דים של עושי המשכן, לכל
המלאכה של משכן לעשות אותה ולהותר.

(ח) ויעשו כל־חכם־לב בעשי המלאכה את־
המשכן עשר ירעת שש משזר ותכלת וארגמן
ותולעת שני פרבים מעשה חשב עשה אתם:

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

כשדים, משונה גם בלשון ישמעאל.
פי לעולם ה"א בסוף השמות, סימן
לנבקה. ולשון זכר, בלא סימן. והנה
בחשבון שלשה, ה"א סימן זכרים.
וככה בחשבון ארבעה, גם שמונה,
גם עשרה. ומשם והלאה עד עשרים,
הזכר בלא ה"א. אחד עשר, שנים
עשר, תשעה עשר. והנבקה ה"א,
רק בשנוי מלת עשרה, שלא תתערב

(ז) והמלאכה. שהיתה עשויה. ומ"ם
דים. שב אל כל החכמים: לכל
המלאכה. שהיו צריכים לעשות:
והותר. שם הפועל. וטעם והותר,
הותרה: תורה ח
(ח) ויעשו. החל מהמשכן: משזר.
בלשון ישמעאל אורף. דע כי דקדוק
מספר האחד בחשבון, משונה מדרך
לשון הקדש. גם ככה הוא בלשון

(ג) ויקחו. את כל התרומה אשר
הביאו: והם. ישראל היו עוד מביאים
נדבה אל משה בכל בקר: תורה ד
(ד) ויבאו. אל אהל משה, ויאמרו
מרב׳ים העם: תורה ה
(ה) מ"ם מדי, נותר. כמ"ם מפל מלמדי
השפלותי, כאשר פרשתי: תורה ו
(ו) ויעבירו קול. כמו ויעבור
הרנה: תורה ז

(ט) אָרְךְ הִירֵיעָה הָאֶחָת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרַחֵב אַרְבַּע בָּאַמָּה הִירֵיעָה הָאֶחָת מִדֶּה אֶחָת לְכָל־הִירֵיעָת:

ט אָרְכָא דִירֵיעָתָא חָדָא עֶסְרִין וּתְמִנָּא אַמִּין וּפּוֹתֵיזָא אַרְבַּע אַמִּין דִירֵיעָתָא חָדָא מִשְׁחָתָא חָדָא לְכָל דִירֵיעָתָא:

(י) וַיַּחֲבֵר אֶת־חֲמִשׁ הִירֵיעֹת אֶחָת אֶל־אֶחָת וְחֲמִשׁ יִרְיעֹת חֲבֵר אֶחָת אֶל־אֶחָת:

י וְלִפְפָּ יָת חֲמִשׁ יִרְיעֹן חָדָא עִם חָדָא וְחֲמִשׁ יִרְיעֹן לִפְפָּ חָדָא עִם חָדָא:

(יא) וַיַּעַשׂ לָלֶאֱת תְּכֵלֶת עַל שַׁפַּת הִירֵיעָה הָאֶחָת מִקְצֶה בַּמַּחְבֶּרֶת כֵּן עָשָׂה בְּשַׁפַּת הִירֵיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשְּׁנִית:

יא וַעֲבַד עֲנוּבִין דְּתַכְלָא עַל סַפְתָּא דִירֵיעָתָא חָדָא מִסְטָרָא בֵּית לּוּפִי כֵּן עֲבַד בְּסַפְתָּא דִירֵיעָתָא בְּסִטְרָא בֵּית לּוּפִי תְּנִיתָא:

(יב) חֲמִשִּׁים לָלֶאֱת עָשָׂה בִירֵיעָה הָאֶחָת וְחֲמִשִּׁים לָלֶאֱת עָשָׂה בְּקֶצֶה הִירֵיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשְּׁנִית מִקְבִּילַת הַלָּלֶאֱת אֶחָת אֶל־אֶחָת:

יב חֲמִשִּׁין עֲנוּבִין עֲבַד בִּירֵיעָתָא חָדָא וְחֲמִשִּׁין עֲנוּבִין עֲבַד בְּסִטְרָא דִירֵיעָתָא דְּבֵית לּוּפִי תְּנִיתָא מְכוּנָן עֲנוּבִיָּא חָדָא לְמַכְבֵּל חָדָא:

(יג) וַיַּעַשׂ חֲמִשִּׁים קֶרְסִי זָהָב וַיַּחֲבֵר אֶת־הִירֵיעֹת אֶחָת אֶל־אֶחָת בְּקֶרְסִים וַיְהִי הַמִּשְׁכָּן אֶחָד: פ

יג וַעֲבַד חֲמִשִּׁין קֶרְסִין זָהָב וְדָהָב וְלִפְפָּ יָת יִרֵיעָתָא חָדָא עִם חָדָא בְּפּוֹרְפִיָּא וְהָיָה מִשְׁכָּנָא חָד:

(יד) וַיַּעַשׂ יִרְיעֹת עֲזִים לְאַהֵל עַל־הַמִּשְׁכָּן עֲשֶׂתִּי עֲשָׂרָה יִרְיעֹת עָשָׂה אֹתָם:

יד וַעֲבַד יִרְיעֹן דְּמַעֲזִי לְפָרְסָא עַל מִשְׁכָּנָא חָד עֲשָׂר יִרְיעֹן עֲבַד יְתֵהֵן:

(טו) אָרְךְ הִירֵיעָה הָאֶחָת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְאַרְבַּע אַמּוֹת רַחֵב הִירֵיעָה הָאֶחָת מִדֶּה אֶחָת לְעֲשֶׂתִּי עֲשָׂרָה יִרְיעֹת:

טו אָרְכָא דִירֵיעָתָא חָדָא תְּלָתִין בָּאַמִּין וְאַרְבַּע אַמִּין פּוֹתֵיזָא דִירֵיעָתָא חָדָא מִשְׁחָתָא חָדָא לְחָד עֲשָׂר יִרְיעֹן:

(טז) וַיַּחֲבֵר אֶת־חֲמִשׁ הִירֵיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הִירֵיעֹת לְבָד:

טז וְלִפְפָּ יָת חֲמִשׁ יִרְיעֹן לְחוּד וְיָת שֵׁשׁ יִרְיעֹן לְחוּד:

(יז) וַיַּעַשׂ לָלֶאֱת חֲמִשִּׁים עַל שַׁפַּת הִירֵיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת וְחֲמִשִּׁים לָלֶאֱת עָשָׂה עַל־שַׁפַּת הִירֵיעָה הַחֲבֵרָה הַשְּׁנִית:

יז וַעֲבַד עֲנוּבִין חֲמִשִּׁין עַל סַפְתָּא דִירֵיעָתָא בְּסִטְרָא בֵּית לּוּפִי וְחֲמִשִּׁין עֲנוּבִין עֲבַד עַל סַפְתָּא דִירֵיעָתָא דְּבֵית לּוּפִי תְּנִיתָא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אצילה: תורה י
(יב) תי"ו הלולאות. סימן הנקבה, ואחת לולה. ובא פחת האלף ה"א. ויש אומרים כי מזאת הגזרה הרה ללת: תורה יג

ושלשת נשי בניו. והנה שמונה לזכרים כמשפט. ושנוי לנקבה לומר שמונה, כדרך עשתי עשרה: תורה ט
(ט) אולי טעם באמה. היא הידועה. אולי היתה כמדת בית ראשון, שהיתה

על לשון זכר, אמרו שמים עשרה, נקבה פלם. והנה לשון נקבה, שלש וארבע ועשר. ואם היתה מלת חשבון סמוכה, תהיה בתי"ו לזכרים ולנקבות. ושלשת האנשים האלה.

(יח) וַיַּעַשׂ קִרְסֵי נֹחֶשֶׁת חֲמֻשִּׁים לַחֲבֵר אֶת־הָאֹהֶל לַהֲיֹת אֶחָד:

(יט) וַיַּעַשׂ מִכְסֵּה לְאֹהֶל עֹרֹת אֵילָם מְאֻדָּמִים וּמִכְסֵּה עֹרֹת תַּחֲשִׁים מְלֻמָּעֹלָה: ם

(כ) וַיַּעַשׂ אֶת־הַקִּרְשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים:

(כא) עֶשֶׂר אַמּוֹת אַרְךָ הַקִּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאֹמָה רֹחַב הַקִּרֶשׁ הָאֶחָד:

(כב) שְׁתֵּי יֹדֹת לַקִּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אַחַת אֶל־אַחַת כֵּן עָשָׂה לְכָל קִרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן:

(כג) וַיַּעַשׂ אֶת־הַקִּרְשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲשָׂרִים קִרְשִׁים לַפֶּאֶת נֹגֵב תִּימָנָה:

(כד) וְאַרְבָּעִים אֲדָנֵי־כֶסֶף עָשָׂה תַּחַת עֲשָׂרִים הַקִּרְשִׁים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקִּרֶשׁ הָאֶחָד לְשְׁתֵּי יֹדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקִּרֶשׁ הָאֶחָד לְשְׁתֵּי יֹדֹתָיו:

(כה) וּלְצֹלַע הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִית לַפֶּאֶת צָפוֹן עָשָׂה עֲשָׂרִים קִרְשִׁים:

(כו) וְאַרְבָּעִים אֲדָנֵיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקִּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקִּרֶשׁ הָאֶחָד:

(כז) וּלְיִרְכַּתִּי הַמִּשְׁכָּן יִמָּה עָשָׂה שִׁשָּׁה קִרְשִׁים:

(כח) וּשְׁנֵי קִרְשִׁים עָשָׂה לַמִּקְצֹעַת הַמִּשְׁכָּן בִּירְכַּתָּיִם:

יח ועבד פורפין דנחשא חמשיין ללפפא ית משכנא למנהוי חד:

יט ועבד חופאא למשכנא משכי דדכרי מסמקי וחופאא משכי דססגונא מלעלא:

כ ועבד ית דפיא למשכנא דאעי שטין קימין:

כא עשר אמין ארכא דדפא ואמתא ופלגות אמתא פותיא דדפא חד:

כב תרתין צירין לדפא חד משלכין חדא לקבל חדא כן עבד לכל דפי משכנא:

כג ועבד ית דפיא למשכנא עשרין דפין לרוח עבר דרומא:

כד וארבעין סמכין דכסף עבד תחות עשרין דפין תרין סמכין תחות דפא חד לתרין צירוהי ותרין סמכין תחות דפא חד לתרין צירוהי:

כה ולסטר משכנא תניתא לרוח צפונא עבד עשרין דפין:

כו וארבעין סמכיהון דכסף תרין סמכין תחות דפא חד ותרין סמכין תחות דפא חד:

כז ולספיי משכנא מערבא עבד שתא דפין:

כח ותרין דפין עבד לזוית משכנא בסופיהון:

כט וְהָיוּ מְכוּנִין מְלָרַע וּבְחִדָּא הָיוּ מְכוּנִין עַל
רִישָׁהּ לְעִזְקָתָא חֲדָא בֵּן עֶבֶד לְתַרְוִיחָהּ
לְתַרְיֵן זִוְגָן:

(כט) וְהָיוּ תוֹאֲמִם מְלֻמָּטָה וְיִחָדּוּ יִהְיוּ תַּמִּים אֶל־
רֹאשׁוֹ אֶל־הַטֹּבַעַת הָאֶחָת בֵּן עֲשָׂה לְשִׁנֵּיהֶם לְשָׁנִי
הַמְקַצֵּת:

ל וְהָיוּ תַּמְנָא דְּפִין וְסַמְכִיחוֹן דְּכֶסֶף שְׂמָא
עֶשֶׂר סַמְכִין תַּרְיֵן סַמְכִין תַּרְיֵן סַמְכִין תַּחֲוֹת
דְּפָא חָד:

(ל) וְהָיוּ שְׂמֹנֶה קְרָשִׁים וְאֲדָנֵיהֶם כֶּסֶף שְׂשֵׁה עֶשֶׂר
אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקְּרָשׁ
הָאֶחָד:

לא וְעֶבֶד עֲבָרִי דְּאֶעִי שְׁטִין חֲמִשָּׁא לְדַפִּי
סָטֵר מְשַׁבְּנָא חָד:

(לא) וַיַּעַשׂ בְּרִיחִי עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקְרָשֵׁי צִלְע־
הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָת:

לב וְחֲמִשָּׁא עֲבָרִין לְדַפִּי סָטֵר מְשַׁבְּנָא תַּנְיָתָא
וְחֲמִשָּׁא עֲבָרִין לְדַפִּי מְשַׁבְּנָא לְסוּפִיחוֹן
מְעִרְבָא:

(לב) וְחֲמִשָּׁה בְּרִיחִים לְקְרָשֵׁי צִלְע־הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִיתָא
וְחֲמִשָּׁה בְּרִיחִים לְקְרָשֵׁי הַמִּשְׁכָּן לִירְכָתַיִם יָמָה:

לג וְעֶבֶד יֵת עֲבָרָא מְצִיעָאָה לְאֶעֱבָרָא בְּגוּ
דְּפִיָּא מִן סִפִּי לְסִפִּי:

(לג) וַיַּעַשׂ אֶת־הַבְּרִיחַ הַתִּיכָן לְבָרַח בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים
מִן־הַקְּצָה אֶל־הַקְּצָה:

לד וְיֵת דְּפִיָּא חֲפָא דְּהָבָא וְיֵת עִזְקָתָהּ עֶבֶד
דְּהָבָא אֶתְרָא לְעֶבְרָא וְחֲפָא יֵת עֲבָרָא
דְּהָבָא:

(לד) וְאֶת־הַקְּרָשִׁים צִפָּה זָהָב וְאֶת־טֹבַעֲתָם עֲשָׂה
זָהָב בָּתִּים לְבְרִיחִים וַיַּצֵּף אֶת־הַבְּרִיחִים זָהָב:

לה וְעֶבֶד יֵת פְּרָכְתָּא תְּכֵלָא וְאַרְגָּוָא וַצִּבְע
זָהָרִי וּבּוּץ שְׁזִיר עוֹבֵד אֶמֶן עֶבֶד יֵתָה צוּרַת
כְּרוֹבִין:

(לה) וַיַּעַשׂ אֶת־הַפְּרָכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
וְשֵׁשׁ מְשׁוֹר מְעֻשָּׂה חֹשֶׁב עֲשָׂה אֹתָהּ כְּרִבִּים:

לו וְעֶבֶד לָהּ אֲרַבְעָא עֲמוּדֵי שְׁטִין וְחֲפָנוֹן
דְּהָבָא וְנוֹיָהּ דְּהָבָא וְאַתִּיף לָהּ אֲרַבְעָא
סַמְכִין דְּכֶסֶף:

(לו) וַיַּעַשׂ לָהּ אֲרַבְעָה עֲמוּדֵי שִׁטִּים וַיַּצְפֵּם זָהָב
וַיִּיהֶם זָהָב וַיַּצֵּק לָהֶם אֲרַבְעָה אֲדָנֵי־כֶסֶף:

לז וְעֶבֶד פְּרָסָא לְתַרַע מְשַׁבְּנָא תְּכֵלָא
וְאַרְגָּוָא וַצִּבְע זָהָרִי וּבּוּץ שְׁזִיר עוֹבֵד
צִיר:

(לז) וַיַּעַשׂ מִסָּד לִפְתַּח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשׁוֹר מְעֻשָּׂה רָקִם:

לח וְיֵת עֲמוּדוֹהֵי חֲמִשָּׁא וְיֵת נְוִיָּהּ וְחֲפָא
רִישִׁיחוֹן וּכְבוּשִׁיחוֹן דְּהָבָא וְסַמְכִיחוֹן
חֲמִשָּׁא נְחֹשָׁא:

(לח) וְאֶת־עֲמוּדָיו חֲמִשָּׁה וְאֶת־נְוִיָּהֶם וַצִּפָּה
רִאשֵׁיהֶם וְחֲשָׁקֵיהֶם זָהָב וְאֲדָנֵיהֶם חֲמִשָּׁה
נְחֹשֶׁת: פ

לז (א) וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל אֶת־הָאָרֶן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתִים וַחֲצִי אַרְבֹּו וַאֲמָה וַחֲצִי רַחְבּוֹ וַאֲמָה וַחֲצִי קָמְתּוֹ:

א וַעֲבַד בְּצִלְאֵל יֵת אַרְוֹנָא דְאָעִי שְׁטִין תַּרְמִין אֲמִין וּפְלָגָא אַרְבֵּה וַאֲמָתָא וּפְלָגָא פְתִיָּה וַאֲמָתָא וּפְלָגָא רומָה:

כז"א וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל • לפי שנתן נפשו על המלאכה יותר משאר חכמים, נקראת על שמו.

~ נקודות משיחות קודש ~

שָׁאֲדָם אָחֵד לֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲבֹד גּוֹשׁ בְּנֵה וּלְהַנְיֹחוֹ עַל הָאָרֶן (ומסבֵּה זוֹ נֶאֱמַר "וַעֲשׂוּ אֶרֶן", וְלֹא "וַעֲשִׂיתָ" כְּבִשְׂאָר הַבָּלִים).

(לקוטי שיחות כרך יא עמ' 163)

לפי שנתן נפשו על המלאכה . . נקראת על שמו (רש"י לז, א) יש לשאל, מדוע אינו מפרש בפשוטו, שבצילאל עשה את הארון לבדו. ויש לומר, דהנה מלאכת הארון כללה גם את הכפרת ואת הכרובים, גוש זהב בעל משקל עצום, ומוֹכֵן

ב וַחֲפָהִי דְהֵב דְּכִי מִגּוֹ וּמִבְּרָא וַעֲבַד לָהּ דִּיר דְּדֵהֵב סְחֹר סְחֹר:

(ב) וַיַּצְּפֻהוּ זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמִחוּץ וַיַּעַשׂ לוֹ זָרָהָב סָבִיב:

ג וַאֲמִידָה לָהּ אַרְבַּע עֶזְרָן דְּדֵהֵב עַל אַרְבַּע זִוְתָּהּ וְתַרְמִין עֶזְרָן עַל סְטֵרָה חַד וְתַרְמִין עֶזְרָן עַל סְטֵרָה תַּנְיָתָא:

(ג) וַיִּצֶק לוֹ אַרְבַּע טַבַּעֹת זָהָב עַל אַרְבַּע פַּעֲמָתָיו וּשְׁתֵּי טַבַּעֹת עַל־צִלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבַּעֹת עַל־צִלְעוֹ הַשֵּׁנִית:

ד וַעֲבַד אֲרִיחִי דְאָעִי שְׁטִין וַחֲפָא יְתֵהוּן דְּהֵבָא:

(ד) וַיַּעַשׂ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וַיַּצֵּף אֹתָם זָהָב:

ה וַאֲעַל יֵת אֲרִיחָא בְּעֻזְקָתָא עַל סְטֵרִי אַרְוֹנָא לְמַטֵּל יֵת אַרְוֹנָא:

(ה) וַיָּבֵא אֶת־הַבָּדִים בַּטַּבַּעֹת עַל צִלְעֹת הָאָרֶן לְשֵׂאת אֶת־הָאָרֶן:

ו וַעֲבַד כְּפָרְתָא דְהֵב דְּכִי תַרְמִין אֲמִין וּפְלָגָא אַרְבֵּה וַאֲמָתָא וּפְלָגָא פְתִיָּה:

(ו) וַיַּעַשׂ כְּפָרֶת זָהָב טָהוֹר אֲמָתִים וַחֲצִי אַרְבֵּה וַאֲמָה וַחֲצִי רַחְבָּהּ:

ז וַעֲבַד תַּרְיִן כְּרִיבִין דְּדֵהֵב נְגִיד עֲבַד יְתֵהוּן מִתַּרְיִן סְטֵרִי כְּפָרְתָא:

(ז) וַיַּעַשׂ שְׁנֵי כְּרִבִּים זָהָב מְקֻשָּׁה עֲשֵׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קְצוֹת הַכְּפָרֶת:

ח כְּרִיבָא חַד מִסְטָרָא מִכָּא וּכְרִיבָא חַד מִסְטָרָא מִכָּא מִן כְּפָרְתָא עֲבַד יֵת כְּרִיבָא מִתַּרְיִן סְטֵרִי:

(ח) כְּרִיב אֶחָד מְקֻצָּה מִזֶּה וּכְרִיב־אֶחָד מְקֻצָּה מִזֶּה מִן־הַכְּפָרֶת עֲשֵׂה אֶת־הַכְּרִבִּים מִשְׁנֵי קְצוֹתָיו:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל. בעבור כבוד הארון, גם הוא עשה כל כלי הקדש. והמסך, כי דרך אחד להם. ואחר כן הזכיר שָׁמֶן המשחה עם קטורת והנה הזכיר המשכן והאהל והפרכת

הסמים, כי יש בשמים בשמן המשחה, גם בקטורת הסמים: תורה ב

ט וְהָיוּ כְרוֹכְבֵי פָרִיסָן בְּדִפְּהֵיָן לְעֵלָא נְטִלִין
בְּגִדְפִיהוֹן עַל פִּפְתָּא וְאַפִּיהוֹן חֵד לְקַבֵּל
חֵד לְקַבֵּל פִּפְתָּא הָוּ אִפִּי כְרוֹכְבֵי :

י וְעַבְד יְת פִּתּוּרָא דְאֵעִי שְׁטִין פִּרְתִּין אִמִּין
אַרְבֵּה וְאַמְתָּא פִּתְיָה וְאַמְתָּא וּפְלָגָא רִימָה :

יא וְחִפָּא יְתָה דְּהֵב דְּכִי וְעַבְד לֵה דִיר דְּדֵהֵב
סְחֹר סְחֹר :

יב וְעַבְד לֵה גְדִנְפָא רִימָה פּוֹשְׁכָא סְחֹר
סְחֹר וְעַבְד דִיר דְּדֵהֵב לְגִדְנָפָה סְחֹר
סְחֹר :

יג וְאַתִּיף לֵה אַרְבַּע עֶזְמֵן דְּדֵהֵב וִיֵּהֵב יְת
עֶזְקָתָא עַל אַרְבַּע זִינְתָא דִי לְאַרְבַּע
רִגְלוֹהִי :

יד לְקַבֵּל גְּדִנְפָא הָוּ עֶזְקָתָא אִתְרָא
לְאַרִיחָא לְמַשֵּׁל יְת פִּתּוּרָא :

טו וְעַבְד יְת אִרִּיחָא דְאֵעִי שְׁטִין וְחִפָּא
יְתָהוֹן דְּחָבָא לְמַשֵּׁל יְת פִּתּוּרָא :

טז וְעַבְד יְת מְנִיָּא דִי עַל פִּתּוּרָא יְת
מְגִיסוּהִי וְיָת בְּזִיבּוּהִי וְיָת מְכִילָתָה וְיָת
קְשׁוּתָא דִי יִתְנַסֵּף בְּהֵן דְּהֵב דְּכִי :

(ט) וַיְהִיו הַכֹּרֵכִים פְּרָשִׁי כְנָפִים לְמַעַלָּה סָבִיב
בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַפֶּתַח וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־
הַפֶּתַח הָיוּ פְּנֵי הַכֹּרֵכִים: פ

(י) וַיַּעַשׂ אֶת־הַשְּׁלָחַן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתִים אַרְבֹּ
וְאַמָּה רָחֳבּוֹ וְאַמָּה וַחֲצִי קָמָתוֹ:

(יא) וַיִּצָּף אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וַיַּעַשׂ לוֹ זָר זָהָב סָבִיב:

(יב) וַיַּעַשׂ לוֹ מִסְגֶּרֶת טַפַּח סָבִיב וַיַּעַשׂ זָר־זָהָב
לְמִסְגֶּרֶתוֹ סָבִיב:

(יג) וַיִּצָּק לוֹ אַרְבַּע טַבַּעַת זָהָב וַיִּתֵּן אֶת־הַטַּבַּעַת עַל
אַרְבַּע הַפָּאֵת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רִגְלָיו:

(יד) לְעֵמֶת הַמִּסְגֶּרֶת הָיוּ הַטַּבַּעַת בָּתִּים לִבָּדִים
לְשֵׁאת אֶת־הַשְּׁלָחַן:

(טו) וַיַּעַשׂ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וַיִּצָּף אֹתָם זָהָב
לְשֵׁאת אֶת־הַשְּׁלָחַן:

(טז) וַיַּעַשׂ אֶת־הַכֵּלִים אֲשֶׁר עַל־הַשְּׁלָחַן אֶת־
קַעֲרָתָיו וְאֶת־כַּפֹּתָיו וְאֵת מְנַקֵּיתָיו וְאֶת־הַקְּשׁוּת
אֲשֶׁר יִסֹּף בָּהֶן זָהָב טָהוֹר: פ

~ יום שלישי כ"א אדר ~

יז וְעַבְד יְת מְנַרְתָּא דְּהֵב דְּכִי נְגִיד עַבְד יְת
מְנַרְתָּא שִׁידָה וְקִנָּה פְּלִידָהָ חֲזוּרָהָ
וְשׁוֹשְׁנָהָ מְנָה הָוּ :

יח וְשִׁתָּא קִנִּין נְפָקִין מִסְטָרָהָ תִּלְתָּא קִנִּי
מְנַרְתָּא מִסְטָרָה חֵד וְתִלְתָּא קִנִּי מְנַרְתָּא
מִסְטָרָה תְּנִינָא :

יט תִּלְתָּא כְּלִידִין מְצִירִין בְּקִנָּא חֵד חֲזוּר
וְשׁוֹשֵׁן וְתִלְתָּא כְּלִידִין מְצִירִין בְּקִנָּא חֵד
חֲזוּר וְשׁוֹשֵׁן בֵּן לְשִׁתָּא קִנִּין דְּנְפָקִין מִן
מְנַרְתָּא :

(יז) וַיַּעַשׂ אֶת־הַמְּנָרָה זָהָב טָהוֹר מְקֻשָּׁה עֲשֵׂה אֶת־
הַמְּנָרָה יִרְכָּה וְקִנָּה גְּבִיעִיהָ בְּפִתְרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמְּנָה
הָיוּ:

(יח) וְשִׁשָּׁה קָנִים יֵצְאִים מִצְדֵּיהָ שְׁלֹשָׁה קִנֵּי מְנָרָה
מִצְדֵּהָ הָאֶחָד וְשְׁלֹשָׁה קִנֵּי מְנָרָה מִצְדֵּה הַשֵּׁנִי:

(יט) שְׁלֹשָׁה גְּבָעִים מִשְׁקָדִים בְּקִנָּה הָאֶחָד בְּפִתֵּר
וּפְרָח וְשְׁלֹשָׁה גְּבָעִים מִשְׁקָדִים בְּקִנָּה אֶחָד בְּפִתֵּר
וּפְרָח בֵּן לְשִׁשָּׁת הַקָּנִים הַיֵּצְאִים מִן־הַמְּנָרָה:

(כ) וּבִמְנוּחָהּ אֲרַבְעָה גִבְעִים מְשֻׁקָּדִים כִּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ:
כ וּבִמְנוּחָתָא אַרְבַּעָא כְּלִידִין מְצֻרִין חֲזִירָהָא וְשׁוֹשְׁנָהָא:

(כא) וּכְפֹתָר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וּכְפֹתָר תַּחַת שְ�נֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וּכְפֹתָר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וּכְפֹתָר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיְצְאִים מִמֶּנָּה:
כא וְחֲזֹר תַּחַת תְּרִין קָנִין מִנָּה וְחֲזֹר תַּחַת תְּרִין קָנִין מִנָּה וְחֲזֹר תַּחַת תְּרִין קָנִין מִנָּה לְשֵׁתָא קָנִין דְּנִפְקִין מִנָּה:

(כב) כִּפְתֹּרֶיהֶם וְקִנְתָּם מִמֶּנָּה הָיוּ כֻלָּה מְקֻשָּׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר:
כב חֲזִירֵיהוֹן וְקִנְיָהוֹן מִנָּה הָיוּ כֻלָּה נְגִידָא חֲדָא דְּהָב דְּכִי:

(כג) וַיַּעַשׂ אֶת־גִּרְתֶּיהָ שִׁבְעָה וּמִלְקָחֶיהָ וּמִחֲתָתֶיהָ זָהָב טָהוֹר:
כג וְעָבַד יֵת בּוֹצִינְהָא שְׁבַעָא וְצִבְיָהָא וּמִחֲתִיתָהָ דְּהָב דְּכִי:

(כד) כָּכָר זָהָב טָהוֹר עָשָׂה אֹתָהּ וְאֵת כָּל־כִּלְיָהּ: פ (כה) וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים אֹמֶה אֲרָכּוֹ וְאַמָּה רַחְבּוֹ רִבּוּעַ וְאַמָּתַיִם קָמְתּוֹ מִמֶּנּוּ הָיוּ קִרְנָתָיו:
כד כָּכָרָא דְּהָב דְּכִי עָבַד יֵתָּהּ וְאֵת כָּל־כִּלְיָהּ: פ
כה וְעָבַד יֵת מִדְּבָחָא דְּקִטְרַת בּוֹסְמֵיָא דְּאָעִי שְׁטִין אֹמֶתָא אֲרָכָה וְאַמָּתָא פְּתִיָה מְרַבַּע וּתְרִיתִין אֲמִין רִימָה מִנָּה הָיוּ קִרְנֵיהֶי:

(כו) וַיִּצָּף אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־גָּזוֹ וְאֶת־קִירָתוֹ סָבִיב וְאֶת־קִרְנָתוֹ וַיַּעַשׂ לוֹ זָר זָהָב סָבִיב:
כו בּוֹחֲפָא יֵתָּהּ דְּהָב דְּכִי יֵת אֲגָרָה וְיֵת פְּתִלּוּהִי סָחֹר סָחֹר וְיֵת קִרְנֵיהֶי וְעָבַד לָהּ דִּיר דְּדָהָב סָחֹר סָחֹר:

(כז) וַיִּשְׁתִּי טַבַּעַת זָהָב עָשָׂה־לוֹ מִתַּחַת לְזָרוֹ עַל שְׁתֵּי צִלְעָתָיו עַל שְׁנֵי צִדָּיו לְבָתִּים לְבָדִים לְשֵׁאת אֹתוֹ בָּהֶם:
כז בּוֹתְרִיתִין עֲזָזִין דְּדָהָב עָבַד לָהּ מְלָרַע לְדִירָה עַל תְּרִיתִין זָוִיתָה עַל תְּרִין סְטִרְוֵיהִי לְאַתְרָא לְאַרְיִחָא לְמַטְל יֵתָּה בְּהוֹן:

(כח) וַיַּעַשׂ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וַיִּצָּף אֹתָם זָהָב: יִתְהוֹן דְּהָבָא:
כח וְעָבַד יֵת אֲרִיחָא דְּאָעִי שְׁטִין וְחָפָא יִתְהוֹן דְּהָבָא:

(כט) וַיַּעַשׂ אֶת־שֹׁמֶן הַמִּשְׁחָה קֹדֶשׁ וְאֶת־קְטֹרֶת הַפָּמִים טָהוֹר מַעֲשֵׂה רֶקֶחַ: ס
כט וְעָבַד יֵת מִשְׁחָא דְּרִבּוּתָא קֹדֶשָׁא וְיֵת קִטְרַת בּוֹסְמֵיָא דְּכִי עָבַד בּוֹסְמֵנּוּ:

~ יום רביעי כ"ב אדר ~

לח (א) וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת אֲרָכּוֹ וְחָמֵשׁ־אַמּוֹת רַחְבּוֹ רִבּוּעַ וְשֵׁלֶשׁ אַמּוֹת קָמְתּוֹ:
א וְעָבַד יֵת מִדְּבָחָא דְּעֹלָתָא דְּאָעִי שְׁטִין חָמֵשׁ אֲמִין אֲרָכָה וְחָמֵשׁ אֲמִין פְּתִיָה מְרַבַּע וּתְלָתָא אֲמִין רִימָה:

כְּשֶׁהָיוּ בֹעֲלֵיהֶן יֹגְעִים בְּעִבּוּדֵי פָרָה, הָיוּ הוֹלֵכוֹת וּמוֹלִיכוֹת לָהֶם מֵאֵכָל וּמִשְׁתֵּה וּמֵאֲכִילוֹת אוֹתָם, וְנוֹטְלוֹת הַמָּרְאוֹת וְכָל אֶחָת רוֹאֶה עֲצָמָה עִם בֹּעֲלָהּ בַּמָּרְאָה וּמִשְׁדֻּלְתּוֹ בַּדְּבָרִים, לוֹמֵר: אֲנִי נָאָה מִמֶּךָ, וּמִתּוֹךְ כֶּף מְבִיאֹת לְבֹעֲלֵיהֶן לִידֵי תַאֲוָה, וְנוֹנְקוֹת לָהֶם וּמִתַּעֲבֵרוֹת וְיוֹלְדוֹת שֵׁם, שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש ח:)

(ח) ובי"ת בַּמְּרָאוֹת. תחת מ"ם. כי נכון הוא בלשון הקדש, כמו והנותר בבשר ובלחם. וככה בלשון ישמעאל. וטעם הצובאות. כי משפט כל הנשים להתניפות לראות פניהם בכל בקר במראות נחשת או זכוכית, לתקן הפארות שעל ראשיהם. הם הנזכרים בספר ישעיה. כי מנהג ישראל

היה כמנהג ישמעאל עד היום. והנה היו בישראל נשים עובדות השם, שסרו מתאות זה העולם, ונתנו מראותיהן נדבה, כי אין להן צורך עוד להתניפות, רק באות יום יום אל פתח אהל מועד להתפלל ולשמע דברי המצות. וזהו אשר צבאו פתח אהל מועד, כי היו רבות. ולא הזכיר הכתוב

מדת הפיור, כאשר הזכיר מדת הפיורים שעשה שלמה. רק נעשה בכל המראות שהביאו. והפן שהוא המכוונה, לעולם הוא כמדת הפיור. וכן המשפט. ובעבור שפתח אהל מועד למזרח כמו הפנים, על פן קרא לפאת ים ירכים. וקרא הקרובים אל הפתח כתפים, ככתפות איש: תורה ט

שלא הִיָּה נחֻשֶׁת שֶׁל כִּיּוֹר מִנְחָשֶׁת הַתְּנוּפָה, כִּךְ דָּרַשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא, וְכֵן תַּרְגָּם אוֹנְקֵלוֹס: 'בְּמַחְזִין וְשִׂיא', וְהוּא תַרְגָּוִם שֶׁל מִרְאוֹת, מִירוּא"ש בְּלַע"ז, (שפיעגעל), וְכֵן מְצִינוּ בִישׁעִיָּה (ישעיה א): "וְהִגְלִינוּם" מִתַּרְגָּמִינוּ: 'וּמַחְזִיטָא'. אֲשֶׁר צָבֵאוּ • לְהִבִּיא נִדְבָתָן.

"תחת התפוח עורתיך", וזהו שנאמר: "במראות הצובאות". ונעשה הכיור מהם, שהוא לשום שלום בין איש לאשתו, להשקות ממים שבתוכו למי שקנא לה בעלה ונסתרה. ונדע לה שהן מראות ממש, שהרי נאמר: "ונחשת התנופה שבעים כפר וגו' ויעש בה וגו' וכיור וכנו לא הזכרו שם. למדת,

~ נקודות משיחות קודש ~

לָזֶה הוּא עַל-יְדֵי הַתּוֹרָה, וְזֶה מְרוֹמָז גַּם בְּן בְּתִיבַת "נחשת", ראשי-תיבות "נובלות חכמה שלמעלה תורה". (ש"פ וקהל, פרשת שקלים, מבה"ח אד"ש, תשי"ט)

מראות הצובאות היו מנחשת, כי כדי לפעול למטה צריכה להיות העבודה באופן ד"מצחק נחשה", כמאמר הרי עז כנמר כו', שלא יבוש מפני המלעיגים כו'. והכח

ט ועבד ית דרתא לרוח עבר דרומא סרדי
דרתא דבוץ שזיר מאה באמין:

(ט) ויעש את החצר לפאת נגב תימנה קלעי החצר
שש משזר מאה באמה:

י עמודיהון עסרין וסמכיהון עסרין נחשא
ווי עמודיא וכבושיהון דקסף:

(י) עמודיהם עשרים ואדניהם עשרים נחשת ווי
העמודים וחשקיהם כסף:

יא ולרוח צפונא מאה אמין עמודיהון עסרין
וסמכיהון עסרין נחשא ווי עמודיא
וכבושיהון דקסף:

(יא) ולפאת צפון מאה באמה עמודיהם עשרים
ואדניהם עשרים נחשת ווי העמודים וחשקיהם
כסף:

יב ולרוח מערבא סרדין חמשין באמין
עמודיהון עסרין וסמכיהון עסרין נחשא ווי
עמודיא וכבושיהון דקסף:

(יב) ולפאת-ים קלעים חמשים באמה עמודיהם
עשרה ואדניהם עשרה ווי העמודים וחשקיהם
כסף:

יג ולרוח קדומא מדינחא חמשין אמין:

(יג) ולפאת קדמה מזרח חמשים אמה:

יד סרדין חמש עסרי אמין לעברא עמודיהון
תלתא וסמכיהון תלתא:

(יד) קלעים חמש עשרה אמה אל-הפתח עמודיהם
שלשה ואדניהם שלשה:

טו ולעברא תניחא מכא ומכא לתרע דרתא
סרדין חמש עסרי אמין עמודיהון תלתא
וסמכיהון תלתא:

(טו) ולפתח השנית מזה ומזה לשער החצר קלעים
חמש עשרה אמה עמודיהם שלשה ואדניהם
שלשה:

טז כל סרדי דרתא סחור סחור דבוץ שזיר:

(טז) כל-קלעי החצר סביב שש משזר:

יוֹסֵמְכִיָּא לְעִמּוּדִיָּא נְחֹשָׁא וְוִי עִמּוּדִיָּא
וְכַבּוּשִׁיהוֹן דְּכֶסֶף וְחִפּוּי רִישִׁיהוֹן דְּכֶסֶף
וְאֶנּוּן מְכַבְּשִׁין דְּכֶסֶף כָּל עִמּוּדֵי דִרְתָּא:

(י) וְהָאֲדָנִים לְעִמּוּדִים נְחֹשֶׁת וְוִי הָעִמּוּדִים
וְחִשּׁוּקֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רִאשֵׁיהֶם כֶּסֶף וְהֵם
מְחַשְׁקִים כֶּסֶף כָּל עִמּוּדֵי הַחֹצֵר:

יח וּפְרָסָא דִתְרַע דִרְתָּא עוֹבֵד צִיר תְּכֵלֵא
וְאַרְגָּמָא וְצִבְע זְהוּרִי וּבוּץ שְׁזִיר וְעֶסְרִין
אֲמִין אֲרָבָא וְרוּמָא בְּפוּתִיָּא חֲמֵשׁ אֲמִין
לְמַבֵּל סְרִי דִרְתָּא:

(יח) וּמִסֹּךְ שַׁעַר הַחֹצֵר מַעֲשֵׂה רָקִם תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשּׁוֹר וְעֶשְׂרִים אֹמֶה אֲרָךְ
וְקוֹמָה בְּרַחֵב חֲמֵשׁ אַמּוֹת לְעֹמֶת קִלְעֵי הַחֹצֵר:

כ"י"א לְעֹמֶת קִלְעֵי הַחֹצֵר • כְּמִדַּת קִלְעֵי הַחֹצֵר.

~ נקודות משיחות קודש ~

זֶהוּ לְעֹמֶת קִלְעֵי הַחֹצֵר – הַמִּסֹּךְ הוּא כְּחֶלֶק מִהַקְּלָעִים, וְלָכֵן
צָרִיךְ לְהִיּוֹת גָּבֹהַּ כְּגִבְהֵם.

(לקוטי שיחות כרך טז עמ' 445)

כְּמִדַּת קִלְעֵי הַחֹצֵר (רש"י לח, יח) הֵינּוּ שְׂבָא כְּתוּב לְתַן
טַעַם מְדוּעַ הָיָה הַמִּסֹּךְ בְּגִבְהַ חֲמֵשׁ אַמּוֹת (וְלֹא כְּמִסֹּךְ שַׁעַר
הָאֹהֶל, שֶׁהָיָה עָשׂוּר אַמּוֹת – ראה רש"י תרומה כו, לו).

יט וְעִמּוּדֵיהוֹן אֲרָבָעָא וְסִמְכֵיהוֹן אֲרָבָעָא
נְחֹשָׁא וְוִיָּהוֹן דְּכֶסֶף וְחִפּוּי רִישִׁיהוֹן
וְכַבּוּשִׁיהוֹן דְּכֶסֶף:

(יט) וְעִמּוּדֵיהֶם אֲרָבָעָה וְאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת
וְוִיָּהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רִאשֵׁיהֶם וְחִשּׁוּקֵיהֶם כֶּסֶף:

כ וְכָל סִפְיָא לְמִשְׁכָּנָא וְלִדְרֹתָא סָחוּר סָחוּר
דִּנְחֹשָׁא:

(כ) וְכָל־הִיתְּוֹת לְמִשְׁכָּן וְלַחֹצֵר סָבִיב נְחֹשֶׁת: סָסם

קכ"ב פסוקים, סנוא"ה סימן. חסלת פרשת ויקהל

כא אֵלִין מְנִיגֵי מִשְׁכָּנָא מִשְׁכָּנָא דְסִהְדוּתָא
דִּי אֲתִמְנִי עַל מִימְרָא דְמִשָּׁה פִּלְחָן לִיּוֹאִי
בִידָא דְאִיתְמַר בֵּר אֶהְרֹן פִּהְנָא:

לח (כא) אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכָּן הָעֵדוּת אֲשֶׁר
פָּקַד עַל־פִּי מֹשֶׁה עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר
בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן:

הַשָּׂרָה שְׂכִינָתוֹ בִּיגִיָּהֶם. עֲבֹדַת הַלְוִיִּם • פְּקוּדֵי
הַמִּשְׁכָּן וְכִלּוֹ, הוּא עֲבֹדָה הַמְּסוּרָה לַלְוִיִּם בְּמִדְּבַר
לְשֹׁאת וּלְהוֹרִיד וּלְהַקִּים, אִישׁ אִישׁ לְמִשְׁאוֹ הַמִּפְקָד
עָלָיו כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּפֶרֶשֶׁת נֹשָׂא. בֶּיֶד אִיתָמָר • הוּא
הָיָה פֶּקִיד עֲלֵיהֶם לְמַסֵּר לְכָל בֵּית אָב, עֲבֹדָה
שְׁעָלָיו.

כ"י"א אֵלֶּה פְּקוּדֵי • בְּפֶרֶשֶׁה זֹו נִמְנָו כָּל מִשְׁקָלִי
נִדְבַת הַמִּשְׁכָּן לְכֶסֶף וְלַזָּהָב וְלַנְּחֹשֶׁת, וְנִמְנָו כָּל כְּלָיו
לְכָל עֲבֹדָתוֹ. הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכָּן • שְׁנֵי פַעַמִּים, רִמּוֹ
לְמַקְדָּשׁ שְׁנֵי מִשְׁכָּן בְּשְׁנֵי חֲרָבִינִין עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶן שֶׁל
יִשְׂרָאֵל. מִשְׁכָּן הָעֵדוּת • עֲדוּת לְיִשְׂרָאֵל, שְׁוֹתָר
לָהֶם הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא עַל מַעֲשֵׂה הַעֲגָל, שֶׁהָיָה

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הַגִּרְשׁוֹנִים וְהַמְּקָרִים הַלְוִיִּם עַל יַד
אִיתָמָר, שֶׁהָיָה פֶּקֶד בְּשִׁמּוֹת כְּלֵי
מִשְׁכָּן: תוֹרָה כב

קָצָרָה. וְזֶהוּ הָאֱמֶת, בְּעִבּוּר מִכְתָּב
אֱלֹהִים. וְטַעַם עֲבֹדַת הַלְוִיִּם, שֶׁהֵם
נוֹשְׂאִים אֶת הַמִּשְׁכָּן וְאֵת כָּל כְּלָיו,
שֶׁהָיָה מִפְּקִיד עֲלֵיהֶם אִיתָמָר. כִּי

(כא) אֵלֶּה פְּקוּדֵי. הַטַּעַם פְּקוּדֵי
הַכְּלִים, כִּי מִלֵּת מִשְׁכָּן כּוֹלָלֶת הַכֹּל.
וּפְרָשׁ לְמָה נִקְרָא מִשְׁכָּן, בְּעִבּוּר הָאָרוֹן
שֶׁשֶׁם לִוְחוֹת הָעֵדוּת. וְהִנֵּה אֲחַז דִּרְךְ

~ נקודות משיחות קודש ~

באיזה פסוק מונים? בספר הפרדס לרש"י מובא שהפסוק הוא "ואני ברב חסדך אבא ביתך אשתחנה אל היכלך קדשך ביראתך", שיש בו עשר מלים. ואולם, אף שתכן הפסוק קשור במיוחד לבית-הכנסת, נהגו בדורות האחרונים למנות בפסוק "הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם". ויש לומר שהסבה לכך היא, משום שבעקבותא דמשיחא, באשר יהודים נפגשים יחד, הפקשה והמשאלה הראשונה שלהם היא "הושיעה את עמך" – שתבא כבר הגאולה.

(מהתועדות שבתי-קודש פרשת ויקהל-פקודי תשמ"ג)

חז"ל אומרים (בבא-מציא מב, א) שאין הברכה שורה אלא בדרך הסמוי מן העין, ועל-כן ספירת הדרך מהיה גורם מפריע לברכה. אבל באשר הספירה נעשית "על-פי משה", הדרך מביא את המשכת השכינה וממשיך ברכה בלתי מגבלת.

לכן התלכה קובעת שאין למנות את ישראל, אפילו לדרך שבקרישה – כדי לדעת, למשל, אם יש 'מנין' – אלא באמצעות פסוק. ויש לומר שגם מנין זה הוא בכלל "אשר פוקד על-פי משה", שהרי הפסוק הוא מ'תורת משה'.

(כב) ובצלאל בן-אורי בן-חור למטה יהודה עשה את כל-אשר-צוה יהוה את-משה:

לענין להתנדב להכין מה שיהיו צריכין, מה לי מה שמתנדב תחלה, ועין ב"תוספות" פרק ה'רואה (ברכות ט). ואם תאמר, מנלן שמשה רבינו עליו-השלוש צוה לבצלאל הפך הענין? ויש לומר, דכתיב בפרשת ויקהל: "ויקרא משה אל בצלאל ואל אהליאב וגו'" וקצר מה שדבר עמהם, והאי קרא מדכתיב: "כל אשר צוה ה' את משה" חזינו דהיה מצוה להם בהפך, ודוק היטב), אמר לו בצלאל: מנהג העולם לעשות תחלה בית, ואחר-כך משים כלים בתוכו. אמר לו: כך שמעתי מפי הקדוש-ברוך-הוא. אמר לו משה: בצל אל היית? כי בודאי כך צוה לי הקדוש-ברוך-הוא, וכן עשה, המשכן תחלה ואחר-כך עשה כלים.

וה' בצלאל בן-אורי וגו' עשה את כל-אשר-צוה ה' את-משה • 'אשר צוה אותו משה' אין קתיב כאן, אלא 'כל אשר צוה ה' את משה', אפלו דברים שלא אמר לו רבו, הספיקה דעתו למה שנאמר למשה בסני, כי משה צוה לבצלאל לעשות תחלה כלים ואחר-כך משכן (לא לענין צווי להתנדב קאמר, דהא אדרבה להפך צוה הקדוש-ברוך-הוא בפרשת 'תרומה', מתחלה הכלים: שלחן, מנורה, וריעות, ואחר-כך צווי הקרשים. וצווי משה רבינו עליו-השלוש, ריש ויקהל', תחלה המשכן ואהלו, ואחר-כך הכלים. אלא מירי לענין צווי לפועל, איך יפעל בסדר, ותמצא בפרשת 'כיתש'א': "ראה קראתי בשם בצלאל וגו'", הזכר מתחלה "את אהל מועד", ואחר-כך הכלים, אבל

~ נקודות משיחות קודש ~

ויש להבין: (א) מה הקשר בין ברכות התפלה למשכן? (ב) מדוע מונים אף ורק את הפסוקים שנוכח בהם גם אהליאב?

אלא: תכן המשכן ותכן ענין התפלה – חד הוא: ברור ופופך הדברים הנחותים ביותר, והפיקתם למשכן להשראת השכינה. המשכן נבנה מחמרים גשמיים שעל-ידם נעשה מקום להשראת השכינה. התפלה אף היא

ובצלאל... עשה את כל אשר צוה ה' את משה (לח, כב) ב'ירושלמי' (ברכות פק ד הלכה ג) מובא ש"ח הברכות שבתפלת שמונה-עשרה, הן כנגד י"ח הצוים ("באשר צוה ה'") המופיעים בפרשתנו, מ'ואתו אהליאב' (פסוק כג) עד לסוף הפרשה. אבל "אשר צוה ה'" האמור בפסוק זה איננו מן המנין, מאחר שנוכח בו רק בצלאל בלי אהליאב.

אכן עורא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

(כב) ובצלאל. הזכיר הכתוב כי בצלאל ואהליאב שהם הראשונים, עשו כל מעשיהם כהו'ן: תורה כג

מַעֲלָה עֲנִינִים אֲרָצִים לְמַעֲלָה, בְּיָדוֹעַ שֶׁהַתַּפְלָה הִיא בְּבִחִינַת "סוּלָם מִצָּב אֲרָצָה (עֲנִינִים אֲרָצִיִּים) וְרֹאשׁוֹ מִגִּיעַ הַשְּׂמִימָה".

כָּשֶׁם שֶׁתַּפְלָה עֲנִינָה לְהַעֲלוֹת אֶת הַחֲמִירִית הַנּוֹמוּכָה שֶׁל הָעוֹלָם, כֵּן עָלֶיהָ לְהַעֲלוֹת גַּם אֶת הַחֲלָקִים הַתַּחְתּוֹנִים וְהַנְּחֻתִים שֶׁבִּנְפֶּשׁ. לָכֵן מוֹנִים אֶת י"ח הַצּוּרִים רַק

מִהֶנְתּוֹכִים שֶׁבָּהֶם נִזְכְּרוּ גַם בְּצִלְאֵל וְגַם אֶהֱלִיאֵב, כִּי בְּצִלְאֵל הָיָה מְגִדוּלֵי הַשִּׁבְטִים, וְאִילוּ אֶהֱלִיאֵב הָיָה מִהַשִּׁבְטִים הַיְּרֻדִים (רש"י שְׁמוֹת לז, לד). וְכֹאמֹר, הַתַּפְלָה עֲנִינָה הוּא לְהַעֲלוֹת לֹא רַק אֶת הַבְּצִלְאֵל שֶׁבִּנְפֶּשׁ אֱלָא גַם אֶת הַאֶהֱלִיאֵב שֶׁבָּהּ.

(לקוטי שיחות' כרך א, עמוד 199)

(כג) וְאֵתוֹ אֶהֱלִיאֵב בֶּן־אֲחִיסָמֶךְ לְמִטְהַרְן חֲרָשׁ וְחֹשֶׁב וְרָקִם בְּתִלְכָּל וּבְאֲרָגְמָן וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבְשִׁשׁ: ם

כג וְעַמָּה אֶהֱלִיאֵב בֶּן אֲחִיסָמֶךְ לְשִׁבְטָא דְדָן נָגִיד וְאֶמֶן וְצִיר בְּתִלְכָּל וּבְאֲרָגְמָא וּבְכַעֲבֵי זְהוּרִי וּבְכּוּצָא:

כד כָּל דְּהִבָּא דְאַתְעֵבֵד לְעִבְדָא בְּכָל עֲבִידַת קוּדְשָׁא וְהָיָה דְּהִב אֲרָמוּתָא עֲסָרִין וְחֲשֵׁע פְּכָרִין וְשִׁבְע מָאָה וְתִלְתִּין סֻלְעִין בְּסֻלְעֵי קוּדְשָׁא:

(כד) כָּל־הַזֶּהָב הָעָשׂוּי לְמִלְאכָה בְּכָל מְלָאכַת הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי וְהֵב הַתְּנוּפָה תִּשְׁעֵי וְעֶשְׂרִים כֶּכֶר וְשִׁבְעֵי מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:

שֶׁקֶלִים. לְפִיכָף, מִנָּה בְּפִרְטוּט כָּל הַשִּׁקְלִים שֶׁפָּחוּתִין בְּמִנְיָנָם מִשְׁלֶשֶׁת אֲלָפִים, שְׁאִין מִגִּיעִין לְכַפֵּר.

נש"י • כֶּכֶר • שְׁשִׁים מִנָּה, וּמִנָּה שֶׁל קֹדֶשׁ כְּפֹל הִיָּה, הָרִי הַכֶּכֶר מָאָה וְעֶשְׂרִים מִנָּה, וְהַמִּנָּה עֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה סֻלְעִים, הָרִי כֶּכֶר שֶׁל קֹדֶשׁ שְׁלֶשֶׁת אֲלָפִים

כה וְכִסְפָּה מִנְיָנִי כְּנִשְׁתָּא מָאָה כְּכָרִין וְאַלְף וְשִׁבְעֵי מָאָה וְשִׁבְעִין וְחֲמִשָּׁה סֻלְעִין בְּסֻלְעֵי קוּדְשָׁא:

(כה) וְכִסֶּף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מֵאֵת כֶּכֶר וְאַלְף וְשִׁבְעֵי מֵאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:

כו תִּתְקַלָּא לְגִלְגֻלְתָּא פְּלִגּוֹת סֻלְעָא בְּסֻלְעֵי קוּדְשָׁא לְכָל דְּעֵבֵר עַל מִנְיָנָא מִכּוּר עֲסָרִין שְׁנִין וְלֻעֲלָא לְשִׁית מָאָה וְתִלְתָּא אֲלָפִין וְחֲמִשׁ מָאָה וְחֲמִשִּׁין:

(כו) בָּקַע לְגִלְגֻלַת מַחְצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכָל הָעֵבֵר עַל־הַפְּקָדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְלַמַּעֲלָה לְשִׁש־מֵאוֹת אֲלָף וּשְׁלֶשֶׁת אֲלָפִים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים:

מִנְיָנָם אַחֵר שֶׁהוּקָם הַמִּשְׁכָּן בְּסִפְר 'בְּמִדְבָּר', וְאַף עֲתָה בְּנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן כִּף הָיָה, וּמִנְיָן חֲצָאֵי הַשִּׁקְלִים

נש"י • בָּקַע • הוּא שֶׁם מִשְׁקָל שֶׁל מַחְצִית הַשֶּׁקֶל. לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֲלָף וְגו' • כִּף הָיָה יִשְׂרָאֵל, וְכִף עָלָה

אבן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

הכולל לכל הפלים. וְהָ לְזִכְרוֹן לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל. וְיָי יוֹכֵל לְשַׁעַר כְּמָה זֶהָב צִיפּוּי כָּל כָּלִי הַמִּשְׁכָּן: תורה כה
(כה) וְכִסֶּף. הָנָה יִדְעֵנוּ מִזֶּה הַמִּסְפָּר, כִּי הַכֶּכֶר ג' אֲלָפִים שֶׁקֶלִים. וְהָעֵד, וְכִסֶּף פְּקוּדֵי הָעֵדָה: תורה כו
(כו) בָּקַע. חֲצִי שֶׁקֶל. וְטַעְמוֹ, כְּאִשֶּׁר יְבוֹקַע הַשֶּׁקֶל, הָנָה חֲצִי: לְכָל

מִזְבַּח הַקְטָרֶת וְהַשְׁלָחַן וְהַבִּדִּים וְהַקְרָשִׁים וְהַבְּרִיחִים, מִצָּפִים זֶהָב הֵם כָּלֵם. וְהַפְּתָרֶת הִיָּתָה זֶהָב כָּלָה. וְכִפִּי מָה שֶׁקָּבְלָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, כֶּכֶר אֶחָד הִיָּתָה. כִּי אֲרָכָה רַב, וְרַחְבָּה רַב. וּלְפִי דַעֲתִי, שֶׁהַזִּכִּיר מָה עָשׂוּ בְּכֶסֶף, שֶׁהוּא כֶּסֶף הַכְּפֻרִים. וְהָנָה הַזִּכִּיר, כִּי עַל כֶּסֶף הַחִיּוֹב הָיָה עוֹמֵד הַמִּשְׁכָּן, שֶׁהוּא

(כד) כָּל הַזֶּהָב. אָמַר הַגָּאוֹן, לָמָּה הַזִּכִּיר מָה עָשׂוּ בְּכֶסֶף, וְלֹא הַזִּכִּיר מָה עָשׂוּ בַזֶּהָב הַתְּנוּפָה. וְהוּא הַשִּׁיב, הָנָה הַזִּכִּיר כִּי הַמְּנוּרָה הִיָּתָה כֶּכֶר זֶהָב, גַּם כִּכָּה הַפְּתָרֶת וְהָנָה הָאָרוֹן וּמִזְבַּח הַקְטָרֶת. וְאִין זֶה נִכּוֹן, כִּי הַמְּנוּרָה כָּלָה הִיָּתָה זֶהָב וְלֹא כֵן הָאָרוֹן, רַק צִיפּוּי זֶהָב הוּא מִבֵּית וּמִחוּץ. וְכֵן

שָׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף עוֹלָה מֵאֵת כֶּכֶר, כָּל אֶחָד שָׁל שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים שְׁקָלִים, בִּיצֵד? שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף חֲצָאִין הָרִי הֵן שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף שְׁלָמִים, הָרִי מֵאֵת שְׁקָלִים.

וַיְהִי מֵאֵת כֶּכֶר הַכֶּסֶף לְצִקָּת אֶת אֲדֹנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֲדֹנֵי הַפֶּרֶכֶת מֵאֵת אֲדֹנִים לְמֵאֵת הַכֶּכֶר לְאֲדֹן:

כ"ג • לְצִקָּת • כְּתִיב: 'לְאֶתְכָא'. אֵת אֲדֹנֵי הַקֹּדֶשׁ • שֶׁל קִרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן שֶׁהֵם מ"ח קִרְשִׁים וְלָהֶם צ"ו אֲדֹנִים, וְאֲדֹנֵי פֶרֶכֶת אֲרֻבָּעָה, הָרִי מֵאֵה, וְכָל שָׁאֵר הָאֲדֹנִים "נְחֹשֶׁת" כְּתִיב בָּהֶם.

(כח) וְאֶת־הָאֶלֶף וְשִׁבְעַת הַמֵּאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עָשָׂה וַיִּזְכֹּר לַעֲמֻדִים וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וְחִשַּׁק אֹתָם:

כ"ד • וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם • שֶׁל עֲמֻדִים, מִהֵן, שֶׁבָּכֵלֶן כְּתִיב: "וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וְחִשַּׁקֵּיהֶם כֶּסֶף".

(כט) וְנִחַשְׁתָּ הַתְּנוּפָה שִׁבְעִים כֶּכֶר וְאֲלָפִים וְאַרְבַּע־מֵאוֹת שְׁקָל:

(ל) וַיַּעַשׂ בָּהּ אֶת־אֲדֹנֵי פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת מִזְבֵּחַ הַנִּחֻשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנִּחֻשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ:

(לא) וְאֶת־אֲדֹנֵי הַחֲצֵר סָבִיב וְאֶת־אֲדֹנֵי שַׁעַר הַחֲצֵר וְאֶת כָּל־יִתְדֵת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־יִתְדֵת הַחֲצֵר סָבִיב:

לט (א) וּמִן־הַתְּכֵלֶת וְהָאֲרָגְמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בְּגָדֵי־שָׂרָד לְשָׂרֵת בִּקְדָשׁ וַיַּעַשׂוּ אֶת־בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הַעֹבֵר. שֶׁעָבְרוּ עָלָיו עֲשָׂרִים שָׁנָה שְׁלָמוֹת. וַיִּכְבֶּר הַזִּפְתִּי טַעַם זָה: תוֹרָה כו
כז) לְצִקָּת. מִבְּעָלִי הַיּוֹד, כְּמוֹ לְדָרֶת: תוֹרָה כח
כח) וְאֵת. שְׁלֹשׁ הַשָּׁלִים כֶּכֶר: תוֹרָה כט
כט) וְנִחַשְׁתָּ. גַּם הַזִּפְרִי כָּלִי הַנִּחֻשֶׁת: תוֹרָה ל

(א) בְּגָדֵי שָׂרָד. הֵם הַנִּזְכָּרִים בַּפָּרָשָׁה בְּמִדְבַר סִינַי. כִּי צִוָּה הָשֵׁם שְׂיִכְסּוּ הָאָרֶץ בַּפָּרָכָת, בַּעֲבוּר כְּבוֹדוֹ. וְעַל הַפָּרָכָת, כְּסוּי עוֹר תַּחַשׁ. וְעַל זֶה הַכְּסוּי, בְּגָד כָּלִיל תְּכֵלֶת. וְעַל דֶּרֶךְ הַסִּבְרָא, כִּי הַתְּכֵלֶת בַּעֲבוּר כְּבוֹד הָאָרֶץ, אִם הִיָּה הָאָוִיר נָךְ. וְאִם יֵרֵד גֶּשֶׁם, יִסְרִיחוּ וַיַּעֲמֵד עָלָיו כְּסוּי עוֹר תַּחַשׁ. וְעַל שְׁלֹחַן הַפָּנִים,

בְּגָד תְּכֵלֶת וּבְגָד תוֹלַעַת שָׁנִי. וְלַמַּעֲלָה, כְּסוּי עוֹר תַּחַשׁ. וּבְגָד תְּכֵלֶת עַל הַמִּנְוָה וְעַל מִזְבֵּחַ הַזֶּהָב. וְאַרְגָּמָן עַל מִזְבֵּחַ הָעוֹלָה. וְעַל הַכֹּל, עוֹר תַּחַשׁ. וְאַחֲרָיו שְׁהִזְכִּיר בְּגָדֵי שָׂרָד, הַזִּפְרִי בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁהֵם לְאַהֲרֹן שֶׁהוּא הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, וְהַחֵל לְפָרֵשׁ אוֹתָהּ: תוֹרָה ב

שְׁמַכְסִים בָּהֶם כָּלִי הַקֹּדֶשׁ בְּשַׁעַת סְלוּק מַסְעוֹת,
שֶׁלֹא הָיָה בָּהֶם שֵׁשׁ.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי אֹמֵר שְׂאִין בְּגָדִי שֶׁרָד הִלְלוּ בְּגָדִי
כִּהְיֵה שֶׁבְּבִגְדִי כִהְיֵה הָיָה שֵׁשׁ, אֲלֵא הֵם בְּגָדִים

~ יום חמישי כ"ג אדר ~

בַּעֲבֹד יָת אֲפֹדָא דְהָבָא תְּכָלָא וְאַרְגָּמָנָא
וְצִבְעָא זָהוּרִי וּבּוּץ שְׁזִיר:

(ב) וַיַּעַשׂ אֶת־הָאֹפֶד זֶהְבַּת תְּכָלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁוֹר:

גִּבְרִידֵי יָת טְסִי דְהָבָא וְקִצְצִי חוּטִין
לְמַעַבְד בְּגוֹ תְּכָלָא וּבְגוֹ אֲרָגְמָנָא וּבְגוֹ צִבְעָא
זָהוּרִי וּבְגוֹ בּוּצָא עוֹבֵד אָמֵן:

(ג) וַיִּרְקְעוּ אֶת־פָּחִי הַזֶּהבִּי וְקִצְצִין פְּתִילִם לַעֲשׂוֹת
בְּתוֹךְ הַתְּכָלֶת וּבְתוֹךְ הָאַרְגָּמָן וּבְתוֹךְ תוֹלַעַת
הַשָּׁנִי וּבְתוֹךְ הַשֵּׁשׁ מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב:

הַטֵּס, לַעֲשׂוֹת אוֹתָן פְּתִילִים מְעַרְבִין עִם כָּל מִין
וּמִין בַּחֲשֵׁן וְאַפֹּד, שְׁנָאֵמַר בְּהֵן "זָהב", חוּט אֶחָד
שֶׁל זָהב עִם שֵׁשׁ חוּטִין שֶׁל תְּכָלֶת, וְכֵן עִם כָּל
מִין וּמִין, שֶׁכָּל הַמִּינִים חוּטֵן כְּפוּל שֵׁשׁ, וְהַזָּהב
חוּט שְׁבִיעִי עִם כָּל אֶחָד וְאַחַד.

וַיִּרְקְעוּ • כְּמוֹ (תהלים קלו): "לִרְקַע הָאָרֶץ".
כְּתוּבָה: "וַיִּרְדִּי טְסִין", הָיָה מְרַדֵּין מִן הַזָּהב,
אֲשֶׁר נִדְרָא בְּלַע"ו (אויזדענהנען), טְסִין דְּקוֹת. כָּאֵן
הוּא מְלַמֵּד הֵיאָף הָיָה טוֹוִין אֶת הַזָּהב עִם הַחוּטִין,
מְרַדֵּין טְסִין דְּקוֹן וְקִצְצִין מִהֵן פְּתִילִים לְאַרְךָ

ד כְּתוּבָא עֲבָדוּ לָהּ מְלַפְפֵן עַל תְּרִין סְטְרוֹהִי
יְתַלְפֵּף:

(ד) כְּתִפְתָּ עֲשִׂי־לוֹ חֲבֵרַת עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו חֲבֵר:

הַזָּהבִּי תְּקוּנָה דִּי עֲלוּהִי מִנָּה הוּא
כְּעוֹבְדוֹהִי דְהָבָא תְּכָלָא וְאַרְגָּמָנָא וְצִבְעָא
זָהוּרִי וּבּוּץ שְׁזִיר כְּמָא דִּי פְקִיד יִי יָת
מִשָּׁה:

(ה) וַיַּחֲשֶׁב אֶפְדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו מִמֶּנּוּ הוּא כְּמַעֲשֵׂהוּ
זֶהְבַּת תְּכָלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁוֹר
כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ם

וּבְעִבְדוֹ יָת אֲבָנֵי בּוֹרְלָא מִשְׁקָצֵן מְרַמָּץ
דְּדָהָב גְּלִיפֵן כְּתִב מִפְּרֵשׁ עַל שְׁמֵהּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל:

(ו) וַיַּעֲשׂוּ אֶת־אֲבָנֵי הַשֹּׁהַם מִסַּבֵּת מִשְׁבַּצַּת זָהָב
מִפְתָּחַת פְּתוּחֵי חוֹתֶם עַל־שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

וְשֵׁשׁ יִתְהוֹן עַל כְּתִפָּא דְאַפֹּדָא אֲבָנֵי
דוּכְרָנָא לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דִּי פְקִיד יִי יָת
מִשָּׁה:

(ז) וַיִּשֶּׂם אֹתָם עַל כְּתִפְתָּ הָאֹפֶד אֲבָנֵי זָכָר וְלְבָנֵי
יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

חַוְעֵבֵד יָת חוּשְׁנָא עוֹבֵד אָמֵן כְּעוֹבְדֵי
אֲפֹדָא דְהָבָא תְּכָלָא וְאַרְגָּמָנָא וְצִבְעָא זָהוּרִי
וּבּוּץ שְׁזִיר:

(ח) וַיַּעַשׂ אֶת־הַחֲשֵׁן מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב כְּמַעֲשֵׂה אֹפֶד
זֶהְבַּת תְּכָלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁוֹר:

(ט) רְבוּעַ הָיָה כְּפֹל עָשׂוּ אֶת־הַחֹשֶׁן זֶרֶת אָרְכּוֹ
וְזֶרֶת רַחְבּוֹ כְּפֹל:

(י) וַיִּמְלְאוּ־בָּו אַרְבַּעַת טוּרֵי אָבֶן טוֹר אָדָם פִּטְדָּה
וּבִרְקַת הַטּוֹר הָאֶחָד:

(יא) וְהַטּוֹר הַשֵּׁנִי נָפֶד סָפִיר וַיְהִלֶּם:
וְסִבְהָלוֹם:

(יב) וְהַטּוֹר הַשְּׁלִישִׁי לָשֵׁם שָׁבוּ וַאֲחֻלְמָה:
עֲגֻלָּא:

(יג) וְהַטּוֹר הָרְבִיעִי תְּרִשִׁישׁ שָׁהֶם וַיִּשְׁפֹּה מוֹסַפֹּת
מִשְׁבַּצֹּת זָהָב בְּמִלְאָתָם:

(יד) וְהָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָנָה שְׁתֵּים
עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם פִּתּוּחֵי חֹתֶם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ
לְשָׁנִים עֶשֶׂר שָׁבֹט:

(טו) וַיַּעֲשׂוּ עַל־הַחֹשֶׁן שְׁרָשֹׁת גְּבֻלַּת מַעֲשֵׂה עֹבֶת
זָהָב טָהוֹר:

(טז) וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי מִשְׁבַּצֹּת זָהָב וּשְׁתֵּי טַבַּעֲת זָהָב
וַיִּתְּנוּ אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבַּעֲת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן:

(יז) וַיִּתְּנוּ שְׁתֵּי הָעֹבֶתֶת הַזֶּה עַל־שְׁתֵּי הַטַּבַּעֲת
עַל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן:

(יח) וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֹבֶתֶת נָתַנוּ עַל־שְׁתֵּי
הַמִּשְׁבָּצֹת וַיִּתְּנֵם עַל־כֶּתֶף הָאֶפֶד אֶל־מֹול פָּנָיו:

(יט) וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבַּעֲת זָהָב וַיִּשְׁיִמוּ עַל־שְׁנֵי קְצוֹת
הַחֹשֶׁן עַל־שִׁפְתּוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֶבֶר הָאֶפֶד בֵּיתָה:

(כ) וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבַּעֲת זָהָב וַיִּתְּנֵם עַל־שְׁתֵּי כֶּתֶף
הָאֶפֶד מִלְּמַטָּה מִמּוֹל פָּנָיו לַעֲמֹת מִחִבְרָתוֹ מִמַּעַל
לְחֹשֶׁב הָאֶפֶד:

יִוָּאשְׁלִימוּ בָּה אַרְבַּעַת סְדְרֵי אָבֶן טָבָא
סְדָרָא מִדְּמָאָה סְמָקָן יִרְקָן וּבִרְקָן סְדָרָא
חָד:

יֵא וְסְדָרָא תַנְיָנָא אֲזַמְרָגְדִּין שְׂבִזִּי
וְסִבְהָלוֹם:

יב וְסְדָרָא תְלִיתָאָה מְנַבְרֵי טַרְקָנָא וְעִין
עֲגֻלָּא:

יג וְסְדָרָא רְבִיעָאָה כְרוּם יִמָּא וּבוּרְלָא
וּפְתָרִי מִשְׁקָעָן מְרַמְצָן דְּדָהָב
בְּאַשְׁלֻמוֹתְהוֹן:

יד וְאַבְנֵינָא עַל שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִין תְּרִמֵּי
עֶסְרֵי עַל שְׁמֹתְהוֹן כְּתָב מְפָרֶשׁ כְּגִלּוּף
דְּעִזְקָא גָבֵר עַל שְׁמָה לְתִרִין עֶסֶר שְׂבָטִין:

טו וַיַּעֲבִדוּ עַל חוֹשֶׁן תְּפִין מִתְחָמֶן עוֹבֵד
גְּדִילוֹ דְּהָב דְּכִי:

טז וַיַּעֲבִדוּ תְּרִמִּין מְרַמְצָן דְּדָהָב וּתְרִמִּין עִזְקָן
דְּדָהָב וַיִּתְּבוּ יֵת תְּרִמִּין עִזְקָתָא עַל תְּרִין
סְטָרֵי חוֹשֶׁן:

יז וַיִּתְּבוּ תְּרִמִּין גְּדִילָתָא דְּדָהָב עַל תְּרִמִּין
עִזְקָתָא עַל סְטָרֵי חוֹשֶׁן:

יח וְנָתַת תְּרִמִּין גְּדִילָתָא דְּעַל תְּרִמִּין סְטָרוֹהִי
וַיִּתְּבוּ עַל תְּרִמִּין מְרַמְצָתָא וַיִּתְּבוּן עַל כֶּתְפֵי
אַפֻּדָא לְקַבֵּל אַפּוֹהִי:

יט וַיַּעֲבִדוּ תְּרִמִּין עִזְקָן דְּדָהָב וְשׁוּיָאוּ עַל
תְּרִין סְטָרֵי חוֹשֶׁן עַל סְפָתָה דִּי לְעִבְרָא
דְּאַפֻּדָא מְלָגִיו:

כ וַיַּעֲבִדוּ תְּרִמִּין עִזְקָן דְּדָהָב וַיִּתְּבוּן עַל
תְּרִמִּין כֶּתְפֵי אַפֻּדָא מְלָרַע מְלָקַבֵּל אַפּוֹהִי
לְקַבֵּל בֵּית לֹפִי מַעֲלִי לְהִמָּן אַפּוֹדָא:

כא וַיַּחֲדוּן יֵת חוֹשָׁנָא מַעֲזָקְתָּהּ לַעֲזָקְתָּהּ
דְּאַפּוּדָא בְּחוּטָא דְתַכְלָתָא לְמַהוּי עַל הַמִּין
אַפּוּדָא וְלֹא יִתְפָּרֵק חוֹשָׁנָא מֵעֲלֹי אַפּוּדָא
כְּמָא דִּי פִקִּיד יֵי יֵת מִשָּׁה:

(כא) וַיִּרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטְּבַעְתּוֹ אֶל־טְבַעַת הָאָפֶד
בְּפִתִּיל תְּכֵלֶת לְהוֹיֵת עַל־חֹשֶׁב הָאָפֶד וְלֹא־יִיָּחַ
הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאָפֶד כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

~ יום שישי כ"ד אדר ~

כב וַעֲבַד יֵת מַעֲיֵלָא דְאַפּוּדָא עוֹבֵד מַחֵי גְמִיר
תְּכֵלָא:

(כב) וַיַּעַשׂ אֶת־מַעֲיֵל הָאָפֶד מַעֲשֵׂה אֹרֶג כְּלִיל
תְּכֵלֶת:

כג ופוסם מעילא כפיל לגנה כפוסם שרין
תורא מקף לפומה סחור סחור לא יתבזע:

(כג) וּפִי־הַמַּעֲיֵל בְּתוֹכוֹ כְּפִי תַּחֲרָא שְׂפָה לְפִיו סָבִיב
לֹא יִקְרַע:

כד וַעֲבַדוּ עַל שְׂפוּלֵי מַעֲיֵלָא רְמוּנֵי תְּכֵלָא
וְאַרְגָּמָא וְצִבְעֵי זָהָרִי שְׁזִיר:

(כד) וַיַּעֲשׂוּ עַל־שׁוּלֵי הַמַּעֲיֵל רְמוּנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי מִשְׁזֹר:

כה וַעֲבַדוּ זִגְא דְהֵב דְּכִי וַיְהִיבּוּ יֵת זִגְא בְּגוּ
רְמוּנֵי עַל שְׂפוּלֵי מַעֲיֵלָא סָחור סָחור בְּגוּ
רְמוּנֵי:

(כה) וַיַּעֲשׂוּ פַעֲמָנֵי זָהָב טָהוֹר וַיִּתְּנוּ אֶת־הַפַּעֲמָנִים
בְּתוֹךְ הָרְמוּנִים עַל־שׁוּלֵי הַמַּעֲיֵל סָבִיב בְּתוֹךְ
הָרְמוּנִים:

כו זִגְא וְרְמוּנָא זִגְא וְרְמוּנָא עַל שְׂפוּלֵי
מַעֲיֵלָא סָחור סָחור לְשִׁמְשָׁא כְּמָא דִּי פִקִּיד
יֵי יֵת מִשָּׁה:

(כו) פַּעֲמָן וְרֶמֶן פַּעֲמָן וְרֶמֶן עַל־שׁוּלֵי הַמַּעֲיֵל סָבִיב
לְשִׁירַת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס

כז וַעֲבַדוּ יֵת כְּתוּנִין דְּבוּצָא עוֹבֵד מַחֵי
לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהֵי:

(כז) וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַכְּתָנִת שֵׁשׁ מַעֲשֵׂה אֹרֶג לְאַהֲרֹן
וְלִבְנָיו:

כח וַיֵּת מַצְנַפְתָּא דְּבוּצָא וַיֵּת שִׁבְחָ כּוּכְעֵי
דְּבוּצָא וַיֵּת מַכְנָסֵי בּוּצָא דְּבוּצָא שְׁזִיר:

(כח) וְאֵת הַמַּצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאֶת־פָּאֲרֵי הַמִּגְבָּעַת שֵׁשׁ
וְאֶת־מַכְנָסֵי הַכֹּהֵן שֵׁשׁ מִשְׁזֹר:

כ"ט • וְאֵת־פָּאֲרֵי הַמִּגְבָּעַת • תְּפָאֶרֶת הַמִּגְבָּעוֹת, הַמִּגְבָּעוֹת הַמִּפְאָרוֹת.

כט וַיֵּת הַמִּנְיָא דְּבוּצָא שְׁזִיר וְתְּכֵלָא וְאַרְגָּמָא
וְצִבְעֵי זָהָרִי עוֹבֵד צִיר כְּמָא דִּי פִקִּיד יֵי יֵת
מִשָּׁה:

(כט) וְאֶת־הָאֲבִנִּיט שֵׁשׁ מִשְׁזֹר וְתְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי מַעֲשֵׂה רָקֵם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה: ס

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(כב) וּמִלַּת כְּלִיל תְּכֵלֶת. כּוּלוּ תְּכֵלֶת. (כח) וְאֵת הַמַּצְנֶפֶת שֵׁשׁ. שְׁהוּא לְאַהֲרֹן: וְאֵת פָּאֲרֵי הַמִּגְבָּעוֹת. לְבָנָיו, הַמִּגְבָּעוֹת: תוֹרָה כט
וְהוּא סְמוּךְ: תוֹרָה כג

וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׁלֹשְׁתֵּיהֶן יֵשׁ אוֹתוֹ תַּחֲנָן: עֲבוּדַת ה'.
וּבִמְאֹמֶר רַ"ל: "אֵין לָךְ אֲהֶבָה בְּמָקוֹם יָרָא וְיָרָא
בְּמָקוֹם אֲהֶבָה, אֲלֵא בַמִּדַּת הַקֶּבֶ" בְּלִבְךָ".

וְאֵת הָאֲבִיבִי שֶׁשׁ מִשְׁזָר וְיִתְכַלֵּל וְאֶרְגָּמֶן וְתוֹלַעַת שָׁנִי (לט),
(כט) אָמָר וּפִשְׁתָּן הֵם שְׁנֵי הַכִּסִּים, חֶסֶד וְגִבּוּרָה, שְׁאִין
חֲבוּרָן עוֹלָה יָפָה. אָמֵנָּה, זֶהוּ בַעֲנִיגֵי הָעוֹלָם בְּלִבָּד, בְּהֵם
מְרֻנָּשֶׁת בַּתָּקָף 'מִצִּיאֵתָה' שֶׁל כָּל מִדָּה; אָבֵל בְּקִדְשָׁה,
שְׁעִינֵינָה בִטּוֹל לְהַקְבִּי"ה, אֵין שְׁתֵּי הַמִּדּוֹת מִנְגִּדּוֹת זֹו לָזוּ,

(ו) וַיַּעֲשׂוּ אֶת־צִיץ נֹר־הַקֹּדֶשׁ זֶהב טָהוֹר וַיִּכְתְּבוּ עָלָיו מִכְתָּב פְּתוּחֵי חוֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה:

(לא) וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת לַתֵּת עַל־הַמִּצְנֶפֶת
מִלְמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ׀

ט"ז לַתַּת עַל הַמַּצְנֶפֶת מִלְמַעְלָה • וְעַל־יְדֵי הַפְּתִילִים הָיָה מוֹשִׁיכֵן עַל הַמַּצְנֶפֶת כְּמִין כֶּתֶר, וְאִי אֶפְשָׁר לומר הַצִּיץ עַל הַמַּצְנֶפֶת, שֶׁהָיָה בִּשְׁחִיטַת קֹדָשִׁים שְׁנֵינוּ: 'שֶׁעָרָו הָיָה נִרְאָה בֵּין צִיץ לַמַּצְנֶפֶת, שֶׁשָּׁם מְנִיחַ תְּפִלִּין, וְהַצִּיץ הָיָה נִתּוּן עַל הַמַּצָּח'. הָרִי הַמַּצְנֶפֶת לַמַּעַלָּה וְהַצִּיץ לַמַּטָּה, וּמֵהוּ "עַל הַמַּצְנֶפֶת מִלְמַעְלָה"? וְעוֹד הַקָּשִׁיטִי בָּהּ: כָּאֵן הוּא אוֹמֵר "וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת", וְכַעֲנֵן הַצּוֹנָא הוּא אוֹמֵר (לעיל חז'): "וְשָׂמַתְּ אֹתוֹ עַל־פְּתִיל תְּכֵלֶת", וְאוֹמֵר אֲנִי: פְּתִיל תְּכֵלֶת זֶה, חוּטִין הֵן לִקְשָׁרוֹ בָּהֶן בַּמַּצְנֶפֶת, לְפִי שֶׁהַצִּיץ אֵינוֹ אֶלָּא מֵאֵזֶן לְאֵזֶן, וּבִמְהָ יִקְשְׁרֵנוּ בַּמַּצָּחוֹ? וְהָיוּ קְבוּעִין בּוֹ חוּטֵי תְּכֵלֶת לְשְׁנֵי רִאשָׁיו וּבִבְאֻמְצֵיתוֹ, שֶׁבָּהֶן קוֹשְׁרוֹ וְתוֹלָהוּ בַּמַּצְנֶפֶת כִּשְׁהוּא

(לד) וַיֹּאכַל כָּל־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ: פ

כַּסִּי' ◀ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל • אֶת הַמֶּלֶאכָה כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' וּגְו'.

בכנין המִשְׁכָּן הַגָּשְׁמִי נִדְרָשׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹתוֹ תְּחִלָּה
עִם כָּל פְּרָטָיו ("כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה'"), אֲף עֲדִין לֹא נִתְּנָה
לָהֶם הַרְשׁוּת לְהַקְיָמוֹ, וְרַק קִשְׁתֵּיבִיאֻהוּ אֶל מִשָּׁה הַיּוֹקֵם
הַמִּשְׁכָּן.

וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה... וַיָּבִיאוּ
 אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה (לט, לב-ג)
 שְׁלֹא הָיוּ יְכוּלִים לְהָקִימוּ... וּמֹשֶׁה הֶעֱמִידוּ (רש"י)
 שְׁנֵי פְסוּקִים אֵלּוּ מְלַמְּדִים אוֹתָנוּ בְּיַד כָּבוֹל הָאָדָם לְהַגִּיעַ
 לְתַכְלִית שְׁלֹמוֹתוֹ בְּהַקְמַת הַמִּשְׁכָּן הַפְּרָטִי לַה' יִתְבָּרֵךְ.

(לב) וַתֵּכֶל. כְּמִשְׁקַל וַתֵּרֶב מִשְׁאֵת בְּנִימִין: תורה לג

מחבר את בני ישראל לאביהם שבשמים ("אנכי עומד בין ה' וביניכם"), ורק אז יוכל ה'משכן' הפרטי לקום ולהתקיים.

(לקוטי שיחות' כרך יא, עמוד 127)

את עבודתו ככל יכלתו ולמצות את כל אפשריוותיו, אך עדין אין זה מספיק להשראת השכינה בבית-מקדשו הפרטי. עליו להביא את מלאכת עבודתו ולהתקשר אל ה'משה' שבדור ("אתפשטותא דמשה בכל דרא"), אשר

(לג) ויביאו את-המשכן אל-משה את-האהל ואת-כל-כליו קרסיו קרשיו בריחיו ועמדיו וארניו:

לג ויביאו ית משכנא למשה ית משכנא וית כל מנוהי פורפוחי דפוחי עברוהי ועמודוהי וסמכוהי:

הקדוש-ברוך-הוא: איך אפשר הקמתו על-ידי אדם? אמר לו: עסק אתה בדרך, נראה במקומו, והוא נזקף וקם מאליו, וזהו שנגמר: "הוקם המשכן", הוקם מאליו, מדרש רבי תנחומא.

ו"י"י ויביאו את-המשכן וגו' • שלא היו יכולין להקימו, ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן, הניח לו הקדוש-ברוך-הוא הקמתו, שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כבוד הקרשים, שאין כח באדם לזקקן, ומשה העמידו. אמר משה לפני

~ נקודות משיחות קודש ~

צנה ה' לאמר, פרש רש"י "צנה ה' לי לאמר לכם". ומפנין שהצווי היה שבני ישראל יבנו את המשכן, אסור היה למשה לעשות זאת.

(לקוטי שיחות כרך ו עמ' 222)

שלא עשה משה שום מלאכה במשכן (רש"י לט, לג) ממה שכתב "שום מלאכה" משמע שפגעתו גם להקאה (נדבת המשכן), שנקראת 'מלאכה' (ויקהל לו, יד). ותמוה, איך לא קים את צווי ה' "קחו מאתכם תרומה". ויש לומר, דהנה בריש פרשת ויקהל, על הפסוק "זה הדבר אשר

(לד) ואת-מכסה עזרת האילם המאדמים ואת-מכסה ערת התחשים ואת פרכת המסד:

לד וית חופאה משכי דדכרי מסמקי וית חופאה משכי דסגונא וית פרכתא דפרסא:

לה וית ארונא דסהדותא וית אריחוהי וית כפרתא:

לו וית פתורא ית כל מנוהי וית לחם הפנים:

(לה) את-ארון העדת ואת-בדיו ואת הכפרת:

(לו) את-השלחן את-כלכליו ואת לחם הפנים:

לז וית מנרתא דכיתא ית בוצינהא בוציני סדרא וית כל מנהא וית משחא דאנהריתא:

(לז) את-המנורה הטהרה את-נרותיה נרת המערכה ואת-כלכליה ואת שמן המאור:

לח וית מדבחא דדחבא וית משחא דרבותא וית קטרת בוסמיא וית פרסא דתרע משכנא:

(לח) ואת מזבח הזהב ואת שמן המשחה ואת קטרת הסמים ואת מסך פתח האהל:

לט וית מדבחא דנחשא וית סדרא דנחשא דילה ית אריחוהי וית כל מנוהי ית פתורא וית בסיסה:

(לט) ואת מזבח הנחשת ואת-מכבר הנחשת אשר-לו את-בדיו ואת-כלכליו את-הפיר ואת-בנו:

(לג) ויביאו את המשכן. והנה את מתריו ויתדתיקה, כמו את קלעי הקצר ואת עמודיו ואת אדניה: תורה לר

מִיֵּת סִרְדֵי דִרְתָּא יֵת עֲמוּדָהָ וְיֵת סִמְכָהָ
וְיֵת פִּרְסָא לְתַרְע דִּרְתָּא יֵת אֲטוּנְהֵי וְסִפְהָ
וְיֵת כָּל מְנֵי פִלְחָן מִשְׁכָּנָא לְמִשְׁכַּן זְמָנָא:

(מ) אֵת קִלְעֵי הַחֹצֵר אֶת־עַמֻּדֶיהָ וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֵת
הַמִּסָּךְ לְשַׁעַר הַחֹצֵר אֶת־מִיתְרֵיו וְיִתְדֵתֶיהָ וְאֵת
כָּל־כְּלֵי עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן לְאַהֲל מוֹעֵד:

מֵא יֵת לְבוּשֵׁי שְׂמוּשָׂא לְשִׁמּוּשָׂא בְּקוּדְשָׁא יֵת
לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן כְּהֵנָּא וְיֵת לְבוּשֵׁי
כְּהֵנִי לְשִׁמּוּשָׂא:

(מא) אֶת־בְּגָדֵי הַשָּׂרָד לְשָׂרָת בְּקֹדֶשׁ אֶת־בְּגָדֵי
הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בְּגָדֵי בָנָיו לְכַהֵן:

מִב כָּל־דִּי פִקִּיד יְיָ יֵת מִשָּׁה כֵּן עֲבֹדוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל יֵת כָּל פִּלְחָנָא:

(מב) כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הָעֲבֹדָה:

מִג וַיִּחְזַא מֹשֶׁה יֵת כָּל עֲבֹדָתָא וְהָא עֲבֹדוּ
יֵתָּה כְּמָא דִּי פִקִּיד יְיָ כֵּן עֲבֹדוּ וּבְרִיךְ יְתְּהוֹן
מֹשֶׁה:

(מג) וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹתָהּ
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה כֵּן עָשׂוּ וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה: פ

ה' אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וְגו', והוא אֶחָד מֵאַחַד־עֶשֶׂר
מִזְמוּרִים שֶׁב־תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה.

רש"י וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה • אָמַר לָהֶם: יְהִי רָצוֹן
שִׁתְּשֶׁרָה שְׂכִינָה בְּמַעֲשֶׂה יְדֵיכֶם, (תהלים צ): "וְיִהְיֶה נֶעַם

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל דְּבָרָיו. אָכֵל בֵּינוֹן שְׁגָם הַמִּזְמוּרִים
שֶׁלְאַחֲרֵי־זֶה אִמְרָם מֹשֶׁה, מוֹכֵן שְׁגָם מַה שֶּׁכְּתוּב בְּאִמְצַע
— הַכֹּל הוּא מְדַבְּרֵי מֹשֶׁה.

(לקוטי שיחות כרך יא עמ' 171)

והוא אֶחָד מֵאַחַד־עֶשֶׂר מִזְמוּרִים שֶׁב־תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה" (רש"י
לט, מג) וְקִשָּׁה, לְשֵׁם מַה מְצִינֵן רִש"י דְּבַר זֶה, וְהָרִי פִּסּוּק
זֶה מוֹפִיעַ בְּסִיּוּם "תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה" עֲצָמוֹ. וַיֵּשׁ לומר: אִם
הָיָה בֶן זֶה הַמִּזְמוֹר שֶׁל מֹשֶׁה, הָיָה אֶפְשָׁר לומר שֶׁהִתְקַלַּת
הַמִּזְמוֹר הוּא, אֲבָן, שֶׁל מֹשֶׁה, אָכֵל סִיּוּמוֹ הוּא מַה שֶּׁעָנוּ

~ שבת קודש כ"ה אדר ~

א וּמִלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמִימָר:

מ (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

ב בְּיֹמָא יִרְחָא קִדְמָאָה בְּחַד לִירְחָא תְּקִים
יֵת מִשְׁכָּנָא מִשְׁכַּן זְמָנָא:

(ב) בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ תְּקִים אֶת־
מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אֵת הַמִּשְׁכָּן וְסוּתָרוֹ, וְאַנְהָ הָיָה פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד אַחֵר שֶׁהָיָה נִסְתָּר. כִּי
כְּתוּב וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד תִּשְׁבּוּ יוֹמָם
וְלַיְלָה. וְעוֹד כְּתוּב וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
תְּדַבֵּר לֵאמֹר קָחוּ שְׁעִיר עִזִּים לַחֲטָאתָ.
וְזֶהוּ שֶׁדָּרַשׁ מֹשֶׁה. וְעוֹד אִם הָיָה
שְׁעִיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ, לָמָּה לֹא הִזְכִּיר
שְׁנַיִם פָּרִים וְאֵיל אֶחָד וְשִׁבְעָה כִּבְשִׂים.

חֹדֶשׁ. וְהִנֵּה צִוָּה הַשֵּׁם שִׁיקִים מֹשֶׁה
הַמִּשְׁכָּן בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, וְלֹא
יִסְתַּרְנוּ עַד יוֹם נִסּוּעַ הָאָרוֹן. וְהִנֵּה
מִצְוָנוּ בְּסִפְרֵי כִי מִישָׁאֵל וְאַלְעָפֹן הָיוּ
הַטְּמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם. וְהִנֵּה יוֹם שְׂמִינִי
לְמַלְאוּתָם הוּא שְׂמִינִי לַחֹדֶשׁ. וַיֵּשׁ
כְּדָמוֹת רָאִיָּה עַל זֶה. הָאֲחֵת, לָמָּה
לֹא הִזְכִּיר הַכְּתוּב שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְקִים

(ב) בְּיוֹם. מִחֲלֻקַּת הוּא. יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי
יוֹם הַשְּׂמִינִי לְמַלְאוּתָם הָיָה יוֹם רֹאשׁ
חֹדֶשׁ נִסָּן. וְהִזְכִּירוּ לומר כִּי בִשְׁלֹשָׁה
וְעֶשְׂרִים יוֹם לְאָדָר, הִקִּים מֹשֶׁה אֵת
הַמִּשְׁכָּן. וְהִנֵּה יוֹם תְּחִלַּת הַמַּלְאוּתָם
הָיָה מֹשֶׁה סוּתָרוֹ וּבִנְיָהוּ, לְהַרְגִּיל
הַכְּהֻנִּים. וְאָמְרוּ, כִּי הַשְׁעִיר שֶׁדָּרַשׁ
מֹשֶׁה וְהִנֵּה שָׂרָף, הוּא שְׁעִיר רֹאשׁ

(ג) וְשִׁמַּתָּ שָׁם אֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת וְסַכַּת עַל־הָאָרֶץ אֶת־הַפָּרֹכֶת:

כ"ה - וְסַכַּת עַל־הָאָרֶץ • לְשׁוֹן הַגָּנָה, שֶׁהִיא מִחֲצָה הֵיטָה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וּכְאֲשֶׁר הִזְכִּיר מִלְכָּד עוֹלַת הַבֶּקָר, הִיָּה רְאוּי שִׁיאֲמַר מִלְכָּד עוֹלַת הַחֹדֶשׁ. וְהִנֵּה עַל דֶּרֶךְ הַפָּשֻׁט, בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הִרְאִישׁוֹן הֵיטָה תַּחֲלֵה הַקָּמַת הַמִּשְׁכָּן. וְהִנֵּה זֶה הַמִּשְׁכָּן הִרְאִישׁוֹן הַקִּימוּהוּ בְּיוֹם א' לַחֹדֶשׁ הִרְאִישׁוֹן. וְהַחֲלוּ לִבְנוֹת הַבֵּית הִרְאִישׁוֹן שֶׁהוּא הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִי, בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא אֵיךְ בִּשְׁנֵי לַחֹדֶשׁ. כִּי בֵּן כְּתוּב בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בִּשְׁנֵי. וּבַחֲלֻמֹּדֶנּוּ כְּתוּב כִּי יוֹם חֲמִישִׁי יֵצֵאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. וְאִם הוּא דֶּרֶךְ קִבְלָה, נִקְבַּל. וְאִם הוּא דֶּרֶךְ סִבְרָא, לִפְנֵי יוֹם חֲמִישִׁי יֵצֵאוּ. כִּי אֵין בֵּין שְׁנֵה פְּשׁוּטָה לַתַּחֲלִית שְׁנֵה אַחֲרָת, פְּחוּת מִג' יָמִים. כִּי שְׁנֵה חֲסֵרוֹן שֶׁנֶּ"ג וְשִׁנִּי יֵצֵאוּ בְּשַׁבְעֵייתִי. וְאִם מַעֲבֵרוֹת הֵם חֲמִשָּׁה בַּחֲסֵרוֹן. וּבְעֵבֹר שֶׁהַכְּתוּב אָמַר בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעֲרֹכְנוּ, נִרְאֶה כִּי בְּיוֹם הַשַּׁבָּת עָרַף מִשָּׁה הִלָּחֵם עַל הַשְּׁלֵחָן. וְהִנֵּה בְּיוֹם שִׁשִּׁי הוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן אוֹ בְּיוֹם שַׁבָּת. אִף עַל פִּי שְׂאִין זֶה רְאִיָּה גְמוּרָה, כִּי יוֹכַל הַטּוֹעֵן לְהַשִּׁיב, בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעֲרֹכְנוּ הַכֹּהֵן, אַחֵר שֶׁהוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן וְעָרַף מִשָּׁה הִלָּחֵם. הִנֵּה הִזְכִּיר בְּמַעֲשֶׂה, כִּי הָקִים מִשָּׁה הַמִּשְׁכָּן כְּאֲשֶׁר אֲמַרְתִּי בִּשְׁנֵי הַמַּקְצָעוֹת. וְהַלּוּיִם שֶׁהֵם מְמַשְׁפַּחְתּוֹ הַקִּימוּהוּ, כִּי אֵינְנוּ מַעֲשֶׂה יְחִיד. וְנִתֵּן הָאֲדָנִים לְמִטָּה, וְאַחֵר כֵּן שֵׁם הַקָּרָשִׁים, וְאַחֵר כֵּן הַבְּרִיחִים, וְאַחֵר כֵּן הָקִים הַעֲמוּדִים בְּעֵבֹר הַפָּרֹכֶת וּמִסָּף פֶּתַח הָאֹהֶל. וְאַחֵר כֵּן פֶּרֶשׁ הָאֹהֶל וְשֵׁם עֲלָיו הַמִּכְסֶּה, וְאַחֵר כֵּן שֵׁם הָאָרוֹן לְפָתָה יָם, וְנִתֵּן הַלּוּחֹת בְּאָרוֹן, וְשֵׁם עֲלָיו הַבָּדִים, וְנִתֵּן הַכַּפּוֹרֹת עַל הָאָרוֹן מִלְּמַעְלָה, וְנִתֵּן הַשְּׁלֵחָן וְעָרַף עֲלָיו לָחֵם חֲפָנִים. וְהִנֵּה יוֹרָה כִּי בִּבְקָר הִיָּה זֶה. וְאַמַּר וַיַּעַל הַגִּירוֹת אַחֵר כֵּן בְּלִילָה, וְהִעֲלָה בִּבְקָר

הַעוֹלָה הִיא עוֹלַת תָּמִיד, וְכֵן עָשָׂה בֵּין הָעֲרֻבִּים. וּבְיוֹם הַזֶּה מִשָּׁח מִשָּׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת כָּל בְּלִיּוֹ, וּמִזִּבְחַ הַעוֹלָה וְאֶת כָּל בְּלִיּוֹ, וְאֶת הַכִּיּוֹר וְאֶת כֶּנֶף, וְנִקְהָלָה הַעֲדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וְרָחֲצוּ אֶהָרֹן וּבְנָיו בַּמִּיָּם, וְהִלְבִּישׁ אֶת אֶהָרֹן בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ, גִּם הַלְבִּישׁ בְּנָיו וּנְמַשְׁחוּ בִשְׁמֵן הַקֹּדֶשׁ, וְהִגִּישׁ פֶּר כֵּן בֶּקָר וְאֵילִים שְׁנִים, וְשַׁחַט אֶת הַפָּר וְחִטָּא עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְהִקְטִיר אֶת הָאֵימּוּרִים, וְשַׁחַט הָאֵיל וְזָרַק אֶת דָּמּוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְהִקְטִיר אֶת הָאֵיל, וְשַׁחַט גִּם אֵיל הַמִּלּוּאִים וְזָרַק אֶת דָּמּוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְהָאֵמּוּרִים עִם שׁוֹק הַיָּמִין, וְגִם חֶלֶת מִצָּה אַחַת וְחֶלֶת לָחֶם שְׁמֹן, הַכֹּל הַקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ. כִּכָּה עָשָׂה שַׁבְעַת יָמֵי הַמִּלּוּאִים. וְכִכָּה כְּתוּב, וּפֶר חֲטָאת תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל הַכַּפּוֹרִים. לְכָל יוֹם, וּמִשְׁחַת הַמִּזְבֵּחַ לְקֹדֶשׁוֹ. וְכְתוּב שַׁבְעַת יָמִים תִּכְפֹּר עַל הַמִּזְבֵּחַ וּמִשְׁחַת אוֹתוֹ לְקֹדֶשׁוֹ. וְהִנֵּה הַטָּעַם, כִּכָּה תַּעֲשֶׂה כָּל שַׁבְעַת יָמֵי הַמִּלּוּאִים. וְכְתוּב וַיְהִי בְּיוֹם פְּלוֹת מִשָּׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אוֹתוֹ וַיִּקְדֹּשׁ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, ו' יָמֵי הַמִּלּוּאִים. אֲזַי הַחֲלוּ הַנְּשִׂאִים לְהַקְרִיב לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ. וְכִכָּה הִיָּה מִקְרִיב אֶהָרֹן עֲלֵי כֵן בֶּקָר לַחֲטָאת לְכַפֵּר בַּעֲדוֹ, וְהִעֲלָה גִם הָאֵיל שְׁלֹו, וַעֲגַל וְכֶבֶשׂ שֶׁהוּא קָרְבַּן הָעֵם הִעֲלָה עוֹלָה, אַחֵר שִׁשְׁחַט שְׁעִיר הַחֲטָאת וְחִטָּאָהּ, כְּאֲשֶׁר עָשָׂה לַעֲגַל הַחֲטָאת אֲשֶׁר לוֹ, לְזָרֵק דָּמּוֹ וּלְהִקְטִיר הָאֵימּוּרִים, רַק חֲטָאת הַכֹּהֵן לֹא יִאֲכָלְנָה כֹּהֵן, עַל כֵּן נִשְׂרַף בִּשְׂרֵף הַפָּר מִחוּץ לַמִּחֲנֶה. וְחֲטָאת הַצִּבּוּר שֶׁהוּא שְׁעִיר עֲזִים, יִאֲכָלֶיהָ הַכֹּהֲנִים. וְכָל זֶה הִיָּה אַחֵר עוֹלַת הַבֶּקָר. וְאַחֵר כָּל זֶה, הַקְרִיב עוֹלַת נִחֻשׁוֹן וְחֲטָאתוֹ. וְהִנֵּה נִשְׁלָמָה חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ, אַחֵר

(ד) וְהִבֵּאתְ אֶת־הַשִּׁלְחָן וְעָרַכְתָּ אֶת־עֲרֻכּוֹ וְהִבֵּאתְ אֶת־הַמִּנְחָה וְהֵעַלִית אֶת־נִרְתָּיהָ:

כ"ה • וְעָרַכְתָּ אֶת עֲרֻכּוֹ • שְׁתֵּי מַעֲרָכוֹת שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים.

(ה) וְנִתְּתָהּ אֶת־מִזְבַּח הַזֶּהָבִל לְקַמָּרְתָּ לִּפְנֵי אֲרוֹן הָעֵדֻת וּשְׁמַתְ אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לְמִשְׁכַּן:

(ו) וְנִתְּתָהּ אֶת מִזְבַּח הָעֹלָה לִפְנֵי פֶתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד:

(ז) וְנִתְּתָה אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנִתְּתָה שֵׁם מַיִם:

(ח) וּשְׁמַתְ אֶת־הַחֹצֵר סָבִיב וְנִתְּתָה אֶת־מָסַךְ שַׁעַר הַחֹצֵר:

(ט) וּלְקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִשַּׁחְתָּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־אֲשֵׁר־בּוֹ וּקְדַשְׁתָּ אוֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהָיָה קֹדֶשׁ:

(י) וּמִשַּׁחְתָּ אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וּקְדַשְׁתָּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קֳדָשִׁים:

(יא) וּמִשַּׁחְתָּ אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כָּנּוֹ וּקְדַשְׁתָּ אוֹתוֹ:

(יב) וְהִקְרַכְתָּ אֶת־אֹהֶרֶן וְאֶת־בָּנָיו אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּרְחַצְתָּ אֹתָם בַּמַּיִם:

(יג) וְהִלַּבַשְׁתָּ אֶת־אֹהֶרֶן אֶת בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ וּמִשַּׁחְתָּ אוֹתוֹ וּקְדַשְׁתָּ אוֹתוֹ וְכִתֵּן לִי:

(יד) וְאֶת־בָּנָיו תִּקְרִיב וְהִלַּבַשְׁתָּ אֹתָם בְּתִנְתָּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

הַשְּׁמִינִי לְבָשׁוּ אֶת הַבְּגָדִים בְּתַפְקִידָם כְּכֹהֲנִים, וְלָכֵן הִלְבִּישׁ אוֹתָם רַק אֶת הַבְּגָד הָעֶקְרִי, הַמְּכַסֶּה אֶת כָּל הַגּוּף, כְּדֵי לְהַכְנִיסָם בְּכָף לַעֲבֹדַת הַקֹּהֵל.

(לקוטי שיחות ברך כו עמ' 288)

וְאֵת בָּנָיו תִּקְרִיב וְהִלַּבַשְׁתָּ אוֹתָם בְּתִנְתָּ (מ, יד) וְאֵלּוּ בַּפְּרָשָׁה תִּצְנֶה (כט, ח"ט) נִזְכְּרוּ גַם הָאֲבָנִים וְהַמִּגְבָּעַת. וַיֵּשׁ לוֹמַר, דִּהְיָה בְּשִׁבְעַת יָמֵי הַמַּלּוּאִים לְבָשׁוּ אֹהֶרֶן וּבָנָיו אֶת הַבְּגָדִים כְּדֵי לְחַנֹּקָם לְקִהְיָה, וְלָכֵן הִלְבִּישׁ מֹשֶׁה אוֹתָם אֶת כָּל הַבְּגָדִים, כִּי זֶה תַּפְקִידוֹ – לְחַנֹּקָם בְּקִהְיָה. אֲכַל בַּיּוֹם

טו וְתַרְבִּי יִתְהוֹן כָּמָא דִּי רַבִּיתָא יְת אַבוּהוֹן
וְיִשְׁמְשׁוֹן קְדָמִי וְתַהִי לְמַהוּי לְהוֹן רַבוּתְהוֹן
לְכַהֲנֹת עָלָם לְדַרְיָהוֹן:

(טו) וּמִשְׁחַת אַתֶּם פֶּאֶשֶׁר מִשְׁחַת אֶת־אֲבִיהֶם
וְכַהֲנֵי לִי וְהִיתָה לְהִיתָ לָהֶם מִשְׁחַתָּם לְכַהֲנֵת
עוֹלָם לְדֹרֹתָם:

טז וְעַבְד מֹשֶׁה כָּל דִּי פִקִּיד יִי יְתָה בֵּן
עֶבֶד:

(טז) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כָּל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ בֵּן
עֲשֵׂה: ם

יז וְהָיָה בִּירְחָא קְדָמָא בְּשִׁמְתָא תַּנְיָתָא בְּחַד
לִירְחָא אַתְקָם מִשְׁפָּנָא:

(יז) וַיְהִי בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאַחַד
לַחֲדָשׁ הַזֶּה הִקָּם הַמִּשְׁפָּן:

יח וְאַתְקָם מֹשֶׁה יְת מִשְׁפָּנָא וַיְהִי יְת סְמִכּוּהִי
וְשׁוּי יְת דְּפּוּהִי וַיְהִי יְת עֲבֹרְהִי וְאַתְקָם יְת
עַמּוּדוּהִי:

(יח) וַיָּקָם מֹשֶׁה אֶת־הַמִּשְׁפָּן וַיִּתֵּן אֶת־אֲדָנָיו וַיֵּשֶׁם
אֶת־קִרְשָׁיו וַיִּתֵּן אֶת־בְּרִיחָיו וַיָּקָם אֶת־עַמּוּדָיו:

יט וּפְרַס יְת פְּרָסָא עַל מִשְׁפָּנָא וְשׁוּי יְת
חּוּפָאָה דְּמִשְׁפָּנָא עֲלוּהִי מְלַעֲלָא כָּמָא דִּי
פִּקִּיד יִי יְת מֹשֶׁה:

(יט) וַיִּפְרֹשׂ אֶת־הָאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁפָּן וַיֵּשֶׁם אֶת־
מִכְסֵּה הָאֹהֶל עָלָיו מִלְמַעְלָה פֶּאֶשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: ם

כ"ה וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל • הֵן יִרְעוּת הַעֲזִים.

כ וְנָסִיב וַיְהִי יְת סְהִדּוּתָא לְאַרְנָא וְשׁוּי יְת
אַרְיִחָא עַל אַרְנָא וַיְהִי יְת פְּרָתָא עַל
אַרְנָא מְלַעֲלָא:

(כ) וַיִּקַּח וַיִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֶל־הָאָרֶן וַיֵּשֶׁם אֶת־
הַבָּדִים עַל־הָאָרֶן וַיִּתֵּן אֶת־הַכִּפֹּרֶת עַל־הָאָרֶן
מִלְמַעְלָה:

כ"ה אֶת הָעֵדֻת • הַלּוּחֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~

בלמוד התורה – נמצא הקב"ה בשכלו של האדם

באופן חכי נעלה היא דוקא על-ידי התורה. דהנה השקראת
השכינה בבני ישראל היא על-ידי למוד התורה וקיום
המצוות. והחלוק ביניהם הוא:
בקיום המצוות – מקום האדם את רצון הקב"ה, אבל
האדם והמצוה אינם מתאחדים, ולדוגמא יד העוסקת
בנטילת לולב, הנה אף שביד זו קיים את רצון הקב"ה,
מכל-מקום אין היד עצמה מתאחדת עם הקב"ה בעצמו.
מה-שאינ-בן בלמוד התורה, מבין ש"אורייתא וקודש-א"
בריי-הוא כולא חד", הנה בהכנת דבר תורה, על-ידי
שחקמת ה' בקרבן, שורה הקב"ה בעצמו בשכלו של
האדם. ונמצא, דשכל האדם בעצמו מאחד עם הקב"ה
(וראה בזה בארוכה תניא פ"ה).

על הפסוק "ויקח ויתן את העדות אל הארון" (מ, כ)
מפרש רש"י, העדות – הלוחות.
והנה איתא ב'שמות רבה' (פ"ג, ב) "בשעה שאמר הקב"ה
למשה, עשה המשכן, בא ואמר לבצלאל. אמר לו: מהו
המשכן הזה? אמר לו: שישנה הקב"ה שכינתו בתוכו,
ומלמד לישראל תורה. אמר לו בצלאל: והיכן התורה
נתונה? אמר לו . . . הארון".
ולכאורה תמוה, הרי ידועים דברי הרמב"ן ש"עקר החפץ
במשכן . . . מקום מגירת השכינה שהוא הארון",
דהשקראת השכינה היתה בעיקר בארון, ואם-כן מדוע
איתא במדרש שהארון הוא בשביל התורה?
גיש לומר דהא גופא מרמז המדרש, שהשקראת השכינה

וְזֶה גַם הַחֲלִיק בֵּין בָּלִלוֹת הַמִּשְׁכָּן וְהָאָרוֹן עֲצָמוֹ:
 "מקום ארון אינו מן המדה". שבארון. מפיון שבו היו
 הלוחות - התורה - הגה בתוך "מקומו" ו"מדתו" שרתה
 השכינה בגלוי. אכל בשאר המשכן, אף שגם שם שרתה

השכינה, אכל מקום המזבח (על-דרך-משל) נשאר
 במדתו, ולא שרתה שם שכינה באותו אפן כבארון.
 (על-פי 'לקוטי שיחות' כרך טז עמוד 434 ואילך)

(כא) וַיָּבֵא אֶת־הָאָרוֹן אֶל־הַמִּשְׁכָּן וַיִּשֶׂם אֶת פִּרְכַּת
 הַמִּסָּךְ וַיִּסֹּךְ עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה: ם

כא ואצל ית ארונא למשכנא ושוי ית
 פרכתא דפרסא ואטל על ארונא דסהדותא
 כמא די פקיד יי ית משה:

(כב) וַיִּתֵּן אֶת־הַשְּׁלָחַן בְּאֹהֶל מוֹעֵד עַל יַרְדֵּי הַמִּשְׁכָּן
 צִפְנָה מִחוּץ לַפִּרְכָּת:

כב ויהב ית פתורא במשכן זמנא על צדא
 דמשכנא צפונא מבא דפרכתא:

כ"י◀ על ירד המשכן צפנה • (יזמא לג) בְּחֲצִי הַצָּפוֹנִי שֶׁל רֹחַב הַבֵּית. יֶרֶךְ • כְּתִרְגוּמוֹ: 'צדא', כִּירְךְ הִנֵּה
 שֶׁהוּא בְּצִדּוֹ שֶׁל אָדָם.

(כג) וַיַּעֲרֹךְ עָלָיו עֵרֹךְ לָחֶם לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
 יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ם

כג וסדר עלוהי סדור דלחם קדם יי כמא
 די פקיד יי ית משה:

(כד) וַיִּשֶׂם אֶת־הַמִּנְחָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד נֹכַח הַשְּׁלָחַן
 עַל יַרְדֵּי הַמִּשְׁכָּן נֹגְבָה:

כד ושוי ית מנחתא במשכן זמנא לקבל
 פתורא על צדא דמשכנא לדומא:

(כה) וַיַּעַל הַנֶּחֱרֵת לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה: ם

כה ואדלק בוצינהא קדם יי כמא די פקיד
 יי ית משה:

(כו) וַיִּשֶׂם אֶת־מִזְבַּח הַזֹּהֵב בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי
 הַפִּרְכָּת:

כו ושוי ית מדבחא דזהבא במשכן זמנא
 קדם פרכתא:

(כז) וַיִּקְטֹרַע עָלָיו קְטֹרֶת סַמִּים כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה: ם

כז ואקטר עלוהי קטרת בסמין כמא די
 פקיד יי ית משה:

כ"י◀ וַיִּקְטֹרַע עָלָיו קְטֹרֶת • שְׁחִירִית וְעֶרְבִית, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל ה'): "בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר בְּהִיטִיבוֹ אֶת הַנְּרוֹת וְגו'".

(כח) וַיִּשֶׂם אֶת־מִסְךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן:

כח ושוי ית פרסא דתרעא למשכנא:

(כט) וְאֵת מִזְבַּח הָעֹלָה שֶׁם פֶּתַח מִשְׁכָּן אֹהֶל־
 מוֹעֵד וַיַּעַל עָלָיו אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה כַּאֲשֶׁר
 צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ם

כט וית מדבחא דעלתא שוי בתרע משכנא
 משכן זמנא ואסק עלוהי ית עלתא וית
 מנחתא כמא די פקיד יי ית משה:

כ"י • וַיַּעַל עָלָיו וְגו' • אף ביום השמיני למלואים, שהוא יום הקמת המשכן, שמש משה והקריב קרבנות צבור, חוץ מאותן שנצטוו אהרן בו ביום, שנאמר (ויקרא ט): "קרב אל המזבח וגו'". את-

העלה • עלת התמיד. ואת המנחה • מנחת נסכים של תמיד, כמו שנאמר (לעיל כט): "ועשרן סלת בלול בשמן וגו'".

(ל) וַיֵּשֶׁב אֶת-הַכֹּהֵן בֶּן-אַהֵל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן שָׁמָּה מִים לְרַחֶצֶה:

ל' וַיֵּשֶׁב אֶת-הַכֹּהֵן בֶּן-אַהֵל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן שָׁמָּה מִים לְרַחֶצֶה:

(לא) וַרְחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת-יְדֵיהֶם וְאֶת-רַגְלֵיהֶם:

לא וַרְחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת-יְדֵיהֶם וְאֶת-רַגְלֵיהֶם:

כ"י • וַרְחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו • יום שמיני למלואים השווה כלם לכהנה, ותרגומו: 'ויקדשון מניה'. בו ביום קדש משה עמהם.

(לב) בַּבֹּאֹם אֶל-אַהֵל מוֹעֵד וּבִקְרַבְתֶּם אֶל-הַמִּזְבֵּחַ יִרְחֲצוּ בַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה: ס

כ"י • וּבִקְרַבְתֶּם • כמו ובקרבים, כשיקרבו.

(לג) וַיִּקֶּם אֶת-הַחֹצֵר סָבִיב לְמִשְׁכַּן וְלַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן אֶת-מִסְדָּה שַׁעַר הַחֹצֵר וְכָל מֹשֶׁה אֶת-הַמְּלָאכָה: פ

לג וַיִּקֶּם אֶת-הַחֹצֵר סָבִיב לְמִשְ�כָּן וְלַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן אֶת-מִסְדָּה שַׁעַר הַחֹצֵר וְכָל מֹשֶׁה אֶת-הַמְּלָאכָה:

(לד) וַיְבָרֶם הָעֵנָן אֶת-אַהֵל מוֹעֵד וּבָבוֹד יְהוָה מָלָא אֶת-הַמִּשְׁכָּן:

לד וַיְבָרֶם הָעֵנָן אֶת-אַהֵל מוֹעֵד וּבָבוֹד יְהוָה מָלָא אֶת-הַמִּשְׁכָּן:

(לה) וְלֹא-יָכֹל מֹשֶׁה לָּבוֹא אֶל-אַהֵל מוֹעֵד כִּי-שָׁכַן עָלָיו הָעֵנָן וּבָבוֹד יְהוָה מָלָא אֶת-הַמִּשְׁכָּן:

לה וְלֹא-יָכֹל מֹשֶׁה לָּבוֹא אֶל-אַהֵל מוֹעֵד כִּי-שָׁכַן עָלָיו הָעֵנָן וּבָבוֹד יְהוָה מָלָא אֶת-הַמִּשְׁכָּן:

כ"י • וְלֹא-יָכֹל מֹשֶׁה לָּבוֹא אֶל-אַהֵל מוֹעֵד • (תורת כהנים פרשת ויקרא) וכתוב אחר אומר (במדבר ד): "ובבא משה אל אהל מועד", בא הכתוב השלישי והקריע

כ"י • וְלֹא-יָכֹל מֹשֶׁה לָּבוֹא אֶל-אַהֵל מוֹעֵד • (תורת כהנים פרשת ויקרא) וכתוב אחר אומר (במדבר ד): "ובבא משה אל אהל מועד", בא הכתוב השלישי והקריע

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לה) וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה. אז קראו השם שִׁינְסָה אֵל אֱהִל, והיה מדבר עם השם פנים אל פנים, במקום שהיה נכנס כהן גדול פעם אחת בשנה עם ענן הקטרת, כי משה בן בית הוא. והוצרכתי לומר ככה, כי משה שם הלוחות בארון, ושם הכפורת ששם הכרובים על הארון, ועליהם תמיד הכבוד. והנה מה נעשה כאשר יורידו אהרן ובניו פרכת המסך מחוץ מקום הארון, איך יגשו אליו. על בן אמרתי כי משה לבדו היה נכנס לפנים מהפרכת, ואהרן ובניו יורידו המסך הנקרא פרכת, ומשה היה לוקח המסך ומכסה בו מיד את ארון העדות, שלא יראוהו אהרן ובניו. ואמר הכתוב וקסו בו, כי היו עוזרים אותו. ויש אומרים כי הכהנים מכסים הארון ואין פניהם לנכח הארון. ובצבור שמצא בו כתוב, ואש תהיה לילה בו, ואמר לכל מסעיהם, גם זה יהיה כי יש פעמים שישע הענן בלילה. והנה לא מצאנו כתוב שנשעו בלילה. והאומר זה, יפרש או יומם ולילה, יום אחד. והנה מה יעשה במלת מסעיהם, ולא אמר מתניהם. רק פרושו, או יומם ולילה, או יומם או

(לו) וּבַהֲעֲלֹת הָעֶנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּכָל מַסְעֵיהֶם:

(לז) וְאִם-לֹא יַעֲלֶה הָעֶנָן וְלֹא יִסְעוּ עַד-יֹם הָעֲלֹתוֹ:
יֹאמַר דָּאֶסְתַּלְקוּתָהּ:

(לח) פִּי עֲנֹן יִהְיֶה עַל-הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה
לִילָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל-בֵּית-יִשְׂרָאֵל בְּכָל-מַסְעֵיהֶם:

(כ"ט) לְעֵינֵי כָל-בֵּית-יִשְׂרָאֵל בְּכָל-מַסְעֵיהֶם • בְּכָל
מַסַּע שֶׁהָיוּ נֹסְעִים, הָיָה הָעֶנָן שׁוֹכֵן בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר
יָחֲנוּ שָׁם. מָקוֹם חֲנֻיָּתָן אֵף הוּא קָרוֹי מַסַּע, וְכֵן

(בראשית יג): "וַיֵּלֶךְ לְמַסְעָיו", וְכֵן (במדבר לג): "אֵלֶּה
מַסְעֵי", לְפִי שֶׁמִּמָּקוֹם הַחֲנִיָּה חֲזָרוּ וְנָסְעוּ. לְכַף
נִקְרְאוּ כֵּלָן מַסְעוֹת:

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּכָל מַסְעֵיהֶם (מ, לח) לְפִי שֶׁמִּמָּקוֹם הַחֲנִיָּה חֲזָרוּ וְנָסְעוּ,
לְכֹן נִקְרְאוּ כֵּלָן מַסְעוֹת (רש"י) בַּתְּחִלַּת הַסֵּפֶר מְסַפֵּר עַל
יְרִידָה גְדוּלָּה – גְּלוּת מִצְרַיִם. לְאַחֵר מִכֵּן מְסַפֵּר עַל
הַתְּעֻלּוֹת גְּדוּלָּה – הַמַּשְׁכַּת אֱלֻקוֹת לְמַטָּה עַל יְדֵי יִצְיָאֵת
מִצְרַיִם, מִתֵּן תּוֹרָה, וְהַקְּמַת הַמִּשְׁכָּן. וּבִסְיוֹם הַסֵּפֶר מְדַבֵּר,

שֶׁהַתְּעֻלּוֹת זֶה כְּבָר הַתְּחִלָּה בְּגִלוּת מִצְרַיִם. כִּי מִכֵּיּוֹן
שֶׁמִּטְרַת ה' חֲנִיָּה מְלַכְתְּחִלָּה הִיא ה' מַסְע' שֶׁלְאַחֲרֶיהָ,
כְּלוּמָר: מִטְרַת הַגְּלוּת הִיא הַגְּאֻלָּה, הָרִי בַּפְּנִימִיּוֹת
וּבַהֲעֲלָם – 'חֲנִיָּה' זֶה הִיא כְּבָר לְפָנֵי כֵן 'מַסַּע'.

(לקוטי שיעור כ"ה עמ' 238)

צ"ב פסוקים, בל"י כ"ל סימן. (ראה אג"ק חלק כ"א עמוד רכח הובא להלן) חסלת פרשת פקודי

~ נקודות משיחות קודש ~

סימן פְּרִשְׁת פְּקוּדֵי

בְּרַב הַחֲמִשִּׁים נִכְתָּב בְּסִיּוֹם כָּל פְּרָשָׁה מִנֵּי הַפְּסוּקִים
שֶׁבְּפְרָשָׁה עִם סִימָן לְמִנְיָן זֶה, אֵף בְּסוֹף פְּרִשְׁת פְּקוּדֵי לֹא
נִרְשָׁם סִימָן, וּבְפִשְׁטוֹת הוּא טְעוֹת הַדְּפוס.
וְאוּלַּי יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּמִקּוֹר הָיָה כְּתוּב "בְּלִי כָּל סִימָן",
וְהַפְּנִיָּה בָּזָה הִיְתָה שֶׁיֵּשׁ בְּסִדְרָה זֶה צ"ב פְּסוּקִים

שֶׁבְּגִימְטְרִיא "בְּלִי כָּל", וְאַחֵר הַמִּדְּפִיסִים טָעָה, וְהִבִּין זֶה
כְּפִשְׁטוֹ, שֶׁאֵין סִימָן לְפְרָשָׁה זֶה, וְהִשְׁמִיט הַסִּימָן...

(מתוך אגרת להרה"ג ר' אלכסנדר סענדר יודאסין ע"ה, נדפסה בסוף ספרו
תו"ת על הש"ס – מתוך 'לקראת שבת')

חֹזֶק חֻזַּק וְנִתְחַזֵּק

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רסא - רסח

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

לִילָה, כְּמוֹ וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת שְׂרָאִיתִי כְּתוּב בַּתְּפִלַּת מֹשֶׁה עַל דָּבָר לְפָנֶיהֶם יוֹמָם וּבַעֲמֹד אֵשׁ
יוֹמָת. וְהַצִּירְכָּתִי לְכָל זֶה, בַּעֲבוּר הַמְּרָגְלִים, וּבַעֲמֹד עֲנָן אֶתָּה הוֹלֵךְ לִילָה: תורה לו

לוח תהלים

יום ראשון, י"ט אדר < מפרק צ עד סוף פרק צו

יום שני, כ' אדר < מפרק צז עד סוף פרק קג

יום שלישי, כ"א אדר < מפרק קד עד סוף פרק קה

יום רביעי, כ"ב אדר < מפרק קו עד סוף פרק קז

יום חמישי, כ"ג אדר < מפרק קח עד סוף פרק קיב

יום שישי, כ"ד אדר < מפרק קיג עד סוף פרק קיח

שבת קודש, כ"ה אדר < פרק כ. פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

~ יום ראשון י"ט אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 88, והנה כשהאדם עוסק... עד עמ' מוה, וכל הגוף.

מַעֲשִׂיּוֹת הַנַּעֲשׂוֹת עַל־יְדֵי הַגּוֹף מִמֶּשׁ, – כּוּחַ הַמַּעֲשֶׂה. שָׂאוּ בְּחַ הַגּוֹף מִמֶּשׁ שֶׁנַּעֲשִׂיהָ זֶה – לְמַשֵּׁל: כְּשֶׁאִדָּם מֵנִיחַ תְּפִלִּין, יִשְׁנו כָּאֵן הַכּוּחַ הַגּוֹפְנִי הַמֵּנִיעַ אֶת הַיָּד וּמִבְצֵעַ אֶת־הַמַּצּוֹת הַנּוֹחַת תְּפִלִּין בְּפִועֵל מִמֶּשׁ. בְּמִילָא מֵהוּוֹה כּוּחַ זֶה חֲלֵק מֵאֹתָהּ מִצּוּה – שִׁיהוּדִי

מֵנִיחַ תְּפִלִּין – וְלִכֵּן הוּא נִכְלָל בְּאֹרֶךְ ה' וְרִצּוֹנוֹ וּמִיּוֹחַד בּוֹ בְּיַחְדּוֹ גָּמוּר, וְהוּא – כּוּחַ הַגּוֹף, לְבוֹשׁ הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית. – כִּמוֹ שֶׁלֹּמְדֵנוּ בְּפֶרֶק ד', שִׁמְעֵשָׁה הַמַּצּוֹת מִבְּרֻעַ עַל יְדֵי הַלְבוּשׁ הַשְּׁלִישִׁי – לְבוֹשׁ הַמַּעֲשֶׂה – שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית. וְאֵיךְ – כְּשִׁכּוּחַ הַמַּעֲשֶׂה נִכְלָל וּמֵאֻחַד עִם הָרִצּוֹן הָעֲלִיוֹן, גַּם בְּחַ נֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית שֶׁבְּגוֹפּוֹ מִמֶּשׁ שֶׁמִּקְלַפֶּת נִגְהָ, – כִּפִּי שֶׁלֹּמְדֵנוּ בְּפֶרֶק א' שֶׁהַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית הִיא מִקְלִיפַת נִגְהָ, נִתְּחַפֵּף מִרַע לְטוֹב וְנִכְלָל מִמֶּשׁ בְּקִדְשָׁהּ הָאֱלֹהִית מִמֶּשׁ, מֵאַחֵר שֶׁהוּא – כּוּחַ זֶה, הוּא הַפּוֹעֵל וְעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה הַמַּצּוֹת, – אֵף שֶׁשְּׁעִית

מִצּוּה בָּאָה מֵהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, מֵעִיר כָּאֵן רַבְּנוּ הַזֶּקֶן, שֶׁהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית לְבָדָה אֵין בְּכוּחָהּ לְפַעֵל עַל הַגּוֹף לְבַצֵּעַ פְּעוּלָה גִשְׁמִית, כִּהְנַחַת תְּפִלִּין. אֲלֵא, דּוּקָא עַל־יְדֵי הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, שֶׁהִיא ה"מִמּוּצֵעַ" בֵּין הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית לְבֵין הַגּוֹף, יִכּוֹל הַגּוֹף לִהְיוֹת מוֹפְעֵל מֵהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שֶׁבְּלִעְדּוֹ – בְּלִי כּוּחָהּ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַחַיּוֹנִית, לֹא הִיְתָה נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית פּוֹעֵלֶת בְּגוֹף כָּלֵל, כִּי הִיא – הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, רוּחָנִיּוּת, וְהַגּוֹף גִּשְׁמִי וְחִמְרִי, – וְרוּחָנִיּוּת וְגִשְׁמִיּוּת הֵן שְׁנֵי דְבָרִים נִגְדָּדִים; וְהַמִּמְצָע בִּיְנֵיהֶם – בֵּין הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית לְבֵין הַגּוֹף, הִיא נֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית

לְהֵלֶךְ יוֹסֵבֶר שֶׁבְּמַצּוֹת עֲצֻמָּן קִיִּים הַבְּדֵל בְּעֵינָן: עַל יְדֵי מַצּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדִּיבּוּר, בָּאָה הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית. וְאִילוּ, כְּדִי לְהַמְשִׁיךְ אֶת אֹרֶךְ הַשְּׂכִינָה עַל הַגּוֹף וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, הָרִי זֶה דּוּקָא עַל יְדֵי מַצּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, הַנַּעֲשׂוֹת עִם הַגּוֹף,

וּבְנִיצוֹל יִתֵּר שֶׁל כּוּחַ הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית הַמַּחֲמִיה אֶת הַגּוֹף.⁵ וְהֵנָּה, עוֹסֵק בְּתוֹרָה, אֵיךְ נִשְׁמָתוֹ, שֶׁהִיא נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, עִם שְׁנֵי לְבוּשֵׁיהָ הַפְּנִימִים לְבָדָם, שֶׁהֵם בְּחַ הַדִּיבּוּר וּמִחְשָׁבָה – "מַחֲשָׁבָה" – הַכּוּחַ לְחֻשׁוֹ, הִיא לְבוֹשׁ פְּנִימִי שֶׁל הַנֶּפֶשׁ, בְּהִיּוּתָהּ מֵאֻחַדָּתָה עִם הַנֶּפֶשׁ; שֶׁלֹּכֵן הַמַּחֲשָׁבָה פּוֹעֵלֶת תָּמִיד, בְּלִי הַפֶּסֶק, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְשׁוּרָה בְּקִירּוֹב יוֹתֵר עִם הַנֶּפֶשׁ – וְהַנֶּפֶשׁ הָרִי נִמְצָאָתָה תָּמִיד. כִּךְ גַּם כּוּחַ הַדִּיבּוּר, הוּא לְבוֹשׁ פְּנִימִי שֶׁל הַנֶּפֶשׁ – בְּהַשְׁוּוּאָה לְכוּחַ הַמַּעֲשֶׂה הַפּוֹעֵל בְּדַבָּר שֶׁהוּא נִפְרָד לְגִמְרִי מִן הָאָדָם. וּבִשְׂעָה שֶׁאִדָּם לּוֹמֵד תּוֹרָה, הָרִי הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית וְשְׁנֵי הַלְבוּשִׁים:

דִּיבּוּר וּמַחֲשָׁבָה, נִכְלָלֹת בְּאֹרֶךְ ה' – שֶׁהוּא אֵיין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא וּמִיּוֹחַד בּוֹ בְּיַחְדּוֹ גָּמוּר. וְהִיא הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, כְּמֵאִמֶר רַ"ל⁶ שֶׁאִפְלוּ אֶחָד שִׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה שֶׁכִּינָה עִמּוֹ. – הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה אֵז עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית וְשְׁנֵי לְבוּשֵׁיהָ, מַחֲשָׁבָה וְדִיבּוּר, בָּהֵם הִיא מִתְלַבֶּשֶׁת כְּשֶׁהוּא חוֹשֵׁב וּמְדַבֵּר תּוֹרָה. אֵךְ בְּדִי לְהַמְשִׁיךְ אֹרֶךְ וְהָאֲרֵת הַשְּׂכִינָה גַּם עַל גּוֹפּוֹ וְנֶפֶשׁוֹ הַבְּהֵמִית, שֶׁהִיא – הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, הַחַיּוֹנִית, הַמִּלְבָּשֶׁת בְּגוֹפּוֹ מִמֶּשׁ – הִיא מַחֲמִיה אֶת הַגּוֹף בַּחֲיּוֹ הַגִּשְׁמִיִּים – צָרִיךְ לְקַיֵּם מַצּוֹת

5. ראה לקמן פרק לו. ועיין ביאור מהר"י שי' קארף. 6. אבות ג, ו.

הַבְּהִמִּית הַמְּלֻבֶּשֶׁת בְּדָם הָאָדָם שֶׁבִּלְבּוֹ וְכָל הַגּוֹף. –
[הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "המדובר (ונוגע) ומודגש כאן
הוא עניין הפעולה. ויש לומר גם כן שהוא מפני דהתחברות
הנפש (גם הנפש הבהמית) בגוף הוא בכח המפליא לעשות

(שו"ע או"ח). כ"ק

אדמו"ר שליט"א מתכוון

(לפע"ד) בהערותיו זו:

במדובר כאן שה"נפש

החיונית הבהמית" היא

ליקוטי אמרים

היא נפש החיונית הבהמית המלוכשת בדם האדם
שבִּלְבּוֹ וְכָל הַגּוֹף

כלל). וכ"ק אדמו"ר שליט"א מוסיף (מלבד זאת שאין זה נוגע
כאן) גם הסבר, שלא שייך כאן כלל לדבר אודות הנפש
הבהמית בתור "ממוצע" במובן של התחברות הנפש עם הגוף
– שכן, לאמיתו של דבר, עצם ההתחברות של הנפש (גם של

הנפש הבהמית) עם

הגוף, בא על ידי "כח

המפליא לעשות",

כלומר: בצורה פלאית

ועל-טבעית (ולא שזה

מתאפשר על ידי ממוצע). הנפש הבהמית היא כזו,
שהגשמיות שברוחניות שלה, יש לה שייכות ובאפשרותה
להתלבש ברוחניות שבגשמיות של האדם העולים מן הדם.
ומכיון שהנפש הבהמית היא ה"ממוצע" בין הנפש האלקית
לבין הגוף, ועל ידה "פועלת" הנפש האלקית בגוף ועושה
את מעשה המצוה – לכן נכלל גם כוחה בקדושה בשעת
עשיית המצוה.

ה"ממוצע" בין הנפש האלקית לבין הגוף, הכוונה היא (וכאן
זה נוגע ומודגש) לחיבור בפועל הנפש האלקית בגוף: הנפש
האלקית הרוחנית יכולה להפעיל את הגוף (לעשות מצוה) רק
באמצעות הנפש החיונית הבהמית, שהיא בעצם המלוכשת
ממש בדם הגשמי. – כאן לא מדובר (כפי שיכולים לשגות
ולומר) בנפש הבהמית בתור "ממוצע" בעצם ההתאחדות של
הנפש הרוחנית עם הגוף הגשמי (שכן, ענין זה אינו נוגע כאן

~ יום שני כ' אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מוה, ואף שמהותה ועצמותה... עד עמ' 90, יבין:

הרעות של הנפש הבהמית, הן בַּשָּׂעָה זו – כשהנפש האלקית
מתבוננת בגדלותו של הקב"ה, בַּבְּחִינָה גְּלוּת וְשֵׁנָה, – הן
כאילו ישנות ונמצאות בגלות, בַּנִּזְכָּר לְעֵיל, – בפרק י"ב.

וְלִכְפֹּךְ אֵין זוֹ מְנִיעָה – אין בכך משום מניעה, מַהֲשֵׁרָאֵת

הַשְּׂכִינָה עַל גּוֹף הָאָדָם

בַּשָּׂעָה זו. – להלן

ממשיך רבנו הזקן

להסביר כיצד אכן ישנה

השראת השכינה על כל

גוף האדם על ידי מצוה

אחת. דְּתִינּוּ, – כלומר:

שֶׁכַּח נֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית

הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּעֲשֵׂיית

הַמִּצְוָה, – למשל: כוח

המעשה של היד המניחה

תפילין, הוא נְכַלֵּל מִמֶּשׁ

בְּאוֹר ה' וּמִיַּחַד בּוֹ

בְּיַחַד נִמּוֹר, – הכוח

הזה מתמזג ומתאחד

לגמרי עם אור ה' שבמצוה, וְעַל־יְדֵי־זוֹ מְמַשֵּׁךְ הָאֶרֶץ –
אור אלקי שבבחינת "הארה", לְכַלּוֹת נֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית שֶׁבְּכָל
הַגּוֹף, וְגַם עַל הַגּוֹף הַנִּשְׁמִי, – ולא רק על האבר המקיים
את המצוה, באיזו צורה נמשכת ההארה על כל נפש החיונית
ועל כל הגוף? – בַּבְּחִינָה מְקִיף מְלַמְעֵלָה מֵרָאשׁוֹ וְעַד

להלן מסביר רבנו הזקן, כיצד על ידי קיום מצוה אחת, ישנה
השראת השכינה על כל גוף האדם: וְאֵף שֶׁמְהוּתָהּ וְעִצְמוּתָהּ
שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהִמִּית שֶׁבִּלְבּוֹ, שֶׁהֵן מְדוּתֶיהָ הָרָעוֹת, עֲדִין
לֹא נִכְלָלוּ בְּקִרְשָׁהּ, – שכן, רק הלבושים וכוחות הביצוע

של הנפש הבהמית, שעל

ידם המצוה נעשית,

נכללים בקדושה, ולא

המדות שהן המהוות עצם

הנפש הבהמית – כפי

שלמדנו בפרק י"ב,

שבצדיקים בלבד, נכללות

המדות בקדושה; מְכַלֵּ-

מְקוֹם מֵאַחֵר דְּאֵתְכֶפֶין

לְקִרְשָׁהּ, – מכיוון

שהמדות הרעות נכנעות

לקדושה, וְבַעַל־בְּרָחַן

עוֹנִין אִמּוֹן, – למעשה

של הנפש האלקית,

וּמִסְכִּימִין וּמִתְרַצִּין

לַעֲשֵׂיית הַמִּצְוָה, עַל־יְדֵי הַתְּנַבְּרוֹת נִפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמִחַ
שֶׁשְׂלִים עַל הַלֵּב, – כפי שלמדנו בפרק י"ב, שעל אף שרגשי
הלב ב"בינוני" לא נכללו בקדושה, אבל יש בו הכוח לשלוט
עליהם, על ידי התבוננות בגדלות הוי' ברוך-הוא במוחו,
ולפעול על הלב בקשר לעשיית מצוות בפועל, וְהֵן – המדות

אינה אומרת שבהקב"ה נשתנה או ניתוסף משהו ח"ו על מה שהיה קודם, **בְּדִאיִתָּא בְּסִנְהֶדְרִין**¹¹ – כמו שהגמרא אומרת במסכת סנהדרין: **ד'אמר ליה הווא מינא לרבן גמליאל**, – "מין" מסויים אמר לרבן גמליאל: **אמריתו כל בי עשרה שכינתא**

שריא, – אתם אומרים שעל כל עשרה מישראל שורה השכינה, **בְּמָה שְׂכִינְתָּא אית לכו?** – אם כן, כמה שכינות יש לכם? **וְהַשִּׁיב לו'** – רבן גמליאל: **מִשָּׁל מְאֹד הַשָּׁמַשׁ הַנִּכְנָם בְּחִלּוֹנוֹת רַבִּים בּו'**, – אף שאור השמש מאיר

על ידי חלונות אין-ספור, אין בכך משום "ריבוי" של כל מיני אורות, אלא הוא אור אחד – אור השמש; כך גם כשאור השמש מאיר דרך זכוכית צבועה, והאור מקבל את צבע הזכוכית – הרי שאין בכך משום "שינוי" באור עצמו – אור השמש נשאר תמיד בגוונו העצמי. רק שבעיני המסתכל נראה האור בגוון אחר, מפני שהוא מקבל את האור על ידי השתקפותו בזכוכית הצבועה. ומכאן ה"שינוי" כביכול, הנראה לו. משל נוסף על כך (קרוב יותר לחושו של אדם): מים הנמצאים בכלי של זכוכית ומקבלים צבע הכלי – הרי שהמים עצמם לא נשתנו בצורתם, כי בהוצאת המים מהכלי, אין להם יותר צבע הכלי. כך גם בנמשל, ביחס להשראת השכינה, שהאור עצמו הוא אותו אחד, בלי שינוי וריבוי ח"ו; כל ההבדל נובע רק מן הצורה שבה אור זה מתקבל בעצם שעליו הוא שורה, **וְהַמְשָׁכִיל יָבִין**; – בין חסידים היתה "להמשכיל יבין", הוספה של ביטוי: "והעובד מרגיש". כלומר: מי שעובד את ה' מרגיש את הענין, שהוא למעלה בהרבה מאשר להבין.

רָגְלִיו. – בהקיפה את הנפש הבהמית ואת הגוף. **וְהוּא שְׂכִינְתָּא שְׂרִיא עַל רִישָׁהּ**⁸ – "על" **דִּיקָא**. – על דוקא, על הראש, בבחינת מקיף; **וְכֵן "אָכַל בִּי עֶשְׂרָה שְׂכִינְתָּא שְׂרִיא"**. – וכך גם מה שחכמינו ז"ל אומרים, שעל

כל עשרה יהודים שורה שכינה, שאין הכוונה שהשראת השכינה מורגשת בתוכם, אלא היא שורה עליהם, באופן של מקיף⁹. מכיוון שלפי האמור, קיימים הבדלים בדרגות השונות של השראת השכינה: כפי שהיא בנפש האלקית, כפי שהיא בכוח הנפש

הבהמית העושה את המצוה¹⁰, כפי שהיא בנפש הבהמית בכלל, וכפי שהיא בגוף שהיא בבחינת מקיף בלבד, על ידי עשיית מצוה, על עשרה שאינם עוסקים במצוה, על אחד שאינו עוסק במצוה (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א – כלומר: בהשראת השכינה על הגוף עצמו, אפשר גם לחלק בין ההשראה הבאה על ידי קיום מצוה, להשראה שעל עשרה מישראל וכו' – כמפורט). – בא רבנו הזקן לומר שכל אחד מאופני השראת השכינה, אינו פועל שינוי ח"ו או ריבוי באור. ההבדל הוא רק בכך, כיצד קולטים את ההשראה אותם גופים שעליהם שורה השכינה. ואילו באור עצמו אין שום שינוי. ובלשון ה"תניא": **וְהִנֵּה, כָּל בְּחִינַת הַמְשָׁכַת אֹרֶן הַשְּׂכִינָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת גִּלּוּי אֹרֶן אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא** – שכן, הקב"ה הרי נמצא בכל מקום, אלא שהוא מוסתר מהנבראים – החידוש שבהשראת השכינה הוא, שישנה ההתגלות של אור אין-סוף, גילוי זה של אור אין-סוף **אֵינוֹ נִקְרָא שְׁנוֹי חֲסִי-וְשָׁלוֹם בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְלֹא רַבּוּי**, – העובדה שקודם לא היתה השראת השכינה ולאחר מכן היא ישנה –

7. "הוא לשון הזהר דלעיל" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כיון שאיסור גילוי הראש (דבזהר) הוא תמיד – גם שלא בשעת עשיית מצוה, מובן דהטעם ע"ז – דשכינתא שריא – הוא ג"כ תמיד, דתמיד שריא (ולא שנעשה זה ע"י עשיית מצוה), ולכן צ"ע בפ"ה התניא". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם זה אינו שייך לעשיית מצוה (ובזה תובן קצת השייכות כאן)". הרבי שליט"א מתרץ בהערתו האמורה: לכאורה אין למאמר חכמינו ז"ל זה כל שייכות לענינו בו מדובר אודות האור המקיף הנמשך על הנפש הבהמית ועל הגוף על ידי מצוה, שכן מה שהשכינה שורה על כל עשרה בישראל, זהו תמיד, גם כשאין הם עוסקים במצוה. אלא, מתרץ הרבי שליט"א: אדרבה, היא הנותנת. רבנו הזקן רוצה הרי לומר שהארת השכינה מאירה בדרך מקיף על כל הנפש הבהמית ועל כל הגוף (כפי שאומר הלשון "מראשו ועד רגליו") ולא רק על אותו חלק בגוף או אותו כוח של הנפש הבהמית המבצע את המצוה בפועל. לכן מביא רבנו הזקן מאמר חכמינו ז"ל זה, המדבר אודות כל בי עשרה – גם כשאין הם בשעת מעשה עוסקים במצוה – ובכל זאת שורה השכינה עליהם – בדרך מקיף על-כל-פנים. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע – שהיה נכלל באור ה'. ולא עוד – שנכלל ממש". 11. לט, א.

~ יום שלישי כ"א אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 90, פרק לו והנה... עד עמ' מו, מהאר"ז ל.

העולמות שווים. פירוש הדבר: לגבי הקב"ה אין העולמות והמדריגות העליונות ביותר תופסים מקום כלל, בדיוק כפי שהדבר ביחס לעולמות ולמדריגות התחתונות; הקב"ה נמצא בתחתונים באותה מדה שהוא נמצא בעליונים. לכן, מן ההכרח לומר, שמשמעות

"בתחתונים" היא לגבי העולמות: בהם ולגביהם קיים סדר השתלשלות של עולמות שהם עליונים ותחתונים במעלה ובמדריגה. העליונות והנחיתות מתבטאות בכך שבעולמות העליונים ישנו גילוי אלקות, אלקות היא שם בהתגלות; ואילו בעולמות התחתונים האלקות מוסתרת

ונעלמת. ובהתאם לכך – עולמנו אנו, העולם הזה, הוא התחתון ביותר, מפני שבו האלקות מוסתרת ונעלמת יותר מאשר בכל שאר העולמות. והנה, לא שייך לפניו יתברך בחינת מעלה ומטה, – עליון ותחתון במדריגה, כי הוא יתברך ממלא כל עולמין בשנה. – הוא נמצא בעולמות התחתונים באותה מדה כמו שהוא נמצא בעולמות העליונים, ולכן, אין הבדל לגביו בין העולמות העליונים והעולמות התחתונים, אלא באור הענין, – מה שחכמינו ז"ל אומרים, שהקב"ה נתאוו להיות לו "דירה בתחתונים", שאין הכוונה לתחתונים לגביו יתברך, אלא, כפי שיסביר, שלגבי העולמות עצמם הם נקראים 'תחתונים', כי קדם שנברא העולם – כלומר, כל העולמות, היה הוא לבדו יתברך יחיד ומיוחד, וממלא כל המקום היה שפרא בו העולם, – כל שיכול היה להיחשב כמקום וכאפשרות לבריאת העולמות – היה ממולא באור אין-סוף; וגם עתה – לאחר בריאת העולמות, כן הוא לפניו יתברך. – כלומר: לגבי הקב"ה אין הבדל בין לפני הבריאה לבין לאחר הבריאה; הבריאה כולה לא יצרה שום שינוי בו יתברך ובייחודו המוחלט. רק שששנוי הוא אל המקבלים חיותו ואורו יתברך, – לגבם נתהווה שינוי: לפני הבריאה לא היו בנמצא "מקבלים" לקבל את החיות והאור, ואילו לאחר הבריאה – ישנם "מקבלים", שמקבלים – את החיות והאור ממנו יתברך, על ידי לבושים רבים המכסים ומסתירים אורו יתברך, – שכן, בלי אותם לבושים לא היו יכולים לקבל את החיות והאור והיו מתבטלים

פרק לו. בפרק הקודם החל רבנו הזקן להסביר את המלה "לעשותו" (מלת הסיום של הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובלבבך לעשותו") – שתכלית הכל היא "לעשותו", לקיים מצוות במעשה. וזאת משום שעל ידי מעשה, נמשך אור השכינה גם על הנפש הבהמית והגוף ולא רק על הנפש האלקית. ברם, עדיין הדברים טעונים הסברה: מהי המעלה הגדולה המיוחדת בהמשכת האור על הנפש הבהמית והגוף, שבגללה מהווה המעשה את התכלית? – לכן יסביר רבנו הזקן בפרק לו, שכל תכלית בריאת העולמות היא, כי נתאוו

הקב"ה להיות לו "דירה בתחתונים", בעולמות התחתונים ובנבראים – ובעיקר בעולם הזה, שהוא העולם התחתון ביותר, בו שורר חושך כפול ומכופל. והכוונה היא להפוך את החושך לאור, ושיאיר בו אור אין-סוף במדה מרובה יותר מאשר בעולמות העליונים. ולכן, מתבטאת ה"תכלית", בקיום מצוות במעשה דוקא. שכן, על-ידיהם מתבצע ענין הדירה בתחתונים, שבנפש הבהמית ובגוף, ובאמצעותם בכל העולם כולו – יאיר אור אין-סוף.

והנה, מודעת זאת מאמר רז"ל, – ידוע מאמרם של רבותינו זכרונם לברכה, שתכלית בריאת עולם-הזה הוא שנתאוו הקדושי-ברוך-הוא להיות לו דירה בתחתונים. – כלומר: שבתוך הנבראים התחתונים תתגלה עצמות אור אין-סוף כמו שהוא, בלי כל לבוש והסתרה: כאדם, למשל, הגר בדירה, שעצם האדם נמצא בדירה. להלן מסביר רבנו הזקן, שמשמעות "דירה בתחתונים" היא: בעולם הזה. ברם, כדי להקל את המשך הלימוד, מן הראוי להקדים הסבר קצר לגבי מה שחכמינו ז"ל אומרים, שנתאוו הקב"ה להיות לו "דירה בתחתונים": אין לומר שלגבי הקב"ה נחשבים עולמות אלה כתחתונים וכבעלי מדריגה פחותה יותר לעומת עולמות אחרים הנחשבים כאילו לעליונים וכבעלי מדריגה נעלה יותר – שכן, משמעות קביעה כזו היא, שלגבי הקב"ה העולמות העליונים קרובים אליו מפני שהם במדריגה עליונה יותר מאשר העולמות התחתונים שרחוקים ממנו מפני שהם במדריגה פחותה יותר – וזה אינו אמת, כי לגבי הקב"ה, כל

1. מדרש תנחומא נשא, ז, א.

והעלם ניכרת אז מעלת האור והגילוי, או שהתכלית היא בעולמות התחתונים בהם אלקות בעלם (אלא, שכדי שיווצרו עולמות תחתונים, היה צריך להיות סדר ההשתלשלות, והיבראותם המוקדמת של העולמות העליונים), אך כיוון שאין שום תכלית בהעלמת האור האלקי – הרי הכוונה היא להפוך את החושך וההעלם לאור וגילוי. – וזהו תוכן מאמר חכמינו ז"ל ש"נתאזה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים": שהתכלית היא שבכל העולמות התחתונים, בהם שורר חושך והעלם – יומשך אור וגילוי במדה מרובה יותר מאשר בעולמות העליונים, עד כדי שיוכלו להיות ל"דירה" לו יתברך – כפי שיוסבר להלן. **והנה, תכלית השתלשלות העולמות**

וירידתם ממדרגה למדרגה – אינו פשוט עולמות העליונים, – בהם ישנו גילוי אלקות, הואיל ולחם – לעולמות העליונים מהווה הדבר ירידה מאור פניו יתברך, – שכן, בהיותם "עולם", מלשון העלם, אין האלקות בהתגלות גמורה בהם, אלא על ידי אי אלו לבושים, והרי זו ירידה לגבי מה שהיה לפני בריאת עולמות אלה, שאז היתה אלקות בהתגלות גמורה – ולכן אי אפשר לומר שהתכלית היא בגילוי האלקות שבעולמות העליונים, מאחר שגילוי זה הוא העלם וירידה לגבי מה שהיה קודם, והתכלית היא הרי בגילוי האור ולא בהעלם ובירידת האור, אלא התכלית היא **עולם הזה התחתון, – וכל העולמות העליונים נבראו במגמה, שהאור האלקי ירד בהשתלשלות ממדרגה עליונה לתחתונה ממנה, עד להיווצרות עולם של חושך והעלם – עולם הזה – ודוקא העולם הזה הוא התכלית, מפני ש**כך עלה בראשו יתברך להיות נחת רוח לפניו יתברך, כי אתכפא סטרא אחרא** – כשהסטרא אחרא נכפפת ונכנעת לקדושה, ו**אתהפך חשוכא לנהורא**, – וחושך הקליפות נהפך לאור של קדושה, **שיאיר אור ה' אין-סוף ברוך-הוא במקום החשך והסטרא-אחרא של כל עולם הזה בלוי, ביתר שאת ויתר עז** – ביתר עליונות וביתר חזק, **ויתרון אור מן החשך**, – כשהחושך עצמו נהפך לאור, באה מזה מעלה נוספת באור. כלומר: האור מאיר בעולם הזה ביתר תוקף, מהארתו**

במציאות לגמרי. **בדכתיב: – כמו שכתוב: "כי לא יראני האדם וחי"**, – ולא רק האדם, שהוא בעל גוף גשמי, אלא גם החבראים הרוחניים, כמלאכים, אינם יכולים לקבל את האור והחיות האלקית בלי לבושים המסתירים; **ובדפ"שו רז"ל:**

שאפלו מלאכים הנקראים "חיות" – הקודש, אין רואין בו. – אלקות, אלא על-ידי לבושים המסתירים ומאפשרים שיוכלו לקבל. הרי, שכל העולמות והנבראים מקבלים את חיותם האלקית על ידי לבושים והסתרים. ובכך, כפי שיוסבר כאן מיד, מתבטא ההבדל בין העולמות התחתונים: החיות האלקית בעולמות העליונים היא יותר בהתגלות, והסתרתה היא במדה פחותה יותר. ואילו

בעולמות התחתונים – החיות האלקית מוסתרת יותר. וזהו **ענין השתלשלות העולמות וירידתם ממדרגה למדרגה**, – כלומר, ההשתלשלות והירידה המדרגת של העולמות, מעולם לעולם, מתבטאת במדת ההסתרה שלהם, **על-ידי רבוי הלבושים המסתירים האור והחיות שממנו יתברך, – ככל שרבים הלבושים וההסתרה גדלה – כך גדלה הירידה, עד שנברא עולם הזה הגשמי והחמרי ממש, – העולם הזה הוא "גשמי" – שלכן לא נראית בו כלל האמת שהחיות האלקית מחיה כל דבר, ונוסף לכך הוא גם "חומרי", שלכן נראה גם השקר כאמת, והוא – העולם הזה, התחתון במדרגה, – בין כל העולמות, שאין תחתון למטה ממנו, בענין הסתר אורו יתברך וחשך כפול ומכפל, – אין עולם שבו האור כל כך מוסתר כמו שהוא בעולם הזה, עד שהוא – עולם הזה, **מלא קליפות וסטרא-אחרא, שהן נגד ה' ממש, לומר: "אני ואפסי עוד"**. – הקליפות אומרות על עצמן שהן הן המציאות הבלעדית ומלבדן – אפס. מכל האמור מובן, שהמשמעות של "בתחתונים", היא – העולם הזה, בהיותו התחתון ביותר במדרגה. מעתה, כיוון שקיימת השתלשלות אחת של עולמות עליונים ותחתונים, יש מקום לדון, אלו מהם הם עיקר ותכלית ההשתלשלות: העולמות העליונים שבהם ישנו גילוי אלקות, ואילו העולמות התחתונים באים רק כדי להבליט את מעלת העליונים, כי כשקיים חושך**

הפסוק ומפרשו כפירוש רש"י, שהקב"ה לא יכסה את עצמו בכנף ובלבוש – ולאחר מכן הוא ממשיך בסיום הפסוק: וְהָיוּ עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ, – את הקב"ה; וּבְתִיבָה: "בִּי עֵין בְּעֵין יֵרָאוּ וְגו'", – העין שלמטה תראה את העין שלמעלה, כלומר: יראו

בפועל את ההתגלות של אור הוי'; וּבְתִיבָה: "לֹא יִהְיֶה לָךְ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וְגו'", בִּי ה' יִהְיֶה לָךְ לְאוֹר עוֹלָם וְגו'". – את אור ה' שיאיר לעתיד-לבוא בלי שום לבוש, יוכלו לקבל על ידי התורה שלומדים עתה. ורבנו הזקן מסיים את מה שאמר קודם: שתכלית כל העולמות היא העולם הזה, במקום החושך והקליפות דוקא. שעל ידי עבודה נשברת הסטרא-אחרא והחושך נהפך לאור. ועל-ידיה יאיר בעולם הזה, אור

גדול בהרבה מאשר בעולמות העליונים. ברם, גילוי אור כזה בעולם הזה, יאיר הרי רק לעתיד-לבוא, ואילו כעת האור הוא בהעלם – על כך אומר רבנו הזקן להלן, שימות המשיח וזמן תחיית המתים הוא, אכן, כל התכלית והשלמות של בריאת העולם הזה: וְנִדְעָ, שְׁיִמּוֹת הַמְּשִׁיחַ, וּבְפֶרֶט בְּשִׁיחֵי הַמֵּתִים, הֵם תְּכִלִּית וְשְׁלֵמוֹת בְּרִיאַת עוֹלָם הַזֶּה, שְׁלֵכָה נִבְרָא מִתְחַלְתָּו. – שיהיה כמו בימות המשיח ותחיית המתים.

* הגהה (וּקְבֻלַּת שָׁכָר – עבור העבודה שבעולם הזה, עֲקָרוֹ בְּאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי, – שכן, לכאורה ימות המשיח ותחיית המתים הם הזמן של קבלת שכר, ולא הזמן כשהעולם הוא כך מצד תכלית בריאתו – לכן מעיר רבנו הזקן, שעיקר קבלת השכר הוא באלף השביעי, ועד אז נוצרת בעיקר בעולם התכלית והשלמות של בריאתו, בְּמֹו שְׁבִתוֹב בְּלִקוּמֵי תוֹרָה מְהֵרָא ו'ל):

בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים, – מאשר הארת האור האלקי בעולמות העליונים, שְׁמַאִיר שֵׁם עַל־יְדֵי לְבוּשִׁים וְהַסְתָּר פְּנִים, – שגם בעולמות העליונים ההארה היא על ידי לבושים, שפנימיות האור מסתתרת, הַמְסְתִּירִים וּמַעֲלִימִים –

הלבושים והסתר פנים מעלימים ומסתירים על אור אֵין־סוֹף בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא יִפְתָּלוּ – העולמות, בְּמִצִּיאוֹת. – שכן, אם האור היה מאיר בלי לבושים, היו העולמות בטלים במציאות. נמצא שבעולמות העליונים אין אור אֵין־סוֹף מאיר כמו שהוא; ואילו בעולם הזה יאיר האור כמו שהוא בלי לבושים באמצעות הכנעת הסטרא-אחרא, כאמור. ברם, הדבר טעון הסברה: מאחר שגם העולמות הרוחניים והעליונים יותר אינם יכולים לקבל את האור רק על ידי לבושים, כיצד, איפוא, יוכלו לקבל את האור בעולם הזה בלי לבושים?! – את זה מסביר רבנו הזקן בהמשך הדברים, שלשם כך נתן הקב"ה את התורה, הנותנת כוח לקבל את אור אֵין־סוֹף כמו שהוא, ועם זאת לא להיות בטלים במציאות: וְלֹא – ולכן, נִתַּן הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁנִּקְרְאתָ עוֹז וְכֹחַ, – והיא הנותנת כוח לקבל את גילוי אור אֵין־סוֹף בלי לבושים, וּבְמֵאֵמֶר רַ"ל⁵ שֶׁהַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא נִוִּתָּן בְּכַח בְּצִדִּיקִים לְקַבֵּל שְׁכָרָם לְעֵתִיד לְבָא, – ולשם מה, ומהו פעולתו של כוח זה? – כדי שְׁלֹא יִתְפָּתְלוּ בְּמִצִּיאוֹת מִמֶּשׁ בְּאוֹר ה', הַנִּגְלָה לְעֵתִיד בְּלִי שׁוּם לְבוּשׁ, בְּדְבָתִיב: – כמו שכתוב: "וְלֹא יִבְנֶה עוֹד מוֹרֶיךָ [פְּרוּשׁ, שְׁלֹא יִתְכַסֶּה מִמֶּךָ בְּכִנָּף וּלְבוּשׁ], – שהקב"ה לא "יתכסה" עוד. שכן, ישנו פירוש המפרש את כוונת הפסוק על אי-עצירת גשמים, ולכן מפסיק רבנו הזקן באמצע

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה לתרץ בזה קשיא הידועה: דאין לברוא דבר גדול ונעלה אך ורק בשביל דבר קטן ממנו. ולזה מבאר דעוה"ז (ע"י העבודה, דרך בעולם מלא קליפות אפשרית היא) נעשה ביתר שאת כו'". כ"ק אדמו"ר שליט"א מעיר בהערתו זו, כפי הנראה מאריכות לשונו של רבנו הזקן, שאינו מסתפק בסיום (שהעולם הזה הוא ה"תכלית"). מפני שכן "עלה ברצונו יתברך להיות לו נחת רוח כד אתכפא...") (ורבנו הזקן מוסיף, שאור אֵין־סוֹף ברוך־הוא יאיר במקום החושך של העולם הזה ביתר שאת ויתר עז מהארתו בעולמות עליונים – אומר על כך כ"ק אדמו"ר שליט"א, שכונת רבנו הזקן לתרץ את הקושיא הידועה: כיצד יכולים לומר שהעולמות העליונים, בהם מאיר כל כך הרבה אור אֵין־סוֹף ברוך־הוא, הם בשביל התכלית של העולם הזה בו מאיר אור אֵין־סוֹף ברוך־הוא, בהעלם? הרי, לא בוראים "דבר גדול בשביל דבר קטן"? לכן מסביר רבנו הזקן, שהעולם הזה (על ידי העבודה של "אתהפכא", האפשרית רק בעולם הזה המלא קליפות) יתעלה במדה כזו, שבו יאיר אור אֵין־סוֹף ברוך־הוא ביתר שאת ויתר עז מאשר בעולמות העליונים כו'. 5. סנהדרין ק, ב. 6. ישעי' ל, כ. 7. ישעי' נב, ח. 8. ישעי' ס, יט.

~ יום רביעי כ"ב אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מו, וגם כבר ה'... עד עמ' 92, ארצ' וגו'.

פְּרָחָה נִשְׁמָתָן בּוֹ, – כִּלְתָה נַפְשָׁם וְנִתְבַּטְלוּ בִּמְצִיאוֹת, אֲלֵא שֶׁהַחַיִּיטָה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לָהֶן – אֵת הַנִּשְׁמָה, בְּטֵל שְׁעִתִּיד לְהַחְיֹת בּוֹ אֶת הַמֵּתִים, וְהוּא טֵל תּוֹרָה – שֶׁכֵּן, בְּתוֹרָה יִשְׁנֵן בַּחֲנִינֵי "מִטֶּר" וּבַחֲנִינֵי "טֵל", שֶׁנֶּקְרָא "עֵז", – הַחוּזֵק וְהַכּוֹחַ

לְקַבֵּל הַהִתְגַּלּוּת הָאֱלֹקִית וְשֵׁלָא לְהִתְבַּטֵּל בִּמְצִיאוֹת, כִּפִּי שְׁנוֹכַר לְעֵיל בְּקִשְׁר לְצִדִּיקִים לְעִתִּיד-לְבֹא. כְּמֵאמֶר רַז"ל¹⁴: "כָּל הָעוֹסֵם בְּתוֹרָה – טֵל תּוֹרָה מִחֵיָּהּ בּוֹ". – הִרִי, שֶׁהַכּוֹחַ לְהַחְיֹת, בֵּא מִבַּחֲנִינֵי "טֵל" שֶׁבְּתוֹרָה. וּבִאֲוֹתוֹ טֵל הַחֲזִיר הַקֶּבֶה אֵת הַנִּשְׁמָה לְיִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת מֵתָן תּוֹרָה – בְּלִי עֲנִיָּה שֶׁל תַּחֲיִית הַמֵּתִים – שֵׁלָא יִתְבַּטְלוּ בִּמְצִיאוֹת לְנוֹכַח גִּילּוֹי הָאוֹר הָאֱלֹקִי שֶׁהִתְגַּלָּה אֵז בְּאוֹפֶן שֶׁל מַעֲיֵן יְמוֹת הַמִּשְׁחָה וְלְעִתִּיד-לְבֹא. שְׁאֲחֵרֶכֶף – אַחֲרֵי מֵתָן תּוֹרָה, גֵּרָם הַחֲטָא – שֶׁחֲטָאוּ וְנִתְנַשְּׁמוּ הֵם וְהָעוֹלָם, עַד עַתָּה קֵץ הַיָּמִין, – כְּשִׁיתְגַּלָּה "יְמִינוֹ" שֶׁל

הַקֶּבֶה, שְׁאֵז יִזְדַּכֵּךְ גִּשְׁמִיּוֹת הַגּוֹף וְהָעוֹלָם, וְיִזְכֹּל לְקַבֵּל גִּלּוֹי אֹרֶךְ ה', שְׁיֵאִיר לְיִשְׂרָאֵל עַל-יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁנֶּקְרָא "עֵז". – וְהִיא הַנּוֹתֵנָת כּוֹחַ לְקַבֵּל אֵת הַהִתְגַּלּוּת. וּמִתְרַוֵּן הַהֲאָרָה לְיִשְׂרָאֵל – יְגִיָּה חֲשָׁךְ הָאֲמוֹת גַּם בּוֹ, בְּדִכְתִּיב: – כִּמוּ שֶׁכְּתוּב¹⁵: "וְהָלַכְוּ גוֹיִם לְאַרְבֶּךָ וְגוֹ", – שֶׁל יִשְׂרָאֵל; וּבְדִכְתִּיב¹⁶: – אֲמוֹת הָעוֹלָם יֹאמְרוּ לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל: "בֵּית יַעֲקֹב לָבוֹ וְנִגְלָה בְּאֹרֶךְ ה'", וּבְדִכְתִּיב¹⁷: "וְנִגְלָה בְּבוֹד ה', וְרָאוּ כָּל בָּשָׂר יַחֲדוֹ וְגוֹ", – "כָּל בָּשָׂר" – כָּל אָדָם, גַּם שֶׁל אֲמוֹת הָעוֹלָם; וּבְדִכְתִּיב¹⁸: "לְבֹא בְּנִקְרָת

וְגַם – לֹא זֶה בְּלִבְדֵּי שֶׁזֶה יִהְיֶה לְעִתִּיד, אֲלֵא בְּכָר הָיָה לְעוֹלָמִים מַעֲיֵן זֶה, – מַעֲיֵן גִּילּוֹי יְמוֹת הַמִּשְׁחָה וְתַחֲיִית הַמֵּתִים, כִּבְר הִיָּה בִּשְׁעַת מֵתָן תּוֹרָה, בְּדִכְתִּיב: – כִּמוּ שֶׁכְּתוּב¹⁹: "אֵתָה הָרָאָה לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מַלְבָּדוֹ" – "הָרָאָה" מִמֶּשׁ, בְּרָאָה חוֹשִׁיית, – כִּי, כְּשִׁאֲוִרִים "הִרָאָה" – הִרָאָה אֵת עֲצֻמָּה, הִרִי הַכּוֹנֵנָה שֶׁרָאוּ אוֹתוֹ, וְזוּהִי רָאִיָּה מוֹחֲשִׁית, בְּדִכְתִּיב: – כִּמוּ שֶׁכְּתוּב²⁰: "וְכָל הָעָם רֹאִים אֵת הַקּוֹלוֹת" – "רֹאִים אֵת הַנִּשְׁמָע", – אֵת כָּל גִּילּוֹי מֵתָן תּוֹרָה שֶׁקִּלְטוּ – הֵם רָאוּ מִמֶּשׁ; וּפֶרְשׁוֹ רַז"ל²¹: מִסְתַּבְּלִים לְמִזְרָח וְשׁוֹמְעִין אֵת הַדְּבָר יוֹצֵא אֲנִכִּי בּוֹ, – ה' אֱלֹקֶיךָ, וְכֵן לְאַרְבַּע רוּחוֹת וְלִמְעָלָה וְלִמְטָה, – מִכָּל צֶד שֶׁאֵלָיו הִסְתַּכְלוּ נִשְׁמַע מִשֶּׁם הַדְּבָר "אֲנִכִּי ה' אֱלֹקֶיךָ". וּבְדִכְתִּיב²²: "וְכָל-פֶּה שֶׁמִּפְרֹשׁ ב'תִּיקוֹנִי זוֹהֵר": דְּלִית אֲתֵר דְּלָא מְלִיל מִנִּיה עֲמָהוֹן בּוֹ, –

וְגַם כִּבְר הִיָּה לְעוֹלָמִים מַעֲיֵן זֶה בִּשְׁעַת מֵתָן תּוֹרָה כְּדִכְתִּיב אֵתָה הִרָאָה לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מַלְבָּדוֹ מִמֶּשׁ בְּרָאִיָּה חוֹשִׁיית כְּדִכְתִּיב וְכֵן לְאַרְבַּע רוּחוֹת וְלִמְעָלָה וְלִמְטָה, – מִכָּל צֶד שֶׁאֵלָיו הִסְתַּכְלוּ נִשְׁמַע מִשֶּׁם הַדְּבָר "אֲנִכִּי ה' אֱלֹקֶיךָ, וְכֵן לְאַרְבַּע רוּחוֹת וְלִמְעָלָה וְלִמְטָה, – מִכָּל צֶד שֶׁאֵלָיו הִסְתַּכְלוּ נִשְׁמַע מִשֶּׁם הַדְּבָר "אֲנִכִּי ה' אֱלֹקֶיךָ". וּבְדִכְתִּיב²²: "וְכָל-פֶּה שֶׁמִּפְרֹשׁ ב'תִּיקוֹנִי זוֹהֵר": דְּלִית אֲתֵר דְּלָא מְלִיל מִנִּיה עֲמָהוֹן בּוֹ, – שֶׁאֵין מִקּוֹם מִמֶּנּוּ לֹא דִיבֵר – הַקֶּבֶה – אֲתָם. וְחֵינּוּ, – כֵּךְ הִיָּה הַדְּבָר, מִפְּנֵי גִלּוֹי רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ בְּעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, שֶׁהֵן בְּלָלוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא – הַתּוֹרָה, הִיא פְּנִימִית רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ וְחֻקֵּימָתוֹ, וְאֵין שֶׁם הַסֵּתֶר פְּנִימִי בְּלָל, – וּמִשּׁוֹם כֵּךְ הִיָּתָה הַתְּגַלּוּת אֱלֹקוֹת בְּכָל הָעוֹלָם. כִּמוּ שֶׁנֶּאֱמַר²³: "כִּי בְּאֹרֶךְ פְּנִיךָ נִתְּנָה לָנוּ תּוֹרַת חַיִּים". – הִרִי שְׁתוֹרָה בֵּאָה מִ"אוֹר פְּנִיךָ" – הָאוֹר הַפְּנִימִי שֶׁל אֱלֹקוֹת. וְלָכֵן – מִפְּנֵי שֶׁהִיָּתָה הַתְּגַלּוּת אֱלֹקוֹת, הָיָה – בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת מֵתָן תּוֹרָה, בְּמִלִּים בְּמִצִּיאוֹת מִמֶּשׁ, כְּמֵאמֶר רַז"ל²⁴: שְׁעַל כָּל דְּבָר

9. דְּבָרִים ד, לָה. 10. שְׁמוֹת כ, טו; בְּמִכְלִיתָא (מִוִּבָּא בְּרִש"י) עַל הַפִּסּוּק. 11. רָאִה שְׁמוֹת רַבָּה ה, ט. 12. בְּתַפִּילַת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה. 13. שְׁבַת פַּח, ב. 14. רָאִה שְׁבַת קִיא, ב. 15. יִשְׁעִי ס, ג. 16. שֶׁם, ב, ה. 17. שֶׁם, מ, ה. 18. שֶׁם, ב, כָּא. 19. דְּבָרִים ד, לָה. 20. שְׁמוֹת כ, טו; בְּמִכְלִיתָא (מִוִּבָּא בְּרִש"י) עַל הַפִּסּוּק. 21. רָאִה שְׁמוֹת רַבָּה ה, ט. 22. בְּתַפִּילַת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה. 23. שְׁבַת פַּח, ב. 24. רָאִה שְׁבַת קִיא, ב. 15. יִשְׁעִי ס, ג. 16. שֶׁם, ב, ה. 17. שֶׁם, מ, ה. 18. שֶׁם, ב, כָּא.

"והופע בחדר גאון עוזר על כל יושבי תבל ארצך וגו'" – כל – גם אומות העולם. הרי, שתהיה אז התגלות אלקות בעולם גם בשאר העמים. בכך מתבטאת תכלית ושלמות העולם הזה, כפי שהעולם יהיה בימות המשיח ותחיית המתים.

הצורים ובסעפי הסלעים מפני פחד ה' וחדר גאון וגו', – זה מוסב על האומות, שיהיו אז חדורים ברוב פחד – שכן, על בני ישראל שיהיו אז מיוחדים ומאוחדים עם הקב"ה, לא מתאים לומר שהם ימהרו להתחבא בצורים וכו'. וכמו שאומרים:

ליקוטי אמרים

מפני פחד ה' וחדר גאון וגו' וכמ"ש והופע בחדר גאון עוזר על כל יושבי תבל ארצך וגו':

~ יום חמישי כ"ג אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 92, פרק לז. והנה... עד עמ' מז, התפלה.

שבעל השדה משלם לזה שחורש וזורע את שדהו (שאין הזורע מייצר את הממון כו') מהשאינן בנידון דידן שהמצוה עושה את השכר שלה". כי בעשייתה – של המצוה, ממשיך האדם גלוי אור אינסוף ברוך הוא מלמעלה למטה, להתלבש בגשמיות עולם הזה, בדבר שהיה תחלה תחת ממשלת קליפת נגה, ומקבל חיותה ממנה, – שיומשך גילוי אור אין סוף ברוך הוא בדבר הגשמי, שהרי כל דבר גשמי מותר, מקבל חיותו מקליפת נוגה ונתון לשליטתה, כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, שהם כל דברים המהורים ומתרים שגששית בהם המצוה מעשיית, כגון:

– [הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ומביא דוגמא מהחי, צומח, דומם": קלף התפליין ומזוזה וספר תורה, – הקלף הרי מקבל חיותו מקליפת נוגה, ועל ידי הפיכתו למצוה של תפליין, או מזוזה, או ספר תורה, נמשך באותו קלף, גילוי אור אין סוף הנמשך על ידי המצוה. – הכרחי הרי שהדבר בו נעשה המצוה, יהיה טהור ומותר – וכמאמר רבנן זכרונם לברכה: לא הכשר למלאכת שמים – לדבר שייעשה בו מצוה, אלא טהורים ומתרים בפיך, – בפיו של יהודי לאכילה, וכן אתרוג שאינו ערלה, – בהגהה הבאה, מסביר רבנו הזקן, מדוע אין האתרוג נעשה מצוה, אם הוא עדיין בשנות ערלה: * הגהה (שהערלה היא משלש

פרק לז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שמשמעות מאמר חכמינו ז"ל: "נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים", היא – העולם הזה – בעיקר, שהוא העולם התחתון ביותר. תחתונותו מתבטאת בכך שהאור האלקי מוסתר בו יותר מאשר בשאר כל העולמות, ושורר בו "חשך כפול ומכופל" – וכו' רצה הקב"ה שתהיה לו נחת רוח, על ידי הפיכת חושך העולם הזה לאור, שיאיר בעולם הזה אור אין סוף בלי שום לבושים, ובהתגלות יותר מאשר בעולמות העליונים. דבר זה יוממש בימות המשיח ותחיית המתים, שאז תהיה תכלית השלימות של העולם הזה. שכן, הוא נוצר מלכתחילה בכוונה זו, שתאיר בו אלקות בגילוי

מוחלט, עד שאפילו אומות העולם יראו אלקות. והנה, תכלית השלימות תהיה של ימות המשיח ותחיית המתים, שהוא גלוי אור אינסוף ברוך הוא בעולם הזה הגשמי – תלוי במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות – ההתגלות שהיתה בשעת מתן תורה, באה, כאמור, בהתעוררות מלמעלה, שלא עלידי עבודה מלמטה; ואילו ההתגלות שתהיה לעתיד לבוא, תלויה בעבודתנו ומעשינו בזמן הגלות, כי הגורם שכר המצוה – היא המצוה בעצמה, – שכר המצוה הרי הוא התגלות אור אין סוף ברוך הוא, וה"גורם", המביא ויוצר התגלות זו, הרי זה המצוה עצמה. [הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דלא כדוגמת ממון

הנפש הבהמית שמקליפת נוגה, מתעלה בקדושה על ידי עשיית מצוה. עתה יוסבר, שלא דוקא על ידי עשיית מצוות מעשיות נכלל כוח הנפש החיונית בקדושה, אלא גם מצוות כלימוד תורה, קריאת שמע ותפילה – מצוות שמקיימים אותן בדיבור בלבד, ולא בכוח המעשה – גם בקיומן שלהן משתמשים בכוח הנפש החיונית הבהמית שמקליפת נוגה, ולכן נכלל אותו כוח בקדושה. וְגַם בְּמִצְוֹת תִּלְמוּד תּוֹרָה וּקְרִיאַת שְׁמַע וְתַפִּלָּה וּכְיוּצָא בָהֶן, – נכלל על ידן כוח הנפש החיונית הבהמית באור אין-סוף ברוך-הוא, אִף שְׂאִינָן בַּעֲשִׂיָּה גִשְׁמִית מְמַשׁ – אף שמצוות אלו לא קיימו באמצעות עשיה גשמית ממשית, שֶׁתַּחַת מְמַשְׁלֵת קְלִיפַת נֶגַה – אלא על-ידי דיבור בלבד. מִכָּל-מִקּוֹם הָא קִיּוּמָא-לָן – הרי מקובל עלינו, דְּהִרְהוּר לָאו בְּדִבּוּר דְּמִי, –

ליקוטי אמרים

הגהה

(שהעולה היא משלש קליפות הטמאות לגמרי שאין להם עליה לעולם כמ"ש בע"ח וכן כל מצוה הבאה בעבירה ח"ו):

א"ס ב"ה שהוא רצונו ית' המלוכש בהם מאחר שאין שם בחי' הסתר פנים כלל להסתיר אורו ית' וכן כח נפש החיונית הבהמית שבאברי גוף האדם המקיים המצוה הוא מתלבש ג"כ בעשיה זו ועולה מהקליפה ונכלל בקדושת המצוה שהיא רצונו ית' ובטל באור א"ס ב"ה וגם במצוות תלמוד תורה וק"ש ותפלה וכיוצא בהן אף שאינן בעשיה גשמית ממש שתחת ממשלת קליפת נוגה מ"מ הא קיימא לן דהרהור לאו כדבור דמי ואינו יוצא ידי חובתו עד שיוציא בשפתיו וקיימא לן דעקימת שפתיו הוי מעשה כי אי אפשר לנפש האלהית לבטא בשפתיים ופה ולשון ושיניים הגשמיים כי אם ע"י נפש החיונית הבהמית המלוכשת באברי הגוף

קְלִיפֹת הַטְּמָאוֹת לְגַמְרֵי שְׂאִין לָהֶם עֲלֵיהָ לְעוֹלָם, – עולה איננה יכולה להתעלות, אף פעם, לקדושה. וכך גם כל אותם דברים המקבלים חיותם משלוש הקליפות הטמאות, אינם יכולים להתעלות לקדושה, גם כשעושים בהם מצוה, כְּמוֹ

שְׂפָתוֹב בְּעֵין חַיִּים, וְכֵן כָּל מִצְוָה הַבָּאָה

בְּעִבְרָה חֲסִידִי שְׁלוֹם – כי העבירה, הרי מקבלת חיותה משלוש הקליפות הטמאות לגמרי, ולכן אין היא יכולה להתעלות לקדושה):

הַצִּדְקָה שְׂאִינָן גּוֹל,

וְכִיּוּצָא בָהֶם, – דברים

גשמיים אחרים בהם

עושה מצוה, שלפני

עשיית המצוה בהם, היו

תחת ממשלת קליפת נוגה

וקיבלו חיותם ממנה, ועל

ידי עשיית המצוה בהם,

מתאחדים הדברים עם

הרצון העליון. ברם,

כשהדברים בהם הוא

מקיים מצוה, הם דברים

מותרים וטהורים, וזה

נעשה שלא על ידי עבירה

– פועלת המצוה באותם דברים, שהיו עד אז תחת ממשלת קליפת נוגה, להתעלות ולהתאחד עם אור אין-סוף ברוך-הוא, ובלשון ה"תניא": "וְעָכְשׁוּ שְׂמִימָם בָּהֶם מִצְוֹת ה' וְרָצוֹנוֹ – הָרִי הַחַיּוֹת שֶׁבָּהֶם – החיות שבקלף התפילין, או האתרוג, או דמי הצדקה, עוֹלָה וּמִתְבַּטֵּל וְנִכְלָל בְּאוֹר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, שְׂהוּא רָצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ הַמְּלִכֶשׁ בָּהֶם, – כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, שרצונו של הקב"ה מלוכש במצוה, שהקב"ה רוצה שיהודי יעשה אותה מצוה; מֵאַחֵר שְׂאִין שֶׁם בְּחִינַת הַסֵּתֶר פְּנִים כָּלֵל לְהַסְתִּיר אוֹרֵי יִתְבַּרְךָ. – לכן נכללת החיות של דברים אלה ברצון העליון. עד כאן למדנו אודות החיות של אותם דברים שבהם נעשית המצוה, כחיות הקלף של התפילין, או החיות של האתרוג, וכדומה. להלן נלמד, שכך הדבר גם בקשר לכוח הנפש החיונית הבהמית המחיה את הגוף, שגם היא מקליפת נוגה – ועל ידי ההשתמשות בכוח נפש זו לקיום מצוה, נכלל גם כוח זה בקדושת המצוה שהיא הרצון העליון. וְכֵן בְּחֵן נֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית הַבְּהִמִּית שֶׁבְּאֲבְרֵי גּוֹף הָאָדָם הַמְקִיִּם הַמִּצְוָה – הוא מִתְלַבֵּשׁ גַּם-בֵּן בַּעֲשִׂיָּה זו, וְעוֹלָה מִתְקַלְפָּה, – תחת ממשלתה היה נתון עד אז, כחלק מהנפש החיונית הבהמית שהיא נפש של קליפה, וְנִכְלָל בְּקִדְשֵׁת הַמִּצְוָה שְׂהוּא רָצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ, וְכָבֵל בְּאוֹר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא. – הרי, שכוח

ש"הרהור" (מחשבה) אינו כמו דיבור, וְאִינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ – באותן מצוות שיש להשתמש בהן בדיבור, עַד שְׂוִיּוּצָא בְּשִׁפְתָיו, – שמן ההכרח שבאותן מצוות – יהיה דיבור, וְכִיּוּצָא לָן – ומקובל עלינו, דְּעֻקְמַת שִׁפְתָיו – בשעת אמירת המלים, הָיוּ – הוא, מַעֲשֶׂה, – גם מעשה כזה שייך לנפש החיונית הבהמית שתחת ממשלת קליפת נוגה, כשם שהדבר במעשה גשמי ממש, כאמור לעיל – כ"ק ארמו"ר שליט"א. כִּי אִי אֶפְשָׁר לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְבַטֵּא בְּשִׁפְתָיו וְפֶה וְלִשׁוֹן וְשִׁנָּים וְנִשְׁמָיִם, – שהם "מוצאות הפה" דרכם באים לידי ביטוי בגשמיות, כל סוגי האותיות בשפה שבעל-פה, כִּי-אֵם עַל-יְדֵי נֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית הַבְּהִמִּית הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּאֲבְרֵי הַגּוֹף מְמַשׁ, – כפי שלמדנו בפרק ל"ה בקשר לעשיית מצוה במעשה, שהיות והנפש האלקית היא כולה רוחנית ואילו הגוף הוא גשמי – אין האפשרות לנפש האלקית לפעול ולעורר את הגוף לעשיה גשמית של מצוה, רק באמצעות הנפש החיונית המחיה את הגוף, והיא ה"ממוצע" בין הנפש האלקית לגוף הגשמי – הנפש החיונית היא המביאה את פעולת הנפש האלקית בגוף. וכך הדבר גם ביחס לדיבור: מכיוון שהדיבור בתורה ותפילה בא על ידי הפעלת אברי הדיבור הגשמיים – נמצא שאין הנפש האלקית יכולה לבצע זאת אלא על-ידי הנפש החיונית – וְכָל מֶה שֶׁמְדַבֵּר בְּכַח

בקדושה. להלן נלמד, שלא רק כוח הנפש החיונית עצמו נכלל בקדושה על ידי מצוה; אלא גם כל המאכלים שמהם ניזונים הנפש החיונית ומקבלת חיותה מהם – גם מאכלים אלה היו תחת ממשלת קליפת נוגה וקיבלו חיותם ממנה – הרי כשהנפש החיונית מקיימת מצוה באמצעות הכוח שקיבלה ממאכלים אלה, נכללת אז בקדושת המצוה גם החיות של אותם מאכלים. בכך גם יסביר רבנו הזקן, איך שהחיות של כל העולם הזה, השייכת עתה לקליפת נוגה, תהפך לקדושה לעתיד-לבוא: על ידי שכל נשמה תקיים תרי"ג מצוות – להישמר

מלעבור על שס"ה (365) מצוות לא-תעשה, שהן כנגד שס"ה (365) גידי האדם, וכשם שתפקידם של גידי הדם באדם הוא לשמור שהדם לא יזרום למקום שאין הוא שייך אליו – כך גם שומרות שס"ה מצוות הלא-תעשה שהחיות (של קדושה) לא תימשך למקום שאינו מתאים; ועל ידי שכל נשמה תקיים רמ"ח (248) מצוות העשה, שהן כנגד רמ"ח (248) אברי האדם, שכשם שכל אבר הוא כלי לכוונת מסוים של הנפש והוא ממשיך חיות מן הנפש, כך כל מצוה היא כלי לרצון העליון ומביאה התגלות אלקות. וכשכל נשמות ישראל ישמרו שהקליפות לא תשאבנה חיות מהקדושה ויעלו לקדושה את הנפש החיונית של כלל ישראל – הרי שיחד עם זה יעלו בכך גם את החיות הכללית של העולם הזה – כל נשמה את חלקה בעולם, ובעולם ישרור גילוי אלקות בפועל ממש.

גדול יותר – ככל שהוא משקיע יותר כוח בדיבורי התורה והתפילה, הוא מכניס ומלביש יותר כחות מנפש מנפש החיונית בדבורים אלו. – וממילא מנוצלים בקדושה כוחות רבים יותר המקבלים את חיותם מקליפת נוגה. וזהו שאמר הקטוב: "כל עצמותי תאמרנה וגו'". – ה' מי כמוך – כלומר: תיבות התורה והתפילה צריכות להיאמר באופן של "כל עצמותי תאמרנה", להשקיע בהן כח רב יותר ככל האפשר של הגוף. וזהו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: "אם – התורה, ערוכה – חדורה, בכל רמ"ח

אברים – משתמרת, – בזכרוננו של האדם הלומד תורה, ואם לאו – אינה משתמרת", – ועלולה להישכח, כי השכחה – של עניני תורה, היא – מקורה, מקליפת הנוף ונפש החיונית הבהמית, שהן מקליפת נגה הנכללת לפעמים בקדושה, – ואז, כשקליפת נוגה נכללת בקדושה, אין כל סיבה לשכחה; והיננו כשמתיש בהן – של הגוף והנפש החיונית, ומכניס כל בהן בקדושת התורה או התפילה: – זוהי המשמעות של "ערוכה בכל רמ"ח אברים" – הוא לומד באופן שהיא חודרת את כל רמ"ח אבריו, – אז היא "משתמרת", היא נשמרת בזכרוננו, כי בכך הסיר את הסיבה המביאה לשכחה.

עד כאן למדנו, כיצד כוח הנפש החיונית – הבהמית שמקליפת נוגה, כשמקיימים על ידו מצוות של תורה ותפילה – נכלל

~ יום שישי כ"ד אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מז, זאת ועוד אחרת... עד עמ' 94, כמו האבות.

זאת – מלבד המעלה, שעל ידי קיום מצוות ולימוד תורה מתעלה הכוח של הנפש החיונית בקדושה, ועוד אחרת, – יש בכך מעלה נוספת: שבה נפש החיונית המתלבשת באותיות הדבור תפלה או תורה או מצות מעשיות הרי כל גידולו וחיותו מהדם שהוא מקליפת נוגה ממש שהן כל אוכלין ומשקין ושתה ונעשו דם, שהיו – לפני כן, תחת ממשלתה, – של קליפת נוגה, וינקו חיותם ממנה, –

ליקוטי אמרים

זאת ועוד אחרת שכח נפש החיונית המתלבשת באותיות הדבור בת"ת או תפלה וכיוצא בהן או מצות מעשיות הרי כל גידולו וחיותו מהדם שהוא מקליפת נוגה ממש שהן כל אוכלין ומשקין שאכל ושתה ונעשו דם שהיו תחת ממשלתה וינקו חיותם

זאת – מלבד המעלה, שעל ידי קיום מצוות ולימוד תורה מתעלה הכוח של הנפש החיונית בקדושה, ועוד אחרת, – יש בכך מעלה נוספת: שבה נפש החיונית המתלבשת באותיות הדבור תפלה או תורה או מצות מעשיות הרי כל גידולו וחיותו מהדם שהוא מקליפת נוגה ממש שהן כל אוכלין ומשקין ושתה ונעשו דם שהיו תחת ממשלתה וינקו חיותם ממנה, –

2. תהלים לה, י. 3. עירובין נד, א.

בַּעֲבֶרָה זוֹ מֵאַחַת מִשְׁלֵשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמָאוֹת לְגִמְרִי, שְׁמֵהּ – משלוש הקליפות הטמאות לגמרי, נִשְׁפָּעִים שֶׁ"ה לֹא תַעֲשֶׂה דְאוֹרֵיָא – ולא רק הלא-תעשה שבתורה אלא גם וְעִנְיָהֶן שֶׁהֵן מְדַרְבְּנָן, – וכפי שלמדנו בפרק ז' שגם "ענפים" אלה שמדרבנן,

מקבלים חיותם משלוש קליפות הטמאות לגמרי. כל הדברים המקבלים השפעתם משלוש הקליפות הטמאות לגמרי, אינם יכולים להתעלות לקדושה; וכשאדם עובר חלילה על דברים אלה, מקבל אז גיד הדם של האדם (אותו גיד שיש לו שייכות לאותה עבירה) את חיותו משלוש הקליפות הטמאות לגמרי, וְשׁוֹב לֹא תוּכַל נֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית לַעֲלוֹת אֶל ה', אִם נִטְמָאָה בְּטִמְאֹת הַשָּׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמָאוֹת, שְׁאִין לָהֶן עֲלִיָּה לַעֲלוֹם כִּי־אִם בְּטוֹל וְהַעֲבֶרָה לְגִמְרִי,

– שלש הקליפות הטמאות, בניגוד לקליפת נוגה, אין אפשרות להתעלות לקדושה אלא לבטלן לגמרי. בְּמֹו שְׁכַתּוֹבֵי: "וְאַתָּה רֹחַ הַטְּמָאָה אֲעֲבִיר מִן הָאָרֶץ"; – ומאחר שהדברים הנשפעים משלוש הקליפות הטמאות לגמרי, אין באפשרותם להתעלות לקדושה, ואם יעבור אדם על אחת משש"ה מצוות הלא-תעשה או "ענפיהן" – לא יכול להתעלות לקדושה אותו פרט של הנפש החיונית שהשתמש בו באותה עבירה; הרי מובן שעל-ידי הישמרותו מלעבור על כל שש"ה מצוות הלא-תעשה, הוא מבטיח שכל נפשו החיונית תוכל להתעלות לקדושה, וְרַמ"ח מְצֻדָּתֵי עֲשֶׂה – את מצוות ה'עשה' תקיים

מקליפה נוגה, וְעֵתָה – בשעת לימודו תורה, תפילתו או עשייתו מצוה מעשית, הִיא – קליפת נוגה, מִתְּהַפֶּכֶת מֵרַע לְטוֹב וְנִכְלָלָת בְּקִדְשָׁה, עַל־יְדֵי בְּחַ נֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית הַגָּדֹל מִמֶּנָּה, שְׁנִתְלַבֵּשׁ – באמצעות העובדה שכוח זה מתלבש, בְּאוֹתוֹת אֵלוֹ – של תורה ותפילה, או

בַּעֲשֵׂיָהּ זוֹ, – של אותה מצוה, אֲשֶׁר הֵן הֵן – אותיות התורה ותפילה ומעשה המצוה, פְּנִימִיּוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ, כְּלִי שׁוֹם הַסֵּתֶר פְּנִינִים, וְחִיּוֹתָן נִכְלָל גַּם־כֵּן בְּאוֹר אֵיךְ סוֹף בְּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ, וּבְחִיּוֹתָן נִכְלָל וְעוֹלָה גַּם־כֵּן בְּחַ נֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית. – הנה על-ידי-זה עולה לקדושה גם החיות של כל הדברים שאכל ושתה, ושעל ידם קיבל את הכוח לקיים את המצוה או ללמוד את התורה, וְעַל־יְדֵי־זֶה תַעֲלֶה גַּם־כֵּן בְּלִלּוֹת קְלִיפַת נֹגֶה, שֶׁהִיא –

קליפת נוגה, בְּלִלּוֹת הַחַיּוֹת שֶׁל עוֹלָם הַנִּשְׁמִי וְהַחֲמִירִי. – ומתי נכללת כל החיות של העולם הזה הגשמי – בקדושה? כְּאֲשֶׁר כָּל הַנִּשְׁמָה וְנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, שֶׁבְּכָל יִשְׂרָאֵל, הַמִּתְחַלֶּקֶת בְּפִרְטוֹת לְשִׁשִּׁים רְבּוּא, – שש מאות אלף הוא המספר הכללי של נשמות כלל ישראל. הנשמות שמעל מספר זה, הן פרטים וניצוצות משש מאות האלף – כדלקמן, וכאשר כל שש מאות אלף, "ששים רבוא", הנשמות תִּקְלָם כָּל נֶפֶשׁ פְּרִמִּית כָּל תְּרִי"ג מְצֻדָּת הַתּוֹרָה: שֶׁס"ה לֹא־תַעֲשֶׂה – להישמר שלא לעבור עליהן, כדי לְהַפְרִיד שֶׁס"ה גִּידִים שֶׁל דָּם נֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית שֶׁבְּגוֹף, שֶׁלֹּא יִינָקוּ וְיִקְבְּלוּ חַיּוֹת

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע, הרי רק בנפש החיונית עסקינן ע"ע, ואולי מפני שבתרי"ג כמה מצוות שבמחשבה ישנן, וצ"ע". כ"ק אדמו"ר שליט"א עומד בעזרתו זו על מה שלמדנו שהרי כאן מדובר אודות הנפש החיונית, כפי שרבנו הזקן מתחיל את הענין, שכוח הנפש החיונית המתלבש באותיות הלימוד, התפילה ומצוות מעשיות, שגידולה וחיותה (של הנפש החיונית) הם מאכילה ושתיה הבאים מקליפת נוגה – ועל ידי הנפש החיונית נהפכת ונכללת החיות של קליפת נוגה – בקדושה וכו' – ורבנו הזקן מסביר את הענין באופן מפורט בעבודה של שני סוגי המצוות, לא-תעשה ועשה, איך שהנפש החיונית (ובמילא גם החיות של העולם הזה) מתאחדת על ידן ברצונו יתברך ובאור איך־סוף ברוך־הוא – מדוע, איפוא, משתמש כאן רבנו הזקן בלשון "כאשר כל הנשמה ונפש האלקית", כשהיה יותר מתאים להזכיר את הנפש החיונית? ומתרץ הרבי שליט"א ש"אולי" הטעם הוא מפני שבין תרי"ג המצוות ישנן מספר מצוות הנעשות במחשבה – ובכן, פעולתה של הנפש החיונית מתבטאת בעיקר בדיבור ובמעשה, מכיוון שהנפש החיונית קשורה באברים גשמיים שבהן ועל ידן נעשות כל המצוות שבדיבור ובמעשה; ואילו המצוות שבמחשבה מתבצעות בעיקר על ידי הנשמה והנפש האלקית, בלי תיווכה הממשי של הנפש החיונית. לכן משתמש כאן רבנו הזקן בלשון "נפש האלקית", כי הכוח המקורי לכל המצוות הוא הרי הנפש האלקית. 5. זכר"י יג, ב.

כל נפש פרטית של יהודי, כדי לְחַמְשֵׁיךְ אור אֵין־סוף בְּרוּךְ־הוא לְמַטָּה, לְהַעֲלוֹת לוֹ – לַהֲקַבֵּה, וּלְקַשֵּׁר וּלְיַחַד בּוֹ בְּלִלּוֹת הַנֶּפֶשׁ הַחַיּוֹנִית שְׁבַרְמָ"ח אֲבָרֵי הַגּוּף, בְּיַחַד גְּמוּר – שַׁעַל־יְדֵי קִיּוֹם מַצּוּת, מַתְעֵלָה הַנֶּפֶשׁ וּמַתְקֶשֶׁת וּמַתְאַחֶדֶת עִם הַקַּבָּ"ה, לְהִיְוֹת לְאַחֲרֵים מִמֶּשׁ, – עִם הַקַּבָּ"ה, כִּמּוֹ שְׁעֵלָה בְּרָצוֹנוֹ וְתַבְרָךְ לְהִיְוֹת

לֹא דִירָה בְּתַחְתּוֹנִים, וְהֵם – אֲבָרֵי הָאָדָם וְהַחַיּוֹת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַחַיּוֹנִית שְׁבַהֵם, נַעֲשִׂים לוֹ – לַהֲקַבֵּה, לְמַרְכָּבָה כִּמּוֹ הָאֲבוֹת. – שְׁהִיּוֹ "מַרְכָּבָה" לַהֲקַבֵּה, שְׁכַל אֲבָרֵיהֶם הֵיוּ בִטְלִים וּמֵאוּחָדִים עִם הָרִצּוֹן הָעֲלִיוֹן – כִּפִּי שֶׁלְמַדְנוּ בִּפְרָק כ"ג – כֵּךְ יִהְיֶה כָל אֲבָרָיו שֶׁל כָּל יְהוּדִי "מַרְכָּבָה" לַהֲקַבֵּה, עַל־יְדֵי עֵינֵי הַמַּצּוּת.

לִיקוּטֵי אֲמָרִים

אֹר א"ס ב"ה לְמַטָּה לְהַעֲלוֹת לוֹ וּלְקַשֵּׁר וּלְיַחַד בּוֹ כְּלָלוֹת הַנֶּפֶשׁ הַחַיּוֹנִית שְׁבַרְמָ"ח אֲבָרֵי הַגּוּף בְּיַחַד גְּמוּר לְהִיְוֹת לְאַחֲרֵים מִמֶּשׁ כִּמּוֹ שְׁעֵלָה בְּרָצוֹנוֹ ית' לְהִיְוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים וְהֵם לוֹ לְמַרְכָּבָה כִּמּוֹ הָאֲבוֹת.

~ שבת קודש כ"ה אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 94, ומאחר שכללות נפש... עד עמ' מו, יצירה עשי'.

וּמֵאַחַר שְׁכַלְלוֹת נֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית שְׁכַלְלוֹת יִשְׂרָאֵל תְּהִיָּה מַרְכָּבָה קְדוּשָׁה לַה' – אִזִּי גַם כְּלָלוֹת הַחַיּוֹת שֶׁל עוֹלָם הַהוּא, שְׁהִיא קְלִיפַת נֶגַה עֲכָשׁוֹ, – לִפְנֵי בִיאַת הַמְּשִׁיחַ, הַחַיּוֹת שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה הֵיא מְקִלֶּפֶת נֹגַה, תִּצָּא אִזִּי – הַחַיּוֹת כּוֹלָה שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה, מִטְּמֵאֲתָהּ וְחִלְאָתָהּ, – "טֹמְאָתָהּ" הֵיינו הָרַע שֶׁבְּקִלִּיפַת נֹגַה, ו"חִלְאָתָהּ" הֵיינו הַטּוֹב שֶׁבִּנְוָגָה, שֶׁגַם טוֹב זֶה אֵינוֹ מְקֻדָּשָׁה, אֲלָא מְקִלֶּפָּה, וְתַעֲלָה לְקַדְּשָׁה לְהִיְוֹת מַרְכָּבָה לַה', – לַעֲתִיד לְבֹא, בְּתַהַנּוּלוֹת כְּבוֹדוֹ, – כְּבוֹד ה', וְיֵרָאוּ כָּל בָּשָׂר וְיַחֲדָיו, – כָּל בְּנֵי הָאָדָם יֵרָאוּ אֶלְקוֹת, וְיִוָּפִיעַ עֲלֵיהֶם בְּהֵרָר גְּאוֹן עֶזוֹ, וְיִמְלֵא כְּבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ, וְיִשְׂרָאֵל יֵרָאוּ עֵין בְּעֵין בְּכַמְתָּן תּוֹרָה, – ה"עֵין שֶׁלְמַטָּה", הָעֵין הָאֲנוּשִׁית, תִּרְאֶה אֶת הָאֱמֶת שֶׁל אֱלֻקוֹת, כִּמּוֹ שְׁרֹואָה זֹאת ה"עֵין שֶׁלְמַעֲלָה" – כִּפִּי שֶׁהִיא הִדְבַּר בִּשְׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה, דְּבַתִּיבִי: – בְּמִתֵּן תּוֹרָה: "אֵתָה הָרָאָה לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּכֻדוֹ." – שֶׁהַסְתֵּרָה שֶׁשֶּׁם אֱלֻקִּים מַסְתִּיר עַל הַתַּהַנּוּלוֹת הָאֱלֻקִּית שֶׁל שֵׁם הוּי' – אֵינָה הַסְתֵּרָה כָּלָל, אֲלָא שֶׁבִּשְׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה, הִיָּה זֶה לְזִמֵּן קֶצֶר בִּלְבָד, וְאֵילוֹ לַעֲתִיד־לְבֹא זֶה יִהְיֶה בְּאוֹפֶן תְּמִידִי. וְעַל־יְדֵי־זֶה – שְׁקִלֶּפֶת נֹגַה תַּעֲלָה לְקְדוּשָׁה, וְתִבְלָעוּ וְיִתְבַּטְּלוּ לְגַמְרִי כָּל הַשְּׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת, –

"יִתְבַּלְעוּ מִלִּי בִלַע הַמּוֹת" – הַעֲרַת כ"ק אֲדָמוֹר שְׁלִיט"א. כְּלוֹמֵר: הַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט שֶׁל "יִתְבַּלְעוּ" הוּא – בְּלִיעָה, וּלְפִי זֶה הִיָּה מְקוֹם לִוְמֵר שֶׁהַדְּבַר שֶׁנִּבְלַע נִמְצָא בְּאִיזָה מְקוֹם שֶׁהוּא, אֵךְ כֹּאֵן הַפִּירוּשׁ שֶׁל "יִתְבַּלְעוּ" הוּא מִלְשׁוֹן "בִּלַע הַמּוֹת", כְּלוֹמֵר – כְּלִינ וְהַכְחָדָה גְּמוּרָה. הָעוֹבְדָה שְׁקִלֶּפֶת נֹגַה תַּעֲלָה לְקְדוּשָׁה, כְּתוּצָא מְקוּיִם הַמַּצּוּת, תְּבִיא מִמִּילָא לִידֵי כֵךְ שֶׁשְׁלוֹשׁ הַקְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת תִּתְבַּטְּלֶנָה, כִּי יִנְיָקְתָן וְחִיּוֹתָן מִתְקַדְּשֶׁה עֲכָשׁוֹ הֵיא עַל־יְדֵי קְלִיפַת נֶגַה הַמְּצַעֶת בִּינִיָּה. – קְלִיפַת נֹגַה הֵיא מְמוּצַעַת בֵּין שְׁלוֹשׁ הַקְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְבֵין, לְהַבְדִּיל, קְדוּשָׁה – שְׁכֵן, שְׁלוֹשׁ הַקְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת

בְּחִיּוֹתָן טֹמְאָה וְרַע בִּלְבָד, כְּלִי קוֹרְטוֹב שֶׁל טוֹב, אֵין לָהֶם שׁוֹם שִׁיכּוֹת לְקְדוּשָׁה שֶׁתּוֹכֵלְנָה לְקַבֵּל חִיּוֹתָן מְקֻדָּשָׁה; וְרַק עַל־יְדֵי קְלִיפַת נֹגַה, שֶׁהִיא "מְמוּצַע", בְּחִיּוֹתָה מְוֹרַכְתָּ מְטוֹב וְרַע – בְּגַלּל הַטּוֹב שְׁבָה יֵשׁ לָהּ שִׁיכּוֹת לְקְדוּשָׁה וּבְגַלּל הָרַע שְׁבָה יֵשׁ לָהּ שִׁיכּוֹת לְקִלִּיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת – הִרִי עַל־יְדֵי "תִּיּוּךְ" קְלִיפַת נֹגַה, אֲפֶשֶׁר לְשְׁלוֹשׁ הַקְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לִינוֹק חִיּוֹת מְקֻדָּשָׁה. וְאֵילוֹ, כְּשֶׁקִּלֶּפֶת נֹגַה תַּתְעֵלָה לְקְדוּשָׁה, לֹא יוֹכֵלוּ מִמִּילָא, שְׁאֵר הַקְלִיפּוֹת לִינוֹק יוֹתֵר אֶת חִיּוֹתָן וְתִתְבַּטְּלֶנָה לְגַמְרִי. וְנִמְצָא, כִּי כָּל תְּכָלִית שֶׁל יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ וְתַחֲתֵיתָ

בְּחִיּוֹתָן טֹמְאָה וְרַע בִּלְבָד, כְּלִי קוֹרְטוֹב שֶׁל טוֹב, אֵין לָהֶם שׁוֹם שִׁיכּוֹת לְקְדוּשָׁה שֶׁתּוֹכֵלְנָה לְקַבֵּל חִיּוֹתָן מְקֻדָּשָׁה; וְרַק עַל־יְדֵי קְלִיפַת נֹגַה, שֶׁהִיא "מְמוּצַע", בְּחִיּוֹתָה מְוֹרַכְתָּ מְטוֹב וְרַע – בְּגַלּל הַטּוֹב שְׁבָה יֵשׁ לָהּ שִׁיכּוֹת לְקְדוּשָׁה וּבְגַלּל הָרַע שְׁבָה יֵשׁ לָהּ שִׁיכּוֹת לְקִלִּיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת – הִרִי עַל־יְדֵי "תִּיּוּךְ" קְלִיפַת נֹגַה, אֲפֶשֶׁר לְשְׁלוֹשׁ הַקְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לִינוֹק חִיּוֹת מְקֻדָּשָׁה. וְאֵילוֹ, כְּשֶׁקִּלֶּפֶת נֹגַה תַּתְעֵלָה לְקְדוּשָׁה, לֹא יוֹכֵלוּ מִמִּילָא, שְׁאֵר הַקְלִיפּוֹת לִינוֹק יוֹתֵר אֶת חִיּוֹתָן וְתִתְבַּטְּלֶנָה לְגַמְרִי. וְנִמְצָא, כִּי כָּל תְּכָלִית שֶׁל יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ וְתַחֲתֵיתָ

החלק התלוי – חלק זה של העולם, תלוי בנפשו החיונית, להעלותו לה' בעליה, – על-ידי עליית הנפש החיונית הפרטית של יהודי. דהיינו – כלומר: כיצד הוא מעלה את החלק מהעולם? – כמה – על-ידי, שמשתמש – בדברים מעולם-הזה לצורך גופו

ונפשו החיונית –

במטרה לנצל אותם לעבודת ה', – על-ידי

השתמשותו בעניני

העולם הנצרכים לגופו

ולנפשו החיונית, לשם

עבודת ה' – הוא מעלה

את חלקו בעולם. כגון

אכילה ושתיה

ודומיהם, ודירה וכל

כלי תשמישיו. –

כשהוא משתמש בכל

הדברים הללו לעבודת

ה', הוא מעלה על-ידם

את חלקו בעולם

להקב"ה. ברם, ישנן הרי

יותר משש מאות אלף,

"ששים רבוא", נשמות,

ונסף לכך בלתי אפשרי

הדבר שיהודי אחד ישתמש בחלק מששים רבוא של כל

העולם? אלא שששים רבוא נשמות פרטיות אלו – שהן

פרטים מהנשמה הכללית של כללות ישראל, הן שרשים, –

וכשם שכל שורש מתחלק ומתפשט להרבה ענפים ופרטים –

כך גם ביחס לנשמות שהן "שרשים" – וכל שרש מתחלק

לששים רבוא ניצוצות, שכל ניצוץ הוא נשמה אחת,

וכן בנפש ורוח, בכל עולם מארבעה עולמות: אצילות

בריאה יצירה עשיה. – ישנה בחינת נפש, או בחינת רוח או

נשמה מעולם האצילות ואותו דבר מעולם הבריאה וכו',

המתים, שהוא גלוי בבורו ואלהותו ותפארתו, ולהעביר רוח הממאה מן הארץ – תלוי בהמשכת אלהותו ואור אינסוף ברוח-הוא לנפש החיונית שבכללות ישראל בכל רמ"ח אבריה, – של הנפש. ועל-ידי מה באה לנפש

המשכה זו? – על-ידי

קיומה כל רמ"ח

מצות עשה, – ועל-ידי

המשכת האלקות לנפש

החיונית, נמשכת אלקות

גם בכל העולם כולו;

ולהעביר רוח הממאה

ממנה, – מהנפש

החיונית של כל אחד

מכלל ישראל, בשמירתה

כל שם"ה מצות לא-

תעשה, – הישמרות זו

מלעבור על שם"ה מצוות

לא-תעשה, מביאה שלא

ינקו ממנה – מהנפש

החיונית, ועל-ידיה

מקדושה, שם"ה גידיה.

– של טומאה. כיצד

מושגת הכחדתה של רוח

הטומאה בכל העולם,

על-ידי קיום ושמירת תרי"ג המצוות על-ידי בני ישראל? –

כי כללות ישראל, שהם ששים רבוא נשמות פרטיות,

הם כללות החיות של כללות העולם, כי בשבילם –

בשביל נשמות ישראל, נברא, – ומאחר שהעולם כולו חי

ומתקיים בשביל נשמות ישראל, יוצא אשר וכל פרט מהם

– בנשמות ישראל, הוא כולל ושייך לו החיות של חלק

אחד מששים רבוא מכללות העולם – כלומר, העולם

מתחלק כאילו לשש מאות אלף חלקים, שכל אחד מהם שייך

לאחת משש מאות אלף הנשמות, ומשום כך יש לכל נשמה

ליקוטי אמרים

כבודו ואלהותו ית' ולהעביר רוח הטומאה מן הארץ תלוי בהמשכת אלהותו ואור א"ס ב"ה לנפש החיונית שבכללות ישראל בכל רמ"ח אבריה ע"י קיומה כל רמ"ח מצות עשה ולהעביר רוח הטומאה ממנה בשמירת' כל שם"ה מצות ל"ת שלא יינקו ממנה שם"ה גידיה כי כללות ישראל שהם ששים רבוא נשמות פרטיות הם כללות החיות של כללות העולם כי בשבילם נברא וכל פרט מהם הוא כולל ושייך לו החיות של חלק אחד מששים רבוא מכללות העולם התלוי בנפשו החיונית להעלותו לה' לצורך גופו ונפשו החיונית כמה שמשתמש מעו"ה לצורך גופו ונפשו החיונית לעבודת ה' כגון אכילה ושתיה ודומיהם ודירה וכל כלי תשמישיו אלא שששים רבוא נשמות פרטיות אלו הן שרשי' וכל שרש מתחלק לששים רבוא ניצוצות שכל ניצוץ הוא נשמה אחת וכן בנפש ורוח בכל עולם מארבע עולמות אצילו' בריאה יצירה עשיה

יסוד הבית היהודי המבטיח שיהיה בניין עדי עד, הוא התורה והמצוות, שאושר איש הישראלי תלוי בהן לא רק ברוחניות כי אם גם בגשמויות

ממכתב ט"ז אדר שני, ה'תשי"ז

לוח היום יום...

יום ראשון	יום רביעי	יט אדר א	ה'תש"ג
------------------	------------------	-----------------	---------------

שיעורים. חומש: כי תשא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: צ"ו.
תניא: וכל שלא . . . לט הצדקה וכה"ג.

החסידים, אָפּלוּ הַבִּינוּנִים, הָיוּ בְּקִיָּאִים בְּתַנּוּךְ [=תורה נביאים וכתובים]. וּמִנְהַג מְסֻדָּר הָיָה אֲצֵלֶם, אֲשֶׁר אַחֵר לְמוֹד שְׁעוֹר מִשְׁנֵי שְׁאַחֲרֵי תַּפְּלַת שַׁחֲרִית, בְּשַׁעַת קְפִילַת הַטְּלִית וּתְפִלִּין הָיוּ אוֹמְרִים שְׁעוֹר תַּנּוּךְ, בְּאַפֵּן אֲשֶׁר בְּמִשְׁךְ שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים הָיוּ גוֹמְרִים אֶת הַתַּנּוּךְ.

יום ששי	יט אדר שני	ה'תש"ג
----------------	-------------------	---------------

שיעורים. חומש: צו, ששי עם פירש"י.
תהלים: צ"ו.
תניא: וכל ניצוץ . . . 96 ניצוצין כו'.

ר' משה מייזליש סיפר: דער רבי (רבינו הזקן) האָט אונז געלערענט, אז דער אלף פון חסידות איז, אויסצוניצען די טבעיות אין עבודה. און ראשית העבודה זאל זיין אויסצוניצען די טבע הכחות, ווי למשל די טבע פון מוח שליט על הלב.

תרגום

ר' מֹשֶׁה מֵיִזְלִישׁ סִפֵּר: הָרַבִּי (רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן) לָמַד אוֹתָנוּ, שֶׁה'אֵלֶף' שֶׁל חֲסִידוֹת הוּא, לְנִצֹּל אֶת הַטְּבָעוֹת בְּעִבּוּדָה; וְרֵאשִׁית הָעִבּוּדָה תִּהְיֶה לְנִצֹּל אֶת טִבַּע הַכַּחוֹת, כְּמוֹ לְמַשֵּׁל אֶת הַטִּבַּע שֶׁל מֹחַ שְׁלִיט עַל הַלֵּב.

יום חמישי	כ אדר א	ה'תש"ג	יום שני
------------------	----------------	---------------	----------------

שיעורים. חומש: כי תשא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: צורקג.
תניא: ואפילו בבחי' . . . לט ושנה כו'.

ניט עבודה איז אז עבודה זאל זיין באמת, נאָר אמת אליין איז אן עבודה, אז די נעגעל זיינען אמת. וואָס ווערסטו נתפעל? מדת האמת ראה (סנהדרין קיא. א) ונפל על פניו.

תרגום

אין משמעותה של 'עבודה', ש'עבודה' תהיה באמת, אלא האמת עצמה היא עבודה, שהצפרנים הן חדורות באמת. מה אתה מתפעל? מדת האמת ראה (סנהדרין קיא, א) ונפל על פניו.

ה'תש"ג

כ אדר שני, פרשת פרה

שבת

הפטורה: יהי דבר ה' גו' – דברתי וצשיתי.
אומרים אב הרחמים.

שיעורים. חומש: צו, שביעי עם פירש"י.
תהלים: צדק.

תניא: ובוה יובן . . . (פרק כג).

רבנו הזקן ספר: מהתורות שאמר מורי (הרב המגיד) לפני ביחידות, היתה תורה על הפסוק "אש תמיד תוקד על המזבח, לא תכבה", והגם שהאש יורד מלמעלה באתערותא דלעלא, מצוה להביא [=להדליק האש] מן ההדיוט, כי באתערותא דלתתא אתערותא דלעלא, כי רוח אייתי רוח ואמשיך רוח, רוח מלמטה אייתי רוח מלעלא, ואמשיך רוח מלעלא ולעלא. ומצות עשה להבעיר אש על המזבח, מזבח הוא "אדם כי יקריב מכס", וההקדבה עצמה אינה מספקת, וצריכים להבעיר אש על הקרבן אשר מכס, ואש זה לא תכבה, שהיא מכבה את ה"לא".

את התורה הזאת אמר מורי לפני עשר פעמים – כדי לחקקה בעשר כחות נפשי – ויאמר לי: אתה, תלמידי, הנך נצרך לה"אש תמיד", לפי שעליך הטל לכבות "לא" (של המנגדים) גדול. אתה תכבה את ה"לא", והשם יתברך יהפך את ה"לא" להן.

ה'תש"ג

כא אדר א

יום ששי

יום שלישי

שיעורים. חומש: כי תשא, ששי עם פירש"י.
תהלים: קד-קה.
תניא: אבל באמת . . . בשגגות.

שם "חסיד" הוא שם קדום הנמצא בדרושי רז"ל גם על אדם הראשון (עירובין יח, ב), והוא תאר השלמות וההפלגה, אם בשכל או במדות או בשניהם יחדו. אמנם בתורת חסידות חב"ד תאר "חסיד" הוא מי שמפיר מהותו העצמי ומעמדו בידיעת התורה ולמודה ומצבו בקיום המצות. יודע הוא מה שחסר לו, ונותן לב ודואג למלאת את החסר, ומרבה במשמעת בדרך קבלת על.

ה'תש"ג

כא אדר שני

יום ראשון

שיעורים. חומש: שמיני, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קד-קה.
תניא: פרק לח. והנה . . . נ אברי הגוף.

ה"צמח צדק" אמר בסיום ספור הנ"ל (כ אדר שני): זקני – רבנו הזקן – הוא משה רבנו בתורת חסידות חב"ד. במשה אמרו רז"ל שהתורה נתנה לו, אלא שנהג בה טוב עין. "אש תמיד" האלקי הנוגע לתורת חסידות חב"ד – נתן הרב המגיד לזקני, וזקני נהג בה טוב עין ויתנה לכל העוסקים בתורת החסידות. ברור לי, אשר כל הלומד עם חברו ומעורר בו את ה"אש תמיד" האלקי, הנה שכרו אתו אשר זכותו זה "לא תכבה" לעד.

יום
רביעי

שבת

כב אדר א

ה'תש"ג

הפטורה: וישלח אחאב.

שיעורים. חומש: כי תשא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: קורקו.

תניא: פרק לא. והנה . . . משמחי לב.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] כּוֹתֵב בְּאַחַד מִמְּאַמְרָיו: הָא דְסַעֲוֵדָה שְׁלִישִׁית הַיּוֹם לֹא גו', הֵינּוּ שְׁאִין צָרִיךְ פֶּת, אָבֵל צָרִיךְ לְטַעַם אֵיזָה דְּבַר, וְאָמַר רַבִּי יוֹסִי יְהֵא חֲלָקִי מְאוּכְלִי ג' סְעוּדוֹת.

תּוֹרַת רַבֵּנוּ הֵקֵן בְּתַחֲלִית בּוֹאוֹ לְלִיאֲזֻנָּא: "לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם זְהִיר בְּתַפְלַת הַמִּנְחָה". יִתְרוֹן תַּפְלַת הַמִּנְחָה עַל הַתַּפְלוֹת דְּשַׁחְרִית וְעַרְבִית הוּא בְּזָה, שֶׁהִיא בְּאַמְצַע הַיּוֹם, בְּשַׁעַר שְׁבִנֵּי אָדָם עֲסוּקִים וְטְרוּדִים בְּעִנְיָנֵיהֶם, וּמִפְסִיקִים לְתַפְלַת הַמִּנְחָה. וְזֶהוּ: לְעוֹלָם, עֲבוּדַת הָאָדָם בְּעוֹלָם הִיא, שִׁיחָא אָרַם שְׂכָל הַמַּאִיר וּפּוֹעֵל בְּמַדּוֹת, זְהִיר יְאִיר, הֵינּוּ הַתְּגַבְרוֹת הַצּוּרָה עַל הַחֲמָר, וְזֶה נִפְרָ בְּעִנְיֵן תַּפְלַת הַמִּנְחָה.

יום שני

כב אדר שני

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמיני, שני עם פירש"י.

תהלים: קורקו.

תניא: אך אעפ"כ . . . נ כל חי.

בְּרַכַּת כֹּהֲנִים הוּא הַמְשַׁכַּת הַמַּחֲזִין, הַגְבָּהַת הַיָּדִים הוּא הַעֲלָאת הַמַּדּוֹת, וּמִבְּרָכִים לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם בְּנֵי מַלְכִּים – מַלְכוּת, הָרִי פְרָצוֹף שְׁלֵם שֶׁל עֶשֶׂר סְפִירוֹת.

יום
חמישי

יום ראשון

כג אדר א

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויקהל, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: קח-קיב.

תניא: פרק לב. והנה . . . מא ועד קטן.

הַרְבֵּנִים וּבְעָלֵי תוֹרָה נִקְרָאִים עֵינֵי הַעֲדָה וְרֹאשֵׁי אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל, וְכִשְׁהָרֹאשׁ הוּא בְּרִיא אֲזִי גַם הַגּוֹף בְּרִיא.

יום שלישי

כג אדר שני

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמיני, שלישי עם פירש"י.

תהלים: קח-קיב.

תניא: ואף שבשניהם . . . 100 והתפשטות.

אֲמַר לְרַב אַחַד – בַּעַל עֲבוּדָה וּמִתְמִיד בְּלִימּוּדוֹ: א רב בעדארף בכל עת וּבְכָל רֹגַע גַּעְדִּינְקֶען, אַז תְּמִיד שְׁטִיט עַר אויף דַּעַם שוועל וואָס צווישען מִזְכֵּי הַרְבִּים און ח"ו מַחֲטִיאֵי הַרְבִּים, אויף דַּעַם שוועל פֿון עומק רום און עומק תחת, און אלע ענינים בעדארף נוגע זיין אין פנימית נקודת הנפש ממש, ווייל בנפשו הוא.

תרגום

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] אָמַר לְרַב אַחַד – בַּעַל עֲבוּדָה וּמִתְמִיד בְּלִימּוּדוֹ: רַב צָרִיךְ לְזָכַר בְּכָל עַת וּבְכָל רֹגַע, כִּי תְּמִיד נִצָּב הוּא עַל הַסֵּף שְׁבִין מִזְכֵּי הַרְבִּים,

וְחִסּוֹשְׁלוֹם, מַחְסִיאי הָרַבִּים; עַל הַסֵּף שֶׁל עֵמֶק רוֹם וְעֵמֶק תַּחַת – וְכָל הָעֲנִינִים
צָרִיכִים לָגַעַת בְּפִנְיָמִיּוֹת נִקְדָּת הַנֶּפֶשׁ מִמֶּשׁ, כִּי בְּנִפְשׁוֹ הוּא.

ה'תש"ג

כד אדר א

יום שני

יום
שישי

שיעורים. חומש: ויקהל, שני עם פירש"י.

תהלים: קיג-קיד.

תניא: כי מאחר . . . מא לבדה.

אדמו"ר האמצעי ענה לר"ה פאריטשער על שאלתו, אם יחזור חסידות גם
בעיירות שאנשיהם אין להם מושג בחסידות: דברי חסידות הערט די נשמה .
וכתיב ונוזלים מן לבנון, לבנון ל"ב נו"ן, חכמה ובינה שבנשמה. און אז די נשמה
הערט, איז נוזל ונוטף אין דער הארת הנשמה וואס איז מחי' דעם גוף, און עס
ווערט א חזוק אין דעם ועשה טוב פון רמ"ח מ"ע און אין דעם סור מרע פון
שס"ה מל"ת.

תרגום

אדמו"ר האמצעי ענה לרבי הלל מפאריטש על שאלתו, אם יחזור חסידות
גם בעיירות שאנשיהם אין להם משג בחסידות: "דברי חסידות שומעת הנשמה.
וכתיב "ונוזלים מן לבנון", לבנון – ל"ב [ל"ב נתיבות חכמה, וחמישים שערי
בינה], נו"ן, חכמה ובינה שבנשמה. וכאשר הנשמה שומעת – 'נוזל ונוטף' הדבר
בהארת הנשמה המחיה את הגוף, ונוצר חזוק ב'ועשה טוב' שברמ"ח מצות-עשה
וב'סור מרע' שבשס"ה מצות לא-תעשה".

ה'תש"ג

כד אדר שני

יום רביעי

שיעורים. חומש: שמיני, רביעי עם פירש"י.

תהלים: קיג-קיד.

תניא: כי בגוף . . . 100 בו ית'.

באמירת "אנא בכח" צריך לראות – או לציר במחשבה – השמות, שהם הראשי-תבות, אבל לא
לאמרום.

ה'תש"ג

כה אדר א

יום שלישי

שבת
קודש

שיעורים. חומש: ויקהל, שלישי עם פירש"י.

תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.

תניא: וז"ש הלל . . . מא באריכות.

"הושענו" אחר שיר של יום, אומרים הן בחול הן בשבת, יום טוב, ראש השנה ויום הכפורים.

יום חמישי

כה אדר שני

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמיני, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: ולא שדבקות . . . נא חי ומדבר.

החסיד ר' מרדכי האראדאקער סיפר: פתגם הראשון ששמענו מרבינו הזקן כשבאנו לליאזנא הי': וואָס מען טאָר ניט טאָר מען ניט, און וואָס מען מעג דארף מען ניט. – כשלש ארבע שנים עבדנו בזה עד שהבאנו אופן זה בעניני חיינו, ורק אז נכנסנו ליחידות לשאול דרך בעבודה.

תרגום

החסיד ר' מרדכי מהאראדאקער סיפר: פתגם הראשון ששמענו מרבינו הזקן כשבאנו לליאזנא הי': "האסור – אסור, והמתר – מתר". כשלש ארבע שנים עבדנו בזה, עד שהבאנו אופן זה בעניני חיינו, ורק אז נכנסנו ליחידות לשאל דרך בעבודה.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג אדר, תשי"ד
ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ וכו' מוה"ר יוסף מאיר שי

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מב' תצוה בו כותב ראשי פרקים מאשר עבר עליו ומפעולותיו הטובות במקומו עתה ובפרט בהנוגע לחינוך הכשר אשר זהו מעיקרי הענינים בכל מקום ובכל זמן ובפרט בזמננו זה חשך כפול ומכופל אשר נתקיים במילואו מאמר הנביא הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע (ישעי' ה, כ) שזהו בגדר של פקוח נפשות ולא רק להביאם לחיי העוה"ב אלא גם לשמרם בחיי העולם הזה וכנראה במוחש ההפקרות והפריצות כו' וכו' ואין רשאים להאריך בגנותם של כו'.

והשי"ת יצליח את כל המשתתפים במפעל הכי גדול הנ"ל לראות פרי טוב בעמלם ולהרבות גבולם בתלמידים ותלמידות עושים פרי בלימוד התורה וקיום המצות בהידור שבדרך ממילא ממשיך זה תוספת ברכה והצלחה גם בעניניהם הפרטים הן בגשמיות והן ברוחניות.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ובעניניו הפרטים.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"ט אדר ~

מתי הקילו חכמים משום 'חן האשה'?

זה שייך רק באלמנה אבל בגרושה לא אכפת לבעלה בהתבוננותה, ועליה להופיע בפני בית-דין כדי למכור את הנכסים המשועבדים. ב. "משום חן האשה", היינו להקל עליה לגבות את כתובתה וכך תוכל להינשא, וטעם זה שייך גם בגרושה (כתובות צז, ב).

והנה, הרמב"ם (הל' אישות שם) פסק שרק אלמנה יכולה למכור מנכסי בעלה אבל "גרושה לא תמכור אלא בבית דין מומחין", וסובר שהקילו לאלמנה משום "שאיין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין" ולא מטעם 'חן האשה', ולכן לא הקילו לגרושה. והרי זו סתירה לדבריו כאן שגם גרושה גובה כתובתה מנכסי יתומים "משום חן האשה"!

ותירץ:

מה שנזקקים לנכסי היתומים למכרן כדי לפרוע את הכתובה בגרושה, משום 'חן האשה' שתוכל להינשא, בא למנוע לה הפסד אם תצטרך להמתין זמן רב עד שיגדלו היתומים. מה שאין כן במכירת נכסים משועבדים לפריעת הכתובה כדי להקל עליה להינשא, אין צורך למכור את הנכסים שלא בפני בית-דין כי יכולה למכור בפני בית-דין, ואף שאין זה קל לאשה – אין בכך כל הפסד.

הלכות מלוה ולוה פרק יב, הלכה ג: וכן אשה שתבקע כתבתה, בין אלמנה בין גרושה – מעמידין להן אפיטרופוס, ונזקקין משום חן האשה, כדי שיהיה לה כלום שתנשא בו האשה לאחר.

אף שאין גובים שטר חוב מנכסי יתומים קטנים (לעיל ה"א), יכולה אשה לתבוע כתובתה ובית-דין גובים אותה מנכסיהם. ולדעת הרמב"ם כך הדין בין באלמנה – שכל זמן שאינה גובה כתובה מקבלת תשלומי מזונות המפסידים את נכסי היתומים, ובין בגרושה (אף שאינה מקבלת מזונות), וכדעת רבי יוחנן (ערכין כב, א). והטעם הוא "משום חן האשה", שיהיה לה כסף ותמצא חן ותוכל להינשא.

הקשה ה'מגיד משנה' (הל' אישות פ"ז ה"ג, וכו"מ שם בשם

הר"ן):

בעל חוב הרוצה לגבות את חובו אינו יכול למכור נכסים משועבדים לצורך הפירעון אלא על ידי בית דין שיפקחו על המכירה, אבל אלמנה הגובה כתובתה יכולה למכור מנכסי בעלה המשועבדים שלא על ידי בית דין. ושני טעמים לכך: א. "לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין", ולכן פטורה מלהופיע בפני בית-דין כדי למכור את הנכסים. וטעם

~ יום שני כ' אדר ~

אין אדם פורע תוך זמנו

לפעמים מזדמן לו הכסף ופורע את חובו מיד.

וה'דבר אברהם' (ח"א סי' לב) ביאר:

ההלכה שב'סתם הלואה' אין המלווה רשאי לתבוע עד סוף שלשים יום, נלמדת מהפסוק "קרבה שנת השבע שנת השמיטה" (דברים טו, ט) – "ממשמע שנאמר קרבה שנת השבע, איני יודע שהיא שנת השמיטה?... לומר לך יש שמיטה אחרת שהיא כזו" וגם בה אין המלווה יכול לתבוע את חובו, וזה המלווה בסתם שאינו רשאי לתבוע בתוך שלשים יום (מכות ג, ב). ושלשים יום אלו הם כשנת השמיטה, ואין המלווה יכול לתבוע בהם את חובו.

ומובן מזה ש'סתם הלואה' (שהיא שלשים יום) אינה כהלואה שנקבע בה זמן פרעון: בהלואה שיש בה זמן פרעון, אין חובת פרעון בתוך הזמן, ולכן הולכים בה על פי החזקה ש'אין

הלכות מלוה ולוה פרק יג, הלכה ה: תמלוך את חברו, וקבע לו זמן לפרעו – אף על פי שלא קנו מידו, אינו יכול לתבעו עד סוף הזמן... וסתם מלווה – שלשים יום.

בהלואה שנקבע לה זמן פרעון – אם יאמר הלווה למלווה 'פרעתי את חובי בתוך זמני', אינו נאמן כי 'חזקה אין אדם פורע תוך זמנו' (ב"ב ה, ב). וכתבו ראשונים (תוספות ב"ב שם. תשובות הרא"ש כלל עז, סי' ג. והובא בשו"ע ח"מ סי' ע"ד) שאין אומרים חזקה זו אלא אם קבעו במפורש את זמן הפרעון, אבל אם לא נקבע זמן פרעון, אע"פ שסתם הלואה שלשים יום ואין המלווה יכול לתבוע לפני כן – נאמן הלווה לומר פרעתיך בתוך שלשים יום. ומבאר הסמ"ע (שם סק"א ע"פ דברי הרא"ש) כי כשקובע זמן, גילה הלווה שהוא צריך את הכסף עד הזמן שנקבע ולא יוכל לפרוע קודם, מה שאין כן ב'סתם הלואה',

אדם פורע תוך זמנו, מה שאין כן ב'סתם הלואה' זמן פרעונה הוא גם בתוך שלושים יום, אלא גזירת הכתוב היא שאי אפשר

לתבוע אותה בזמן זה, ולכן יתכן שהלווה שילם את חובו ונאמן לומר 'פרעת'ך בתוך שלושים יום'.

~ יום שלישי כ"א אדר ~

אין אדם מוריש שבועה לבניו

מבניו רק על ידי שבועה שאביהם עדיין לא שילם לו, ואינו יכול להוריש לבניו זכות לגבותו ללא שבועה, והרי הבנים אינם יכולים להישבע בוודאות (שהרי אינם יודעים בוודאות שהלווה לא שילם לאביהם את החוב) ולכן לא יוכלו לגבות (ספר התרומות, שער יד חלק ב, ג).

וכהסבר זה מפורש בדברי הרמב"ם: "ואין אדם מוריש שבועה לבניו שאינם יכולין להשבע שלא נפרע אביהם כלום". ונפקא מינה' בין שני הטעמים במקרה שהמלווה מת קודם מיתת הלווה, וקודם שבנו הספיק לגבות את החוב מת גם הוא – האם יוכל הנכד לגבות את החוב?

לפי הטעם הראשון, הנכד לא יוכל לגבות, כי מאחר שכבר חל חיוב שבועה על אביו בחייו (בשעת מיתת הלווה), מאז אין החוב נחשב ממונו (כל עוד לא נשבע) ואינו יכול להורישו. ואילו לפי הטעם השני, הנכד יוכל לגבות שהרי האב עצמו לא הוצרך להישבע אלא שאין ידוע לו שהלווה פרע את החוב לסב, ואותה שבועה יוכל גם הנכד להישבע ולגבות (ראה שו"ע חו"מ סי' קח סי' וביאור הגר"א שם סקמ"ד).

הלכות מלוה ולוה פרק יז, הלכה ג: מִת הַלֹוֹה תַחֲלָה, וְאַחֵר כֶּד מֵת הַמְלוֹה – אִין יוֹרְשֵׁי מְלוֹה נִמְלִין מִיּוֹרְשֵׁי לֹוֹה בְלוֹם; שְׂבֻעָה שְׁמַת הַלֹוֹה, נִתְחַבַּב הַמְלוֹה לְהִשָּׁבַע וְאַחֵר כֶּד יִמָּל, כִּמּוֹ שְׂבֻעָתוֹ; וְכִבֵּר מֵת, וְאִין אָדָם מוֹרִישׁ שְׂבֻעָה לְבָנָיו, שְׂאִינֵן יְכוּלִין לְהִשָּׁבַע שְׁלֹא נִפְרַע אָבִיהֶן בְלוֹם.

כאשר הלווה מת והמלווה בא ליפרע מהיתומים, חל על המלווה חיוב שבועה (כי 'אין נפרעים מנכסי יתומים אלא בשבועה') ואם לאחר מכן מת המלווה, אף שברוך כלל הבנים יורשים את זכות תביעת החובות של אביהם, אינם יכולים לגבות חוב זה, משום ש"אין אדם מוריש שבועה לבניו", היינו שהירושה אינה חלה על זכות ממון המותנית בשבועה.

ושני טעמים לדבר:

א. בשונה מחוב רגיל הנחשב כממונו של המלווה (עוד קודם הגבייה) ולכן הוא מוריש אותו לבניו, בחוב זה אינו זוכה אלא על ידי השבועה וקודם לכן איננו שלו ואינו יכול להורישו. ב. ביכולתו להוריש לבניו רק את הזכויות שהיו לו ולא יותר, והרי משעה שמת הלווה, המלווה יכול לגבות את החוב

~ יום רביעי כ"ב אדר ~

האם אפשר לזכות לאחד על חשבון אחרים?

שאינו אחד מבעלי החוב, ואעפ"כ הוא גובר על זכות בעלי החוב (בניגוד למקרה שהשליח תפס בעצמו ללא נתינת הלווה, שתפסיתו אינה מועילה אפילו בעבור אחד מבעלי החוב, כי אינו יכול לזכות לו על חשבון האחרים), שכן כל עוד לא גבו בעלי החוב את הנכסים, הרי הם בבעלות הלווה והוא יכול לעשות בהם כשלו.

וכל זה במטלטלין, אך על קרקעותיו של הלווה חל שיעבוד כלפי בעלי החוב, ואם מכר או נתן אותם במתנה לאדם שאינו בעל חוב – בעלי החוב יחזרו ויגבו אותם מהמקבל (שו"ת יהודה יעלה ג, ט).

וה'צמח צדק' (שו"ת יו"ד סי' קצט) מוסיף כי בנכס שיש עליו שיעבוד לא תועיל התפסת הלווה גם בעבור אחד מבעלי החובות, כי זכותו של הלווה לתת לשליח בעבור בעל חוב מסוים נובעת מכך שביכולתו אף לתת זאת לשליח במתנה, ומתוך כך באפשרותו לתת לו זאת בעבור אדם אחר

הלכות מלוה ולוה פרק כ הלכה ב: קָדַם אֶחָד מִשְׁאָר אָדָם, וְתַפַּס מִן הַמִּטְלָטְלִין שֶׁל זֶה, כִּדִּי לְזִכּוּת בְּהֵן לְאֶחָד מִבְּעָלֵי חֻבּוֹת – לֹא זָכָה; שֶׁכָּל תַּתּוּפָשׁ לְבַעַל חֻבּ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו חֻבּ לְאַחֲרִים, לֹא קָנָה... אִם אָמַר לוֹ הַלֹוֹה: 'זָכָה בְּחֻפְזִי זֶה לְפָלוֹנִי'... זָכָה לוֹ; וְאִין אֶחָד מִבְּעָלֵי חֻבּוֹת יְכוּלִין לְגַבּוֹת מֵאֵלּוּ הַמִּטְלָטְלִין, שֶׁכִּבֵּר זָכָה בְּהֵן אֶחָד.

בסיום ההלכה, לגבי מקרה שהלווה בעצמו נותן לשליח בעבור אדם מסוים, מדגיש הרמב"ם: "ואין אחד מבעלי חובות יכולין לגבות מאלו המטלטלין שכבר זכה בהן אחר", ומבואר מדבריו שנתינת הלווה מועילה דווקא במטלטלין, אבל אם אמר לאותו אדם שיעשה מעשה קנין בקרקע כדי לזכות לפלוני – אין הקנין מועיל.

וטעם הדבר, כי מדברי הרמב"ם "אם אמר לו זכה בחפץ זה לפלוני זכה לו" משמע שמדובר אפילו כשמוכזה לאדם

ולהעדיפו על פני כל בעלי החוב, אך בדבר שיש עליו שיעבוד שלא היה יכול לתת אותו במתנה מאחר והוא כבר משועבד לתשלום החובות, אין בכוחו גם לזכות זאת כפירעון החוב לאחד מבעלי החובות ולהעדיפו על פני האחרים.

~ יום חמישי כ"ג אדר ~

דיינים או שלוחים

שליחותם.
אך מדברי הטור מוכח שלא פירש כן בשיטת הרמב"ם, שהרי לא הביא דין זה בהקשר לפריעת חוב מלוך שקנה קרקע משועבדת אלא לגבי גבייה מהלווה עצמו, והרי לפי ה'מגיד משנה' במקרה כזה אין בית דין פועלים כשלוחים ואין טעותם חוזרת בפחות מששית!
ולדעת הטור, בהכרח לומר שהחילוק הוא בין יתומים לשאר כל אדם ולא בין החייב בעצמו לאדם אחר. וטעם החילוק: כאשר גובים מגדול, בין אם הוא הלווה בעצמו ובין אם הוא הלוקח, הרי עליו לתת את הקרקע שמחזיק בה לבעליה, וכאשר אינו עושה כן בעצמו, עושים זאת בית דין כשלוחים שלו (אף שלא מרצונו) ולכן דינם כשליח ואם טעו אפילו בכל-שהוא שליחותם בטלה. אך יתומים הם קטנים ואין עליהם חיוב לקיים את הדין, ואם כן הדיינים אינם שלוחים שלהם אלא פועלים מכוח עצמם ואין הדין בטל כאשר טעו בשיעור מועט.

(אבן האזול)

הלכות מלוה ולוה פרק כב, הלכה טו: בית דין ששמו למונה בנכסי לוקח, וטעו בכל שהוא – מכרן במל; שהרי הן בשליח למונה וללוקח, ויש להן רשות לתקן אבל לא לעות בשליח.

לעיל (פרק י"ב ה"א) כתב הרמב"ם שבית דין הגובים חוב מנכסי יתומים וטעו בשומת ערך החפץ, אם טעו בפחות מששית המכר קיים, ורק ביותר מכך מכרן בטל. ואילו כאן כתב הרמב"ם שאפילו בטעות בכל שהוא המכר בטל. וצריך ביאור, מהו טעם להבדיל בין שתי ההלכות?
ומבאר ה'מגיד משנה':

שם מדובר ביתומים שעליהם לשלם את חוב אביהם וכאשר אינם עושים כן ובית דין נוקמים לגבות מנכסיהם אין הדיינים נחשבים כשלוחיהם אלא הם פועלים להוציא את הדין לפועל. ואילו כאן מדובר בגבייה מלוך שקנה את הקרקע המשועבדת, שהאחריות לפריעת החוב לא מוטלת עליו שהרי אין זה חוב שלו והדיינים פועלים בתור שלוחים של שני הצדדים, ולכן אם טעו אפילו בכל-שהוא בטלה

~ יום שישי כ"ד אדר ~

ערבות בכל תנאי

ההתחייבות שקיבלתי על עצמי היתה רק במקרה שמצד הדין השואל חייב לשלם ומסיבה כל שהיא אינו יכול, אבל אם מצד הדין אי אפשר לתבוע זאת ממנו (כי 'אסמכתא' אינה קונה), הרי גם ממני אי אפשר לתבוע.
אבל הרשב"א מחדש שהערב כן חייב לשלם, כי בשעה שהתחייב להיות ערב ידע שאי אפשר יהיה לתבוע ולחייב את השואל, ואם כן קיבל על עצמו את הערבות בכל תנאי. ובכך יבוארו גם דברי המדרש (שהש"ר פ"א, ד):
בשעה שעמדו ישראל לקבל את התורה, אמר להם הקב"ה: הביאו לי ערבים טובים... אמרו לו: בנינו ערבים אותנו.
ולכאורה, מה התועלת והתוקף בערבות הבנים, הרי אין תובעים את הערב אלא אם הלווה אינו יכול לשלם, וכאן הקב"ה יכול להיפרע מהחוטאים עצמם?

הלכות מלוה ולוה פרק כה, הלכה ג: המלוה את חברו על ידי ערב – אף על פי שהערב משעבד למלוה – לא יתבע את הערב תחלה, אלא תובע את המלוה תחלה.
הרשב"א (שו"ת, סי' אלף וחמישים, הובא במש"מ כאן) דן בשאלה הבאה:

המשאל חפץ לחברו והשואל התחייב שאם לא יחזירנו לו עד זמן פלוני יתן לו סכום כסף גדול, והעמיד לו ערב לתשלום זה אם לא ישלמו השואל, ובהגיע הזמן השואל לא החזיר את החפץ, וכיון שהשואל לא צריך לשלם כי זו 'אסמכתא' (שסמך בלבו בעת ההתחייבות שיוכל להחזיר את החפץ בזמן) ולא גמר בלבו להקנות, ו'אסמכתא' אינה קונה (הלי' מכירה פ"א ה"ב) יש לעיין: האם הערב יהא חייב לשלם את הסכום שערב לו?
לכאורה אין לחייב את הערב, כי הוא יכול לטעון:

אלא שבשעה שקיבלו את הערבות ידעו שהקב"ה יכול להיפרע מן האבות ובכל זאת קיבלו את הערבות כדי שתהיה אפשרות לתבוע תחילה את הערב, ולכן יש תוקף לערבות הבנים.

(משנה למדן)

~ שבת קודש כ"ה אדר ~

'טענו בחטים והודה לו בשעורים'

והר"מ הלוי (הביאו הרא"ש הנ"ל) הביא טעם שלישי לפטור את הנתבע מתשלום השעורים – כיון שהודאתו לא היתה בפני בית דין או בפני שני עדים, אין זו הודאה המחייבת ('הודאת בעל דין כמאה עדים') ויכול לומר "משטה אני בכך כשהודאתי בשעורים".

והרא"ש הקשה על זה: הרי אם יש עדים המעידים שיש על הנתבע חוב כלשהו (אך אינם יודעים אם דמי חטים או שעורים) אין הנתבע יכול לטעון 'משטה הייתי בכך', ומסוגיית הגמרא (ב"ק שם) משמע שהנתבע פטור אף כשיש עדים ואילו אם הפטור הוא מטעם הודאת התובע (או מחילתו) הנתבע פטור מלשלם שעורים אף אם יש עדים שחייב שעורים, שהרי התובע הודה שאינו חייב או שמחל לו!

וגם ב'שלחן ערוך' (תו"מ סי' פח סי"ב) הביא כך הלכה זו: "תבעו חטים והודה לו בשעורים – פטור אף מדמי שעורים משום דחשיב כאילו הודה התובע שאינו חייב לו שעורים, ולפיכך אפילו יש נעדים על השעורים – פטור".

הלכות טוען ונטען פרק ג, הלכה י: 'בור חטים יש לי בְּיָדִי, אִין לִי בְּיָדִי אֶלָּא בּוֹר שְׁעוּרִים' – פטור אף מדמי שְׁעוּרִים; שְׁהֵרִי תְּתוּבֵעַ אֹמֵר לוֹ: 'אִין לִי בְּיָדִי שְׁעוּרִים'. ולמה לא ישלם הנתבע שעורים, והרי הודה בהם? פירש רש"י (בבא קמא לה, ב ד"ה פטור): כיון שהתובע לא תבע שעורים, הרי זה כאילו מחל לו.

והרא"ש (שם פ"ג סי' טר"ז) תמה על זה: גם כאשר יש לאדם כמה תביעות, אין הוא תובע אותם בפעם אחת וכשתובע תביעה אחת אינו מוחל על שאר תביעותיו, ואף כאן, כתביעתו חטים אינו מוחל על חוב אחר.

ומבאר המהרש"ל (ים של שלמה פ"ג סי' לד): כיון שגם לאחר שהודה הנתבע בשעורים חזר התובע ותבע רק חטים, משמע מכך שמודה שאינו חייב בשעורים.

וכן כתבו התוספות (סנהדרין ו, א. ד"ה צריכה) שהפטור של הנתבע שהודה בשעורים אינו מטעם מחילה, אלא מפני שהתובע כתביעתו לא תבע שעורים, מודה בכך שאין חיוב שעורים, ומתבטלת הודאת הנתבע.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו אדר, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום ה' ונהניתי ממ"ש אודות לימודו בביהכ"נ שלו ובודאי מתאים לדרישת הזמן משתמש בהזדמנות זו להודיע את השומעים ע"ד הלכות הצריכות לדעתם בחיי היום יומים וכמזכ"ל אשר המעשה הוא העיקר.

מ"ש אודות המחיצה בביהכ"נ והסכסוכים שיש אודותה, ה"י מהנכון שיקבל העתק מכתב אגודת הרבנים אודות הכרח מחיצה וכן כמדומה לי שיש מכתב כזה מיאנג איזראעל ובמילא יחזק זה את טענותיו בנחיצותה ובשלום, והשי"ת יצליחו בענייני הכלל ובענייני הפרטים והוא וזוגתו הרבנית תחי' יגדלו את בנם שי' מתוך בריאות הנכונה לתורה ולחופה ולמעשים טובים.

בברכה.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון י"ט אדר ~

הלכות מלוה ולוה

פרק עשירי

(1) מבאר דין שמותר לשאול סתם ולפרוע סתם לפי השער שבשוק, ודין משאל פירות לזמן קבוע, ודין מלווה את אריסיו, ודין מעמיד הלואה על פירות אחרים.

א. כִּשְׁם שֶׁמֶתֵר לְמוֹכֵר? לְפָסֵק עַל שְׁעַר שְׁבִשְׁוֹק,³ כִּן מֵתֵר לְלוֹת הַפְּרוֹת סָתָם⁵ וּפּוֹרְעִין סָתָם בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן עַל שְׁעַר שְׁבִשְׁוֹק.⁶ פִּיזָה הִיָּה הַשְּׁעַר קְבוּעַ וְיָדוּעַ לְשִׁנְיָהֶם?⁷ וְלוֹה מַחְבְּרוֹ עֶשֶׂר סָאִין - חֵיב לְהַחְזִיר לוֹ עֶשֶׂר סָאִין, אָף עַל פִּי שֶׁהוֹקְרוּ הַחֲטִיטִים; שֶׁהָרִי בְּשִׁלּוֹה מִמֶּנּוּ הִיָּה הַשְּׁעַר יָדוּעַ, וְאִלּוּ רָצָה הִיָּה קוֹנֶה וּמַחְזִיר לוֹ,⁸ שֶׁהָרִי לֹא קָבַע לוֹ זְמַן.

(2) בכתב יד: ללוקח. (3) כמבואר בפרק ט הלכה א. (4) שאסרו חכמים ללוות סאה בסאה, שמא יתייקרו - ונמצא פורע לו יותר ממה שהלווהו, אם לא שיעשה אותם דמים כמבואר להלן הלכה ב. (5) מבלי שיעשה אותם דמים, ודווקא בלא קביעת זמן כמו שמבאר רבינו בסמוך (בבא מציעא עה. כחכמים שאמרו "לווין סתם ופורעין סתם", ומפרש רבינו דהיינו בלא קביעת זמן - ראה פירושו של רש"י שם ועיין ריטב"א. ומרכבת המשנה). ודעת רבינו, שכל שקובע זמן, אף על פי שיש לו מאותו המין או שהיה השער קבוע - אסור כמו שמבאר לקמן הלכה ב. ובטעם הדבר אומר המגיד משנה שכל הקובע זמן, על דבר שמחירו נד והוא מתייקר ומוזיל כגון פירות, נראה, שקבע זמן פלוני, משום שלדעתו יתייקרו אז הפירות ומפני כך אסור. (6) בהסתמך על השער שבשוק שאפשר לקנות בו פירות (שם עב: וכפירוש הבה"ג הובא ברש"י שם). (7) שיצא השער (בית יוסף סימן קסב עיין שם). (8) פורעו מייד - והרי זה כאילו יש לו ללווה מאותו המין שמותר ללוות סאה בסאה כמבואר בסמוך הלכה ב.

ב. הִיָּה לוֹ⁹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁלוֹה - הָרִי זֶה מֵתֵר לְלוֹת¹⁰ סָתָם בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן וּפּוֹרְעַ סָתָם, אָף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא יָצָא הַשְּׁעַר¹¹. וְאִפְּלוּ הִתְּהָה לוֹ סָאָה בְּלֶבֶד - לוֹה עָלֶיהָ בְּמָה סָאִין¹². הִתְּהָה לוֹ טֶפֶה אַחַת שֶׁל שֶׁמֶן אוֹ שֶׁל זֵין - לוֹה עָלֶיהָ בְּמָה גִרְבִּי¹³ זֵין וְשֶׁמֶן. לֹא הִיָּה לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין פְּלוֹם, וְלֹא נִקְבַּע שְׁעַר הַשּׁוּק עֲדִין אוֹ שֶׁלֹּא יָדְעוּ שְׁעַר הַשּׁוּק - הָרִי זֶה אֲסוּר¹⁴ לְלוֹת סָאָה בְּסָאָה¹⁵. וְכֵן בְּשֶׁאֵר הַפְּרוֹת¹⁶ - לֹא יָלוּה אוֹתָן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָן דָּמִים¹⁷. וְאִם לוֹה וְלֹא עָשָׂה אוֹתָן [דָּמִים], וְהוֹזְלוּ - מַחְזִיר לוֹ פְּרוֹת

בַּמִּדָּה שֶׁלוֹה אוֹ בַּמִּשְׁקָל; וְאִם הוֹקְרוּ¹⁸ - נוֹטֵל דָּמִים שֶׁהָיוּ שְׁוִין בְּשַׁעַת הַלְוָאָה. אָף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין אוֹ שֶׁהָיָה הַשְּׁעַר קְבוּעַ בְּשׁוּק - הָרִי זֶה אֲסוּר לְלוֹת פְּרוֹת בְּפְרוֹת עַד זְמַן קְבוּעַ¹⁹; אֲלֵא לֹה סָתָם, וּפּוֹרְעַ בְּאִיזָה זְמַן שֶׁיַּפְרַע.

(9) שם עה. (10) שבשעת ההלוואה נקנים פירותיו למלווה וברשותו הוקרו, ואף על פי, שאין זה קניין ממש התיירו חכמים, משום שהלוואת סאה בסאה אין בה משום נשך דאורייתא, וכשיש לו לא גזרו (על פי רש"י מד:). (11) שם עה. וכדרך שאמרו בפסיקת פירות (כמבואר בפרק ט הלכה א). (12) שם, לפי שאנו רואים כאילו לוה סאה כנגד סאה שיש לו - ונמצא שיש לו שתיים, ושוב אנו רואים - כלוה שתיים כנגד שתיים, וכן לעולם, לפי שהלוואה סאה בסאה, אין בה אסור מן התורה - הקלו בה (מגיד משנה). (13) חביות (הערוך בערכו עיין שם). (14) שם עד: (15) שמא יתייקרו ונמצא פורע לו יותר ממה שהלווהו. (16) שדרכם להתייקר וליוזל (עיין בבא מציעא מד:). (17) היינו קוצץ עימו דמי החיטים כפי השער בשוק וזוקף המלוה בדמים, בסכום שקבעו עכשיו - פורע לו בין הוקרו הפירות בין הוזלו, שהרי זה כאילו הלווהו מעות (שם). (18) שם. (19) כמו שביארנו, שכל שקובע זמן נראה שהוא סומך שלאותו זמן יתייקרו (מקור דין זה נלמד ממה שאמרו שם עה. ומביאו רבינו בסמוך הלכה ג) "לא יאמר אדם לחבירו הלווני כור חטים ואני אתן לך לגורן". ורבינו מפרש, שהמדובר הוא אפילו ביש לו, ואסור מפני שקבע לו זמן לגורן - בדומה למה שאמרו בסיפא (שם) בצד ההיתר: "עד שיבוא בני", שהמדובר הוא ביש לו (מגיד משנה).

ג. לֹא יֹאמֵר אָדָם לְחֻבְרוֹ: הַלּוֹנִי פֹר חֲטִיטִים וְאֲנִי אֲחִזִּיר לָךְ פֹּר לַגִּרְן²⁰; אֲלֵא אוֹמֵר לוֹ: הַלּוֹנִי עַד שְׁיָבֹא בְּנִי²¹ אוֹ עַד שֶׁאֲמַצָּא הַמִּפְתָּח²².

(20) כלומר, לזמן הגורן, דהיינו קובע לו זמן לפירעון (ולדעת רבינו מדובר כאן אפילו ביש לו). (21) שבידו המפתח למחסנו. (22) שאבד לי (שם, במשנה).

ד. לֹה פְּרוֹת עַד זְמַן קְבוּעַ: אִם הוֹזְלוּ - מַחְזִיר לוֹ פְּרוֹת בְּזְמַן שֶׁקָּבַע; וְאִם הוֹקְרוּ - נוֹתֵן לוֹ דָּמִים שֶׁהָיוּ שְׁוִין בְּשַׁעַת הַהֲלָאָה²³.

(23) כמבואר למעלה בסוף הלכה ב.

ה. מֵלוֹה אָדָם אֵת אֲרִיסֵיו חֲטִיטִים בְּחֲטִיטִים²⁴ לְזַרְעוֹ²⁵, בֵּין קֵדָם שְׁיָרֵד הָאָרִיס לְשָׂדֶה²⁶ בֵּין אַחֵר שְׁיָרֵד²⁷. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים²⁸? בְּמָקוֹם שֶׁנִּהְגוּ שִׁיתֵּן הָאָרִיס אֶת הַזֶּרַע, שֶׁהָרִי בִּיד בַּעַל הַקֶּרְקַע לְסַלְקוֹ כֹּל זְמַן שֶׁלֹּא נִתֵּן²⁹. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁדֶּרֶךְ בַּעַל הַקֶּרְקַע לִתֵּן אֶת הַזֶּרַע³⁰: אִם עֲדִין לֹא יָרַד הָאָרִיס - הָרִי זֶה מֵתֵר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט שם בבאורנו). (41) מאחר שאין בידו מעות - במה יקנה, והרי זה כאילו לא יצא השער - ואסור, כמבואר בפרק ט שם (שם סג. על פי רש"י). (42) זה נמשך לבבא הראשונה. (43) זקף ההלוואה על פירות באיסור. (44) כדין אבק ריבית שאמרנו בו (למעלה פרק ד, ו) שאין מוציאים מלווה למלוה.

פרק אחר עשרי

(1) מבאר דין מלווה את חבירו בעדים, ודין מוציא כתב ידו שהוא חייב לו, ודין מלווה בשטר שגובה מן היורשים ומהלקוחות, ודין מלווה על פה אם נגבית מהיורשים, ודין לוה שאין לו מטלטלין ויש לו קרקע, ודין מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם, ודין טוען שמחיים תפס, ודין יתומים שגבו קרקע בחוב אביהם, ודין מוכר שדה באחריות וזקף עליו דמי השדה במלוה.

א. המלוה את חבירו בפני עדים², או שאמר לעדים³: הוי עלי עדים שאני חייב לזה מנה, או: אתם עדי⁴ שאני חייב לזה מנה - זו נקראת מלוה על פה⁵, ואין צריך לפרעו בעדים⁶. לפיכך, אם טען ואמר אחר כך: פרעתי - נשבע הסת⁷ ונפטר. אבל המלוה את חבירו בשטר - צריך לפרעו בעדים. לפיכך, אם טען ואמר: פרעתי שטר זה - אינו נאמן⁸, אלא אומרים⁹ לו: או הבא עדים¹⁰ או עמד ושלם¹¹ לו חובו. לפיכך, האומר לעדים: הוי עלי עדים שאני חייב לזה מנה - אין פותבין עדותן ונותנין למלוה, שלא יחזירו למלוה על פה עדות בשטר¹², עד שיאמר להן הלזה: פתבו שטר¹³ וחתמו ותנו לו. אף על פי שאמר להן כך¹⁴, צריכין להפליף בו¹⁵ אחר שחתמו בשטר, ואחר כך נותנין השטר ביד המלוה. קנו מידו¹⁶ שהוא חייב לו מנה - הרי אלו פותבין ונותנין, אף על פי שלא אמר להן כתבו, שסתם קננו לכתובה עומד¹⁷, ואינן צריכין להפליף בו¹⁸.

(2) בבא בתרא קעה. (3) הודה בפני עדים (סנהדרין כט.). (4) כלומר, או בלשון: אתם עדי. (5) להבדיל ממלוה בשטר, שחלוקים בדיניהם כמו שיתבאר לקמן. (6) שבועות מא: "המלוה את חבירו בעדים - אינו צריך לפרועו בעדים". (7) מתקנת חכמי הגמרא (שם מ:). (8) שהרי המלוה אומר: אם פרעת, למה השארת בידי את השטר? (9) בית-דין. (10) שפרעת. (11) שם מא. אולם, אם טען הלוה: השבע לי שלא פרעתיך, נשבע ואח"כ נוטל - כמו שיתבאר להלן פי"ד הל' ב. (12) לחובתו של לוה, שיצטרך לפרועו בעדים (בכת"י תימן: עדות על-פה, מלוה בשטר). (13) ב"ב מ. סנהדרין כט: (14) כתבו ותנו. (15) אם עדיין עומד בדיבורו. (16) בקנין חליפין (עיין פרק ה מהלכות מכירה הל' ה) על שעבוד נכסיו לפרעון ההלוואה, וגובה מן הלקוחות אפילו לא נכתב השטר (עיין שו"ע חו"מ סימן לט, א. ובבית יוסף שם על ה"טור).

להלוות חטים בחטים; שעדין יש לו לסלקו, נמצא בעת שיירד לשדה ירד על דעת שיחזיר לו חטים שהלווהו³¹. אבל אחר שיירד לשדה³², הואיל ואינו יכול לסלקו - הרי הוא ככל אדם, ואסור להלוותו חטים בחטים לזרע, אבל מלווה סתם³³ על שער שבשוק³⁴.

(24) סאה בסאה. (25) לשם זריעתם בשדה שקיבל באריסות - ועל האריס לפרועם לגורן (שם עד:). (26) לעבדה בשום עבודה ועדיין לא זכה בו. (27) שכבר זכה בו. (28) שאף אם ירד - מלווהו. (29) הואיל וביד בעל הקרקע לסלקו בשעה שלוה ממנו הזרע על מנת להחזירו כשיאסוף היבול - אין זו הלוואה, אלא הסכים ליטול מתבואת השדה פחות משנטלים שאר אריסים - כשיעור הזרע שקיבל. (שם וברש"י). (30) ושינה בעל הקרקע ממנהג המקום והטיל על האריס הבאת הזרע. (31) וינכה לו מחלקו כשיעור הזרע. (32) וכבר זכה בה האריס - ונתחייב בעל הקרקע בנתינת הזרע, אלא שהאריס הסכים אחרי כן - מאיזה נימוק שהוא - לקבל על עצמו הוצאה זו. (33) בלא קביעת זמן. (34) כדרך שהתירו בכל אדם.

ו. מי שהיה נושה³⁵ בחבירו מעות, ואמר לו: תן לי מעותי, שאני רוצה לקח בהן חטים; אומר לו: צא ועשה אותן עלי בשער של עכשו, ויהיה לך אצלי חטים בהלוואה: אם יש לו חטים בשעור מעותיו³⁶ - מתר³⁷; ואם אין לו אותו המין - הרי זה אסור³⁸. שלא אמרו חכמים³⁹ שמותר לפסוק על שער שבשוק אף על פי שאין לו פלוס מאותו המין, אלא בנותן מעותיו לקנות בהן פירות⁴⁰; אבל הרוצה להעמיד הלוואתו על גב הפירות - אסור⁴¹, עד שיהיה לו פירות. היה ללוה חטים, ועשה הלוואתו עליו חטים, ובא אחר זמן ואמר לו: תן לי חטים, שאני רוצה למכרן ולקח בדמיהן יין; אומר לו: צא ועשה אותן עלי יין בשער שבשוק עמה: אם יש לו יין - הרי זה מתר, ונעשית הלוואתו אצלו יין; ואם אין לו יין - אסור. הרי שלא היה לו⁴², ועבר והחזיר⁴³ ההלוואה פירות, אף על פי שקנה פירות אחר כך - אינו חייב לתן לו פירות, אלא נותן לו מעות שהלווהו⁴⁴.

(35) שם סג. (36) כלומר, אם יש לו סאה פוסק עימו על סאה ולא על יותר שאין המוכר כלווה, שנתבאר (בהלכה ב) "יש לו סאה לוה עליה כמה סאין", שלא אמרו כן אלא מתוך הטעם שאנו רואים כאילו לוה סאה כנגד סאה ונמצא שיש לו שתיים, וטעם זה אינו שייך במוכר, מפני שמשעה שפסק עליה הרי היא יוצאת לגמרי מרשות המוכר (הלווה) לרשות הלוקח (המלווה) - מגיד משנה בשם הרשב"א. וראה למעלה פרק ט הלכה א. (37) וכדרך שאמרו בפוסק ונותן מעותיו כמבואר למעלה פרק ט, א. (38) אף על פי שיצא השער. (39) כמבואר למעלה. (40) משום שאף על פי שאין לזה יש לזה ויכול לקנותם במעות שקיבל (ראה פרק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. כָּל מְלוֹה בְּשֹׁטֶר³⁷ - גִּבְהָ אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין וּמִן הַלְקוּחוֹת³⁸, כְּמוֹ שִׁתְּבָאָר³⁹; וּמְלוֹה עַל פֶּה - גִּבְהָ אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין⁴⁰, וְאֵינוֹ גִּבְהָ אוֹתָהּ מִן הַלְקוּחוֹת⁴¹. לְפִי שְׁאִין לֹא⁴² קוֹל, לְפִיכָף לֹא יִטְרֹף בָּהּ⁴³. אָבָל מְלוֹה שֶׁבְּשֹׁטֶר - קוֹל יֵשׁ לָהּ, וְהַלּוּקָה הַפְּסִיד עַל עֲצָמוֹ שְׁלֹא⁴⁴ שְׁאֵל עַד שְׂדֵעַ שְׁנֹכְסִיו שֶׁל זֶה מְשַׁעֲבֵדִין בְּמְלוֹה שְׁעָלָיו; שֶׁכָּל נֹכְסֵי הַלּוֹה תַּחַת שְׁעִבְדוֹ הַמְּלוֹה מִן הַתּוֹרָה⁴⁵.

(37) לרבות גם שאין אחריות נכסים מפורשת בו. כמבואר בפ"ח מהלכות גזילה ואבידה ה' א, "שאחריות שלא נתפרשה בשטר - טעות סופר היא, בין בשטרי הלואה בין בשטרי מקח וממכר". (38) שקנו מן הלוח לאחר שלוה, ונשתעבדו נכסיו למלוה. (39) להלן פרק יח. (40) שכבר נשתעבדו הנכסים בחיי אביהם (קידושין יג: ועיין ב"ב קעו. וברי"ף שם). (41) מתקנת חכמים. (42) למלוה על-פה קול, שכל הלווה - בצינעא לוה. (43) משום הפסד לקוחות, שאין יכולים להזהר בדבר, שאין ידוע לכל. (44) חקר בדבר. (45) שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבט החוצה" - והוא-הדין מקרקעין (רשב"ם ב"ב שם) אלא משום הפסד לקוחות, אמרו חכמים מלוה על-פה אינו גובה מן הלוקחות כמבואר למעלה - ובשטר העמידוהו על של תורה, כעולא בבבא בתרא קעה: "דברי תורה, אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על-פה גובה מנכסים משועבדים, מאי טעמא שיעבודא דאורייתא, ואלא מה טעם אמרו: מלוה על-פה אינו גובה אלא מנכסים בני חורין, משום פסידא דלקוחות וכו'".

ה. הַמוֹכֵר שְׂדֵהוּ בְּעֵדִים⁴⁶, וְיִצְאָת מִתַּחַת יְדֵי הַלּוֹקָח⁴⁷, אָף עַל פִּי שְׁאִין שֶׁם שֹׁטֶר⁴⁸ בִּיד הַלּוֹקָח - הָרִי זֶה חֹזֵר וְטוֹרֵף מִנְּכָסִים מְשַׁעֲבֵדִים⁴⁹, כְּמוֹ שִׁתְּבָאָר⁵⁰; שֶׁכָּל הַמוֹכֵר - בְּפִרְהֶסְיָא מוֹכֵר⁵¹, וְקוֹל יֵשׁ לָהּ⁵².

(46) שם מא: (47) בעל-חוב של מוכר הוציא אותה מידו. (48) שטר מכר. (49) שמכרם או שעבדם אחר מכירת שדה זו. (50) להלן פרק כא, הלכה א. (51) כדי שיקפצו עליו קונים - ויוסיפו במקח. (52) והלוקח השני שלא נזהר - הפסיד על עצמו (שם).

ו. אֵין הַהֲלוּאָה שְׁעַל פֶּה נִגְבִּית מִן הַיּוֹרְשִׁין אֶלָּא בְּאֶחָד מִשְׁלֹשֶׁה דְּבָרִים אֵלּוּ: כְּשֶׁחֵיב מוֹדָה בָּהּ, וְצָנָה בְּחִלּוּי⁵³ שֵׁשׁ לְפָלוֹנִי עָלָיו חוֹב עֲדִין. אוֹ שֶׁהִיתָה הַהֲלוּאָה לְזָמֵן, וְלֹא הִגִּיעַ זְמַן לְפִרְעָה, וְחִזְקָה הִיא שְׁאִין אָדָם פּוֹרֵעַ בְּתוֹרֵף זְמַנּוֹ⁵⁴. אוֹ שֶׁנִּדְהוּ⁵⁵ עַד שְׁתֵּן וּמַת בְּנִדְוִיו. כָּל אֵלּוּ גּוֹבִין מִן הַיּוֹרְשִׁין⁵⁶ בְּלֹא שְׁבוּעָה⁵⁷. אָבָל אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁהִיא חֵיב לָזֶה מְנָה, אוֹ בְּפָגְנוֹ הַלְוָהּ - אֵינוֹ גִּבְהָ מִן הַיּוֹרֵשׁ כְּלוּם, שְׁמָא פְּרַעוּ⁵⁸; שֶׁהַמְּלוֹה אֶת חֲבֵרִי בְּעֵדִים⁵⁹ - אֵין צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים. וְכֵן אִם מוֹצִיא כְּתָב יָד אֲבִיהֶן שֶׁהוּא חֵיב לוֹ - אֵינוֹ גִּבְהָ בּוֹ כְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנָו⁶⁰.

(17) שכשם שמייפה כוחו בקנין - כך, מן הסתם, ייפה כוחו לענין כתיבה (ב"ב מ. וברשב"ם). (18) לפני הנתניה, לפי ש"אין לאחר קנין כלום" (כתובות נה.).

ב. לֹוֶה שֶׁכָּתַב שֹׁטֶר¹⁹ בְּכָתַב יָדוֹ²⁰, וְהָעֵיד בּוֹ עֵדִים²¹, וּנְתָנוּ לְמְלוֹה - הָרִי זֶה שֹׁטֶר פְּשָׁר²². וְכֵן אִם כָּתַב שֹׁטֶר אָף עַל פִּי שְׁאִין בּוֹ עֵדִים²³, וּנְתָנוּ לְמְלוֹה בְּפָגְי עֵדִים²⁴ - הָרִי זֶה מְלוֹה בְּשֹׁטֶר²⁵. וְהוּא שֶׁהִיהָ כְּתָב שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְהִזְדַּיֵּף²⁶, וְיִקְרָאוּ אוֹתוֹ הָעֵדִים שְׁנִמְסֵר בְּפָגְיָה²⁷. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוּנִים²⁸ שֶׁהוֹרָה, שְׁצָרִיךְ לִזְמֹר לְעֵדִים שֶׁמְסָרוּ בְּפָגְיָה: הִתָּמוּ וְהָעֵידוּ²⁹ שְׁנִמְסֵר בְּפָגְיָה³⁰.

(19) הודאה. (20) כגון: אני פלוני בן פלוני הבא על החתום מודה שאני חייב . . . (ראה 'טור' ושו"ע סי' סט, א). (21) על תוכנו - לא לקיום החתימה, שכתב-ידו הוא (ש"ך סי' ס"ק ח). (22) גיטין פו. (עיי' הגר"א סי' מ ס"ק ו, רבית יוסף' וסמ"ע סי' סט ס"ק טו). (23) עדי חתימה. (24) עדי מסירה. (25) גיטין פ: כשמואל, האומר: הלכה כרבי אלעזר (עדי מסירה כרתי) אף בשטרות. (26) שם כב: "לא הכשיר ר"א (כתב המזדייף) אלא בגיטין, אבל בשאר שטרות לא, דכתיב (ירמיה לב, יד) ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים" (גזירת הכתוב הוא בשטרות שאינם כשרים אלא אם הם ראויים לעמוד ימים רבים" - ר"י ב'תוספות' שם, ד"ה אבל). (27) שאם לא יקראוהו בפניהם, על מה הם מעידים לאחר זמן (שם יא:). (28) רב שרירא ורב האי (מגיד-משנה) ע"פ ב"ב קעו. (הגר"א סימן מ, ס"ק יב). (29) חתמו או העידו. כלומר, כתבו העדתכם בשטר נפרד, לא על של ההודאה וחתמו, או - אם אינם יודעים לחתום - העידו על כך בעל-פה בפני ב"ד (תשב"ץ, הובא בכסף-משנה, וכהבנת הלחם-משנה). (30) כדי שיצא לזה קול (שיתפרסם הדבר), וכשאנו אומר להם - אינם מעידים וכותבים אם כי רשאים הם, ואין לו קול (מגיד-משנה).

ג. הוֹצִיא עָלָיו כְּתָב יָדוֹ³¹ שֶׁהוּא חֵיב לוֹ, וְאֵין שֶׁם עֵדִים, אָף עַל פִּי שֶׁהִחֲזִק³² כְּתָב יָדוֹ בְּבֵית דִּין - הָרִי זֶה מְלוֹה עַל פֶּה³³ לְכָל דָּבָר. וְאִם טָעַן שֶׁפָּרַע - נִשְׁבַּע הֶסֶת וּנְפֹטֶר³⁴. וְאֵינוֹ גִּבְהָ בְּכָתַב זֶה לֹא מִן הַיּוֹרְשִׁין³⁵ וְלֹא מִן הַלְקוּחוֹת³⁶.

(31) ב"ב קעה: במשנה. (32) נתקיים בב"ד שכתב-ידו הוא. (33) שאין הקיום של ב"ד - אישור על תוכנו, אלא על הכתיבה שכתב-ידו הוא (שם קעו. בגמ'). (34) אם כי השטר ביד המלוה - אין המלוה יכול לטעון: "שטרך בידי מאי בעי" (למה שטרך אצלי) מפני שאין הלוח נזהר מלהשאירו ביד מלוה אחר הפרעון, הואיל ואין השטר כשר לגבות בו מן הנכסים המשועבדים, כמבואר בסמוך (שם ברי"ף, ובמלחמות ה' להרמב"ן). (35) שמא פרעו אביהם. אבל אם ברי שלא פרע, כגון ע"פ אחד משלשה דברים שיתבאר (לקמן הלכה ו) - גובה כמלוה על-פה (כסף-משנה). (36) כמלוה על-פה, כמבואר להלן הלכה ד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(56) בין גדולים בין קטנים (עיין להלן פי"ד, א ובמגיד-משנה). (57) שהרי הוברר שעדיין לא נפרע (שם ה:). (58) אביהם בהיותו בחיים, ואילו היה בחיים היה טוען פרעתי - והיה נאמן. (59) ואנו טוענים בשביל יתומים - כל טענה שאביהם היה נאמן בה. (60) למעלה הלכה ג.

ז. לֹוֹה שְׂאִין לוֹ מִטְּלָטְלִין⁶¹ וְיֵשׁ לוֹ קֶרֶקֶ: אִם נֹדַע לְבִית דִּין שֶׁתּוֹלָה מְעוֹתָיו בְּיַד אַחֲרִים⁶² - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְמַכְרֵם⁶³ וְלֹתֵן לְבַעַל חוּבוֹ; וְאִם לֹא נֹדַע לָהֶם דְּבַר זֶה - מְחַרְימִין⁶⁴ עַל מִי שֶׁנִּדַּע לוֹ מִטְּלָטְלִין וְלֹא יָבִיאֵם, וְאַחַר כֵּן יוֹרְדִין לְכִינּוּנִית שֶׁבְּנִכְסֵי וּמִגְבִּין לְבַעַל חוּבוֹ, כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר⁶⁵. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?⁶⁶ בְּזִמְן שֶׁנִּפְרָעִין מִן הַלּוֹה עֲצָמוֹ; אֲבָל הֵבֵא לְפָרַע מִן הַיּוֹרֵשׁ, בִּין קָטָן בִּין גָּדוֹל - לֹא יִפְרַע מִן הַמִּטְּלָטְלִין, אֲפִלּוּ הָיוּ מִפְקָדִין אוֹ מְלוֹה אֲצֵל אַחֲרִים⁶⁷; שֶׁהַמִּטְּלָטְלִין⁶⁸ אֵינָן תַּחַת שְׁעָבוֹד בְּעַל חוּב מִן הַתּוֹרָה⁶⁹.

(61) האומר: שאין לו ממון או מטלטלין ורוצה להגבות לבעל-חובו מן הקרקע - ומצד הדין מטלטלין קודמים לגבייה מן הקרקע כמבואר (למעלה ס"א, הל' ד. וראה בביאורנו שם). (62) להברית מן המלוה. (63) לטרוח ולמכור הקרקע - ופורע לבעל-חובו במעות. (64) מתקנת הגאונים (ראה ביאורנו למעלה פ"א הערה כג). (65) להלן פי"ט, א. שמתקנת חכמים - בעל-חוב דינו ככינונית. (66) שגובה מן המטלטלין. (67) ועדיין לא באו לרשות היתומים (כתובות פד: כרבי עקיבא). (68) של יתומים. (69) שם, כי בעוד הלווה קיים - גובה אפי' מגלימא דעל כתפיה (מהמעיל שעל כתפיו) שהרי לו הלוה מעותיו ונשתעבד, והתורה אמרה: יבוא שליח ב"ד ויטול משכוננו, שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבט החוצה". אבל כשמת הלוה, מה לו עם היתומים? הרי לא לו ממנו ולא נשתעבדו לו. אבל קרקעות שירשו - כבר נשתעבדו למלוה מחיים מדין ערב, שנכסיו של אדם הם ערבינו, ועליהם סמך המלוה כשהלוהו, אבל מטלטלין - אפילו דין ערב אין להם, שהרי לא עליהם סמך המלוה, הואיל וכיד הלוה להצניעם ולאבדם (ע"פ רש"י ב"מ יז:). ומתקנת הגאונים שבעל-חוב גובה מן המטלטלין, כמו שיתבאר לקמן הלכה יא.

ח. מִצּוֹה⁷⁰ עַל הַיְתוֹמִין לְפָרַע חוּב אֲבִיהֶן מִן הַמִּטְּלָטְלִין שֶׁהֵנִיחַ⁷¹. וְאִם לֹא רָצָה הַיּוֹרֵשׁ לָתֵן - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ⁷². וְאִם תִּפְסַּם בְּעַל חוּב מַחֲיִים⁷³ - גּוֹבֶה מֵהֶן. טָעַן שְׁמַחֲיִים תִּפְסֹן, וְהַיּוֹרֵשׁ טָעַן שֶׁאַחַר מִיתָה תִּפְסֹם - עַל הַיּוֹרֵשׁ לְהַבִּיאַ רְאִיָּה⁷⁴; אִי⁷⁵ יִשָּׁבַע הַמְּלוֹה⁷⁶ שֶׁכֵּן וְכֵן הוּא חַיִּב לוֹ, וְיִכּוֹל לְטָעַן עַד כְּדֵי דְמִיָּה⁷⁷, וְיִכּוֹל לְבִשּׁוּעָתוֹ שְׁמַחֲיִים תִּפְסֹם. הָיוּ הַדְּבָרִים שֶׁתִּפְסֹם שְׁטָרוֹת⁷⁸, וְטָעַן שֶׁהֵן מִשְׁכּוֹן⁷⁹ בְּיַד⁸⁰ עַל חוּבוֹ וְשְׁמַחֲיִים תִּפְסֹם - עַל הַמְּלוֹה לְהַבִּיא רְאִיָּה שְׁמַחֲיִים תִּפְסֹם. וְאִם לֹא הִבִּיא רְאִיָּה - יִחְזִיר

נקודות משיחות קודש ~

"חֻזְקָה הִיא שְׂאִין אָדָם פּוֹרַע בְּתוֹךְ זְמָנוֹ".

והוא דעת ריש לקיש, אבל אבאי ורבא סוברים שלפעמים מזדמנים לאדם מעות קודם זמן הפירעון ורוצה לשלם כדי שלא יטרידו אותו.

ומודים אבאי ורבא לריש לקיש שבמקום שעדיין לא הגיע זמן החיוב, יש חזקה ש"אין אדם פורע תוך זמנו" כגון אם השכיר בית שאינו נאמן לומר פרעתיך תוך זמנו, כי השוכר חושש שלא יבוא לידי חיוב כלל אם יפול הבית או ביתו של המשכיר עצמו ויוציאו מבית זה ולא יבוא לידי חיוב כלל.

ועל-דרך-זה בפדיון הבן, שאם מת האב הרי בנו בחזקת שלא נפדה, שמאחר ולא נתחייב עדיין חושש שמא ימות הבן ולא יבוא לידי חיוב כלל, וממילא אינו פורע קודם זמן החיוב.

מה-שאינ-כן במלוה, כיון שנתחייב בשעת ההלוואה ונשתעבדו נכסיו מיד, סוברים אבאי ורבא שאדם עשוי לפרוע תוך זמנו.

החזקה שאין אדם פורע תוך זמנו, קשורה גם למלוה. שהרי הדין בצדקה הוא שצריך ליתן לעני בסבר פנים יפות, והלא הלוואה גם היא גמ"ח ואין המלוה יכול לדרוש ההלוואה תוך זמנו היפך ההנהגה של סבר פנים יפות. ובנוסף, הרי גם לאחר זמנו אם יודע שאין לו לפרוע אסור לנוגשו, ולא עוד אלא ש"אסור לאדם להראות עצמו לבעל חובו בזמן שידוע שאין לו, אפילו לעבור לפניו שלא יפחידו או יכלימו אע"פ שאינו תובעו" ומובן שגם המלוה אינו תובע חובו תוך זמנו. בנוגע ל"חיוב" של הקב"ה לפדות את בנו בכורו ישראל מהגלות, הנה נאמר "זכו אחישנה", ולכאורה הרי "מה שהקב"ה עושה, הוא מצוה לישראל לעשות" ומדוע יפרע הקב"ה "חובו" תוך זמנו.

והביאור בזה: כיון שבנוגע לפדיון הבן, הסיבה שאין לחשוש שמא פדאו אביו היא מפני שיש מקום לחשוש שמא לא יגיע לזמן החיוב, הרי כאן לא שייך סיבה זו ובוודאי שהקב"ה "חייב" כביכול לפדות את בנו ישראל מהגלות. וגם לריש לקיש, הסיבה שאין אדם פורע תוך זמנו היא כיון שגילה דעתו שלא יוכל לפרוע תוך זמנו, דבר שבוודאי אינו שייך אצל הקב"ה וממילא אין כל סיבה לדחות ח"ו את הפדיה מהגלות, ובפרט שגם "שכינתא בגלותא" ולשם מה לעכב את הגאולה?

(על פי "ין מלכות" ספר משפטים סימן י מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(53) קודם מיתתו (שם קעד:). (54) שם ה: כריש לקיש שאמר: ואפילו מיתמי. (55) על סירובו לפרוע (שם קעד:).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַשָּׂדֶה, וּפִיִּסּוֹ שְׁמֵעוֹן בְּמַעוֹת⁸⁸ וְהִלָּף לוֹ - הַדִּין נוֹתֵן, שְׂכִיבֹאוּ יוֹרְשֵׁי רְאוּבֵן וַיִּתְּבְּעוּ שְׁמֵעוֹן בְּמַלְוָה שְׂזָקָף עָלָיו, שֶׁהֲרִי⁸⁹ אֵינָה מְשַׁעֲבֶדֶת לְבַעַל שֶׁל רְאוּבֵן⁹⁰. לְפִיכָךְ⁹¹, אִם הָיָה שְׁמֵעוֹן פֶּקֶח - נוֹתֵן לָהֶן הַקֶּרֶקַע שְׁלֶקֶח מֵרְאוּבֵן⁹² בְּמַלְוָה⁹³ שְׂזָקָף עַל עַצְמוֹ, וְחוֹזֵר וְטוֹרֵף אוֹתָהּ מִהֶן⁹⁴ מִפְּנֵי הַמַּעוֹת שֶׁנֶּתַן לְבַעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן כְּדִי שְׁלֹא יִטְרֹף אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, שֶׁהֲרִי בְּאַחֲרִיּוֹת לְקַחָהּ מֵרְאוּבֵן⁹⁵.

(85 כתובות צב. (86 שאם יטרוף אותו בעל-חוב בדין - יחזיר לו מעותיו. (87 ולא הניח נכסי דלא נידי בני חורין (קרקעות שלא נמכרו ולא נשתעבדו). (88 בחוב של דמי השדה שחייב ליתומים. (89 חוב זה של דמי הקרקע. (90 כמבואר למעלה (הלכה ז) - כלומר, ולא היה לך לפייס בעל-חוב של אבינו בדמי השדה, שהרי מעות אלו שירשנו מאבינו, אינן משועבדות לבעל-חוב. (91 שם. (92 לא דוקא - והוא הדין כל קרקע שהוא, ואע"פ שאין מגבים מן הקרקע כשיש ללווה מטלטלין - כאן מגבים, כדי שלא יפסיד שמעון (מגיד-משנה, וכן כתוב בהגהות מיימוניות). (93 בתור פרעון החוב. (94 כמבואר למעלה (הלכה ט) שבעל-חוב גובה מן הקרקע שגבו יתומים (ועיין מגיד-משנה והגהות מיימוניות). (95 אביהם, ובדין חוזר על היתומים.

יא. כְּבָר תִּקְנוּ גֵאוּנִים הָאֲחֵרוֹנִים⁹⁶ כָּלֵם, שֶׁהֵיכָה פֶּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִטְּלָטְלִין מִן הַיּוֹרְשִׁין⁹⁷. וְכֵן דִּנְיוֹ יִשְׂרָאֵל בְּכָל בֵּית דִּין שֶׁבְּעוֹלָם. אָבֵל בְּמַעֲרָב⁹⁸ הָיוּ פוֹתֵבִין בְּשִׁטְרֵי חוֹבוֹת: שֶׁיֵּשׁ לְגִבּוֹת מִן הַקֶּרֶקַע וּמִן הַמִּטְּלָטְלִין בֵּין בְּחֵייוֹ בֵּין אַחֵר מוֹתוֹ; וְנִמְצָא גּוֹבֶה עַל⁹⁹ תִּנְאִי זֶה¹⁰⁰ יוֹתֵר מִן הַתִּקְנָה¹⁰¹. וּסְגִי גְדוֹל עֲשׂוֹ¹⁰² בְּדָכָר. שְׁמָא לֹא יָדַע הַלּוֹה בְּתִקְנָה זֹאת¹⁰³, וְנִמְצָא מִמּוֹן יְתוּמִים יוֹצֵא שְׁלֹא בְּדִין¹⁰⁴. שְׁאִין פֶּחַ בְּתִקְנַת אַחֲרוֹנִים¹⁰⁵ לְחַיֵּב בֶּה יְתוּמִים¹⁰⁶.

(96 בימי רב הונא הלוי גאון בר מר בר יצחק (ראה אוצר הגאונים כתובות, מעמוד 210 ואילך). (97 שכיום, רוב בני אדם, עיקר מסחרם במטלטלין, ובעל-חוב סומך עליהם (ראה מגיד-משנה, פרק טז מהלכות אישות הלכה ח). (98 צפון אפריקה. (99 בכת"י תימן: לפי. (100 שכל תנאי, בדבר שבממון, אפילו על מה שכתוב בתורה - קיים, כמבואר בפ"ב מהלכות שכירות הלכה ט. (101 שעל-פי התקנה, אינו גובה מטלטלין של יתומים אלא כשאין להם קרקע, אבל לפי התנאי גובה אפילו כשיש להם קרקע (מגיד-משנה). (102 כלומר, שיש עוד תועלת חשובה בתנאי זה, נוסף על התקנה (מגיד-משנה. והשווה הלכות אישות שם: "ודבר זה תיקון גדול הוא, ואנשים גדולים ונכונים הנהיגו דבר זה כ"ו ונמצא האלמנה גובה מן המטלטלין בתנאי זה ולא בתקנת אחרונים"). (103 של הגאונים. (104 מכיון שלא ידע בתקנה זו - לא שיעבד מטלטליו על-מנת שיגבו מהם לאחר מותו. ומה שקרא לזה

לְיוֹרְשִׁים; מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ טוֹעֵן לְקִנּוֹת גּוֹפִים⁸¹, אֶלֶא לְרֵאזָה שְׂבִהָן⁸².

(70 כלומר, אם כי מן הדין המטלטלין אינם תחת שיעבוד - מצוה על היתומים, משום כבוד אביהם, לפרוע (בבא-בתרא קנז). (71 שהורישם, אבל משלהם - אין עליהם מצוה, כמבואר בקידושין (לב). כיבוד (מצות כיבוד אב) - משל אב (ע"פ בבא-בתרא שם, מגיד-משנה. "הגהות אשרי" כתובות, פרק הכותב). (72 כדי לקיים מצות כיבוד, ש"כל מצוה שמתן שכרה בצדה (שהתורה מודיעה שכר המצוה, כגון בכיבוד אב שנאמר בה "למען יאריכון ימיך") אין בית-דין של מטה מזהירים עליה" להכריח את המסרבים, כמבואר בחולין קי: ('טור' סי' קז). (73 בהיות אביהם בחיים, ועדיין לא זכו בהם היתומים (כתובות פד:). (74 שמתוך שיכול לטעון: לקוחה היא בידי - נאמן גם לטעון: מחיים תפסתי, ועל הירוש להביא ראיה שלאחר מיתה תפסם (גמרא שם). (75 אם אין עדים - ליורש. (76 בנקיטת חפץ - כדרך כל הנשבעים ונוטלים (ראה לקמן פ"ג הלכה ג). (77 של החפץ שתפס, שאילו רצה אומר לקוח הוא בידי. (78 שטרי חוב על אחרים (שם פה. בעובדא ד"ההיא איתתא"). (79 רי"ף שם. (80 ונתבאר למעלה (פ"ג הלכה ה), שאין המשכון נעשה מטלטלין אצל בניו. (81 וגם אם טען כך - אינו נאמן, שהרי ב"ד אומרים לו: הבא שטר מכר, כמבואר (בפ"ו מהלכות מכירה הל' י"א) "שאין שטר חוב נקנה במסירת השטר לידו, שלא מסר לו אלא הראיה שבו, ואין הראיה נתפסת ביד. וכיצד יקנה השטר? שיכתוב לו המקנה: קנה שטר פלוני . . . וימסור לו השטר (=שטר החוב) - ונמצא שנקנה בכתובה ומסירה" (רי"ף שם, ועיין מגיד-משנה, ולקמן פט"ז הל' ז). (82 ואין הראיה נתפסת ביד (ועיין לחם-משנה, וצ"ע).

ט. יְתוּמִים שֶׁגָּבוּ קֶרֶקַע בְּחוֹב שֶׁהֵיכָה לְאַבְיָהָן אֶצֶל אַחֲרִים - יֵשׁ לְבַעַל חוֹב שֶׁל אַבְיָהָם לְחַזֵּר וּלְגִבּוֹת אוֹתָהּ מִהֶן⁸³; שֶׁהֲרִי קֶרֶקַע זֶה שֶׁל אַבְיָהָם הִיא⁸⁴.

(83 אם כי החוב עצמו אינו תחת שיעבודו של בעל-חוב (פסחים לא.). (84 כלומר, מנכסים שהיו תחת שיעבוד של אביהם, וכשם שהיא תחת שיעבוד של אביהם - כך היא תחת שיעבודו של בעל-חוב של אביהם, כמבואר למעלה (פ"ב הלכה ו): "ראובן שהיה חייב לשמעון מאה, ולוי חייב לראובן מאה, מוציאין מלוי ונותנין לשמעון" (ב'תוספות' שם שאלו: למה אין אומרים כן בחוב שיש לאביהם על אחרים ולא גבו קרקע? והלא גם החוב עצמו משועבד לבעל-חוב של אביהם? ותיצרו, שקרקע הוא תחת שיעבוד מלא, שאם ימכור אותו יבוא בעל-חוב ויטרוף מן הלוקח, אבל מטלטלין שאם ימכרם המלוה אין בעל-חוב גובה אותם, אין שעבודם שעבוד גמור, וחוב שהניח להם אביהם - דינו כמטלטלין).

י. רְאוּבֵן⁸⁵ שְׁמֵכָר שָׂדֶה לְשְׁמֵעוֹן בְּאַחֲרִיּוֹת⁸⁶, וְזָקָף שְׁמֵעוֹן דְּמֵי הַשָּׂדֶה עָלָיו מְלוּה לְרְאוּבֵן, וְיָמַת רְאוּבֵן⁸⁷, וְבֹא פֶּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן לְטִרְף מִשְׁמֵעוֹן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

**פֶּאֶת לְתַבְעַת כְּתָבָהּ מִנְכָּסֵי יְתוּמִים - אֵין נִזְקָקִין לָהּ
עַד שִׁיגְדְּלוּ הַיְתוּמִים; שְׁהָרִי אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת⁹, וְהָרִי
נִשְׁאֵת¹⁰.**

(6) הלואה שנושאת ריבית. (7) מן הגוי, וקיבל עליו לדון בדיני ישראל שלא יתבע מן היתומים עד שיגדלו (ערכין כב.). (8) שם, כרבי יוחנן. ובטעם הדבר - נאמרו בגמרא שתי לשונות. ללשון אחד, הטעם הוא משום מזונות (שכל זמן שאינה גובה כתובתה נזונת מנכסי היתומים, כמבואר בריש פרק יח מהלכות אישות, ונמצא היתומים מפסידים). וללשון שני, הטעם הוא משום חינא (=חן), כלומר כדי שיהיו לה מעות ותמצא חן בעיני גברים לישא אותה (כפירוש הרי"ף בכתובות, פרק אלמנה נזונת). וההבדל שבין הלשונות הוא: ללשון ראשון, אין נזקקים אלא לאלמנה. אבל לגרשה, מכיון שאינה נזונת מנכסי יתומים - אין נזקקים לפרעון כתובתה. ואילו ללשון שני, אף לגרשה נזקקים. ורבינו מביא שני הטעמים בהמשך ההלכה. נראה שהוא מפרש, שלשון שני אינו חולק על הטעם של מזונות אלא שהוא מוסיף, שאף חן האשה מהווה סיבה להזקק לגביית כתובתה (כסף-משנה). (9) כמבואר בהל' אישות הנ"ל: ומשתתארס האלמנה - אבדה מזונותיה. (10) כלומר, ואין גם הטעם של חן.

**ד. הוּרִי מִקְצֵת הַגְּאוּנִים: שְׁאֵם הָיָה הַנְּכָסִים כְּנֶגֶד
הַכְּתָבָה בְּלִבָּד אוּ פְחוּתִים מִמֶּנָּה - אֵין נִזְקָקִין לָהּ,
שְׁהָרִי אֵין כָּאֵן זְכוּת¹¹ לַיְתוּמִים. שְׁלֹא אָמְרוּ: נִזְקָקִין
לְנִכְסֵי יְתוּמִים לְהַפְרֵעַ מֵהֶן הַכְּתָבָה, אֲלֹא כְּדִי שְׁלֹא
יִפְחָתוּ הַנְּכָסִים מִחֻמַּת הַמְּזוֹנוֹת¹²; וְזֹאת, הוּאִיל
וְהִיא נוֹטֶלֶת הַכֹּל - מֵה זְכוּת יֵשׁ לַיְתוּמִים הַקְּטָנִים
בְּדָבָר זֶה עַד שֶׁנִּזְקָקִין לָהּ? וְלֹא חָשׂוּ לַחַן הָאִשָּׁה¹³.**

(11) טובה, רווח. (12) כלשון ראשון שהבאנו למעלה (ראה הערה ז). (13) משפט זה "ולא חשו לחן האשה", הוא לשון הסתייגות מהוראה הנ"ל, כלומר - ולא כיוונו יפה הגאונים בהוראתם, שכן לא חשו לטעם של לשון שני "משום חינא". ולדעת רבינו יש לפסוק בלשון זה ונזקקים לפרעון כתובתה, אף כשאין הנכסים עודפים על הכתובה (מגיד-משנה).

**ה. צִוָּה הַמּוֹרִישָׁן¹⁴ וְאָמַר: תָּנוּ מִנֶּה¹⁵ לְפָלוּנִי -
נִזְקָקִין, אַחֵר שֶׁמַּעֲמִידִין לָהּ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס¹⁶ לְטַעַן
טַעֲנָתָם. אָמַר: תָּנוּ מִנֶּה זֶה לְפָלוּנִי אוּ שְׂדֵה זו
לְפָלוּנִי - נוֹתְנִין, וְאֵין צְרִיכִים לְהַעֲמִיד לָהּ
אַפּוֹטְרוֹפּוֹס¹⁷.**

(14) ערכין שם. (15) ולא פירש אם כוונתו למנה צורי (מטבע של מדינת צור) שהוא מאה זוז, או למנה של מדינה שהוא שנים עשר זוז וחצי. (16) שיתדיין עם התובע ויטעון: שהמוריש התכוון למנה של מדינה, ובשדה סתם - יברר ליתומים חלק יפה. (17) כי לא יהיה לו לאפטרופוס מה לטעון או להשתדל לטובת היתומים, שהרי פירש ואמר: זו (כמסקנה של רב אשי שם, ראה סמ"ע סי' ק"י ס"ק ט).

"סייג", ומשמעו שזה כעין לפנים משורת הדין, מפני שמצד הדין - בעל-חוב (אפילו במלוה על-פה) גובה מן המטלטלין על יסוד תקנת הגאונים (וכן המנהג) אפילו לא כתב, מתוך ההנחה שכל אדם יודע תקנה זו ושיעבד כל נכסיו אפילו המטלטלין. ואף-על-פי-כן ראו גאוני המערב לתקן, מתוך החשש שמא לא ידע - אם כי רחוק הוא - שיתנה על כך בפירוש (ע"פ דברי הריב"ש המובאים בכסף-משנה כאן). (105) שעמדו לאחר חתימת התלמוד. (106) ולדון בה אף במקומות שלא פשטה - כאילו פשטה, כדרך שאנו אומרים בתקנת הסנהדרין הגדולה (ע"פ דברי רבינו בהל' אישות שם ה"ט. והשווה דברי רבינו בהקדמה (ל'משנה תורה): "והיות ב"ד של אותה מדינה (שעמד אחר התלמוד) יחידים, ובית-דין הגדול של שבעים ואחד בטל מכמה שנים. . . לפיכך אין כופין מדינה זו לנהוג כמנהג מדינה אחרת. . .").

פֶּרֶק שְׁנִי עֶשְׂרִי

(1) מבאר דין כיצד נפרעים מן היתומים ומתי נזקקים לנכסיהם, ודין קטן שתקף בעבדיו או בשדה של חבריו, ודין קרקע שהוא בחזקת יתומים ובא אחד וטען שלקחה מאביהם, ודין שום היתומים והכרזה שעושים בית דין.

**א. אֵין נִפְרָעִין² מִן הַיֹּרְשִׁין אֲלֵא אִם כֵּן הָיָה
גְּדוּלִים, אֲבָל יוֹרְשִׁין קְטָנִים³ - אֵין נִפְרָעִין מֵהֶן
שְׁטֵר חוֹב.**

(2) ע"פ בבא-בבא קעד, וערכין כב. דברי רבינו בהלכה זו הם בשטר חוב, וכשאין בו אחד משלושת הדברים שהזכירם רבינו למעלה פרק יא הלכה ו. ובמקרה זה שונה דין יתומים גדולים מקטנים. אבל במקום שיש בו אחד מהדברים הנ"ל - גובה אף מיורשים קטנים, לא יהיה גרוע מלוה בשטר ממלוה בעל-פה (מגיד-משנה וכסף-משנה, וכן יוצא מדברי רבינו בפירושו לערכין פרק ששי). (3) "בעודם קטנים, שאינם בני שלוש עשרה שנה" (שו"ע חר"מ סי' קח סעיף ג).

**ב. וְאִפְלוּ⁴ הָיָה בּוֹ כָּל תְּנָאִי⁵ שֶׁבְּעוֹלָם - לֹא יִפְרַע
בּוֹ הַמְּלוֹה כְּלוֹם עַד שִׁיגְדְּלוּ הַיְתוּמִים; שְׁמָא יֵשׁ
לָהּ רְאִיָּה שְׁשׁוּבְרִין בּוֹ אֶת הַשְּׁטֵר.**

(4) משפט זה מקושר עם סופה של ההלכה הקודמת, וציון ההלכה "ב" אינו במקומו. וכבר העיר על כך בעל 'מרכבת המשנה'. (5) כגון נאמנות (ראה להלן פרק טו), לפי שאפשר לבטל התנאים, וחוששים אנו שמא בוטלו, וקטנים אינם יכולים להוכיח את הביטול (מגיד-משנה).

**ג. הָיְתָה הַמְּלוֹה רְבִית⁶ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכְבִים⁷, שְׁהָרִי
הַרְבִּית אוֹכֵלֶת כְּנֻסְיָהּ⁸ - מַעֲמִידִין לָהּ
אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, וְנִזְקָקִין לְנִכְסֶיהָ וּמוֹרְרִין וּפּוֹרְעִין
הַחוּב. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁתְּבַעָה כְּתָבָהּ⁸, בֵּין אֶלְמָנָה בֵּין
גְּרוּשָׁה - מַעֲמִידִים לָהּ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וְנִזְקָקִין, מִשּׁוּם
חֵן הָאִשָּׁה, כְּדִי שִׁיְהִיָּה לָהּ כְּלוֹם שֶׁתִּנְשָׂא בּוֹ הָאִשָּׁה
לְאַחֵר. לְפִיכָךְ, אִם קִפְצָה הָאִשָּׁה וְנִשְׁאֵת, וְאַחֵר כָּף**

ששים יום, שהם שמונה עשרה ימי הכרזה, כי ההכרזה בימי שני וחמישי שהם ימי ישיבת בית-דין, ורבים באים לפניהם לדון - שקולה כהכרזה שלושים יום רצופים. (32) לבדוק את השדה, טיבה וערכה. (33) מודיעים את גבולותיה המדויקים. (34) כך וכך פירות היא עושה. (35) בכך וכך שמו אותה בית-דין. (36) לפי שאינו מקפיד על טיב המעות, והוא נוטל אפילו מעות שבורות וחסרות (גמרא ורש"י שם). (37) לפי שהיא מסכימה לקבל את מחיר השדה אף בתשלומים (שם).

ט. וּכְשֶׁנִּתְּבַחַן הָאֲדָרְכָתָא³⁸ עַל נִכְסֵי יְתוּמִים, בֵּין גְּדוּלִים בֵּין קְטָנִים - פּוֹתֵבִין בָּהּ: וְהִפְרָנוּ שְׁהִנְכָסִים הָאֵלֹהִים³⁹ הֵן שֶׁל פְּלוֹנֵי הַמֶּת. וְאִם לֹא פָתְבוּ כֶּף - הָרִי אֲדָרְכָתָא זֶה פְּסוּלָה⁴⁰, וְאִין אוֹכְלִין בָּהּ פְּרוֹת אֶפְלוּ לְאַחַר שֶׁשָּׁלְמוּ הַהֲכָרוֹת⁴¹.

(38) פסק דין המרשה את התובע לגבות מנכסי הנתבע בכל אשר ימצאו (רש"י כתובות קד: וראה להלן פכ"ב). (39) שעליהם אנו נותנים אדרכתא זו. (40) שם. (41) שמשעה זו התובע אוכל פירות השדה, כמבואר לקמן פכ"ב הלכה יב. אולם כאן שהאדרכתא פסולה, הרי ההכרזה שנעשו על יסוד האדרכתא בטעות היו, ולפיכך לא זכה עדיין התובע בפירותיה - עד שירד לתוך השדה (רש"י שם).

י. בֵּית דִּין שֶׁמְכָרוּ שְׂלֹא בְּהִכְרָזָה - נִעְשׂוּ כְּמִי שֶׁשָּׁעוּ בְּדִבְרֵי מִשְׁנָה⁴², וְחוֹזְרִים וּמוֹכְרִין בְּהִכְרָזָה⁴³. וּבֵית דִּין שֶׁמְכָרוּ - הָאֲחֲרִיּוֹת⁴⁴ עַל הֵיתוּמִים⁴⁵.

(42) בניגוד לדבר המפורש במשנה, והרי שנינו בערכין ריש פרק ו: "שום היתומים שלושים יום ומכריזין בוקר וערב", והטועה בדבר משנה - חוזר (כתובות פד: עיי"ש). (43) כמו שיתבאר (בפ"ו מהלכות סנהדרין הל"א) "שכל דין שדן וטעה בדבר משנה - חוזר הדין ומחזירין הדבר כשהיה, ודנים בו כהלכה". (44) על השדה, אם תמצא שאינה שלהם. (45) חוזר הלוקח וגובה מהם (שם ק:).

יא. וּבֵית דִּין שֶׁהִכְרִיזוּ פְּרָאוֹי, וּבְדָקוּ יִפְהָ יִפְהָ, וְדָקְדְּקוּ בְּשׁוּמָא, אָף עַל פִּי שֶׁשָּׁעוּ וּמְכָרוּ שְׂוֵה מִנְהָ בְּמֵאֲתִים אוֹ מֵאֲתִים בְּמִנְהָ - הָרִי מִכְרֵן קָנִים⁴⁶. אֲבָל אִם לֹא בְּדָקוּ בְּשׁוּמָא⁴⁷, וְלֹא פָתְבוּ אֲגֵרַת בִּקְרָתָא⁴⁸, שֶׁהִיא דְּקָדוּק הַשׁוּמָא וְהַהֲכָרָזָה, וְשָׁעוּ, וְהוֹתִירוּ שְׁתוֹת⁴⁹ אוֹ פָחָתוּ שְׁתוֹת⁵⁰ - מִכְרֵן בָּטָל; פָּחוֹת מִשְׁתוֹת - מִכְרֵן קָנִים⁵¹. וְכֵן אִם מְכָרוּ קֶרְקַע בַּעַת שְׂאִינָן צְרִיכִין לְהִכְרִיז⁵² עָלֶיהָ, וְשָׁעוּ שְׁתוֹת אוֹ הוֹתִירוּ שְׁתוֹת - מִכְרֵן בָּטָל, אָף עַל פִּי שֶׁהִכְרִיזוּ⁵³; פָּחוֹת מִשְׁתוֹת - מִכְרֵן קָנִים, אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְרִיזוּ, שְׂאִינָן צְרִיכִין הֲכָרָזָה בְּאוֹתוֹ הָעֵת. אִיְהוּ הָעֵת שְׂאִינָן צְרִיכִין הֲכָרָזָה? בַּעַת שֶׁמְכָרוּ קֶרְקַע לְקַבּוּרָה⁵⁴, אוֹ לְמוֹזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת, אוֹ לְתֵן מִנְתָּ⁵⁵ הַמֶּלֶךְ - אִין צְרִיכִין הֲכָרָזָה, לְפִי שֶׁהִדְבָּר נְחוּץ⁵⁶. וְכֵן

ו. נִמְצָאת קֶרְקַע שְׂאִינָה שְׁלֶהָ¹⁸, אֲלֹא טַעֲנָה הַטּוֹעֵן שֶׁהִיא גִּזְלָה בִּיד מוֹרִישָׁן - נִזְקָקִין לָהּ, וּמַעֲמִידִים לָהּ אֲפוּטְרוֹפּוּס לְטַעֲנָן וְלִדְוֹן¹⁹; אִם נִמְצָאת גִּזְלוּהָ²⁰ - מִחֲזִירִים אוֹתָהּ לְבַעֲלֶיהָ. וְכֵן קָטָן שֶׁתִּקַּף בְּעַבְדֵּיו²¹ וַיִּרְד לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ וּבִכְשָׁה - אִין אוֹמְרִין: נִמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיִּגְדִּיל²², אֲלֹא מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ, וְלִכְשֶׁיִּגְדִּיל, אִם יֵשׁ לוֹ עֲדִים, יָבִיא עֲדִיו²³.

(18) ערכין שם, יצא ערעור על הקרקע שברשות היתומים שאינו שלהם, כלומר: של מורישם, שהיתה בידו בגזל. (19) להתדיין עם המערער. (20) כגון שהביא המערער עדים שהיא שלו, ובמקרה זה אין מעמידים להם אפוטרופוס, שכיון שיש עדים מצטמצמת טענת האפוטרופוס רק לאמיתות העדות "ואחזוקי סהדי בשיקרא, לא מחזיקינן" (אין אנו חושדים שהעדים משקרים), לפיכך מחזירים אותה לבעליה מיד (ע"פ נוסחת הגמרא שלפנינו, ולהרשב"א נוסחא אחרת בגמרא שם. מגיד-משנה). (21) בסיוע עבדיו (בבא-קמא קיב:). (22) שמא יש לו עדים שהקרקע שלו. (23) ויוציא את השדה ע"י בית-דין.

ז. קֶרְקַע שֶׁהִתָּה בְּחֻזְקַת קְטָנִים²⁴, וְכֹא אַחֵר וְטַעֲנָ שֶׁהִיא לְקוּחָהָ²⁵ מִמּוֹרִישָׁן, וַיֵּשׁ לוֹ עֲדִים שֶׁהִחֲזִיק בָּהּ וְאִכְלָה שְׁנֵי חֻזְקָה²⁶ בְּחֵי אֲבִיהָ - אִין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ עַד שֶׁיִּגְדִּיל²⁷; שְׂאִין מִקְבָּלִין²⁸ עֲדִים שְׂלֹא בְּפִי בַעַל דִּין, וְהִקְטָן כְּאֵלוֹ אִינוֹ עוֹמֵד כְּאֵן הוּא חָשׁוּב. אֲבָל אִם הוֹצִיא שְׁטַר שֶׁהִיא לְקוּחָהּ בְּיָדוֹ - הָרִי זֶה מְקִים אֶת הַשְּׁטָר²⁹, וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ, אַחֵר שֶׁמַּעֲמִידִים לָהֶם אֲפוּטְרוֹפּוּס.

(24) וידוע הדבר שהיתה של אביהם, ואין מקום לטענת גזילה בידי המוריש (מגיד-משנה). (25) קנויה היא לו. (26) היינו, שאכל פירות הקרקע שלש שנים רצופות, ואביהם לא מחה בו (עיי' להלן הלכות טוען ונטען מפ"א ואל"ך). (27) ב"ק שם. (28) שם. (29) כשם שמקיימים כל שטר אף שלא בפני בעל-דין, כמבואר להלן פ"ג מהלכות עדות הלכה יא. ודרך קיום (=אישור) שטרות, ביאר רבינו בהלכות עדות פרק ו הלכה ב.

ח. כְּשֶׁנִּזְקָקִין בֵּית דִּין לְנִכְסֵי יְתוּמִים לְמַכֵּר - שְׂמִינָן³⁰ אֶת הַקֶּרְקַע, וְאַחֵר כֶּף מְכַרְזִין עָלֶיהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם רְצוּפִין, אוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם שְׁנֵי וַחֲמִשִּׁי³¹. וּמְכַרְזִים בְּבֶקֶר וּבְעֶבֶר, בְּשַׁעַת הַכִּנְסָה פּוֹעֲלִים וּבְשַׁעַת הוֹצָאת פּוֹעֲלִין, וְכֹל מִי שֶׁרוֹצֵה לְקַנּוֹת - יוֹלִיף הַפּוֹעֲלִין לְבִקֵּר לֵאמֹר³². וּבְשַׁעַת שְׂמִינָרִיזִין - מְסִימִים אֶת הַשְּׂדֵה בְּמִצְרִיָּה³³, וּמוֹדִיעִין בָּמָה יִפְהָ³⁴, וּבְכִמָּה הִיא שוּמָה³⁵, וּמִפְנֵי מָה רוֹצִים לְמַכְרָה, אִם לְהַגְבּוֹת בַּעַל חוּבָה³⁶ אוֹ לְתַתֵּב אִשָּׁה; לְפִי שֶׁיֵּשׁ מִי שֶׁרוֹצֵה לְתֵן לְבַעַל חוּב, וַיֵּשׁ מִי שֶׁרוֹצֵה לְהַגְבּוֹת לְאִשָּׁה³⁷.

(30) ערכין כא: (31) כלומר, או כל ימי שני וחמישי במשך

~ יום שני כ' אדר ~

פֶּרֶק שְׁלִשָּׁה עָשָׂר

(1) מבאר דין הבא ליפרע שלא בפני חבירו, ודין מלוה על המשכון ואבד ומתדיינים כמה היה שווה, ודין מלוה את חבירו וקבע לו זמן פירעון, אם יכול לתבוע לפני הזמן, ודין מלוה חבירו ביישוב יכול לתבועו במדבר.

א. מַלְוֶה שֶׁבֶּאֱלֵהֶפֶרַע בְּשִׁטָּר שֶׁבִּידוֹ שְׁלֹא בְּפָנֵי לֹהֶ: אִם יְכוֹלִין בֵּית דִּין לְשַׁלַּח אֵלָיו וּלְהוֹדִיעוֹ³ עַד שֶׁיַּעֲמֹד עִמּוֹ בְּדִין - שׁוֹלְחִין וּמוֹדִיעִין לוֹ⁴; וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לְהוֹדִיעוֹ בְּמַהֲרָה⁵ - אוֹמְרִים לְמַלְוֶה שֶׁיִּשָּׁבַע וַיִּטֹּל⁶ מִנְכָּסָיו, בֵּין מִן הַקֶּרֶקַע בֵּין מִן הַמִּטְלָטְלִים, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְשׁוֹבְרֵי⁷. וְדִין זֶה תִּקְנַת חֲכָמִים⁸ הוּא, כְּדֵי שְׁלֹא יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל מִעֲוֹתָיו שֶׁל חֲבֵירוֹ וְהוֹלֵךְ וְיוֹשֵׁב לוֹ בְּמִדְיָנָה אַחֲרָת, וְנִמְצָא נוֹעֵל דָּלֶת בְּפָנֵי לוֹיִן⁹.

(2) כרב נחמן בכתובות פח. (3) כגון שהיה במקום קרוב. (4) שאין יורדין לנכסיו של לוה אם הוא במקום קרוב, עד שיודיעוהו תחילה (רי"ף שם, ומקורו בבא בתרא קעד.). שנכסיו של אדם הם ערבי (כלומר, מדין ערב גובה מהם). והמלוה את חבירו לא יתבע את הערב תחילה אלא תובע את הלוה (וראה להלן פרק כ"ב, הלכה א.). (5) כגון, שהיה במקום רחוק שטורח להודיעו (השווה פרק ט"ז מהלכות אישות הלכה טז). ומה הוא המרחק? נחלקו בו הרשב"א והרא"ש, לדעת הרא"ש מהלך שלושים יום, דהיינו: אם בכדי שילך השליח ויחזור תוך שלושים יום - מודיעים, ואם יותר על כך - אין מודיעים. ולדעת הרשב"א המרחק הוא: בכדי מהלך יום אחד (עיין כסף משנה ולחם משנה, ובשולחן ערוך סימן קו, א הובאה דעת הרא"ש בלי חולק. (6) שכן אילו היה הלוה בפנינו והיה טוען: יישבע לי שלא פרעתי - משביעים אותו ואחר כך ייטול, כמבואר לקמן פרק י"ד הלכה ב, עתה - שאין הלוה בפנינו, טוענים במקומו (כתובות פח. על פי רש"י שם פז.). (7) שמא יש לו ללוה שובר - שטר פירעון - על השטר שביד המלוה (ערכין כב.). ודווקא לשובר אין חוששים, אבל אם היה הלוה נאמן בלא שובר, כגון, מלוה על פה, שנאמן לטעון פרעתי בלא כל ראיה, אין גובין שלא בפניו, שמא אילו היה בפנינו היה טוען פרעתי (מגיד משנה להלן הלכה ב.). (8) כתובות שם. (9) יימנעו מלהלוות כסף לנצרכים, שמא יצאו למרחקים ולא יוכלו לגבות.

ב. שֶׁלֶשׁ רְאִיּוֹת צָרִיךְ לְהִבְאִי לְבֵית דִּין וְאַחַר כֵּן יִפְרַע שְׁלֹא בְּפָנָיו: רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה - לְקִיָּם הַשִּׁטָּר שֶׁבִּידוֹ¹⁰. רְאִיָּה שְׁנִיָּה - שֶׁיַּעֲלֶה חוֹבוֹ בְּמִדְיָנָה אַחֲרָת, וְאֵינוֹ מִצְוִי בְּכֹאֵן¹¹ לַעֲמֹד עִמּוֹ בְּדִין. רְאִיָּה שְׁלִישִׁית - שֶׁאֵלּוֹ נִכְסִים שֶׁל פְּלוֹנִי¹² הַלֹּהֶם.

(10) שמא מזויף הוא, בדומה למה שאמרו (כתובות יט:)

בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ דְּבָרִים שְׂאִינָן טְעוֹנִין הַכְרָזָה⁵⁷, וְטַעַן בְּשִׁתּוֹת - מִכְרָן בְּטָל; פְּחוֹת מְשִׁתּוֹת - מִכְרָן קָיָם. וְאֵלּוֹ הֵן הַדְּבָרִים שְׂאִין מִכְרִיזִין עֲלֵיהֶם: הַעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַמִּטְלָטְלִין⁵⁸. הַעֲבָדִים - שֶׁמָּא יִשְׁמְעוּ וַיִּכְרְחוּ; וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַמִּטְלָטְלִין - שֶׁמָּא יִגְבְּבוּ⁵⁹. לְפִיכָךְ שְׂמִין אוֹתָן בְּבֵית דִּין וּמוֹכְרִין אוֹתָן מִיָּד. וְאִם הַשּׁוֹק קָרוֹב לְמִדְיָנָה⁶⁰ - מוֹלִיכִין אוֹתָן לְשׁוֹק.

(46) כתובות צט: "הואיל והכריזו כמשפט, אין כאן טעות בפשיעה אלא שמכרו לפי מה שנודמנו הקופצים" (מאירי שם עמ' 456). ודוקא שזה מאתים במנה, אבל אם מכרו בפחות ממנה - בטל המכר (מגיד-משנה בשם הרמב"ן). ובכסף-משנה מוסיף, שזה אפשר רק לדעת הסוברים שביותר ממחצה יש אונאה גם לקרקעות. (47) רבינו מבחין בין אם לא הכריזו כלל לבין אם הכריזו אבל לא בדקו בשומא כמשפט: בלא הכריזו כלל - מכרם בטל, כלמעלה הלכה י. אבל כשהכריזו אלא לא בדקו השומא כראוי - מכרם קיים אם טעו בפחות משתות (ע"פ הבנת הכסף-משנה. ולמגיד-משנה דרך אחרת בזה, ועיין בלחם-משנה). (48) היינו, שטר חקירה ועיון ותוכנו: בית-הדין מאשר שנכסים אלו נמכרו לאחר שדקדקו בשומא והכרזה כמשפט (ראה פיהמ"ש לרבינו שם). (49) כגון שמכרו שזה חמש מאות - בשש, או שזה שש מאות - בשבע (השווה רבינו פ"ב מהלכות מכירה ה"ב, וראה מגיד-משנה שם). (50) שזה שש מאות - בחמש, או שבע מאות - בשש. (51) שכל פחות משתות - דרך הכל למחול. ואף שהשליח שטעה אפילו בכל שהוא מכרו בטל (כמבואר בפ"ג מהלכות מכירה הלכה ט) - כח ב"ד יפה (ב"מ שם). (52) כגון לצרכי קבורה, כמו שמבאר רבינו בסמוך. (53) כיון שמצד הדין אין צריך הכרזה, אין הכרזה זו מייפה כח ב"ד, כשטעו בשתות (כדעת הרי"ף, כתובות שם, ע"פ נוסחתו בגמ' "רישא וסיפא בדאכרוז" - מגיד-משנה). (54) לצרכי קבורה (כתובות שם). (55) מס גולגולת. (56) דחוף, ואין שהות להמתין עד שיכריזו. (57) כגון עבדים, וכמו שמבאר רבינו והולך. (58) שם, ואף שהמטלטלין של יתומים אינם משועבדים לבעל-חוב (כמבואר למעלה פ"א) - יש לפרש במקרה שתפסם בעוד אביהם חי, שגובה מהם (כמבואר שם). וכבר נתבאר (שם) שמתקנת הגאונים גובים אף מן המטלטלין של יתומים. (59) בשעה שיציגו אותם להראות ללקוחות. (60) כלומר, לעיר שבה נמצאים דברים אלו. אבל אם השוק רחוק, אף שניתן להשיג שם מחיר גבוה יותר - אין מוליכים, משום חשש אונס בדרך. וזה נאמר, כשאין חשש הפסד אם יניח את המטלטלין במקומם, אבל כשיש לחוש שיתקלקלו, כגון שכר או יין שיחמיצו אם לא יימכרו מהר - מוליכים אפילו למקום רחוק (גמ' שם ק: ועיין רבינו פ"א מהלכות נחלות ה' ב"ג ובמגיד-משנה שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גבי תנאי: קיימו שטרייכו וחותרו לדינא (ובואו לדין). בפרק ו מהלכות עדות הלכה א יתבאר דרך קיום השטר. (11) במקום קרוב היינו, תוך מהלך שלושים יום (כסף משנה בשם הרא"ש, ולדעת הרשב"א תוך מהלך יום אחד). (12) שהיו מוחזקים בידי הלווה (כסף משנה).

ג. מְלוּהָ¹³ שָׁבָא לְבֵית דִּין, וְהָבִיא מִשְׁכּוֹן בִּידוֹ, וְאָמַר: זֶה מִשְׁכּוֹנִי שֶׁל פְּלוֹנִי הוּא¹⁴, וְאֲנִי רוֹצֶה לְמַכְרוֹ וּלְהַפְרֵעַ חוּבִי - אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לוֹמַר לוֹ: הִמָּתֵן עַד שְׁיָבֹא לָוֶה¹⁵ וְיִטָּעַן; שְׁאֵם רוֹצֶה לוֹמַר: לָקוּחַ¹⁶ הוּא בְּיָדִי - אוֹמֵר¹⁷. וּמִשְׁאִין לוֹ עֲצָה לְמַכְרוֹ בְּפָנֵי עַדִים, כִּדִּי שְׂיַדַע לָוֶה בְּכַמָּה נִמְכָּר¹⁸. וְכֵן הַמְלוּהָ אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמִּשְׁכּוֹן, וּמֵת הַלָּוֶה וְהַמְלוּהָ¹⁹, בֵּין שְׁמֵת הַלָּוֶה תַּחֲלָה²⁰ בֵּין שְׁמֵת מְלוּהָ תַּחֲלָה, הוֹאִיל וְהוּא²¹ נִפְרַע מִמָּה שֶׁתַּחַת יָדוֹ, וְאִלּוּ רָצָה לוֹמַר: לָקוּחַ הוּא בְּיָדִי - אוֹמֵר, הֲרִי זֶה נִשְׁפָּע²² בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ וְנוֹטֵל, כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּשְׁפָּעִין וְנוֹטְלִין²³. וּמִפְּנֵי מָה אֵינוֹ נִשְׁפָּע הַסֵּת²⁴? לְפִי שְׁאִינוֹ נִשְׁפָּע עַל עֲצָמוֹ שֶׁל מִשְׁכּוֹן²⁵, אֲלֹא עַל הַמָּמוֹן שֶׁלֹּקֶחַ²⁶. שְׁאִילוֹ²⁷ אָמַר עַל עֲצָמוֹ שֶׁל חֶפֶץ זֶה: אֶתָּה מִכְרָתוֹ לִי, אֶתָּה נִתְּתוֹ לִי - הִנֵּה נִשְׁפָּע הַסֵּת וְנִפְטָר; אֲבָל²⁸ אִם הָיוּ שָׁם עַדִים שֶׁחֶפֶץ זֶה מִשְׁכּוֹן בִּידוֹ, וְלֹא יָדְעוּ עַל כַּמָּה וְכַמָּה - אֵינוֹ יָכוֹל לִטֹּל אֲלֹא בְּשִׁבְעָה²⁹; וְהוֹאִיל³⁰ וְאֵין שָׁם עַדִים, וְיָכוֹל לוֹמַר: שְׁלִי הוּא - נֶאֱמַר לוֹמַר: יֵשׁ לִי עָלָיו כֶּף וְכָף, בְּשִׁבְעָה עֲצָמָה³¹ שֶׁהִיא נִשְׁפָּע אִם הָיוּ שָׁם עַדִים שֶׁהוּא מִשְׁכּוֹן. שְׁאִין אוֹמְרִין 'מָגוּ' לְפִטְרוֹ מִשְׁבֹּעָה, אֲלֹא לְפִטְרוֹ מִמָּמוֹן³², שֶׁלֹּא יַחְזִיר הַמִּשְׁכּוֹן עַד שְׁיִטֵּל מֶה שֶׁטָּעַן.

(13) עיין ספר המקח לרב האי גאון, שער ו. (14) וכבר עברו שלושים יום מעת שמשכנו, כמבאר למעלה פרק ג הלכה ו, שהמשכון מניחו אצלו עד שלושים יום - ומשלושים יום ואילך מוכרו בבית דין (כסף משנה בשם הריב"ש). (15) פירוש, עד שנודיע ללווה - שמא יש לו טענה נגדית. (16) וכגון, שהוא מדברים שאינם עשויים להשאל או אפילו עשויים להשאל אלא שאין הדבר ידוע שכלי זה הוא של הנתבע וכן אין עדים שבא לידו בתורת משכון כמו שיתבאר להלן פרק ח ופרק ט מהלכות טוען ונטען. (17) לפיכך, יש להאמינו ובשבועה, כמו שמבאר רבינו בסמוך. (18) ולא יבוא לערער, שמכרו ביותר מן השומא ששמוהו בית דין (כסף משנה בשם הריב"ש, שולחן ערוך סימן עג, סעיף טו, ועיין ש"ך סעיף קטן מ). (19) ובא הירוש ואמר: זה משכנו של פלוני אצל אבא. (20) כלומר, לא שָׁנָא מת לוה תחילה הרי הירוש נשבע ונוטל אף על פי שלגבי שטר חוב יתבאר לקמן (פרק י"ז ג), שאם "מת הלווה תחילה, אין יורשי מלווה נוטלין מיורשי לווה כלום - שבשעה שמת הלווה נתחייב המלווה להשיבע, ואין אדם מוריש שבועה לבניו" - משכון שאִנִּי וכמו שמבאר רבינו והולך: (כלומר, מזה שכבר היה כגובי

ד. הַמְלוּהָ³³ אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמִּשְׁכּוֹן, וְאָבַד אוֹ נִגְנַב בְּלֹא אֲנֵס, שֶׁהָרִי הַמְלוּהָ חָיֵב בְּדָמֵי הַמִּשְׁכּוֹן, כְּמֹה שֶׁבְּאַרְנָו³⁴, וְאָמַר הַמְלוּהָ: סִלַּע³⁵ הַלְוִיתִיךָ עָלָיו וְשָׁנִי דִּינְרִין הָיָה שָׁוֶה, וְלָוֶה אוֹמֵר: סִלַּע הַלְוִיתִנִּי עָלָיו וְסִלַּע³⁶ הָיָה שָׁוֶה - הֲרִי הַמְלוּהָ נִשְׁפָּע תַּחֲלָה³⁷ שְׁבֹעֵת הַשּׁוּמְרִין³⁸ שְׁאִינוֹ בְּרִשּׁוֹתוֹ, וְהַלָּוֶה נִשְׁפָּע הַסֵּת³⁹ שֶׁהִיא שָׁוֶה כְּנֶגֶד הַחֹב, וְנִפְטָר. אָמַר הַמְלוּהָ⁴⁰: סִלַּע הַלְוִיתִיךָ עָלָיו וְשָׁקָל⁴¹ הָיָה שָׁוֶה⁴², וְהַלָּוֶה אוֹמֵר: סִלַּע הַלְוִיתִנִּי עָלָיו וְשִׁלְשָׁה דִּינָרִין הָיָה שָׁוֶה⁴³ - יִשְׁבַּע הַמְלוּהָ תַּחֲלָה שְׁאִינוֹ בְּרִשּׁוֹתוֹ, וְאַחֵר כֶּף יִשְׁבַּע הַלָּוֶה⁴⁴ כְּמָה הָיָה שָׁוֶה, שֶׁהָרִי הוֹדָה בְּמִקְצָת, וְיִשְׁלַם הַדִּינָר. אָמַר הַלָּוֶה⁴⁵: סִלַּע הַלְוִיתִנִּי עָלָיו וְשִׁתִּים⁴⁶ הָיָה שָׁוֶה, וְהַמְלוּהָ אוֹמֵר: סִלַּע הַלְוִיתִיךָ עָלָיו וְסִלַּע הָיָה שָׁוֶה - יִשְׁבַּע הַמְלוּהָ שְׁאִינוֹ בְּרִשּׁוֹתוֹ, וְיָכוֹל לִטֹּל בְּשִׁבְעָה⁴⁷ שֶׁהִיא הַמִּשְׁכּוֹן כְּנֶגֶד הַחֹב. אָמַר הַלָּוֶה⁴⁸: סִלַּע הַלְוִיתִנִּי עָלָיו וְשִׁתִּים הָיָה

(13) עיין ספר המקח לרב האי גאון, שער ו. (14) וכבר עברו שלושים יום מעת שמשכנו, כמבאר למעלה פרק ג הלכה ו, שהמשכון מניחו אצלו עד שלושים יום - ומשלושים יום ואילך מוכרו בבית דין (כסף משנה בשם הריב"ש). (15) פירוש, עד שנודיע ללווה - שמא יש לו טענה נגדית. (16) וכגון, שהוא מדברים שאינם עשויים להשאל או אפילו עשויים להשאל אלא שאין הדבר ידוע שכלי זה הוא של הנתבע וכן אין עדים שבא לידו בתורת משכון כמו שיתבאר להלן פרק ח ופרק ט מהלכות טוען ונטען. (17) לפיכך, יש להאמינו ובשבועה, כמו שמבאר רבינו בסמוך. (18) ולא יבוא לערער, שמכרו ביותר מן השומא ששמוהו בית דין (כסף משנה בשם הריב"ש, שולחן ערוך סימן עג, סעיף טו, ועיין ש"ך סעיף קטן מ). (19) ובא הירוש ואמר: זה משכנו של פלוני אצל אבא. (20) כלומר, לא שָׁנָא מת לוה תחילה הרי הירוש נשבע ונוטל אף על פי שלגבי שטר חוב יתבאר לקמן (פרק י"ז ג), שאם "מת הלווה תחילה, אין יורשי מלווה נוטלין מיורשי לווה כלום - שבשעה שמת הלווה נתחייב המלווה להשיבע, ואין אדם מוריש שבועה לבניו" - משכון שאִנִּי וכמו שמבאר רבינו והולך: (כלומר, מזה שכבר היה כגובי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למלוה ליטול בלא שבועה כמבואר (בהלכות טוען ונטען שם) אלא מתוך שעליו להישבע שאינו ברשותו יש לו להישבע, מדין גלגול, ששני דינרים היה שווה (מגיד משנה). (53) וכל האומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע - פטור. ואלמלא שבועה שאינו ברשותו היה נשבע היסת שאינו יודע ונפטור (כמבואר שם הלכה ח) אבל מדין גלגול חייב הוא להישבע בנקיטת חפץ. (54) הרי חייב עצמו בתשלומים אלא אינו יודע כמה הוא חייב. (55) מצד הלווה. (56) שמשלם. (57) להלן פרק ד מהלכות טוען ונטען הלכה ז: "הרי זה (האומר חמישים יש לך בידי וחמישים איני יודע) מחוייב שבועה, מפני שמודה במקצת ואינו יכול להישבע במקצת שכפר בו, שהרי אינו יודע, לפיכך משלם המנה בלא שבועה" (לשון רבינו שם), והשווה פרק ה מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ו: "בעל הפיקדון אומר כך וכך הוא והשומר אומר איני יודע ישלם בלא שבועה ... וכזה הורו רבותי הרב רבי יוסף הלוי (ראה ר"י מיגאש בחידושי שבועות מג: ורבו ז"ל". והראב"ד שם השיג על רבינו בשם רבותיו ואומר: שאינו דומה לחמישים יש לך בידי וחמישים איני יודע, ששם היה לו לידע ואין בטענת איני יודע אלא הערמה (עיין ראב"ד שאלה ופיקדון שם, וכן השיגו כאן). (58) ר"י מיגאש, שם. (59) ומוציא ממנו ממון שלא כדין.

ה. המלוה את חברו, וקבע לו זמן לפירעו, אף על פי שלא קנו מידו - אינו יכול לתבעו⁶⁰ עד סוף הזמן; בין במלוה על פה בין במלוה בשטר בין שהלוהו על המשכון, ⁶¹ בין שמת לזה⁶² בין שמת מלוה. וסתם מלוה⁶³ - שלשים יום⁶⁴, בין בשטר בין על פה בין על המשכון. ואם התנה שיתבע בכל זמן שירצה - יש לו לתבעו ביומו, שתנאי ממוץ הוא⁶⁵.

60) מכות ג: "המלווה את חברו לעשר שנים אין השביעית משמטתו", מפני שאינו "בלא יגוש" שאינו יכול לתובעו תוך הזמן. 61) שם "הכא במאי עסקינן במלווה על המשכון ובמוסר שטרותיו לבית דין" - וכל שכן מלווה על פה. 62) השווה פרק א מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ה. 63) בלא קביעת זמן ובמקום שאין להם מנהג קבוע. 64) אינו יכול לתובעו בפחות משלושים יום (מכות שם). 65) וכל תנאי בממון קיים.

ו. טען המלוה ואמר: היום סוף הזמן שנקבעתי, והלוה אומר: עד עשרה ימים קבעתי - הלוה נשבע הפס⁶⁶. ואם היה שם עד אחד שהיום סוף זמנו - הרי זה נשבע שבועת התורה⁶⁷, בפשאר הטענות.

66) כדין כופר בכל בממון, שהטוען את חברו תביעה של זמן (זמן הפירעון) כתובעו ממון הוא, שרווח הזמן ערך ממון לו (ראה מכות ג: "מעידים אנו באיש פלוני שהוא חייב לחבירו אלף זוז ... מכאן ועד שלושים יום והוא אומר מכאן ועד עשר שנים (ונמצאו זוממים) אומדים כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידו אלף זוז - בין נותנן מכאן ועד לי יום בין נותנן מכאן ועד עשר שנים (וכך משלמים)").

שְׁוֹה, וְהַמְלִיחַ אוֹמֵר: סָלַע הַלְוִיתִיךָ עָלָיו וְחַמְשָׁה דִּינָרִין הָיָה שְׁוֹה - יִשְׁבַּע הַמְלִיחַ שְׁאִינוֹ בְּרִשְׁתּוֹ, וְיִכְלָל⁴⁹ שְׁלֹא הָיָה שְׁוֹה יָתֵר עַל חַמְשָׁה דִּינָרִים, וְיִשְׁלַם הַדִּינָר. סָלַע הַלְוִיתִיךָ עָלָיו וְשְׁנֵי דִּינָרִין הָיָה שְׁוֹה, וְהַלְוֹה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ דָּמְיוֹ - יִשְׁבַּע מְלִיחָה⁵⁰ שְׁאִינוֹ בְּרִשְׁתּוֹ, וְכֹלֵל בְּשִׁבְעָתוֹ שְׁנֵי דִּינָרִין הָיָה שְׁוֹה, וְיִשְׁלַם הַלְוֹה שְׁאֵר הַחוּב; שְׁהָרִי הוּא יוֹדֵעַ בּוֹדָאֵי שְׁהוּא חָיִב לוֹ, וְאִינוֹ יוֹדֵעַ אִם פָּרְעָה⁵¹ אִם לֹא פָּרְעָה⁵². סָלַע הַלְוִיתִנִּי עָלָיו וּשְׁתֵּים הָיָה שְׁוֹה, וְהַמְלִיחַ אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ דָּמְיוֹ - יִשְׁבַּע הַמְלִיחַ שְׁאִינוֹ בְּרִשְׁתּוֹ, וְיִכְלָל שְׁאִינוֹ יוֹדֵעַ שְׁדָּמְיוֹ יָתֵר עַל הַחוּב אִפְלוּ פְרוּטָה אַחַת, וְיִפְטֹר; שְׁהָרִי לֹא חָיִב עֲצָמוֹ בְּכֹלָם⁵³. אֲבָל אִם אָמַר הַמְלִיחַ: אֲנִי יוֹדֵעַ שְׁהָיָה שְׁוֹה יָתֵר עַל הַחוּב, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ פְּמָה⁵⁴ - הָרִי זֶה מְשַׁלֵּם כָּל מָה שֶׁטָּעַן הַלְוֹה בְּלֹא שְׁבֻעָה⁵⁵; כְּמִי שְׁאָמַר: חֲמִשִּׁים יֵשׁ לִּי בְיָדִי וְחֲמִשִּׁים אֵינִי יוֹדֵעַ, שְׁהוּא מְחִיב שְׁבֻעָה וְאִינוֹ יֹכֹל לְהִשְׁבַּע⁵⁶, כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר⁵⁷. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחְרִים⁵⁸ עַל מִי שֶׁטָּעַן שְׁקָרָה⁵⁹.

33) משנה שבועות מג. 34) בפרק י מהלכות שכירות הלכה א, שהמלווה על המשכון - שומר שכו. 35) ארבעה דינרים. 36) וכן הוא בכתב-יד. 37) בראשונה, ואחרי כן נשבע הלווה (כמבואר בסמוך), שאם אתה אומר יישבע הלווה תחילה, "שמה יישבע זה (הלווה) ויוציא הלה (המלווה) את המשכון", ונמצאת שבועת הלווה - לבטלה (על פי הר"ח בבבא מציעא לד:). 38) שהטילו חכמים על השומר, אפילו כשהוא משלם, שבועה בנקיטת חפץ שאינו ברשותו, מפני החשש שמא עיניו נתן בו, כמבואר בפרק ו מהלכות שאלה ופיקדון הלכה א (בבא מציעא לד:). 39) כדין כופר בכול. 40) שם. 41) חצי סלע = שני דינרים. 42) ותובע שני דינרים. 43) ומגיע לך דינר אחד. 44) שבועה מן התורה, ככל מודה במקצת. 45) שם. 46) שני סלעים. 47) גם השבועה שעליו להישבע מדין כופר בכול, שהרי הלווה תובעו סלע. 48) שם. 49) בשבועתו גם השבועה שעליו להישבע מדין מודה במקצת, ולמה אינו נשבע תחילה השבועה של מודה במקצת שהיא מן התורה, כדין מי שננתחייב שתי שבועות שמשביעים אותו על החמורה תחילה, כמבואר להלן בפרק א מהלכות טוען ונטען הלכה יד? לפי שכל עוד שקיים החשש שעדיין הוא ברשותו וניתן לעמוד על שוויי בלא שבועה - אין להשביעו על שוויי (דרישה על הטור סימן עב. והטור שם) מקדים שבועת השווי לשבועת אינו ברשותו. ועיין ש"ך שם סעיף קטן מה). 50) הלכה זו לא נתבארה בגמרא (שם) בדיני משכון, אבל כן יצא לו לרבינו על פי המבואר במשנה בבא קמא ק"ח. שהאומר הלוויתני ואיני יודע אם החזרתי חייב (ראה לקמן פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ט). 51) באבידת המשכון. 52) וכל האומר איני יודע אם החזרתי - חייב. ומצד הדין יש לו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לא דייק" (הפורע לחבירו מדייק וזוכר כמה שפרע, והנפרע אינו מדייק כל-כך, ויתכן שכבר נפרע הכל ושכח), ולפיכך הטילו עליו חכמים שבועה כדי שידייק. (4) והמלוה טוען: לא נפרעתי כלום - לא יפרע אלא בשבועה (שם). ושבועה זו אינה שבועת התורה כדי להכחיש העד, שהרי כל הנשבעים מן התורה נשבעים ולא משלמים, וזה הלא נשבע ונוטל, אלא תקנת חכמים היא כדי להפסיק דעתו של הנתבע. (5) הנמצא במקום רחוק, שטורה הדבר להודיעו, כמבואר למעלה (פי"ג הלכה א). (6) אלו שנתבארו למעלה בפי"ב הל' א-ג. (7) כלומר: בין כשהיורש קטן, ובכתובת אשה מדובר כאן, שנוקמים לגבותה אפילו מנכסי קטנים, כמבואר למעלה שם (לחם-משנה). (8) גיטין נ: (9) משום שאילו היה הלוה בפנינו, והיה טוען: ישבע לי שלא פרעתי, משיבעים אותו ואח"כ נוטל, כמבואר בסמוך (הלכה ב). עתה שאין הלוה בפנינו, אנו טוענים במקומו, וכן ליורשים וללקוחות (כתובות שם, וברש"י). (10) ירושלמי שבועות פ"ז הל' א. (11) צ"ל: ואומרים לו, וכן הוא בכת"י (וכן הגיה המשנה-למלך מדעתו), כלומר, כשיתבע - ב"ד אומרים לו השבע ואח"כ נוטל, אף אם הנתבעים לא טענו כך, מפני שבי"ד טוענים להם, כמו שביארנו לעיל הערה ח. (12) תוך זמנו, או ביום שנקבע לפרעון החוב (הגהות מיימוניות). וראה פ"ח מהל' שכירות. (13) בבא-בבא ה: כריש לקיש: "ואפילו מיתמי", וסובר רבינו שהוא-הדין לכל שאר הנפרעים בשבועה (מגיד-משנה).

ב. התובע את חבירו לפרעו, וטען הלוה שפרע שטר זה או מקצתו, ובעל השטר אומר: לא פרעתי כלום - אומרים לו: שלם לו¹⁴. טען הלוה ואמר: ישבע לי שלא פרעתי ונטל - משביעים אותו בנקיטת חפץ¹⁶ שלא פרעו כלום או שלא פרעו אלא כף וכף¹⁷, ואחר כך יטל. ואם היה המלוה תלמיד חכם - אין נזקקין לשבועתו¹⁸.

(14) ב"ד ללווה. (15) כשהלווה בפנינו אין בי"ד משיבעים את המלוה אלא כשהלווה דורש זאת. וזהו ההבדל שבין פוגם שטרו לבין אינו פוגם, שבפוגם: אף אם הלוה בפנינו ולא טען הלוה "ישבע לי" - טוענים לו ומשיבעים את המלוה, ובאינו פוגם: טען לוה - משיבעים אותו, לא טען - אומרים ללוה: "שלם" (שבועות מא.). (16) ר"ף שם, כדרך שאמרו בפוגם. (17) בהכרח צריך לפרש שטענתו הקודמת, לפני שהטילו עליו שבועה, היתה: "לא פרעתי כלום", וכמו שאומר רבינו למעלה בפירוש, וכשכא לישבע חוזר וטוען שפרעו מקצת, שאם גם בתחילה טען שפרעו מקצת - הרי זה פוגם שטרו, ובלא טען הלוה - גם כן נשבע. ומלמדנו רבינו, שאין זה חוזר מטענה לטענה ונאמן בשבועה הואיל וטענתו הראשונה לא הוכחשה ע"י עדים (ראה להלן פ"ז מהל' טוען ונטען ה"ח, וראה גם גידולי תרומה' שער כא, חלק א בישוב הקושיא שנתקשה בה גם הלחם-משנה). (18) להשיבנו לפי בקשת הלווה, שנראה כאילו חשוד הוא בעינינו לגבות בשטר פרוע, וגם אין מגבים בו (שבועות מא.) "אלא אם תפס אין מוציאם מידו,

(67) להכחיש העד, שכן למדו מפי השמועה "שכל מקום ששני עדים מחייבין אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה" (מדברי רבינו להלן פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה א).

זה אומר: חמשה ימים נשאר מן הזמן, וזה אומר: עשרה - אומרים למלוה: המתן עוד עד סוף החמשה⁶⁸, וישבע הסת שנסאר עוד חמשה ימים.

(68) כי אף לדברי המלווה, לא הגיע עדיין הזמן, ושם יודה בינתיים ונמצאה השבועה מיותרת (כסף משנה).

ז. היתה המלוה בשטר⁶⁹, וטען הלוה: שזמן קבעת לי - יראה לי, שישבע בעל חוב הסת שלא קבע לו זמן, ויטל המלוה מיד⁷⁰.

(69) ואין בו זמן. (70) בכתב יד תימן: וייטול מיד.

ח. המלוה⁷¹ נתנה לתבע בכל מקום. כיצד? המלוה את חבירו בישוב, ותבעו במדבר - אינו יכול לדחותו, אלא חייב לפרע לו בכל מקום שיתבענו. בא הלוה לפרעו במדבר⁷² - הרשות ביד המלוה: אם רצה - מקבל, ואם רצה - אומר לו: איני נפרע אלא בישוב, בדרך שנתיי לך בישוב. והרי הן ברשותו עד שיפרענו בישוב.

(71) בבא קמא קית. (72) המדובר כשהלווה בישוב (הרמב"ן בתשובה, מובא במגיד משנה), וכן נראה מלשון רבינו להלן.

פרק ארבעה עשר

(1) מבאר דין פוגם שטרו או עד מעידו שפרעו, ודין מוציא שטר על חבירו ואומר פרוע הוא כולו או פרעתי מחצה ועדים מעידים שפרעו כולו, ודין לוה שאמר שטר מזוייף הוא, ודין מוציא שטר מקוים וטען הלוה פרעתיך בפני פלוני ופלוני, ודין שטר שאבד, ודין מלווה ולווה אוחזים בשטר, ומלווה אומר שלי הוא. ודין אומר מנה לי בידך והלווה אומר אין לך בידי כלום ויודע אני שיש בידך שטר עלי והוא פרוע.

א. הפוגם² את שטרו³, או שער אחד מעיד על שטרו שהוא פרוע⁴, והבא לפרע שלא בפני הלוה⁵, והטורף מיד הלוקח, והנפרע מן היורש⁶, בין קטן⁷ בין גדול⁸ - לא יפרע אלא בשבועה⁹ פעין של תורה¹⁰. ואומר לו¹¹ בשיבתו: השבע ואחר כך תטל. ואם היה החוב לזמן, ותבע בזמנו¹² - יפרע שלא בשבועה¹³; עבר זמנו - לא יגבה אלא בשבועה.

(2) מחסר, מגרע. (3) כיצד? היה השטר על סך אלף זוז, וטען הלוה: נפרעת כולו, ובעל השטר אומר: לא נפרעתי אלא כך וכך - לא יפרע השאר אלא בשבועה (כתובות פז. במשנה). והטעם אמרו בגמרא (שם): "דפרע דייק, דמיפרע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ההודאה, קודם שהעדים העידו, וחושש שמא יעידו לחובתו, ולפיכך הודה במחצה (שם כנוסחת הרי"ף, ועיין ב'נמוקי יוסף'). (35) מנכסים שהם תחת רשותו של לוה - ואינו גובה מן הלקוחות. (36) שם.

ה. הוציא עליו שטר חוב שאינו יכול³⁷ לקימו, ואמר הלוה: אמת שאני כתבתי שטר זה, אבל פרעתי, או אִמְנָה הוא, או כתבתי ללוות ועדין לא לויתי, וכל פיוצא בזה, הואיל ואם רצה אִמְר: לא היו דברים מעולם, והרי מפיו נתקנים - הרי זה נאמן³⁸, וישבע הסת ויפטר. ואם קימו המלוה אחר כך בבית דין - הרי הוא כשאר השטרות³⁹.

(37) שאינו מוצא עתה עדים לקיימו. (38) כדברי האומר (כתובות יט.) "מודה בשטר שכתבו - צריך לקיימו", ואם אינו מקיימו - יכול הלוה לטעון: פרעתי. (39) וגובה בו. כרב נחמן (ב"ק קו.) ולא כרב, האומר: כיון שקיבלו הבעלים שבועת הנתבע, שוב אינו משלם ממון. (ראה לקמן פ"ב מהל' טוען ונטען הל' יא, והגר"א סי' מו ס"ק ד.)

ו. הוציא עליו⁴⁰ שטר מקנים⁴¹, ואמר הלוה: מִזִּיף הוא ומעולם לא כתבתי, או שטר אִמְנָה הוא, ואמר המלוה: פן הדברים, אבל שטר פֶּשֶׁר הִיָּה לי ואבד⁴²; אף על פי שהמלוה הוא ששבר את השטר, ואילו רצה אִמְר: אינו מִזִּיף, שהרי נתקנים בבית דין - אינו גובה בו כלום⁴³, אלא נשבע הלוה הסת ונפטר, שהרי זה השטר⁴⁴ כחרס הוא חשוב⁴⁵.

(40) מעשה בב"ב לב. ופסק כרב יוסף. (41) רבינו מפרש הגמרא שם בשטר מקנים, והרמב"ן והרשב"א חולקים עליו, ולדעתם המדובר באינו מקנים בשעה שהודה שהוא מזויף ואח"כ קיימו (מגיד-משנה). (42) ולכן זיפתי שטר, כדי לאלצו שיודה. (43) לא ממסועבדים ולא מבני חורין. (44) שהציג לפנינו לגבות על פיו. (45) מה תאמר? נאמינהו על-כל-פנים שחוב יש לו אצלו ויגבה מנכסים בני חורין ב'מיגו' שאילו רצה היה אומר אינו מזויף - 'מיגו' להוציא לא אמרין ("אין לנו לומר 'מיגו' אלא לפטור את האדם מחוב, לא שיגבה מאחרים בטענתו כשיזדמן לטעון 'מיגו' - לשון רבינו בפירוש המשנה שביעית פ"י משנה ה. - ועיין ש"ך סי' פג ס"ק ז, ט.).

ז. שטר שִׁלּוּה בּוּ וּפְרָעוּ - אינו חוזר ולוה בו⁴⁶; שִׁכְבָּר נִמְחַל שְׁעֻבָּדוֹ וְנִעְשָׂה כְּחָרָס.

(46) ואפילו פרע ביום שלוה - אינו חוזר ולוה בשטר זה בו ביום, ואם לוה הרי זה כמלוה על-פה (ב"מ יז.).

ח. המוציא שטר חוב מקנים על חברו, ואמר הלוה: הלא פרעתי, ואמר לו המלוה: פן הִיָּה, אבל חֲזַרְתִּי וְחִזְזַרְתִּי⁴⁷ לך המעות והלויתי אותך פעם שְׁנִיָּה - הרי בטל השטר; שִׁנְפָּרַע⁴⁸, והרי הוא כְּחָרָס⁴⁹. אבל אם אמר לו: חֲזַרְתִּי לך המעות מפני

וכן אם הוא מעצמו רוצה ליטע כדי לגבות - שומעים לו" (שו"ע סי' פב סעיף ו.).

ג. הוציא עליו שטר מקנים¹⁹, והלוה טוען ואומר: שטר מִזִּיף הוא ומעולם לא כתבתי שטר זה, או שטען שחוב זה רבית הוא או אִבְק רבית²⁰, או שטען שהוא שטר אִמְנָה²¹, או שאמר: כתבתי ללוות ולא לויתי²², כָּלְלוּ שֶׁל דָּבָר: טוען טענה, שאם הודה בעל השטר הִיָּה השטר בטל, והמלוה עומד בשטרו, ואומר שזה שקר טוען, ואמר הלוה: ישבע לי ויטל - הרי זו מחלוקת בין הגאונים: יש מי שהורה, שחייב בעל השטר להשבע פעין של תורה²³, כמי שטען עליו שִׁפְרָעוּ²⁴; ורבתי²⁵ הורו, שלא ישבע המלוה אלא אם טען עליו הלוה שִׁפְרָעוּ בלבד, שהרי הודה בשטר²⁶ וּלְפָרְעוֹן הוא עומד; אבל כל אלו הטענות²⁷ - לא כל הימננו לבטל שטר מקנים, אלא ישלם, ואחר כך יטען על המלוה בְּמָה שִׁיָּרָה²⁸, שאם יודה - יחזיר לו, ואם כפר - ישבע הסת. וְלֹא דַעֲתִי נוֹטָה.

(19) שחתימת עדיו אושרו בב"ד. (20) שאין ב"ד נזקקים להוציאו - לא מלוה למלוה ולא ממלוה ללוה, כמבואר למעלה פ"ו הל' א. (21) שכתבו ומסרו על יסוד אימון שלא יתבענו אלא אם ילוונו - וטוען שלא לוה. (22) אלא ממני נפל, ומצאו זה ('בית יוסף' סי' פב). (23) בנקיטת חפץ. (24) ישבע לי שלא פרעתי, כמבואר למעלה הלכה א. (25) הרי"ף בתשובה, והר"י מיגאש בחידושי שבועות מא. (26) בכשרות השטר מעיקרו, אלא שטוען טענה העשויה להתהוות במשך הזמן, שהרי השטר לפרעון עומד, ולפיכך משביעים את המלוה. (27) שנפרטו למעלה - טענות לעקירת כשרות השטר מעיקרו הם. (28) טענה בפני עצמה על הדמים שנתן לו, שלדבריו לא כדין הוציא ממנו.

ד. המוציא שטר חוב²⁹ על חברו, מלוה אומר: לא נפרעתי כלום, ולוה אומר: פרעתי מחצה, והעדים מעידים³⁰ שִׁפְרָעוּ כָּל - נשבע הלוה³¹ וְנוֹתֵן מְחָצָה, שהרי הודה בִּמְקַצָּת³². ואינו כְּמֹשִׁיב אֲבָדָה³³, מפני שאימת השטר עליו³⁴. ואין המלוה גובה המִחְצָה אלא מבני חורין³⁵; שהרי הלקוחות אומרים: אנו על העדים נִסְמָךְ³⁶, והרי בטלו שטר זה.

(29) בבא-בבא קכח: (30) לאחר שכבר הודה הלוה על מחצה (רש"י שם, ועיין ש"ך סי' פב ס"ק לז). (31) שפרע מחצה. (32) והודאת בעל-דין כמאה עדים היא. (33) שפטרורו חכמים מן השבועה, כמו ששינו (גיטין מח:) "המוצא מציאה - לא ישבע מפני תיקון העולם". ובגמרא שם (נא:): אמרו, שכל דבר שאפשר לו לנתבע לשתוק או לטעון טענה אחרת ויהיה פטור, והוא מודה ומחייב את עצמו במקצת - דינו כמשיב אבידה - וכאן אם אמר פרעתי הכל, היה נאמן, שהרי יש עדים שפרעו. (34) בעת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁלֹא הָיָה טוֹבוֹת עַד שֶׁתְּחַלִּיפֶם - לֹא בָטַל הַשְּׁטָר⁵⁰,
וְעֵדֶיךָ שֶׁעֲבָדוּ קִנְיָם⁵¹.

י. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטָר חֹב בְּעַד אֶחָד⁶³, וְלוֹה טָעַן
פְּרַעְתִּי - הָרִי זֶה מְחִיב שְׁבוּעָה⁶⁴ וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁבַע⁶⁵,
וּמִשְׁלֵם. טָעַן וְאָמַר: יִשְׁבַע לִי שְׁלֹא פְרַעְתִּיו - הָרִי
זֶה נִשְׁבַּע; שֶׁאִפְלוּ הָיָה בַּשְּׁטָר שְׁנֵי עֲדִים, וְאָמַר:
יִשְׁבַע לִי שְׁלֹא פְרַעְתִּיו - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע, כְּמוֹ
שֶׁבִּאֲרָנוּ⁶⁶.

(63) שחתום בו עד אחד בלבד. וסובר רבינו (וכן הוא דעת
'בעל הלכות גדולות' הובא במגיד-משנה, ועיין רא"ש
בבא-בבא פרק גט פשוט אות ז) שאע"פ שאין השטר כשר
לגבות על פיו - זוקק הוא לשבועה כדרך ששנים מחייבים
אותן ממון, שכל מקום ששנים מחייבים אותו ממון - עד
אחד מחייבו שבועה, כמו שיתבאר להלן פ"א מהל' טוען
ונטען הלכה א. (64) להכחיש העד, וכל עוד שאינו נשבע
- הרי השטר בחזקתו שלא נפרע. (65) "שהרי הוא מודה
במה שהעיד בו העד (היינו על עיקר ההלוואה, אלא שטוען
פרעתי) ואין הנשבע בהעדאת עד אחד נשבע, עד שיכחיש
את העד ויכפור בעדותו וישבע על כפירתו" (מדברי רבינו
להלן פ"ד מהל' טוען ונטען הלכה ח), וכל המחויב שבועה
ואינו יכול לישבע - משלם (ע"פ בבא-בבא ר"ל. ועיין הל'
טוען ונטען שם). [במגיד-משנה תמה על דין זה, ושאל: הרי
אם לזה בשני עדים על-פה, נאמן לומר פרעתי, וכיצד
נחייבו ממון ע"פ עד אחד דהשטר אין לו כל ערך.
ובכסף-משנה מבאר דברי רבינו ע"פ תשובת הרשב"א,
שהמדובר, כשכפר בתחילה בב"ד ואמר לא לויתי, ואח"כ
חזר בו ואמר: לויתי ופרעתי, ואם כן הוחזק כפרן ואין
מאמינים לו ב'מיגור'. ראה השגת הראב"ד שם, וראה ההלכה
הבאה בפירושו של הראב"ד]. (66) למעלה ה"ב.

יא. וְכֵן הוֹרֵי רְבוּתִי: שֶׁהַפּוֹכֵר בְּמַלְוָה עַל פֶּה בְּבִית
דִּין, וְכֹא עַד אֶחָד שְׁלֹוֹה - הָרִי זֶה⁶⁷ יִשְׁבַע שְׁבוּעַת
הַתּוֹרָה. חֲזֹר וְאָמַר: כֵּן הִיָּה, לְוִיתִי וּפְרַעְתִּי, אוֹ מִחַל
לִי, אוֹ נִתְחַיֵּב לִי מִמָּקוֹם אַחֵר - הָרִי זֶה מְחִיב
שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁבַע, וּמִשְׁלֵם⁶⁸.

(67) כלומר, שהרי זה הכופר חייב שבועת התורה, כמו
שיתבאר בפ"א מהלכות טוען הלכה א. (68) הראב"ד
מבאר כאן דברי רבינו: מכיון שטען לא לויתי, הרי זה
כאילו הודה שלא פרע, וכשחזר והודה שלווה - אינו יכול
לחזור בו מהודאתו הראשונה שלא פרע. ואם לא הוכחש
ע"י עד אחד, יכול לחזור בו ולטעון לויתי ופרעתי, ונאמינו
ב'מיגור' שהיה יכול לעמוד בטענתו הראשונה שלא לזה
כלל. ואין זה דומה להלכה הקודמת, שהרי שם הוכחשה
טענתו הראשונה ע"י העד.

יב. מִי שֶׁטָעַן שֶׁפָּרַע הַשְּׁטָר, וְאָמַר: יִשְׁבַע הַמַּלְוֶה
וְיִטַּל - אוֹמְרִים לוֹ: הִבֵּא מַעֲוָתִיו וְאַחֵר כֶּף יִשְׁבַע
וְיִטַּל⁶⁹. אִם אֵין לוֹ כְּלוּם⁷⁰ לְשֵׁלֶם - מְשַׁבְּעִין אוֹתוֹ

(47) ב"ב לב: (48) וכבר נמחל שעבודו, כמבואר בהלכה ח.
(49) ונשבע הלווה היסת, על טענת המלוה שחזר והלווהו,
ונפטר. (50) שם. (51) מכיון שאילו הכיר בהן בתחילה
שאינן טובות, לא היה מקבלן - אין זה פרעון (ראה
מגיד-משנה).

ט. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטָר מִקְנִים שֵׁישׁ לוֹ עָלָיו מִנָּה,
וְאָמַר לוֹ הַלֹּוֹה: הֲלֹא פְרַעְתִּיךָ בְּפָנַי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי;
וּבָאוּ אֵלָיו וְהִעֲדוּ שֶׁפָּרַעוּ, אָבָל לֹא הִזְכִּיר לוֹ אֶת
הַשְּׁטָר; וְאָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: כֵּן הוּא שֶׁפָּרַעְתָּ, אָבָל חֹב
אַחֵר פְּרַעְתָּ שֶׁהָיָה לִי אֶצְלֶךָ - הָרִי בָטַל הַשְּׁטָר⁵².
בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁵³ כִּשְׁהִעֲדוּ שְׁנֵתָן לוֹ בְּתוֹרַת
פְּרַעְוִן; אָבָל אִם רָאוּהוּ נוֹתֵן לוֹ מַעוֹת, וְלֹא יָדְעוּ⁵⁴
אִם הוּא בְּתוֹרַת פְּרַעְוִן אוֹ בְּתוֹרַת פִּקְדוֹן אוֹ בְּתוֹרַת
מִתְּנָה: אִם אָמַר בְּעַל הַשְּׁטָר⁵⁵: לֹא הָיָה דְּבָרִים
מַעוֹלִם - הָרִי הַחֹזֵק בְּפָרֶךְ⁵⁶, וּבָטַל הַשְּׁטָר; וְאִם
אָמַר: פְּרַעְוִן שָׁל חֹב אַחֵר הוּא - הָרִי זֶה נֶאֱמָן,
וְנִשְׁבַּע וְנוֹטָל מִה שֶׁבַּשְּׁטָר; שֶׁהָרִי לֹא פָּרַעוּ
בְּעֲדֵים⁵⁷, מִתּוֹךְ שֶׁיִּכּוֹל⁵⁸ לֹאמַר: מִתְּנָה נִתְּנָם לִי.
נֶאֱמָן לֹאמַר: פְּרַעְוִן שָׁל חֹב אַחֵר הֵן. אָמַר לוֹ
הַלֹּוֹה: וְהֲלֹא שְׁטָר חֹב זֶה דְּמֵי שוֹר⁵⁹ שֶׁלִּקְחָתִי מִמָּךְ
הוּא, וְאַתָּה גִבִּיתָ דְּמֵי בָשָׂרוֹ⁶⁰, וְאָמַר לוֹ בְּעַל הַשְּׁטָר:
כֵּן, אֲנִי גִבִּיתִי אֶת דְּמֵי מִחֻב אַחֵר שֶׁהָיָה לִי
אֶצְלֶךָ⁶¹; הוֹאִיל וְהוֹדָה מַעֲצָמוֹ שֶׁדְּמֵי הַשּׁוֹר הוּא
הַחֹב וּמִדְּמֵי נִפְרַע - בָּטַל הַשְּׁטָר. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין
עָלָיו עֲדִים שֶׁפָּרַע מִדְּמֵיו⁶², יִשְׁבַּע הַלֹּוֹה הֶסֶת
שֶׁפָּרַעוּ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(52) מאחר שעדים מעידים שפרעו סתם - לא כל הימנו
לטעון: חוב אחר פרעת (שבועות מב. "איתרע שטרא",
וכפירוש הגאונים והביאם הר"ף שם, שהכוונה - בטל
השטר). ובגמרא שם: וזה דוקא כשפרעו בפני עדים ולא
הזכיר לו את השטר, אבל פרעו בינו לבינו, מתוך שיכול
לומר לא היו דברים מעולם, נאמן לומר חוב אחר פרעת.
וכן מתבאר מדברי רבינו בסמוך. (53) שבטל השטר.
(54) ר"י מיגאש שם, ע"פ דברי הגמרא שם לד: ורבינו
הביאם לקמן פ"ו מהלכות טוען ונטען הלכה ב. (55) קודם
שבאו עדים. (56) ראה הל' טוען ונטען שם. (57) שהרי
העדים אינם יודעים אם נתן הכסף לפרעון החוב.
(58) המלוה. (59) שור לקחתי ממך, וזקפת עלי דמיו
במלוה (שם). (60) ישבת באיטליו שלי, וגבית דמי הבשר
של אותו השור והעדים מעידים על זה (הר"י מיגאש שם).
(61) מודה הוא שגבה דמי הבשר, אבל טוען שגבה על
חשבון חוב אחר. (62) שכשנתן דמי השור, לשם פרעון
אותו השטר נתנם. הוֹאִיל והודה המלוה שמדמי בשר השור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הזמן (ע"פ בבא-מציעא ז: מגיד-משנה). (80) שאין אדם פורע תוך זמנו (ראה מגיד-משנה וכסף-משנה).

יד. שנים שהן אוֹחֲזִין בַּשָּׁטֶר,⁸¹ הַמְלִיָּה אוֹמֵר: שְׁלִי הוּא וְהוֹצֵאתִיו לְהַפְרֵעַ בּוֹ מִמָּוֶה,⁸² וְהָלוּהָ אוֹמֵר: פְּרַעְתִּיו וּמִמְנֵי נָפַל: אִם הָיָה הַשָּׁטֶר שֶׁיְכוּל לְקַיְמוֹ⁸³ - זֶה נִשְׁפָּע⁸⁴ שְׁאִין לוֹ בְּדָמִים אֱלוֹ פְּחוֹת מִחֲצִין,⁸⁵ וְזֶה יִשְׁבַּע שְׁאִין לוֹ בְּדָמִים פְּחוֹת מִחֲצִין, וְיִשְׁלַם הָלוֹהָ מִחֲצָה⁸⁶; וְאִם אֵינוֹ יְכוּל לְקַיְמוֹ - יִשְׁבַּע הָלוֹהָ הֶסֶת שְׁפָרְעוֹ⁸⁷, וְיִלָּף לוֹ.

(81) בבא-מציעא ז. (82) וממני נפל. (83) בעדים. (84) מתקנת חכמים, כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חבירו ואומר שלי הוא (שם ה:), ולקמן פ"ט מהל' טוען ונטען הלכה ז.). (85) כלומר: יש לי בזה השטר, ולא פחות מחציו (ראה שם ב: ה: ועיין סמ"ע קלח ס"ק ה', ורבינו בפירושו למשנה שם מבאר (ע"פ גמרא שם ה:): "כי מעיקרנו שהנשבע הנוטל שום דבר בשבועתו, לא ישבע על יותר ממה שראוי ליטול באותה שבועה, ולפיכך ישבע שאין לו בה פחות מחציה, ולא ישבע שהיא כולה שלי, מאחר שאינו נוטל אלא חציה". (86) כרבי יוחנן שם ז: שאין כל הבדל באיזה חלק מן השטר אוֹחֲזִים, ובכל האופנים - חולקים (ועיין מגיד-משנה ור"ך סי' סה ס"ק מ.). (87) כדין טוען פרעתי בכל שטר שאינו מקום, ואפילו כולו ביד המלוה (כמבואר למעלה הלכה ה.).

טו. האומר לחברו: מָנָה יֵשׁ לִי בְיָדְךָ, וְהָלָה אוֹמֵר: אֵין לָךְ בְּיָדִי כָלוּם, אוֹ שְׁאוּמֵר: פְּרַעְתִּיךָ; אָמַר לוֹ הַתּוֹבֵעַ: הַשָּׁבַע לִי הֶסֶת⁸⁸; אָמַר לוֹ הַנִּתְבָּע: וְהָלָה שָׁטֶר יֵשׁ לָךְ עָלַי, וְאַתָּה רוֹצֶה לְהַשְׁבִּיעַ אוֹתִי תַחֲלָה⁸⁹, וְאַחֵר כִּךָ תוֹצִיא הַשָּׁטֶר הַפְּרֻעַ⁹⁰ וְתִגְבֶּה בּוֹ - אוֹמְרִים לוֹ: הִבָּא הַשָּׁטֶר⁹¹. אָמַר הַמְלִיָּה: אֵין לִי שָׁטֶר עָלַי מַעוֹלָם, אוֹ שָׁטֶר הָיָה לִי וְאָבֵד - הוֹרֵי רַבּוֹתִי, שְׁאוּמְרִים לַמְלִיָּה: בְּטַל כָּל שָׁטֶר שֶׁיֵּשׁ לָךְ קִדְּם זְמַן זֶה, וְאַחֵר כִּךָ תִּשְׁבָּעֶהוּ הֶסֶת; אוֹ הַחֲרִים⁹² חֲרָם סֶתֶם, וְלָךְ וּבְכָשׁ⁹³ עַד שֶׁתִּמָּצֵא הַשָּׁטֶר.

(88) כדין כופר הכל. (89) על חנם. (90) אינו סותר טענתו הקודמת "אין לך בידי כלום", אלא מבאר דבריו שכונתו: עתה אין לך בידי כלום - שפרעתיך, שלשון "אין לך בידי כלום" הוא דר-משמע: כפירה בהלוואה ופרעון (לחם-משנה, והשווה לקמן פ"ו מהלכות טוען ונטען הלכה א.). (91) כדרך שאמרו במלוה על המשכון, שהמלוה נשבע תחילה, שמא ישבע הלוה ויוציא הלה את המשכון ונמצא שבועתו לבטלה כמבואר למעלה פ"ג הל' ד, ובביאורו (מגיד-משנה). (92) כלומר, ואם אינו רוצה לבטל - אומרים לו: אין לך אלא להחרים על הלווה חרם סתם. (93) חפשי.

פֶּרֶק הַמְשָׁעָה עֶשְׂרִי

(1) מבאר דין אומר אל תפרעני אלא בעדים או בפני ראובן

תִּתְּנָה הַגָּאוֹנִים⁷¹: שְׁאִין לוֹ וְלִכְשֶׁתִּשְׁגִּי יָדוֹ יִתֵּן לְבַעַל חוּבוֹ, וְיִשְׁבָּעוּ⁷² שְׁלֹא פָרַע וְאַחֵר כִּךָ יִתֵּן לוֹ.

(69) כי למה נשבע המלוה תחילה, ושמא אין לו ללוה ממה לפרוע (ע"פ כתובות פה. מגיד-משנה). (70) צ"ל: אמר אין לי כלום (וכן הוא בכת"י תימן, וכן העתיק הסמ"ג עשין צד). כלומר, טען הלוה: אין לי כלום. (71) שנתבאר למעלה פ"ב הל' ב, שתיקנו הגאונים להשביע את הטוען אין לי: "שאין לו כלום... וכולל בשבועתו שכל שירוויח, וכל שיבא לידו או לרשותו מאשר תשיג ידו... יתן לבעל חובו ראשון ראשון". (72) כלומר: ואז, כשתשיג ידו, ישביע את המלוה שלא פרעו ואח"כ יתן לו (כן נראה הצעת דברי רבינו, ע"פ העתקת הסמ"ג (עשין צד): משביעין אותו תחילה מתקנת הגאונים שאין לו, ולכשתגיע ידו יתן לבעל-חוב - ואז ישביענו שלא פרעו ואח"כ יתן לו, שפיסקא ולכשתשיג ידו וכו' קשורה עם האמור לפניה, והיא חלק מנוסחת השבועה משביעין אותו, וכמו שביארנו. אולם מהעתקת 'בעל התרומות' שער ב, ח"א: "וכשתשיג ידו ליתן לבעל-חובו ישביעו שאין שטרו פרוע ואח"כ יתן לו", וכן מהעתקת ה'טור' (סי' פב, ומשם בשו"ע): "וכשתשיג ידו ויתן לב"ח וכו', נראה שאין פיסקת "ולכשתשיג" שייכת לנוסחת השבועה אלא שהיא קשורה עם האמור לאחריה, וכך הצעת דברי רבינו: משביעין אותו בתקנת הגאונים שאין לו, ולכשתשיג ידו כדי ליתן לבעל-חובו, ישביעו שלא פרעו ואח"כ יתן לו).

יג. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוּב עַל חֲבֵרוֹ בַּשָּׁטֶר, וְאָבֵד⁷³ הַשָּׁטֶר, וְהָיָה הָעֲדִים קָמִין, אָף עַל פִּי שֶׁקֵּנוּ מִיָּדוֹ⁷⁴, וְטָעַן⁷⁵ שְׁפָרַע - הָרִי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֶת⁷⁶. וְהוֹרֵי רַבּוֹתִי: שֶׁאֶפְלוּ הָיָה הַחוּב לְזִמְנָן⁷⁷, וְעַדִּין לֹא הִגִּיעַ זְמַנוֹ לְהַפְרֵעַ⁷⁸, הוֹאִיל וְכִתְבוֹ לוֹ הַשָּׁטֶר וְאֵין בְּיָדוֹ שָׁטֶר, וְהָלוֹהָ טוֹעֵן פְּרַעְתִּי - נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֶת שְׁפָרְעוֹ; שְׁאֵנוּ חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא פָרַעוּ⁷⁹, וּלְפִיכָךְ קָרַע הַשָּׁטֶר אוֹ שָׁרְפוֹ. וְכֵן הוֹרֵי רַבּוֹתִי: שֶׁאֶפְלוּ הָיָה הַשָּׁטֶר יוֹצֵא מִתַּחַת יָדִי אַחֵר, וְהָלוֹהָ טוֹעֵן: מִמְנֵי נָפַל אַחֵר שְׁפָרְעָתִי, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ זְמַנוֹ - נִשְׁבָּע הֶסֶת וּנְפָטֶר; שֶׁבִּינָן שְׁאִין הַשָּׁטֶר בְּיַד הַמְלִיָּה - אֵין שָׁם חֲזָקָה⁸⁰.

(73) אמר המלוה: שטר שהיה לי - אבד. (74) והקנין כשלעצמו חשוב כשטר, שסתם קנין לכתיבה עומד כמבואר (למעלה פ"א הלכה א, ועיין שו"ע סי' לט, א, ה.). (75) הלווה. (76) הוֹאִיל והשטר אינו ביד המלוה, חוששין שמא פרעו, וכמו שמבאר רבינו בסמוך (ע"פ בבא-בבא-בבא-בבא). (77) והשווה להלן פכ"ג הל' יא: "בשטרי החובות... אע"פ שעדיין קיימים וקנו מידו... ואמר שטר שכתבתם לי אבד, אין כותבין לו שטר שני - שמא פרעו או מחלו". (78) כגון שהלווה מודה שלא הגיע עדיין זמן הפרעון או שהעדים מעידים על כך. (79) וחזקה שאין אדם פורע תוך זמנו (כמבואר למעלה פ"א הל' ו). (80) אע"פ שהוא תוך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ורוקא כשאמר "בפני פלוני ופלוני", אבל אם אמר "פרעתוך בפני עדים" סתם - אינו נאמן (רמ"ה ו'טור' שם), והש"ך (שם) מסביר כך גם דעת רבינו. (7) בפני תלמיד-יחכמים, ופירש שמותיים. (8) ואם באו עדים והעידו שבפניהם פרע - פטור (ראה ה"ב).

ב. יש נסחאות מן הגמרא שכתוב בהן, שהאומר לחברו: אל תפרעני אלא בעדים, ואמר לו: פרעתוך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים - אינו נאמן. וטעות ספרים הוא, ולפיכך טעו המורים על פי אותן הספרים.

(9) בהלכה הקודמת נתבאר, שזאת היא דעת הר"י מיגאש"ו והרי"ף ע"פ נוסחתם בגמרא. [גדולה התמיהה, שרבינו משתמש בביטוי חריף כזה כלפי רבותיו, שדרכו להתייחס אליהם ביראת כבוד יתירה].

וכבר חקרתי על הנסחאות הישנות, ומצאתי בהן שהוא נאמן. והגיע לידי במצרים מקצת גמרא ישנה, כתוב על הגוילים, כמו שהיו פוזבין קדם לזמן הזה בקרוב חמש מאות שנה. ושתי נסחאות מצאתי מן הגוילים בהלכה זו, ובשתיים כתוב: ואם אמר פרעתי בפני פלוני ופלוני והלכו להן למדינת הים - נאמן. ומפני טעות זו שארע למקצת הספרים, הורו מקצת גאונים, שאם אמר לו: אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני, ופרעו בפני אחרים - שאינו נאמן, אף על פי שהביא עדים שפרעו בפניהם. וגם זו טעות גדולה. והדין האמת: שאם באו עדים שפרעו בפניהם - נפטר, ואין פאן מקום חשש. גם ההוראה הזאת - על פי ספריהן, שכתוב בהן באותו שאמר לחברו פרעני בפני עדים ששנו הלכות¹⁰: והלך ופרעו בפני עדים¹¹. וטעות ספרים הוא. ומצאתי בגוילים כתוב: אַזל פרעה בינה לבין דילה¹². אף על פי שהספרים מזהין, כמו שבארנו, כן יראה מדין הגמרא. ועוד, דברים של דעת הן¹³: וכי מה היה לו לעשות? אמר לו: אל תפרעני אלא בעדים - פרעו בעדים! וכי יש לו לאסור את העדים בבית הסהר כל ימיהם שלא ילכו? ועוד: אם מתו, מה יעשה? נמצא זה פורע פעם אחר פעם לעולם, עד שביא עדים¹⁴. אם כן, נעשית עדות זו עדות בשטר¹⁵. ונמצא זה, פיון שאמר: אל תפרעני אלא בעדים, נעשית מלוה בשטר. ואין מי שעלה על לבו זה. אבל ודאי, אם אמר: בפני פלוני ופלוני - הוא הפסיד על עצמו, שפרע בפני אחרים והלכו להם. אבל אם באו¹⁶ והעידו שפרעו - אין פאן בית מחוש. וכך ראוי לדון ולהורות.

(10) תלמיד-יחכמים לומדי הלכות, ולא ייחד "פלוני ופלוני". (11) שאינם לומדי הלכות. (12) בינו לבין עצמו.

ושמעון, ודין מלוה שהתנה שיהיה נאמן בכל עת שיאמר שלא נפרע, ודין לוה שהתנה שיהיה נאמן בכל עת שיאמר פרעתי, ודין היתנה המלוה שיהיה גובה בלא שבועה, אינו גובה מיתומים בלא שבועה.

א. המלוה² את חברו בעדים, ואמר: אל תפרעני אלא בעדים, בין שאמר לו בשעת הלוואה בין שאמר לו אחר שהלווה³ - הרי זה צריך לפרעו בעדים⁴, מפני התנאי⁵. טען הלוה ואמר לו: וכן עשיתי, ופרעתיך בפני פלוני ופלוני, והלכו להם למדינת הים או מתו - הרי זה נאמן⁶, ונשבע שבועת הסת ונפטר. וכן אם אמר: אל תפרעני אלא בפני תלמידי חכמים או בפני רופאים, ואמר לו: בפניהם⁷ פרעתיך, ואותן העדים שפרעתיך בפניהם מתו או הלכו להם למדינת הים - הרי זה נאמן, ונשבע הסת ונפטר. אבל אם אמר לו: אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני, ואמר לו: פרעתיך בפני אחרים, ומתו או הלכו להם למדינת הים - אינו נאמן⁸; שמשפני טענה זו התנה עליו ואמר לו: אל תפרעני אלא בפני ראובן ושמעון, שהם עומדים עמו, כדי שלא ידחה אותו ויאמר: בפני אחרים פרעתי והלכו להם.

(2) משנה, שבועות לח: לפי הדפוסים שבידינו היום. אולם בכתב-יד (וגם בכמה דפוסים) חולקה משנה ארוכה זו לשלש או לארבע משניות (וכן גם החלוקה במשנה שבמשניות), ומקומו של הדין שלפנינו הוא במשנה שניה בדרך לט: (3) זה מוכח מלשון המשנה. (4) אפילו אם הלוה התנגד בפירוש לכך (ע"פ פירושם של הר"ן שם, והמגיד-משנה כאן). וכן פסק רבו רבינו יוסף מיגאש שם מא. וטעמו של דבר, מבואר בר"ן שם: אנו סהדי (ברור לנו, כאילו היינו עדים לזה) שהלוה הטוען: פרעתיך שלא בעדים - משקר, שאין זה מתקבל על הדעת שיעבור על התראת המלוה ויוציא על עצמו שם של כפרן. [בש"ך חו"מ סי' ע"ט, ט, מביא דעת כמה פוסקים ראשונים שאם התנגד בפירוש לתנאי זה אינו צריך לפרועו בעדים, ודעת הרא"ש ו'טור' ורבינו ירוחם, שאם אמר המלוה אחר שהלוה - אפילו כששתק הלוה אינו צריך לפרועו בעדים, ומכל-שכן כשהתנגד בפירוש. והש"ך עצמו מכריע: בשתק - צריך לפרועו בעדים, ובמוחה בפירוש - אינו צריך]. (5) אבל אם לא התנה בפירוש - אינו צריך לפרוע בעדים אע"פ שהלווה בעדים. [בדין זה, וכן בדין "אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני", ועדים אחרים מעידים שפרע בפניהם (ראה ה"ב)] נטה רבינו מדרכו הסלולה לפסוק בכל מקום כרבותיו - רבי יוסף מיגאש"ו ורבו הרי"ף - ובשתי הלכות אלו פסק בניגוד גמור לשיטתם. מחלוקתם זו מקורה בחילופי נוסחאות בגמרא, כמו שיתבאר בהלכה הבאה. והראב"ד בהשגותיו כאן נכנס לפשרה ואומר, שאם התנה בפני עדים אין הלוה נאמן, ואם שלא בעדים - נאמן ב'מיגו' שיכול לטעון: לא היה תנאי כזה (ראה מגיד-משנה וש"ך שם)]. (6) אפילו כשהתנה המלוה בפני עדים (ראה ראב"ד ומגיד-משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על פי שהביא עדים שפָּרְעוּ - הָרִי זֶה גֹבֶה מִמֶּנּוּ²⁰ בְּלֹא שְׁבוּעָה²¹, שֶׁהָרִי הָאֵמִינוּ כְּשֶׁנִּי עָדִים²². וְאִפְּלוּ הִבִּיא מֵאָה עָדִים (שֶׁפָּרְעוּ) - הָרִי גֹבֶה מִמֶּנּוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה, וְאִפְּלוּ הִבִּיא מֵאָה עָדִים (שֶׁפָּרְעוּ) בְּפִנְיָהֶם; שֶׁהָשְׁנִים כְּמֵאָה²³. אֲבָל²⁴ אִם אָמַר לוֹ: הָרִי אֶתָּה נֶאֱמַן עָלַי כְּשֶׁלֵּשָׁה, הוֹאִיל וְיִרְדֹּ²⁵ לְמִנְיָן²⁶, אִם פָּרְעוּ בְּפִנְיָ אֶרְבָּעָה - הָרִי זֶה פְּרוּעָה²⁷. זֶה שֶׁהָאֵמִין הַמְּלוּהָ כְּשֶׁנִּי עָדִים, מֵה תַּהֲיִה תִּקְנָתָה²⁸ כְּשֶׁפָּרְעוּ? יִקְרַע הַשָּׁטֶר; אוֹ יַעֲרִיד²⁹ זֶה הַמְּלוּהָ עַל עֲצָמוֹ³⁰ שֶׁבִּטֵּל כָּל שָׁטֶר שֵׁשׁ לוֹ עַל פְּלוֹנִי; אוֹ יַעֲרִיד עַל עֲצָמוֹ שֶׁלֹּא בְּפִנְי הַלֵּוָה³¹ שֶׁקָּבַל כָּל חֹב שֵׁשׁ לוֹ אֲצֵל פְּלוֹנִי³².

(20) שם מב. (21) נתבאר בהערה יז, שסתם נאמנות משמעותה בלא שבועה, ואפילו במלוה על-פה. [במלוה בשטר, הדבר פשוט שהכוונה ללא שבועה, שהרי גם בלי נאמנות נוטל בשבועה, כשהלוה טוען: פרעת]. (22) ב'ספר התרומות' שער כו (מובא בש"ך שם ס"ק ב), שואל: למה אין אנו אומרים העמד ממון בחזקת בעלים, כמו בשתי כתי עדים המכחישות זו את זו? ומסביר, שאנו סומכים על הלוה עצמו שהאמין לו כשני עדים, וביטל לגמרי טענות עצמו נגדו, ולפיכך אין להגדיר טענת המלוה כמוכחשת, והרי זה כאילו פסל למפרע כל עדויות שבעולם לגבי פרעון חוב זה. (23) ראה הלכות עדות פ"ח ה"ג. (24) מסקנת הגמרא שם. (25) הלוה. (26) פירש מספר גדול משנים. (27) שאנו אומרים, כשלשה האמינו, אבל לא כארבעה. כשאמר "כשנים" לא קבע מספר העדים אלא התכוון לעדות רגילה, שאינה פחות משנים. (28) כיצד יבטיח עצמו, שהמלוה לא יחזור ויתבע. (29) יצהיר בפני עדים. (30) במלוה על-פה. (31) לא נתבארה כוונתו, מה הוא ההבדל בין בפני הלוה או שלא בפניו (ראה משנה למלך). (32) וכשיתבע המלוה שנית - יביא עדי ההודאה לבית-דין. מכאן אתה למד, שהנאמנות לגבי טענת פרעתי אין כוחה יפה לגבי הודאת המלוה, שהודאה ענין אחר הוא שעליו לא התנה. [מחלוקת ראשונים היא אם פרעון והודאה נידונים כשני ענינים או לא. 'בעל התרומות' בשער כו מביא תשובת הרי"ף, ששני ענינים הם, כדברי רבינו כאן. אולם רבינו זרחיה הלוי בשבועות שם פוסק להלכה, שהמלוה נאמן גם נגד עדי הודאה, וכן דעת רבינו ישעיה (הובא ב'טור' שם), וכן כתב גם הרשב"א (מובא ב'דרישה' סי' עא סק"ח). והרמב"ן במלחמותיו שם מחלק בין נאמנות לבין "אל תפרעני אלא בעדים", אם האמינו לומר שלא נפרע, אין כל טעם לחלק בין עדים לבין הודאת עצמו, אבל כשאמר אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני - הרי זה כאילו פסל אחרים להעיד שבפניהם פרע, אבל לא פסלם להעיד שהודא. למעלה בה"ב נתבארה שיטת רבינו, שבדין אל תפרעני וכו' נאמנים גם אחרים להעיד שבפניהם פרע].

ה. הָרִי שֶׁפָּרְעוּ³³, וְטָעַן הַמְּלוּהָ שֶׁלֹּא נִפְרַע, וּפָרְעוּ פַּעַם שְׁנִיָּה מִפְּנֵי הַתְּבִאָּה³⁴ - הָרִי הַלֵּוָה חֹזֵר וְתוֹבֵעַ אֶת הַמְּלוּהָ בְּדִין, וְאָמַר לוֹ: כֹּה וְכֹה אֶתָּה חֵיב לִי,

ביאור הדברים: בגמרא שם, מובא מעשה שבא לפני רב נחמן, שאמר המלוה אל תפרעני אלא בפני שוני הלכות, וטען הלוה שפרע בפני עדים שאינם שוני הלכות (לפי הנוסח שרבינו דוחה אותו), ופסק רב נחמן: מכיון שהודה המלוה - הרי זה פרעון גמור. ומזה למד הרי"ף, שאם לא הודה המלוה - אין הלוה נאמן, והוא-הדין אם אמר לו אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני. ואומר רבינו כאן, שהנוסח הנכון הוא: "ביניה לבין דיליה", היינו הלוה טען שפרע שלא בעדים, ולפיכך כשהמלוה מכחיש - אין הלוה נאמן, אבל כשהוא מביא עדים אחרים שפרע - פטור. (13) השכל הישר מחייב זאת. (14) עד שימצא עדים אחרים ויביאם לבית-דין להעיד. (15) שהלוה אינו נאמן לטעון פרעתי. (16) העדים האחרים. והרי"ף והר"י מיגא"ש מקיימים הנוסחאות שדחה רבינו, וסוברים שנפסקה הלכה בגמרא בשני הדינים שלמעלה, שחייב לשלם. ונימוקם מבואר ברי"ף, שהרי זה כאילו פסל למפרע את עדותם של כל העדים לענין פרעון חוב זה, וכל תנאי שבממון - קיים. וביאר הראב"ד שאנו מאמינים לעדים שהלוה נתן למלוה כך וכך, אבל יכול לטעון הכסף שקבלתי הוא לפרעון חוב ישן - "סיטרא"י בלשון הגמרא. [ב'מרדכי' שבועות סימן תשעא (מובא ברמ"א חו"מ שם סעיף ד, בשם יש מפרשים) כתב שהמלוה יכול לטעון "סיטרא"י. ומלשון הרמ"א משמע, שלדעת המחבר - שהיא גם שיטת רבינו - אמר זאת (ראה ש"ך שם ס"ק טו שפלפל בזה), ומזה יוצא שאין כל מחלוקת בדין זה בין רבינו לבין רבותיו, כי בטוען "סיטרא"י מודה רבינו שהלוה חייב לשלם, וכשהעדים מעידים שאמר בפירוש שנתן המעות לפרעון אותו החוב - גם הרי"ף - לפי ביאורו של הראב"ד - מודה שפטור (ראה מגיד-משנה). ובש"ך שם ס"ק טז, פירש דעת הראב"ד, שגם אם מעידים שפרע בפירוש חוב זה, יכול המלוה לטעון "סיטרא"י וצ"ע. אולם מלשוננו של רבינו משמע ששיטתו נוגדת שיטת רבותיו. אגב, רש"י שם מפרש שהמלוה טוען עדי שקר הם, וזה לא כראב"ד].

ג. הַתְּנָה¹⁷ הַמְּלוּהָ עַל הַלֵּוָה, שֶׁיַּהֲיֶה נֶאֱמַן בְּכָל עֵת שִׁיאֲמַר שֶׁלֹּא פָּרְעוּ - הָרִי זֶה נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה¹⁸, אֵף עַל פִּי שֶׁטָּעַן שֶׁפָּרְעוּ. וְאִם הִבִּיא עָדִים שֶׁפָּרְעוּ - אֵינִי נוֹטֵל כְּלוֹם¹⁹.

(17) שם מב. (18) סתם נאמנות פירושו בלא שבועה, ואפילו במלוה על-פה. הדעת נוטה, שאם המלוה דרש נאמנות וחשש שמא יטען הלוה פרעתי, בוודאי התכוון בלי שבועה, כי למה לו להכניס עצמו לחיוב שבועה (סמ"ע סי' עא ס"ק ב). בהלכה א, כתב רבינו: "ואמר אל תפרעני אלא בעדים" וכאן שינה וכתב "התנה", שינוי זה מלמדנו, שכאן המדובר בשעת ההלוואה, כי שלא בשעת ההלוואה אין מקום לתנאים, שהרי הכסף כבר ביד הלוה, ואף-על-פי-כן כשקנו מידו (עשו קבלת קנין) מועיל אפילו אחר ההלוואה (מגיד-משנה). (19) כרב פפא שם שאמר: הלוה קיבל נאמנות המלוה נגד עצמו, אבל לא נגד עדים.

ד. הַתְּנָה עָלָיו שֶׁיַּהֲיֶה הַמְּלוּהָ נֶאֱמַן כְּשֶׁנִּי עָדִים, אֵף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רצח לכפור הכל, אלא שאין אדם מעיז פניו בפני בעל-חובו וכו', וכאן שהאמינו - מעיז ומעיזו.

ז. התנה⁴⁵ המלוה שיהיה גובה בלא שבועה - הרי זה גובה ממנו בלא שבועה. אבל אם בא לגבות מיוֹרְשָׁיו - יִשְׁבַּע⁴⁶ ואחר כך יגבה⁴⁷. ואם התנה שִׁיגְבֶה אף מן הַיֹּרֶשׁ בלא שבועה - גובה בלא שבועה. וכן אם התנה⁴⁸ שִׁיגְבֶה מן העֲדִית⁴⁹ - גובה מן העֲדִית אף מן הַיֹּרֶשׁ⁵⁰; שֶׁכֵּל תִּנְאִי שֶׁבְּמִמּוֹן - קָיָם. בֵּא לְגִבּוֹת מִן הַלֹּקָח - לֹא יִטְרֹף אֲלֵא בְּשִׁבּוּעָה⁵¹; שֶׁאִין זֶה מִתְּנָה לְאִבְד מִמּוֹן חֲבֵירוֹ.

(45) גם זה ברי"ף שם. (46) כעין שבועת התורה, בנקיטת חפץ. (47) כדן כל הבא לגבות מנכסי יתומים. (48) מחלוקת אמוראים בגיטין ג. (49) השדה המעולה שבשדותיו. לפי דין התורה, מלוה גובה מהגרוע (ויבורית), וחכמים תיקנו שיגבה מבינונית. (50) כשהתנה בפירוש שיגבה עידית גם מן היורשים, אבל אם לא פירש "גם מן היורשים" גובה מזיבורית, כרב נחמן שם. והטעם, מפני שתיקנו חכמים לגבות מנכסי יתומים מן הזיבורית, אין לעקור תקנה זו אלא-אם-כן התנה בפירוש (על-פי פירוש של הרמב"ן, מובא במגיד-משנה כאן). (51) אפילו התנה בפירוש שיגבה מהלוקח בלי שבועה.

~ יום שלישי כ"א אדר ~

פֶּרֶק שֵׁשֶׁה עָשָׂר

(1) מבאר דין אומר זרק לי חובי והיפטר, ודין אומר הולך מנה לפלוני, ודין אומר מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלושתם, ודין המחזהו אצל חנווני, ודין חנווני המקיפו, ודין שטר שהיה ביד שלישי, ודין שטר שנמצא בין שטרות פרוצים.

א. החוב בִּאֲחֻרֵי הַלֹּהֶ? עַד שִׁפְרָעָנוּ לִיד הַמְּלוֹה או לִיד שְׁלוּחוֹ³. אָמַר לוֹ הַמְּלוֹה: זָרֵק לִי חוֹבִי וְהִפָּטַר⁴, וזָרְקוּ⁵, וְאָבַד או נִשְׂרַף קֶדֶם שִׁנְיָע לִיד הַמְּלוֹה - פָּטוּר. אָמַר לוֹ: זָרֵק לִי חוֹבִי בְּתוֹרַת גִּטִּין⁶, הֵיוּ הַמַּעֲוֹת קְרוֹבוֹת לַלֹּהֶ? - הֲרִי עֲדִין בִּאֲחֻרֵי⁷; הֵיוּ קְרוֹבוֹת לַמְּלוֹה⁸ - נִפְטָר הַלֹּהֶ; מִחֲצָה עַל מִחֲצָה⁹, אִם אָבְדוּ מִשָּׁם או נִגְנְבוּ - מִשְׁלֵם הַלֹּהֶ מִחֲצָה¹⁰.

(2) בקידושין מז: אמרו: "לאונסים - כולי עלמא לא פליגי (אין אדם חולק) דברשות לוה קיימי", כלומר, אם נגנבו או נאנסו מפסיד הלווה. (3) של המלווה, שעשהו שליח לקבל את הכסף מידי הלווה. ואפילו אמר זרק לי חובי וזרקו קרוב למלווה, ונאבד - חייב, שהרי זה כאומר: זרקו ושמו עד שיגיע לידי (גיטין עח:). (4) גיטין שם. (5) אפילו רחוק מרשותו של מלווה (לחם משנה. והמגיד משנה גורס "וזרקו לו" (וכן הוא בכתב-יד תימן) ומפרש: "לו" הכוונה לרשותו ויצא לו, שאם לא זרקו לרשותו של המלווה הוא

מִפְּנֵי שִׁפְרָעָתִיךְ שְׁתִּי פְּעָמִים. אִם הוֹדָה - יִשְׁלֵם; וְאִם כָּפַר - יִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת³⁵ עַל כֶּךָ שֶׁלֹּא פָּרְעוּ אֲלֵא פַעַם אַחַת³⁶. וְכֵן כָּל פִּיזָא בְּזָה³⁷.

(33) המדובר בהתנה שיפרענו בעדים, וטען הלווה שפרעו שלא בעדים. (34) שאם לא התנה - היה נשבע ונפטר. (35) כדן כל טוען מנה לי בידך, וזה כופר. (36) ברי"ן שם מא: נושא ונותן בזה, כשהאמינו הלווה למלוה כשני עדים, ומביא דעת הראב"ד, שאחר הפרעון השני יכול הלווה לגבות מהמלוה החזרת הפרעון על-פי אותם העדים, משום שהאמינו למלוה רק על הפרעון בלבד, לא לענין טענת פרעון כפול (ה'טור' שם מביא שיטה זו בשם רב האי גאון) ומסיים שם הרי"ן שדעת רבינו כאן אינה כן, כי הנאמנות נגד עדים כוחה יפה לכל הנוגע לפרעון זה. וכן כתב הרי" מיגא"ש בפירושו לשבועות שם (ראה 'טור' ו'בית יוסף' שם). (37) כגון שהאמינו כשני עדים (הרי" מיגא"ש שם). וצ"ע למה חייב שבועת היסת, הלא האמינו בלא שבועה? ואולי כוונתו, שהלווה פטור משבועה כעין של תורה כדן נשבע ונוטל, אבל היסת שתיקנו חכמים לכל טענת כפירה - חלה גם בנידון.

ו. הַתְּנָה הַלֹּהֶ³⁸ שִׁיְהִיה נֶאֱמָן בְּכָל עַת שִׁיאִמַּר פְּרַעְתִּי - אֵינוֹ גּוֹבֶה בְּשִׁטָּר זֶה לֹא מִן הַיֹּרֶשׁ³⁹ וְלֹא מִן הַלֹּקָח⁴⁰. וְאִפְּלוֹ אָמַר לֹה: לֹא פְּרַעְתִּי - אֵין הַמְּלוֹה טוֹרֵף בְּשִׁטָּר זֶה מִן הַלֹּקָחוֹת, שֶׁמָּא עָשׂוּ קְנוּנָא⁴¹ עַל נִכְסֵי שֶׁל זֶה⁴². טַעַן הַלֹּהֶ בְּשִׁטָּר זֶה וְאָמַר: פְּרַעְתִּי מִקְצָתוֹ, וְהַמְּלוֹה אוֹמַר: לֹא פָּרַע כָּלוּם - מִשְׁלֵם הַמִּקְצָת שֶׁהוֹדָה בוֹ, וְנִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת⁴³; שֶׁהֲרִי הָאֱמִינוּ⁴⁴. וְאִם הַתְּנָה עָלָיו שִׁיְהִיה נֶאֱמָן בְּלֹא שְׁבוּעַת הַסֵּת - אֵינוֹ נִשְׁבַּע.

(38) מקור דין זה ברי"ף כתובות פ"ט (אות שמו), והמדובר במלוה בשטר. (39) אם מת הלווה. (40) הקונה נכסי הלווה שהיו משועבדים למלוה, שבית-דין טוענים לירוש וכן ללוקח כל מה שהלווה יכול לטעון, והרי הלווה נאמן לומר פרעתי, ולפיכך טוען בית הדין: הלווה פרע. (41) הסכם למעשה תרמית. (42) ויחלקו ביניהם את הגזילה. (43) גם כשכופר הכל חייב שבועת היסת. ומשמיענו רבותא, שאפילו כשהודה במקצת אינו נשבע שבועת התורה אלא היסת. (44) נימוק למה פטור משבועת התורה. ולמה חייב שבועת היסת? מבואר ברי"ף שם באריכות. ותמצית דבריו: המלוה בשטר, אם הלווה טוען פרעתי - נשבע המלוה שלא נפרע ונוטל, ובמלוה על-פה - נשבע הלווה היסת ונפטר, ולפיכך אנו מפרשים את הנאמנות לביטול כוחו של השטר בלבד, ויהיה כמלוה על-פה שהטוען פרעתי נשבע היסת. [ב'בית חדש' חו"מ סי' עא אות לה מביא תמיהת רבים, שאם הועילה הנאמנות רק לבטל כוחו של השטר ונשאר מלוה על-פה, למה לא ישבע הלווה שבועת מודה במקצת? ותייץ, על-פי מה שנימקו (בבבא-מציא ג.) שבועת מודה במקצת, מפני שהלווה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במלוה על פה - חובת ההוכחה על לוי, שהרי שמעון יכול לטעון פרעתי ויהיה נאמן בשבועת היסט, ולפיכך נאמן גם לומר עשיר היה והעני במיגו, שאם רצה לשקר היה יכול לטעון - פרעתי (ראה שולחן ערוך חושן משפט סימן קכו סעיף יא). (20) ואם לא הביא ראיה יישבע לוי וייטול (שולחן ערוך שם). (21) לא יהא כוחה של ההמחאה גדול מכוחו של שובר. (22) כלומר, היינו אומרים לו ללוה המוציא את השובר: קיים שוברך והיפטר, ואם לא קיימו אינו נאמן לומר פרעתי - כך בנידון שלפנינו על שמעון להביא ראיה שנפרע החוב. היינו, שראובן עשיר היה בשעה שהמחהו אצלו.

ד. **כָּבֵד בְּאֶרְצוֹ בְּהִלְכוֹת מִקָּח וּמִמְכָּר²³, שְׂרָאוּבֵן שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ אֲצֵל שְׁמֻעוֹן²⁴ כְּלוּם, וְהָיָה רְאוּבֵן חֵיב לְלוֹי מְנָה, וְהִמְחִיחוּ אֲצֵל שְׁמֻעוֹן, אָף עַל פִּי שֶׁהִמְחִיחוּ בְּמַעֲמַד שְׁלִשְׁתָּן - לֹא קָנָה²⁵. וְאִם רָצָה שְׁמֻעוֹן שֶׁלֹּא יִתֵּן - לֹא יִתֵּן; וְאִם יִתֵּן²⁶ - חֹזֵר וְגוֹבֶה מֵרְאוּבֵן, שֶׁהָיָה עַל פִּי נִתֵּן. וְכֵן אִם רָצָה לְלוֹי לְחֹזֵר וְלִדְמֹר: אֵינִי רוֹצֶה לְגַבּוֹת מִשְׁמֻעוֹן - חֹזֵר וְגוֹבֶה מֵרְאוּבֵן. וְאָף עַל פִּי שֶׁנִּפְרַע מִקָּצֵת מִשְׁמֻעוֹן - חֹזֵר וְגוֹבֶה הַשָּׂאָר מֵרְאוּבֵן.**

(23) בפרק ו מהלכות מכירה הלכה ט. (24) אמר ללוי שיגבה החוב משמעון. (25) הואיל ושמעון אינו חייב לו כלום - שלושתם יכולים לחזור בהם. (26) שמעון ללוי.

ה. **הַחֲנוּנִי²⁷ שֶׁהָיָה נוֹתֵן לְבַעַל הַבֵּית מִן הַחֲנוּת כָּל מֵה שִׁירָצָה²⁸ בְּתוֹרַת הַלְוָאָה, וּמִקִּיפּוֹ עַד שִׁיתִּקְבֹּץ הַכֶּלֶל²⁹ וּפּוֹרֵעַ לוֹ³⁰, וְאָמַר לוֹ בַּעַל הַבֵּית: תֵּן לְפוֹעֲלִים סֶלַע, אוֹ לְבַעַל חוֹבֵי מְנָה שִׁישׁ לוֹ אֲצִילִי, וְאֵנִי אֶתֵּן לָךְ, וְהָרִי הַחֲנוּנִי אוֹמֵר: נִתְּתִי, וְהַפּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹב אוֹמֵר: לֹא לְקַחְתִּי - הָרִי הַפּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹב נִשְׁבָּע³¹ וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַבֵּית חוֹבּוֹ, וְכֵן הַחֲנוּנִי נִשְׁבָּע³² וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַבֵּית מֵה שִׁשְׁעֵן שִׁתֵּן, שֶׁהָרִי הוּא אָמַר לוֹ לִתֵּן. וְהַפּוֹעֵל נִשְׁבָּע בְּמַעֲמַד הַחֲנוּנִי, וְכֵן הַחֲנוּנִי בְּמַעֲמַד הַפּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹב, כְּדִי שִׁיִּכְלְמוּ³³ זֶה מִזֶּה³⁴. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה. וְשִׁבְעָה זֶה תִּקְנַת חֲכָמִים הִיא³⁵ בְּנִקִּיטַת חִפְצֵי³⁶, מִפְּנֵי שֶׁבָּאִין שְׁנֵיהֶן לְטֹל לְפִיכָךְ, אִם מֵת הַחֲנוּנִי³⁷ - נוֹטֵל בַּעַל חוֹב בְּלֹא שְׁבֻעָה³⁸, וְכֵן אִם מֵת פּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹב - הַחֲנוּנִי נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבֻעָה³⁹; שֶׁהָרִי אֵין בַּעַל הַבֵּית מִפְּסִיד כְּלוּם, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא תְּשֻׁלוֹם אֶחָד⁴⁰.**

(27) שבועות מה: (28) לרבות כסף מזומן. (29) לסכים מסויים. (30) בבת אחת (על פי ביאורו של הר"ם מיגא"ש שם מז:). (31) לא לקחתי. (32) נתתי (שם) כתנא קמא: "הוא נשבע ונוטל והם נשבעין ונוטלים", ואף על פי שאחד מהם ודאי נשבע לשוא. ולא כבן ננס השואל: כיצד? אלו ואלו באים לידי שבועת שוא. (33) שבועות מז: ירושלמי שם פרק ז הלכה ה: רבי אומר: אומר אני - אלו נשבעין

חייב באחריות, וזה כדעת הרשב"א בגיטין שם). (6) היו עומדים ברשות הרבים או בחצר שאינה של שניהם ואמר לו: זרוק לי חובי לפי מה שקבעו חכמים בדין גט אשה בהיותה עומדת במקום כזה וזרקו לה (ראה גיטין שם). (7) בתחום שמירתו - שהלווה יכול לשמור אותם והמלווה אינו יכול (השווה רבינו פרק ד מהלכות אישות הלכה כב ופרק ה מהלכות גירושין הלכה יד). (8) שהמלווה יכול לשמור אותם והלווה אינו יכול (שם). (9) שניהם יכולים, או שניהם אין יכולים - לשמור אותם (שם). (10) מפני שהמעות באחריות שניהם. בגט אשה אמרו: מגורשת ואינה מגורשת, פירוש, ספק מגורשת (גיטין שם).

ב. **הָיָה רְאוּבֵן חֵיב לְשְׁמֻעוֹן מְנָה, וְאָמַר לְלוֹי: הוֹלֵךְ לְשְׁמֻעוֹן מְנָה זֶה שְׁאֵנִי חֵיב לוֹ, אִם בָּא לְחֹזֵר - אֵינוֹ חֹזֵר¹¹, וְהוּא חֵיב בְּאַחֲרִיתוֹ עַד שִׁיִּגִיעַ הַמְּנָה לְשְׁמֻעוֹן. הַחֹזֵר לְלוֹי אֶת הַמְּנָה לְרְאוּבֵן - שְׁנִיָּה¹² חֵיבֵין בְּאַחֲרִיתוֹ¹³ עַד שִׁיִּגִיעַ לִיד שְׁמֻעוֹן כָּל חוֹבּוֹ.**

(11) אינו יכול לדרוש מהשליח שיחזיר לו מעותיו, משום שכבר זכה בהן המלווה, שהאומר הולך בפירעון חוב כאומר זכה לו (בפרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ד כותב רבינו, שבמתנה הולך אינו זוכי והסכים לו הראב"ד). ואף על פי כן עדיין הן באחריות הלווה, כמו שמבאר רבינו בסמוך, לפי שלא קיבל רשות מהמלווה לשלוח לו על ידי זה (גיטין יד: כרב). (12) השליח והלווה. (13) שאם העני ראובן ואין לו ממה לפרוע - גובה מהשליח, אבל אם אפשר לגבות מראובן אינו יכול לגבות מהשליח. וכן גם דעת הרי"ף בתשובה (הובאה במגיד משנה ועיין לחם משנה).

ג. **רְאוּבֵן¹⁴ שֶׁהָיָה חֵיב לְשְׁמֻעוֹן מְנָה, וְאָמַר שְׁמֻעוֹן לְרְאוּבֵן: מְנָה שִׁישׁ לִי בִּדְרֹךְ תִּגְהוּ לְלוֹי, וְהָיָה שְׁלִשְׁתָּן עוֹמְדִין¹⁵, וְקָבַל לְלוֹי¹⁶, וְנִמְצָא רְאוּבֵן עָנִי וְאֵין לוֹ מֵה שִׁיִּגְבֶּה מִמֶּנּוּ - הָרִי לְלוֹי חֹזֵר בְּחוֹב שֶׁל שְׁמֻעוֹן¹⁷, שֶׁזֶה¹⁸ הַטָּעוּהוּ. וְאִם יָדַע לְלוֹי שֶׁהוּא עָנִי, אוֹ שֶׁהָיָה עָשִׁיר בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וְהָעָנִי - אֵינוֹ יָכוֹל לְחֹזֵר, שֶׁהָרִי קָבַל טַעַן לְלוֹי שֶׁהָיָה רְאוּבֵן עָנִי וְהַטָּעוּהוּ, וְשְׁמֻעוֹן אוֹמֵר: עָשִׁיר הָיָה וְהָעָנִי - יִרְאֶה לִּי, שֶׁעַל שְׁמֻעוֹן לְהִבִּיאַר רְאִיָּה¹⁹ וְאַחֵר כֶּךָ פִּטְטֵר²⁰ מִחוֹב לְלוֹי; לֹא יִהְיֶה אֶלָּא שׁוֹבֵר²¹ בִּידּוֹ, אוֹמְרִים לוֹ²²: קַיִם שׁוֹכְרֶךָ וְהַפְטָר.**

(14) ירושלמי קידושין פרק ג הלכה ד. ביאור הרי"ף בבא מציעא פרק המקבל, תקעט. (15) שנעשית ההמחאה בנוכחות שלושתם. בגמרא ובפוסקים: "במעמד שלושתן". (16) הסכים לכך, ובזה קנה לוי החוב של ראובן ואינו יכול לחזור בו ונפרע החוב שהיה לו על שמעון ואינו יכול לחזור בו (ראה רבינו פרק ו מהלכות מכירה הלכה ח). (17) בכתב יד תימן הנוסחה: בחובו של שמעון, והכוונה, שליח חוזר ותובע חובו משמעון. (18) שמעון. (19) במגיד משנה מבאר, שהמדובר כשלו מוציא שטר חוב על שמעון, ואם כן על שמעון להוכיח שהשטר נפרע, אבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נאמרה רק בדין שנתבאר למעלה הלכה ה, אבל בטענת איני יודע נשבע בעל הבית היסת, כדין כופר בכל, ופטור.

ז. ראובן שהוציא שטר חוב שיש ללוי על שמעון, וטען שלי נתנו לו בכתובה ומסירה⁴⁶, ואבד השטר שהקנה בו, או שטען שהקנה לו על גב הקרקע⁴⁷ - הרי זה גובה אותו⁴⁸ משמעון⁴⁹, הואיל ויוצא מתחת ידו. טען שמעון שפרע ללוי, ואמר: ישבע לוי⁵⁰ - ישבע לוי לשמעון⁵¹, ואחר כך יגבה ראובן⁵². הודה לו שפרע⁵³ - ישלם לוי לראובן⁵⁴. טען לוי שלא מכר ולא נתן שטר⁵⁵ זה - נשבע⁵⁶ הסת ונפטר⁵⁷.

(46) וקנאו, כמבואר בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יא: "וכיצד יקנה השטר? שיכתוב לו המקנה (בשטר אחר) קנה שטר פלוני ... וימסור לו השטר (שטר החוב) ונמצא שנקנה בכתובה ומסירה" (מלשון רבינו שם, על פי בבא בתרא עז). (47) רבינו לשיטתו (בהלכות מכירה שם הלכה יד) שהשטר נקנה אגב קרקע בכל מקום שהוא בלא כתיבה ומסירה. (48) "ואין צריך עדים לעניין קנייתו" (רבינו שם) אפילו אם לוי (המלווה - המוכר) מכחישו (ענין בית יוסף שם סימן צה). (49) ואין לוי יכול לעכב, אבל שמעון יכול לטעון הבא ראיה, שהמלווה שלי כתב ומסר לך ובית דין מקבל טענתו ומחייבים את ראובן להביא ראיה, כמו שמבואר בדברי רבינו (שם): "אבל צריך עדים לעניין תביעה, שהרי הנתבע אומר מי יאמר לי שבעל דברים שלי כתב ומסר לך" (מגיד משנה, וענין ראב"ד שם). (50) שלא פרעתי. (51) נתבאר למעלה (פרק י"ד הלכה ב) שעל פי דרישת הלוחה משביעים את המלווה אף על פי שהשטר בידו. ואם לא רצה (לוי) להישבע, אף על פי שלא הודה שנפרע, חייב לשלם ללוקח (=לראובן, מגיד משנה בשם העיטור). (52) משמעון, ואינו יכול לגבות מלוי, שהרי מכר לו שטר טוב שלא נפרע. (53) ונאמן הוא בכך, אפילו אם יש עדים על הקנייה, שהרי אם רצה מוחל החוב לשמעון אף על פי שמכרו בינתיים לראובן, כמו שנתבאר בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יב (מגיד משנה). (54) כל הסכום הנקוב בשטר ואפילו כשקנאו בפחות מסכום זה. כגון שהשטר היה על סך אלף וזו ומכרו במאה - משלם אלף. וכתב במגיד משנה שאפילו אם הוא טוען שנפרע כבר קודם המכירה והמקח בטל לגמרי ואין עליו לשלם יותר ממה שקיבל, אין אנו מאמינים לו וצריך לשלם כל הכתוב בשטר, והטעם: הואיל וכל נאמנותו שנפרע אינו אלא מדין מינו, מתוך שאם רצה מוחלו ומכיוון שאילו מחלו היה מחייב לשלם כל מה שבשטר (כמבואר בפרק ז מהלכות חובל ומזיק הלכה י) כך אם טען נפרעתי משלם כל מה שבשטר (וענין ש"ך שם סימן סו סעיף קטן לו). (55) והשטר נפרע (מגיד משנה). (56) לוי. (57) אם אין לראובן עדים שקנה את השטר. ומה שאמרו למעלה (בהערה) שאינו צריך עדים לעניין קנייתו, היינו רק לעניין שלוי לא יוציא מידו את השטר, אבל לעניין גביית ממון מלוי (המלווה) צריך להביא ראיה ואם אינו מביא - נשבע

בפני אלו מפני הבושה. (34) ומפני בעל הבית אינם מתביישים, שהרי אינו יודע מי משקר ולפיכך אינם נשבעים בפניו. (35) ונקראת שבועת המשנה, מפני שחכמי המשנה תיקנוה. מן התורה שניהם נוטלים בלא שבועה, שאין נשבעים על טענת שמא (כמבואר בפרק א מהלכות טוען ונטען הלכה א) - והרי בעל הבית טענתו שמא - אלא משום הפסדו של בעל הבית המשלם פעמיים, אמרו חכמים: שניהם נשבעים ונוטלים (מגיד משנה). (36) כעין שבועת התורה (ירושלמי שבועות פרק ז הלכה ו: "כולהון כעין של תורה ירדו להם"). (37) ויורשיו אינם יודעים אם נתן או לא, נמצא שאין כאן טענת ברי אלא מצד בעל החוב. (38) כדין של תורה, כמבואר למעלה. (39) הרמב"ן והרמ"ה חולקים על רבינו בדין מתו פועלים. ודעתם, שהחנווני צריך להישבע. ומנמקים: הרי זה כאומר לחבירו מנה לי בידך ובעל והלה אומר איני יודע, (החנווני טוען מנה לי בידך ובעל הבית טוען: איני יודע, שהרי מתו הפועלים ולא אמרו שלקחו ממך) שאינו נוטל אפילו בשבועה, אלא שחכמים עשו תקנה לחנווני שייטול בשבועה ולפיכך לעולם אין נוטלים בלי שבועה, אפילו כשבעל הבית אינו מפסיד כלום (מגיד משנה). (40) ואינו מפסיד כלום, שהרי הוא מודה שחייב לשלם פעם אחת ולא תיקנו שבועה זו אלא משום הפסדו של בעל הבית (במגדל עוז מציין: "מתשובת גאון" וראה מגיד משנה).

ו. החנווני אומר: אתה אמרת לתן לזה מנה, או צוית ואמרת לי: אם יבוא פלוני תן לו, ובעל הבית אומר: לא אמרתי לך - הרי בעל הבית נשבע הסת⁴¹ ונפטר, והחנווני עושה דין עם זה⁴² שנתן לו⁴³. וכן אם אמר החנווני לבעל הבית המקיפו: כתוב בפנקסי שיש לי אצלך מנה, ובעל הבית אומר: איני יודע - נשבע בעל הבית הסת⁴⁴ שאינו יודע ונפטר, כדין כל טוען על חבירו לכל דבר, ואין בזה תקנת חקמים⁴⁵.

(41) תקנת חכמים שחנווני נשבע ונוטל, תוקנה רק כשבעל הבית מודה שציווה לחנווני ליתן לפועלים, אבל לא כשהוא מכחיש את טענת החנווני בעיקר השליחות. והרי זה ככל טוען על חבירו והלה כופר בכל, שנשבע היסת ונפטר (שבועות מה:). (42) שלפי דבריו, נתן לו. בש"ך חושן משפט סימן צא סעיף קטן כו מבואר, שאם הפועל מכחיש ואומר: לא לקחתי כלום מן החנווני - בעל הבית פטור אפילו משבועת היסת לדברי הכל, משום שאין כאן כפירת ממון, שהרי החנווני אינו יכול להוציא ממנו ממון בלי שבועה, אפילו אם היה מודה שציווה לתת (ראה סמ"ע שם). (43) ואם הוא כופר, נשבע היסת ונפטר. (44) בשבועות מה. שנינו: "חנווני על פנקסו כיצד? לא שיאמר לו כתוב בפנקסי שאתה חייב לי מאתיים וזו וכו'", כלומר, שבועה שתיקנו חכמים ביחסי חנווני עם בעל הבית אינה כגון שיאמר לו כתוב בפנקסי ובעל הבית אומר - אינו יודע. (45) שיישבע החנווני וייטול, כי תקנה זו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לוי היסת ונפטר כדין כל תובע ממון מחבירו והוא מכחיש (מגיד משנה).

יא. המוציא⁷⁴ שטר⁷⁵ בין שטרותיו ואין יודע מה טיבו⁷⁶ - יהיה מנח⁷⁷ עד שיבוא אליו.

(74) משנה שם כ. (75) שאינו שלו. (76) אם הלוה הפקידו או המלוה. (77) אצלו, ולא יחזירו לא לזה ולא לזה (רש"י שם).

יב. האומר לבניו⁷⁸: שטר בין שטרותי פרוע ואני יודע איזה הוא - שטרותיו כלן פרועין⁷⁹. נמצא לאחד⁸⁰ שם⁸¹ שני שטרות⁸² - הגדול פרוע⁸³, והקטן אינו פרוע. אומר לחברו⁸⁴: שטר לך בדי פרוע - הגדול פרוע, והקטן אינו פרוע. חוב לך בדי⁸⁵ פרוע - כל שטרות שיש לו עליו כלן פרועין.

(78) מצוה בשעת מיתה. (79) כל לווה הטוען שטר שלי פרוע נאמן, מפני שכל שטר ושטר הוא ספק פרוע (משנה בבא בתרא קעג.). (80) ללוה אחד. (81) בין שטרותיו של המצוה. (82) של שתי הלוואות על סכומים שונים ואם כן שטר אחד מהם אינו פרוע, שהרי רק על שטר אחד אמר שהוא פרוע. (83) הלוה יכול לטעון שהגדול פרוע, שהמוציא מחבירו עליו הראייה (מגיד משנה). (84) שם בגמרא ומאותו הטעם: שיד בעל השטר על התחונה. (85) נוסח זה אינו ברור, אפשר לפרשו - שטר חוב אחד מן השטרות שלך הנמצאים בידי ומשמע גם החוב הכולל שלוית ממני, והואיל וניתן להתפרש לכאן ולכאן - יד בעל השטר על התחונה וכולם בחזקת פרועים, ואם בא הלוה וטען שפרע את כולם - נאמן (מגיד משנה בשם הר"י מיגאש).

פרק שבעה עשר

(1) מבאר דין הבא ליפרע מן היורשים או יורש הבא ליפרע מן היורש, ושאלין אדם מוריש שבועה לבניו, ודין שטרות של יתומים על יתומים. שאלין מגבים בהם ואין קורעים אותם, ודין נשבעים שלא פקדנו אבינו, ודין אומר אמר לנו אבא לא לויתי, ודין יורש שבא ליפרע בשטר שיש בו נאמנות, ודין יורש קטן שהיה שטר חוב לאביו ויצא עליו שובר אחר מיתת אביו, ודין מוציא שטר חוב כתוב בבבל שמגבהו ממעות בבבל.

א. מלוה שמת², ובא היורש לתבע את הלוה בשטר שעליו, ואמר: פרעתי לאביו, והיורש אומר: אני יודע - אומרים לו: עמד ושלם לו⁴. אומר: ישבע לי - הרי זה נשבע בקניטת הפין⁵: שלא פקדנו אבא⁶ על ידי אחר ושלם אומר לנו אבא בפיו ושלם מצינו⁷ בין שטרותיו של אבא⁸ ששטר זה פרוע⁹, וגובה.

(2) משנה, שבועות מה. וגמרא שם מח. (3) הדיינים אומרים ללוה. (4) ליורש, ואין משביעים אותו. דין זה מבואר בגמרא שם, ששאלו בלשון תמיהה: אבוהון שקיל בלא שבועה, ואינהו שקלי בשבועה (אביהם היה נוטל בלא שבועה, והם (היתומים) נוטלים רק בשבועה)? נתבאר

ח. שטר⁵⁸ שהיה ביד שלישי, והוציאו מתחת ידו בבית דין ואמר⁵⁹: פרוע הוא - נאמן, אף על פי שהשטר מקיים; שאלו רצה, היה שורפו או קורעו. וכן אם מת השלישי ונמצא כתב⁶⁰ יוצא מתחת ידי השלישי ששטר זה המנח אצלו פרוע הוא - הרי זה פרוע, אף על פי שאין עדים על הכתב⁶¹. אבל כתב⁶² שניצא מתחת ידי מלוה ששטר פלוני פרוע, אפלו היה בכתב ידי המלוה - אינו אלא כמשחק⁶³.

(58) סנהדרין לא. (59) השלישי. (60) שם עמוד ב: בבא מציעא כא. (61) המשך הברייתא שם: "אין עליו עדים ויצא מתחת ידי שלישי כשר" ומפרש רבינו שמת השלישי ונמצא בין שטרותיו כתב ששטר זה פרוע ואין עליו עדים (ראה לחם משנה ושי"ך שם סימן נו סעיף קטן יב). והטעם, שהרי המלוה שמסר שטרו לשלישי - האמינו. (62) בכתב-יד תימן מתחילה כאן הלכה ט. (63) ופסול (בבא מציעא כ:).

ט. היו עדים על הכתב⁶⁴: אם היו מקימין - הרי השטר פרוע⁶⁵; ואם אין עליו קיים - ישאלו העדים החתומין על זה השובר. אם לא ידעו או שאין העדים מצויין, הואיל ומתחת ידי המלוה או מתחת ידי יורשיו יצא - אין השובר פלוס⁶⁶.

(64) היוצא מתחת ידי המלוה. (65) שאין בית דין מקיימים חתימת עדי השובר, אלא אם ביררו שהשטר פרוע (שם כא.). (66) אנו תולים שהמלוה הכינו, שמא יביא הלוה הכסף בערב שבת ולא יספיק לכתוב שובר ויעכב הלוה את הפירעון (שם כ:).

י. נמצא⁶⁷ השטר⁶⁸ בין שטרות פרועין⁶⁹ - הרי זה פרוע, ואף על פי שאין עדים על הכתב הנמצא. וכן אם נמצא כתוב בגופו של שטר, בין מפניו⁷⁰ בין מאחוריו⁷¹, ואפלו במקצת⁷²: שטר זה פרוע, או נפרע ממנו כך וכך - עושין על פי הכתב, ואף על פי שאין על הכתב עדים, ואף על פי שניצא מתחת ידי המלוה; שאלו לא נפרע - לא היה פותח על השטר⁷³.

(67) שם. (68) שטר חוב שהשובר משתייך אליו (ראה מגיד משנה לקמן פרק י"ז הלכה ב). (69) כגון, שמקומו של שטר החוב מערער את כוחו. (70) בין השורות. (71) בצידו החלק, בין כנגד הכתב בין שלא כנגדו. (72) בכתב יד תימן: בקצתו. וכן הגיה השי"ך סימן סה, סעיף קטן עא. ומפרש: בשולי השטר אחר חתימת העדים (ראה סמ"ע שם סעיף קטן ע). (73) ברייתא שם: "סמפון ... או שיוצא לאחר חיתום שטרות כשר" ובגמרא שם נימקו: "דאי לאו דפריע לא הווה מרע ליה לשטריה" (אלמלא נפרע לא היה המלוה מערער כוחו על ידי כתיבת השובר עליו).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. מַת הַלֹּה תַחֲלָה¹⁶, וְאַחַר כֶּךָּ מַת הַמְלֹה - אֵין יוֹרְשֵׁי מְלֹה נֹטְלִין מִיּוֹרְשֵׁי לֹה כְּלוּם¹⁷; שְׁבִשְׁעָה שְׁמַת הַלֹּה נִתְחַיֵּב הַמְלֹה לְהַשְׁבֵּעַ וְאַחַר כֶּךָּ וְטַל, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָו¹⁸, וּכְבָר מַת, וְאֵין אָדָם מוֹרִישׁ שְׁבוּעָה¹⁹ לְבָנָיו²⁰, שְׁאֵינָן יְכוּלִין לְהַשְׁבֵּעַ שְׁלֹא נִפְרַע אֲבִיהֶם כְּלוּם²¹. וְאִם עָבַר הַדִּין וְהַשְׁבִּיעַ יוֹרְשֵׁי מְלֹה, וְגַבּוּ אֶת חוּבָן - אֵין מוֹצִיאֵין מִיָּדָם²². לְפִיכָךְ²³, שְׁטַר חוּב שֶׁל יְתוּמִים הַבָּאִים לְהַפְרֵעַ מִן הַיְתוּמִים שְׁמַת אֲבִיהֶן הַלֹּה תַחֲלָה - אֵין קוֹרְעִין אוֹתוֹ וְאֵין מַגְבִּין בוֹ; אֵין גּוֹבִין בוֹ - שְׁאֵין אָדָם מוֹרִישׁ שְׁבוּעָה לְבָנָיו, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָו, וְאֵין קוֹרְעִין אוֹתוֹ - שְׁמָא יָבוֹא דִּין שְׁדִּין וְיוֹצִיא בוֹ.

(16) גמרא שם. (17) אפילו בשבועה, כרב ושמואל שם. וכן גם דעת הרי"ף. (18) למעלה ה"ב. (19) כסף שאין לגבותו בלי שבועה. (20) לאו דוקא בניו, והכוונה ליורשיו. רבא שם מח: אומר: מה לי שלא פקדנו אבא, ומה לי שלא פקדנו אחא. (21) אינם יודעים אם נפרע או לא. (22) בגמרא שם חולק רבי אלעזר על רב ושמואל, ואומר: יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין. ובמסקנא שם אמרו, שלא נקבעה הלכה כמי, ולפיכך דיין שפסק כרב ושמואל - דינו קיים. והפוסק כרבי אלעזר - דינו קיים. (23) מסקנתו של רב פפא, שם.

ד. אֶפְלוּ²⁴ הִיָּה שֵׁם עֶרֶב²⁵, וּמַת הַלֹּה תַחֲלָה - לֹא יִפְרָעוּ יוֹרְשֵׁי הַמְלֹה מִן הָעֶרֶב; שְׁאִם תֹּאמַר יִפְרָעוּ מִן הָעֶרֶב²⁶, הֲרִי הָעֶרֶב חוֹזֵר וְנִפְרָע מִיּוֹרְשֵׁי לֹה²⁷.

(24) שם. (25) ויורשי המלוה באים לגבות מן הערב. (26) כרב הונא בר רב יהושע, שם. (27) נימוק של רב הונא. ב'טור' שם סעיף לב, מביא מחלוקת ראשונים מה הדין כשהלווה לא השאיר נכסים, והיתומים אינם חייבים לפרוע חובות אביהם, וממילא גם הערב ששילם את החוב אינו יכול לגבות מהם כלום. ומבאר, שלדעת האומרים שמצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם (אע"פ שאינם חייבים מן הדין) אינו גובה מן הערב, שהרי מצוה על היתומים להחזיר לו, ולדעת האומרים שאפילו מצוה אין כאן - גובה. ואם באו יורשי מלוה לגבות מלקוחות שקנו שדה מהלווה - הכל מודים שגובים מהם כשלא הניח הלווה נכסים אחרים, שאין לדמות לקוחות לערב, שערב עשה חסד עם אביהם, ויש על בניו חובה מוסרית כלפיו. אבל לוקח - טובת עצמו נגד עיניו, ואפשר שמרצון קיבל על עצמו את הסיכון שמא יגבו ממנו יורשי מלוה את השדה לאחר זמן (ראה ר"ה ורמב"ן ור"ן שם). ורבינו סתם ולא גילה דעתו בזה.

ה. אֵין דְּנִין²⁸ מִדִּין זֶה²⁹ לְכָל הַדּוֹמָה לוֹ³⁰. אֲלֹא הֲרִי הַפּוֹגֵם אֶת שְׁטוֹר³¹ וּמַת, אָף עַל פִּי שְׁאֵינוֹ גּוֹבֶה³² אֲלֹא בְּשְׁבוּעָה³³ - הֲרִי בָנָיו נִשְׁבָּעִין שְׁלֹא פִקְדָנוּ אֲבָא וְלֹא צָנוֹנוּ אֲבָא וְלֹא מְצִינוֹ בֵּין שְׁטוֹרָתוֹ שֶׁל אֲבָא

למעלה פי"ד ה"ב שהלווה אינו נאמן לומר "שטר זה פרוע", ואין משביעים את המלוה אלא כשדורש הלווה מעצמו שישבע. (5) של מצוה. מכיון שאביו היה מחויב שבועה חמורה כזו כשהלווה טוען: ישבע לי שלא פרעתי - מחויבים גם יורשיו בשבועה כזו. (6) שלא הודיע לנו לפני מותו. (7) מצאנו. (8) כל כתב שהוא. (9) נמשך לכל שלוש הטענות שלמעלה: שלא פקדנו, שלא אמר ושללא מצאנו וכו'. מתמיהת הגמרא שם, למדנו רק שלא הורע כוח היורשים מכוח המוריש, אבל לא שמענו שיהא כוחם יפה מכוחו, ולפיכך הם נשבעים בכל מקרה שמורישם היה מחויב להשבע, אלא שתוכן שבועתם הוא אחר. ושבועה זו נקראת בפי חכמים: שבועת יורשים. [במגיד-משנה (לקמן ה"ב) מבאר, שכדי לפסול את השטר - צריך שני תנאים: א. שהשטר נמצא בין שטרות פרועים, ב. שנמצא בין ניירותיו של המוריש כתב המאשר פרעון החוב. וכן משמע מלשונו של רבינו (למעלה פ"ט ה"י) שכתב: "נמצא השטר בין שטרות פרועים - הרי זה פרוע, אף-על-פי שאין עדים על הכתב הנמצא (אישור פרעון)". יוצא ברור, שרק שני הדברים - נמצא בין שטרות פרועים וגם שובר בידי מלוה - פוסלים את השטר. וכן פסקו להלכה ה'טור' וה'שולחן ערוך' חו"מ סי' קח, וראה ש"ך שם ס"ק יב].

ב. מַת הַלֹּה¹⁰ אַחַר שְׁמַת הַמְלֹה, וְכֹא הַיּוֹרֵשׁ לְהַפְרֵעַ מִן הַיּוֹרֵשׁ - לֹא יִפְרָע אֲלֹא בְּשְׁבוּעָה, וְאוֹמְרִין¹¹ לוֹ¹²: תַּחֲלָה הַשְׁבֵּעַ שְׁלֹא פִקְדָנוּ אֲבָא וְשְׁלֹא אָמַר לָנוּ אֲבָא וְלֹא מְצִינוֹ בֵּין שְׁטוֹרָתוֹ שֶׁל אֲבָא שְׁשֵׁטֶר זֶה פְּרוּעַ. וְאֶפְלוּ הִיָּה הַיּוֹרֵשׁ קָטָן הַמְּטִיל בְּעֵרִיסָה כְּשִׁמַּת מוֹרִישׁוֹ¹³ - הֲרִי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל¹⁴. וְאִם צִוָּה הַמְּלֹה¹⁵ בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ שְׁשֵׁטֶר זֶה אֵינוֹ פְּרוּעַ - יִפְרָע הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה אֶפְלוּ מִן הַיּוֹרֵשׁ.

(10) בגמרא שם. (11) בכת"י תימן: "ואומרין". פירוש, הדיינים אומרים ליורשי המלוה. (12) אף-על-פי שיורשי הלווה אינם דורשים. וזה הוא ההבדל בין לוה קיים ובין מת הלווה. ב'טור' שם מוסיף עוד הבדל, שביורש מן היורש צריך להישבע גם שהלווה לא פרע לו עצמו, וכשהלווה חי פטור יורש המלוה משבועה זו, אם הלווה אינו טוען זאת. ראה ב"ח שם. (13) במשנה שבידינו כתוב: "רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אפילו נולד הבן אחר מיתת האב, הרי זה נשבע ונוטל". ומלשונו של רבינו שכתב: "ואפילו היה היורש קטן", משמע שאינו פוסק כמותו בנולד לאחר מיתת האב. ונראה דעתו שנוטל בלא שבועה, ורק קטן בשעת מיתת האב צריך להשבע. [הרי"ף והרא"ש גורסים במשנתנו: העיד רבי יוחנן בן ברוקה וכו' וכן ב'ספר התרומות' שער יד חלק ב. ונראה שנוסחת רבינו היא ככתוב בספרים שבידינו, שהרי כלל בידינו שכל העיד - הלכה. ראה מגיד-משנה]. (14) נשבע שלא מצא בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע, אבל שלא פקדנו ושללא אמר לי - אינו נשבע, מפני שקטן אינו בר-צוואה ('טור' ושו"ע שם סעיף 1). (15) דברי רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הסתמכתי על הנאמנות הכתובה בשטר, הלכך לא-שנא גבי ידיה, לא-שנא גבי ירתיה, כי אמרה פרעתיה נאמן (לפיכך אין הבדל בין לגבי הלווה עצמו בין לגבי יורשו - נאמן לומר פרעתיה). ומתקבל על הדעת שגם רבינו התכוון לנימוק זה שבמקור ההלכה, וכאן שיבשו המעתיקים. ונראה שהנוסחה הנכונה כאן צ"ל: שעקר (כלי "יוד" ע' קמוצה), וכן הוא בדפוס רומא ר"מ) על-ידי תנאי זה.

ח. יורש קטן⁴⁵ שהיה שטר חוב לאביו, ויצא עליו שובר אחר מיתת אביו - אין קורעין את השטר ואין מגבין בו עד שיגדלו היתומים; שמא שובר זה מזיף הוא, ולפיכך לא הוציאו הלכה בנאי אביו.⁴⁶

(45) בבא-בבא ז: (46) כתב הטור (ח"מ סי' קח) בשם הר' יוסף מיג"ש, שאפילו לא הגיע זמן הפרעון בחייו, ואפשר לומר שמפני כך לא מיהר הלווה להוציא את השובר - חוששים שמא הוא מזויף, שאם אינו מזויף היה לו לתבוע את המלוה לבית-דין ולדרוש קריעת השטר. והר"י מאיר הלוי אומר, שזה דוקא כשתבעו האב בבית-דין לפרוע ולא הוציא את השובר להוכיח שכבר פרע. [במגיד-משנה כאן מביא דעת רשב"א, שאפילו אם עדי השובר מעידים בפנינו שחתמו על השובר אין סומכים עליהם, מפני שאין מקבלים עדות שלא בפני בעל-דין, וקטן דומה לשלא בפניו. ומרן הר"י קארו ב'בדק הבית' שלו שם שואל, הרי בית-דין מקיימים שטרות שלא בפני בעל-דין? והוא משיב, במקרה זה, שיש רגילים לדבר שהשובר מזויף - אין מקיימים שלא בפני בעל-דין. ראה משנה-למלך כאן].

ט. המוציא⁴⁷ שטר חוב על חברו, והיה פתוב בפקל⁴⁸ - מגבהו ממועות בפקל⁴⁹; היה פתוב בארץ ישראל - מגבהו ממועות ארץ ישראל⁵⁰. מה שאין בן בכתבה⁵¹. לא היה בשטר שם מקום, והוציאו בפקל - מגבהו ממועות בפקל; הוציאו בארץ ישראל - מגבהו ממועות ארץ ישראל. בא לגבות ממועות המקום שיצא בו השטר⁵², וטען הלוה: שהמועות שאני חייב לו מכסף שהוא פחות מזה המטבע⁵³ - ישבע המלוה ויטל⁵⁴. היה בו כסף סתם⁵⁵ - מה שירצה לזה מגבהו⁵⁶. מכאן⁵⁷ אתה למד, ששטר שאין בו שם מקום שנכתב בו - פשר לכל דבר. והוא הדין לשטר שאין בו זמן פקל⁵⁸ - שהוא פשר, אף על פי שעדות זו אי אתה יכול להזמה⁵⁹; שאין מדקדקין בדיני ממונות בדישה וחקירה⁶⁰, כמו שיתבאר⁶¹, כדי שלא תנעל דלת בפני לזין⁶². ולפיכך, שטרי חוב המאחרין⁶³ - פשרין, אף על פי שאין אתה יכול להזמן, כמו שיתבאר במקומו⁶⁴.

(47) ברייתא, כתובות קי: (48) כותבים בשטרות שם המקום שבו נכתבו. (49) הדינרים שבבבל משקלם יותר מדינרי ארץ ישראל, ומתוך כך הם שוים יותר, לפי שערך המטבע נקבע לפי משקל הכסף או הזהב שבו. (50) צריך

שפלו השטר הזה פרוע, וגובין את שאר השטר בין מן הלכה בין מיורשיו³⁴.

(28) שם. (29) שאין אדם מוריש שבועת יורשים לבניו. (30) בגמרא שם אמרו: "הבו דלא לוסף עלה" (שימו לב שלא להוסיף על מה שאמרו רב ושמואל בפירוש). (31) מלוה שהודה בבית-דין שנפרע חלק מהחוב הכתוב בשטר. (32) המלוה עצמו. (33) כתובות פז: (34) רב ושמואל אמרו מה שאמרו בדין הבא ליפרע מנכסי יתומים - לא יפרע אלא בשבועה, ואין ללמוד מזה לדין שבועת פוגם את שטרו, ואף-על-פי שאחר-כך מת גם הלווה, ויורשים באו להיפרע מיורשים. ואם מת הלווה לפני שמת המלוה - אין יורשי המלוה שפגם שטרו גובים מיורשי הלווה, שהרי המלוה נתחייב כבר בשבועת הבא להיפרע מיתומים, ושבועה זו אינו מוריש. מה-שאיין-כן כשמת המלוה קודם ולא חלה עליו כלל שבועה זו (כסף-משנה).

ו. יורש³⁵ שבא לגבות³⁶ מן הירוש, ואמרו יורשי לזה: אמר לנו אבא לא לוייתי חוב זה - הרי יורשי המלוה גובין שלא בשבועה³⁷; שפלו האומר לא לוייתי - כאומר לא פרעתי³⁸ דמי. וכן מלוה שבא להפרע מיורשי לזה, ואמרו: אמר לנו אבא לא לוייתי חוב זה - הרי זה גובהו בלא שבועה³⁹, אפלו האמינו בשטר כל זמן שאמר⁴⁰ פרעתי; שפלו האומר לא לוייתי - כאומר לא פרעתי⁴¹.

(35) כתובות פח. (36) מלוה בשטר. (37) שבועת היורשים, שנאמרה בהלכה ב. (38) שאם לא לזה, הרי לא פרע. וטענת לא לזה, אינה מחייבת שבועה (ראה הלכות טוען ונטען פ"ו ה"ג). (39) זה למד רבינו מהדין הקודם, שאם המלוה עצמו היה מחויב שבועה - מחויבים גם יורשיו להישבע שבועת היורשים, כמו שנתבאר למעלה בהלכה א. (40) בכת"י תימן: שיאמר. (41) ומה בכך שהאמינו, הלא הוא עצמו אומר: לא פרעתי.

ז. יורש שבא⁴² להפרע מן הלזה בשטר שיש בו נאמנות ללוה כל זמן שיאמר פרעתי - הרי הלזה נשבע הסת⁴³ שפרע לשטר זה ונפטר, אף על פי שלא כתב לו: והרי אתה נאמן על יורשי; שעקר השטר על תנאי זה היה⁴⁴. ואם התנה עליו שיהא נאמן בלא שום שבועה - אינו נשבע אפלו ליורשי מלוה.

(42) ר"ף בהלכותיו, כתובות סי' שמו. (43) למעלה (פט"ו ה"ו) נתבאר שבועה זו למה. (44) ברי"ף כתוב: "דשטר מיעקר עקיר (נעקר כוחו), דלא מצי למימר ליה אי פרעת הוה לך למיקרע שטרא, אי נמי מיכתב תבא עילויה, משום דאמר ליה אנא אהימונתא דכתבת לי סמכי (בעברית: פקע כוחו של השטר, שאין המלוה יכול לטעון: אילמלי פרעת לי, היית צריך לקרוע את השטר או לדרוש שאכתוב לך שובר (ולמה אינו יכול לטעון כך?)), משום שהלווה יטען:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

החוב, מוטל לא רק על גופו של הלווה אלא גם על הנכסים עצמם. (4) מפני ששעבודם של הנכסים הוא מדין ערב (כסף-משנה). (5) כדין אדם ערב, שצריך לתבוע את הלווה תחילה. (6) אבל אינו רשאי לגבות ממנו בדרך כפייה שלא בבית-דין. (7) בדין הקודם, המדובר בין במלוה בשטר ובין במלוה על-פה, ומכאן ואילך במלוה בשטר בלבד. (8) הקונה קרקע - צריך להזהר ולדעת אם אינו משועבד לאחרים. (9) ואפילו לא כתב בשטר, שקרקעותיו אחראים לפרעון החוב. כרבנן בבבא-מציעא יד. שאמרו: אחריות (שאינה כתובה בשטר) טעות-סופר, ופירש"י שם: הסופר טעה ושכח לכתובה. [דייק רבינו, וכתב: "לא הספיק לו וכו'"] ללמדך, שאם יש ביד הלוה נכסים שהם ברשותו (בלשון המשנה: בני חורין) אין גובים מן המשועבדים (שנמכרו או ניתנו לאחרים). משנה מפורשת היא (גיטין מח:): אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין. (10) למד זה ממה שאמרו בגמרא (בבא-בבא מד: "דילמא דאקני אמר ליה (שמא אמר לו מה שאקנה יהיה גם כן משועבד לך)", מכאן שאם לא אמר לו כך בפירוש - אין השעבוד חל עליהם. וכן כתב רבו הר"י מיגש בבבא-בבא קנז: (ראה לקמן פכ"ג ה"ב, ובמגיד-משנה שם). (11) מיד הלקוחות, אבל מן הלווה עצמו גובה גם נכסים שקנה אחר ההלוואה. דייק רבינו, וכתב "טורפן", ולא כתב "גובה מהן", בהתאם להגדרתו למעלה: "זה הנקרא טורף". (12) מסקנת הגמרא שם.

ב. אין פֿל הַדְּבָרִים אַמּוּרִין אֶלָּא בְּקֶרְקַע; אָבֶל
הַמִּטְּלָטְלִין - אין עֲלֵיהֶן אַחֲרִיּוֹת.¹³ אָפֶלוּ מִטְּלָטְלִין
שֶׁהָיוּ לוֹ בַּעַת שְׁלוֹה שְׁמֶכְרֵן לְשַׁעֲתוֹ - אין פֿעַל חוֹב
טוֹרָה אוֹתָן. הַקֶּנָּה לְבַעַל חוֹבו פֿל הַמִּטְּלָטְלִין עַל גַּב
קֶרְקַע שֵׁישׁ לוֹ לְהִיּוֹת נִפְרָע מִן הַפֶּל.¹⁴ - הָרִי זֶה
טוֹרָה¹⁵ מֵאוֹתָן הַמִּטְּלָטְלִין. וְהוּא¹⁶ שֵׁיכְתָב לוֹ בַּשֹּׁטֶר
חוֹבוֹ: שֶׁהִקְנִיתִי לָהּ מִטְּלָטְלִין שֵׁישׁ לִי עַל גַּב
הַקֶּרְקַע שֵׁישׁ לִי שְׁלֹא כְּאַסְמִכְתָּא¹⁷ וְשֵׁלֹא כְּטַפְסִי
הַשְּׁטָרוֹת.¹⁸ וְכֵן אִם פָּתַב: שְׁפֹל נִכְסִים שְׁאֵנִי עֲתִיד
לִקְנוֹת, בֵּין קֶרְקַעוֹת בֵּין מִטְּלָטְלִין,¹⁹ הָרִי הֵן
מִשְׁעָבִידִים לָהּ לְהַפְרַע מֵהֶן, וְהַמִּטְּלָטְלִין קִנּוּיִין לָהּ
עַל גַּב הַקֶּרְקַעוֹת לְהַפְרַע מֵהֶן שְׁלֹא כְּאַסְמִכְתָּא וְשֵׁלֹא
כְּטַפְסִי הַשְּׁטָרוֹת - הָרִי זֶה טוֹרָה אַף מִן הַמִּטְּלָטְלִין
שֶׁקֶנָּה הַלּוֹה לְאַחַר שְׁלוֹה; שְׁפֹל תִּנְאִי שְׁבִמְמוֹן -
קִים.

(13) משום כך אין גוברים מהם משעה שיצאו מרשותו של לווה (שם מד:): מטלטלי לבעל-חוב - לא משתעבדי. (14) בין מן הקרקע ובין מן המטלטלין. (15) מן הלקוחות. נתבאר בהלכה הקודמת, שהמונח "טורף" משמעותו מן הלקוחות. (16) בתנאי (מאמר רב חסדא, שם). (17) הבטחה מופרזת שאדם נותן לחבירו כדי לחזק איוו שהיא התחייבות, מתוך שלבו סמוך ובטוח שלא יגיע המקרה המחייבו לקיים ההבטחה. ואמרו (בבבא-בבא קסח): "אסמכתא לא קניא", ואינו מחויב לקיים הבטחה

לשלם במטבע של המדינה שבה נשחטו. (51) דיני כתובה, נתבארו בפט"ז מה' אישות ה"ו. (52) כדינו. (53) לויתי מטבע שמשקלו פחות ממטבע מקום זה. (54) ב'בית יוסף' שם סי' מב אות יט, מנמק: בסתם מתקבל על הדעת שלוח מטבע היוצאת במקום שנכתב השטר, ואם הלווה טוען שהוא חייב פחות מזה, דנים אותו כאילו אמר פרעתי את ההפרש. (55) ולא נקבע שם המטבע. (56) הפחות שבמטבעות כסף. (57) ממה שלמדנו כאן בדין שלא היה בשטר שם המקום. (58) שטר בלי תאריך. (59) "הזמה" פירושה: עדים מעידים על מה שנעשה בפניהם ביום מסוים ובמקום מסוים, ובאו עדים אחרים והעידו, שבאותו זמן היו עדים אלה אתם במקום אחר (מלשון הכתוב (דברים יט, יט): ועשיתם לו כאשר זמם). וכלל בדינו, שכל עדות שאין אתה יכול להזימה, כגון אם לא מסרו העדים את המקום והזמן - אינה עדות. (60) אין בית-דין חוקרים את העדים על כל פרטי עדותם, ואין מדקדקים בתאריכים אלא בעובדא שהם מעידים עליה. (61) בהלכות עדות פ"ג ה"א. (62) אם יכבירו על המלוים גביית החוב על ידי דרישה וחקירה מדוקדקת של העדים - יימנעו מלהלוות. (63) רשום בהם תאריך מאוחר מיום כתיבת השטר. (64) לקמן פכ"ג ה"א.

פרק שמונה עשר¹

1) מִבָּאָר שֶׁכָּל נֹכְסֵי הַלוּוֶה אַחֲרָאִים לַמְלוּוֶה, וְדִין מִשְׁעֶבֶד נֹכְסִים מִקְרָקְעִי וּמִטַּטְלִין "דִּקְנָה וְדֵאִיקֵנִי", וְדִין עוֹשֶׂה שְׂדֵהוּ וְעִבְדוֹ אֲפוֹתָקִי וּמִכְרוֹ אוֹ שִׁחְרָרוֹ, וְדִין הַקֹּדֶשׁ שֶׁמִּפְקִיעַ מִיָּדִי שֶׁעֲבֹד, וְדִין טוֹרֵף מִן הַלְקוּחוֹת שֶׁהִלְקֹק יִכּוֹל לִסְלֹק בְּכֶסֶף, וְדִין הֵיוּ לַלוּוֶה שְׁתֵּי שְׁדוֹת וּמִכָּר אַחַת וְאַחֲרֶכְךָ מִכָּר הַשְּׁנִיָּה (בְּמִמָּרָא: "תְּרִי אֲפֻדְנִי"), וְדִין הַמְנִיחַ שְׂדֵה שְׁעֵרָה פָּחוֹת מִהַמְלוּוֶה וְגִבָּה אוֹתָהּ הַמְלוּוֶה וְסִילְקוּהוּ הִיתוּמִים בְּכֶסֶף.

א. הַמִּלֻּחַ אֶת חֲבֵרוֹ סֵתֶם - הָרִי כֹל נִכְסֵי²¹ אֶחָרָאִין וְעִרְבָאִין³ לְחֹב זֶה. לְפִיכָף⁴, בְּשִׁיבּוֹא לְגִבּוֹת - תּוֹבֵעַ אֶת בַּעַל חֻבּוֹ תַּחֲלֶה⁵. אִם מִצָּא עִמּוֹ נִכְסִים, בֵּין מִטְּלָטְלִין בֵּין קָרְקָעוֹת - גּוֹבֶה מֵהֶן בְּרִצּוֹן הַלִּיחָה⁶. וְאִם לֹא נָתַן הַלִּיחָה מִדַּעְתּוֹ - מַגְבִּיִן אוֹתוֹ בֵּית דִּין. לֹא הִסְפִּיק לוֹ כֹּל הַנִּמְצָא כְּנֶגֶד שְׁטֵר חֻבּוֹ⁷ - הָרִי זֶה גּוֹבֶה מִכָּל הַקָּרְקָעוֹת שֶׁהֵיוּ לַלִּיחָה, אִף עַל פִּי שֶׁהָן עָתָה מְכֻרִין לְאַחֵרִים⁸ אוֹ נְתוּנִים בְּמַתָּנָה⁹. הוּאֵיל וּמְכַר הַלִּיחָה אוֹ נָתַן אַחֵר שֶׁנִּשְׁתַּעֲבַד בְּחֹב זֶה, הָרִי זֶה מוֹצִיא מִיַּד הַלְקוֹחוֹת אוֹ מִיַּד בַּעֲלֵי הַמַּתָּנוֹת. וְזֶה הַנִּקְרָא טוֹרֶף. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּקָרְקָעוֹת שֶׁהֵיוּ לוֹ בַּעַת שְׁלֹחַ; אֲבָל נִכְסִים הֵבִיא לוֹ לְאַחֵר שְׁלֹחַ - לֹא נִשְׁתַּעֲבְדוּ לְבַעַל חֻבּ¹⁰ וְאֵינוֹ טוֹרֶפֶן¹¹. וְאִם הִתְנָה עָלָיו: שֶׁכָּל נִכְסִים שִׁיקָנָה יִהְיוּ מִשְׁעֲבָדִין לְהַפְרַע מֵהֶן, וְקָנָה אַחֵר שְׁלֹחַ, וּמְכַר אוֹ נָתַן - הָרִי בַּעַל חֻב טוֹרֶף מֵהֶן¹².

(2) בין מטלטלין ובין קרקעות. (3) השעבוד לשלם את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כזו. (18) סופרי שטרות רגילים היו להכין להם טפסים ולהשאיר מקום פנוי לשמות המלוה, הלווה, הסכום והזמן, ונהגו לכתוב בטפסים גם הקנאות מטלטלין אגב קרקע, ולפעמים שוכחים ואינם מוחקים את הפיסקא הזאת, אע"פ שלא התנו כן בפירוש, ולפיכך צריכים להוסיף פיסקא אחרונה זו. [הרשב"ם בבא בתרא שם מפרש "טופסי דשטרי" היינו שטר עשוי להעתיק ממנו שטרות, אולם רבינו בגיטין כו פירש כדברינו]. (19) בהלכה הקודמת נתבאר, שאם התנה לשעבד גם הקרקעות שיקנה - חל השעבוד. וכאן מרחיב רבינו דין זה גם על מטלטלין אגב קרקע. ובמגיד-משנה מוסיף, שאפילו מכר הקרקע שאגבו שעבד את מטלטליו ואחר-כך קנה מטלטלין - חל עליהם השעבוד, משום שהשעבוד חל בשעה שהקרקע היה בידו.

ג. עֲשֶׂה²⁰ שְׁדֵּהוּ אֲפֻתִיקִי²¹ לְבַעַל חֹבּוֹ אוֹ לְאִשָּׁה בְּקִתְּבָתָּהּ, וְהוּא²² שְׂיִכְתָּב לָהּ: מִכָּאן תִּגְבּוּ, וְשִׁטְפוּ נֶהְרָה²³ - הָרִי זֶה גֹבֶה מִשְׁאָר נִכְסִים וְטוֹרֵף אוֹתָן. וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ²⁴: שְׁלֹא יִהְיֶה לוֹ פְּרַעוֹן אֶלָּא מִזֶּה - אֵינוֹ גֹּבֶה מִשְׁאָר נִכְסִים²⁵. וְכֵן אִם לָוֶה מִמֶּנּוּ וּפְרָשׁ²⁶ שְׂאִין לוֹ אַחֲרֵי עָלְיוֹ - הָרִי זֶה אֵינוֹ גֹּבֶה מִן הַמְּשַׁעֲבָדִין²⁷ לְעוֹלָם.

(20) גיטין מא. (21) רש"י בבא בתרא קמא נא: מפרש שזו מילה מורכבת משלוש מילים: אפה תהא קאי ("על זה תהא עומד"). כלומר, בשדה זו תגבה. [בפירוש המשניות לרבינו כתוב שהיא מורכבת מן המלים "פה תקנה", ונראה שטעה המעתיק או המתרגם, כי מה ענין קנין לכאן?]. (22) "אפותיקי" האמור כאן - משמעותו. (23) ואינו ראוי לזריעה, וירד מחירו. (24) שם. (25) שכל תנאי שבממון - קיים. (26) כתב בפירוש בשטר. (27) מה שאמרנו "אחריות טעות סופר", היינו כשלא כתב בשטר "כל נסכי אחראין", אבל כשכתב בפירוש "בלי אחריות" - תנאו קיים.

ד. עֲשֶׂה שְׁדֵּהוּ²⁸ אֲפֻתִיקִי²⁹ לְבַעַל חֹבּוֹ אוֹ לְאִשָּׁה בְּקִתְּבָתָּהּ, וּמִכְרָה - הָרִי זֶה מְכֹרֶה³⁰; וּכְשִׁיכּוֹבָה בַּעַל חֹבּ לְגִבּוֹת, אִם לֹא יִמָּצֵא נִכְסִים בְּנֵי חוּרִין - יִטָּרֵף אוֹתָהּ³¹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁמְכֶר לְשַׁעֲתָהּ³²; אֲבָל מִכְרָה מִמֶּכֶר עוֹלָם³³ - אֵינָה מְכֹרֶה³⁴.

(28) בבלי גיטין מא. וירושלמי יבמות פ"ז ה"א. (29) אפותיקי סתם, היינו "מכאן תגבו" (ראה ההלכה הקודמת). (30) המכר קיים, והשעבוד האפותיקאי רובץ עליה. לקמן מבואר, במה יפה כוחו של שעבוד זה מסתם שעבוד. (31) אף-על-פי שישנם נכסים שמכר אחר מכירת שדה זו. כשלא עשה אפותיקי ומכר כל נכסיו - המלוה גובה הנכסים שנמכרו באחרונה, שהרי הלוקחות הקודמים אומרים לו: השארנו כשבילך נכסים בני חורין לגבות מהם, אבל שדה אפותיקי טורף אותה מן הלוקחות כשלא מצא בני חורין, ואף-על-פי שנמכרה ראשונה (ר"ן גיטין שם, ומגיד-משנה כאן). (32) הודיע ללוקח שהשדה היא אפותיקי, וכשימכור כל שדותיו יגבה אותה המלוה.

ה. עֲשֶׂה עֲבָדֶיךָ³⁵ אֲפֻתִיקִי וּמִכְרוֹ - הָרִי בַּעַל חֹבּ גֹּבֶה מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֵׁשׁ לוֹ קוֹל³⁶. עֲשֶׂה שׁוֹרִי³⁷ אֲפֻתִיקִי וּמִכְרוֹ - אֵין בַּעַל חֹבּ גֹּבֶה מִמֶּנּוּ, וְכֵן שְׂאֵר הַמְּטַלְטְלִין, מִפְּנֵי שְׂאִין לָהֶן קוֹל.

(35) בבא בתרא מד: (36) כשאדם עושה עבדו אפותיקי, יש לזה פרסום והיה ללוקח להזהר, וכשלא נזהר - גרם הפסד לעצמו. במגיד-משנה מבאר, שבאפותיקי סתם, גובה רק במקרה שאין נכסים בני חורין. ובאפותיקי מפורש (ראה ה"ג) גובה אפילו יש נכסים כאלה כדין שדה אפותיקי. [הרא"ש בתשובותיו כלל יז מפרש, שהעבד עצמו מספר לכל אדם, שרבו עשהו אפותיקי, ומשום כך יש לדבר קול, והלוקח צריך להזהר. ומדבריו למד ה'בית חדש' בחושן משפט סי' קיז שני דינים: א. כשלא עשהו רבו אפותיקי ומכרו - אין בעל-חוב טורפו אף-על-פי שבכל מקום עבד דינו כקרקע, שהרי אין פרסום לשעבוד זה; ב. כשעשהו אפותיקי טורף אפילו במלוה על-פה, משום שלענין גביה ממשועבדים מכריע הפרסום, וכאן יש פרסום. ולא כמגיד-משנה, שפסק כאן שהדברים במלוה בשטר, ורק עשיית האפותיקי אינה צריכה שטר]. (37) שם.

ו. עֲבָדֶיךָ³⁸ שֶׁעָשָׂהוּ רַבּוֹ אֲפֻתִיקִי וְשִׁחְרוּ, אֵף עַל פִּי שְׂפָתָב לֹא: לֹא יִהְיֶה לָּךְ פְּרַעוֹן אֶלָּא מִזֶּה³⁹ - יִצָּא לְחֹרוֹת. וְכֵן אִם הִקְדִּישׁוּ⁴⁰ שְׂחָמְךָ⁴¹ וְהִשְׁחָרוּ וְהִתְקַדַּשׁ מִפְּקִיעִין מִדֵּ שְׁעָבוֹד⁴². וְהָרִי בַּעַל חֹבּ גֹּבֶה חֹבּוֹ מִן הַלֹּוֶה⁴³, וְכֹתֵב עָלָיו שֵׁטֶר בְּחֹבּוֹ⁴⁴, וְטוֹרֵף⁴⁵ מִזְמַן זֶה הַשֵּׁטֶר⁴⁶. וְלָמָּה הוּא חֵיב לְשַׁלֵּם? מִפְּנֵי שְׁגוּרָם לְאַבֵּד מִמּוֹן חֲבֵרוֹ, וְכֵל הַגּוּרָם לְהִזִּיק - מִשְׁלֵם, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּמִקּוֹמוֹ⁴⁷. וְכֹפִין⁴⁸ אֶת רַבּוֹ הַשֵּׁנִי⁴⁹ לְשִׁחְרוֹ⁵⁰, מִפְּנֵי תִקּוֹן הָעוֹלָם; שְׁלֹא יִמָּצְאוּ⁵¹ בְּשׁוֹק וְיֵאמָר לוֹ: עֲבָדִי אֲתָה⁵².

(38) משנה וגמרא גיטין מ:מא. (39) ודומה לגבוי. (40) דעת רבינו - שגם קדושת דמים מפקיעה מידי שעבוד (ראה הלכה הבאה). (41) ישראל ששעבד חמצו לנכרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לגבות משדה זו. (60) מן הלווה שמוכר לו שדה זו. כרבא, שם. (61) בבא-מציעא טו: המדובר באפותיקי מפורש, כשאמר לו: "לא יהיה לך פרעון אלא מזה", אבל באפותיקי סתם - יכול לסלקו (גמרא שם).

ט. ראובן⁶² שהיה חבב לשמעון מאתים, והיו לו שתי שדות, ומכר אחת מהן ללוי במנה, וחזר ומכר לו השנייה במנה, וכא שמעון וטרף אחת במנה, וחזר לטרף השנייה במנה הנשאר לו⁶³, והביא לו⁶⁴ מאתים ואמר לו: אם תרצה להיות השדה שטרפת שומה לך בכל המאתים שיש לך⁶⁵, הרי מוטב; ואם לאו, הילך מאתים של חובך והסתלק⁶⁶ - הדין עם לוי⁶⁷. רצה שמעון ועמד בה⁶⁸, אף על פי שקבלה⁶⁹ במאתים - אין לוי חוזר ותובע⁷⁰ ראובן אלא במנה⁷¹.

(62) כתובות שם, מעשה שהיה. (63) מותר החוב. (64) לוי - קונה השדות, הביא לשמעון - המלוה. (65) המגיע לך מראובן. (66) והחזר לי את השדה שכבר טרפת. (67) כרבא, שם. המדובר באפותיקי סתם, שהרי במפורש אינו יכול לסלקו בדמים. (68) השאיר בידו את השדה שטרף כתשלום מלא לכל החוב. (69) שמעון - המלוה. (70) כשלו בא ותובע מראובן המוכר, דמי השדה שטרף בעל-חובו. (71) כמחירה ששילם לראובן. כרב עזירא, שם.

י. מת ראובן⁷², והניח שדה אחת שוה מאה, וכא שמעון⁷³ וטרפה, ונתנו לו היתומים מאה מן המטלטלין שהניח אביהן וסלקוהו⁷⁴ - הרי זה חוזר וטרף אותה בשאר חובו⁷⁵; שמא שנתנו לו - מצוה עשו⁷⁶, שמצוה על היתומים לפרע חובות אביהם⁷⁷. ואם אמרו לו⁷⁸: אלו במאה דמי השדה שטרפת - אינו יכול לחזור ולטרף אותה⁷⁹ פעם אחרת בשאר חובו.

(72) שם. (73) שהיה נושה בראובן מאתים. (74) ולקחו חזרה את השדה. (75) ואין היתומים יכולים לטעון: לא היינו מחויבים לשלם לך מן המטלטלין שהניח אבא (כאמור למעלה פ"א ה"ז), והיה לך שעבוד רק על השדה שמחירה מאה, ואם-כן סילקנו כל שעבודך. (76) המלוה יכול לטעון: המאה שלמתם כדי לקיים מצוה, ולא לסילוק השעבוד שיש לי על הקרקע. (77) רבינו (שם ה"ח) פסק, שמצוה על היתומים לפרוע חובות אביהם מהמטלטלין שירשו ממנו, אבל משלהם אפילו מצוה אין כאן, ומשום כך דייק וכתב כאן: "מן המטלטלין שהניח אביהם". (בגמרא שם נאמר סתם: אזול יתמי יהבי ליה וכו'). (78) מסקנת הגמרא שם. (79) שהרי זה כאילו קנו מהמלוה את השדה, ושילמו במטלטלין שלא היו משועבדים לו. ויצא מזה שגם בעל-חוב מאוחר, אינו טורף אותה שדה (מגיד-משנה בשם הרמב"ן והרשב"א).

בחובו, ועבר עליו הפסח - נאסר בהנאה כחמצו של ישראל. (42) מימרא של רבא שם, ונכפלה כמה פעמים בגמרא ככלל מקובל על הכל. (43) שויו של העבד. (44) הלווה מחויב לתת למלוה שטר על החוב החדש של תשלום נזק. (45) המלוה טורף מהלקוחות. (46) ואינו טורף הנכסים שנמכרו לפני זמנו של השטר החדש, משום שהחוב הראשון כבר נפרע על-ידי שחרור העבד ('טור' חו"מ סי' קיז). (47) בפ"ז מהלכות חובל ומזיק הי"ג. (48) שם. (49) המלוה. (50) אף-על-פי שכבר יצא לחירות על-ידי שחרור רבו הראשון. (51) רבו השני. (52) מכוח האפותיקי.

ז. המקדיש נכסיו⁵³ - אין בעל חוב יכול לטרף מן ההקדש, שההקדש מפקיע השעבוד⁵⁴. וכשפודין הקרקע מיד ההקדש, אומדין כמה אדם רוצה לתן בשדה זו על מנת שיתן לבעל חוב את חובו ולאשה בתבתה⁵⁵. לפיכך, לשחפתה ותצא לחלין ביד הלוקח - יבוא בעל חוב ויטרף אותה, או האשה בכתבתה, כמו שבארנו בערכין⁵⁶.

(53) משנה, ערכין כג: (54) אפילו נכסים שלא חלה עליהם קדושת הגוף אלא קדושת דמים (קדושת הגוף חלה על דברים הקרבים על המזבח. וקדושת דמים פירושה, דברים שהם ממונו של הקדש, והם עצמם אינם קרבים) מפקיעים השעבוד. [בפ"ז מהלכות ערכין הי"ד-טז מבאר רבינו דין זה באריכות, וראה פירוש "רמב"ם לעם" שם]. (55) בהלכות ערכין (שם) מבאר רבינו שהשעבוד נפקע רק לגבי הקדש בלבד אבל תלוי ועומד על הנכס, וכשיצא מרשות הקדש על-ידי פדיון - חוזר השעבוד למקומו, והמלוה או האשה יגבוהו, ולפיכך הבא לפדות את הנכס לא יסכים לשלם כל שויו אלא מה שהוא רוצה להוסיף על דמי החוב או הכתובה, ואת הסכום המועט הזה הוא נותן להקדש ופודה בו ומשלם את החוב או הכתובה. (56) שם. [רש"י בפירושו למשנה שם כותב, שקדושת דמים אינה מוציאה מידי שעבוד מפני שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, ומן הדין המלוה והאשה טורפים מידי הקדש, אלא חכמים גזרו שיפדו בסכום מועט, כדי שלא יאמרו: הקדש יוצא בלי פדיון (כרבי אבהו שם). וכן גם דעת הראב"ד בהשגותיו (שם הי"ד) ורוב המפרשים. וסמוכין לשיטת רבינו, אנו מוצאים בירושלמי כתובות פ"ח ה"י: רבי אבהו בשם רבי יוחנן - מועלין מעילה גמורה (בנכסים) המשועבדים שהקדישם הלווה. ראה כסף-משנה ורדב"ז בהל' ערכין שם, ומשנה-למלך כאן].

ח. בעל חוב⁵⁷ שבא לטרף⁵⁸, אם יש מעות ללוקח - יכול לסלקו ולתן לו דמי מה שהוא טורף⁵⁹, וחזר הלוקח ותובע למוכרו⁶⁰. ואם עשה אותו אפותיקי - אינו יכול לסלקו בדמים⁶¹.

(57) כתובות צא: (58) מן הלוקח. (59) הסכום שהוא בא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(8) משנה שם. (9) אפילו אם נמכרו אחר ההלוואה. (10) הנמצאים ברשות הלווה ואין עליהם כל שעבוד אחר. (11) אין המלווה יכול לטעון: בינונית אני נוטל כתקנת חכמים, משום שחכמים לא תיקנו במקום שיש הפסד לאחרים. (12) המלים "או עידית" נוגעות לדין גבייה ממזיק, שדינו בעידית, אבל בעל חוב אינו גובה עידית אפילו מבני חורין, כשיש ללווה זיבורית, כמבואר לקמן בהלכה ד. ומכאן, שדין אין נפרעים ממשועבדים כשיש בני חורין נאמר גם בניזקין. (13) שם נ: (14) כמו נשתטפו, פירוש, נהר עלה על גדותיו והציף את השדה ונשחתה ואינה ראויה לזריעה. (15) כתובות צה: בעייה שנפשטה, [במגיד משנה מביא דעת הרשב"א בתשובותיו, שאם גזלן לקח בזרוע נכסים בני חורין אין גובים ממשועבדים, שסופו של גזלן ליפול בידי שומרי החוק ויוכל בעל החוב לגבות את חובו].

ג. ראובן שמכר¹⁶ כל שדותיו לשמעון, וחרר שמעון ומכר שדה אחת מהן ללוי, ובא פעל חוב של ראובן לטרף - רצה מזה גובה, רצה מזה גובה¹⁷. במה דברים אמורים? פשלקח לוי בינונית¹⁸; אבל אם לקח עדיית או זבורית - אינו טורף מלוי; שהרי זה אומר לו: מפני זה טרחתי ולקחתי שדה שאין דינך לגבות ממנו. וכן אם לקח לוי בינונית, והניח אצל שמעון בינונית כמו הבינונית שלקח¹⁹ - אינו טורף מלוי; שהרי זה אומר לו: הנחתי לך מקום לגבות ממנו.

(16) מימרא של רבה כתובות צב. (בבבא קמא ח. נאמר דין זה בשם רבא). (17) כדי להקל את ההבנה רצוי לבאר מתחילה את כל פרטי הדין ולפרש אחר כך כל פיסקא ופיסקא בפני עצמה. ובכן: ראובן לוה כסף מיהודה בשטר ונשתעבדו כל נכסיו ואחר כך מכר כל שדותיו לשמעון והיו ביניהן עידית, בינונית וזיבורית, הלך שמעון ומכר ללוי את כל הבינונית - הרשות ביד יהודה (בעל החוב) לגבות הבינונית מיד לוי או את הזיבורית שנשארו ביד שמעון (ואם נשארו ביד שמעון מאותם נכסים עידית בלבד - גובה אותם. רש"י כתובות שם). מלוי הוא יכול לגבות אף על פי שנשארו נכסים ביד שמעון, מפני שהוא לקח את השדה המשועבדת לו, שהרי בעל חוב דינו בבינונית. ואין זה דומה למה שאמרנו בהלכה הקודמת, שאין נפרעים מהלוקח במקום שיש בני חורין אפילו כשבני חורין הם זיבורית והנמכרים הם בינונית, משום שזה נאמר כשהמלווה בא לגבות מן הלווה עצמו - אפילו זיבורית - אין לטרוף מן הלוקחות, כדי שלא לגרום להם הפסד, אבל כאן גם שמעון הוא רק לוקח, ולא הוא לזה כסף, ואין כוחו גרוע מכוחו של לוי, ולפיכך אומר המלווה ללוי - אתה קנית את השדה שהייתה משועבדת לך, ואותה אני רוצה. ואם רצה גובה משמעון אפילו מעידית, אם לא נשארו בידו נכסים אחרים מאלה שקנה מראובן, שיכול הוא לומר לו: אתה קנית כל קרקעותי של ראובן ונכנסת לכל השעבוד שהיה לי על ראובן, ולפיכך כל זמן שאני מוצא אצלך משהו שבה לידך

~ יום רביעי כ"ב אדר ~

פרק תשעה עשר

(1) מבאר שבעל חוב גובה מן הבינונית, ושארין נפרעים ממשועבדים במקום שיש בני חורין אפילו הם זיבורית, ודין ניזקין וכתובת אשה ממה הם גובים, ודין מוכר נכסיו לאחרים שנכנסים במקום הבעלים, ודין מכר עידית ושייר בינונית, ודין כותב ללוקח שני דין ודברים אין לי עימד, ודין אשה בכתובתה, ודין לוקח שמכר ללוקח והמלווה כתב לראשון דין ודברים אין לי בנכסין.

א. פשוט² בית דין לנכסי הלוה לגבות מהן - לא יגבו לבעל חוב אלא מן הבינונית³ שבקרקעותיו⁴. ודין תורה⁵, שיגבה בעל חוב מן הזבורית; שנאמר: בחיזק תעמד והאיש אשר אתה נשח בו יוציא וגו' - מה דרבו של אדם להוציא? פחות שבקליו. אבל תקנו חכמים בבינונית, כדי שלא תנצל דלת בפני לוי⁶. במה דברים אמורים? בבא לפרע מן הלוה עצמו; אבל הבא לפרע מן הירשין, בין קטנים בין גדולים - לא יפרע אלא מן הזבורית⁷.

(2) משנה גיטין מח. (3) נקבעו שלושה סוגים של קרקעות: עידית (משובחחת), בינונית, זיבורית (גרועה). אדם מעדיף שטח מצומצם של קרקע יפה על שטח יותר גדול של קרקע גרועה. (4) בגמרא בבא קמא ז: שאלו: כשהן שמין, בשלו הן שמין או בשל עולם הן שמין? פירוש, גובים לפי סוגי הקרקעות של הלווה או לפי הסוגים המקובלים בעולם. למשל, כשהקרקעות הטובים ביותר של הלווה מוגדרים בדרך כלל כ"בינוניים", והבינוניים שלו מוגדרים כפי העולם כסוג "זיבורית", מה גובה המלווה? שדה בינונית שלו או של העולם שהיא עידית שלו. ומלשון רבינו שכתב "קרקעותיו" משמע שבשלו הם שמים (וכן פסק בפירוש לקמן פרק כ"ד הלכה י) כדעת רב נחמן (כתובות קט:), שהלכה כמותו בדיני ממונות (ראה לקמן הלכה ד). (5) מימרא של עולא גיטין נ. (6) מי שיש לו מעות במזומן יסרב להלוות על מנת לקבל זיבורית בעד כספו. (7) משנה שם מח: "אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן הזיבורית". ובגמרא שם נ. פירשו: יתומים שאמרו - גדולים ואין צריך לומר קטנים. ורבינו שניה לשון המשנה וכתב מן "היורשים" במקום מן "היתומים", לומר לך - אין דין זה מוגבל לבנים בלבד אלא לכל יורש שהוא. וטעמו של דבר, שהמלווה אינו חושש עד כדי כך, שמא ימות הלווה ויצטרך לגבות זיבורית מן היורשים.

ב. אין נפרעים⁸ מנכסים משעבדין⁹ במקום שיש נכסים בגי חורין¹⁰, ואפילו היו בגי חורין זבורית והמשעבדים בינונית¹¹ או עדיית¹², בין שמכרם בין שנתנם¹³. נשתדפו¹⁴ בגי חורין - הרי זה טורף מן המשעבדין¹⁵; שפיון שנשחתו כאלו אינם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פוסק כעולא. ונהראב"ד ובעל העיטור מפרשים להיפך: ברייתא א לא קיבלה את התקנה וברייתא ב קיבלה. שיטתם תבאר לקמן בפרק כ"ד הלכה י'.

ה. מִכְרָן²⁶ לְשִׁלְשָׁה בְּנֵי אָדָם בְּכַת אַחַת²⁷ - הָרִי פֶלֶן נִכְסוֹ תַּחַת הַבְּעָלִים, וְהַנִּזְקִין טוֹרְפִין מִן הָעֵדִית²⁸, וּבַעַל חוֹב טוֹרֵף מִן הַבִּינוּנִית, וְכַתְּבָת אִשָּׁה טוֹרֶפֶת מִן הַזְבוּרִית. מִכְרָן לִזְה אַחֵר זֶה - פֶּלֶן טוֹרְפִין מִן הָאֲחֵרוֹן²⁹; לֹא הִסְפִּיק - טוֹרְפִין מִשְׁלָפְנֵי; לֹא הִסְפִּיק - טוֹרְפִין מִשְׁלָפְנֵי פָּנָיו. אִפְּלוּ הָיָה הָאֲחֵרוֹן הוּא שֶׁלֶקַח הַזְבוּרִית³⁰. שְׁהָרִי הַלּוֹקֵחַ הַקּוֹדֵם אוֹמֵר לְטוֹרֵף: הִנַּחְתִּי לָךְ מְקוֹם לְגָבוֹת מִמֶּנּוּ³¹.

(26) ברייתא שם. (27) כל שלושת הסוגים מכר ביום אחד, לזה עידית, ולזה בינונית ולזה זיבורית. (28) בהגהות מיימוניות שואל למה ניזק טורף מהלוך, הלא מלוה על פה אינו טורף אלא מבני חורין? ותיירץ שמזיק שעמד בדין וחיבבוהו בית דין לשלם דינו כמלוה בשטר, כמו שאמרו בקידושין יג: (ובכמה מקומות): "מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא" [קושייא זו וגם תירוצה כתבו התוספות בבא קמא שם דיבור המתחיל: כולן]. (29) ואין מתחשבים כלל בסוג השדות. (30) אינו יכול לטעון הבינונית משועבדת לי - אגבה אותה (כמו שאמרנו בהלכה ג) משום שהלוך הבינונית השאיר מקום אצל הלווה עצמו, מה שאין כן בהלכה ג בדין לוקח מן הלוך. (31) כמו שאמרנו בהלכה ב.

ו. מִכְרָן לְאֶחָד זֶה אַחֵר זֶה - הָרִי הַלּוֹקֵחַ נִכְסֵי תַּחַת הַבְּעָלִים. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלֶקַח עֵדִית בְּאֲחֵרוֹנָה; אֲבָל לֶקַח זְבוּרִית בְּאֲחֵרוֹנָה - פֶּלֶן גּוֹבִין מִן הַזְבוּרִית; שְׁהָרִי אוֹמֵר לְטוֹרֵף כְּשִׁיבּוֹא לְגָבוֹת מִן הַשָּׂדֶה שֶׁלֶקַח תַּחֲלָה: הָרִי הִנַּחְתִּי לָךְ מְקוֹם לְגָבוֹת מִמֶּנּוּ. וְלָמָּה אֵינוֹ אוֹמֵר לוֹ הַטוֹרֵף כִּף אִם לֶקַח עֵדִית בְּאֲחֵרוֹנָה, וְתַגִּבָּה הָאִשָּׁה וּבַעַל חוֹב מִן הָעֵדִית שֶׁלֶקַח בְּאֲחֵרוֹנָה³²? שֶׁזֶּה תַּקָּנָה הִיא לְלוֹקֵחַ³³, וְהָרִי אוֹמֵר לוֹקֵחַ לָהּ: אִי אֶפְשִׁי בְּתַקְנָה זֹאת³⁴, אֲלֹא פֶלֶ אֶחָד מֵכֶם יִגְבֶּה מִן הָרִאשִׁי לוֹ.

(32) כלומר, אם אנו דוחים את הטורף אצל האחרונה אף על פי שהיא זיבורית, משום שהשעבוד נשאר עליה אחר מכירת העידית והבינונית, למה בלקח עידית באחרונה לא יגבו בעל חוב והאשה כתובתה ממנה? הרי השעבוד רובץ עליה? (33) דין זה, שהלוך יכול לטעון: הנחתי לך מקום, תקנת חכמים היא לטובת הלוך, שלא יגבו ממנו כשנשארו שדות ביד המוכר. (34) כדברי רבא שהבאנו למעלה בהלכה ג. נימוק זה אמרו בגמרא שם ח:

ז. מִכְרָן³⁵ לְאֶחָד זֶה אַחֵר זֶה, וּמִכְרָן לוֹ עֵדִית בְּאֲחֵרוֹנָה, וְחִזְרָה הַלּוֹקֵחַ וּמִכְרָן זְבוּרִית וּבִינוּנִית וְשִׁיר עֵדִית לְפָנָיו - פֶּלֶן גּוֹבִין מִן הָעֵדִית, שְׁהָרִי אֵין לוֹ בְּמָה יִדְחָה אוֹתָם³⁶. מִכְרָן עֵדִית וְהַנִּזְקִין בִּינוּנִית

מיד ראובן - אני גובה, ואין רצוני לתבוע מלוי שהניח לי אצלך שדה לגבות ממנה. [נר"י שם מבאר, שהמדובר, כשקנה שמעון כל השדות בשטר אחד או כשקנה לוי משמעון את השדה שקנה שמעון באחרונה, אבל אם קנה לוי שדה שקנה שמעון מראובן לפני האחרונה, יכול לוי לומר למלוה: כשקנה שמעון שדה זו הניח לך מקום אצל ראובן לגבות ופקע שעבודך ממנה, אף על פי שלא נשארה בינונית ביד ראובן, שהרי אין גובים מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין אפילו עידית או זיבורית. והר"י בתוספות שם דיבור המתחיל ראובן חולק על זה ואומר, שבמקרה זה יכול שמעון לטעון: הריני מוותר על תקנת חכמים שאין נפרעים ממשועבדים כשיש בני חורין, כדעת רבא (בבא קמא ז:). שהאומר אי אפשרי בתקנת חכמים שתקנה לטובתו - שומעים לו, ומשום כך לא פקע השעבוד מהשדה שקנה לוי (ראה שם). ורבינו לא ביאר כלום בזה]. (18) שעליה רובץ עיקר השעבוד. בסמוך יבואר שהכוונה שלקח כל הבינונית שקנה שמעון מראובן. (19) כלשון רבה (רבא) שם: "בינונית דכוותה". ונראה שסגנון זה בא ללמדנו, שאם נשארה בידי שמעון שדה מעולה קצת מהזיבורית שבידו, ויש להגדירה כזיבורית, ביחס לבינונית שמכר ללוי, אולם אחר שמכר ללוי הבינונית אפשר להכניסה לסוג בינונית של קרקעותיו (לפי שיטת "בשלו הן שמין", ראה למעלה הלכה א) - גובה מלוי, מפני שעל בינונית זו חל השעבוד כשהייתה ביד שמעון. ולפיכך דייק רבה (רבא) ואמר "דכוותה" (כמותה). וכן דייק רבינו וכתב: "כמו הבינונית שלקח".

ד. כִּכְרָ בְּאֵרֵנוּ, שְׁהַנִּזְקִין - שְׁמִין לָהּ בְּעֵדִית²⁰, וּבַעַל חוֹב - בִּבְיָנוּנִית²¹, וְכַתְּבָת אִשָּׁה - בְּזְבוּרִית²². הָיָה לוֹ עֵדִית וְזְבוּרִית - נִזְקִין בְּעֵדִית, וּבַעַל חוֹב וְכַתְּבָת אִשָּׁה בְּזְבוּרִית. הָיָה לוֹ עֵדִית וּבִינוּנִית - נִזְקִין בְּעֵדִית, וּבַעַל חוֹב וְכַתְּבָת אִשָּׁה בִּבְיָנוּנִית. הָיָה לוֹ זְבוּרִית וּבִינוּנִית בְּלִבְדָּ²⁴ - נִזְקִין וּבַעַל חוֹב בִּבְיָנוּנִית²⁵, וְכַתְּבָת אִשָּׁה בְּזְבוּרִית.

(20) נתבאר בפרק א מהלכות נזקי ממון הלכה ז. (21) בפרק זה הלכה א. (22) בפרק ט"ז מהלכות אישות הלכה ג. (23) ברייתא בבא קמא ח. (24) שם. למעלה בהלכה א למדנו שבשלו שמין, ואם כן לכאורה קשה למה אנו מגדירים את הקרקע המעולה שבקרקעותיו כבינונית ולא כעידית? בגמרא שם (ח.) הקשו כך לשיטת האומר בשלו הן שמין. ותיצרו, שהמדובר, כשהיו לו גם עידית ממש ומכרה וזו שנשארה בידו הייתה מוגדרת לפני מכירת העידית כבינונית וחל עליה עיקר שעבוד החוב. וכן יש להבין גם את דברי רבינו כאן וכן פסק הטור בחושן משפט סימן קכ (ראה לחם משנה). (25) בגמרא שם מובאות שתי ברייתות הסותרות זו את זו, אחת אומרת, בעל חוב כבינונית והשנייה אומרת כזיבורית. ומסקנת הגמרא שם שנחלקו בתקנה הנודעת בשם "תקנתא דעולא" (והביאה רבינו למעלה בהלכה א) ברייתא א קיבלה תקנה זו וברייתא ב לא קיבלה אותה ונשאר דין התורה שגובה מזיבורית. ורבינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גובה תחילה³, בין מן הלוה עצמו בין מן הלקוחות. ואם קדם האחרון וגבה - מוציאים מידו⁴; שכל שקדם חובו - זכה. במה דברים אמורים? בקרקעות שהיו לו בעת שלוה; אבל הקרקעות שקנה אחר שלוה מבצלי חובות הרבה, אף על פי שכתב לכל אחד מהן: מה שאני עתיד לקנות משעבד לך - אין בהן דין קדימה, אלא פלן שוין⁶, וכל שקדם וגבה - זכה, אף על פי שהוא אחרון⁷.

(2) מי שהגיע לידו שטר החוב תחילה, או שקדם זמן קבלת הקנין שלו. (3) ואף-על-פי שזמן הפרעון של השני קודם לזה של הראשון (הרשב"א בתשובה אלף קטז, וכדבריו כתב ה'טור' בחו"מ סי' קד וראה 'בית יוסף' שם). ואם בא השני לגבות לפני שהגיע זמן הפרעון של הראשון - מגבים לו, וכשיגיע זמן הפרעון של הראשון יטרוף ממנו (רשב"א שם). ואין בזה הבדל בין מלוה בשטר לבין מלוה על-פה (מגיד-משנה). (4) בכתובות צד. אמר רב נחמן, הכל מודים בבצל-חוב מאוחר שקדם וגבה - מה שגבה לא גבה. ופסק הרי"ף שם כמותו, וכתב שכן גם דעת רב שרירא גאון. (5) ראה הערותינו בהלכה הבאה. (6) כלומר, יחלוק (בבא-בתרא קנז: לוה ולוה וחזר וקנה. . . והילכתא יחלוק). והטעם, מפני שהשעבוד חל על הקרקע בשעה שקנה אותה הלוה, ואז כל המלווים זכותם שוה. (7) סברת עצמו. ונימוקו: שלא אמרו (בגמרא, כתובות שם) "מה שגבה לא גבה" אלא בבצל-חוב מאוחר. ומשמע, שאם כולם שוים - מה שגבה גבה (מגיד-משנה בשם רשב"א).

ב. לזה וכתב לו: שאני עתיד לקנות משעבד לך, ואחר כך קנה שדה, וחזר ולוה מאחר⁸ - הרי השדה משעבד לראשון⁹, והוא קודם לגבות¹⁰. וכן אפילו היו מאה. אין דין קדימה במטלטלין¹¹, אלא כל שקדם וגבה מהן - זכה, אף על פי שהוא אחרון. קדם אחד משאר אדם ותפס מן המטלטלין של זה כדי לזכות לאחד מבצלי חובות - לא זכה; שכל התופס לבצל חוב במקום שיש עליו חוב לאחרים - לא קנה¹². אבל אין עליו חוב לאחרים - קנה לו¹³. וכן אם אמר לו¹⁴ הלוה: זכה בחפץ זה לפלוני - זכה לו; ואין אחד מבצלי חובות יכולין לגבות מאלו המטלטלין, שפכר זכה בהן אחר.

(8) אחר קניית השדה. ולא אמרו (בבא-בתרא שם) "יחלוק" אלא בלוה ולוה ואחר-כך קנה, שבשעת קנייתה חל עליה בבת אחת שעבוד כל ההלוואות, ולא קדם שעבוד לשעבוד, אבל כשהלוואה אחת קדמה לקניה - נשתעבדה השדה לאותה הלוואה ברגע שקנאה הלוה, לפני שלווה שנית. (9) לפני השעבוד השני. (10) בכסף-משנה כאן (וכן ב'ברק הבית' שלו בחו"מ סי' קד, ס"ק ח) כתב, שהוא-הדין אם כתב לראשון "ראקני" (השדות שאקנה מכאן ולהבא תהינה משועבדות לך) - ולוה משני, ולא כתב לו "דאקני", ואחר-כך קנה שדה - הרי היא משועבדת לראשון ולא לשני.

וזבורית - הנזקין טורפין מן העדית שפיד לוקח השני³⁷, ובעל חוב וכתבת אשה גובין מבינונית וזבורית ששיר לפניו³⁸.

(35) שם. (36) מכיוון שלקח זו באחרונה לא הניח מקום לגבות. (37) נחבאר למעלה בהלכה ג, שבמקרה כזה רצה מזה גובה רצה מזה גובה, ומובן שהניזק עדיף עידית. (38) בעל חוב מבינונית ואשה מזיבורית - כדינם.

ח. מי שלוה³⁹ מאחד, ואחר כך מכר הלוה נכסיו לשנים⁴⁰, וכתב בעל חוב ללוקח שני: דין ודברים אין לי עמך, וקנו מידו - אינו יכול לטרוף מלוקח ראשון; שהרי אמר לו: הנחתי לך מקום לגבות ממנו אצל בעל חובך מן הנכסים שקנה לוקח שני אחרי, ואתה הפסדת על עצמך, שהרי סלקת עצמך מהן⁴¹. והוא הדין לאשה בכתבתה⁴², אם כתבה לשני - אבדה כתבתה, ואינה יכולה לטרוף. אבל אם כתבו לראשון - טורפין מן השני⁴³. מכר הלוה שדה ללוקח, ומכרה לוקח ראשון ללוקח שני⁴⁴, וכתב המלוה ללוקח ראשון: דין ודברים אין לי עמך, וקנו מידו - הרי בעל חוב טורף מלוקח שני אותה השדה⁴⁵, ולוקח ראשון טורף אותה מבצל חוב⁴⁶, שהרי כתב לו⁴⁷, ולוקח שני טורף אותה מלוקח ראשון⁴⁸, שהרי הוא מכרה לו⁴⁹, ובעל חוב חוזר וטורף משני⁵⁰, וחוזרין חלילה⁵¹, עד שיעשו פשרה ביניהן. וכן האשה בכתבתה.

(39) ברייתא כתובות צה. (40) בזה אחר זה. (41) בגמרא שם נימקו בסברה זו את ההבדל בין הנידון כאן לבין נשתדפו בני חורין שגובה ממשועבדים (ראה למעלה הלכה ב). (42) בגמרא שם השוו כתובת אשה לבעל חוב לעניין זה. [במגיד משנה מביא גירסא אחרת בהלכה זו והמדובר בה כשהחוב הוא כנגד שתי השדות כגון לוה מנה והשדות נמכרו בחמישים חמישים. ובכתב יד תימן נמצאות שתי הגירסאות בשתי הלכות נפרדות]. (43) זה פשוט. וקשה להבין מה משמיענו, הרי כשלא כתב לראשון גם כן טורפים מן השני? (44) כך מפרש רבינו את הברייתא (שם:), "וכן בעל חוב ושני לקוחות". (45) שהרי לא הסתלק אלא מזכותו כלפי לוקח ראשון בלבד. (46) פירוש, אחר שלוקח שני הוציא ממנו בחזרה את דמי השדה. (47) התחייב שלא יגבה חובו ממנו והרי גבה ממנו - אמנם בעקיפין. (48) ומחזיר לו מעותיו. (49) ומחוייב להחזירה לו אף על פי שבאה עכשיו לידו באמצעות בעל החוב. (50) שהרי לא הסתלק מזכותו כלפיו. (51) עד לבלי סוף.

פרק עשרים

(1) מבאר דין בעל חוב מאוחר שקדם וגבה, ודין שטרות שזמנם ביום אחד, ודין שני שטרי חוב שבאחד כתוב בחמישה ניסן ובשני ניסן סתם.

א. מי שיש לו חובות הרבה - כל שקדם חובו²

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(הבבליה) אנו סומכים), ורבינו קיבל דעת הרי"ף, כדרכו כמעט בכל מקום.

ד. באו בלן ביחד לגבות¹⁶, וכן בעלי חובות שכל אחד מהן קודם לזמן חברו שפאו לגבות מן המטלטלין, שהרי אין בהן דין קדימה¹⁷, או שפאו לגבות מקרקע שקנה הלוה לאחר שלוח מן האחרון שבהן¹⁸, ואין בנכסים כדי שיגבה כל אחד מהן את חובו - מחלקין ביניהן¹⁹. כיצד חולקין? אם פשיחלק המזון הנמצא על מנינם, יגיע לפחות שבהן פשעור חובו או פחות - חולקים לפי מנינם²¹ בשוה²²; ואם יגיע לפחות שבהם יותר על חובו²³ - חולקין מכל המזון ביניהם כדי שיגיע לפחות שבהם פשעור חובו²⁴, וחוזרין הנשארים מבעלי חובות וחולקין היתר ביניהן בדרך הזאת. כיצד? היו שלשה חובות, של זה מנה, ושל זה מאתים, ושל זה שלש מאות: אם היה כל הנמצא שלש מאות - נוטלין מאה מאה; וכן אם נמצא שם פחות משלש מאות - חולקין בשוה. נמצא שם יתר על שלש מאות - חולקין שלש מאות בשוה, ויסתלק בעל המאה, ושאר המזון חולקין אותו השנים על אותה הדרך. כיצד? נמצאו שם חמש מאות או פחות - חולקין שלש מאות בשוה, ויסתלק וחוזרין וחולקין המאתים או הפחות בשוה, ויסתלק השני²⁵. נמצא שם שש מאות - חולקין שלש מאות בשוה, ויסתלק בעל המנה, וחוזרין וחולקין המאתים בין השנים בשוה, ויסתלק בעל המאתים, ונותנין המאה הנשארים לבעל השלש מאות, ונמצא בידו שלש מאות בלבד²⁶. ועל דרך זו חולקין אפילו הן מאה, כשיבואו לגבות כאחת. ויש מן הגאונים שהורו, שחולקין לפי ממונם²⁷.

(16) כגון שהיה זמני שטרותיהם שוים (ראה ה"א הערות א רב). (17) כמבואר שם. (18) נתבאר למעלה, שאין דין קדימה בקרקעות אלה. (19) נתבאר בהלכה הקודמת, שכל מקום שאמרו יחלוקו, כל הקודם וגבה הכל - זכה, והוא-הדין להיפך: במקום שאמרו כל הקודם זכה, אם באו ביחד לגבות, יחלוקו. (20) מחלוקת רבי נתן ורבי שם צג. והאריך הרי"ף שם בפירוש שתי השיטות, ופסק כרבי שאמר: חולקות בשוה. וכך היא שיטת רבינו כאן. (21) לפי מספר בעלי החובות. (22) כל אחד מהם מקבל אותו הסכום, בלי הבדל בין חוב גדול לקטן. (23) כשנחלק לפי מספר הגובים. (24) חולקים בשוה חלק מן הנכסים שיש בו כדי לתת לכל מלוה כשיעור החוב הפחות. (25) גבה כל חובו, והשלישי מפסיד מאה. (26) המלה "בלבד" אין לה מקום בדוגמא שלמעלה, שהרי השלישי גבה כל המגיע לו, ואולי מרמזת לחוב יותר גדול משלוש מאות. (27) אם כל החובות עולים לאלף, ונכסי הלוה

ומסתמך בזה על 'ספר התרומות' שער ארבעים. ובש"ך שם ס"ק טו הוכיח מדברי רבינו ירוחם בנתיב ו חלק ח, וכן מ'בעל התרומות' שער מג חלק ד, שאם באו לגבות מן הלוה עצמו - שניהם שוים. ומה שאמרו שאינה משועבדת לשני - הכוונה שאין השני מוציא מיד הלוקח מן הלוה, משום שלא כתב לו "דאקני", אבל כל זמן שהשדה ביד הלוה היא משועבדת גם לשני, כמו שאמרו: "אפילו מגלימא דעל כתפיה (בעל-חוב גובה אפילו מהגלימה שעל גבי הלוה)" שהרי כל זמן שהיא נמצאת בידו היא שלו, וכל בעל-חוב גובה ממנה בין אם כתב לו "דאקני", ובין לא כתב לו. והש"ך מוסיף, שבישעור התרומות' שער מ, לא מצא כלום בדיון זה (ב'שער התרומות' שבידי עם "גידולי תרומה" דפוס ויניציאה תקסט, לא מצאתי גם כן מה שהביא הכסף-משנה בשמו). (11) רי"ף, כתובות, שם. (12) מימרא של רבי יוחנן בגיטין יא: ובכתובות פד: ומשם ראה, שאפילו כשעשאו המלוה שליח - לא קנה. [ב'תוספות' גיטין שם ד"ה התופס, תמהו על רש"י שכתב בבבא-מציעא י. שאם עשאו שליח לתפוס - קנה. והוכיחו שלא קנה. וכן דעת הרי"ף בגיטין שם, וכן פסק רבינו ירוחם בנתיב ח חלק ז. ראה 'בית יוסף' חו"מ סי' קד, וסמ"ע שם ס"ק א. (13) והלוה אינו יכול להתנגד ולטעון: לאו בעל דברים ידי את (אינך בעל דברים שלי). והרי"ף בתשובה (מובא ברא"ש בבא-מציעא י). מבאר, שדין זה נאמר רק במקום שנשקף הפסד למלוה אם לא יתפוס את המטלטלין, כגון שהלוה גוסס, וכשימות לא יוכל המלוה לגבות, כי אין גובים ממטלטלין של יתומים (ראה למעלה פ"א ה"ח והי"א) או כשהלוה מפסיד נכסיו, אבל כשאין חשש מבוסס להפסד - יכול הלוה לטעון: לאו בעל דברים ידי את. (14) גיטין יא: (ראה למעלה פט"ז ה"ב).

ג. שטרות שזמן בלן יום אחד, או שעה אחת במקום שפותבין שעות, כל שקדם מהן וגבה, בין קרקע בין מטלטלין - זכה¹⁵.

(15) שנינו בכתובות צג: "היו כולן יוצאות בשעה אחת וכו' חולקות בשוה", ורבינו לשיטתו בסוף הלכה א, שבמקום שאמרו יחלוקו, כל שקדם וגבה - זכה (ראה ראב"ד). בגמרא שם צד, נחלקו רב ושמואל בדיון שני שטרות היוצאים ביום אחד. רב אמר יחלוקו, ושמואל אמר שודא דדייני (הדיינים יטילו הזכות לפי חוות דעתם - רש"י), ולכאורה קשה על רבינו למה פסק כרב, הלא כלל בידינו, שבדיני ממונות הלכה כשמואל נגד רב? אולם כבר העיר הרי"ף בכתובות (אות שמה), ששמואל אינו חולק על המשנה, ודבריו נאמרו במכירות ומתנות בלבד, אבל בהלוואות מודה לרב שיחלוקו. ומביא הוכחה לדבריו, ממה שהקשו בגמרא (שם עמוד ב) על שמואל מברייתא, ולא הקשו ממשנתו. והרי"ף מוסיף וכותב: "ואף-על-גב דחזינן (שאנו רואים) בירושלמי (שם פ"י ה"ד) דאקשי בה על שמואל, וקאמר (ואמר) מתניתין פליגא (משנתנו חולקת) אדשמואל וכו' - אגמרא דילן סמכינן" (על הגמרא שלנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עם הקרן טורף בעל חוב¹². [ודברים של טעם הם, וכך ראוי לדון¹³]. וחוזר הלוקח וגובה את הקרן¹⁴ מנכסיו שמעון, אף מן המשעבדים שמכר או נתן¹⁵ מאחר זמן שמכר בו ללו¹⁶; אבל השבח שטרף ממנו בעל חוב, בין בחציו בין בכלו - אין לוי גובהו אלא מנכסים בני חורין¹⁷ של שמעון. שתקנת עולם היא¹⁸: שלא יגבה השבח, ולא הפרות שאכל הגזלן¹⁹, ולא מזון האשה והפנות²⁰, מנכסים משעבדים; שאלו דברים שאין להן קצבה²¹. ומקלי כתבה²², שלא תטרף אשה מן השבח כתבתה. ולמה יטרף בעל חוב חצי השבח בלבד הבא מתמת הוצאה עצמה²³? לפי שהשבח בא לאחר שלוח מראובן ולאחר שמכר ללו, ונמצא ראובן²⁴ ולוי²⁵ כשני בעלי חובות לשמעון, והשבח פנקסים²⁶ שבאו לו אחר שלוח משניהם²⁷, שהן חולקין באחד כמו שבארנו²⁸. לפיכך²⁹, ראובן שלוח שמעון מנה, וכתב לו: שאני עתיד לקנות³⁰, וחזר ולזה מלוי מאתים, וכתב לו: שאני עתיד לקנות, וקנה אחר כך שדה ומכרה ליהודה במאה וחמשים, והשביחה יהודה בהוצאתו והרי היא שנה שלש מאות - טורף שמעון ולוי הקרן³¹ וחולקין אותה בשוה³², ונמצא ביד זה חמשה ושבעים וביד זה חמשה ושבעים; וחוזרין שמעון ולוי ויהודה³³ שלשתן וחולקין מאה וחמשים של שבח על הדרך שפרשנו³⁴. נמצא שמעון טורף מנה שלו משדה זו, ולוי טורף מאה ושלושים ושבעה ומחצה, ויהודה נוטל מן השבח³⁵ שנים וששים ומחצה. וכנה הן חולקין אפילו הן מאה.

(2) ברייתא בבא מציעא טו. ובכמה מקומות. [במגיד-משנה ציין המקור: מימרא של שמואל שם, "בעל חוב גובה את השבח". העדפנו להסתמך על הברייתא משני טעמים, א. ברייתא עדיפה; ב. הרשב"ם בבבא-בבא קנז: כותב שלדעת שמואל גובה כל השבח, ואין הלכה כמותו. (3) כשהחוב הוא כנגד ערך השדה אחר שהשביחה (ראה לקמן ה"ו בדין שדה אפותיקי). (4) כלומר, שהשביחה השדה ביד הלוקח. (5) שהלוקח השקיע כסף כדי להשביחה. (6) בבא-בבא קנז: (רבים חלקו על רבינו, ודעתם שגם משבח בלי הוצאה אין בעל חוב גובה יותר ממחצה ('בית יוסף' חו"מ סימן קטו בשם רבינו זרחיה הלוי, הראב"ד והרשב"א. וכן פסק הרמ"א שם סעיף א. ראה ש"ך שם ס"ק א וס"ק ה). (7) שיטה זו מובאה ברי"ף בבא מציעא פרק אלו מציאות, ודחה אותה מהלכה. נימוקו יתבאר לקמן. (8) שדינו כגולן. (9) כמה הוא השבח וכמה הוציא, ואם השבח יותר על ההוצאה - נוטל את ההוצאה, ואם ההוצאה יתירה - נוטל רק השבח. (10) ואם-כן השבח גדול מההוצאה בשיעור חמשים.

שיום חמש מאות - מקבל כל אחד מחצית חובו. ואם שיום ארבע מאות - מקבל כל בעל חוב ארבעים בעד כל מאה, וכן הלאה. ורבינו אינו מסכים לשיטתם. ונפסקה הלכה כמותו ב'שולחן ערוך' חו"מ סי' קד סעיף ה.

ה. ראובן ושמעון²⁸, לכל אחד משניהם שטר חוב על לוי, ראובן שטרף בחמשה בניסן, ושמעון שטרף בניסן סתם, והרי יש ללוי שדה שאינה בדי חוב של שניהם - מורידין לתוכה ראובן²⁹, שמא שטרף של שמעון בסוף ניסן היה. וכן אין שמעון יכול לטרף מאיר ואילך³⁰, שהרי הלוקח אומר לו: שמא באחד בניסן הוא זמנו של שטרף, והרי שדה בת חורין ביד ראובן³¹ שתגבה אותה, ויבוא ראובן שהוא אחר זמנו והוא ישלש לו לטרף ממני³². לפיכך, אם כתבו הרשאה³³ זה לזה³⁴ - טורפין מאיר ואילך מכל צד³⁵. והוא הדין³⁶ בראובן ושמעון שמכר להן לוי שדה אחת בשני שטרות, שטרף של זה בחמשה בניסן ושטרף של זה בניסן סתם.

(28) מעשה שהיה (שם צד:). (29) כן פסק רב יוסף, שם. (30) מהנכסים שמכר לוי מחודש אייר ואילך, שנשארו אחר שגבה ראובן חובו. (31) בשעה שלוח לוי מראובן, היתה לו שדה בת חורין - זו שגבה שמעון - ולא נשתעבדה השדה שנמכרה אחר שעה זו. (32) צ"ל "ממני". פירוש, לו יש הזכות לטורף ממני, ולך אין זכות זו. (33) ייפוי כוח. (34) מלוה אחד לשני. (35) מכוחו של השטר שזמנו חמשה בניסן או מכוחו של זה שזמנו ניסן סתם. (36) רש"י מפרש, את המעשה שבגמרא שם, בשטרי מכירה. רבינו פירש, כנראה, בשטרי חוב. ומסביר השווה לזה דין מכר.

פרק אחד ועשרים

(1) מבאר שבעל חוב גובה את השבח, ואיזה שבח גובה ואיזה שבח אינו גובה.

א. בעל חוב² גובה את השבח³ שהשביח הלוקח⁴, בין שהשביחו מתמת הוצאה⁵ בין ששביחו נכסים מאליהן. אלא שאם שביחו מאליהן - טורף כל השבח, ואם השביחו מתמת הוצאה - גובה חצי השבח⁶. פיצד? ראובן שהיה לו חוב על שמעון מאתים, ומכר שמעון ללוי שדה במנה, והוציא עליה לוי הוצאות, והשביחה והרי היא שנה מאתים, כשיבוא ראובן לטרף מלוי - טורף ממנה במאה, וחמשים של חצי השבח. ואם השביחה מתמת עצמה, כגון שהוקרה בדרמים או עלו בה אילנות - גובה את כלה. הורו חכמים גדולים ואמרו: לא יהא הלוקח רע כחו מהיורד לשדה חבירו שלא ברשות⁸, ששמיין לו⁹ וידו על התחתונה. לפיכך, אם השביח מאה והוציא חמשים¹⁰ - נוטל¹¹ כל ההוצאה וחצי השבח היתר על ההוצאה, והחצי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24) שהלוה כסף לשמעון. 25) שקנה משמעון השדה באחריות. 26) צ"ל: כנכסים. 27) יש לדון את השבת כנכס חדש של שמעון שבא לו אחר שלוה משניהם. 28) למעלה בפ"כ ה"א. 29) מזה שאמרנו, שהלוקח דינו כבעל-חוב של המוכר, והשבח נידון כאילו הוא נכס של הלווה-המוכר שהגיע לידו אחר המכירה - יוצא. 30) רבינו לשיטתו (למעלה פ"ח ה"א) שהנכסים הבאים ללווה אחר ההלוואה לא נשתעבדו, אם לא הותנה בפירוש. 31) שוויה של השדה לפני שהשיבחה, היינו 150. 32) בהתאם לשיטת רבינו שנתבאר למעלה (פ"כ ה"ד) בד"ן חלוקה (ראה שם). 33) הלוקח שנעשה בעל-חוב של ראובן, אחר ששמעון ולוי טרפו השדה שקנה מראובן. מלשונו של רבינו כאן יש ללמוד, שלא קיבל דעתם של חכמים גדולים, שמנכים את כל ההוצאה מן השבח ונותנים ללוקח, ואת מותר השבח מחלקים ביניהם, שהרי לפי שיטה זו אין חולקים את כל השלש מאות, וזה כדעת הש"ך שהבאנו למעלה (הערה יב). ולגירסת המגיד-משנה שם, שרבינו קיבל דעתם - מוכרחים אנו לקבל פירושו הדחוק כאן, שהשדה שוה עכשיו שלוש מאות, אחר ניכוי ההוצאה שהשקיע יהודה. 34) שם, היינו שבתחילה מחלקים שלשתם 75 בשוה, ונוטל כל אחד 25 ונסתלק שמעון שגבה כבר כל חובו, וחוזרים לוי ויהודה ומחלקים ביניהם את 75 הנותנים, ונוטל זה 37 וחצי, וזה 37 וחצי. 35) ממאה וחמישים של הקרן אינו נוטל כלום, אלא גובה כל הקרן מן המוכר, ומשתתף רק בשתי חלקות האחרונות, היינו מחלוקה ראשונה נוטל 25, ומהשניה נוטל 37 וחצי - ביחד 62 וחצי; ולוי קיבל נוסף על כך עוד 75 מחלוקה ראשונה, ויצא לו סכום של 137 וחצי כמו שמסכם רבינו בסמוך.

ב. פל הפרות³⁶ שאכל הלוקח - אינן נטרפין ממנו. אכל הפרות המחפרין לקרקע³⁷, אף על פי שאינן צריכין לקרקע, פנענכים שהגיעו להפצר - הרי בעל חוב גובה מהן כמו שגובה מן השבח.

36) בבא-מציעא יד: אמר שמואל, בעל-חוב גובה את השבח. ולמדו מדבריו: שבח אין (כן), פירי לא. ומבאר הרי"ף בהלכותיו שם, שהכוונה לפירות שאכל הלוקח או שנתלשו, אבל המחברים לקרקע - גובה. 37) נראה, שרבינו למד זה מלשונו של הרי"ף, שכתב שם: "אבל פירי דאיתנהו האינא מיחברי בארעא, גבי להו בעל-חוב (פירות שהם עכשיו מחוברים בקרקע - בעל-חוב גובה אותם)", ואינו מחלק בין צריכים לקרקע ובין אינם צריכים. [רבה המבוכה בד"ן פירות שאינם צריכים לקרקע. בהלכות טוען ונטען פ"ה ה"ד פסק רבינו, שאם אינם צריכים לקרקע דינם כמטלטלין, וכן פסק גם בהל' מכירה פ"א ה"ז לענין קנין ולענין אונאה. במגיד-משנה כאן ובהלכות מכירה פ"א ה"ז, ובלחם-משנה פ"ב מהל' שכירות ה"ד נדחקו ליישב את הסתירות הללו. אולם רבינו עצמו בפירושו לשבועות מב: מבאר שיטתו, וביאורו מסלק את כל הסתירות והקושיות. במשנה שם חולקים רבי מאיר וחכמים בד"ן שומר שקיבל פירות מחוברים לשמירה, ומודה במקצת התביעה. רבי

11) הלוקח. 12) נמצא שמחשבים ומחלקים ביניהם רק את השבח העודף על ההוצאה. 13) למעלה הערה ו כתבנו שהרי"ף דוחה שיטה זו. ונימוקו - שאין זה דומה ליורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות, שדעתו ליטול מבעל השדה כשיצטרך להחזיר לו את השדה, אבל בנידון שלפנינו הלוקח סומך על אחריותו של המוכר, וחשב שאם יגבה בעל-חוב את השדה - יחזור ויגבה הכל ממנו, ולכן נוטל בעל-חוב גם את ההוצאה, והלוקח יגבה כל הפסדו מהמוכר. [בש"ך שם סי' קטו ט"ק ט כתב, שבספר הרמב"ם עם מגדל-עוז הגירסא היא כשיטת הרי"ף, ומוסיף שגם רב האי גאון בספר 'מקח וממכר' שער כז דף כח פסק כשיטה זו. והכריע כן להלכה למעשה]. 14) הכסף ששילם בעד השדה. 15) כד"ן כל לוקח שבעל-חובו של המוכר טרף השדה שקנה. 16) ויש לשאול: אם ישנם נכסים שנמכרו אחר זמן המכירה ללוי, כיצד טרף בעל-חוב מלוי, הרי הוא יכול לטעון: הנחתי לך מקום לגבוה? במגיד-משנה הרגיש בזה, ומבאר שהמדובר כשקנה שמעון אותם הקרקעות אחר שלוה מראובן, וחל עליהם השעבוד לפי שיטת רבינו (למעלה פ"ח ה"א) שהנכסים שקנה הלווה אחר ההלוואה אינם משועבדים לאותה ההלוואה, אם לא התנו בפירוש "דאקני". יתקיים איפוא הדין האמור כאן - כשלא התנו בהלוואה, והתנו במכירת הקרקע ללוי, או כשקנה הקרקעות אחר ההלוואה, ולפני שמכר אותה השדה ללוי ולא נשתעבדו לראובן ונשתעבדו ללוי. 17) משנה, גיטין מח: 18) חכמים תיקנו זאת מפני "תיקון העולם" (מונה מקובל בפי חכמי התלמוד להגדיר בו תקנות שמגמתן למנוע עוול בולט לאחד מבעלי הדינים כתוצאה מהחוק המקובל, שיגרורם לשיבוש יחסי משא ומתן וכדומה). 19) במשנה: "אין מוציאים לאכילת פירות וכו' מנכסים משועבדים", ומפרש שם רבינו, כיון שגזל שדה מליאה פירות, ואכל פירות שהוציאה - גובה הנגזל דמי הפירות מנכסים בני חורין בלבד, וכן כתב כאן. ורש"י שם מפרש, כגון שגזל שדה ומכרה, והלוקח זרעה והוציאה פירות, ובאה הנגזל וטרפה עם הפירות אחר שהחזיר ללוקח הוצאותיו, וחזר הלוקח ותובע מהגזלן את דמי השדה, וגם מותר דמי הפירות - מגבים לו דמי השדה גם מנכסים משועבדים של הגזלן, אבל דמי הפירות רק מבני חורין. 20) אלמנה ובנותיה מקבלות מזונות מנכסי המוריש. פרטי דיני המזונות - נתבארו במקומם בפרק טז מהלכות אישות. 21) הסכום אינו קצוב, ולא תיקנו שעבוד נכסים לתביעות שרמתן אינה ידועה וקצובה, שהרי הלוקח אינו יודע עד כמה עליו להזהר. נימוק זה אמרו רבי חנינא שם נ: ועולא נתן שם טעם אחר: "מפני שאין כתובין" פירוש, לא נכתבו בשטר מכר ולא בכתובת אשה, ובמסקנא (שם נא). אמרו שהנימוק שני במחלוקת בין תנא-קמא ורבי יוסי. וקיבל רבינו נימוקו של רבי יוסי, שהלכה כמותו בכל מקום אפילו נגד רבים (ראה עירובין מו:). 22) חכמים הקילו בכמה דברים את ההתחייבויות הנובעות מתנאי הכתובה, וזו אחת מהן (בכורות נב:). 23) תמיהה זו כוחה יפה לשתי השיטות שנאמרו למעלה, בד"ן ניכוי ההוצאה מן השבח.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דִּין הַמּוֹכֵר עִם הַלּוֹקָה⁴⁵. אָבֵל הַמִּתְנָה, שְׂאִין שֵׁם תְּנָאי זֶה - אֵינוֹ גּוֹבֵה מִשְׁבַּח שְׁהִשְׁבִּיחָה בְּהוֹצָאתוֹ בְּלֹוֹם.

(38) ב"מ טו. (39) בגמרא שם, אמר רבא סתם שאין בעל-חוב גובה את השבח ממתנה, וכתב הר"ף שם: "ומסתברא דהאי שבחא דלא גבי ממתנה - שבחא דאתי מחמת הוצאה הוא, אבל שבחא דאתי ממילא טריף (מתקבל על הדעת שהשבח שאינו גובה ממתנה - שבח הבא מחמת הוצאה הוא, אבל שבח הבא מאלי - טורף)". ורבינו קיבל סברתו. והראב"ד בהשגותיו כאן מסכים לדבריו. (40) שנתבאר למעלה בהלכה א, שגובה חצי השבח אחר ניכוי ההוצאה. (41) כששבחה מחמת הוצאה. (42) נימוק זה נתבאר בגמרא, שם. (43) שבעל-חוב יקח גם השבח. (44) את התנאי הזה בשטר. (45) וכל דבר שבממון שנתקבל כמנהג קבוע - מחייב את שני הצדדים, אפילו כשלא התנו כן בפירוש. למעלה בהלכה א ביאר רבינו, למה אינו גובה את כל השבח.

ד. וְכֵן יְתוּמִים⁴⁶ שְׁהִשְׁבִּיחוּ הַנֶּכְסִים - אֵין פֶּעַל חוֹב גּוֹבֵה מִן הַשְּׁבַח בְּלֹוֹם. אָבֵל אִם שִׁבְחוּ נֶכְסִים מֵאֲלִיהֶן - גּוֹבֵה אֶת הַשְּׁבַח בְּלֹוֹ.

(46) רבינו מדמה יתומים למקבל מתנה, מפני שאין להם על מי לחזור ולגבות מה שנטל, וגם לא קיבלו תנאי שכזה. ובהגהות מיימוניות כאן אות ה כתב, שרבינו למד זה מגמרא ב"מ קי. שאלו שם: יתומים אומרים: אנו השבחנו, ובעל-חוב אומר: אביכם השביח, על מי להביא ראיה? יוצא מזה, שאין גובים משבח שהשביחו יתומים. וה'תוספות' ב"מ שם ד"ה בעל חוב, ובבכורות נב. ד"ה והאמר, כתבו שבעל-חוב גובה השבח מן היתומים, מפני שהם "כרעי דאבהוין" (ירך אביהם) וחובותיו של האב עוברים אליהם, ודחו את הראיה שהבאנו בשם הגהות מיימוניות. [במגיד-משנה כתב, שדעת הר"ף כרבינו, ולא גילה מקומו. ראה לחם-משנה כאן, וש"ך ח"מ סי' קטו ס"ק לא].

ה. פֶּעַל חוֹב שִׁטְרָף בְּחוֹבוֹ מִיַּד הַלּוֹקָה מֶה שְׂרָאוֹי לוֹ מִן הַקֶּרֶן וְחֲצֵי הַשְּׁבַח - רֹאִין הַנֶּשְׂאָר מִן הַקֶּרֶקֶע: אִם יֵשׁ בּוֹ תַעֲלָה⁴⁷ לַלּוֹקָה⁴⁸, כְּגוֹן שֶׁנֶּשְׂאָר לוֹ בַּשָּׂדֶה בֵּית תְּשַׁעָה קַבִּין⁴⁹, וּבִגְנֶה בֵּית חֲצִי קַבִּים⁵⁰ - יִשְׁתַּתְּפוּ בָּהּ שְׁנֵיהֶם⁵¹; וְאִם לֹא נֶשְׂאָר לוֹ דָּבָר שְׂאֵלוֹ יִחַלֵּק יֵהִיָּה שֵׁם כָּלֹו עֲלֵיוֹ⁵² - נוֹתֵן לוֹ פֶּעַל חוֹב אֶת דָּמְיוֹ⁵³.

(47) תועלת. (48) חלק השדה שנשאר ביד הלוקח, ראוי לעיבוד להוציא פירות. (49) אפשר לזרוע בה תשעה קבים תבואה, שהם סאה וחצי. [הקב הוא ארבעה לוגים, והלוג שש ביצים בינוניות]. (50) חלקת קרקע קטנה כזו, מספיקה לגינה. (51) כלומר, ויחלוק את השדה, ואין האחד מהם יכול לכופ את השני למכור לו את חלקו או לקנות ממנו. (52) משנה בבבא-בבא-בבא: "זה הכלל, כל שאילו יחלק ושמנו עליו - חולקין". פירוש, אם שנים שותפים בדבר אחד,

מאיר אומר: דינם כמטלטלין ומחויב שבועה, וחכמים אומרים שהם כקרקע ואין נשבעים על הקרקעות. ובגמרא שם מג. פירשו שמחלוקתם בענבים העומדים ליבצר. וכתב שם רבינו: "מחלוקת חכמים ורבי מאיר היא בענבים העומדים להיבצר (שאינם צריכים לקרקע - המפרש) והלכה כחכמים, אבל כשימסרו לו בתורת שמירה ולענין מקח וממכר ודיני ההונאה (גירסת הש"ך ח"מ סי' צה ס"ק ט) והודייה במקצת כשהיה עיקר התביעה שלא בתורת שמירה, העיקר המכוון אליו שהם במטלטלין, שכל העומד ליבצר ככצור דמי, ושמור זה הלשון". וביאר הש"ך שם שהמלה "אבל" מתפרשת כאן כמו: במה דברים אמורים (אבל זה נאמר רק), ואומר רבינו, שלא אמרו שהם כקרקע אלא כשנמסרו הפירות בתורת שמירה, אבל בענינים אחרים שמנה שם, וביניהם גם הודאה במקצת במלוה - דינם ככצורות (כנראה כוונתו שגם חכמים מודים בזה). והש"ך ממשיך ומבאר, שדבריו הם לפי שיטת רבו רבי יהוסף הלוי, הובאה ב'טור' שם שמנמק את ההבדל בין שמירה ובין דין אונאה ושבועה וכיוצא בהן, ואומר: "כאן גבי שומר לאו ככצורות דמיין, כיון דלשמירה הן כשהן מחוברין לקרקע וכו' דהא לא למיתלשינהו מסרינהו ניהליה (שהרי לא כדי לתלשם מסרם לידו, אלא לשמרם כמו שהם)". ומחדש הש"ך (שם בסי' קטו ס"ק יח), שבעל-חוב הבא לטרוף את השדה עם הפירות - יש לדונן כשומר, שהרי אינו בא לתלוש את הפירות אלא ליטלם כמו שהם, ויכול לומר ללוקח: אין זה עניןך מה אעשה עם הפירות אחר שיגיעו לידך, עכשיו אינני תולש אותם. ובהתאם לשיטה זו פסק רבינו כאן, שאפילו אינם צריכים לקרקע - דינם כקרקע. ובמכירה וכן באונאה, פסק שדינם כמטלטלין. על פירושו הנפלא הזה של הש"ך עלינו להוסיף עוד, שבהל' טוען ונטען שם התכוון רבינו להודאה במקצת במלוה ולוה, ולא בשומר. והרמב"ן חולק על רבינו, ודעתו שאם אינם צריכים כלל לקרקע - הרי הם כמטלטלין, ולא אמרו "לאו ככצורות דמיין" אלא כשהקרקע תוסיף להשביחם קצת. וכן מפרש הרמב"ן גם דעת רש"י. ורבינו זרחיה הלוי והרשב"א מרחיקים לכת וסוברים, שאפילו הצריכים לקרקע אין בעל-חוב גובה אותם בחובו אלא נוטלם ומשלם דמיהם ללוקח (מגיד-משנה).

ג. מִתְנָה³⁸ שִׁשְׁבָּחָה מִחֲמַת הוֹצָאָה - אֵין פֶּעַל חוֹב גּוֹבֵה מִשְׁבָּחָה בְּלֹוֹם, אֲלֹא רֹאִין כְּמָה הִיְתָה שְׁוֶה בַּשָּׂעַת מִתְנָה וְגוֹבֵה. וְאִם שִׁבָּחָה מֵאֲלִיהֶ - פֶּעַל חוֹב גּוֹבֵה אֶת כָּלָה³⁹. וְאִם קָבַל הַנוֹתֵן אֶחָרִיּוֹת הַמִּתְנָה - הָרִי פֶּעַל חוֹב גּוֹבֵה מִמֶּנָּה אֶת הַשְּׁבַח כְּדֶרֶךְ שְׁגוּבִין מִן הַלְקוּחוֹת⁴⁰. וְלָמָּה יִטְרֹף פֶּעַל חוֹב חֲצֵי הַשְּׁבַח מִן הַלּוֹקָה⁴¹ וְלֹא יִטְרֹף מִמֶּקְבַּל מִתְנָה בְּלֹוֹם? מִפְּנֵי⁴² שֶׁהַמּוֹכֵר כּוֹתֵב לַלּוֹקָה בַּשָּׁטֶר מְכִירָה: שְׂאִנִּי מִחֵיב לִי בְּקֶרֶן וּבְעֵמֶל שֶׁתַּעֲמַל וּבְשִׁבְחָה שֶׁתִּשְׁבִּיחַ, וְעַל אֶחָרִיּוֹת הַכֹּל; וְרָצָה הַלּוֹקָה וּקְבַל דָּבָר זֶה⁴³, שֶׁהָרִי הַלּוֹקָה יֵרֵד עַל תְּנָאי זֶה, שְׂאֵם יִלְקַח מִמֶּנּוּ הַשְּׁבַח יִחְזֹר עַל הַמּוֹכֵר. וְאֶפְּלוֹ לֹא כְּתוּב⁴⁴ - כְּבָר נוֹדַע שְׁוֶה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ג אדר - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אותו, ואם רצו - נוטלין מן הקרקע שיעור שבת שלהן.⁷²

(65) ב"מ קי: (66) השקענו הוצאות והשביחה. (67) בגמרא שם אמרו: "אומר אביכם השביח", וכן כתב גם הרי"ף שם. כנראה מסברת עצמו אמר רבינו שאפילו בטוען טענת 'שמא' מחויבים היורשים להביא ראיה שהם השביחו. (68) ואם לא הביאו ראיה, גובה המלוה את השבח. וטעמו של דבר אמרו שם בשם רבי יוחנן: שדה המושעבדת ועומדת לגוביינא, הרי היא לענין זה כאילו נכנסה כבר לרשות המלוה, ואין להוציאה מידו בלי הוכחה ברורה. לקמן יבואר, שזה נאמר בשדה אפותיקי, אבל כשלא עשאה אפותיקי - הרי היא בחזקת היתומים, ולכן על בעל-חוב להביא ראיה. (69) כשההוצאה יתירה על השבח, מובן מאליו שאינם נוטלים יותר מהשבח, וכשהשבח יתר על ההוצאה - יכול בעל-חוב לטעון: השבחתי שדה שלי ואני נוטל את השבח, ומחזיר את ההוצאה שגרמה לשבח. (70) משלם ליתומים דמים, ואינם יכולים לדרוש חלק השדה כשיעור הכסף המגיע להם. (71) נמשך גם לדין הבאת ראיה (כן משמע מלשונו של המגיד-משנה). וכן דעת הרמב"ן והרשב"א, מפני ששעבוד גרידא אינו מוציא את השדה מחזקת היתומים. (72) כלומר, כל השבח, כמבואר למעלה בה"ד, שבעל-חוב אינו גובה כלום מהשבח שהשביחו יתומים בהוצאותיהם. [במגיד-משנה מבאר, שלדעת רבינו לא אמרו נוטלים הפחות שבשניהם אלא כשהחוב הוא כנגד השדה ושבחה, אבל כשאינו גדול מן הקרן אין בעל-חוב נוטל בשבח כלום, אפילו מן שדה אפותיקי, בניגוד לשיטת הרי"ף ורב האי גאון, שגם במקרה זה נוטלים הפחות שבשניהם מפני שהוא טוען: שדה שלי השבחתי. ולשיטתם, יפה כוחו של המלוה בהשביחו יתומים מהשביח הלזה עצמו. ומובן, שאז יטענו יתומים: אבינו השביח, ואין לך יותר מערך החוב, והוא יטעון: אתם השבחתי (ראה 'בית יוסף' חו"מ סי' קטו שהשיג על המגיד-משנה)].

~ יום חמישי כ"ג אדר ~

פרק שנים ועשרים

(1) מבאר סדר גביית החוב ודיני אדרכתא ודיני טירפא ודיני שומא.

א. סדר גביית החוב כף הוא: כשיביא המלוה שטרו לבית דין ויתקדם² - אומרים ללוה: שלם. ואין יורדין לנכסיו³ תחלה עד שיתבצענו⁴. ואם טעה הדין והוריד המלוה לנכסיו לזה קדם שיתבצענו - מסלקין אותו⁵. אמר הלוה: הריני משלם, קבעו לי זמן כדי שאלוה מאחר או אמשכן⁶ או אכפר ואביא המעות - קובעין לו זמן שלשים יום, ואין מחיבין אותו לתן משכונ⁸; שאילו היו שם מטלטלים - מיד היו בית דין גובין מהם⁹. ואם רצה המלוה להחרימם על מי שיש לו מעות או מטלטלין ומפליג אותו

וכשיחלקו את הדבר לשני חלקים, יקרא כל חלק כשם הדבר השלם - אז יכול כל שותף לדרוש חלוקה ממש. ומלמדנו רבינו, שקרקע קטן מבית תשעה קבים - אינו נקרא שדה. וגינה פחותה מבית חצי קב - אינה נקראת גינה. ולמד זה ממשנה הג"ל. (53) מקור דין זה ברי"ף ב"מ טו: ושם נאמר: שקיל ליה לדמיה מבעל-חוב (לוקח דמיו מבעל-חוב). משמע שרצונו של הלוקח קובע, רצה לוקח קרקע, רצה לוקח כסף. וכן מבואר ב'טור' חו"מ סי' קטו. אולם רבינו שינה הלשון, וכתב: "נותן לו בעל-חוב את דמיו", ומשמע לכאורה שכופה את הלוקח לקבל מעות. וב'שולחן ערוך' שם ס"ב מביא דברי רבינו כלשונו כאן, והרמ"א מוסיף "אם ירצה הלוקח". ונראה שאינו חולק אלא מבאר, ומתקבל על הדעת שגם דברי רבינו יתבאר כך.

ו. היתה השדה⁵⁴ אפותיקי⁵⁵ - בעל חוב נוטל את פלה⁵⁶, ורואין חצי השבח הנשאר ללוקח⁵⁷: אם היה חצי השבח יתר על ההוצאה - נוטל ההוצאה⁵⁸ מבעל חוב⁵⁹, שהרי אומר לו בעל חוב: שדי היא שהשביחה⁶⁰, והנשאר לו⁶¹ מן השבח⁶² נוטל מן המוכר; ואם היה חצי השבח פחות מן ההוצאה - אין לו מן הטורף אלא דמי חצי השבח⁶³, וחוזר וגובה מן המוכר חצי השבח שנטרף בלבד⁶⁴.

(54) ב"מ טו. (55) כגון שאמר לוה למלוה: לא יהא לך פרעון אלא משדה זו (ראה למעלה פ"ח ה"ג). (56) עם השבח, שהרי היא כקנויה לו. והמדובר כשהשדה לפני שהשביחה אינה שוה יותר מהחוב. (57) המגיע ללוקח, כפי שנתבאר למעלה בתחילת ה"א. (58) על כל ההוצאה. משמע שבעל-חוב נוטל חצי השבח הראשון בלי ניכוי חלק ההוצאה, ובזה יפה כוח אפותיקי מכוח שעבוד רגיל. (59) ולא את חצי השבח. (60) ודין כיוור לתוך שדה חבירו והשביחה - שמחזיר לו ההוצאה בלבד. (61) ללוקח. (62) מכל השבח, אחר ניכוי ההוצאה שנטל מבעל-חוב. (63) מאותו נימוק. (64) כלומר, החצי שלא החזיר לו בעל-חוב. ובכן קיבל כל השבח. [תמיהות רבות מצאו ראשונים ואחרונים בהלכה זו, ובראשם הראב"ד בהשגותיו, ולא עלה בידם ליישבה. ומעניין שהראב"ד נמנע כאן להשתמש בסגנון השגה חריף, אלא משער שטעות סופר כאן. ונראה שבהסתמך על השערות - השמיט מרן ב'שולחן ערוך' את ההלכה הזו].

ז. בעל חוב⁶⁵ שפא לטרף מן היתומין, יתומים אומרים: אנו השפחנו⁶⁶, ובעל חוב אומר: שמא אביכם השפית⁶⁷ - על היתומים להביא ראיה⁶⁸. הביאו ראיה שהם השפיתו - שמין להן את השבח ואת ההוצאה, ונוטלין הפחות שבשניהן⁶⁹, ומעלה אותן בדמים⁷⁰. במה דברים אמורים⁷¹? בשעשה שדה זו אפותיקי; אבל אם לא עשה אפותיקי, אם רצו היתומין לסלק בעל חוב בדמים - מסלקין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(8) מטלטלין. (9) לגביית קרקע נותנים זמן, שהרי הגבייה על ידי בית דין טעונה הכרזה ושומא וזה יימשך גם כן זמן מסויים, אבל מטלטלין שמים לו מיד. (10) חרם סתם מבלי להזכיר את שם הלווה. חרם זה הוא תקנת הגאונים ולא נזכר בגמרא. (11) בית דין כותבים ייפוי כוח למלוה לתפוס שדותיו של הלווה. בעל התרומות שער ג מפרש ש"אדרכתא" הוא מלשון "דורך", שנותנים רשות למלוה להיות דורך ושליט על נכסי הלווה. ורש"י פירש: רשות לדרוף ולהשיג מלשון המקרא (שופטים כ. מג): הדריכוהו (בית יוסף חושן-משפט סי', צח). והרמ"א שם סעיף ה אומר, שמדריכים את המלוה שיגבה חובו מנכסי הלווה. נוסח האדרכתא - לקמן הלכה ו. (12) בבא קמא קיב: (13) בעדים. (14) הלווה בנכונותה של התביעה. (15) שלא נמכרו ולא נשתעבדו לאחרים. נתבאר כבר שמלוה על פה אין גובים מנכסים משועבדים.

ב. טען¹⁶ ואמר: שטר זה שנתתים בפניכם מזניף הוא, אני אביא ראיה ואבטלנו, והעד במקום פלוני, והם פלוני ופלוני¹⁷: אם נראה לדנין שיש ממש בדבריו - קובעין לו זמן¹⁸ להביא עדיו; ואם נראה להם שאינו בא אלא בפעילות דברים ובטענות של דפי - אומרים לו: שלם, ואחר כך אם יש לו ראיה יחזיר¹⁹. ואם היה המלוה אלם²⁰, ושמא אינו יכול להוציא מידו - מניחין על ידי שלישי²¹.

(16) מימרא של רבא שם. (17) רבא אמר סתם: טען הלווה אביא עדים שהשטר מזויף ולא התנה שצריך להודיע שמות העדים ומקומם. נראה שרבינו למד זה מהפסקא הראשונה של מאמר רבא: "מקיימין את השטר וכו' ואפילו עומד וצוח". פירוש, אפילו הנתבע טוען שהשטר מזויף אין שומעים לו. ורבא ממשיך ואומר, שאם טען תנו לי זמן שאברר בעדים שהשטר מזויף - נותנים לו, והרי גם ברישא המדובר כשאומר שיוכיח הזיוף, שאם לא כן הדבר פשוט, שאין כל ערך לצווחה שלו במקום עדי קיום. ולפיכך פירש רבינו את הטענה "מייתנא סהדי (אביא עדים)" כשפירש שמות ומקומם. (18) לפי ראות עיני הדיינים. ובטור חושן משפט סימן צח כתב, שנותנים לו זמן שלושים יום. (19) יחזיר לו המלוה מעותיו. (20) אדם תקיף. (21) ונותנים לו זמן שלושים יום (רמ"א שם סעיף ד). וכל זה כשנראה לדיינים שאין ממש בדבריו, אבל כשנראה להם שיש בהם ממש - נותנים לו זמן תשעים יום (בית יוסף שם בשם בעל התרומות שער ג). [בבעל התרומות (ויניציאה תקסט) שער ג חלק ז אות ד כתוב, שבמלוה גבר אלים דוחים כתיבת אדרכתא עד שנים עשר חודש כפי מעשה של רבינא בבבא קמא שם. אמנם הסגנון לא ברור כל כך ואפשר שהכוונה לעניין הודעה ללווה (ראה לקמן הלכה ד והלכה ה)].

ג. קבעו²² לו זמן להביא ראיה ולבטל השטר²³, והגיע הזמן ולא בא - ממתינין לו שני וחמישי ושני²⁴. לא בא - פותבין עליו פתיחא²⁵ ומשמתין²⁶

בדברים - הרי זה מחרימם¹⁰. ואין מחיבין הלוה להביא ערב עד שימתן. שלמו השלשים ולא הביא - בית דין פותבין אדרכתא¹¹. וכן אם אמר בפתחלה פשתבעו: איני משלם - פותבין אדרכתא על נכסיו מיד¹², ואין קובעין לו זמן. וכן אם אין שם אלא מלוה על פה¹³ או שהודה¹⁴ - פותבין אדרכתא על נכסיו בני חורין¹⁵ שיש לו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כר נבית החוב כך הוא"

"אין יורדין לנכסיו תחילה עד שיתבענו, ואם טעה הדיין... מסלקין אותו"

ידועה דרשת חז"ל על הפסוק "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל" מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות. ומפורש בגמרא בבא-בטרא "מאי דכתיב מלוה ה' חונן דל, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כביכול, "עבד לזה לאיש מלוה". ובשו"ע אדמו"ר הזקן כתב שזה עיקר באמונה "בשגם אנו מאמינים בני מאמינים שהצדקה אינה אלא הלוואה לקב"ה כדכתיב מלוה ה' חונן דל, וגמולו ישלם לו בכפליים בעולם הזה.

וסדר גביית החוב כך הוא: שצריך שיתבענו תחילה, שלאחרי כל הכוונות שבגלות, צריכים ישראל לתבוע את ביטול הגלות בפשטות, ובלשון הכתוב "עד מתי אלקים יחרף צר" "אשר חרפו עקבות משיחך".

ואין צורך להאריך ולבאר גודל ההכרח, שהרי זהו עניין הנוגע לכל אחד ואחד מישראל ונוגע גם לקב"ה בעצמו שהרי "שכינתא בגלותא" וגאולת השכינה תלויה בגאולתם של ישראל, שנאמר "ושב ה' אלקיך את שבותך" ופירש רש"י, שהיה לו לכתוב והשיב, אלא כיון שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו".

הדבר היחיד שמעכב עדיין את הגאולה הוא שכל בני ישראל יבקשו ויידרשו ויתבעו מהקב"ה להביא את הגאולה האמיתית והשלמה.

(על פי "זין מלכות" ספר משפטים סימן יב מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(2) בית דין יאשר חתימת העדים. (3) בית דין אינו יורד לנכסי הלווה - בין לקרקע ובין למטלטלין - כדי להגבות מהם פירעון החוב. (4) שהמלוה יבוא לבית הדין ויבקש הגבייה. (5) מרחיקים את המלוה מאותם הנכסים. בבבא בתרא קעד. מסופר מעשה שהיה וסילקו רב חנין. ונימקו שם: שנכסי הלווה דינם כערב ואין גובים מן הערב תחילה (לפני שתבע את הלווה עצמו). (6) מקור הדינים שבהלכה זו בתשובות הרי"ף (מגיד משנה). (7) קרקע שלי.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובבטל השטר, ולא ימצא מה יטל. ואפלו היה למלוה קרקע³⁹, שמא תכסיה⁴⁰ או תשתדף⁴¹.

(37) בבא קמא שם. (38) ואינו מתחצף לסרב לפקודת בית הדין. (39) ויוכל לגבות ממנה. (40) תחש ולא תוציא פירות. (41) תתייבש ברוח מדבר עז (מלשון המקרא - בראשית מא, ו - ו - ושדופות קדים). בהלכה הקודמת באומר איני בא לבית דין אמרנו שכותבים אדרכתא גם על מטלטלין ואין חוששים שמא יאכלם המלוה, משום שאין עושים תקנה לטובת סרבנים מתחצפים.

ו. פיצד פותבין האדרכתא? אם לנכסים בני חורין הורידהו - אומרים⁴²: איש פלוני נתחייב לפלוני בדין כך וכך, ולא נתן לו מעצמו, וכתבנו לו אדרכתא זו על שדה פלונית שלו. ואחר כך שמין לו שלשה⁴³ מאותה שדה כנגד חובו⁴⁴. ומכריזין עליה⁴⁵ כפי מה שיראו⁴⁶, עד שיפקדו המוסיפין. ומורידין אותו בחובו לחלק ששמו אותו⁴⁷. וקורעין שטר החוב⁴⁸, אם היה שם שטר. ואם לא היה לו נכסים בני חורין - פותבין האדרכתא כך: איש פלוני נתחייב לפלוני כך וכך בשטר חוב שיש בידו, ולא נתן לו חובו, ולא מצאנו לו נכסים בני חורין, וכבר קרענו לשטר⁴⁹ שהיה לו עליו, ונתנו לפלוני רשות לדרש ולחקר ולהיות ידו נטויה על פל הנכסים שימצאו לו, וכל קרקעות שמכר מזמן פלוני⁵⁰ והלאה יש לו להפטר לגבות חובו מן הכל.

(42) כותבים בשטר. (43) בני אדם בקיאים במחירי קרקע. (44) קובעים שטח הקרקע שערכו שווה לסכום החוב. (45) מכריזים ומפרסמים ששדה זו עומדת למכירה, אולי יבואו קונים ויסיפו על השומא. (46) בהלכה ט יתבאר, שבנכסים משועבדים מכריזים שלושים יום, ומשמיענו רבינו כאן שבנכסים בני חורין אין זמן קצוב אלא הדיינים קובעים בכל מקרה ומקרה מתי פסקו הסיכויים שיבואו קונים חדשים ויסיפו על המקח. (47) כלומר, אם לא באו קונים במחיר ששמו שלושת הבקאים - נותנים הדיינים למלוה את החלק ששמו ובוזה נפרע כל החוב, ואם נמצאו קונים כפי השומא או למעלה מן השומא מוכרים להם את השדה ומשלמים למלוה את חובו, והיתר - כשהוסיפו על השומא - לבעל השדה (מגיד משנה). (48) בבא בתרא קסט. כדי שלא יפנה המלוה לבית דין אחר ויתבע החוב פעם שנייה. (49) שם. (50) מזמן הכתוב בשטר.

ז. ואחר שפותבין אדרכתא זו, הולך המלוה ומחפש. אם מצא לו נכסים בני חורין - שמין לו מהן. מצא לו נכסים משעבדין מאחר זמן שטרו - טורף מהן⁵¹. וקורעין שטר האדרכתא⁵², וכותבין לו שטר הטרפא.

(51) המונח "טורף" מגדיר גביית קרקע מייד הלוקח מן

אותו, וממתינין לו והוא בנדידו תשעים יום²⁷: שלשים ראשונים - שמא טורח ללוות; אמצעים - שמא הוא טורח למכור²⁸; אחרונים - שמא הלוקח ממנו טורח להביא מעות. שלמו תשעים יום ולא בא - בית דין פותבין לו אדרכתא על נכסיו, ומתידין לו נדידו.

(22) בבא קמא שם. (23) המדובר כשיש ממש בדבריו ובעל החוב אינו אדם תקיף. (24) בתי דין יושבים ביום שני וחמישי בשבוע. ממתנים ללוה שלוש ישיבות שמא יבוא וישלם. (25) שם. רש"י מפרש: שטר שמתא (נידוי). ונראה שגם רבינו התכוון לכך (ראה פרק כ"ה מהלכות סנהדרין הלכה ה). (26) נידוי ושמתא היינו הך ודיניהם מבוארים בהלכות תלמוד תורה פרק ז. (27) גמרא שם. (28) כשלא מצא ללוות הוא מחפש קונה לקרקעותיו.

ד. אין פותבין²⁹ אדרכתא עד ששולחין ומודיעין לו. והוא שיהיה קרוב לבית דין מהלך שני ימים³⁰ או פחות; יתר על זה³¹ - אין צריכין להודיעו³². במה דברים אמורים? כשהיה כל התשעים יום נשטמ³³ ואומר: עתה אביא ראיה ואבטל השטר; אבל אמר: איני בא לבית דין - מיד פותבין אדרכתא על נכסיו, בין על הקרקעות בין על המטלטלין³⁴. וכן אם היה השטר על הפקדון³⁵ - אין ממתינין לו תשעים יום, אלא פותבין אדרכתא על נכסיו מיד³⁶.

(29) שם. (30) בגמרא מפרש, כדי שהשליח יספיק ללכת ולהודיע ללוה, שבית דין החליט לכתוב אדרכתא ויוכל לבוא לישיבה הקרובה של בית הדין ויסדר טענותיו, אם יש לו מה לטעון או ישלם. (31) כשהלוה נמצא במקום רחוק יותר ממהלך שני ימים. (32) מכיוון שהמתינו לו כבר תשעים יום ולא בא. [בגמרא שם אמרו, שרבינא עשה מעשה במלוה גבר אלים, שקשה להוציא מידו והאריך זמן ההודעה עד שנים עשר חודש. ופליאה היא, שרבינא השמיט לגמרי דין גבר אלים לעניין הודעה]. (33) משתמט ודוחה מיום ליום ואינו מתנגד בגלוי לצו בית הדין. (34) ראה הלכה ה. (35) נתבע להחזיר דבר שהופקד אצלו. (36) הלוואה ניתנה להוצאה ואפשר שאין ללוה מעות לשלם, ולפיכך נותנים לו זמן לטרוח ולמצוא כסף בהלוואה או על ידי מכירת נכסים. אבל פיקדון, ניתן לשמירה ואסור לנפקד להשתמש בו, ועליו להחזירו מייד כשהמפקד בא ותובע. ואם הוא טוען: אינני זוכר היכן הנחתי פקדונך דינו כפושע וחייב לשלם מייד, כמבואר בהלכות שאלה ופיקדון פרק ד הלכה ז.

ה. זה שאמרנו, שאם לא בא פסוף התשעים פותבין אדרכתא - על הקרקעות; אבל על המטלטלין³⁷, אפלו אחר תשעים יום, כל זמן שהוא אומר: עתה אביא ראיה ואבטל השטר³⁸ - אין מורידין המלוה למטלטלין, שמא יאכל אותם, ויביא זה ראיה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנתנו לו הדיינים, אולם רבינו לא כתב כלל שכותבים שטר שומא, והמגיד משנה מסופק אם כותבים בכלל שטר שומא בפני עצמו, או כוללים עניין השומא בשטר ההורדה. בטור חושן משפט סימן קג מביא נוסח מפורט של שטר הורדה וממנו יוצא שלא כתבו שטר שומא לפני כן.

יב. וּמֵאִימְתִי⁶⁵ אוֹכֵל הַטּוֹרֶף פְּרוֹת שָׂדֶה זֶה?
מְשִׁיפֶסְקוֹ יְמֵי הַהִכְרָזָה⁶⁶.

(65) בבא מציעא לה: (66) כרבא שם, משום שרבא הוא אחרון, והלכה כאחרונים (מגיד משנה. ומדבריו יוצא, שהלכה ככתראי אפילו בתלמיד נגד הרב. שהרי רבא חולק בזה על רבה רבו).

יג. כָּל אֲדָרְכָתָא⁶⁷ שְׁאִין כְּתוּב בָּהּ: קִרְעָנוּהוּ לְשֹׁטֵר הַהֲלוֹאָה - אֵינָה אֲדָרְכָתָא⁶⁸. וְכָל טְרָפָא שְׁאִין כְּתוּב בָּהּ: קִרְעָנוּהָ לְאֲדָרְכָתָא - אֵינָה טְרָפָא. וְכָל שׁוּמָא⁶⁹ דְּלֹא כְּתוּב בָּהּ: קִרְעָנוּהָ לְטְרָפָא - אֵינָה שׁוּמָא.

(67) בבא בתרא קסט. (68) שאם לא קרעו את השטר יוכל המלוה ללכת לבית דין אחר ולגבות פעם שנייה. (69) ראה למעלה הלכה י"א. מובן, שלדעת האומרים שאין כותבים שטר שומא בפני עצמו אלא כוללים את השומא בשטר ההורדה - הכוונה כאן לשטר הורדה.

יד. שְׁלִשָּׁה⁷⁰ שְׁיָרְדוּ לְשׁוֹם, אֶחָד אוֹמֵר בְּמִנְהָ⁷¹ וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּמֵאֲתַיִם, אוֹ אֶחָד אוֹמֵר בְּמֵאֲתַיִם וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּמִנְהָ - בָּטֹל יִחִיד בְּמַעֲוִט⁷². אֶחָד אוֹמֵר בְּמִנְהָ, וְאֶחָד אוֹמֵר בְּשִׁמּוֹנִים, וְאֶחָד אוֹמֵר בְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים - נִדּוֹן בְּמֵאָה⁷³. אֶחָד אוֹמֵר בְּמֵאָה, וְאֶחָד אוֹמֵר תְּשָׁעִים, וְאֶחָד אוֹמֵר מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים - נִדּוֹן בְּמֵאָה וְעֶשְׂרֵה⁷⁴. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה שְׁמִין בִּיגִינָה.

(70) בבא בתרא קז. (71) השדה שווה מאה דינרים. (72) מקבלים שומת השניים. (73) ההפרש שבין 80 ל- 120 הוא 40 ובכן מוסיפים 20 על השמונים וגורעים 20 מה-120 ויוצא לך ממוצע של מאה. פסק כתנא קמא שם. (74) כפי החשבון בבבא הקודמת.

טו. בֵּית דִּין שֶׁשְׁמוֹ לְטוֹרֶף בְּנִכְסֵי לוֹקָח, וְטָעוּ בְּכָל שָׂהוּא - מִכֶּרֶן בָּטֹל⁷⁵; שְׁהָרִי הֵן בְּשִׁלִּית לְטוֹרֶף וְלִלְוִיָּהּ, וְיֵשׁ לָהֶן רִשּׁוֹת לְתֵקֶן אֲבָל לֹא לְעִוָּת⁷⁶, בְּשִׁלִּית⁷⁷. וְכָל הַמּוֹרִים פְּזָה הוֹרוּ.

(75) תשובת הרי"ף הובאה במגיד משנה כאן. ואין זה דומה לשום היתומים שאמרנו (למעלה פרק י"ב הלכה י"א) שבפחות משותת מחרם קיים, משום שיתומים חייבים לשלם חוב אביהם ואומרים להם, אם אינכם רוצים בשומא היה עליכם להשתדל ולפרוע במזומנים ולפיכך הדיינים עושים על דעת עצמם ואינם שלוחים של היתומים. וכן הדין גם כשגובים מהלוה עצמו, אבל על הלוקח אין להטיל טירחא לפריעת החוב ולכן רואים את הדיינים כשלוחים בלבד ולא כמטילים מרותם כמזומנים.

הלוה (ראה מגיד משנה). (52) שם. מאותו הנימוק שאמרנו בקריעת השטר.

ח. בִּיצֵד כּוֹתְבִין? אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי זָכָה בְּדִין לְטָרֶף בַּחוּב שְׁפְלוֹנִי חֵיב לוֹ, שָׂהוּא בָּךְ וְכָךְ, מְשִׁדָּה פְּלוֹנִית שְׁלָקָה פְּלוֹנִי בָּךְ וְכָךְ מִזְמֵן פְּלוֹנִי. וְכִכְר קִרְעָנוּ הָאֲדָרְכָתָא⁵³ שְׁהִיתָה בִּידוֹ, וְהִרְשִׁינוּהוּ לְטָרֶף מִזָּה בָּךְ וְכָךְ.

(53) בספרים שבידינו (בבא בתרא קסט). גירסא אחרת ולפיה טירפא קודמת לאדרכתא.

ט. וְאַחֵר שְׁכּוֹתְבִין הַטְרָפָא לְטָרֶף, מוֹרִידִין שְׁלִשָּׁה בְּקִיָּאִין לְאוֹתָהּ שָׂדֶה, וְשְׁמִין לוֹ מִמֶּנָּה⁵⁴ כְּשֶׁעוֹר חוּבוֹ כְּפִי מַה שְׂרָאוֹי לוֹ מִן הַקֶּרֶן וְחֲצִי הַשְּׂבַח, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוֹ⁵⁵. וּמְכַרְיִין עָלֶיהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם⁵⁶, כְּדֶרֶךְ שְׁמִכְרִיזִין עַל נִכְסֵי יְתוּמִים.

(54) כפי שנתבאר בהלכה ו' בדין בני חורין. (55) למעלה פרק כ"א הלכה א. (56) בערכין כא: שנינו: "שום היתומים שלושים יום", פירוש, כשבית דין עומדים להגבות לבעל חוב נכסי יתומים צריך להכריז עליהם שלושים יום רצופים בבוקר ובערב, בשעה שבני אדם יוצאים למלאכתם ובשעה שהם חוזרים. וסובר רבינו שהוא הדין בנכסים משועבדים, אבל בנכסים בני חורין והלוה בחיים אין קצבה לזמן ההכרזה, והדיינים קובעים זמן כפי ראות עיניהם, כמבואר למעלה הלכה ו'. ונבבית יוסף חושן משפט סימן קג כתב בשם בעל התרומות שער ג שגם בבני חורין מכריזים שלושים יום].

י. וְאַחֵר בָּךְ מְשִׁבְעִין אֶת הַלֹּה שְׁאִין לוֹ כְּלוּם⁵⁷, כְּתִקְנַת הַגָּאוֹנִים, אִם הִיָּה הַלֹּה עִמָּנוּ בְּמִדְיָנָה. וּמְשִׁבְעִין אֶת הַטּוֹרֶף⁵⁸ בְּנִקִּיטַת הַכֶּפֶץ⁵⁹ שֶׁלֹּא נִפְרַע חוּב זֶה, וְלֹא מִחֻלוֹ, וְלֹא מִכְרָו לְאַחֵר⁶⁰. וְאַחֵר בָּךְ מוֹרִידִין אוֹתוֹ⁶¹ לְנִכְסֵי הַלוֹקָח בְּשׁוּמָא שְׁלֹשִׁים⁶², וְכוֹתְבִין הוֹרְדָּה.

(57) שאם יש לו נכסים - בין קרקע ובין מטלטלין - אין גובים מלקוחות. (58) משנה כתובות פז. (59) של מצוה, כדין כל הנשבעים ונטולים. (60) שבועה זו היא תקנת חכמי המשנה הקדמונים. (61) אם לא נמצאו קונים במחיר גבוה משומת הבקאים, ואם ישנם כאלה אין כופים את המלוה לקבל חלק מהקרקע לפי המחיר הגבוה אלא מוכרים את הקרקע ומשלמים לו חובו, והיתר לבעל הקרקע. (62) כפי מה ששמו הבקאים בשבילו.

יא. וְכִיצַד כּוֹתְבִין⁶³? אַחֵר שֶׁשְׁמֵנוּ לְפְלוֹנִי בְּשׁוּמָא שְׁהִיתָה בִּידוֹ⁶⁴, וְהִכְרָזָנוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם פְּרָאוֹי, וְהִשְׁבַּעְנוּ אֶת זֶה הַטּוֹרֶף וְאֶת פְּעַל חוּב, הוֹרְדָנוּהוּ לְשָׂדֶה פְּלוֹנִית לְהִיּוֹת מְשִׁתְּמָשׁ בָּהּ כְּדֶרֶךְ שְׁמִשְׁתְּמָשׁ אָדָם בְּקִינָיו.

(63) שטר ההורדה. (64) נראה שהכוונה לשטר שומא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עומד במקום אביו ומטלות עליו כל התחייבויותיו, וגם לא שייך כאן הנימוק, שירד לקרקע ולא למעות, שהרי הירושה באה לידו ממילא. ורבינו כתב בפירוש "מת והורישא". (85 שם. 86) פנוייה, שהלוותה מעותיה. (87) אחר שנכנסה הקרקע לרשותה ועברו נכסיה לרשות בעלה. [רש"י שם מפרש שהמדובר בנכסי מלוג (נכסים שלא שמאה לבעלה בנידונייתה כנכסי צאן ברזל) שהם קנויים לו על פי התנאים המבוארים בהלכות אישות פרק ט"ז שיאכל פירותיהם והגוף יישאר רכוש, ומתה האשה, וירש גם גוף נכסיה. ונראה שגם רבינו סובר שהמדובר בנכסי מלוג ומתה האשה, שהרי נכסי צאן ברזל הם כקנויים לו ממש בחיי האשה ואין אנו צריכים כלל להנימוק "בעל בנכסי אשתו כלוקח הוא", שהוא מתקנת אושא (ראה גמרא שם). (88) לפירעון חוב שהיו לאחרים עליה. (89) שם אמרו, שהסנהדרין שנתכנסו באושא אחר גלגל מירושלים ומיבנה התקינו, שהבעל שירש נכסי מלוג של אשתו דינו כלוקח את הנכסים ממנה ואם מכרתם לאחרים לפני שמתה - הוא מוציא מידם כלוקח ראשון. (90) את הקרקע שגבתה כבעלת חוב. (91) אם בעל חוב גבה שדה שלה אין בעלה יכול לפדות השדה מייד בעל החוב. בדין אינו מחזיר אין אנו צריכים להנימוק שבעל כלוקח, שהרי לפי דעת רבינו אפילו הוא כיוורש גם כן אינו מחזיר, כמבואר בבבא הקודמת, ובא רק לנמק למה אין מחזירים לו אף על פי שמחזירים ליוורש כמבואר בהלכה טז (וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל לוקח. ראה בית יוסף שם ובבדק הבית שלו).

פֶּרֶק שְׁלִשָּׁה וְעֶשְׂרִים

(1) מבאר דין שטרי חוב המוקדמים או מאוחרים, ודין שטרי מקח וממכר מאוחרים, ודין מי שבא ואמר אבד שטר חובי, ושאין כותבים שני שטרות על שדה אחת, ודין אבד שטר המכר, ודין מי שאינו יודע לכתוב ולקרוא אם מותר לחתום על שטר, ודין מי שנמחק שטר חובו, ודין שטר חוב שנקרע, ודין מבקש להחליף שטר חוב של מאה וליתן לו שני שטרות בני חמישים או להיפך, ודין הוציא שטר חוב במאה ואמר קרעוהו וכתבו לי שטר אחר בחמישים.

א. שְׁטְרֵי חוֹב² הַמְּקֻדָּמִים³ - פְּסוּלִין⁴; שְׁטְרֵי טוֹרָף בָּהֶן לְקוּחוֹת שְׁלֵא פְדִין. וּלְפִיכֶךָ קָנְסוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים, וְלֹא יִגְבֶּה בְּשֹׁטֶר מְקָדֵם אֶלָּא מִבְּנֵי חוֹרִין⁵, גִּזְרָה שְׁמָא יִטְרֹף בּוֹ מִזְמַן רֵאשׁוֹן שְׁהִקְדִּימִי⁶.

(2) משנה שביעית פ"ח, ה. (3) הזמן הכתוב בהם הוא מוקדם מזמן ההלוואה, כגון לזה בתשרי וכתוב בו ניסן של אשתקד. (4) אין גובים בהם מן הלקוחות כלל, אפילו מיום ההלוואה. (5) פסק כר"ף ב"מ עב. וב'תוספות' שם ד"ה שטר, כתבו שהשטר פסול לגמרי - ודינו כמלוה על-פה, שהלווה יכול לטעון פרעת. (6) בבבא-מציעא עב. שאלו למה אין גובים מלקוחות שקנו אחר זמן ההלוואה? ומבאר רבי יוחנן: "גזירה שמא יגבה מזמן ראשון". בגמרא שם משמע, שגזירה וקנס שני דברים הם, וגזירה זו נאמרה לפי דעת חכמים, שאין קונסים היתר מפני האיסור. ותמורה קצת,

(76) לקלקל. (77) כדין שליח שאינו פועל בתוקף כוח דיינות שנתבאר בהלכות מכירה פרק י"ג הלכה ט שאם טעה בכל שהוא מכרו בטל (על פי מגיד משנה וכסף משנה. וגם הסמ"ע סימן קג סעיף קטן ו קיבל פירושם. ובטורי זהב שם מפרש, שלא אמרו מכרם קיים אלא ביתומים בלבד, משום שהם בפיקוחו של בית דין ולכן יד הדיינים כיד היתומים עצמם, אבל בבעל חוב - בין כשהוא גובה מבני חורין בין ממשועבדים - הדיינים כשלוחים).

טז. בֵּית דִּין⁷⁸ שִׁשְׁמוֹ לְבַעַל חוֹב, בֵּין בְּנִכְסֵי לֵוָּה בֵּין בְּמִשְׁעָבְדֵין שְׂבִיד הַלּוֹקָח, וְלֹאֲחֵר זְמַן הַשִּׁנְיָה יָדוּ שָׁל לֵוָּה אוֹ שָׁל נִטְרָף אוֹ שָׁל יוֹרְשִׁיָּהּ, וְהִבְיֵאוּ לְבַעַל חוֹב אֶת מְעוּתוֹ - מִסְּלָקִין אוֹתוֹ⁷⁹ מֵאוֹתָהּ קָרְקַע⁸⁰; שֶׁהַשּׂוֹמָא חוֹזֶרֶת לְבַעְלִים לְעוֹלָם, מִשּׁוּם שְׁנֵאֲמַר: וְעֵשִׂיתָ הַיֶּשֶׁר וְהַטּוֹב.

(78) בבא מציעא לה. (79) שם: "הילכתא שומא הדרא (חוזרת) לעולם". בגמרא המדובר בגובה מן הלווה עצמו ורבינו למד ממעשה "תרי אפדני" בכתובות צא: שהוא הדין בטורף מלוקח. [הטור חושן משפט סימן קג כותב שהרא"ש חולק בטורף מלוקח ופסק שבלוקח לא שייך ועשית הישר והטוב, משום שידע שהשדה משועבדת ואף על פי כן קנאה ונכנס בשעבוד המלוה וסמך על זה, שאם יטרפו ממנו יחזיר לו המוכר את מעותיו - והרי קיבלן]. (80) קרקע דווקא, אבל שומת מטלטלין אינה חוזרת (נימוקי יוסף בבא מציעא שם בשם הר"ן והרמב"ן והרשב"א). [בכסף משנה בשם הר"ן מדייק מלשון "מסלקים", שבעל החוב אינו צריך לכתוב שטר מכר ללוקח כשהוא מחזיר לו את הקרקע. והרמב"ן חולק ומצריך שטר מכר].

יז. קָרְקַע⁸¹ שִׁשְׁמוֹ אוֹתָהּ לְבַעַל חוֹב, וְאֲחֵר כֶּךָ שְׁמוֹהָ בֵּית דִּין לְבַעַל חוֹב שָׁל זֶה הַמְּלוֹה⁸² - הָרִי זוֹ חוֹזֶרֶת; לֹא יֵהָא פָחוּ גְדוֹל מִפְּנֵי בַעַל חוֹב הָרֵאשׁוֹן. מְכָרָה בַעַל חוֹב אוֹ נִתְּנָה בְּמִתְּנָה, אוֹ שִׁשְׁמָה לְבַעַל חוֹב מִדְּעוּתוֹ⁸³, אוֹ שְׁמַת וְהוֹרִישָׁה - אֵינָה חוֹזֶרֶת⁸⁴. שְׁמוֹ קָרְקַע⁸⁵ לְאִשָּׁה⁸⁶ וְנִשְׁאֵת⁸⁷, אוֹ שִׁשְׁמוֹ מִמֶּנָּה⁸⁸ וְנִשְׁאֵת - בַּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ כְּלוֹקָח הוּא⁸⁹, וְלֹא מִחֲזִיר⁹⁰ וְלֹא מִחֲזִירִין לֵוָּי⁹¹.

(81) בבא מציעא שם. (82) כגון, ראובן שלוה משמעון ושמעון לוה מלוי והגבו בית דין שדה ראובן לשמעון ואחר כך הגבו בית דין אותה שדה ללוי שהוא בעל חוב של שמעון. (83) הלווה עצמו מסר את השדה למלוה לפירעון החוב מרצונו הטוב, בלי כפייה מצד בית דין. (84) שם אמרו: מכרה, נתנה והוריש - לדברי הכל אינה חוזרת. ונימוק, משום שהם לקרקע עצמה ירדו ולא כמלוה שיוורד לקרקע לשם קבלת מעותיו, ונחלקו רב אחא ורבינא בשמאה מדעתו אם זה נידון כמכר או כפירעון ההלוואה. ופסק הר"ף שם שאינה חוזרת, לקולא לטובת המחזיק בקרקע, ורבינו קיבל דעתו. [דעת הרא"ש הובאה בטור שם, שהמדובר כשהוריש בחייו, אבל בירושה לאחר מיתה - חוזרת שהבן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(11) משנה, גיטין יז. (12) ונכתב בו הזמן הנכון של אותו יום. (13) שהלילה הולך אחר היום הבא, ומפני שהחתימה גומרת - הרי זמנו מוקדם יום אחד. (14) באותו ענין, ומשום כך נתאחזה החתימה. (15) כשעשו קבלת קנין ביום, אינו צריך לומר שהשטר כשר. ואפילו אין עסוקים באותו ענין, שהרי הקנין מוציא את הקול שזה שעבד נכסיו, והמלוה גובה כדין מאותה שעה. וכשעסוקים באותו ענין, יצא הקול משעת כתיבה (רש"י שם). (16) כרבי אלעזר ברבי צדוק, שם יח.

ד. שטר¹⁷ שזמנו פתוב בשבת או בעשרה בתשרי¹⁸ - שטר מאחר הוא וכשר. ואין חוששין שפא מקדם הוא, ובאחד בשבת או באחד עשר בתשרי נכתב, אלא מעמידין השטר על חזקתו¹⁹; שהדבר ידוע הוא שאין פותבין בשבת, ולפיכך אחריו.

(17) ברייתא בבא-בתרא קעא. (18) ביום הכיפורים. וברור הדבר, שלא נכתב ביום הכתוב בו, וזמנו מוקדם או מאוחר. (19) כל שטר שעדים חתומים עליו הוא בחזקת כשרות, והבא לפסול אותו צריך להביא ראיה.

ה. פותבין²⁰ שטר ללוה אף על פי שאין המלוה עמו²¹, ואין פותבים למלוה עד שיהיה לוה עמו²². במה דברים אמורים? בשטר שיש בו קנין²⁴, שהרי משעה שקנו מדו נשתעבדו נכסיו; אבל שטר שאין בו קנין - אין פותבין אפילו ללוה עד שיהיה מלוה עמו ויתן השטר ביד המלוה בפנינו. שפא יכתב עתה ללוה ממונו בניסן, ולא ילוה ממונו עד תשרי, ונמצא המלוה טורף בשטר זה מניסן שלא בדין²⁵, שלא הגיע לידו עד תשרי.

(20) משנה, שם קסז: (21) עושים קבלת קנין על שעבוד נכסיו למלוה, וכותבים שטר ונותנים אותו ללוה, וכשימסרוהו למלוה ישתעבדו לו נכסיו מזמן הקנין. (22) אפילו אם הוא אומר לעדים: חתמו וישאר השטר בידכם עד שיבוא הלוה ויאשר את הכתוב בשטר. והטעם, שאין כותבים דבר שהוא שקר בשעת כתיבתו, וחוששים שפא יש כאן איזה ערמה (מגיד-משנה). (23) שכותבים ללוה שאין מלוה עמו. (24) כתוב בו שקנו מיד הלוה. (25) ששטר שאין בו קנין אינו משעבד נכסים אלא מזמן שהגיע ליד המלוה. פסק כרב אסי בבא-מציעא יג.

ו. עדים²⁶ שקנו מיד הלוה או המוכר וכיוצא בהן²⁷, ונתאחזה פתיבת השטר זמן מרבה: אם ידעו יום שקנו ממונו בו - פותבין בשטר זמן הקנין ואף על פי שאינו זמן חתימתו, ואין צריכין לומר²⁸: ונתאחזה פתיבת ידנו עד יום פלוני²⁹; ואם לא ידעו יום שקנו בו - פותבין זמנו של שטר משעת פתיבה. וכן³⁰ מי שנמסרה להן העדות במדינה אחת, וכתבו העדים במדינה אחרת - אין מזכירין בשטר מקום שנמסרה בו העדות, אלא מקום שכתבו בו חתימת ידן.

שרבינו משתמש כאן במושג קנס, שנאמר שם לפי דעת רבי מאיר. נרבינו בפירושו לשביעית שם מפרש "המוקדמים", כגון שלוח ראובן משמעון ממון, וכתב לו שטר ופרע את החוב וקיבל שובר והשאיר את השטר ביד שמעון, ואחר זמן לוח שנית משמעון, ואמר לו יהיה השטר הפרוע בידך לצורך החוב החדש. ולמה נכנס רבינו לפירוש מסובך כזה, ולא פירש כפשוטו? מבאר בלחם-משנה מפני שקשה היה לו, הלא העדים שחתמו על שטר שזמנו מוקדם הם פסולים לעדות, וכאילו אין כאן שטר כלל (כן הקשו הר"ש משנן שם, והרמב"ן והרשב"א, ראה מגיד-משנה), ולפיכך פירש באופן שהעדים אינם אשמים כלל. והר"ש שם מתרן שהמדובר כשהעדים נאנסו אונס נפשות להקדים הזמן. נאמרו עוד כמה ישובים, ואין כאן המקום להאריך.

ב. שטר חוב⁷ המאחר⁸ - פשרין⁹; שהרי הורע פחו של בעל השטר, שאינו טורף אלא מזמן השטר¹⁰. ואף על פי שלא פתבו בו שהוא מאחר - הרי זה פשר.

(7) שם. (8) זמנו מאוחר מזמן ההלוואה. (9) בין שכתבו בשעת ההלוואה וכתבו זמן מאוחר, בין שכתבו השטר אחר ההלוואה (רש"ם בבא-בתרא קעז:). (10) והמלוה הסכים לקיפוח זה, שהרי קיבל את השטר. [ב"טור' חו"מ סי' מג, כתב: במה דברים אמורים שמאחרים כשרים, כשעבד למלוה בשטר גם את הנכסים שיקנה מכאן ואילך, אבל אם לא כתב לו כן - פסול, שפא יקנה הלוה שדה אחר היום שלוח, ולפני הזמן הכתוב בשטר, ושדה זו לא נשתעבדה למלוה, וכשיצא מלוה שטר-חוב זה שזמנו אחר יום קניית שדה זו - יגבה אותה שלא כדין, ולפיכך שלא כתב בשטר "דאיקני" (הנכסים שאקנה) - השטר פסול, אלא-אם-כן מפורש בשטר שהוא מאוחר. ולמד דין זה ממה ששאלו (בבא-בתרא קנז:): "ואי סלקא-דעתך דאיקני קנה ומכר לא משתעבד, מאוחרין אמאי כשרין (ואם עולה על דעתך שאפילו אם התנו שהשעבוד יחול גם על הנכסים שיקנה - לא חל עליהם השעבוד, למה מאוחרים כשרים)?" ומכאן שמאחרים אינם כשרים אלא כשעבד הנכסים שיקנה. ובמגיד-משנה כאן כתב שכך היא גם דעת הר"י מיגש רבו של רבינו, ותמה על רבינו שפסק למעלה פ"ח ה"א, שאם לא התנה בפירוש, "דאיקני" אין בעל חוב טורף השדות שקנה אחר ההלוואה, ולמה סתם כאן וכתב "מאוחרים כשרים", ולא העיר שהמדובר כשכתב בשטר "דאיקני"? וב'קצות החושן' סי' מג ס"ק ד מיישב, שבגמרא שם שאלו אם נאמר שאפילו התנו "דאיקני" אין התנאי מועיל, אבל לפי ההלכה ש"דאיקני" מועיל, מסתבר ששטר מאוחר הוא כאילו התנו שהנכסים שיקנה עד הזמן הכתוב בשטר - ישתעבדו (ראה 'נתיבות' שם, וש"ך חו"מ קיב, א).

ג. שטר¹¹ שכתבוהו ביום¹², ונתתם בלילה הסמוך לו - פסול, מפני שהוא מקדם¹³. ואם היו עסוקים בענין¹⁴ עד שנכנס הלילה וחתמוהו, אף על פי שקנו ממונו בלילה¹⁵ - פשר¹⁶.

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רחוק מהמציאות. [הרמב"ן (מובא במגיד-משנה כאן) שואל למה לא עשו תקנה דומה בשטרי מקח וממכר, היינו במקרה שיחזור המוכר ויקנה השדה מיד הלוקח לפני זמנו של שטר המכר הראשון, לא יכתבו זמן בשטר המכר השני? ותרין, שאם לא יהיה זמן בשטר, יפסיד את הזכות לגבות ממנועבדים כשיטרפו בעלי-חוב של הלוקח את השדה, ועוד שמה ימכור הלוקח או יתן את השדה שנית, ויוציא זה את שטרו שיש בו זמן ויטעון שקנה את השדה לפני שחזר המוכר הראשון וקנאה, ויזכה בדין].

ח. מי שִׁמְכַר⁴¹ שָׂדֶהוּ בְּאַנְס וּמָסַר מוֹדָעָא⁴², או שִׁקְדָם וּמָכַר או נָתַן לְאַחַר קָדָם שִׁמְכַר לְאַנְס - הָרִי הַמְעוֹת שֶׁל אָנֹס אֵצֶל הַמוֹכֵר כְּמִלּוֹה עַל פֶּה, וְאִינוּ טוֹרֵף בְּשֹׁטֵר מִכָּר שִׁבְדוֹ כְּלוּם⁴³; מִפְּנֵי שֶׁאֵין דִּין שֹׁטֵר זֶה שִׁיכְתָּב, וְלֹא נִכְתָּב אֵלָּא מִפְּנֵי הָאָנֹס. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(41) מימרא של רבא, בבא-מציעא עב: (42) הודיע לשני עדים לפני המכירה, שאינו מוכר מרצונו הטוב אלא נאנס למכור (דיני מודעה נתבארו בפ"י מהלכות מכירה, ראה שם). (43) אפילו לגבי בני חורין אין לו כח של שטר, ויכול המוכר לטעון: פרעתי.

ט. אִפְשָׁר לְטוֹרֵף⁴⁴ שִׁיטְרֵף בְּלֹא שֹׁטֵר, אֲלֹא בְּעֵדוֹת עַל פֶּה. כִּיצַד? כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדוֹת שְׂוִי גְזוּלָה מֵאֲבִיו - הָרִי יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיא⁴⁵ בְּעֵדִים אֵלּוּ, וְאֵין פֶּאֶן שֹׁטֵר. וְכֵן אִם הָעֵידוֹ לוֹ שֶׁנִּגְמַר הַדִּין לְאֲבִיו לְטֹרֵף מִנְכָּסִי פְּלוּנִי בְּכָף וְכָף מִזְמָן פְּלוּנִי, וְמֵת אֲבִיו וְעַדִּין לֹא טָרֵף - הָרִי הַכֵּן טוֹרֵף בְּעֵדוֹת זֹ.

(44) ב"ב קסט. (45) מיד הלוקח מן הגזול.

י. לְפִיכָף⁴⁶ אֵין כּוֹתֵבִין שְׁנֵי שֹׁטְרֵי מִכָּר עַל שָׂדֶה אַחַת, שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה הַלּוֹקֵחַ קְנוּנִיָּא עִם בְּעַל חוֹב⁴⁷ וְיִטְרֵף שֹׁלָא בְּדִין. כִּיצַד? יָבֹא זֶה וְיִטְרֵף שָׂדֶה זֶה בְּעֵדוֹת שֶׁהָעֵידוֹ לוֹ מִחֶמֶת אֲבִיו, וְיִחְזֹר הַלּוֹקֵחַ וְיִטְרֵף בְּשֹׁטֵר הַמִּכָּר שִׁבְדוֹ מִן הַלְקוּחוֹת שֶׁלְקָחוּ אַחֲרָיו⁴⁸, וְיִקְרַע⁴⁹ שֹׁטֵר הַמִּכָּר שִׁבְדוֹ, וְיִחְזֹר בְּקְנוּנִיָּא וְיַעֲמִיד⁵⁰ בְּשָׂדֶה שֶׁנִּטְרָפָה מִמֶּנּוּ, וְיָבֹא הוּא⁵¹ שֹׁטְרָפָה בְּעֶצְמָה וְיִטְרֵף אוֹתָהּ פַּעַם אַחֶרֶת בְּעֵדוֹת עֵדִיו⁵², וְיֹצִיא הָלָה שֹׁטֵר הַמִּכָּר הַשְּׁנִי וְיִטְרֵף בּוֹ לְקוּחוֹת אַחֲרֵים⁵³ שֹׁלָא בְּדִין. אִם כֵּן, מִי שֶׁנִּגְאָבֵד לוֹ שֹׁטֵר הַמִּכָּר וְעַדִּיו קִיָּמִין, כִּיצַד יַעֲשֶׂה? יִכְתְּבוּ שֹׁטֵר שְׁנִי, וְיֹאמְרוּ בּוֹ: שֹׁטֵר זֶה אֵין גּוֹבִין בּוֹ לֹא מִנְכָּסִים מְשַׁעֲבָדִים וְלֹא מִנְכָּסִים בְּגִי חוֹרִין, וְלֹא כְּתִבְנוּהוּ אֲלֹא לְהַעֲמִיד שָׂדֶה זֶה בְּיַד פְּלוּנִי הַלּוֹקֵחַ, כְּדִי שֹׁלָא יוֹצִיָּא מִיָּדוֹ הַמוֹכֵר⁵⁴ וְלֹא יוֹרְשִׁיו.

(46) שם. (47) שהביא עדים שבית-דין נתנו רשות לאביו שמת לטרוף שדה זו שמכרה הלווה, ונתן שני שטרי מכר. (48) מן הלווה. (49) בית-דין קורעים אותו. (50) יחזיק

שם קעב. מסופר, שרבא בר רב שילא נתן הוראה כזו לכותבי שטרות. (27) כגון שטרי מתנה. (28) לכתוב בשטר. (29) ואין מקום לחשוש שמא יטרוף שלא כדין, משום שהשעבוד חל מיום הקנין, כמבואר למעלה. בגמרא שם אמרו: "שטרי אקנייתא". ומפרש רבינו חננאל: כל שטר שיש בו קנין. ורבינו קיבל שיטתו, וכן גם דעת הרשב"א (מגיד-משנה). וברשב"ם, שם מפרש שהמדובר בשטרי מכר ומתנה ולא בשטרי הלוואה, משום שאין לגבות המשועבדים לפני זמן ההלוואה, ויש לחשוש שיגבה שלא כדין. ורבינו לשיטתו, שטורף משעת הקנין. (30) הוראת רב לסופר שלו (שם). וכתב הרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן, וב"טור" חו"מ סי' מג) שיש לנסח את השטר באופן שהכתוב בו לא יהא נראה כשקר (בלשון התלמוד: מיחזי כשיקרא). ובכן כשכותבים יום הקנין, מנסחים כך: קנינו מפלוני ביום פלוני, וכתבנו וחתמנו ביום פלוני. וכשאינם זוכרים יום הקנין וכותבים יום הכתיבה, מנסחים: קנינו מפלוני, וכתבנו וחתמנו ביום פלוני, ונתנו לפלוני. ובדומה לזה מנסחים את המקום.

ז. שֹׁטְרֵי מִקָּח וּמִמְכָּר³¹ שֹׁלָא נִכְתְּבוּ בְּזִמְנָן, אֲפִלּוּ הַמְּאַחֲרִין - פְּסוּלִין; שֶׁהָרִי אִפְשָׁר לְטֹרֵף בְּהֵן שֹׁלָא בְּדִין. כִּיצַד? כְּגוֹן שֶׁחֲזַר הַמוֹכֵר וְקָנָה הַשָּׂדֶה מִיַּד הַלּוֹקֵחַ קָדָם שֶׁיִּגְיַע זְמַן הַשֹּׁטֵר הַמְּאַחֵר, וְיֹצִיא הָלָה³² הַשֹּׁטֵר הַמְּאַחֵר וְיֹאמַר: חֲזַרְתִּי וְלִקְחָתִּיהּ פַּעַם שְׁנִיָּה מִמֶּךָ, וְנִמְצָא טוֹרֵף שֹׁלָא בְּדִין³³. וְלִמָּה³⁴ לֹא נִחַשׁ כֵּן לְשֹׁטֵר חוֹב הַמְּאַחֵר, שֶׁמָּא יִפְרַעְנוּ קָדָם שֶׁיִּגְיַע זְמַנּוֹ³⁵ וְיִכְתֹּב שׁוֹבֵר³⁶, וְיִחְזֹר וְיֹצִיא הַשֹּׁטֵר הַמְּאַחֵר³⁷ וְיִטְרֵף בּוֹ שֹׁלָא בְּדִין? לְפִי שֶׁכָּל הַכּוֹתֵב שֹׁטֵר מְאַחֵר - תִּקְנָתוֹ שִׁיכְתָּב הַשׁוֹבֵר סֵתָם³⁸, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּצָּא הַשֹּׁטֵר יִשְׁפֹּר אוֹתוֹ זֶה הַשׁוֹבֵר; וְאִם לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן וְכָתֵב הַשׁוֹבֵר בְּזִמְנָן הַפְּרָעוֹן³⁹ - הוּא הַפְּסִיד עַל עֲצָמוֹ⁴⁰.

(31) מימרא של רב המנונא, שם קעא. (32) הלוקח. (33) רב המנונא עצמו מנמק כך: מסתבר, שחששו שמא יטרוף מלוקח שקנה אותה שדה אחר הזמן שכתוב בשטר המאוחר. [נתבאר כבר כמה פעמים, שהמונח "טורף" משמעותו - מוציא מיד הלוקחות]. אבל בשביל הפסדו של המוכר לא היו פוסלים כל השטרות המאוחרים, שהרי היה לו להזהר ולדרוש החזרת שטר המכר המאוחר. (34) שאלה זו וההסבר שלמטה - נאמרו בגמרא שם. (35) הזמן הכתוב בשטר. (36) יטעון שאבד השטר, ויכתוב ללווה שטר פרעון. (37) שזמנו מאוחר לזמנו של השובר. (38) בלי זמן. (39) כלומר, שרשום בו יום הפרעון הנכון. (40) ואין לפסול כל השטרות המאוחרים מפני רשלנותו של זה. לא נתבאר למה אין חוששים להפסדם של הלוקחות, שהמלוה יגבה מהם שלא כדין? ואולי חשש רחוק הוא, שהלווה יתירשל שלוש פעמים, א. יסכים לשטר מאוחר; ב. יפרע לפני זמן ההלוואה הכתוב בשטר; ג. יסכים לקבל שובר שיש בו זמן, ולא עשו חכמים תקנה לדבר שהוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סכום ההלוואה, זמן הפרעון וזמנו של הקיום. (70) ברייתא, שם קסח. (71) עדי השטר עצמם העידו בפנינו על תוכנו, ואישורו חתימתם. (72) לא מצאנו כל שינוי או פגם בעדותם. (73) כלומר, עדי השטר לא הופיעו בפני בית-דין אלא עדים אחרים שקראו את הכתוב בשטר. וחתימות העדים על השטר לא היו מקויימות בבית-הדין. (74) על חתימת עדי השטר. (75) תתקבל (על-פי מגיד-משנה).

יד. שטר חוב⁷⁶ שנתקבע⁷⁷ - פשר. נמחק או נשטש, אם רשמו נפר⁷⁸ - פשר. נקבע קרע בית דין - הרי זה פסול⁷⁹. איזהו קרע בית דין? שתי וערכב⁸⁰.

(76) שם. (77) שלא בכוונה. (78) ניכרות האותיות, ואפשר לקרוא. (79) הקרע מעיד עליו שאין לו כל תוקף. (80) לארכו ולרחבו. פסק כאביי שם נגד דעת רב יהודה. [בירושלמי גיטין אמרו: איזה קרע בית-דין? בין כתב לעדים. מפני ששיטה זו מנוגדת לשיטת הגמרא הבבלי - לא הביאה רבינו, וגם הרי"ף שהביא שתי השיטות שבבבלי, השמיט שיטה זו].

טו. מי שפרע⁸¹ מקצת חובו: אם רצה⁸² - מחליף, וכותבין לו בית דין שטר אחר בשאר החוב מזמן ראשון, אבל לא עדי השטר⁸³; ואם רצה - יכתב שובר⁸⁴.

(81) שם קע: (82) המלוה. (83) כרב הונא אמר רב, שם. (84) שם קעא: נפסקה הלכה שכותבים שובר.

טז. הבא לפרע חובו, ואמר המלוה: אבד לי השטר - הרי זה יכתב לו שובר ויפרע כל חובו. ויש ללוה להחרים סתם על מי שפוכש שטרו וטוען שפאבד. ואם טען הלוה טענת ודאי ואמר: השטר אצלו, ועתה הניחו בכיסו⁸⁵ - הורו רבותי, שישבע המלוה הסת שפאבד השטר, ואחר כך יפרע חובו ויכתב שובר.

(85) ודורש שיחזיר לו את השטר, כדי שלא יצטרך לשמור את השובר.

יז. מי שהוציא⁸⁶ שטר חוב במנה, ואמר⁸⁷: עשו לי ממנו שנים בחמשים חמשים - אין עושין⁸⁸; שזכות היא ללוה⁸⁹ להיות הפל בשטר אחד, שאם יפרענו מקצת - נמצא שטרו פגום⁹⁰. וכן⁹¹ אם הוציא שני שטרות בחמשים חמשים, ואמר: עשו לי אותן במאה - אין עושין לו, אלא עושין לו קיום לכל אחד ואחד; שזכות היא ללוה להיות שנים, שלא יכף אותו בדין בפעם אחת לגבת הכל⁹².

(86) מימרא של רבא, שם קעב. (87) לבית-דין. (88) שלא מדעת הלוה. (89) ואין להפסיד זכותו שלא בהסכמתו. (90) שטר שנפרע מקצתו - נקרא שטר פגום, ולמדנו למעלה

שנית בשדה זו בהסכמתו החשאית של בן בעל החוב שטרפה. (51) בן בעל החוב. (52) על-ידי בית-דין אחר, שאינו יודע שטרפה כבר פעם אחת. (53) שלקחו אחריו מאותו המוכר - הלווה. (54) שיכחיש ויטעון: לא מכרתיה.

יא. בשטרי החובות⁵⁵ אינו כן. אף על פי שעדין קיימין וקנו מידו, וחזר בשעתו ואמר: שטר שכתבתם לי, עתה אבד או נשרף - אין כותבין לו שטר שני, שמא פרעו או מחלו⁵⁶. ואפלו היה החוב לזמן⁵⁷. ואינו גובה בעדים אלו פלוג, אלא אם הלוי אומר: לא היו דברים מעולם⁵⁸; שזה החזק בפרן⁵⁹ בעדותו⁶⁰, כמו שיתבאר⁶¹.

(55) ברייתא, שם קסח: (56) מחל החוב ללווה, ועכשיו רוצה לחזור בו. (57) אף-על-פי שכתוב בו זמן פרעון וטרם הגיע הזמן, אין אנו סומכים על החזקה "אין אדם פורע תוך זמנו", משום ששטר שנאבד נתערער תקפו. ועוד, יש לחשוש שמא יגבה בשטר החדש ואחר-כך יוציא את השטר הישן בבית-דין אחר ויגבה שנית (מגיד-משנה בשם הרשב"א). (58) שלא לוה ולא כתב שטר. (59) נתברר שהוא שקרן. (60) של עדי השטר. (61) בפ"ו מהל' טוען ונטען, סוף ה"א. רבינו מתכוון ללמדנו, שאם טען אחר-כך: לויתי ופרעתי - אינו נאמן, מפני שהוחזק כפרן.

יב. מי שפלה⁶² שטר חובו והרי הוא הולך להמחק⁶⁴ - מעמיד עליו עדים⁶⁵, וכן לבית דין, והם⁶⁶ עושין לו קיום⁶⁷. אבל עדי השטר עצמן אין כותבין לו שטר אחר, אף על פי שנמחק בפניהם; אבל באין לבית דין, ובית דין⁶⁸ עושין לו קיום.

(62) משנה, שם קסח. (63) נתקלקל, שלט בו רקבון. (64) במשנה כתוב: "שנמחק", ומפרש רבינו "הולך להמחק", ולפי שעה אפשר עוד לקרוא את הכתוב בו. שאם נמחק ממש, כיצד יתפרש מה שאמרו במשנה: "מעמיד עליו עדים"? [רשב"ם שם מפרש שנמחק לגמרי, אלא שיש עדים היודעים מה היה כתוב בו]. (65) שיקראו את הכתוב בשטר. המדובר הוא, כשאיראפשר למלוה לבוא עכשיו לבית-דין, כדי לקבל קיום. (66) בית-הדין. (67) מאשרים בכתב את תוכן השטר הראשון. נוסח הקיום - בהלכה הבאה. וקיום זה עושים כשאין עדי השטר לפנינו. (68) ומעידים על הכתוב בשטר ועל חתימתם.

יג. כיצד מקיימין שטר זה? כותבין שטר אחר ואומרים: אנו בית דין פלוני ופלוני ופלוני, הוציא פלוני בן פלוני שטר נמחק לפנינו, וזמנו פיוס פלוני, ופלוני ופלוני עדינו⁶⁹. ואם כתבו⁷⁰: והזקנו לעדותן של עדים⁷¹ ונמצאת מכוננת⁷² - גובה בשטר זה שכתבו לו, ואין צריך קיום אחר; ואם לא כתבו כן⁷³ - צריך להביא ראיה על העדים הראשונים⁷⁴ עד שתתקיים⁷⁵ עדותן.

(69) מוכן מאליו, שכותבים גם שאר הפרטים: שם הלווה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שכן היא דעת רש"י והרמב"ן והרשב"א. ולא נתברר טעמו של רבינו שחילק בין הלוואה למכר. (5) שנפרעה כתובתה. בכל שטרות אלה, אין כל חשש לגרימת הפסד למי שהוא, מחוץ לזה שמבקש לכתוב, ואם הוא רוצה בכך אין נימוק להתנגד. (6) משום שאיש מגרש אשתו בעל-כרחו - אין כל צורך להסכמתה. (7) בגמרא ב"ב שם פירשו: "שטרי פסיקתא" פירוש, התחייבויות אבות החתן והכלה להעניק לבניהם כך וכך לנדוניא. (8) שטר שכותב בעל השדה שהוא מוסר שדהו לפלוני שיעבדה, ויקבל חלק מהיכול. כשקבע לו חלק מסוים מהיכול, כגון שליש או רביע, הרי זה אריס. ואם שכרו קבוע - כך וכך סאים לשטח מסוים, בין אם היכול יצליח ובין לא - הרי זה קבלן. (9) בעל-דין זה בורר לו דין וכן השני, וכתבים זאת בשטר. (10) בית-דין כותבים טענותיהם. במשנה, שם - כתוב: "שטרי בירורין". ובגמרא נאמרו שני פירושים: א. ברירת דינים; ב. שטר הטענות. וקבל רבינו שניהם. (11) שאין בהם חיוב לשום אדם, כגון שטרי ברירה ושטרי טענה והדומים להם. (12) שיהיו מנוסחים בדיוק קפדני. (13) שטרי הלוואה, מכר וכיוצא בהם.

ב. ומי נותן? ¹⁴ שֶׁכֶּר הַסּוֹפֵר? בְּשֹׁטְרֵי הַלּוֹאָה - הַלּוֹה נֹתֵן שֶׁכֶּר. ¹⁵ וּבְשֹׁטְרֵי מִקָּח וּמִמְכָּר - הַלּוֹקֵחַ ¹⁶ נֹתֵן שֶׁכֶּר. וְהָאִשָּׁה נֹתֶנֶת שֶׁכֶּר הַגֵּט. ¹⁷ וְהַחֲתָן נֹתֵן שֶׁכֶּר שֶׁטְרֵי הָאָרִיסִין אוֹ הַנְּשׂוּאִין. וְהַמְקַבֵּל וְכֵן הָאָרִיס אוֹ הַשֶּׁכֶּר נֹתֵן שֶׁכֶּר הַשֶּׁטְר. אֲבָל שֶׁטְר בְּרִירַת הַדִּינִין אוֹ טַעֲנוֹת בְּעָלֵי דִינֵין - שְׁנֵיהֶם נֹתְנִין שֶׁכֶּר.

(14) דינים אלה מבוארים במשנה, שם. (15) הכלל הוא: המעוניין ביותר בדבר - הוא משלם שכר הסופר, ומובן שהלווה מעוניין בהלוואה. (16) השמח כשהוא רוכש לו קרקע. (17) שם קסז: שנינו שהבעל נותן שכר הגט, ובגמרא שם נימקו: מפני שכתבה תורה: "וכתב . . . ונתן", אבל אין נוהגים כך אלא האשה נותנת, כדי להימנע מעיגון, כשלא ירצה הבעל לשלם. ב"בית יוסף" אבן-העזר סי' קכ מסתמך על סדר הגט להרא"ש, ואומר - שגם אחר התקנה, על הבעל לשלם שכר כתיבת הגט, ורק כשהוא מסרב תיקנו חכמים שהאשה תשלם, והם מקנים לבעל את דמי התשלום, כדי לקיים "וכתב ונתן", ויש כוח ביד חכמים להפקיע כספה של האשה, משום שהפקר בית-דין - הפקר. וכן פסק בשולחן ערוך, שם ס"א.

ג. אֶחָד הַשְּׁטָרוֹת הַנִּכְתָּבִין לְאֶחָד שֶׁלֹא בִּפְנֵי חֲבֵרוֹ וְאֶחָד הַשְּׁטָרוֹת שֶׁאֵין פּוֹתְבִין אוֹתָן אֲלֹא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם וּשְׁנֵיהֶן עוֹמְדִין, כְּגוֹן שֶׁטְר שְׁפּוֹתְבִין לְמַלְוָה ¹⁸ אוֹ לְלוֹקֵחַ ¹⁹ - כֵּלָּן צָרִיכִין שְׁיֵהִי הַעֲדִים מִפִּירִין הַשְּׁמוֹת שֶׁבַּשֶּׁטְר ²⁰, שֶׁזֶה הוּא פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי וְזֶה פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי; שֶׁמָּא יָבוֹאוּ שְׁנֵים וְיַעֲשׂוּ קִנְיָנָא, וְיִשְׁנִי שְׁמוֹתֵיהֶן בְּשְׁמוֹת אַחֲרִים, וְיִדּוּ זֶה לָזֶה.

(18) כשלווה עמו. (19) כשהמוכר עמו. (20) שמות

(פי"ד ה"א): הפוגם את שטרו וכו' לא יפרע אלא בשבועה. (91) רבא, שם. (92) אף-על-פי שהמלוה רשאי לתבוע בבת אחת פרעון שני השטרות, קל יהיה ללווה להשתמט ולומר אפרע לך היום שטר אחד והשני לאחר זמן, מה-שאינ-כן בשטר אחד. ואם יטעון אני פורע מחצה עכשיו ומחצה לאחר זמן - יטעון המלוה - בצדק - אינני רוצה שיהיה שטרי פגום ואתחייב שבועה.

יח. הוֹצִיאָ ⁹³ שֶׁטְר חוֹב בְּמֵאָה, וְאָמַר: קָרְעוּהוּ וְכָתְבוּ לִי שֶׁטְר אַחֵר בְּחֲמִשִּׁים ⁹⁴ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. שֶׁמָּא פָּרְעוּ הַכֹּל, וְכָתְבוּ לוֹ שׁוֹבֵר עַל שֶׁטְר שֶׁל מֵאָה; וְכִשְׁפִּיחֹזֵר וְיוֹצִיא קִיּוֹם זֶה ⁹⁵ עַל שֶׁטְר חֲמִשִּׁים, וְיוֹצִיא הַלּוֹה הַשּׁוֹבֵר - יֹאמַר לוֹ: זֶה שֶׁטְר אַחֵר הוּא ⁹⁶.

(93) מימרא של רב אשי, שם. (94) משום שנפרעת חמשים. (95) של בית-דין על חמשים. (96) שובך נוגע לשטר של מאה שפרעת, והשטר שאני מוציא עכשיו נוגע להלוואה אחרת של חמשים.

פֶּרֶק אֲרֵבֶּעָה וְעֶשְׂרִים¹

(1) מבאר שאין כותבים שטרות אלא מדעת שניהם ומי נותן השכר לסופר ויש שטרות שכותבים שלא מדעת שניהם, ודין מוחזק שמו בעיר שלושים יום ושאין עדים חותמים על השטר אלא כשהם גדולים ויודעים לקרותו וקראוהו וראש בית דין חותם על קיום השטר אף על פי שלא קראו, ודין שניים שהיו בעיר אחת ושמותיהם ושמות אביהם שווים.

א. כָּכֵר בְּאַרְנָה ², שֶׁשֶּׁטְר חוֹב שֵׁישׁ בּוֹ קִנְיָן - כּוֹתְבִין אוֹתוֹ לָלוֹה אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּלְוֶה עִמּוֹ. וְכֵן כּוֹתְבִין ³ שֶׁטְר לְמוֹכֵר אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ. וְכֵן כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר לְמַלְוֶה אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין הַלּוֹה עִמּוֹ, וְשׁוֹבֵר לְאִשָּׁה ⁴ אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּעֵלָה עִמָּה, וְגַט לְאִישׁ אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ ⁵. אֲבָל אֵין כּוֹתְבִין שֶׁטְרֵי אָרוּסִין וְנִשְׂוֹאִין ⁶, וְשֶׁטְרֵי אָרִיסוֹת וְקַבְלָנוֹת ⁷, וְשֶׁטְר בְּרִירַת הַדִּינִין ⁸ אוֹ שֶׁטְר טַעֲנוֹת בְּעָלֵי דִינֵין ⁹ וְכֵל מַעֲשֵׂה בֵּית דִּין, אֲלֹא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם. וְכֵל הַשְּׁטָרוֹת הָאֵלּוּ ¹⁰ צָרִיכִין לְהִזְהֵר בְּתַקְוָנָן ¹¹ כְּשֶׁאֵר הַשְּׁטָרוֹת ¹².

(2) בפרק הקודם ה"ה. (3) משנה בבא-בבא קסז: (4) שטר מכירה. גבי מוכר, לא התנה רבינו שכתוב בו קנין כמו שהתנה בשטר-חוב, ומשמע שכותבים אפילו כשאין בו קנין. ומשיטתו זו יוצא, שרב אסי (בבבא-מציעא יג:) שפירש משנתנו בשטרי הקנאה (שיש בהם קנין) התכוון לשטרי-חוב בלבד. [וב'טור' חו"מ סי' רלח חולק, ופוסק שאין הבדל בין שטרי חוב לשטרי מכר, משום שגם בשטר מכר חוששים, שמא יכתוב שטר בתשרי וימסרנו ללוקח בניסן, ובכסלו ימכור את השדה לאחר, ויבוא זה ויטרוף ממנו את השדה כאילו הוא לוקח ראשון. וכשיש בו קנין באמת נקנתה השדה ללוקח הראשון וכדין יטרוף. וכדבריו כתב גם המחבר בשולחן ערוך, שם. ובמגיד-משנה כתב,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שניהם. במשנתנו אמרו: "ובלבד שיהא מכיר" גבי גט ושובר. ונימקו בגמרא שם, למה צריכים להכיר שניהם, שמא יכתוב גט על שם אשה זרה שאינה אשתו, ויתנו לה ותגבה כתובתה, וכן בשובר חוששים שמא האשה כותבת את השובר על שם איש אחר שאינו בעלה, ותתן לו השובר ותפסיד אשתו כתובתה, ולפיכך צריך שיכירו את שמות שניהם. [במגיד-משנה מקשה: למה מצריך רבינו גבי שטר-חוב ומכר שיכירו שניהם? הרי אין כל חשש להפסיד למי שהוא, כשמכירים את הלווה ואת המוכר? ואין לומר שחוששים שמא יש שם עוד אדם ששמו כשמו וגם שמות אבותיהם שוים, שהרי שנינו (שם קעב.): שני יוסף בן שמעון הדריים בעיר אחת - אין מוציאים עליהם שטר-חוב (פירוש, אין גובים מהם בשטר-חוב הכתוב על שם זה), ומכל-שכן שאין מוציאים עליהם שטר מכר. ומתוך קושיא זו פסק להלכה שבמכירה והלוואה, כותבים גם כשאינם מכירים את הלווקח ואת המלוה].

ז. ראש בית דין³³ שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ עֲנֵן הַשָּׁטֶר, וְקָרָא הַשָּׁטֶר לְפָנָיו הַסּוֹפֵר שְׁלוֹ, הוֹאִיל וְהוּא מֵאֲמִין אוֹתוֹ³⁴ וְאִמְתּוֹ עֲלֵיו³⁵ - הָרִי זֶה חוֹתֶם עַל הַשָּׁטֶר אֲף עַל פִּי שְׁלֹא קָרָאָהּ הוּא בְּעַצְמוֹ. וְאֵין שְׁאָר הָעַם רִשְׁאִין לַעֲשׂוֹת בָּן³⁶, עַד שִׁיקָא הָעֵד³⁷ הַשָּׁטֶר מִלָּה בְּמִלָּה.

(33) שם אמרו, שרב נחמן חתם על שטר שקרא לפניו הסופר שלו. (34) לראש בית-הדין אימון מלא בסופר שלו. (35) הסופר מפחד מפניו ולא יעזיז לשנות. (36) שם: "ודוקא רב נחמן וספרי דיני, אבל רב נחמן וספרי אחריני, ספרי דיניא ואינש אחרינא - לא". (37) החותם על השטר.

ח. שְׁנַיִם³⁸ שֶׁהָיוּ בְּעִיר, שֵׁם כָּל אֶחָד מֵהֶן יוֹסֵף בֶּן שְׁמֻעֹן - אֵינָן יְכוּלִין לְהוֹצִיא שָׁטֶר חוּב זֶה עַל זֶה³⁹, וְלֹא אַחֵר יְכוּל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן שָׁטֶר חוּב⁴⁰, אֲלֵא אִם בֶּן בָּאוּ עַדִּי הַשָּׁטֶר בְּעַצְמָן⁴¹ וְאָמְרוּ: זֶהוּ הַשָּׁטֶר שֶׁהָעֵדְנוּ עָלָיו וְזֶהוּ שֶׁהָעֵדְנוּ לוֹ בְּהִלּוּאָהּ. וְכֵן אֵין מְגַרְשִׁין גְּשׁוּמֵיהֶן אֲלֵא זֶה בְּפָנָיו זֶה. וְכֵן אִם נִמְצָא לְאֶחָד בֵּין שְׁטָרוֹתָיו⁴² שׁוֹכֵר שֶׁשָּׁטְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף בֶּן שְׁמֻעֹן⁴³ פְּרוּעַ - שְׁטָרוֹת שֶׁהָיָה שְׁעָלָיו⁴⁴ פְּרוּעִין⁴⁵. וְכִיצַד יַעֲשֶׂה אִלּוּ שְׁשֻׁמֵּיהֶן שׁוֹיִן וְשֻׁמּוֹת אֲבִיהֶן שׁוֹיִן? וְשֶׁלֹּשׁ⁴⁶. הֵיוּ שְׁמוֹת אֲבוֹת אֲבוֹתֵיהֶן שׁוֹיִן - וְכִתְבוּ סִמְנֵיהֶן⁴⁷. הֵיוּ דוֹמִין זֶה לָזֶה בְּצֻרְתָּן - וְכִתְבוּ יְחוּסָן⁴⁸. הֵיוּ שְׁנֵיהֶם לְיֵימִים, שְׁנֵיהֶם כְּהֻנָּה - וְכִתְבוּ דוֹרוֹת⁴⁹.

(38) משנה, ב"ב קעב. (39) מפני שכותבים שטר ללווה שאין מלוה עמו (ראה ה"א), חוששים שמא בא זה ואמר כתבו לי שטר שאני רוצה ללוות מחברי כסף, ואחר-כך יוציא את השטר בבית-דין ויטעון הלוית לחברי כסף (גמרא שם קעג). ומזה יוצא, ששטר שאין בו קנין, שאמרנו בה"א שאין כותבים כשאר מלוה עמו - מוציאים זה על זה (מגיד-משנה בשם רשב"א). (40) שכל אחד יטעון: לא

שניהם. במשנתנו אמרו: "ובלבד שיהא מכיר" גבי גט ושובר. ונימקו בגמרא שם, למה צריכים להכיר שניהם, שמא יכתוב גט על שם אשה זרה שאינה אשתו, ויתנו לה ותגבה כתובתה, וכן בשובר חוששים שמא האשה כותבת את השובר על שם איש אחר שאינו בעלה, ותתן לו השובר ותפסיד אשתו כתובתה, ולפיכך צריך שיכירו את שמות שניהם. [במגיד-משנה מקשה: למה מצריך רבינו גבי שטר-חוב ומכר שיכירו שניהם? הרי אין כל חשש להפסיד למי שהוא, כשמכירים את הלווה ואת המוכר? ואין לומר שחוששים שמא יש שם עוד אדם ששמו כשמו וגם שמות אבותיהם שוים, שהרי שנינו (שם קעב.): שני יוסף בן שמעון הדריים בעיר אחת - אין מוציאים עליהם שטר-חוב (פירוש, אין גובים מהם בשטר-חוב הכתוב על שם זה), ומכל-שכן שאין מוציאים עליהם שטר מכר. ומתוך קושיא זו פסק להלכה שבמכירה והלוואה, כותבים גם כשאינם מכירים את הלווקח ואת המלוה].

ד. כָּל מִי²¹ שֶׁהָחֹזֵק שָׁמוּ בְּעִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם²² - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ שְׁמָא שֵׁם אַחֵר יֵשׁ לוֹ²³, וְהוּא שָׁנָהוּ כְּדִי לְרִמּוֹת וּלְעֲשׂוֹת קְנוּיָא; שְׁאִם אֶתָּה אוֹמֵר בֶּן - אֵין לְדַבֵּר סוּף. לְפִיכָךְ, מִי שְׁלֹא הָחֹזֵק שָׁמוּ בְּעִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְכֹא וְאָמַר: כִּתְבוּ עָלַי שָׁטֶר שְׁאֲנִי חֵיב לְפָלוּגִי אוֹ לָזֶה כֶּף וְכָף דִּינָרִין - אֵין כּוֹתְבִין לוֹ עַד שִׁיבִיא רֵאִיָּה שְׁזָה שָׁמוּ אוֹ יִחְזַק²⁴.

(21) שם קסז: (22) אדם הבא מעיר אחרת והודיע ששמו כך וכך, וקראו לו בשם זה שלשים יום. (23) אין אדם מחליף שמו זמן רב, פן יודע הדבר ויתפרסם כרמאי (רש"י שם). (24) ימתין עד שיעברו שלשים יום.

ה. כָּל שָׁטֶר²⁵ שִׁיבִיא לְפָנָיו וְיִטְעֵן הַלּוֹה וְיֹאמַר: אֲנִי חֵיב כְּלוּם, שְׁמָא רְמָא אַחֵר הָעֵלָה שָׁמוּ בְּשָׁמִי וְהוֹדָה לָזֶה; אוֹ שְׁאָמַר: לֹא לָזֶה אֲנִי חֵיב כְּלוּם אֲלֵא לְאַחֵר, וְזֶה רְמָא הוּא וְהָעֵלָה שָׁמוּ בְּשֵׁם בְּעַל חוּבִי - מֵאַחֵר שְׁלֹא הָחֹזֵק שֵׁם שְׁנַיִם שְׁשֻׁמֵּיהֶן שׁוֹיִן, אֵין חוֹשְׁשִׁין לְדַבְּרֵי; שְׁחֻזָּה הוּא, שְׁאֵין הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל הַשָּׁטֶר אֲלֵא אִם בֶּן מַפְרִיִן אִלּוּ הַנּוֹצְרִים בּוֹ²⁶. וְכֵן חֻזָּקָה שְׁאֵין חוֹתְמִין עַל הַשָּׁטֶר אֲלֵא אִם בֶּן נוֹדֵעַ לָהֶם בּוֹדָאִי שְׁאֵלּוּ שֶׁהָעֵדִי עַל עַצְמָן גְּדוּלִים²⁷ וּבְנֵי דַעַת. וְאֵין הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל הַשָּׁטֶר אֲלֵא אִם בֶּן יוֹדְעִים לְקִרְוֹת וּלְחַתָּם²⁸.

(25) שם קלח: (26) שהרי אסור להם לחתום כשאינם מכירים אותם. שם קלח: אמרו: כל שאין כותבים אל-אם-כן מכירים - אינו צריך ראיה אחרת. (27) שם קנה. "חזקה - אין העדים חותמין על השטר אל-אם-כן נעשה גדול". (28) ראה ההלכה הבאה.

ו. עֵדִים שְׁאֵין יוֹדְעִין לְחַתָּם, וְקָרְעוּ לָהֶן²⁹ נִיר חֶלֶק וְחַתְּמוּ עַל הָרְשׁוּם - מִפִּין אוֹתָן³⁰ מִפֶּת מִרְדּוּת³¹, וְהַשָּׁטֶר פְּסוּל³².

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּמִאָּה, וַיֵּשׁ לְזֶה עֵדִית וְלָזֶה עֵדִית, או לְזֶה בִּינוּנִית וְלָזֶה בִּינוּנִית, לְזֶה זְבוּרִית וְלָזֶה זְבוּרִית - אֵין נִזְקֵקִין לָהֶן, אֶלָּא כָּל אֶחָד וְאֶחָד עֹמֵד בְּשָׁלוֹם.⁵⁸ הִנֵּה לְזֶה עֵדִית⁶⁰ וּבִינוּנִית, וְלָזֶה זְבוּרִית⁶¹ - זֶה⁶² גֹּבֵה מִן הַבִּינוּנִית⁶³, וְזֶה⁶⁴ גֹּבֵה מִן הַזְבוּרִית⁶⁵.

(55) מחלוקת אדמון וחכמים, במשנה כתובות קי. ופסק כחכמים. (56) והאחד זמנו מוקדם לזמנו של השני. (57) היה לך לגבות חובך. (58) אינו גובה ואין גובים ממנו, משום שהגביה לא תשנה כלום, ואין להטריח בית-דין חנם. (59) שם מחלוקת רב נחמן ורב ששת, ופסק כרב נחמן בהתאם לכלל שבידנו: הלכה כרב נחמן בדיני (ראה לקמן הערה סד). (60) שדה משוכחת. (61) שדה גרועה. (62) בעל הזיבורית. (63) כדין כל בעל-חוב, כמבואר למעלה פי"ט ה"א. (64) בעל עידית ובינונית. (65) משום שהבינונית גובהה - היא עידית שבשדותיו, שהרי אין לו שדה יותר משוכחת, ובעל-חוב אינו גובה מעידית. בגמרא שם אמרו, שמחלוקתם היא אם סוגי השדות נקבעים לפי שדותיו של הלווה (בשלו הם שמין) או לפי המקובל בעולם (בשל עולם הם שמין). רב נחמן סובר: בשלו הם שמין, ומשום כך כשיש ללווה בינונית לפי המקובל, ואין לו יותר מעולה - הרי דינה כעידית ואין גובים ממנה אלא מן הזיבורית, ואם כן ירויח בעל הזיבורית, ומשום כך בית-דין צריכים להגבותו את המגיע לו לפי הדין. ורב ששת סובר: בשל עולם שמין, ואם-כן הבינונית שיגבה מישיכו להיות בינונית, ויגבה אותה בעל הבינונית חזרה, ולמה יטרח בית-דין שלא לצורך. [המגיד-משנה מקשה, שרבינו כאן סותר דברי עצמו בפי"ט ה"ד, שהרי כתב שם: "היו לו זיבורית ובינונית בלבד, ניזקין ובעל-חוב בבינונית". ותיירך שדעת רבינו: בשל עולם שמין, ואעפ"כ בנידון שלפנינו, ירויח בעל הזיבורית, כגון שבית-דין יגבה (יוד פתוחה) את הזיבורית לבעל העידית ובינונית, ויהיו לו מכל שלושת הסוגים, ויגבה השני את הבינונית. ומוסיף, שרבינו אינו גורס בגמרא שרב נחמן סבר בשלו הם שמין. ובכסף-משנה דוחה תירוצו, שהרי המדובר כשבאים ביחד לבית-דין (ראה גמרא שם) וברור שבי"ד לא יגבה תחילה מבעל הזיבורית, כדי להפסיד לשני, אלא יגבה מבעל הבינונית תחילה כמו שכתב הר"ן שם. והוא מתיר את הסתירה, שבפרק יט המדובר כשהיתה ללווה גם עידית, וחל השעבוד על הבינונית, ואחר-כך מכר את העידית ולכן נשאר השעבוד על הבינונית, אעפ"כ שהיא עכשיו עידית שלו. וכן ביאר רבינו בבבא-קמא ח. את הברייתא, ובחיבורו קיצר והביא לשון הברייתא - כדרכו. וכן פסק ב"טור" חו"מ סי' קב, שאם היתה לו עידית ומכרה - גובה מבינונית, ואם לאו - גובה מזיבורית משום שבשלו שמין - וכן פסק ב"שולחן ערוך" שם ס"ד].

י. הוֹצִיא שֵׁטֶר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ, וְהִלָּה⁶⁶ מוֹצִיא שֵׁטֶר שֶׁמֶכֶר לוֹ הַשְּׂדֵה⁶⁷: אִם הָיוּ בְּמָקוֹם שְׁנוֹתֵן הַלֹּקֶת הַמַּעֲוֹת וְאַחֵר כֶּף פּוֹתֵב לוֹ הַמּוֹכֵר אֶת הַשֵּׁטֶר - הָרִי שֵׁטֶר חוֹבוֹ וְזֶה גֹבֵה חוֹבוֹ. הִנֵּה זֶה בְּמִאָּה וְזֶה

אני, אלא חברי לוה. (41) ואז יש לו תוקף שטר, משום שהם רשאים גם עכשיו להוסיף שמות אבות אבותיהם, אבל אם באו עדים אחרים ואמרו יודעים אנו שזה הלווה - הרי זה כמלוה על-פה, שהרי השטר עצמו אינו מברר מי הלווה, והעדים האחרים אין להם כל קשר לשטר. (42) של לוה. (43) שלויתי ממנו כסף. (44) אם לוה משניהם, ושניהם תובעים את החוב, וכל אחד טוען: לא אני כתבתי את השובר אלא חברי. (45) הלווה יכול לטעון לכל אחד - פרעתי. ואפילו אם יתנו הרשאה אם יתנו לפרעון חובי ממנה-נפשך, ויבוא המורשה ויטעון: שלם לידי לפרעון חובי או חובו של חברי - יכול הלווה לטעון: פרעתי שניהם, ומאחד לא לקחתי שובר או נאבד, ואף-על-פי שבדרך כלל אין הלווה נאמן לטעון כך במלוה בשטר. והטעם, שהשובר מערער תוקפם של שני השטרות (ראה מגיד-משנה בשם רשב"א). [במשנה: "נמצא לאחד בין שטרותיו שטרו של יוסף בן שמעון פרוע, שטרות שניהם פרועין". ופירשו רב ירמיה ורב הושעיא, שנמצא אצל המלוה כתב, ששטר החוב של יוסף בן שמעון הלווה - הוא פרוע. והקשו בגמרא שם, הרי גם בלי כתב זה - אין מוציאים שטר חוב עליהם? ופירש רב הושעיא, שהמדובר כשהיו משולשים בשטר (נכתבו בשטרות גם שמות הדור השלישי שאינם שוים) ולא היו משולשים בשובר (ראה סוף הלכה זו). ואביי פירש כשנמצא בין שטרותיו של הלווה מיוסף בן שמעון. ורבינו העתיק כאן לפי פירושו של אביי, שהרי הוסיף את המלה: "שעלי". מובן שלהלכה מסכים רבינו גם לדעת רב הושעיא]. (46) יכתבו שמות הדור השלישי. (47) כגון: קומה גבוהה או נמוכה, שחור, לבן וכדומה. (48) כהן, לוי, ישראל. (49) מרובעים, מחומשים - עד שיגיעו לדור שאין שמותיהם שוים.

ט. הוֹצִיא עָלָיו⁵⁰ שֵׁטֶר שֶׁכָּתוּב בוֹ: אֲנִי פְּלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִי לְוִיתִי מִמֶּךָ⁵¹ מָנָה, אִף עַל פִּי שְׁאֵין בוֹ שֵׁם הַמְּלוֹה - כָּל מִי שֶׁיֵּצֵא שֵׁטֶר זֶה מִתַּחַת יָדוֹ גֹּבֵה בְּיָדוֹ⁵², וְאֵינוֹ יָכוֹל לְדַחֲתוֹ וְלֹאמַר: שֵׁל אַחֵר הוּא וְנִפְלֵל⁵³. וְכֵן⁵⁴ שְׁנֵי יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן הִדְרִין בְּעִיר אַחַת, שֶׁהוֹצִיא אֶחָד מֵהֶן שֵׁטֶר חוֹב עַל אֶחָד מִבְּנֵי הָעִיר - אֵינוֹ יָכוֹל לְדַחֲתוֹ וְלֹאמַר לוֹ: לְפָלוֹנִי שֶׁהוּא בְּשִׁמְךָ אֲנִי חַיִּב, וּמִמֶּנּוּ נִפְלַ הַשֵּׁטֶר; אֶלָּא הָרִי זֶה שֶׁיֵּצֵא מִתַּחַת יָדוֹ גֹּבֵה, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְנִפְלָה.

(50) בבא זו אינה מדברת בשני יוסף בן שמעון. (51) ולא פורש שם המלוה. שם קעב. מסופר שבא שטר כזה לבית-דינו של רב הונא. (52) מחלוקת אמוראים, ופסק כרבא - שם קעג. (53) שם קעב: "לנפילה לא חיישנין". (54) שם הוכיחו מן המשנה, שמוציאים שטר-חוב על אחרים.

י. שְׁנֵי⁵⁵ שֶׁהוֹצִיאוּ כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם שֵׁטֶר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ⁵⁶ - אֵין הָאֶחָדוֹן יָכוֹל לֹאמַר לְרֵאשׁוֹן: אֵלוֹ הֵייתִי חַיִּב לָךְ, הֵיאָף אַתָּה לָוֶה מִמֶּנִּי⁵⁷? אֶלָּא זֶה גֹּבֵה חוֹבוֹ וְזֶה גֹבֵה חוֹבוֹ.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דבית דין לא בעי (אינו צריך) קניין". ופירש רבינו שהכוונה כמו שביאר כאן, אבל כשאמר בפני בית דין - ללא כל סיבה מצד בית הדין - "אני ערב" - לא נשתעבד.

ג. המלוה את חברו על ידי ערב, אף על פי שהערב משתעבד למלוה - לא יתבע את הערב תחלה, אלא תובע את הלוה תחלה; אם לא נתן לו - חוזר אצל הערב ונפרע ממנו. במה דברים אמורים? בשאין נכסים ללוה¹⁰; אבל אם יש נכסים ללוה - לא יפרע מן הערב כלל¹¹, אלא מן הללוה. הנה הללוה אלם ואין בית דין יכולין להוציא מידו, או שלא בא לדין - הרי זה נפרע מן הערב תחלה, ואחר כך יעשה הערב דין עם הללוה; אם יכול להוציא מידו - יוציא, או ישמתוהו בית דין¹² עד שיתן לו.

9) שנינו (שם קעג): "המלוה את חברו על ידי ערב לא יפרע מן הערב" ופירשו בגמרא (שם עמוד ב): לא יפרע מן הערב תחילה. 10) רבינו מבאר מה שכתב לפני כן "ולא נתן לו" הכוונה שלא מצא נכסים לגבות מהם. 11) אפילו אם הללוה מסרב לפרוע. 12) כפי האמור למעלה פרק כ"ב הלכה ג.

ד. התנה¹³ המלוה על הערב ואמר לו: על מנת שאפרע ממי שארצה, אם יש נכסים ללוה - לא יפרע מן הערב¹⁴. אמר: על מנת שאפרע ממי שארצה תחלה¹⁵, או שהיה קבלן¹⁶ - הרי זה יתבע את הערב הנה או את הקבלן¹⁷ תחלה, ויפרע מהן אף על פי שיש נכסים¹⁸ ללוה.

13) שם קעג: 14) בטור שם כתב שדין זה שנוי במחלוקת ראשונים: דעת רבינו יהוסף הלוי, שאפילו יש ללוה נכסים גובה מן הערב תחילה, ודעת רבינו תם (ראה תוספות שם דיבור המתחיל חסורי) שאינו גובה מן הערב, אלא כשאין נכסים ללוה. [לכאורה שיטתו של רבינו נוגדת שיטת רבו הר"י הלוי, אולם לפי ביאורו של המגיד משנה כאן מתיישבים דברי רבינו גם לפי שיטת רבו. הוא (המגיד משנה) מפרש מה שכתב רבינו "אם יש נכסים ללוה" הכוונה לנכסים ידועים, אבל כשאין לו נכסים ידועים, שאפשר להיפרע מהם בלי טירחא יתירה אין הערב יכול לדחותו כשאמר אפרע ממי שארצה, וכשלא התנה כך - יכול לומר להמלוה תתבע את הללוה תחילה ואם יתחייב בדין ולא ימצא בית דין נכסים לגבות - תגבה ממנו. ויש להניח שרבינו מפרש מה שכתב רבו, שכשיש ללוה נכסים גם כן גובה מן הערב התכוון לנכסים שאינם ידועים לבית דין אפיה הם נמצאים או שנמצאים במקום רחוק וצריך לטרוח הרבה כדי לגבות מהם, אבל כשהם ידועים ממש ונמצאים במקום שיד בית דין מגיעה - גם הר"י הלוי מודה שאין נפרעים מהערב תחילה. וגירסת הספרים שבידינו (בבא בתרא שם) מסייעת לשיטת רבינו]. 15) בבבא הקודמת המדובר כשלא התנה בפירוש "תחילה" אלא "ממי שארצה". 16) בהלכה הבאה יתבאר מי קבלן ומי ערב.

הייתי חייב לך - היה לך לפרע חובך⁶⁹. אבל במקום שכותבין ואחר כך נותנין⁷⁰ - הרי שטר החוב קיים; שהרי זה אומר: מכרתי לך את השדה כדי שיהיו לך נכסים ידועים שאגבה מהן חוב שלי.

66) הלווה. 67) שהמלוה מכר לו שדה אחר זמן ההלוואה הכתוב בשטר. 68) הלוקח אומר למוכר. 69) לעכב את הכסף שבידך, ולא לכתוב לי שטר המכר. כחכמים שם נגד דעת אדמו"ן, ולפי הביאור בגמרא שם. ומובן מאליו, שזה דוקא כשזמן פרעון הכתוב בחוב קדם לשטר המכר. שאם לא קדם, כיצד יכול המוכר לעכב דמי השדה לפני זמן הפרעון (מגיד-משנה). 70) ואי-אפשר למוכר לפרוע חובו מדמי השדה, שהרי כתב כבר שטר המכר.

~ יום שישי כ"ד אדר ~

פרק חמשה ועשרים

1) מבאר דיני ערבות וקבלנות.

א. המלוה² את חברו, ואחר שהלוהו אמר לו אהד: אני ערב; או שתבע את הללוה בדין, ואמר לו אחר: הנה ואני ערב; או שהיה חונק את חברו בשוק לתן לו, ואמר לו: הנה ואני ערב - אין הערב חייב כלום³, ואפילו אמר 'אני ערב' בפני בית דין⁴. אבל אם קנו מידו שהוא ערב ממון זה - כל אלו הפנים, בין בפני בית דין בין בינו לבין המלוה, נשתעבד⁵.

2) בבא בתרא קעו: 3) משום שהמלוה נתן את הכסף על אמונתו של הללוה עצמו ולא סמך על הערב, ודיבור של הערב בלא קבלת קניין אין לו תוקף של התחייבות. 4) שלא על פי התערבות בית הדין. 5) משמע אפילו לגבות מנכסים משועבדים שלו, משום שקניין יש לו קול ומתקבל על הדעת, שהלוקח ידע ששדותיו של הערב משועבדות למלוה. וכן כתב הטור חושן משפט סימן קכט בשם רבינו מאיר הלוי. [בנימוקי יוסף בבא בתרא שם כתב, שבקניין בלי שטר אינו גובה ממשועבדים, אולם מסתימת לשונו של רבינו משמע שדעתו כדעת הרמ"ה].

ב. אמר לו⁶ בשעת מתן מעות: הלוהו ואני ערב - נשתעבד הערב⁷, ואינו צריך קנין. וכן אם בית דין עשו אותו ערב - נשתעבד, אף על פי שלא קנו מידו. כגון שהיו בית דין רוצין לגבות מן הללוה, ואמר להם: הניחוהו ואני ערב לכם. הואיל ויש לו הנאה שהאמיניהו בית דין, באותה הנהיה שעבד עצמו⁸.

6) שם. 7) משום שהמלוה הסתמך עליו ונתן את הכסף. 8) במקום שאין לערב כל הנאה אינו משעבד עצמו, אלא רוצה להציל את הללוה ממצבו הקשה בלי סיכון של הפסד ממון, אבל כשיש לו הנאה כל שהיא, אנו אומרים שקיבל על עצמו הסיכון של הפסד ממון. [בגמרא שם אמרו: "ערב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שצריך קניין, ורבינו מסביר עצמו הוסיף "וקנו מידו", משום שלא חסר ממון והבעל לא גילה כל אומן באב - אין נימוק לשעבוד בלא קניין. ובאדם אחר, אפילו קניין אינו מועיל כמו שביארנו למעלה [הראב"ד חולק ואומר שאפילו לא קנו מיד האב - נשתעבד. וזה מתאים לשיטתו שאפילו ערב כתובה זר משתעבד כשקנו מידו, ומכאן - שמה שחילקו שם בין אב לאדם מן השוק המדובר כשלא קנו מידו]. (27) שם.

ז. ראובן שמכר לשמעון שדה, ובא לוי וקבל אחריות עליו²⁸ - לא נשתעבד לוי, שזו אסמכתא היא²⁹. ואם קנו מידו שהוא ערב לשלם דמי מכר זה כל עת שיצאה שיתבענו לשמעון - הרי זה חייב³⁰. וכזה הורו רבותי.

(28) כלפי הלוקח, שאם יטרוף בעל חוב של המוכר את השדה, והמוכר לא יחזיר לו מעותיו - ישלם הוא. (29) לוי בטוח היה שלא יטרפו את השדה וסמכה דעתו שלא יצטרך לשלם (על פי פירושו של המגיד משנה). הראב"ד השיג, שהרי זה כערב בשעת מתן מעות שאינו צריך קניין, כמו שכתב רבינו בהלכה א. ובמגיד משנה מבאר, שאין לדמות ערבות של מכר לערבות הלווה, בהלוואה הערבות היא על המעות שהלווה, אבל במכר האחריות אינה חלה על דמי השדה אלא על הקרקע, שאם יטרפוהו ישלם המוכר דמיו ללוקח שקנה אותו וזכה בו, ואין להגדיר תשלום זה כהחזרת הדמים שקיבל אלא כהשלמת ההפסד, והערבות היא על תשלום זה שנתחייב בו המוכר בשעה שטרפו את הקרקע, ולפיכך אין כאן ערבות בשעת מתן מעות, ואפילו אם קנו מידו - לא נתחייב. כפי שנתבאר למעלה שקניין אינו מועיל באסמכתא, אלא כשהלווה על אמונתו. (30) מפני שהקניין היה בפירוש על דמי המכר הרי זה דומה להלוואה בשעת מתן מעות (לחם משנה. ראה בית יוסף חושן משפט סימן קלא סעיף י"א). [השגתו של הראב"ד וגם ביאורו של המגיד משנה מוכיחים, שהמדובר כשהערב בא בשעת מתן מעות ואפילו אם קנו מידו ואינו חייב אלא כשעשו קניין בסגנון המפורט בסוף הלכה זו].

ח. וכן הערב או הקבלן שחיבו עצמן על תנאי, אף על פי שקנו מידו - לא נשתעבד, מפני שהוא אסמכתא³¹. פיצד? בגון שאמר לו: תן לו ואני אתן לך אם יהיה כף וכו' או אם לא לא יהיה. שפל התולה שעבוד שאינו חייב בו פאם יהיה ואם לא יהיה - לא גמר והקנה קנין שלם, ולפיכך לא נשתעבד.

(31) כשתלה בפירוש את השתעבודותו בתנאי - אם יהיה או לא יהיה - הרי גילה דעתו, שקניינו אינו קניין גמור ומוחלט ולפיכך אין לקניין זה כל תוקף.

ט. שנים שלוו³² בשטר אחד או שלקחו מקח אחד, וכן השתפין שלוה אחד מהן או לקח בשתפיות - הרי הן ערבאין זה לזה³³, אף על פי שלא פרש.

(17) אף על פי שלא אמר בפירוש "תחילה". (18) אפילו ידועים ואפשר לגבות מהם.

ה. איזהו ערב¹⁹ ואיזהו קבלן? אמר לו: תן לו ואני נותן לך - זהו קבלן, שיש למלוה להפטר ממנו תחלה אף על פי שלא פרש ולא אמר: על מנת שאפרע ממך שארצה. אבל אם אמר לו: הלווה ואני ערב, הלווה ואני פורע, הלווה ואני חייב, הלווה ואני נותן, הלווה ואני קבלן, תן לו ואני קבלן, תן לו ואני פורע, תן לו ואני חייב, תן לו ואני ערב - פלן לשון ערבנות הן²⁰, ואינו תובעו תחלה, ולא נפרע ממנו במקום שיש נכסים ללוה, עד שיפרש ויאמר: ממך שארצה אפרע²¹.

(19) שם קעד. נחלקו אמוראים בזה: רבינו פסק כרבא, משום שהוא אחרון (כלל בידינו מאבוי ורבא הלכה כבתראי - כאחרונים). (20) ולפיכך לא נעשה קבלן, עד שיאמר: תן לו ואני אתן לך. (21) רוצה לומר, שאמר "תחילה" (מגיד משנה) כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

ו. ערב²² של כתבה, אף על פי שקנו מידו - פטור מלשלם; שהרי מצוה עשה²³, ולא חסר ממון²⁴. ואם היה האב ערב²⁵ לכתבת בנו, וקנו מידו - חייב²⁶. וקבלן של כתבה - חייב²⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואם היה האב ערב... וקנו מידו - חייב".

אבא לגבי בנו, משתעבד ללא קנין (כבא בתרא קעד, ב). אבל לדעת הרמב"ם כאן הוא בקנין דווקא. ומבואר ב'לקוטי תורה' שמי שהוא משורש אחד או ענף אחד, הוא ערב בעד חבירו יותר מכל ישראל שכולם ערבים זה בזה.

(על פי לקו"ש חכ"ו עמוד 150 הע' 41 מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(22) שם עמוד ב. (23) עזר לקיים הנישואין. (24) כל ערבות היא "אסמכתא" שהערב סמך שזה יפרע ולא יתבעו ממנו, אלא משום שנהנה שזה האמין לו ונתן מעות על סמך ערבותו, אנו אומרים, שמפני הנאה זו שעבד עצמו ומשום כך, כשהערב אינו גורם לחיסרון ממון, כגון בכתובה שהאשה רוצה להינשא ואפילו כשכתובתה אינה מובטחת, לא גילתה כל אומן בערב ומשום כך ערבותו נידונית כאסמכתא, אף על פי שקנו מידו, בהתאם לשיטתו בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה ז, שאסמכתא אינה מחייבת אפילו כשקנו מידו, אם לא הקנה לו מעכשיו (ראה שם גם הלכה י"ג ומגיד משנה שם). ואין זה דומה לערב שלאחר מתן מעות שהקניין מועיל אף על פי שלא על אמונתו הלווהו, משום שיש שם חיסרון כס (מגיד משנה). (25) שם: "אבא לגבי בריה שעבודי משעבד נפשיה (אב ביחס לבנו משעבד עצמו)". (26) בגמרא שם לא אמרו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָפּלוּ מִכָּר לֹא בַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אוֹ הַלֹּוֹהוּ מֵאָה אֶלֶף - נִשְׁתַּעֲבַד הָעָרֶב כָּלָּ. וַיִּרְאֶה לִי, שְׂאִין זֶה הָעָרֶב חֵיב כָּלוּם; שְׂפִינָן שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ הַדָּבָר שֶׁשְׁעָבַד עֲצָמוֹ בּוֹ - לֹא סִמְכָה דַּעְתּוֹ וְלֹא שְׁעָבַד עֲצָמוֹ.³⁹ וַדְּבָרִים שֶׁל טַעַם הֵם לְמַכִּין.

(39) ואפילו קניין אינו מועיל כמו שנתבאר למעלה הלכה ח גבי חיוב על תנאי. וכן כתב רבינו בפירוש בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה ט"ז, [רבינו נסים בסוף קידושין מביא דברי הרמב"ן בתשובה החולק על רבינו, ודעתו שאדם יכול לחייב עצמו בדבר שאינו קצוב כשקנו מידו. גם הראב"ד בהלכות מכירה (שם) השיג על רבינו וכאן נכנס לפשרה בין שתי השיטות, וסומך על אומד הדעת בכל מקרה ומקרה. ראה מגיד משנה כאן ושם וכסף משנה שם].

י. מִי שְׂאָמַר לַחֲבֵרוֹ: הַלֹּוֹהוּ וְאֲנִי עָרֶב לְגוּפוֹ שֶׁל לֹוֶה זֶה, לֹא עָרֶב לַעֲצָמוֹ שֶׁל מִמּוֹן⁴⁰, אֲלֵא כֹּל זִמָּן שֶׁתִּרְצֶה אֲבִיאָנוּ לָךְ⁴¹, וְכֵן אִם אָמַר לוֹ אַחֵר שֶׁהַלֹּוֹהוּ וְתִבְעֵוּ: הַנִּיחִיהוּ, כֹּל זִמָּן שֶׁתִּתְבַּעְנוּ אֲבִיאָנוּ לָךְ, וְקָנִי מִיָּד⁴² עַל זֶה, אִם לֹא יָבִיא זֶה הַלֹּוֹה - יֵשׁ מִן הַגָּאוֹנִים שֶׁהוֹרָה, שֶׁהוּא חֵיב לְשֵׁלֶם⁴³; וַיֵּשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאֵפְלוּ הַתְּנָה וְאָמַר: אִם לֹא אֲבִיאָנוּ אוֹ שְׁמַת אוֹ שִׁבְרָה אֶהְיָ חֵיב לְשֵׁלֶם - הֲרִי זֶה אֶסְמְכָתָא, וְלֹא נִשְׁתַּעֲבַד. וְלִזְוֶה דַּעְתִּי נוֹטָה.

(40) לא נעשה ערב לעצם פירעון החוב על ידי הלווה. (41) קיבל על עצמו רק להביא את הלווה. (42) נתבאר למעלה בהלכה א שלא בשעת מתן מעות צריך קניין. (43) במגיד משנה כתב, שזאת היא דעת רב נחשון גאון בתשובה שהובאה בטור חושן משפט סימן קט. ונראה שמקור זה נתקבל גם על דעת בית יוסף שם.

פֶּרֶק שֵׁשֶׁה וְעֶשְׂרִים

(1) מבאר דיני ערבות בשטר, ושאר דיני ערבות שלא נתבאר בפרק הקודם וכולל דין פורע חובו של חבירו שלא מדעתו.

א. הַמְלוֹהָ² אֶת חֲבֵרוֹ בַּשָּׁטֶר, וְאַחֵר שֶׁהִעֲרִיב³ הָעֲדִים בַּשָּׁטֶר בָּא עָרֶב וְעָרֶב אֶת הַמְלוֹהָ, אָף עַל פִּי שְׁקִנּוֹ מִיָּדוֹ וְנִשְׁתַּעֲבַד לְשֵׁלֶם כְּמוֹ שֶׁפָּאֲרָנוּ⁴, כְּשִׁיבֹא הַמְלוֹהָ לְהַפְרֵעַ מִנְּכָסֵי הָעָרֶב הַזֶּה - אִינוּ טוֹרֵף מִנְּכָסִים מִשְׁעָבָדִים⁵. הִזָּה הָעָרֶב בְּגוּפוֹ שֶׁל שָׁטֶר קָדֵם חֲתִימַת הָעֲדִים: אִם כְּתִבּוּ: פְּלוֹנִי עָרֶב⁷, שֶׁהֲרִי אִינוּ מְעָרֶב⁸ עִם הַמְלוֹהָ בַּמְלוֹהָ - אִינוּ גּוֹבֵה מִמֶּנּוּ מִן הַמִּשְׁעָבָדִים⁹; אֲבָל אִם כְּתִיב בַּשָּׁטֶר: פְּלוֹנִי לֹוֶה מִפְּלוֹנִי כֹּךְ וּפְלוֹנִי¹⁰ עָרֶב, שֶׁהֲרִי עָרֶב לֹוֶה עִם עָרֶב בַּשָּׁטֶר, וְקָנִי מִיָּדוֹ שֶׁל עָרֶב, וְאַחֵר כֹּךְ חֲתִמּוֹ עֲדִים בַּשָּׁטֶר - הֲרִי זֶה נִפְרָע מִנְּכָסֵי עָרֶב הַמִּשְׁעָבָדִים¹¹.

(2) משנה בבא-בטרא קעה: וגמרא שם קעו: (3) שחתמו.

(32) ירושלמי שבועות פרק ה הלכה א. (33) כל אחד דינו כלוה לגבי מחצית ההלוואה וכערב למחציתה השנייה. [בטור חושן משפט סימן עז כתב בשם רבינו, שהמלוה רשאי לגבות הכל ממי שירצה, אולם בבית יוסף שם הוכיח שגירסא משובשת נודמנה לבעל הטורים, הגירסא הנכונה היא כמו שהיא בספרים שבידינו: "נעשו ערבאים", ודינם ככל ערב שאינו גובה ממנו תחילה. וכן כתב בכסף משנה כאן].

י. שְׁנַיִם שְׁעָרֵבוּ לְאַחַד, כְּשִׁיבֹא הַמְלוֹה לְפָרַע מִן הָעָרֶב - יִפְרַע מֵאִי זֶה מִהֵן שִׁירְצָה³⁴. וְאִם לֹא הִיָּה לְאַחַד פְּדִי הַחוֹב - חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ הַשְּׂנִי בְּשָׂאֵר הַחוֹב.

(34) למד דין זה ממה שאמרו בבבא בתרא קז. "האחים שחלקו (ירושת אביהם) ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהם וכו'". הרי שהמלוה של אביהם יכול לגבות הכל מנכסי יורש אחד, אף על פי שנכסי הלווה דינם כערכים כמו שאמרו: "נכסוהי דבר אינש אינון ערבין ביה". יוצא מזה שבמקום שיש שני ערבים יכול המלוה לגבות הכל מאחד מהם. ואין זה דומה לשניים שלוו שבהלכה הקודמת, משום שאין ערבות לחצאין, אבל הלוואה אפשר שזה לוה חצי וזה חצי (מגיד משנה בשם רשב"א). [תמחה רבים על רבינו מתוספתא סוף בבא בתרא: "המלוה את חבירו על ידי שני ערבים לא יפרע מאחד מהם, ואם אמר על מנת שאפרע מאחד מהן - יפרע מאחד מהן". ובנימוקי יוסף בבא מציעא תחילת פרק ג כתב, שרבינו מפרש מה שכתבה התוספתא: "לא יפרע מאחד מהן" הכוונה שלא יפרע תחילה כלום מאחד מן הערבים אלא מן הלווה, ואם התנה שיגבה מאיזה מהם שירצה - גובה כפי תנאו (ראה למעלה הלכה ד). וכן פירש גם הרשב"א ופסק כרבינו].

יא. וְאַחַד שְׁעָרֵב לְשְׁנַיִם, כְּשִׁיפְרַע לְמְלוֹה - יוֹדִיעֵנוּ³⁵ עַל חוֹב אֵיזָה מְשִׁנִּיהֶם פּוֹרֵעַ, פְּדִי שִׁיחֹזֵר עָלֵינוּ³⁶.

(35) המלוה יודיע לערב. (36) שהערב ידע ממי לדרוש החזרת מעותיו. דין זה היא סברת עצמו.

יב. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ³⁷: עָרֶב לְפְלוֹנִי כֹּךְ וְכָךְ וְאֲנִי עָרֶב לָךְ-הֲרִי זֶה כְּמִי שְׂאָמַר לוֹ: הַלֹּוֹהוּ וְאֲנִי עָרֶב; וְכִשֵּׁם שֶׁנִּשְׁתַּעֲבַד הָעָרֶב לְמְלוֹה, כֹּךְ נִשְׁתַּעֲבַד עָרֶב לְעָרֶב רֵאשׁוֹן³⁸. וְדִין הָעָרֶב עִם הַמְלוֹה וְדִין עָרֶב רֵאשׁוֹן עִם הַשְּׂנִי דִין אֶחָד הוּא.

(37) לא נמצא מקור ברור לדין זה (מגיד משנה). (38) משמע אפילו בלא קניין, ואף על פי שערב ראשון אינו משתעבד בלי קניין שלא בשעת מתן מעות (ראה הלכה א) ובערב שני אין מתן מעות, שהרי ערב ראשון אינו נותן מעות כלל. וטעמו של דבר - שעת חלות השעבוד של ערב ראשון נחשבת כשעת מתן מעות לגבי ערב שני (מגיד משנה).

יג. מִי שֶׁלֹא פָּרַשׁ קָצֵב הַדָּבָר שְׁעָרֶב, כְּגוֹן שְׂאָמַר לוֹ: כֹּל מִה שֶׁתִּתֵּן תֵּן לוֹ וְאֲנִי עָרֶב, אוֹ מִכָּר לוֹ וְאֲנִי עָרֶב, אוֹ הַלֹּוֹהוּ וְאֲנִי עָרֶב - יֵשׁ מִן הַגָּאוֹנִים שֶׁהוֹרָה:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקומות, אמרו בשם רבי נתן: "מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו, מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה? שנאמר ונתן לאחר אשם לו". והטביעו חז"ל את שמו של רבי נתן על שעבוד עובר זה, וקראו לו: שעבודא דרבי נתן, שהרי הלווה מחויב להחזיר לקבלן את הכסף שנתן לפרעון המלוה. וכן פסקו ה'טור' חו"מ סי' קכט, וה'שולחן ערוך' שם סעיף יט. ויש לפקפק קצת בסברה זו, שהרי כל זמן שלא פרע הקבלן אין הלווה חייב לו כלום ולא נשתעבד לו, ולא שייך כאן לומר "לאשר אשם לו". ומסתימת לשונו של רבינו, משמע שלא כדעת רבינו-תם. ה'טור' שם כתב, שבנשא ונתן ביד - אין הבדל בין קבלן לערב, ובשניהם אין למלוה על הלווה כלום. אולם רבינו דייק כאן, וכתב "הקבלן", ומשמע שבערב אין הדין כך. וכן נפסק ב'שולחן ערוך' שם. (21) המדובר, כשאין ללווה נכסים ידועים, אבל כשיש לו - בית-דין יורדים לנכסיו וגובים, ואין תובעים את הערב תחלה (כסף-משנה בשם 'בעל התרומות'). (22) ראה למעלה פכ"ה ה"ג.

ד. מְלוֹה שֶׁתַּבַּע אֶת הַלּוֹה וּמָצָא שֶׁהוּא עֲנִי - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרֵעַ מִן הָעֶרֶב עַד שִׁישְׁבַּע הַלּוֹה²³ בְּתַקְנַת אַחֲרוֹנִים²⁴ שָׁאִין לוֹ כָּלוּם; שְׁמָא יַעֲשׂוּ קְנוּנָא²⁵ עַל נִכְסָיו שֶׁל עֶרֶב²⁶.

(23) בנקיטת חפץ, כעין שבועה של תורה. (24) נתבאר למעלה פ"ב ה"ב שכשאין ערב משביעים אותו מתקנת הגאונים הראשונים. ונראה שהשבועה האמורה כאן היא תקנה יותר מאוחרת לטובת הערב, שמא יש ללווה נכסים בלתי ידועים. (25) מעשה רמאות. (26) המלוה יטען שלא מצא נכסים אצל הלווה ויגבה מן הערב, ויחלקו - הוא והלווה - את המעות שגבה.

ה. מִי שֶׁהָיָה עֶרֶב לַחֲבֵירוֹ בְּמִלּוֹה עַל פֶּה, וּבָא הַמְלוֹה לְתַבַּע אֶת הָעֶרֶב, וְהָיָה הַלּוֹה בְּמִדְיַת הַיָּם - אוֹמֵר לוֹ הָעֶרֶב: הֲבֵא רֵאִיָּה שְׁלֵא פָּרַעְךָ²⁷ הַלּוֹה, וְאֲנִי אֶשְׁלֵם לָךְ.

(27) ואינו נוטל בשבועה. והטעם, שהלווה עצמו נאמן לומר פרעתי במלוה על-פה, כמבואר למעלה פ"א ה"א (מגיד-משנה).

ו. עֶרֶב שֶׁקָּדַם וְנָתַן לְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ - הָרִי זֶה חוֹזֵר וְגוֹבֶה מִן הַלּוֹה²⁸ כָּל מֶה שֶׁפָּרַע עַל יָדוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁהָיָה מְלוֹה עַל פֶּה אוֹ בְּלֹא עֲדִים כָּלָל. בְּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאָמַר לוֹ הַלּוֹה בָּעֵת שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ עֶרֶב: עֶרְבֹנִי וְשֵׁלָם; אָכֵל אִם עָמַד בְּרִשּׁוֹת עֲצָמוֹ וְנַעֲשָׂה לוֹ עֶרֶב אוֹ קַבְלָן, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הַלּוֹה: עֶרְבֹנִי, וְלֹא הִרְשָׁהוּ שִׁיתָן וּפָרַע הַחוֹב²⁹ - אֵין הַלּוֹה חֵיב לְשֵׁלָם לוֹ כָּלוּם³⁰. וְכֵן הַפּוֹרֵעַ שֶׁטָּר חוֹבוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ שְׁלֵא מְדַעְתּוֹ³¹, אֶפְלוּ הָיָה הַחוֹב עַל הַמְשֻׁכּוֹן³² - אֵין הַלּוֹה חֵיב כָּלוּם, וְנוֹטֵל מִשְׁכוּנוֹ בְּחֻנָּם, וְהָרִי אֵבֶד זֶה הַנּוֹתֵן אֶת מְעוֹתָיו; שְׁמָא הָיָה

(4) וכתב ערבותו בשטר-החוב למטה מחתימת העדים. במשנה: "ערב היוצא לאחר חיתום שטרות" (ראה רש"י שם). (5) בפרק הקודם ה"א, שקנין מועיל אפילו לאחר מתן מעות. (6) של הערב. (7) סגנון זה אינו מקשר את הערבות והמלוה יחד, וכאילו פיסקא זו הוא ענין בפני עצמו. (8) קטע זה משמש נימוק להאמור לאחר-כך: "אינו גובה ממנו מן המשועבדים". (9) אפילו אם קנו מידו. וכשלא קנו - אינו גובה אפילו מבני חורין (מגיד-משנה). (10) וא"ו זו מקשרת הערבות עם המלוה. (11) כרב ורבי יוחנן שם קעו. רבינו דייק וכתב "וקנו מידו", ללמדנו, שאפילו אם נכתבה הערבות בשטר לפני חתימת העדים, וכתבו "ופלוני" - אינו משתעבד לאחר מתן מעות בלא קנין. במגיד-משנה מבאר, שאפילו מבני חורין אינו גובה בלא קנין (עיי' שם, ובלחם-משנה).

ב. מְלוֹה שֶׁתַּבַּע אֶת הַלּוֹה וְלֹא מָצָא לוֹ נִכְסִים - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרֵעַ מִן הָעֶרֶב עַד אַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם שֶׁנִּתְחַיַּב¹² הָעֶרֶב לְשֵׁלָם. לֹא הָיָה כֹּחַ זֶה פָּחוֹת מִן הַלּוֹה עֲצָמוֹ¹³. וְכֵזָה הוֹרֵו הַמּוֹרִים. וְאִם הִתְנָה עֲמוֹ - הִפֵּל לְפִי הַתְּנָא¹⁴.

(12) על-ידי בית-דין. (13) וכל ההקלות והדיחויים שאמרו למעלה (פכ"ב) גבי לווה - כוחם יפה גם בערב. וכן דרכי הכפיה מצד בית-הדין, שייכות גם בערב. (14) נתבאר כבר כמה פעמים, שכל תנאי שבממון - קיים (מועיל).

ג. מְלוֹה שֶׁבֵּא לְתַבַּע אֶת הַלּוֹה וְלֹא מָצָא לוֹ נִכְסִים¹⁵ - אֵינוֹ יָכוֹל לְדַחֲתוֹ¹⁶ וְלוֹמַר: לֵךְ אַצֵּל הַקַּבְלָן, הָרִי יֵשׁ לָךְ¹⁷ לְתַבַּע אוֹתוֹ תַּחֲלָה¹⁸; אֲלֹא תוֹבַע כָּל מִי שֶׁרָצָה תַּחֲלָה¹⁹. וְאִם נָשָׂא הַקַּבְלָן הַמְּעוֹת מִיַּד הַמְלוֹה וְנָתַנוּ בְּיַד הַלּוֹה - אֵין לַמְלוֹה בְּיַד הַלּוֹה כָּלוּם²⁰. הָיָה הַלּוֹה בְּמִדְיַת אַחֲרָת²¹, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹדִיעַו וְלֹא לִילֵךְ אֵלָיו, אוֹ שָׁמַת הַלּוֹה וְהַנִּיחַ יְתוּמִים קְטָנִים, שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לְנִכְסֵיהֶן - הָרִי זֶה תוֹבַע אֶת הָעֶרֶב תַּחֲלָה, שֶׁהָרִי אֵין הַלּוֹה מְצוּי²².

(15) ידועים. (16) שם קעד. "לא מיפטר לווה מיניה דמלוה עד שישא ויתן (הקבלן) ביד". (17) הזכות. (18) כאמור למעלה פכ"ה ה"ד. (19) ב'טור' חו"מ סי' קכט כתב בשם 'בעל התרומות', שיכול לגבות גם מן המשועבדים של הלווה, ואפילו כשיש לקבלן בני חורין (ראה 'בית יוסף' שם). ורבינו לא גילה דעתו בזה. כתב רשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) שאינו יכול לגבות מן הקבלן שדה יותר משוכחת מזו שיכול לגבות מן הלווה עצמו, כגון שללווה יש זיבורית בלבד, או עידית וזיבורית ויש לו לגבות זיבורית, כאמור למעלה פ"ט ה"ד, ולקבלן יש גם בינונית - אינו גובה מהקבלן בינונית אלא זיבורית. וכתב עוד, שאם הלווה רוצה לשלם למלוה - אינו רשאי לגבות מן הקבלן תחילה. (20) אינו יכול לתבוע את הלווה. [ב'תוספות' שם קעג: כתבו בשם רבינו-תם, שאם אין נכסים לקבלן - גובה מן הלווה, מטעם שעבודא דרבי נתן (בכתובות יט ובכמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. **כָּל עֶרֶב**⁴² שָׂבָא לְטַל מַה שִּׁפְרָע, בֵּין שָׂבָא לְהַפְרָע מִיּוֹרְשֵׁי לֹה בֵּין מְלוּה עֲצֻמוֹ⁴³ - הָרִי זֶה צָרִיף לְהִבְיָא רָאִיָּה שִׁפְרָע⁴⁴. וְאִין מְצִיאת שֹׁטֵר הַחוּב⁴⁵ שֶׁעָלָיו בֵּיד הָעֶרֶב רָאִיָּה, שָׂמָא נָפַל הַשֹּׁטֵר מִיַּד הַמְלוּה וְלֹא פָרַע זֶה כָּלוּם⁴⁶.

(42) ברייתא, שם. (43) בסוגיא שם משמע, שהברייתא עוסקת בדין יתומים. אבל רבינו, וכן כל הפוסקים, קיבלו דין זה גם ללווה עצמו. (44) ואינו נוטל בשבועה כדין מלוה בשטר, משום שתביעת הערב היא כמלוה על-פה. (45) העובדא ששטר החוב נמצא ביד הערב - אינו ראיה. (46) כשהלווה חי, יכול לטעון בעצמו: פרעתי למלוה והחזיר לי השטר ונפל ממני, או: אמנם לא פרעתי אבל גם אתה לא פרעת, ואיני חייב לך כלום. ברשב"ם שם מפרש, שדין זה נאמר ביתומים קטנים בלבד, וכשיגדלו ישבע שפרע ויוציא מן היורשים. [תמוה הדבר, שרבינו השמיט את סיומה של הברייתא: "ואם כתוב בו (פירוש: המלוה כתב לערב) התקבלתי ממך - גובה". וב"טור" שם הביא דין זה וביאר, שלדעת רשב"ם (ב"ב שם) דינו כמלוה בשטר וגובה מן המשועבדים, והר"י חולק ופוסק שגובה מבני חורין בלבד. ורבינו שותק לגמרי. גם ברי"ף כאן אין רמז לדין התקבלתי (ראה סמ"ע ו"ש"ך סי' קלא ס"ג וס"ד). רצ"ג].

ח. **הָאוֹמֵר לְחֶבְרוֹ: עֶרְבָתְ לִי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא עֶרְבָתִי; אוֹ שָׂאֵמֵר הָעֶרֶב לְלוֹה: אֶתָּה הִרְשִׁיתִנִּי לְעֶרֶב אוֹתָךְ וְלָתֵן, וְהוּא אוֹמֵר: מִדַּעְתָּךְ עֶרְבָתְךָ, אוֹ לֹא עֶרְבָתְךָ כָּלָל; אוֹ שָׂאֵמֵר הָעֶרֶב: פְּרַעְתִּי הַמְלוּה בְּפָנֶיךָ, וְהִלָּה אוֹמֵר: לֹא פְרַעְתָּ, אוֹ שָׂאֵמֵר לוֹ: כֵּן פְּרַעְתָּ, וְנִתְתִּי לָךְ מַה שִּׁפְרַעְתָּ⁴⁷; אוֹ שָׂאֵמֵר הַמְלוּה: עֶרְבָתְ לִי מֵאֵתִים, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא עֶרְבָתִי אֶלָּא מִנָּה - מִכָּל אֵלּוּ הַטְעָנוֹת וְכִיּוּצָא בֵּהֶן, הַמוֹצִיא מִחֶבְרוֹ עָלָיו הָרָאִיָּה. אוֹ יִשְׁבַּע⁴⁸ הַנִּתְבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹדָה אִם הוֹדָה בְּמִקְצָתָהּ, כְּשֶׁאֵר כָּל טְעָנוֹת הַמְמוֹן⁴⁹.**

(47) ומסיים רבינו: ש"י שבע הנתבע שבועת היסט". אף-על-פי שהמלוה היתה בשטר - ואפילו נכתבה הערבות בשטר, אין כל זה עושה את תביעת הערב למלוה בשטר. ואם כתב המלוה "התקבלתי" - אין הלווה נאמן לטעון: פרעתי, משום שהמלוה העמיד את הערב במקומו (מגיד-משנה). (48) נראה שצריך לומר: המוציא מחבירו עליו הראיה, וישבע הנתבע שבועת היסט או שבועת התורה. (49) שכופר הכל נשבע היסט ונפטר, ומודה במקצת נשבע שבועת התורה.

ט. **עֶבֶד אוֹ אִשָּׁת אִישׁ שְׁלוֹו, אוֹ שֶׁעֲרָבוּ אֶת אַחֲרֵים וְנִתְחַיְבוּ לְשִׁלְמָם⁵⁰ - כְּשִׁישְׁתַּחֲרֵר הָעֶבֶד וְתִתְגַּרְשׁ הָאִשָּׁה אוֹ תִתְאֲלָמֵן יִשְׁלְמוּ⁵¹.**

(50) והרי כל מה שבידם שייך לבעל. (51) מקור הדין, במשנה בבא-קמא פז. "העבד והאשה וכו' החובל בהם

הַלֹּה מְפִיס אֶת הַמְלוּה וּמוֹחֵל לוֹ³³. מֵת הַלֹּה³⁴, וְקָדַם הָעֶרֶב וּפְרַע הַחוּב קָדַם שִׁיּוּדִיעַ אֶת הַיּוֹרְשִׁים, אִם נֹדַע לָנוּ שֶׁלֹּא פָרַע הַלֹּה שֹׁטֵר חוּבוֹ קָדַם שְׂיָמוּת, כְּגוֹן שֶׁהוּדָה בּוֹ קָדַם³⁵, אוֹ שֶׁנִּדְוָה³⁶ וּמֵת בְּנִדְוִיו, אוֹ שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַן הַמְלוּה לְהִגְבוֹת - הָרִי זֶה חוּזֵר וְגוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין³⁷ כָּל מַה שִּׁפְרָע³⁸. הִיָּה הַמְלוּה עוֹבֵד כּוֹכְבִים³⁹ - אִין הַיּוֹרְשִׁין חִיבִין לְשִׁלְמָם⁴⁰; שָׂמָא אֲבִיָּהֶן נִתֵּן לִיד הָעֶרֶב כָּל הַחוּב שֶׁהָיָה עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכְבִים תּוֹבֵעַ אֶת הָעֶרֶב תַּחֲלָה⁴¹, וְלִפְנֵיכָךְ פָּרַע זֶה מִדַּעְתּוֹ קָדַם שִׁיּוּדִיעַ הִיתוּמִים. אָבֵל אִם הוֹדִיעָן שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכְבִים תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ וְהָרִי הוּא נוֹתֵן - חִיבִין לְשִׁלְמָם.

(28) כן משמע מברייתא בבא-בתרא קעד: (29) שלא אמר: "ושלם". (30) במגיד-משנה מדייק מלשונו של רבינו: "ערבני ולא הרשהו", שדין זה נאמר בערב בלבד, אבל בקבלן חייב הלווה לשלם כשאמר לו: "הכנס להיות קבלן", אפילו כשלא הוסיף: "ושלם". ומסביר את ההבדל בין ערב לקבלן, שהמלוה אינו יכול לתבוע את הערב תחילה למה היה לו למהר ולשלם. אבל קבלן, שהמלוה יכול לנגוש אותו וללחוץ עליו שיפרע את החוב - מתקבל על הדעת, שרצה להשתחרר מאימת הנגישה, ומשום כך אין לדמות דין קבלן לדין פורע שטר-חובו של חבירו שלא מדעתו, שמביא רבינו בקטע הבא. וזוהו מסיק במגיד-משנה, שאם עמד הלווה בדין ולא נמצאו לו נכסים, והרי המלוה רשאי לתבוע את הערב, וקדם הערב ושילם לפני שנתבע בבית-דין - חייב הלווה לשלם לו (ראה ראב"ד כאן). (31) משנה, כתובות ק: וגמרא שם קח. וכן פסק רבינו בפ"ב מהל' אישות ה"ט. (32) ירושלמי, שם פ"ג ה"ב. (33) נימוק זה אמרו בירושלמי, שם. (34) מעשה שהיה, הובא בבבא-בתרא קעד. המדובר כשאמר לו הלווה: "ערבני ושלם". (35) סמוך למיתתו, הודה שלא פרע. (36) ראה למעלה פכ"ב ה"ג. (37) משמע אפילו יורשים גדולים. וב"טור' חו"מ סי' קל כתב, שבגמרא (שם) המדובר ביתומים קטנים, אבל גדולים מחוייבים להחזיר אפילו כשאין שם אחד מהתנאים שנאמרו למעלה. (38) כרב הונא בריה דרב יהושע, שם. ואם אין שם אחד משלושת התנאים האמורים (הודאה, נידוי, לפני זמן פרעון) אין היורשים חייבים לשלם אף-על-פי שאמר "ושלם", משום שאנו אומרים: הלווה מסר לידי הערב חפצי ערך להבטחת פרעון החוב. בלשון הגמרא שם: "אימר צרי אתפסיה". ולמה חוששים לצררי גבי ערב, יותר מגבי מלוה עצמו? ביאר במגיד-משנה, משום שקדם ושילם לפני שחל עליו החיוב לשלם, מתעורר חשש שהלווה הפקיד בידו חפצי ערך להבטחת מעותיו. (39) שם קעד: מעשה שהיה. (40) אפילו באחד מן הדרכים הנ"ל. כרב אשי, שם. (41) ואילמלא קיבל מהלווה חפצי ערך לבטחון - לא היה מקבל עליו ערבות. נימוק זה מלמדנו, שבמקום שגם גויים תובעים את הלווה תחילה - אין חוששים לצררי גם במלוה גוי.

קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פה אינו גובה מן הלקוחות, כך אינו גובה מהבעל.
(59) בפ"ב מהל' זכיה ומתנה הי"ב. (60) כדעת הגאונים
רב שריא ובנו רב האי (ראה מה שכתבנו בזה בהערה מח).

פֶּרֶק שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים¹

1) מבאר דיני תיקון השטרות ודין שטר שעדיין גויים, ודין הרהקת חתימת העדים מן השטר או מן הקיום, ודין הלשונות שאין כותבים אותם בסוף השיטה ושהולכים אחר הפחות שבלשונות השטר.

אֲשֶׁר² שָׁתוּב בְּכָל לְשׁוֹן וּבְכָל כָּתָב: אִם הָיָה
עֲשׂוֹי פִתְקוֹן שְׁטָרֵי יִשְׂרָאֵל, שְׂאִינָן כּוֹלִין לְהַדְיָא³
וְלֹא לְהוֹסִיף וְלֹא לִגְרַע, וְהָיוּ עֲדֵיו יִשְׂרָאֵל, וְיִוֹדְעִין
לְקִרְוָתוֹ - הָרִי הוּא פֶשֶׁר, וְגוֹבִין בּוֹ מִן הַמִּשְׁעָבָדִין.
אֲבָל⁴ כָּל הַשְּׁטָרוֹת שְׁחוּמֵמִיָּה⁵ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים - הָרִי
אֵלֹו פְּסוּלִין, חוּץ מִשְׁטָרֵי מָקָח וּמִמְכָּר וּשְׁטָרֵי חוּב.⁶
וְהוּא שִׂיתָן הַמַּעוֹת בַּפְּגִיָּהם, וְיִכְתְּבוּ בַּשְּׁטָר: לְפָנֵינוּ
מִנְּהָ פְלוֹנִי לְפְלוֹנִי כֶּף וְכָף דָּמִי הַמְכָּר אוֹ מַעוֹת
הַחֹב. וְהוּא שִׂיהִיו עֲשׂוּיִין בְּעֶרְפָּאוֹת שְׁלֵהֶם; אֲבָל
בַּמָּקוֹם קְבוּץ פְּלִילִיָּה⁷ בְּלֹא קִיּוֹם הַשׁוּפֵט שְׁלֵהֶם -
לֹא יוֹעִילוּ כָלָם.⁸ וְכֵן צְרִיכִין עֲדֵי יִשְׂרָאֵל שְׂעִידוֹ
עַל אֵלֹו הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים שֶׁהֵן עֲדֵי הַשְּׁטָר וְעַל זֶה
הַשׁוּפֵט שְׁלֵהֶן שְׁקִים עֲדוּתָן, שְׂאִינָן יְדוּעִין בַּקְּבָלָנוֹת
שֶׁהֵן⁹. וְאִם חֲסֵרוֹ שְׁטָרֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים דְּבָר מִכָּל
אֵלֹו - הָרִי הֵן בַּחֲרָס. וְכֵן שְׁטָרֵי הוֹדָאוֹת¹⁰ וּמַתָּנוֹת
וּפְשָׁרוֹת וּמַחִילוֹת¹¹ שֶׁהֵן בְּעֵדִים שְׁלֵהֶן, אֵף עַל פִּי
שֵׁשׁ בָּהֶן כָּל הַדְּבָרִים שְׂמַנִּינוּ - הָרִי הֵן בַּחֲרָסִים.¹²
וְהוּרֹו רְבוּתִי: שְׂאֵפְלוֹ שְׁטָרֵי חוּב שְׁלֵהֶן שְׁתָּנוּ
הַמַּעוֹת בַּפְּגִיָּהם - פְּסוּלִין¹³, וְלֹא הַכְּשִׁירוֹ אֵלָּא שְׁטָרֵי
מָקָח וּמִמְכָּר שְׁתָּנוּ הַמַּעוֹת בַּפְּגִיָּהם. וְאִין אֲנִי מוֹדָה
בַּזֶּה.¹⁴ אִם לֹא יִדְעוּ¹⁵ דִּינֵי יִשְׂרָאֵל לְקִרְוֹת שְׁטָר זֶה
הַנַּעֲשֶׂה בְּעֶרְפָּאוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים - נוֹתָנוּ לְשָׁנִי
עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים זֶה שְׁלֹא בַּפְּגִי זֶה וְקוֹרִין לוֹ, שְׂנַמְצָא
כָּל אֶחָד מֵהֶן כְּמַסִּיחַ לְפִי תַמּוּ¹⁶. וְגוֹבֶה בּוֹ מִבְּנֵי
חוּרִין¹⁷, אֲבָל אֵין טוֹרְפִין בּוֹ, מִפְּנֵי שְׂאִין לוֹ קוֹל,
שֶׁהִרִי לֹא יִדְעוּ הַלְקוּחוֹת בְּמָה שְׁנַעֲשֶׂה בְּעוֹבְדֵי
כּוֹכְבִּים.

(2) מימרא של אמימר, בגיטין יט: (3) כתובים בדיו שאינו נמחק, ואם יגררו את הכתוב ויוסיפו מה שהוא - ניכר הזיוף. (4) משנה, שם י: וסוגיית הגמרא, שם ודף יא. (5) העדים החתומים עליו. (6) דינם כמלוה בשטר שאין הלווה נאמן לטעון פרעתי, אבל אין גובים בהם מנכסים משועבדים, משום שרק עדי ישראל מוציאים קול (מפרסמים דבר ההלוואה) ויודע הלוקח להזהר, אבל לא עדי גוים (ע"פ פירושו של המגיד-משנה). נחזור לענין זה בסוף הלכה זו [שם שנינו: "כל השטרות העולים בערכאות של גוים (ערכאות = בית-משפט מלכותי) אע"פ שחותמיהן גוים - כשרים, חוץ מגיטי נשים". ובגמרא שאלו: למה

חייב, והם שחבלו באחרים פטורין (שאינן להם מה לשלם - רש"י) אבל משלמין לאחר זמן, נתגרשה האשה נשתחרר העבד - חייבין לשלם". ומכאן למד רבינו גם לענין מלוה וערבות. כתב במגיד-משנה, שמצא כתוב בשם הגאונים רב שריא ובנו רב האי: "שהאשה שלווה או קיבלה בפקדון או גולה או גנבה, אם הוא מצוי בידה משלמת ואין לבעל לעכב. ואם כבר אבד - הרי הוא כדין חבלות". ותמה המגיד-משנה על דין מלוה, הלא מלוה להוצאה ניתנה, וכשהגיעה המלוה לידה - זכה בה הבעל כמו בכל נכסי אשתו. ובסיום פרקנו זה, פסק רבינו כגאונים האלה, שאם כסף ההלוואה עצמו נמצא בידה - מחזירים למלוה. ונראה שהסתמך על הבעיא בבבא-בטרא קלט. "לוותה ואכלה - מהו", ומשמע שאם לא אכלה והמעות קיימים - ברור היה לשואל, שהיא חייבת לשלם אפילו כשהיא תחת בעלה.

י. קָטַן שָׁלוֹה - חַיֵּב לְשָׁלוֹם כְּשֶׁיִּגְדִּיל⁵². וְאֵין כּוֹחֲבִין
עָלָיו שְׁטָר⁵³, אֲלֵא הָרִי הִיא מְלוֹה עַל פָּה, אֶף עַל
פִּי שֶׁקָּנוּ מִדּוֹ; שְׂאִין קִנְיָן מִדֵּי הַקָּטָן כְּלוֹם.

52) אף-על-פי ששנינו (בבא-קמא שם) שקטן שחבל באחרים פטור, ואינו משלם כשיגדיל - במלוה אין הדין כן, משום שהוא קיבל כסף ונהנה ממנו, מחויב להחזיר. ומסתבר, שזה דוקא כשהקטן הוא מבן שש ולמעלה, ומבין בטיב משא ומתן. ועל בני גיל זה, שנינו בביטין נט. "הפועטות מקחן מקח וממכרן ממכר", אבל המלוה לקטן למטה מגיל זה - איבד מעותיו (מגיד-משנה, וראה הלכות מכירה פכ"ט ה"ו). 53) זה נלמד ממה שאמרו בבבא-בטרא קנה. חזקה - אין העדים חותמים על השטר אלא-אם-כן נעשה בגדול.

יא. קָטַן שְׁעָרַב אֶת אַחֲרֵים - הִרְרֵה הַגָּאוֹנִים, שְׁאִינוֹ חָיִב לְשֵׁלֶם כָּלוּם אִף כְּשִׁיגְדִיל. וְזֶה שֶׁנֶּחֱזַק אֶת מַעוֹתָיו עַל פִּי הַקָּטָן - אֲבָד אֶת מַעוֹתָיו. שְׁאִין לִקְטָן דַּעַת כְּדִי לְשַׁעֲבֵד עַצְמוֹ⁵⁴ בְּדָבָר שְׁאִינוֹ חָיִב בּוֹ, וְלֹא בְּעֶרְכָּנוֹת וְלֹא בְּכָל פִּיּוּצָא בְּזֶה. וְדִין אִמֶּת הוּא, וְכֵן רְאוּי לְדוֹן.

54) אין לדמות שעבוד למכר ומתנה, שמכרם ומתנתם קיימים. אמנם קטן שהגיע לעונת הפעוטות, שכלו כבר מפותח להבין העברת רכושו לידי אדם אחר, אבל אינו תופס עדיין תוקף משקלה של התחייבות והשתעבדות.

יב. הָאִשָּׁה⁵⁵ שְׁלוֹתָהּ בַּשֹּׁטָר אוֹ עֲרֻכָּהּ בַּשֹּׁטָר וְנִשְׁאֵת - חֵיבָתָהּ לְשָׁלוֹם⁵⁶ אַחֵר שֶׁנִּשְׁאֵת⁵⁷. וְאִם הִיָּתָה מִלִּזְוָה עַל פֶּה - אֵינָה מְשַׁלֶּמֶת עַד שֶׁתִּתְּגַדֵּשׁ אוֹ שֶׁתִּתְּאָלֵּם; שְׂרָשׁוֹת בַּעַל כְּרָשׁוֹת לֹקָח⁵⁸ הוּא, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵⁹ בְּכַבְּיָה מְקוֹמוֹת. וְאִם הָיָה אוֹתָן מַעֲוֵת הַהִלָּאָה עֲצָמָן קַיִמִין - יִחַזְּרוּ אוֹתָן לְמִלְוָה⁶⁰.

(55) פנויה. (56) בבא-בתרא קלט. (57) ואין הבעל יכול לעכב כמו בנשואה שלווה (ראה ה"ט), משום שנכסיה השתעברו למלוה לפני נישואיה. (58) וכשם שמלוה על-

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהָיָה פְתָחוֹן שְׁטֵר יִשְׂרָאֵל, שְׂאִינוּ יָכוֹל לְהַזְדִּיף וְלֹא לְהוֹסִיף וְלֹא לְגַרְעַ. וְלִמָּה לֹא יִגְבֶּה בּוֹ מִן הַמְשַׁעְבָּדִים? מִפְּנֵי שְׂאִין לוֹ קוֹל.

(18) שם י: יא. (19) משום שסומכים על עדי המסירה. בגמרא שם, אמרו דין זה לדעת רבי שמעון שמכשיר אפילו בגט אשה, ולמד רבינו מזה לשטרות אחרים לשיטת החולקים על רבי שמעון בגט אשה. [בכסף-משנה הקשה, הרי בגמרא שם אמר רבי אבא: מודה רבי אליעזר במזויף מתוכו. פירוש, אם חתמו עדים פסולים – פסול, ובגמרא שם משמע, עדים גוים בכלל מזויף מתוכו, ולא הכשיר רבי שמעון אלא שמות מובהקים שלהם, אבל בשאינם מובהקים ואפשר לטעות ולחשוב שהחותמים הם יהודים – הגט פסול מדרבנן, שם ימסרם בידי אותם עדים עצמם, ולמה הכשיר רבינו סתם ולא התנה שזה דוקא בשמות מובהקים? ותיירן, שלדעת רבינו לא חששו שם ימסרם בפני אותם עדים, אלא בגט אשה בלבד, משום חומר איסור אשת איש. וזה דוקא בעדי גוים, אבל בעדי ישראל קרובים או פסולים – לא הכשיר רבי שמעון, שם לא ימסרו בעדים כלל ויסמכו על החותמים].

ג. תִּקְוִין שְׁטֵרֵי יִשְׂרָאֵל כֶּף הוּא: כָּל הַשְּׁטֵרוֹת כֶּלֶן צָרִיף שִׁיחֲזֹר²¹ מִעֲנִינוּ שֶׁל שְׁטֵר בְּשִׁיטָה אַחֲרוֹנָה²². [אֵלָּא] שְׂאִין לְמִדִּין מְשִׁיטָה אַחֲרוֹנָה, שְׂמָא²³ הִיוּ הָעֵדִים²⁴ מְרַחֲקִין מְגוּפוֹ שֶׁל שְׁטֵר בְּכַדִּי הַשִּׁיטָה, וְכָא זֶה הַמְזִיף וְכֹתֵב בְּאוֹתוֹ הַרוּחַ שִׁיטָה זו.

(20) בבא-בבא קסא: (21) לכתוב שנית. (22) משום שאין סומכים על הכתוב בה, ולפיכך חוזרים בה על הכתוב כבר. [בדפוסים חדשים הוסיפו את המלה "אלא", וכתבו "אלא שאין למדים וכו'". ושגיאה היא ויש למחקה. בגמרא שם, נימקו בזה למה צריך לחזור. בדפוס רומא (ר"מ) אינה, ובכת"י תימן כתוב בפירוש: לפי שאין למדים וכו']. (23) נימקו למה אין למדים משיטה אחרונה. (24) חתימת העדים. במגיד-משנה בבא, שאם לא החזיר מענינו של שטר לא נפסל השטר, אלא אין מתחשבים כלל במה שכתוב בשיטה אחרונה מהטעם שאמרנו.

ד. עֵדִים²⁵ שֶׁהִיוּ מְרַחֲקִין מִן הַכֹּתֵב שְׁתֵּי שִׁיטֵּין - פְּסוּל²⁶; פְּחוֹת מִכָּאן - פְּשִׁר²⁷. שְׁתֵּי שִׁיטֵּין שְׂאִמְרוּ - בְּכֹתֵב יָדֵי עֵדִים, וְלֹא בְּכֹתֵב יָדֵי סוֹפֵר²⁸; שְׂפָל הַמְזִיף - אֵינוֹ הוֹלֵךְ אַחֵר הַסּוֹפֵר, אֵלָּא אַחֵר הָעֵדִים. וְשְׁתֵּי שִׁיטֵּין אֵלוּ - הֵן וְאֵינָן²⁹, כְּגוֹן לְמִ"ד עַל כָּ"ף³⁰. הִיוּ הָעֵדִים מְרַחֲקִין מִן הַכֹּתֵב יָתֵר עַל שְׁתֵּי שִׁיטֵּין, וְהָיָה הָרֶחֶק שֶׁבֵּין הַכֹּתֵב וְהָעֵדִים מְלֵא בְּעֵדִים פְּסוּלִין אוֹ קְרוֹבִים - הָרִי זֶה פְּשִׁר³¹, שֶׁהָרִי אֵינוֹ יָכוֹל לְהַזְדִּיף. וְאִם מְלֵאָהּ בְּשִׁרְיטוֹת³² שֶׁל דִּי - פְּסוּל; שְׂמָא הָעֵדִים עַל הַשְּׁרִיטוֹת חֲתוּמֵינוּ³³, וְלֹא עַל גּוּפוֹ [שֶׁל שְׁטֵר]. הִיָּה הַשְּׁטֵר³⁴ כִּלּוֹ עִם עֲדֵיו בְּשִׁיטָה אַחַת - הָרִי זֶה פְּשִׁר³⁵.

שטרי מתנה כשרים? כיצד קנה המקבל? בשלמא במכר - קנה בכסף שנתן (שהרי השופטים מאשרים שנתן כסף, ואינם חשודים לשקר) והרי השטר שלהם אין לו תוקף שטר קנין. ומתירן שמואל: "דינא דמלכותא - דינא", שטר שנעשה בהתאם לחוקי המלכות, יש לו תוקף מלא. ותיירון אחר מתקן לשון המשנה, וצ"ל "חוץ מכגיטי נשים", פירוש כל השטרות הדומים לגיטי נשים, שהם עצמם גומרים את הענין, כגון שטר הקנאה או שעבוד. ורבינו פוסק כאן כשיטה זו, ואין בזה סתירה למה שפסק בפ"ה מהל' גזילה הי"א ובכמה מקומות: דינא דמלכותא - דינא, שלדעתו לא אמרו "דינא דמלכותא דינא" אלא לענין הנוגע למלך (או למדינה) כגון מסים וחוקים שהמלך מעניין בהם, אבל לא בדברים שבין אדם לחבירו, וכן הוא מפרש דברי התרצן השני (מגיד-משנה). (7) מקום שמתקבצים שם השופטים, והמעוניינים כותבים שטרות על-פי הוראותיהם. (8) סומכים אנו על חתימתו של השופט, אבל אין אנו נותנים תוקף אפילו למסמכים שנעשו בפניהם, כשלא אישרו בחתימת ידיהם. (9) בסתם אינם חשודים בקבלת שוחד. (10) צ"ל "שטרי הודאות", ולמחוק את המילה "חוב", וגם את ה"ואו" שלאחריה, שהרי רבינו מכשיר שטרי-חוב שנעשו בערכאות. וכן הוא בכת"י תימן. (11) ב'פרישה' חו"מ שם מפרש, שהכוונה כשלא מחל לפני כך בעל-פה, אלא כתב את המחילה בשטר, שהרי מחילה בעל-פה מועילה. (12) משום שבכל אלה, תוקף השטר גומר את הענין, ולשטרות חתומים בידי הגוים אין תוקף שטר. (13) ונאמן הלווה לטעון: פרעתי. ונימוקם: שבלי כוחו של השטר, הרי זה מלוה על-פה אף-על-פי שאנו מאמינים למה שכתוב בו, והרי אמרנו שאין לו תוקף שטר. (14) אלא שטרי-חוב דינם כשטרי מכר. ואף-על-פי-כן יש הבדל חשוב בין אלה לאלה: בשטרי-חוב אין גובים ממשועבדים (ראה למעלה הערה ה), ובשטרי מכר - כשנטרפה השדה מיד הלוקח - גובה ממשועבדים, שהקונה שדה בעדים בלא שטר גובה ממשועבדים, כאמור למעלה (פ"א ה"ה) ומשום שבית-הדין מאמין לכל הכתוב בשטר - הרי זה כמוכר בעדים (סברא זו נאמרה במגיד-משנה. והש"ך חו"מ סי' סח ס"ק ד חולק עליו ואומר, שגם לוקח אינו גובה ממשועבדים, משום שעדי גוים אינם נוהגים לפרסם ולא ידע הלוקח להזהר). (15) כרב פפא, שם יט: (16) נתבאר בכמה מקומות שמאמינים לגוי, כשהוא מספר משהו לתומו, כשאינו יודע שמישהו סומך על דבריו ויסיק מהם מסקנות. (17) רבינו גורס במעשה דרב פפא "ומגבי ביה מבני חרי". ויש גורסים: "ומגבי ביה ממשעבדי" (וכן הגירסא בדפוסים שבידינו), וסוברים שערכאות גם-כן מוציאים קול. [במגיד-משנה מוסיף וכותב: "ועליהם סומכים בארצותינו"].

ב. שְׁטֵר¹⁸ שֶׁעָדֵיו עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁמָּסְרוּ הַלֹּה לַיָּד הַמְּלִיָּה אוֹ הַמוֹכֵר לַיָּד הַלּוֹקֵחַ בְּפָנֵי שְׁנֵי עֵדִים מִיִּשְׂרָאֵל, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוּ עָשׂוּ בְּעֶרְכָּאוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְאֵין בּוֹ כָּל הַדְּבָרִים שֶׁמְגִינוּ - הָרִי זֶה גּוֹבֶה מִפְּנֵי חוֹרֵין¹⁹. וְהוּא שֶׁהִיוּ הָעֵדִים שֶׁמָּסְרָם בְּפָנֵיהֶם יוֹדְעִין לְקִירוֹתוֹ, וְקִירוֹתוֹ כְּשֶׁמָּסְרוּ בְּפָנֵיהֶן,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עֲדִים או סְמוּךְ לְצֵד הַשָּׁטָר⁴² או מֵאַחֲרָיו⁴³ כְּנֶגֶד הַקֶּתֶב. וְאִם הָיָה בֵּין הַקִּיּוֹם וְהַשָּׁטָר רוּחַ שְׂטִיטָה אַחַת - פְּסוּל⁴⁴; שְׂמָא יַחְתֵּף הַשָּׁטָר שְׁנֵתֶקֶם, וַיִּזְנֶף בְּאוֹתָהּ שְׂטִיטָה שָׁטָר וּשְׁנֵי עֲדִיּוֹ⁴⁵, וְנִמְצָא הַקִּיּוֹם עַל שָׁטָר מִזִּיף.

41 שם. 42 על הגליון החלק מימין או משמאל - תוכן השטר. מובן שכותבים בפירוש שמקיימים את השטר הכתוב מימין או משמאל הקיום, או כותבים בראש הקלף. 43 וכותבים שמקיימים את הכתוב מעבר לדף כנגד כתב הקיום או כותבים בראש הקלף. 44 כרבי יוחנן שם. מובן, שרק הקיום פסול, אבל השטר לא נפסל. 45 יזיף חתימתם.

ז. הִרְחִיק⁴⁶ אֶת הַקִּיּוֹם מִן הַשָּׁטָר יִתְרָ⁴⁷ עַל שְׁתֵּי שְׂטִיטֵי, וּמִלֵּא כָּל הָרוּחַ שְׂרִיטוֹת דִּי - פֶּשֶׁר, שֶׁהָרִי אֵינוֹ יָכוֹל לִזְנֶף⁴⁸; וְאִין חוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִּין שִׁיקְיָמוּ קִיּוֹם עַל הַשְּׂרִיטוֹת, אֶלָּא עַל גּוּפוֹ שֶׁל שָׁטָר.

46 שם עמוד א. 47 כלומר: אפילו יתר, ומכל-שכן פחות משתי שורות. 48 למעלה ה"ד אמרנו שבחתימת עדים השטר פסול, כשמילא שתי השורות שריטות, שמה אישרו את השריטות, אבל בקיום בית-דין כשר - כמו שמנמק רבינו בסמוך, שבית-דין אין מקיימים שריטות אלא תוכן שטרות.

ח. כָּל הַמְחַקִּין⁴⁹ בְּלֵן - צָרִיף שִׁיכְתֵּב קִיּוֹמֵיהֶן בְּסוֹף הַשָּׁטָר, וְיֹאמַר: אוֹת פְּלוֹנִית אוֹ מְלָה פְּלוֹנִית אוֹ שְׂטִיטָה פְּלוֹנִית עַל מַחֲק, או תְּלוּיָהּ⁵⁰, וְהִפֵּל קֵים. וְאִם הָיָה הַמַּחֲק בְּמָקוֹם שָׂרִיר וְקֵים, וּבִשְׁעוֹר שָׂרִיר וְקֵים⁵¹, אָף עַל פִּי שְׁחֹזר וְקִימָה⁵² - פְּסוּל; שְׂמָא מַחֲקוֹ⁵³, וְכֵתֵב דְּבַר שְׁזִיף, וְחֹזֵר וְקִימָה בְּרוּחַ שְׂבִין הַקֶּתֶב וְהַעֲדִים⁵⁴.

49 מימרא של רבי יוחנן, שם קסא: 50 בין שורה לשורה. 51 במקום שרגילים לכתוב בסוף השטר: והכל שריר וקיים. 52 קים את הכתוב על המחק כפי הנוסח שלמעלה. 53 את השריר וקים. 54 שריחקו חתימתם שיטה אחת. [מלשוננו של רבינו כאן שכתב "מחק או תלויה", משמע שדין שניהם שוה, ומכיון שתלויה שאינה מקוימת אינה פוסלת את כל השטר אלא אין מתחשבים בה - שהרי אין כאן כל חשש זיוף - כך גם במחק אין למדים מן הכתוב עליו, אבל השטר כשר. ובמגיד-משנה מביא בשם רשב"א, שבמחק - כל השטר פסול. וטעמו מבואר ב"טור" שם סי' מד אות ו, שחוששים שמה היה כתוב במקום המחק דבר שהוא לחובת בעל השטר, ומחקו וכתב מה שכתב. ופסק כמותו. ומרן ב"שולחן ערוך" שם סעי' ה פסק כרבינו].

ט. שָׁטָר⁵⁵ הֵבֵא הוּא וְעֲדָיו עַל הַמַּחֲק - פֶּשֶׁר. וְאִם תֹּאמַר: מוֹחֵק וְחֹזֵר וּמוֹחֵק⁵⁶ - אֵינוֹ דוֹמֶה מִי שְׁנִמְחֵק פַּעַם אַחַת לְנִמְחֵק שְׁתֵּי פַעַמִּים⁵⁷. וְאִם תֹּאמַר: שְׂמָא נִמְחֵק שְׁתֵּי פַעַמִּים מְקוֹם הַעֲדִים⁵⁸,

25 ברייתא שם. 26 חששו חכמים, שמה יחתוך בעל השטר כל מה שלמעלה משתי השורות, ויכתוב על הגליון החלק הנשאר שטר אחר כרצונו. 27 שהרי אין למדים משיטה אחרונה. 28 הסופר רגיל בכתיבה, וידידו מאומנות, וכתב-ידו אינו גס ככתב-יד העדים שאינם מאומנים. 29 השטח הפנוי שבין השורות, וביניהן לבין חתימות העדים. 30 כף סופית, היינו שלושה אירים: א. בשביל הקו העליון של למד; ב. האויר שבין שיטה לשיטה; ג. בשביל רגל כף סופית. כרב חייא בר אמי, שם. 31 שם קסב: כתב הרשב"א בחידושו בשם רבינו יונה, שהמדובר כשמילאוהו לפני שהגיע ליד המלוה, אבל אם מילאוהו לאחר מכאן - פסול, שהרי ליד המלוה הגיע שטר פסול. וב"טור" חו"מ סי' מה סי"ד, מביא בשם רבינו יונה, שאם מילאוהו המלוה בהסכמת הלווה - כשר. ומה שאמר פסול, הכוונה - כשמילא שלא מדעת הלווה. ומנמק את ההבדל: כשהגיע ליד המלוה היה פסול ולא נשתעבד הלווה, ואין המלוה יכול לשעבד את הלווה על-ידי מילוי בקרובים שלא מדעתו. וכתב עוד בשם אביו הרא"ש, שאם בא השטר ליד בית-דין לפני שמילאוהו ופסלוהו - אין לשטר זה תקנה, מכיון שנפסל על-ידי בית-דין אין להכשירו. [ונאמרו בענין זה עוד כמה חילוקי דינים: כשמילאוהו אחר יום חתימת העדים - דינו כשטר מוקדם ופסול או לא? ואם יש לחלק בזה בין שטר שיש בו קנין (שמוקדם אינו פסול), לבין אין בו קנין. ונתבאר ב"טור", ב"פרישה", ב"שולחן ערוך" ובסמ"ע ו"ש"ך באותו סימן סי"ד. ופליאה היא, שרבינו לא נכנס כלל לכל הסבך הזה. ואין כאן מקום להאריך]. 32 גמרא שם קסג. 33 אישרו שכאן היו שריטות, ולא המלוה הוסיפם לשם איזה זיוף שהוא. 34 שם קסג: 35 שאין כאן חשש זיוף. ומכאן למד הרשב"א (הובא במגיד-משנה כאן) שהעדים צריכים לחתום בצד ימין של השטר, שאם ירחיקו חתימתם שמאלה, יוכל המלוה לחתוך את השטר שלמעלה מחתימת העדים ולכתוב מה שהוא רוצה בקלף החלק שמיימין לחתימתם, ויהיה בידו שטר שהוא ועדיו בשיטה אחת (ראה הגהות מיימוניות כאן).

ה. הָיָה הַשָּׁטָר³⁶ בְּשִׁיטָה זוֹ וְהָעֲדִים בְּשִׁיטָה שְׁנִיָּה - פְּסוּל; שְׂמָא אֵלוֹ הָעֲדִים הָיוּ מְרַחֲקִין מִן הַשָּׁטָר פֶּשֶׁר שְׂטִיטָה אַחַת, וְחֵתֵף כָּל הַשָּׁטָר, וְכֵתֵב זֶה הַשָּׁטָר בְּאוֹתָהּ הַשִּׁיטָה, וְנִמְצָאוּ אֵלוֹ הָעֲדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ. וְכֵן³⁷ אִם הָיָה הַשָּׁטָר וּשְׁנֵי עֲדִים בְּשִׁיטָה אַחַת, וּשְׁנֵי עֲדִים אֲחֵרִים בְּשִׁיטָה שְׁנִיָּה, וְאָמַר³⁸: אֲנִי נִתְפַּנְנִי לְרִבּוֹת הָעֲדִים³⁹ - אֵין מְקִימִין שָׁטָר זֶה מֵעֲדִים שֶׁל מָטָה בְּשִׁיטָה שְׁנִיָּה, אֶלָּא מֵעֲדִים שֶׁל מַעְלָה; שְׂמָא בְּשִׁיטָה שֶׁהִתָּה בֵּין הָעֲדִים שֶׁל מָטָה וּבֵין הַשָּׁטָר שֶׁחֵתֵף כֵּתֵב שָׁטָר זֶה וּשְׁנֵי עֲדִיּוֹ⁴⁰.

36 שם עמוד ב. 37 שם. 38 לבית-דין ששאלו למה חתמו ארבעה עדים. 39 והוא מבקש לקיים את חתימת העדים. 40 זיף חתימת העדים בשיטה ראשונה, ולפיכך הצריכוהו להביא עדי קיום של עדים ראשונים.

ו. קִיּוֹם בֵּית דִּין⁴¹ צָרִיף שִׁיקְיָה סְמוּךְ לְכֵתֵב יָדִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שָׁלוּ שְׁלֹא יִהְיֶה דְּחֻקֵּי בֵּין הַתְּבוּת, שְׁמָא זִיף וְהוֹסִיף
זו⁷². וְלֹא יִהְיֶה מִרְחֻקִּין⁷³, שְׁמָא מַחֵק אוֹת אַחַת, כְּגוֹן
הָא אוֹ חֵי"ת, וְהַנִּית רְגֵלָה הָאֶחָת⁷⁴ מְקוֹם וָו. וְכָל
פִּיּוּצָא בְּזֶה מִדְּקֻדְקֵין בּוּ בְּכָל לְשׁוֹן וּבְכָל פֶּתֶב.

(69 שם. 70) ראה למעלה ה"ט. (71) הדיין צריך להתבונן, כלומר להשגיח היטב ולבדוק. (72) הוסיף אות זו, ולפיכך היא דחוקה. בגמרא שם קסד. מסופר שבא שטר מכר לפני אביי, שכתוב בו שהלוקח קנה: "מנת (חלק) ראובן ושמעון ואחיי" והיה להם לראובן ושמעון אח ששמו "אחיי", וטען הלוקח שקנה גם חלקו, ואביי התבונן יפה בשטר וראה שהזכיר של המלה "ואחיי" לחוצה יותר מדאי, ואחר חקירה מדוקדקת - הודה הלוקח שהוא הוסיף ה"ואו", ובשטר היה כתב שקנה חלקם של ראובן ושמעון אחי (אחים). (73) שם. מעשה בשטר שני שבא לידי אביי, והיתה "ואו" מרוחקת יותר מדאי משאר האותיות שבאותה מילה, וכשלחן אביי על בעל השטר, הודה שמחק חלק מאות "ב" ונשארה "ואו". (74) הימנית.

יג. מַשְׁלֵשׁ⁷⁵ וְעַד עֶשֶׂר אֵין פּוֹתֵבִין בְּסוֹף שְׁיטָה, שְׁמָא זִיף⁷⁶ וְיִחְזִיר הַשְּׁלֵשׁ לְשִׁלְשִׁים וְהָעֶשֶׂר עֶשְׂרִים. וְאִם נִזְדַּמֵּן לוֹ בְּסוֹף שְׁיטָה - מִחְזִיר הַדְּבִיור⁷⁷ בְּגוֹפּוֹ שֶׁל שְׁטֵר פְּעָמִים רַבּוֹת, עַד שְׁיָבֹא בְּאֶמְצַע הַשְּׁיטָה⁷⁸.

(75) אביי, שם. (76) יוסיף בסוף המילה "יוד" ו"ם". (77) כותב שנית את השטר או את הקטע. (78) רשב"ם שם מפרש, שיכתוב עוד פעם את הסכום הנכון באמצע השורה, ואם יזייף את הסכום הכתוב בסוף השורה שלמעלה לא יועיל כלום, שהרי הסכום הכתוב באחרונה קובע, כמו שיבואר בהלכה הבאה.

יד. שְׁטֵר⁷⁹ שֶׁכְּתִבּוּ מְלַמְעֵלָה מְנָה⁸⁰ וּמְלַמְטָה מְאֵתִים, מְלַמְעֵלָה מְאֵתִים וּמְלַמְטָה מְנָה - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחֵר הַתְּחַתּוֹן. וְלָמָּה אֵין הוֹלְכִין אַחֵר הַפְּחוֹת שֶׁבְּשִׁנְיָהם?⁸¹ לְפִי שְׁאֵין הָאֶחָד תְּלוּי בְּחִבְרוֹ. שְׁאִם הָיָה פְּתוּב בּוּ: מֵאָה שֶׁהֵן מְאֵתִים, אוֹ מְאֵתִים שֶׁהֵן מֵאָה - הָיָה נוֹטֵל מֵאָה⁸²; אֲבָל שְׁנֵי דְּבָרִים שְׁאֵין הָאֶחָד תְּלוּי בְּרֵאשׁוֹן - הֵלֵךְ אַחֵר אַחֲרוֹן. הָיָה בּוּ מְלַמְעֵלָה שֵׁם, וּלְמַטָּה שֵׁם קָרוֹב לוֹ - הֵלֵךְ אַחֵר הַתְּחַתּוֹן⁸³. אִם כֵּן, לָמָּה פּוֹתֵבִין אֶת הָעֲלִיּוֹן? שְׁמָא תִּמְחֹק אוֹת אַחַת מִן הַתְּחַתּוֹן, וְיִלְמַד מִן הָעֲלִיּוֹן⁸⁴. כְּגוֹן שֶׁהָיָה⁸⁵ בְּעֲלִיּוֹן חֲנָנִי אוֹ עֲנָנִי, וּבַתְּחַתּוֹן חֲנָן אוֹ עֲנָן - בְּדִידוּעַ שֶׁהוּא הַשֵּׁם הָעֲלִיּוֹן. אֲבָל לֹא יִלְמַד תְּחַתּוֹן מֵעֲלִיּוֹן בְּשִׁתִּי אוֹתִיּוֹת⁸⁶.

(79) משנה, שם קסה: (80) מאה דינרי כסף. (81) שהרי אין מוציאים ממון מספק. (82) ולמה אין הולכים גם כזה אחר התחתון? משום שכאן טעות גלויה בחשבון, ואין אנו יודעים איזה סכום מוטעה, ולפיכך דנים כמו בכל ספק שבממון, שהמוציא מחבירו - עליו הראיה. (83) בשטרות

וְאַחֵר שֶׁכְּתִבּוּ הַשְּׁטֵר חוּזֵר וּמוֹחֵק וְכוּתֵב כָּל מָה שִׁירְצָה, שֶׁהָרִי הוּא וְעַדִּיו כָּל שׁוּה, מִפְּנֵי שֶׁנִּמְחַק הַכֹּל שְׁתֵּי פְּעָמִים - כְּבָר תִּקְנֵנוּ חֻכְמִים, שְׁלֹא יִהְיֶה הָעֵדִים חוֹתֵמִין עַל שְׁטֵר מְחֻק, אֲלֵא אִם כֵּן נִמְחַק בְּפִנְיָהם⁵⁹.

(55) שם קסג: וקסד. (56) שמא מחק כל הכתוב בשטר וכתב כרצונו. (57) והזיוף ניכר. (58) כתב משהו על המקום בשטר המיועד לחתימת העדים ומחקו, ואח"כ מחק פעם שניה וחתמו העדים על המחק הכפול, והשטר עצמו נמחק פעם אחת בלבד, והעדים לא ירגישו בשינוי שבין המחקים מפני הכתב שבשטר, או לא ישימו לב לשינוי. (59) ואז ודאי ירגישו בשינוי שבין מחק למחק.

י. שְׁטֵר⁶⁰ הַבָּא הוּא וְעַדִּיו עַל הַמְּחַק, וְהַקִּיּוֹם מְלַמְטָה עַל הַנִּיר - אֵין מְקַיֵּמִין אוֹתוֹ מְעַד הַקִּיּוֹם⁶¹ אֲלֵא מְעַדִּים שְׁלַמְעֵלָה; שְׁמָא הַקִּיּוֹם הָיָה רְחוּק מִן הַשְּׁטֵר הַרְבֵּה, וְהָיָה הָרוּחַ מְלֵא שְׁרִיטוֹת שֶׁל דִּיּוּ⁶², וְהָתַף גּוֹף הַשְּׁטֵר, וּמְחַק הַשְּׁרִיטוֹת, וְכָתֵב הַשְּׁטֵר וְעַדִּיו⁶³ עַל הַמְּחַק.

(60) שם. (61) אם בא לבית-דין לגבות באותו השטר, צריך לקיים שנית חתימת העדים, ואין סומכים על הקיום שבשטר. (62) ואמרנו למעלה בה"ז שהקיום כשר. (63) שזיין חתימתם. בגמרא שם אמרו סברא זו לפי שיטת רב, שבין עדים לקיום אפילו כמה שורות כשר, ואף-על-פי שרבינו פסק כרבי יוחנן (ראה למעלה ה"ו) שאפילו שיטה אחת בין עדים לקיום - פסול, קיבל אותה הסברא גבי הוא ועדיו על המחק והקיום על נייר, מפני שלא מצאנו בזה מחלוקת בין רב לרבי יוחנן, והסברא שנאמרה אליבא דרב מתקבלת על הדעת (מגיד-משנה).

יא. שְׁטֵר⁶⁴ הַבָּא עַל הַנִּיר, וְעַדִּיו עַל הַמְּחַק - פְּסוּל; שְׁמָא יִמְחַק הַשְּׁטֵר וְיִזְיֵף⁶⁵, וְנִמְצָא הוּא וְעַדִּיו עַל הַמְּחַק⁶⁶. וְאִם פְּתִיבוּ⁶⁷ הָעֵדִים: אֲנַחְנוּ הָעֵדִים חֲתֻמָּנוּ עַל הַמְּחַק, וְהַשְּׁטֵר עַל הַנִּיר - כְּשֵׁר. וְכוּתֵבִין כֵּן בֵּין עַד לְעַד, כְּדִי שְׁלֹא יִזְיֵף⁶⁸.

(64) שם קסד. (65) יזיף ויכתוב במקום המחק מה שהוא רוצה. (66) ושטר כזה כשר, כמבואר למעלה בה"י. (67) שם. (68) אם יכתבו זאת למטה מחתימתם - יחתוך הקטע הזה, ואם יכתבו בין השטר לחתימה - ימחקו. כל זה מבואר בגמרא שם.

יב. שְׁטֵר⁶⁹ הַבָּא עַל הַמְּחַק, וְעַדִּיו עַל הַנִּיר - פְּסוּל. וְאִפְּלוּ כְּתִבּוּ הָעֵדִים: אֲנַחְנוּ עֵדִים חֲתֻמָּנוּ עַל הַנִּיר, וְהַשְּׁטֵר עַל הַמְּחַק. מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹחֵק אוֹתוֹ פְּעַם שְׁנִיָּה, וְכוּתֵב כָּל מָה שִׁירְצָה, וְכֵיּוֹן שֶׁכָּל מְחַק שְׁתֵּי פְּעָמִים אֵינוֹ נָכֵר; שְׁאֵלוֹ הָיָה בּוּ מְקוֹם הַנְּמַחֵק פְּעַם אַחַת וּמְקוֹם הַנְּמַחֵק שְׁתֵּי פְּעָמִים - הָיָה נָכֵר⁷⁰. וּמִתְקוֹן הַשְּׁטֵרוֹת: לְהַתְּבוּנָה⁷¹ בַּשְּׁטֵר בְּוִי"ן וְזִינִי"ן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

97) שם קה: (98) מע' = פרוטה של נחושת (מעה כסף, היא אחד משהה בזוז = 32 פרוטות). (99) היינו 96 פרוטות. ולמה אין הולכים אחר התחתון? כמו במנה ומאתים (ראה הי"ד)? משום שזה כאילו אמר "אסתירא שהיא מאה מעי", והרי זה דומה לכתוב מאה שהם מאתים. ואפשר להוסיף עוד נימוק: שדרכם של אנשים לעגל את הסכומים, ולפיכך כתב מאה אף-על-פי שמגיע לו רק 96 פרוטות, וסמך על מה שכתב אסתירא (ראה רשב"ם שם ד"ה מהו דתימא). (100) שהרי הוא המוחזר. (101) ואפילו אם יש עדים שתפס ואינו יכול להכחיש (מסקנת המגיד-משנה, וכן פסק הש"ך חו"מ סי' מב ס"ק ט'. ראה 'בית יוסף' שם).

יז. פתוב בו¹⁰²: מטבע זהב - אין פחות מדינר זהב¹⁰³. זהב דינרין, או דינרין זהב - אין פחות משנה שני דינרין של זהב. זהב דינרין - אין פחות משנה שני דינרין של פספס מן הזהב¹⁰⁴. וכן כל פיוצא בזה.

(102) ברייתא שם קסה: (103) שהוא 25 דינרי כסף. (104) נותן לו זהב שוה שני דינרי כסף. תמו הלכות מלוג ולוג

~ שבת קודש כ"ה אדר ~

הלכות טוען ונטען

מצות עשה אחת היא. והיא: דין טוען ומודה או פופר.

ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) מבאר דין כופר בכל או מודה במקצת.

א. הטוען² את חברו במטלטלין, והודה לו במקצת - הרי זה משלם מה שהודה בו, ונשבע על השאר מן התורה; שנאמר: אשר יאמר פי הוא זה³. וכן אם כפר בפל ואומר: לא היו דברים מעולם, ועד אחד מעיד [שהוא חיב לו] - הרי זה נשבע מן התורה. ומפי השמועה⁴ למדו⁵, שכל מקום ששנים מחיבין אותו ממון - אחד מחיבו לשבועה. וכן למדו⁷ מפי השמועה, שעד אחד לכל עון ולכל חטאת אינו קם⁸, אכל קם הוא לשבועה.

(2) משנה שבועות לח: (3) במכילתא משפטים פרשה ט"ו דרשו: "כי הוא זה" עד שיודה במקצת: כלומר, רק זה הוא הדבר שאני חיב לך ולא מה שאתה תובע (ראה בבא קמא קו:). ודווקא במטלטלין, אבל על קרקעות עבדים ושטרות אין נשבעים (משנה שם מב: ובגמרא שם מג. למדו זה מכלל ופרט וכלל). (4) גמרא שם מ. (5) ששמע תלמיד מרבו ורבו מרבו עד משה רבינו. (6) ברייתא שם. (7) כלומר, וכך הוא הלימוד שנמסר מפי השמועה.

הולכים בכל דבר אחר התחתון, כשאין סיבה מיוחדת מתנגדת לכך. הר"י מיגש בפירושו מנמק שיש לראות בתחתון חזרה מהכתוב בעליון. (84) כל זה במשנה הנ"ל. (85) ברייתא שם קסו: (86) שם. ובגמרא פירשו טעמו של דבר: שמא יקרה שם בן שלש אותיות, וכתוב למעלה שתי אותיות שהן רוב השם, ואין ללמוד מעליון אלא להשלים את התחתון כשהוא עיקר השם.

טו. פתוב בו⁸⁷ מלמעלה ספל⁸⁸, ומלמטה קפל⁸⁹ - הפל הולך אחר התחתון, שהקפל פחות מן הספל. פתוב בו מלמעלה קפל, ומלמטה ספל - חוששין שמא זכוב הסיר רגל הקוף ונעשית סמ"ף⁹⁰, ואינו גובה אלא במדת קפל הקטנה. וכן כל פיוצא בזה. שיד בעל השטר על התחתונה⁹¹. מעשה בשטר⁹², שהיה פתוב בו: שש מאות וזוז אחד, והרי הדבר ספק, אם שש מאות וזוז אחד או שש מאות אסתירא⁹³ וזוז; אמרו חכמים⁹⁴: יטל שש מאות אסתירא וזוז, שיד בעל השטר על התחתונה. אם כן, למה לא נאמר: שש מאות פרוטה וזוז⁹⁵? לפי שהפרוטות פולל אותן הסופר וזוין⁹⁶ ואחר כך כותבין. וכן כל פיוצא בזה בכל זמן ובכל מקום, לפי דרכם הידוע - על פיו עושין.

(87) שם. כתוב בשטר שפלוני חיב לו וכו'. (88) ראשי-תיבות: "סאה פלג", פירוש: סאה וחצי. (89) קב פלג, קב וחצי (הסאה מחזיקה ששה קבים). [וב'תוספות' שם ד"ה ספל, הביאו כמה פירושים לספל וקפל, ורבינו מפרש כרבותיו הר"ף והר"י מיגש]. (90) בכתב-יד שלהם ה"קוף" דומה ל"סמך" בתוספת רגל דקה. (91) בעיא של רב פפא שם ולא נפשטה, ואין מוציאים ממון מספק. (92) שם. (93) יש מפרשים ש"אסתירא" הוא חצי וזוז ואחרים מפרשים - שני זוזים. ורבינו קיבל הפירוש הראשון (ראה רשב"ם ו'תוספות' שם ד"ה ומשוי). [לפלא, שרבינו נטה כאן מפירושו של רבו הר"י מיגש שפירש שני זוזים. ראה כסף-משנה]. (94) אב"י, שם. (95) המטבע הפחות ביותר. (96) הסופר אינו כותב מנין הפרוטות, אלא עושה מהם זוזים (בזוז 192 פרוטות) ורושם בשטר מספרם, ואת מספר הפרוטות שאינן מצטרפות לזוז שלם, ואם התכוון לפרוטות - היה כותב ארבעה זוזים ועשרים וארבע פרוטות, ומשמיט את המילה "וזוז".

טז. שטר⁹⁷ שכתוב בו: אסתירא מאה מעי⁹⁸, או שכתוב בו: מאה מעי אסתירא - הלך אחר פחות שפלושונות, ואינו נוטל אלא אסתירא אחת⁹⁹. שיד בעל השטר על התחתונה, מפני שהוא המוציא מחברו, ואינו מוציא אלא בדבר שאין בו ספק. לפיכך, כל שטר שיש בו משמע שתי לשונות, שמא כך או שמא כך - אינו נוטל אלא הפחות שבשתייהן; ואם תפס בעליונה - אין מוציאין מידו¹⁰⁰ אלא בראיה ברורה¹⁰¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פרק י"א הלכה ח: כותב רבינו שתלמיד חכם אוהו תפילין בידו, ושאר כל אדם - ספר תורה.

ג. הטוען²⁰ מטלטלין על חברו, וכפר בבל ואמר: לא היו דברים מעולם; או שהודה במקצת, ונתנו מיד ואמר: אין לך בידי אלא זה והילך²¹; או שאמר: אמת שהיה לך אצלי, אבל מחלת לי או נתת לי או מכרת לי או החזרתי לך; או שטענו חטים והודה לו בפשעו - בכל אלו פטור משבועת התורה²². אבל חכמי הגמרא²³ תקנו, שישבע הנחבץ בכל אלו²⁴ שבועת הסת²⁵ ויפטור. ואינה כעין של תורה, לפי שאין בה נקיטת חפץ. וכבר בארנו דרך שבועה של תורה ודרך שבועת הסת בהלכות שבועות²⁶.

(20) משנה שם לח: (21) והנה אני משלם לך הסכום שאני מודה בו. (22) בהילך פסק כרב ששת (בבא מציעא ד. כפי הכרעתו של הר"ף בראש פרק ו משבועות. והדינים האחרים נשנו בשבועות שם. [רש"י בבא מציעא שם מבאר, שהילך משמעותו: לא הוצאתים והרי הם שלך בכל מקום שהם ... הואיל ואיתנייהו כמאן דנקיט להו דמי (=ומכיוון שישנם בעינים הרי זה כאילו נמצאים בידו של המלוה). והר"ן שם כתב, שלפי שיטת רש"י לא אמרו הילך פטור אלא בפיקדון, אבל במלוה אי אפשר לומר שהמעות הן ברשות המלוה בכל מקום שהן, משום שמלוה להוצאה ניתנה, וכשהגיע ליד הלווה יצאו לגמרי מרשות המלוה, ומביא בשם הגאונים, שבהלוואה אם היה בידו מזומן הסכום שהודה בו ונתנו למלוה - פטור משבועה, ובפיקדון אפילו אם נמצא הדבר במקום רחוק - ההודאה עצמה היא כהילך, משום שפיקדון בכל מקום שהוא - ברשותו של המפקיד הוא (ראה לקמן פרק ג הלכה י"ד). (23) מימרא של רב נחמן שם מ: ובבא מציעא ה. (24) בשבועות שם אמר רב חביבא, ששבועת היסת נאמרה רק על מה ששנינו (שם לח: מנה לי בידך, אמר לו הן, למחר אמר לו תנה לי, נתתיו לך (טענת הנתבע) - פטור. וביארו שם שלדעתו כופר הכל לכתחילה, פטור אפילו מהיסת. ולכן הדגיש רבינו וכתב: "בכל אלו" לומר לך, שאין הלכה כרב חביבא. וכן פסק הר"ף בהלכותיו בשבועות בראש פרק ו. [בתוספות שם מא. דיבור המתחיל ומאן, כתבו בשם רבינו תם שאין משיבעים את הכופר הכל. ובהגהות מיימוניות כאן אות ח כתב: שוב ראיתי בתשובת מורי רבינו זצ"ל (הכוונה למהר"ם מרוטנברג) שרבינו תם חזר בו בסוף ימיו]. (25) קראו לה "היסת" על שם שהסיתו אותו חכמים לשבועה זו (רש"י בבא מציעא שם. ראה רש"י שבועות שם). (26) פרק י"א, הלכה ד.

ד. כל מי שנתחייב שבועה מן התורה - הרי זה נשבע ונפטור²⁷. ואם לא רצה להשבע - יורדין לנכסיו²⁸ וגובין מהם כל מה שתבע חברו עליו²⁹; שהרי התובע אומר לו: איני זו מדין תורה, או השבע או תן לי. ויש לו להחרימם³⁰ על מי שטען

(8) כתוב בתורה (דברים יט, טו): "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת" ודרשו: לכל עון ולכל חטאת אינו קם, אבל קם הוא לשבועה (שם).

ב. אין לך מחייב שבועה מן התורה חוץ משלשה: מי שהודה במקצת המטלטלין, ומי שחייבו עד אחד, והשומר. שהרי נאמר בשומר: שבועת יי תהיה בין שניהם. וכבר בארנו שבועת השומרין בהלכות שכירות. וכל אחד מן השלשה נשבע ונפטור מלשלם⁹. אבל כל הנשבעין ונוטלין¹⁰, כגון שכיר¹¹ ונחבל¹² ופוגם את שטרו¹³ וכיוצא בזה¹⁴, וכן כל הנשבעין בטענת ספק, כגון השתפין¹⁵ והאריסין¹⁶ - כלן נשבעין בתקנת חכמים¹⁷. וכל אלו השבועות, אף על פי שהן מדברי סופרים, הרי הן כעין של תורה¹⁸ בנקיטת חפץ¹⁹.

(9) משנה שם מד: (10) שם. (11) נתבאר בהלכות שכירות פרק י"א הלכה ו, שאם טען בעל הבית נתתי לשכיר את שכרו והשכיר מכחיש - נשבע השכיר שלא נטל - ונוטל. ולמה אין משיבעים את בעל הבית ויפטור? מפני שבעל הבית טרוד בפועליו הרבים ואפשר שנדמה לו שנתן - ולא נתן, אבל פועל, שפרנסתו על שכר עבודתו, אינו שוכח ואינו טועה (גמרא שם מה). (12) משנה שם מד: ונתבאר שם שהמדובר, כשיש עדים שהנחבל נכנס תחת ידו של הנתבע (פירוש למקום שהנתבע היה בו לבדו) כשהוא שלם ויצא חבול ונתבע לבית דין וטען לא חבלתי בו. [בגמרא שם אמר שמואל, שאם החבלה היא במקום שאין הנחבל עצמו יכול לחבל - נוטל בלא שבועה, בתנאי, שלא היה שם אדם אחר שאפשר היה לו לחבול]. (13) הוציא שטר חוב על חבירו וזה טוען פרעתי כל החוב והמלוה אומר פרעת חלק מהחוב - הרי זה פגם תוקפו של השטר ולפיכך עליו להישבע. וכשהוא טוען לא פרעת כלום - נאמן בלא שבועה. (14) והדומים לאלה שנמנו במשנה שם. (15) התובע טוען יישבע שלא נטל יותר מהמגיע לו. (16) החוכרים שדות מבעליהן לעבדן ולקבל חלק מהיבול. (17) בגמרא שם מה: שאלו מה בין שותפים ואריסים לכל אדם, שאין משיבעים אותם בטענת שמא? ונימקו, שאלה רגילים להורות היתר לעצמם באמתלאות שונות להשקיט את מצפונם. [בגמרא (שם) אמר רב נחמן שעל טענת שמא אינו נשבע בכפירת תביעה פחותה משתי מעות כסף. ופירש רש"י שהכוונה למודה במקצת, שבתענת וודאי היה מחוייב שבועת התורה ותיקנו חכמים שבועה בטענת שמא דומה, אבל כשהו כופר הכל שבתענת וודאי פטור משבועת התורה - לא תיקנו חכמים שבועה בטענת שמא. ורבינו בפרק ט מהלכות שלוחין ושותפין פסק, שגם כופר הכל לכתחילה, מחוייב שבועה, כדעת רבו הרב יוסף מיגאש בפירושו לשבועות שם. ובבית יוסף חושן משפט סימן צג מדייק מלשונם של הר"ף והרא"ש, שדעתם כדעת רבינו]. (18) ר"ף בהלכותיו בכתובות סוף פרק ט. (19) הנשבע אוהו בידו חפץ של מצוה בשעת השבועה. בהלכות שבועות

שְׁבוּעָה שֶׁתִּהְיֶה אֵלָּא שְׁבוּעַת הַסֵּת בְּלִבָּד; אֲכָל שְׁבוּעָה שֶׁל תּוֹרָה אוֹ שֶׁל דְּבָרֵיהֶם שֶׁהִיא כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה⁴⁷ - אֵין הוֹפְכִין שְׁבוּעָתָן.

(45) שם אמרו: "בדרבנן מפכין". (46) נתבאר למעלה שרבינו ורבו הר"י מיגאש מפרשים מה שאמרו: "בדרבנן מפכין" הכוונה לשבועת היסט בלבד. (47) נתבאר למעלה בהלכה ה.

ז. אֵין מְשַׁבְּעִין שְׁבוּעַת הַסֵּת אֵלָּא עַל טַעַנַּת וְדָאי; אֲכָל עַל טַעַנַּת סֶפֶק - פְּטוּר⁴⁸. פִּיזָד? פְּמַדְמָה לִי שֵׁישׁ לִי אֶצְלָךְ מִנָּה; אוֹ שְׁאֵמַר: מִנָּה הִלּוּיְחִיד, וְכַמְדָּמָה לִי שֶׁלֹּא פְּרַעַתְנִי; אֵמַר לִי אֲבָא⁴⁹ שֵׁישׁ לִי אֶצְלָךְ מִנָּה, אוֹ צִוָּה לִי בִפְנֵי עֲדִים שֵׁישׁ לִי אֶצְלָךְ מִנָּה; דְּכָר פְּלוּנִי נִגְנַב מִבֵּיתִי, וְלֹא הָיָה שָׁם אֵלָּא אֶתָּה, קְרוֹב בְּעֵינֵי שְׁאֵתָה גִּנְבָתוֹ; חֲשַׁבְתִּי מַעוֹת וּמַצָּאתִי חֶסֶד, שְׁמָא אֶתָּה הִטְעִיתָנִי בַּחֲשָׁבוֹן; וְהִנֵּתָּע אֹמַר: אֵין לָךְ בְּיָדִי כְּלוּם - הֲרִי זֶה פְּטוּר אֶף מְשַׁבְּעַת הַסֵּת. וְכֵן כָּל פִּיזָא בָּזָה.

(48) שם מ: מנמק רב נחמן למה משביעים היסט את הכופר הכל - משום חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו עליו, ובטענת ספק אין חזקה כזו (מגיד משנה). (49) אמרו, שלשיטת רבי אליעזר בן יעקב, אם הבן התובע מסתמך על צוואת אביו בלבד ולא אמר: ברי לי - הנתבע פטור משבועה, אפילו במודה במקצת שבועתו מן התורה. ורבינו - וכן הרי"ף - פסקו כרבי אליעזר בן יעקב מפני שאמרו (עירובין סב:): "משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי". [הראב"ד משיג על רבינו בדין אמר לי אבא, ודעתו שזו טענת ברי. ובלחם משנה מברר באריכות שתי השיטות. ראה שם].

ח. כּוֹר חֲטִים⁵⁰ יֵשׁ לִי בְּיָדִי בְּדָאי, וְהִנֵּתָּע אֹמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ, שְׁמָא יֵשׁ לָךְ שְׁמָא אֵין לָךְ - הֲרִי הִנֵּתָּע יִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת שְׁאֵינִי יוֹדֵעַ וְנִפְטָר⁵¹, לְפִי שֶׁלֹּא חֵיב עֲצָמוֹ בְּדָאי. וְכֵן כָּל פִּיזָא בָּזָה. כּוֹר חֲטִים יֵשׁ לִי בְּיָדִי בְּדָאי, וְהִנֵּתָּע אֹמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ אִם חֲטִים הוּא אוֹ שְׁעוּרִים - הֲרִי זֶה נִשְׁבַּע הַסֵּת שְׁאֵינִי יוֹדֵעַ⁵², וּמִשְׁלֵם שְׁעוּרִין⁵³. וְכֵן כָּל פִּיזָא בָּזָה.

(50) בכתב יד תימן: "מנה לי בידך". וכן גירסת המגיד משנה. (51) מחלוקת אמוראים בכתובות יב: ופסק רבינו כרב נחמן ורבי יוחנן. בגמרא שם אמרו "פטור" ורבינו הוסיף שהנתבע מחוייב להישבע היסט, שאם לא נטיל עליו שבועה תחבטל שבועת היסט בכופר הכל, שהרי יעדיף לטעון איני יודע ויהיה פטור משבועה (מגיד משנה). (52) ולמה אין מחייבים אותו שבועת התורה כמודה במקצת, ומתוך שאינו יכול להישבע - ישלם, כמו בטוען חמישים אני חייב לך וחמישים איני יודע, כמבואר לקמן פרק ד הלכה ח? משום שמודה במקצת אינו מחייב שבועה אלא בהודה לו ממין הטענה (ראה לקמן פרק ג הלכה ח).

עָלִיו דְּכָר שְׁאֵינוֹ כֵּן, וְנִתְּנָן³¹. אֲכָל מִי שֶׁנִּתְּחַיֵּב שְׁבוּעָה מִדְּבָרֵיהֶן³², אִם הָיָה מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנִטְלִין - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִפָּךְ אֶת הַשְׁבוּעָה³³; שֶׁהֲרִי הִנֵּתָּע אֹמַר לוֹ: הַשְּׁבַע וְטַל, כְּמוֹ שֶׁתִּקְנֶה לָּךְ. וְאִם לֹא רָצָה לְהַשְׁבַּע - יִלָּךְ לוֹ. וְהוּרִי רַבּוּתִי, שְׁאֵם אֵמַר הַתּוֹבֵעַ: אֵינִי רוֹצֶה בְּתִקְנָה זוֹ שֶׁתִּקְנֶה לִי חֲכָמִים³⁴, אֵלָּא הֲרִינִי כְּשֶׁאֵר הַתּוֹבָעִים³⁵ - הֲרִי זֶה מְשַׁבְּעִי אֶת הַנִּתְּחַיֵּב הַסֵּת³⁶. וְאִם רָצָה לְהִפָּכָה עַל הַתּוֹבֵעַ - מְחַיֵּבִין אֶת הַתּוֹבֵעַ לְהַשְׁבַּע³⁷, אוֹ יִלָּךְ לוֹ.

(27) משנה שבועות לח: (28) שם מא. (29) ואינו יכול להפוך את השבועה על התובע ולומר: יישבע שאני חייב לו ויטול. שם אמרו: בדאורייתא לא מפכין. [בר רב אשי אומר שם: בדאורייתא נמי (גם כן) מפכין. ובתוספות שם דיבור המתחיל ולמר כתבו, שרב האי גאון וכן רבינו גרשון מאור הגולה פסקו כמר בר רב אשי, ובעל הלכות גדולות ובסדר תנאים ואמוראים (לרבי יוסף טוב עלם) כתבו, שאין הלכה כמותן]. (30) לנתבע יש זכות. (31) ומשלם. (32) מתקנת חכמים. (33) לענין היפוך שבועת הנוטלים - אף על פי שהיא מדבריהם - כדן שבועת התורה. וכן פסק הר"י מיגאש בפירושו לשבועות שם. ורש"י כתובות פז: כתב שכל שבועה מדבריהם יכול להפוך (ובש"ך חושן משפט שם סעיף קטן ל כתב, שכמה פוסקים קדמונים פסקו כרש"י). (34) שאשבע ואטול. (35) והנתבע מכחיש, שהוא נשבע ונפטר. (36) כשהוא מהפך היה הנתבע נשבע אותה השבועה שהמהפך היה חייב בה, היינו, "כעין דאורייתא" בנקיטת חפץ, אבל באומר איני רוצה בתקנת חכמים שתיקנו לטובתי - הנתבע נשבע היסט. (37) לקמן הלכה ו יתבאר שכל שבועת היסט מהפכים.

ה. הָיָה מְחַיֵּב שְׁבוּעָה מִדְּבָרֵיהֶם מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנִפְטָרִין, כְּגוֹן הַנִּשְׁבָּעִין עַל טַעַנַּת סֶפֶק³⁸ אוֹ מִן הַנִּשְׁבָּעִין הַסֵּת, וְלֹא רָצָה לְהַשְׁבַּע - מְשַׁמְתִּין אוֹתוֹ³⁹ שְׁלֹשִׁים יוֹם. אִם לֹא כָּא וְלֹא תִבַּע נִדְוִי⁴⁰ - מְלָקִין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת⁴¹. וְכָל מִי שֶׁחָלָה עָלָיו שְׁמָתָא שְׁלֹשִׁים יוֹם - מְכִין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת וְאַחֵר כֶּף מִתִּירִין נִדְוִי⁴². וְאֵין יוֹרְדִין לְנִכְסֵיוֹ⁴³, לְפִי שְׁאֵינוֹ מְחַיֵּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה⁴⁴.

(38) כגון האריסים והשותפים (ראה למעלה הלכה ב). (39) שם. (40) לא ביקש להתיר לו את הנדוי. (41) מפני שמרד בדברי חכמים. כל עונש מלקות מדרבנן נקרא "מכת מרדות". (42) כרב אשי שם. (43) רב אשי שם מסיים: "ושבקינן ליה (ועוברים אותו)". (44) בשבועה מן התורה אמרנו למעלה בהלכה ד, שאם לא רצה להישבע יורדים לנכסיו וגוברים מהם.

ו. כָּל הַמְּחַיֵּב⁴⁵ שְׁבוּעַת הַסֵּת, אִם רָצָה לְהִפָּךְ הַשְׁבוּעָה עַל הַתּוֹבֵעַ - הֲרִי הַתּוֹבֵעַ נִשְׁבַּע הַסֵּת וְנִטְלָה מִחֲבֵרוֹ. וְאֵין לָךְ⁴⁶ מִי שֶׁנִּשְׁבָּע הַסֵּת וְנִטְלָה מִחֲבֵרוֹ, אֵלָּא זֶה שֶׁנִּתְּחַיֵּב עָלָיו שְׁבוּעַת הַסֵּת. וְאֵין לָךְ

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לך. (63) אין מהפכים שבועה מהופכת, שאם לא כן - אין לדבר סוף. (64) בלי הזכרת שם הנתבע.

יא. הוורו רבתי: שְׁפֵל מִי שְׁנֵת־חֵיב שְׁבוּעָה, בֵּין שֵׁל תוֹרָה בֵּין שֵׁל דְּבָרֵיהֶם, אֶפְלוּ הֶסֶת - יֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים סֶתֶם קִדְם שְׁיִשְׁבַּע עַל מִי שְׁיִטְעֵן עָלָיו דְּבַר שְׁאִינוֹ חֵיב בּוֹ פְּדֵי שְׁיִשְׁבִּיעַ אוֹתוֹ בְּחֹנֶם, וַיַּעֲנֶה הַמְשַׁבֵּיעַ אֲמָן⁶⁵, וְאַחֵר יִשְׁבַּע. וְחֻקָּה טוֹבָה לְכַעֲלֵי דִינָן, פְּדֵי שְׁיִמְנְעוּ מִטַּעֲנַת שֶׁקֶר, וְלֹא יִגְרְמוּ לְהוֹצִיא שֵׁם שְׁמַיִם לְבִטְלָה⁶⁶, וְלֹא יִשְׁאִיו שְׁמַע שְׁאִי⁶⁷.

(65) עניינת אמן משמעותה הודאה לחרם כזה. (66) בשבועה יש הזכרת שם שמים. (67) לא יסבירו לבית דין טענות שקר. מלשון המקרא (שמות כג, א): לא תשא שמע שוא. [בפרק כ"א מהלכות סנהדרין הלכה ז מבואר, שלא-תעשה זו כוללת גם השמעת טענות לבית דין שלא בנוכחות בעל דין השני. מובן שנוח יותר להסביר טענת שקר כשאיין מי שישתור דבריו במקום.

יב. פֶּל מִי⁶⁸ שְׁנֵת־חֵיב שְׁבוּעָה, בֵּין שֵׁל תוֹרָה בֵּין שֵׁל דְּבָרֵיהֶם - מְגַלְגֵּל עָלָיו הַמְשַׁבֵּיעַ⁶⁹ פֶּל מִה שְׁיִרְצֶה מְדַבְּרִים שְׁאֵם יוֹדֶה בָּהֶן יִתְחַיֵּב מִמּוֹן. וְעַד הֵיכָן פֶּחַ גִּלְגּוֹל? עַד שְׁאִי־אִמֵּר: וַיְכַלֵּל שְׁבוּעָה זוֹ, שְׁלֹא נִמְכַּרְתָּ לִּי⁷⁰ בְּעֶבֶד עֲבָדִי⁷¹ וְעַדִּין עֲבָדִי אֲתָה⁷². וְכִבֵּר בְּאַרְנוֹ⁷³ שְׁאִין מְגַלְגֵּלִין עַל הַשְּׁכִיר⁷⁴.

(68) קידושין כז: (69) יכול לדרוש שיכלול בשבועה זו גם תביעות אחרות שיש לו עליו, שביט דין אין מחייבים שבועה עליהן. (70) שם כח. (71) שמחוייב לעבוד שש שנים. (72) טרם נשלמו שש השנים. ודווקא כשטוען עבד עברי אתה, אבל הטוען עבד כנעני אתה - מנדים אותו ואין מגלגל שבועה כזו. ובשבועות מח: למדו מברייתא שמגלגלים גם בשבועה דרבנן. (73) בפרק י"א מהלכות שכירות הלכה ט. (74) נתבאר שם בהלכה ו, שאם בעל הבית טוען נתתי לך שכרך והשכיר אומר לא קיבלתי, תיקנו חכמי המשנה שיישבשע השכיר ויטול אף על פי שכל כופר הכל נשבע היסט ונפטר (ראה הערות שם). דין גלגול למדו בקידושין שם משבועת הסוטה, שכתבה תורה (במדבר ה, כב): "ואמרה האשה אמן אמן" וכפל לשון זה נתפרש: אמן מאיש זה שנחשדתי, אמן מאיש אחר ואף על פי שבנוגע לאיש האחר חסרים התנאים המביאים לידי שבועה זו, ודבי רבי ישמעאל למדו שם מקל וחומר שמגלגלים גם טענות שמא כגון האריסים והשותפים שחלקו, שאם לא חלקו משביעים אותם אפילו בלא גלגול (ראה למעלה הלכה ב ופרק ט מהלכות שותפין הלכה א). ומובן מאליו שגם אם השבועה העיקרית היא על טענת שמא של התובע - מגלגלים, שהרי שבועת סוטה היא על טענת שמא (מגיד משנה). [ברא"ש שבועות פרק ח סימן יח הוכיח מגמרא בבא מציעא צח: שאין מגלגלים אלא כשהנתבע טוען טענת וודאי, כמו סוטה שהיא טוענת טענת וודאי: טהורה אני, אבל כשהשבועה היא על טענת איני יודע - אין מגלגלים

(53) הראב"ד משיג על זה מדברי רבה בר נתן בבבא קמא לה: שטענו בחיטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורים. וכן פסק רבינו עצמו (שם). והמשיג עצמו מבאר שיטת רבינו וכותב: שלדעתו לא אמר רבה בר נתן אלא כשהוא מכחיש לגמרי את התביעה (החיטים), אבל בשאינו מכחישה, אלא טוען איני יודע ונכנס לחיוב שבועת היסט על התביעה - חייב לשלם מה שהודה. ונראה שהתכוון לנימוקו של רבינו מאיר הלוי (הובא ברא"ש בבא קמא שם) שטענו בחיטים והודה לו בשעורים פטור, מפני שיכול לטעון משטה הייתי כך, ולמעשה גם שעורים אינני חייב לך, אבל כשנשבע היסט שאינו יודע אין כאן השטאה (ראה ש"ך חושן משפט סימן פ"ח סעיף קטן לה). ובסמ"ע שם סעיף קטן לא, מסביר שאפילו לשיטת האומרים שטעם הפטור משעורים הוא משום שאנו אומרים: על השעורים מחל - כאן חייב, משום שאפשר הדבר שגם התובע לא זכר בדיוק אם חיטים השאילה או שעורים ולפיכך טען חיטים, וכשהנתבע הודה ששאל מין אחד צריך לשלם לו הפחות שבשני המינים ונשבע על השאר (ראה מה שכתבנו בזה בהלכות שאלה ופיקדון הלכה ו).

ט. מָנֶה יֵשׁ לִי בִּידֶךָ⁵⁴ בּוֹדְאִי, וְהִנֵּתִיבֵנִי אוֹמֵר: בֵּן הָיָה לָךְ בְּדִי, אֲבָל אִינִי יוֹדֵעַ אִם הִחֲזַרְתִּי לָךְ אוֹ עַדִּין לֹא הִחֲזַרְתִּי לָךְ - חֵיב לְשֵׁלם; וְלֹא יִשְׁבַּע הַתּוֹבֵעַ פֶּלֶל, אֶפְלוּ שְׁבוּעַת הֶסֶת. מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בּוֹדְאִי שֶׁהוּא חֵיב, וְהָרִי זֶה⁵⁵ טוֹעֵן⁵⁶ אוֹתוֹ טַעֲנַת וְדָאִי, וְנִסְתַּפֵּק אִם נִפְטָר אוֹ לֹא נִפְטָר. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּדָה. אֲבָל אִם אֵין לוֹ תוֹבֵעַ⁵⁷, וְהוֹדָה מְעַצְמוֹ וְאָמַר: גִּזְלַתִּיךָ אוֹ הִלִּיתִנִּי מִנֶּה, אָבִיךָ הִפְקִיד אֶצְלִי מִנֶּה, וְאִינִי יוֹדֵעַ אִם הִחֲזַרְתִּיו אוֹ לֹא הִחֲזַרְתִּיו - אִינוֹ חֵיב לְשֵׁלם. וְאִם בָּא לְצֹאת יְדֵי שְׁמַיִם⁵⁸ - חֵיב לְשֵׁלם.

(54) משנה שם קיח. (55) הנתבע. (56) כלומר, מודה. (57) בגמרא שם מבואר ההבדל בין תבע או לא תבע. וכן פסק הרי"ף שם. (58) בית דין אינו מחייבו לשלם, אבל כשהוא מקפיד להיות נקי מעוון גזל גם כלפי הקדוש-ברוך-הוא, שהכל גלוי וידוע לפניו - משלם. והוא הדין באומר מנה לי בידך וזה אומר איני יודע אם הלוייתי. וכן פסקו הרי"ף והרא"ש שם ובשולחן ערוך חושן משפט סימן ע"ה סעיף ט. ברא"ש שם כתב עוד, שאם לא תבעו ובא ואמר מעצמו איני יודע אם הלוייתי או לא - פטור גם לצאת ידי שמים. וכן נפסק בשולחן ערוך שם סעיף י.

י. מָנֶה לִי בִּידֶךָ⁵⁹, אֵין לָךְ בְּיָדִי כָּלוּם; הַשְּׁבַע הֶסֶת⁶⁰ וְלָךְ, הַשְּׁבַע אֲתָה הֶסֶת⁶¹ וְטַל⁶²; וְאָמַר הַתּוֹבֵעַ: אִינִי רוֹצֶה לְהַשְׁבִּיעַ - הָרִי הִנֵּתִיבֵנִי אוֹמֵר לוֹ: הַשְּׁבַע וְטַל, אוֹ תִלָּךְ בְּלֹא כָּלוּם. וְאֵין שֵׁם הַפּוֹף אַחֵר⁶³. וַיֵּשׁ לוֹ לְהַחֲרִים סֶתֶם⁶⁴ עַל מִי שֶׁהוּא חֵיב לִי וְלֹא יִתֵּן לִי.

(59) נתבאר למעלה (הלכה ו) ששבועת היסט מהפכים. (60) התובע טוען כך. (61) תשובת הנתבע. (62) ואשלם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלִים⁸⁴ - אֵין מְחַרְמִין עַל זֶה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה מְדַבְּרִים אֵלָיו.

(83) כתב רב האי גאון שם (והובא בהגהות מיימוניות כאן): אבל תבעו, שהיה ערב שלא בפני בית דין שלא בשעת מתן מעות (ראה פרק כ"ה מהלכות מלוה ולווה הלכה א והלכה ב), כיוון דבהודאתו לא מחייב אף כפירתו אין מחייב[ת] שבועה". (84) תשובת הנתבע.

טז. אַתָּה חִבַּלְתָּ בִּי, לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלִים - הָרִי זֶה נִשְׁפָּע הֵסֵת⁸⁵; שְׁאָף עַל פִּי שְׁאִינוּ מְשַׁלֵּם קֶנֶס עַל פִּי עֲצֻמוֹ⁸⁶, מְשַׁלֵּם שָׁבֶת וְרִפּוּי וּבִשְׁתִּי, לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלִים - אִם הָיוּ בְּמָקוֹם שְׁגוּבִין בּוֹ קֶנֶסוֹת, הָרִי זֶה נִשְׁפָּע הֵסֵת; שְׁאֵלוֹ הוֹדָה - הָיָה מְשַׁלֵּם הַבִּשְׁתִּי.

(85) ככל כופר הכל. (86) כמבואר, בפרק ב מהלכות נזקי ממון הלכה ח. בבבא קמא סד: למדו מן הכתוב (שמות כב, ח): "אשר ירשיעון אלוקים ישלם שניים לרעהו" - ולא המרשיע את עצמו. בפרק ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ו מבואר, שהחובל בחבירו משלם חמישה דברים: נזק, צער, ריפוי, שבת, בושת. פירוש הדברים: נזק - שמים את שווי של אדם זה אם ימכר לעבד לפני החבלה, וכמה הוא שווה אחר החבלה, וההפרש מוגדר כנזק; צער - כמשמעותו; ריפוי - הוצאות רופא ותרופות; שבת - ההפסד שנגרם לנחבל על ידי שביטלו ממלאכתו; בושת - האדם מתבייש כשחובלים בו. ודעת רבינו, שנזק הוא קנס, שהרי הוא מקבל שבת, וכל תשלום שאינו בא מפני שחסר ממנו של אחר - הרי זה קנס. וכן צער הוא קנס - שהרי לא חיסרו ממנו. ולמה משלם בושת, הרי לא חיסרו ממנו? ביאר רבינו (שם הלכה ז), מפני שהודאתו בבית דין היא גרמה לו הבייש (כי החבלה עצמה הייתה בלי עדים) ואם כן אין כאן הודאת עצמו, שהרי ההודאה הייתה על תביעה בפני בית דין.

יז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים, שְׁהַמּוּדָה בְּקֶנֶס - פְּטוּר? פְּשֻׁהוּדָה בְּדָבָר שֶׁחֵיב עָלָיו קֶנֶס, פְּגוֹן שְׁאָמַר: חִבַּלְתִּי בָּזָה; אֲבָל אִם אָמַר: חִבַּלְתִּי בָּזָה, וְהִבֵּיא עָלַי עֲדִים בְּבֵית דִּין, וְחִיבוּנִי לָתֵן כֶּךָ בְּנִזְקִי - הָרִי זֶה חֵיב לְשַׁלֵּם⁸⁷. לְפִיכָךְ⁸⁸, אִם טָעַן הַטּוֹעֵן: שְׁבִית דִּין חִיבוּךָ לְשַׁלֵּם לִי מֵאָה דִּינָרִין מִשּׁוֹם שֶׁחִבַּלְתָּ בִּי, וְהוּא אֹמֵר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלִים - הָרִי זֶה נִשְׁפָּע הֵסֵת⁸⁹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(87) אחר שחיבבוהו בית דין והטילו עליו חובת תשלומין - הרי זה חוב ככל חובי ממון ואין עליו תורת קנס. (88) מפני שהודאה מחייבת אותו. (89) שהרי כבר ממון שאילו הודה בו היה חייב.

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) מבאר דין חשוד על השבועה, ודין שניהם חשודים. א. פֶּל חֲשׁוּד² עַל הַשְּׁבוּעָה³ - אֵין מְשַׁבְּעִין אוֹתוֹ

(וכן פסק בטור חושן משפט סימן צד). וכתב עוד, שאין מגלגלים על טענת ספק אלא כשיש רגליים לדבר, כלומר, שיש איזה יסוד המחזק את הטענה, כמו בסוטה שנסתרה עם האיש שבעלה התרה בה (קיאנה לה) שלא תיסתר עימון.

יג. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה⁷⁵, אֲפֹלוֹ הֵסֵת, וְהִתְחַיֵּל הַתּוֹכֵעַ לְגַלְגֵּל עָלָיו דְּבָרִים אֲחֵרִים שְׁלֹא טָעַן אוֹתָם, וְרָאָה הַנִּתְבָּע כֶּךָ וְאָמַר: אֵינִי רוֹצֶה לְהִשָּׁבַע, אֲלֹא הָרִינִי מְשַׁלֵּם הַטָּעֵנָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּתְחַיֵּבְתִּי עַל כְּפִירְתָּהּ שְׁבוּעָה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ⁷⁶; אֲלֹא אוֹמְרִים לַנִּתְבָּע: אוֹ תֵן לוֹ כָּל מָה שֶׁגַּלְגַּל עָלֶיךָ מִטָּעֲנוֹת הַנּוֹדְאִיּוֹת אוֹ הַשְּׁבָעָה⁷⁷ וְהִפְטֹר.

(75) הרי"ף בהלכותיו שבועות סוף פרק ז. (76) משום שנתחייב שבועה והסכים להישבע וחוזר בו אחר שנודע לו שמגלגלים עליו שבועות אחרות. (77) על הכל. בירושלמי בבא מציעא פרק ג הלכה א נחלקו בזה תנא קמא ורבי יוסי, תנא קמא אומר אינו יכול לחזור בו ורבי יוסי אומר: "לא חייבה אותו התורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל, שאם רצה לשלם - ישלם. ואם רצה להישבע יישבע". כלומר, לעולם אין כופים אותו להישבע כשהוא רוצה לשלם. והרי"ף בשבועות שם מביא ירושלמי (לא מסר מקומו), שרב זעירא פסק במעשה שבא לידו כתנא קמא. וקיבל הרי"ף להלכה פסק דינו של רב זעירא. [כתב הראב"ד בהשגותיו, שאינו יכול להפך את השבועה העיקרית ולהיפטור מן הגלגולים, אלא או יישבע על הכל או יהפוך הכל ויישבע התובע ויטול הכל, ובטור חושן משפט סימן צד כתב, שאם נתחייב שבועה של תורה וגלגלו עליו היסת, יכול הוא לומר: שבועה דאורייתא אני נשבע, והגלגולים יישבע התובע ויטול. ורבינו לא גילה דעתו בכל פרטי הדינים שהבאנו. וכבר השיג עליו הראב"ד על קיצור זה].

יד. הַטּוֹעֵן⁷⁸ אֶת חֲבֵרוֹ טָעֵנָה הֶרְבֵּה - אֵין מְשַׁבְּעִין אוֹתוֹ עַל כָּל טָעֵנָה וְטָעֵנָה⁷⁹, אֲלֹא שְׁבוּעָה אַחַת עַל הַפֶּל⁸⁰. נִתְחַיֵּב שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת עַל שְׁתֵּי טָעֲנוֹת, קֶלֶה⁸¹ וְחִמּוּדָה⁸² - מְשַׁבְּעִין אוֹתוֹ עַל הַחִמּוּדָה, וּמְגַלְגֵּלִין בָּהּ שָׁאֵר דְּבָרִים.

(78) רבינו האי גאון בשערי שבועות. (79) לכל טענה שבועה בפני עצמה. (80) כוללים כל הטענות בשבועה אחת. (81) שבועת היסת. (82) שבועה כעין של תורה, שהיא חמורה מהיסת. והוא הדין לשבועה כעין של תורה ושבועת התורה ממש. - מצא סימוכין לזה במשנה סנהדרין פא. "מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין - נידון בחמורה".

טו. כָּל הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ טָעֵנָה שְׁאֵם הוֹדָה אֵינוֹ חֵיב לְשַׁלֵּם מִמּוֹן, אֶף עַל פִּי שֶׁכָּפַר - אֵין מְחַיֵּבִין אוֹתוֹ שְׁבוּעַת הֵסֵת וְלֹא חֶרֶם סֵתָם. מִיָּצֵד? אֲמַרְתָּ שֶׁתֵּתֵן לִי מִנֶּה, לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלִים - אֵין מְשַׁבְּעִין אוֹתוֹ הֵסֵת וְלֹא חֶרֶם; שְׁאֵלוֹ הוֹדָה בְּדָבָר זֶה - אֵינוֹ חֵיב כָּלוּם⁸³. אַתָּה קִלְקַלְתָּ אוֹתִי, אַתָּה הוֹצֵאתָ עָלַי שֵׁם רַע,

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סכום כסף; ב. יונים מלומדות לצוד יונים של בני אדם אחרים, ולהביאן לבית בעליהן.

ג. אין אדם נעשה חשוד עד שיבואו עליו עדים שהוא עבר עברה שנפסל בה; אכל המזדה מפי עצמו¹⁵ שהוא חשוד¹⁶ ושעבר עברה שנפסל בה, אף על פי שחוששין לו ואין ראוי לעשותו עד בתחלה, אם נתחייב שבועה - משביעין אותו¹⁷. שהרי אומרים לו: אם אמת אתה אומר - השבע, ולא מפני שעברת עברה אסור לך להשבע באמת; ואם שקר אתה אומר - הודה לבצל דינך. אכל הנחשוד בעדים - אין אנו מאמינים אותו שישבע.

15) רבא אומר בסנהדרין ט: שאדם קרוב אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות מן התורה. רבא אמר זה בענין פסולי עדות, וממנו למד רבינו לפסולי שבועה. וכן פסק רב האי גאון, ב'שער שבועות'. 16) וטוען שישבע זה שכנגדו ויטול. 17) ב'טור' חו"מ סי' צב כתב בשם רבינו מאיר הלוי, שאם אמר התובע מסכים אני להישבע וליטול - שומעים לו. וכתב עוד שם, שכל זה כשהנתבע טוען חשוד אני, אבל כשהתובע הוא מהנשבעים ונוטלים ואומר חשוד אני - מאמינים לו, משום שהודאת בעל-דין כמאה עדים, ולחשוד לא תיקנו חכמים שישבע ויטול, כמו שיתבאר לקמן הלכה ה, מה שאין-כן בנתבע העומד וצווח: איני חייב, ואומר: יישבע התובע ואשלם לו, אלא שהתובע אינו רוצה להישבע.

ד. תקנת חכמים היא¹⁸: שפל המחייב שבועה מן התורה על טענת ודאי, אם היה חשוד - הרי התובע נשבע מדבריהם ונוטל מה שטען. היו שגיהם חשודים¹⁹ - חזרה שבועה למחייב לה, שהוא הנתבע, ומתוך שאינו יכול להשבע משלם²⁰. היה החשוד שומר, וטען שאכל הפקדון או נגנב - שפגדו אינו יכול להשבע ולטל, שהרי אינו טוען ודאי שאכלו²¹. לפיכך²², אם טען פעל הפקדון ואמר: בפני שלח יד²³ בפקדוני או פשע בו²⁴ - הרי התובע נשבע בתקנת חכמים ונוטל.

18) משנה, שבועות מד: "ואלו נשבעין ונוטלין. . . ושכנגדו חשוד על השבועה". 19) משנה, שם מה: 20) במשנה שבידיו, וכן גם במשנה שבר"ף כתוב: "רבי יוסי אומר חזרה שבועה למקומה, רבי מאיר אומר יחלוק", אולם בגמרא שם מז. אמרו בשם רב נחמן: רבי מאיר אומר חזרה שבועה למקומה, ורבי יוסי אומר יחלוק. וקבע הלכה למעשה - יחלוק, בהתאם לכלל שבידיו: רבי מאיר ורבי יוסי - הלכה כרבי יוסי (עירובין מו:). ורב האי גאון ב'שער שבועות' (מובא בריבנו נסים, שבועות שם) פסק כרב נחמן. והר"ף בהלכותיו כאן פסק שחזרה שבועה למקומה, וכפירושו של רבי אבא שם: "למקומה" היינו למחוייב לה (לנתבע), ומתוך שאינו יכול לישבע משלם, משום שרבא

לא שבועת התורה ולא שבועה מדבריהם⁴ ולא שבועת הסת⁵. ואפלו רצה התובע - אין שומעין לו⁶.

(2) משנה, שבועות מד: (3) לקמן יבואר מי נקרא חשוד על השבועה. (4) שבועה בנקיטת חפץ של מצוה. (5) למד זה מדין שניהם חשודים, שלא הטילו שבועת היסט על הנתבע. (6) יתבאר לקמן בה"ז, שבשבועת היסט לא תיקנו חכמים "שכנגדו ישבע ויטול", ואם כן בוודאי רוצה התובע שהנתבע ישבע ולא ייפטר בלא כלום, ואף-על-פי-כן אמרו, שאין משביעים את החשוד שבועת היסט.

ב. אחר⁷ הנשבע לשקר שבועת בטוי⁸, או שבועת עדות⁹, או שבועת הפקדון¹⁰, או שבועת שוא¹¹ - הרי הוא חשוד על השבועה¹². וכן כל הפסול לעדות משום עברה, בין פסלנות של תורה, כגון פעלי רבית ואוכלי נבלות וגזלנין, בין פסלנות של דבריהם¹³, כגון משחק בקוביא ומפריחי יונים¹⁴ - הרי הוא חשוד על השבועה, ואין משביעין אותו.

(7) אחד . . . או = בין . . . ובין. (8) מלשון הכתוב (ויקרא ה, ד): "נפש כי תשבע לבטא בשפתים". פירוש, אדם הנשבע לעשות איזה דבר - ולא עשה, או שלא לעשות - ועשה. וכן אם נשבע על לשעבר, כגון שבועה שעשיתי או שבועה שלא עשיתי - ושיקר. (9) אמר לשנים, בואו והעידו לי שפלוני חייב לי כך וכך, והשיבו: שבועה שאין אנו יודעים לך עדות, או שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות, ואמר: משביעני עליכם, וענו - אמן (משנה, שבועות לא:). (10) "אמר לו: תן לי פקדוני שיש לי בידך, (וענה) שבועה שאין לך ביד". (11) נשבע על העץ שהוא אבן וכדומה. [רבינו בהלכות שבועות (פ"א ה"ד, ה, ו, ז) מונה ארבעה סוגים של שבועת שוא. ראה שם]. (12) רבינו כתב סתם שבועת ביטוי, משמע בין שבועה על להבא בין על לשעבר. אולם רש"י שם מו: כתב שחילול שבועה על להבא - אינו פוסל לשבועה. וטעם ההבדל בין לשעבר ובין להבא, הוא: בשבועה להבא, אנו אומרים שבשעה שנשבע היה בדעתו לקיים השבועה אלא שתקפו יצרו ועבר עליה, אבל אינו חשוד להוציא שבועת שקר מפיו. [רבינו ורש"י נחלקו בפירוש דברי הגמרא שם מו: שאלו שם: למה לא מנתה המשנה בין החשודים גם את העובר על שבועת ביטוי. ותירצו, שהמשנה מונה רק את השבועות שבשעה שנשבע הן שקר, ואינה מונה (בגמרא: לא קתני) שבועה שאעשה או שלא אעשה, שבשעה שנשבע התכוון לקיימה (ושבועת ביטוי על שעבר, כלולה בשבועת שוא שנמנתה במשנה). ופירש רש"י שלא מנאוה במשנה מפני שלא נפסל לשבועה על-ידיה, ורבינו מפרש שהגמרא אומרת שמשנתנו אינה עוסקת בסוג שבועות כאלו, אבל להלכה אין הבדל ביניהן]. (13) חכמים פסלו אותם לעדות. (14) משנה, שם. בגמרא סנהדרין כה. נאמרו שני פירושים: א. הימור, בעל היונה שתקדים את יונת חבירו בפריחה למטרה מסוימת יקבל

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פב סעיף ח גבי נפרעים מן היורשים, פסק המחבר כהראב"ד ורמ"ה (ראה סמ"ע וש"ך שם), וסתר דברי עצמו בס"י צב ס"ב, וצ"ג].

ו. הָיָה הַחֲשׂוֹד מִן הַנִּשְׁפָּעִין³² בְּטַעֲנַת סָפֶק³³ - אֵינוֹ נִשְׁפָּע, וְאֵין שִׁפְנָגְדוֹ נִשְׁפָּע; לְפִי שְׁלֹא נִתְחַיֵּב זֶה שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה, וְלִפִּי שְׁאֵין הַתּוֹבֵעַ טוֹעֵנוּ טַעֲנַת וְדַאי³⁴ בְּדִי שִׁשְׁבַּע עַל טַעֲנָתוֹ.

(32) ונפטרים. (33) כגון שותפים ואריסים. (34) רבינו כתב כאן שני טעמים: א. שאין כאן שבועה מן התורה; ב. שהתובע אינו יכול לישבע. [ב'טור' שם מביא דברי רבינו, והשמיט את הנימוק שאין כאן שבועת התורה. דין זה כתבו כבר רבינו למעלה בה"ד בשומר שהיא שבועת התורה. ולא נתבאר לי למה נכתב כאן שנית בשבועה שהיא מתקנת חכמים? הרי כל-שכן הוא מדין שבועת התורה].

ז. נִתְחַיֵּב³⁵ הַחֲשׂוֹד שְׁבוּעַת הַסֵּת - אֵין שִׁפְנָגְדוֹ נִשְׁפָּע וְנוֹטֵל. שִׁשְׁבַּע הַסֵּת עֲצָמָה תִּקְנָה הִיא, וְלֹא עָשׂוּ לָהּ תִּקְנָה אַחֲרָת³⁶ שִׁשְׁבַּע הַתּוֹבֵעַ, אֲלֹא הָרִי הַנִּתְבָּע נִפְטָר בְּלֹא שְׁבוּעָה.

(35) שבועות מא. (36) תקנה לאותה תקנה. לשון הגמרא: "תקנתא לתקנתא לא עבדינן (אין אנו עושים)".

ח. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב³⁷ שְׁבוּעַת הַסֵּת, וְהָיָה הַתּוֹבֵעַ חֲשׂוֹד - אֵין הַנִּתְבָּע יְכוּל לְהַפֵּךְ עָלָיו הַשְׁבוּעָה³⁸, שֶׁהָרִי אֵין יְכוּל לְהִשְׁבַּע³⁹, אֲלֹא יִשְׁלַם אוֹ יִשְׁבַּע הַסֵּת. וְאֵין שׁוֹמְעִין לָזֶה לְהַלּוֹת בְּדָבָר שְׂאֵי אֶפְשָׁר. וְהָרִי זֶה כְּמִי שֶׁהַפֵּךְ שְׁבוּעָתוֹ עַל הַקָּטָן, שְׂאֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֲלֹא אוֹ יִשְׁבַּע הַסֵּת אוֹ יִשְׁלַם.

(37) אין לדין זה מקור מפורש, וסברת עצמו היא. (38) נתבאר בפ"א ה"י, ששבועת היסת מהפכים. (39) ואין הנתבע יכול לטעון: מכיון שהוא אינו יכול להישבע, אפטר בלי שבועת היסת, כמו בנתבע חשוד (ראה ההלכה הקודמת).

ט. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב⁴⁰ שְׁבוּעָה, בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל דְּבָרֵיהֶם, וְנִשְׁפָּע וְנוֹטֵל אוֹ נִשְׁפָּע וְנִפְטָר, וְאַחֲרֵי כֵן בָּאוּ עָלָיו עֲדִים שֶׁהוּא חֲשׂוֹד - אֵין שְׁבוּעָתוֹ שִׁשְׁבַּע בָּלוּם, וְיֵשׁ לְבַעַל דִּינוֹ לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ מִה שֶׁנִּטְלָה⁴¹, אוֹ יִשְׁבַּע זֶה שִׁפְנָגְדוֹ וְיִטֵּל מִמֶּנּוּ⁴².

(40) גם דין זה סברת עצמו. (41) אם היה החשוד מהנשבעים ונוטלים. [למעלה בה"ה הבאנו שיטת הראב"ד והרמ"ה שחשוד הפוגם את שטרו, וכן הנפרע מנכסי יתומים - נוטל בלי שבועה (ראה שם נימוקם). וברור, שאם נשבע ונודע שהוא חשוד - אינו מחזיר מה שנטל. רבינו לשיטתו. שם שאינו נוטל, ולפיכך כתב סתם: מי שנתחייב]. (42) כשהחשוד נשבע ונפטר.

י. לְעוֹלָם⁴³ בָּזָה דָּנִין לְחֲשׂוֹד, עַד שִׁילָקָה בְּבֵית דִּין.

שם, וכן גם אביי (שם לב): הסכימו לדעת רבי אבא, וכלל בידינו שהלכה כבתרא (כאחרון). ורבינו פסק כר"ף רבו של רבו, כדרכו כמעט בכל מקום (ראה 'טור' ו'בית יוסף' חושן-משפט סי' צב, אות יוד). (21) ולא אמרו מתוך שאינו יכול לישבע - משלם אלא כשכנגדו טוען טענת ודאי והוא חשוד. [ב'טור' שם מביא דעתם של רבינו ישעיה ורבינו מאיר הלוי, שגם בזה אמרו מתוך וכו'. וב'בית חדש' שם מנמק שיטתם ושיטת רבינו]. (22) משום שנימוקו של הפטור הוא: שטענו 'שמא' (ראה סמ"ע שם ס"ק פד, וש"ך ס"ק יב). (23) השתמש בו לצרכו. (24) לא שמרו כראוי וכדומה, והרי כאן טענת ודאי. [נתבאר בפ"א מהל' שכירות ה"ד, שאפילו שומר חנם חייב בשליחות יד ובפשיעה].

ה. נִתְחַיֵּב הַחֲשׂוֹד שְׁבוּעָה מִדְּבָרֵיהֶם, אִם הָיָה מִן הַנִּשְׁפָּעִין וְנוֹטֵל²⁵ - אֵינוֹ יְכוּל לְהִשְׁבַּע וְלִטֵּל, אֲלֹא הַנִּתְבָּע שִׁפְנָגְדוֹ יִשְׁבַּע הַסֵּת וְיִפְטָר²⁶. וְכֵן פּוֹגֵם שְׁטָרוֹ²⁷ וְכֵן פּוֹגֵם בְּזוֹה²⁸ שֶׁהָיָה חֲשׂוֹד, וְיִטֵּעַן הַלּוּה שְׁפָרְעוֹ, וְאָמַר²⁹: יִשְׁבַּע³⁰ לִי - הָרִי הַנִּתְבָּע נִשְׁפָּע הַסֵּת וְיִפְטָר³¹ מִן הַשְּׁטָר.

(25) במשנה, שבועות מד: נמנו כל אלה הנשבעים ונוטלים מתקנת חכמים: שכיר, נגזל, נחבל, שכנגדו חשוד על השבועה וחנווני על פנסקו; ונתבארו על-ידי רבינו כל אחד במקומו. (26) נלמד מקל-וחומר מחשוד מודה במקצת שתיקנו חכמים שכנגדו ישבע ויטול, ומכל-שכן שלא יטול החשוד בלא שבועה (מגיד-משנה). ואפשר להסביר גם באופן אחר: מן התורה אין כל אלה נוטלים בשבועה והנתבע פטור, אלא חכמים תיקנו שישבעו ויטלו, ואין הדבר מתקבל על הדעת שיתקנו לחשוד תקנה מרחיקה לכת - שיטול בלי שבועה. (27) מלוה שהודה שקבל חלק מהלוואתו. נתבאר למעלה בפ"ד מהל' מלוה ולווה ה"א, שאם טען הלווה פרעתי כולה, צריך המלוה להישבע. (28) תביעות שמדין תורה היה נוטל בלי שבועה, וחכמים הטילו עליו שבועה, כגון הנפרעים מנכסי יתומים. (29) הלווה. (30) המלוה. בסמ"ע סי' צב ס"ק כה הקשה, הלא הפוגם שטרו מחייבים אותו בית-דין להישבע אפילו לא אמר הלווה. ולמה כתב רבינו "ואמר ישבע"? ותיירך בדוחק. וב'טור' שם כתב בשם רבינו, שבפוגם את שטרו, או כשהלווה טוען השבע לי שלא פרעתיך, והמלוה חשוד - נשבע הלווה היסת ונפטר. ונראה שנוסחתו בדברי רבינו היא: "או אמר", ולא כנדפס בספרינו "ואמר" (ראה כסף-משנה ולחם-משנה). (31) חלקו עליו הראב"ד ורבינו מאיר הלוי בפוגם שטרו והדומה לו, ודעתם שהחשוד נוטל בלי שבועה, משום שמן התורה גם לא חשודים נוטלים בלי שבועה, וחכמים תיקנו שישבע - אנו אומרים, שלא תיקנו אלא כשאפשר לו להישבע, אבל כשא"אפשר לו אין מפסידים אותו מעותיו, כשיש בידו שטר מקויים. ואין לדמות זה לשכיר ונגזל וכדומה, שמדין תורה אינם נוטלים כלל, וחכמים תיקנו שישבעו ויטלו, אנו אומרים: לא תיקנו אלא לאלה שיכולים להישבע. ויוצא מזה, שבפוגם את שטרו - יפה כח החשוד מכח בלתי חשוד. [בשו"ע שם סי'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) מבאר דין שיעור הטענה והכפירה, ודין הודאה ממין הטענה.

א. אין מודה במקצת² חייב שבועה מן התורה עד שיודה בפרוטה או יתר ויכפר בשתי מעין כסף³ או יתר. וכמה היא פרוטה? משקל חצי שעורה של כסף נקי⁴. וכמה הם שתי מעין? משקל שתיים ושלשים שעורות⁵ כסף מזקק.

(2) משנה, שבועות לח: כפירושו של רב, שם לט: (3) במשנה כתוב: "הטענה שתי כסף, וההודאה בשוה פרוטה", ובגמרא (שם לט:) נחלקו רב ושמואל בפירושה: רב אמר "כפירת טענה - שתי כסף". פירוש, אינו חייב שבועה אלא כשכפר שתי כסף. ולפי זה, הטענה עצמה צריכה להיות שתי כסף ופרוטה, ושמואל אמר: "טענה עצמה - שתי כסף, אפילו לא כפר אלא בפרוטה". ופסק רבינו כרב - נגד הכלל שבידינו, שהלכה כשמואל בדיני ממונות. והטעם, משום ששנה רבי חייא (שם מ.) סיוע לשיטת רב. וכן כתב הר"ף בסוגיא שלנו. ובשיעור ההודאה, הכל מודים שבפחות מפרוטה אין משיעים, כמבואר לקמן בה"ג. (4) בלי תערובת מתכת אחרת. [בר"ף קידושין אות תקכט כתב, שפרוטה היא משקל "חצי חכה", ופירש רבינו נסים שם: משקל חצי שעורה]. (5) קידושין יב. שנינו בברייתא, שארבעה איסרים במעה, והאיסר שמונה פרוטות. יוצא, שמעה היא שלושים ושתיים פרוטות שהן שש עשרה שעורות. [ב'בית חדש' חו"מ סי' פח כתב, שמצא ב'מרדכי' הארוך בשם הר"ף בשערים, ששתי מעין הן שש עשרה שעורות, נמצא שפרוטה היא רביע השעורה].

ב. כל כסף⁶ האמור בתורה הוא שקל הקדש, והוא עשרים מעה. וכל כסף של דבריהן - ממטבע ירושלים, שהיה הסלע שלהן אחד משמונה בו כסף והשאר נחשת, כמו שבארנו⁷, אבל המעה היא היתה כסף נקי אפילו בירושלים, והיא כסף של ירושלים. ולפי שזה שהצריכו להיות כפירת הטענה שתי כסף היא מדבריהם⁸, עשו אותה שתי כסף של ירושלים, שהן שתי מעין, ולא עשו אותה שני שקלים משקל הקדש. זהו הדבר הנראה בשעור כפירת הטענה ורבותי הורו, שפכירת הטענה היא משקל השע שעורה שעורות וחצי שעורה⁹ מן הכסף. ויש לי כמה ראיות לסתור אותה הדרך שתפסו עד שיצא להם זה החשבון, ויראה לי שהוא טעות.

(6) שם יא. "אמר רב יהודה אמר רב אסי, כל כסף האמור בתורה: כסף צורי, ושל דבריהם: כסף מדינה" (כסף צורי, משקלו כשקל הקודש. וכסף מדינה = אחד משמונה בכסף צורי). (7) בפ"ג מהל' חובל ומזיק ה". (8) במגיד-משנה

אם היו עליו עדים שלקה ועשה תשובה⁴⁴ - יחזור לכשרותו בין לעדות בין לשבועה.

(43) יש כמה נוסחאות להלכה זו, והנוסח שלפנינו הוא לפי דפוס ויניא. (44) משמע שמלקות בלבד אינן מחזירות אותו לכשרותו, עד שיעידו עדים שעשה תשובה. אולם בפ"ב מהל' עדות ה"ג, כתב רבינו: "ובאו שנים והעידו שעשה תשובה וחזר בו או שלקה - הרי זה כשר", משמע שמלקות לבד וכן תשובה לבדה מכשירות אותו. ובה"ד שם כתב: כל מי שנתחייב מלקות, בין שעשה תשובה, בין שלקה בבית-דין - חוזר לכשרותו. [דין מלקות בלי עדי תשובה, נלמד מדרשת המשנה (מכות כג.): "כיוון שלקה - הרי הוא כאחד"]]. הרי לפנינו סתירה גלויה בין שתי הלכות אלו. ואין טעם לחלק בין פסולי עדות לפסולי שבועה, בענין חזרה לכשרותו. ורבינו כותב כאן בפירוש, "בין לעדות ובין לשבועה". ובלחם-משנה כאן כתב: ושם אף הך "ועשה תשובה" שכתב רבינו ז"ל, רצה לומר או שעשה תשובה.

יא. מי שטען⁴⁵ על חברו, וכפר בו ונשבע, בין שבועת התורה בין שבועת הסת, ואחר כך באו עדים והעידו עליו שעל שקר נשבע - הרי זה משלם⁴⁶, והחזק חשוד על השבועה. וכבר בארנו בשבועות⁴⁷, שקל הנשבע על ממון חברו ועשה תשובה - חייב להוסיף חמש⁴⁸.

(45) בבא-קמא קו. שם אמר רב הונא בשם רב, שפטור מלשלם, משום שהשבועה פוטרת מתשלומין, שנאמר (שמות כב, י'): "שבועת ה' תהיה בין שניהם... ולקח בעליו ולא ישלם". פירוש, כשלקח התובע את השבועה ונפטר הנתבע מתשלומין, אולם רב נחמן שם חולק עליו. ופסק רבינו כרב נחמן, משום הוא אחרון. (47) פ"ז ה"א. (48) עליו לשלם את הסכום שכפר בו, ולהוסיף עוד אחד מארבעה שהוא אחד מחמשה מהסכום הכולל הקרן והתוספת (בלשון הגמרא: חומשא מלבר).

יב. טענו שיש לו חוב אצלו בעדים וקנן, ואמר: בן היה ופרעתי, או שאמר: אני חייב לה כלום, ונשבע, ואחר כך באו עדי הקנן, או הוציא השטר ונתקיים⁴⁹ - הרי זה משלם⁵⁰ ואינו חשוד; שהרי לא העידו שלא פרעו⁵¹, ולא אמר הנתבע: לא היו דברים מעולם⁵². וכן כל פיוצא בזה⁵³.

(49) ובמלוה בשטר, וכן בעדי קנין - אין הלווה נאמר לטעון: פרעתי. (50) השבועה אינה פוטרת, כמבואר בהלכה הקודמת. (51) אף-על-פי שיפה כוחו של השטר לענין ממון - אינו פוסל את הטוען פרעתי. (52) ואלמלי טען כך היה מוכחש על-ידי העדים ונעשה חשוד. (53) כשהעדים אינם מכחישים את טענת הנשבע, אלא עדותם מחזקת טענת שכנגדו, ומתוך כך אין בית-דין מקבלים טענתו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁתֵּי מַעֲיָן - חֵיב; וְאִם לֹא - פְּטוּר¹⁸. הוֹדָה בְּכֶסֶף וְכֶסֶף בְּכֵלִים, אִם הוֹדָה בְּפְרוּטָה - חֵיב¹⁹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(14 שם. 15) בגמרא שם: "אמר רב ענן אמר שמואל, טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן - חייב, לפיכך יצאו כלים למה שהן". פירוש, כתוב בתורה "כסף או כלים", והרי כסף כולל גם שוה כסף, ולמה כתבה תורה "כלים"? אלא ללמד, שעל כלים נשבעים אפילו שוויים נמוך מאוד (אמנם אמרו שם שהמילה "כלים" באה ללמד שאין נשבעים על טענה פחותה משתיים, אבל אפשר היה לכתוב "כספים" לשון רבים, ואין רבים פחות משניים (רש"י שם). הרמב"ן והרא"ש חולקים על רבינו, ודעתם שאין כפירה פחותה מפרוטה, ואין הודאה פחותה מפרוטה אפילו בכלים, ומסתמכים על הירושלמי שבועות פ"ו ה"א. נאמר שם: "שמואל אמר, טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן - חייב. אמר רב חננאל, והן שיהו שוות שתי פרוטות, שיהא הטענה פרוטה וההודאה פרוטה". והם מפרשים מה שאמרו בבבלי "למה שהן", הכוונה שאין צריכים שווי של שתי מעין, ומספיקה פרוטה. ורבינו נסים על הרי"ף כתב, שרב האי גאון מפרש כל שהן ממש, אפילו פחות מפרוטה, ועל דעתו מסתמך רבינו. [נחבאר כבר כמה פעמים, שרבינו ורבותיו מכריעים בבבלי נגד הירושלמי בכל מקום שנחלקו בהלכה]. (16) כל כלי שהוא דינו לענין שבועה כמו כסף האמור בתורה, שמשמעותו שתי מעין. (17) מימרא של רב פפא, שם. (18) משום שהכפירה היא כסף, צריכה להיות שתי מעין. (19) אף-על-פי שהכפירה כל שהיא, משום שכפר בכלים.

ו. הַעֵיד עָלָיו עַד אַחַד²⁰, אֶפְלוּ לֹא כֶּפֶר אֱלֹא פְּרוּטָה - הֲרִי זֶה נִשְׁבָּע; שֶׁכָּל מִי שֶׁשָּׁנִים מְחַיִּיבִים אוֹתוֹ מָמוֹן - אַחַד מְחַיִּיבוּ לְשִׁבּוּעָה²¹. בִּיצֵד? פְּרוּטָה אוֹ שְׁוֵה פְּרוּטָה יֵשׁ לִי בְּיָדִי, אֵין לִי בְּיָדִי כְּלוּם, וְעַד אַחַד מַעֲיָד שֵׁיִשׁ לוֹ - הֲרִי זֶה נִשְׁבָּע. וְכֵן בְּשִׁבּוּעַת הַשּׁוֹמְרִים, אֶפְלוּ הַפְּקִיד אֶצְלוּ פְּרוּטָה אוֹ שְׁוֵה פְּרוּטָה, וְטָעַן שֶׁאֵבְרָה - נִשְׁבָּע²². וְכָל פְּחוֹת מִפְּרוּטָה - אֵינִי מָמוֹן, וְאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לוֹ. וְכֵן כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין - נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין מִפְּרוּטָה וּמַעֲלָה²³.

(20) מימרא של שמואל, שם מ. (21) ראה למעלה פ"א ה"א. (22) המדובר בשומר חנם, שפטור מגניבה ואבידה. מובן שהוא-הדין בשומר שכיר שטען שנגזלה ממנו באונס. פסק כרבו רבינו יוסף מיגש, בפירושו לשבועות שם (ראה הלכות שכירות פ"ב ה"ח). (23) כלומר, לא בפחות מפרוטה ואין בזה כל מחלוקת, ובהלכה הבאה תתבאר שיטת רבינו שצריכה כפירת שתי כסף (על-פי לחם-משנה כאן).

ז. הוֹרוּ רַבּוֹתֵינוּ²⁴: שֶׁהַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין אֵינָן צָרִיכִין טַעֲנַת שְׁתֵּי כֶּסֶף²⁵. וְאֵנִי אוֹמֵר: שֶׁצָּרִיף הַנִּתְבָּע

מעיר שבגמרא שם עמוד ב למדו מן הכתוב (שמות כב, 1): "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים וכו'" מה כלים - שנים, אף כסף - שנים. ויש להוסיף עוד, שבירושלמי שבועות פ"א ה"א אמרו: "מעה סוף מטבע" פירוש, מעה היא מטבע של כסף הנמוך ביותר שנזכר בתורה (גרה = מעה). נמצא, שסתם כסף שבתורה היא מעה, ומההיקש למדנו שהכוונה לשתי מעין. ולמה כתב רבינו שזה מדבריהם? ידועה דרכו של רבינו להגדיר כ"דברי סופרים" או "מדבריהם" דברים שנלמדו באחת משלוש-עשרה מדות (ראה "יד מלאכי" כללי הרמב"ם אות ז). (9) בכסף-משנה מבאר שיטתם: הם מפרשים מה ששינוי "שתי כסף", הכוונה לשני דינרי כסף מדינה, היינו חצי שקל, שהוא עשר גרה או עשר מעין, ומפני שבכסף מדינה רק החלק השמיני שבו הוא של כסף, הרי כאן מעה ורביע, שהן עשרים שעורות (המעה 16 שעורות), תוריד מזה חצי שעורה להודאה בפרוטה - נשארו 19 וחצי. וישנן תמיהות רבות בחשבון זה, ורמז עליהן רבינו כאן. ראה לחם-משנה].

ג. שְׁתֵּי מַעֲיָן¹⁰ וּפְרוּטָה יֵשׁ לִי בְּיָדִי, אֵין לִי בְּיָדִי אֱלֹא פְּרוּטָה - חֵיב; אֵין לִי בְּיָדִי אֱלֹא שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת - פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁכֶּפֶר בְּפָחוֹת מִשְׁתֵּי מַעֲיָן. מָנָה לִי בְּיָדִי, אֵין לִי בְּיָדִי אֱלֹא חֲצִי פְּרוּטָה - פְּטוּר; שֶׁכָּל הַמּוֹדָה בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה - כָּאֵלוּ לֹא הוֹדָה כְּלוּם.

(10) נחבאר למעלה בהלכה א.

ד. מָנָה תְּמָרִים יֵשׁ לִי בְּיָדִי, אֵין לִי בְּיָדִי אֱלֹא תְּשָׁעִים - רואים: אם היו שוין שם הַעֲשָׂר שֶׁכֶּפֶר בָּהֶן שְׁתֵּי מַעֲיָן - נִשְׁבָּע; וְאִם לֹא - פְּטוּר¹¹. חֲמִשָּׁה אוֹ שֵׁשָׁה¹² אֶגְזִים יֵשׁ לִי בְּיָדִי, אֵין לִי בְּיָדִי אֱלֹא אֶגְזוֹ אַחַד - רואין: אם שְׁוֵה הָאֶחָד פְּרוּטָה - נִשְׁבָּע; וְאִם לֹא - פְּטוּר¹³. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(11) שהכפירה פחותה משתי כסף. משום שאמרו (שם מ:): שבטענו שני כלים, אפילו אינם שוים פרוטה - נשבע (ראה ה"ה), מלמדנו רבינו שפירות דינם ככסף ולא ככלים. (12) בדפוס רומא (ר"מ) כתוב "חמשה וששה". ובמשנה-למלך כאן הגיה וכתב "צ"ל חמשה וששים, והחשבון מדוקדק". וחשבוננו הוא מדויק להפליא. אמרנו למעלה (ה"א) ששתי מעין משקלן 32 שעורות שהן 64 פרוטות. וששים וחמש פרוטה הן שתי מעין ופרוטה. ויוצא מזה, שאם הודה באגוז אחד וכפר בששים וארבע - יש כאן כפירה בשתי מעין והודאה בפרוטה. (13) שאין כאן הודאה בפרוטה. [בדפוס וינציא כתוב: מאה אגוזים].

ה. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים¹⁴? בְּכֶסֶף אוֹ בְּמִינֵי סְחָרוֹת וּפְרוֹת וּכְיֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל הַכֵּלִים - אֵין מְשַׁעְרִין אֶת דְּמֵיהֶן, וְאֶפְלוּ הֵן עֲשָׂר מַחְטִין בְּפְרוּטָה, וְטָעַנוּ שְׁתֵּי מַחְטִין, הוֹדָה בְּאַחַת וְכֶפֶר בְּאַחַת - חֵיב¹⁵; שֶׁנֶּאֱמַר: כֶּסֶף אוֹ כֵלִים - כָּל הַכֵּלִים כְּכֶסֶף¹⁶. טָעַנוּ כֶּסֶף וְכֵלִים¹⁷, וְהוֹדָה בְּכֵלִים וְכֶפֶר בְּכֶסֶף: אִם יֵשׁ בְּכֶפֶר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(30) לקמן ה"י יתבאר שפטור אפילו מדמי שעורים. ראה שם טעמו של דבר. (31) דוגמא ראשונה היא בזהב וכסף, ושניה בכסף ונחושת. (32) במשנה, שם - אמרו: "שתי כסף יש לי בידך - אין לך בידי אלא פרוטה פטור". והקשו בגמרא (שם לט:): מזה על שמואל שסובר שבטוען שתי מעות כסף והנתבע מודה בפרוטה - חייב, ותיצו ששמואל מפרש את המשנה כשטען כסף משקל שתי מעין כסף, וזה הודה בפרוטה שהיא נחושת, ואינו נשבע משום שטענו בחיטים והודה לו בשעורים. ולרב, הסובר שהכפירה לבדה צריכה להיות שתי כסף חוץ מהפרוטה של ההודאה, תתפרש המשנה בשוה (כלומר, לאו דוקא מתכת כסף, אלא מטבע בשווי שתי מעין) ופטור משבועה, משום שלא כפר שתי כסף מלאות. ולכאורה משמע, ששני הדינים האלה - כפירת שתי כסף מחד - ומאידך משמעותו של "כסף" סתם - מתכת כסף דוקא או שוויו, תלויים זה בזה. אולם רבינו פסק כאן כשמואל, שדווקא משמע. ולמעלה בהלכה א פסק כרב, שכפירה שתי כסף. ברור, שלדעתו אין הדינים תלויים זה בזה, וגם לשיטת רב אפשר לפרש את המשנה כשתבעו כסף דווקא (רבינו נסים כאן בשם הרשב"א. עיין שם). [בלחם-משנה מביא דעת הרמב"ן, שרב חולק על שמואל גם בזה, וסובר "שוה שנינו", והלכה כרב. וכל זה בהלוואה, אבל בפקדון מודה רב שדווקא תבע. ומלשוננו של רבינו כאן יש ללמוד, שדעתו כרמב"ן, שהרי הדגיש כאן שהמדובר בפקדון]. (33) של מדינת צור. (34) כשתבע "מצירות" גילה דעתו שדווקא אמר, ולפיכך אף-על-פי שההודאה היא באותה המתכת שתבע - הרי זה כטענו חיטים והודה לו בשעורים.

ט. מְנוּרָה³⁵ גְדוּלָה יֵשׁ לִי בְיָדִי, אֵין לָךְ בְּיָדִי אֶלָּא מְנוּרָה קְטָנָה - הֲרִי זֶה פְּטוּר³⁶. אָבָל אִם טָעַנְנָה מְנוּרָה בַּת עֶשְׂרִי לִיטְרִין, וְהוּדָה לוֹ בְּמְנוּרָה בַּת חֲמֵשׁ לִיטְרִין - הֲרִי זֶה מוּדָה בְּמִקְצַת³⁷, מִפְּנֵי שְׂיָכוּל לְגִירָה וּלְהַעֲמִידָה עַל חֲמֵשׁ³⁸. וְכֵן אִם טָעַנְנָה אֲזוּר גְּדוּלָּה, וְאָמַר לוֹ: אֵין לָךְ בְּיָדִי אֶלָּא אֲזוּר קָטָן - פְּטוּר³⁹. אָבָל אִם טָעַנְנָה יְרִיעָה בַּת עֶשְׂרִים אֲמָה, וְהוּדָה לוֹ בְּיְרִיעָה בַּת עֶשְׂרֵה אֲמוֹת - הֲרִי זֶה נִשְׁבַּע, מִפְּנֵי שְׂיָכוּל לְחַתְכָּה וּלְהַעֲמִידָה עַל עֶשְׂרִי⁴⁰. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(35) ברייתא שם מג. (36) גדולה וקטנה אינן דומות זו לזו. (37) שם. (38) והמנורה לא תשנה את תבניתה, אלא תהיה דקה. כרב אבא בר ממל שם. (39) שאם יחתוך חלק ממנו משתנה מקום החתך, שהרי ראשי האיזור ניכרים (רש"י שם). [דעת רבינו, שלפי מסקנת הסוגיא שם, אין כל הבדל בין איזור למנורה גדולה וקטנה, והברייתא נקטה מנורה, וממנה נלמד איזור]. (40) נראה שהמדובר בחתיכת בד, שקצותיה פתוחות ללא תפר (ראה לחם-משנה).

י. כּוֹר חֲטִיִּם⁴¹ יֵשׁ לִי בְיָדִי, אֵין לָךְ בְּיָדִי אֶלָּא כּוֹר שְׁעוּרִים - פְּטוּר אֶף מִדְּמֵי שְׁעוּרִים; שְׁהֲרִי אֹמֵר לוֹ: אֵין לִי בְיָדִי שְׁעוּרִים⁴², וְנִמְצָא זֶה דוֹמָה לְמִי שֶׁאָמַר לְחֶבְרִי בְּבֵית דִּין: מָנָה לָךְ בְּיָדִי, וְאֹמֵר לוֹ

שִׂיכְפָּר בְּשְׁתֵּי מְעִין, וְאַחֵר כֶּף יִשְׁבַּע הַתּוֹבֵעַ בְּתִקְנַת חֲכָמִים וְיִטְלֶה²⁶. שְׁהֲרִי הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנַת סָפֶק - צָרִיךְ שְׂיָהִיהָ בְּיָנִיהֶם כְּפִירַת שְׁתֵּי מְעִין, וְאַחֵר כֶּף יִשְׁבַּע מִסָּפֶק.

(24) נתבאר כבר, שבכל מקום שכתב רבינו "הורו רבותי", התכוון לרבינו יוסף מיגש, ורבו רבינו יצחק אלפי (הרי"ף). ובהלכות שאלה ופקדון פ"ה ה"ו, כתב בפירושו: רבותי הרב ר' יוסף הלוי ורבו ז"ל. (25) הרי"י מיגש בפירושו לשבועות מ. כתב: האי דינא (שאינן נשבעים על כפירה פחותה משתי כסף) במודה במקצת בלחוד (בלבד) וכו' הוא, אבל במידי אחריןא (בענינים אחרים) מיחייב שבועת התורה, ואף-על-גב דלית ביה (שאינן בה) בכפירה שתי כסף. והוא מבאר שם, שגם בשבועת השומרים נשבעים על פרוטה. (26) רבו התמיהות בהלכה זו, שהרי רבינו סותר דברי עצמו בהלכות שכירות פ"א ה"א, שכתב שם בדין שכיר ש"אפילו היה שכרו פרוטה אחת, לא יטול אלא בשבועה". ובפרק ב הלכה ח שם כתב גבי שבועת השומרים: "אפילו היה הדבר המושאל או המופקד או המושכר שוה פרוטה - הרי זה השומר נשבע עליו". וכן כתב רבינו כאן בהלכה הקודמת (מסיפא של אותה הלכה לא קשה, כמו שביארנו שם על-פי הלחם-משנה), והרי הרי"י מיגש וההולכים בשיטתו מדמים שומרים לנשבעים ונוטלים, שאלה ואלה נתמעטו מאותו הנימוק שכתב הרי"י מיגש "האי דינא במודה במקצת בלחוד הוא". נאמרו כמה ישובים בזה. והש"ך בחושן-משפט סי' פט סק"ב דחה כולם, ופירש שרבינו כאן התכוון לומר, שבתחילה צריכה כפירה שתי כסף, ואז מחייבים בית-דין את התובע לישבע, אבל כשהתובע ישבע רק על פרוטה - נוטל אותה, וכשאין כפירה בתחילה על שתי כסף - אין בית-דין משביעים ואינו נוטל כלום (אמנם הסגנון בש"ך הוא מעורפל קצת, אבל כוונתו ברורה). אין להתעלם מן הדוחק שבפירוש זה, ואם נקבל פירושו - יוכל כל תובע להערים ולתבוע יותר מן המגיע לו, ואחר-כך ישבע על פרוטה ויטול (ראה השלמות).

ח. אֵין²⁷ מוּדָה בְּמִקְצַת חֵיב שְׁבֻעָה עַד שְׁתִּיהִיהָ הוּדָה מִמֵּין הַטָּעֲנָה. פִּיצֵד? כּוֹר²⁸ חֲטִיִּם יֵשׁ לִי בְיָדִי, אֵין לָךְ בְּיָדִי אֶלָּא לְתֶךְ²⁹ חֲטִיִּם - חֵיב. אָבָל אִם אָמַר לוֹ: אֵין לָךְ בְּיָדִי אֶלָּא כּוֹר שֶׁל שְׁעוּרִים - פְּטוּר³⁰; שְׁהֲמִין שֶׁטָּעַנְנָה לֹא הוּדָה לוֹ כּוֹר, וְהִמִּין שְׁהוּדָה לוֹ כּוֹר לֹא טָעַנְנָה. דִּינָר זָהָב³¹ יֵשׁ לִי בְיָדִי פְקָדוֹן, לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא דִּינָר כֶּסֶף; מָעָה כֶּסֶף הִפְקַדְתִּי אֶצְלָךְ, לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא פְרוּטָה - פְּטוּר³²; שֶׁטָּעַנְנָה מִין אֶחָד, וְהוּדָה לוֹ מִמֵּין אֶחָד. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: עֲשֶׂהָ דִּינָרִים מִצְרִיּוֹת הִפְקַדְתִּי אֶצְלָךְ, לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא עֲשֶׂהָ צוּרִיּוֹת³³ - פְּטוּר³⁴. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(27) שם לח: (28) שלשים סאה. (29) חצי כור.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פטור; ואין זה מודה במקצת, עד שיאמר לו בבת אחת⁴⁷: פור חטים וכור שעורין יש לי בידך, ויאמר לו הנטען: אין לך בדי אלא פור שעורים. וכן כל פיצא בזה.

(47) זה דומה להאמור בהלכה י"א "ואם לפי תומו - פטור". והטעם, שהכפירה וההודאה צריכות להיות בבת אחת על מה שטען התובע.

יג. מלוא עשרה פדין שמן⁴⁸ יש לי בידך, אין לך בדי אלא עשרה פדין פלא שמן - פטור; שהרי טענו שמן, והודה לו בתרסים. עשרה פדין שמן יש לי בידך, אין לך בדי אלא עשרה פדין ריקנין - חייב שבוועה; שהרי טענו הפדין והשמן, והודה לו בפדין⁴⁹. וכן כל פיצא בזה.

(48) ולשון זה משמע שלא תבע כדים, אלא כמות שמן כמדת עשרה כדים (כתובות קח:). (49) והרי זה כטענו חטים והודה לו בשעורים. [בהגהות מיימוניות כאן כתב שפסק כאדמון במשנה (שבועות לח:): נגד דעת חכמים, משום שרבן גמליאל אמר: רואה אני את דברי אדמון. ודבריו תמוהים קצת, שהרי רבן גמליאל מחייב גם בטענו חטים והודה לו בשעורים. ולפיכך אין כל ראייה מדבריו להסבירים שבזה פטור. ואולי כוונתו, שרבן גמליאל תומך בשיטתו של אדמון, שיש בלשון זה (עשרה כדים שמן) גם תביעת הכדים].

יד. מנה לי אצלך הלואה, לא היו דברים מעולם⁵⁰ ולא לויתי ממך, אבל חמשים דינרין יש לי בדי פקדון או משום נזק ופיוצא בו - הורו רבותי: שזה מודה במקצת, וישבע. שהרי טענו שהוא חייב לו מאה, והודה לו שהוא חייב חמשים, ומה לי נתחייב לו משום הלואה או משום פקדון או משום נזק? ולזה דעתי נוטה⁵¹.

(50) טענת הנתבע. (51) חלקו עליו הראב"ד והרשב"א, ודעתם שמלוה ופקדון שני מינים הם, ומסתמכים על הגמרא בבא מציעא צח: בדין שאל פרה ושכר פרה ומתה אחת מהן, וטען המשאיל: שאולה מתה ושואל חייב באונסין, והנתבע טוען: שכורה מתה ושוכר פטור מאונסין. ושנינו במשנה (שם צז:): "ישבע ששכורה מתה". ושאלו בגמרא: "ואמאי (למה)? מה שטענו - לא הודה לו, ומה שהודה לו - לא טענו?". מוכח מזה ששאלה ושכירות נידונות כשני מינים, והרי זה דומה למלוה ופקדון. ובספר התרומות' (שער שביעי ח"ב אות כז) דחה ראייה זו, שהרי שם לא הודה הנתבע כלום, וכופר הכול פטור משבועה. ופירש שם בארוכה כוונת הגמרא (עיי' שם). והביא עוד כמה ראיות של המשיגים על רבינו, ודחה כולם, והעלה להלכה כדעת רבינו. [הראב"ד בהשגותיו כאן כתב, שגם טענו מנה מלוה ומנה פקדון, והודה באחד מהם - פטור. ובבית יוסף' חו"מ ס' פח מבאר בשם הרשב"א, שאין זה דומה לטענו חטים

האחר: אין לי בידך - שאין בית דין מחייבין אותו לתן לו כלום. ואם תפס התובע דמי השעורים - אין מוציאין מידו⁴³.

(41) בבא קמא לה: (42) והודאה זו מבטלת הודאת הנתבע (ב'תוספות' שם ד"ה לימא, מפרשים: משום שמחל לו על השעורים). (43) הרי"ף בהלכותיו שם מוכיח דין זה מן הגמרא. [נאמרו בפוסקים עוד כמה דינים שרבינו לא גילה דעתו בהם. א. ה'טור' בחו"מ סי' פח בשם 'בעל התרומות' מוסיף, שאפילו באו עדים והעידו על שעורים - פטור מדמי שעורים, שהודאת בעל-דין כמאה עדים; ב. הרא"ש שם כתב, שהמדובר כשאמר הלוויתן חטים ביום זה וזה ובשעה זו וזו, והנתבע טוען: שעורים היו, ולפיכך אנו אומרים, שאלמלי הלווה לו באותה שעה עצמה גם שעורים, היה טוען חטים ושעורים, אבל כשתבע סתם ולא מסר שעת ההלוואה המדויקת - אין לראות בזה הודאה שלא הלווה שעורים, שלפעמים אין אדם תובע בבת אחת כל תביעותיו; ג. הרא"ש שם כותב בשם רבינו מאיר הלוי, שלא אמרו פטור אלא כשהנתבע טוען אחר-כך: לא מגיע לך כלום, ומה שאמרתי שעורים - משטה הייתי בך, אבל כשהוא עומד בהודאתו - חייב לשלם מה שהודה (ראה 'בית יוסף' ר'בית חדש' שם); ד. 'בעל התרומות' - מובא בהגהות מיימוניות כאן - כותב, שאם ענה התובע: נכון הדבר שמגיע לי ממך גם שעורים, אלא שלא רציתי לתבוע הכל בבת אחת - חייב; ה. מה דינה של שבועת היסט? צריכה כפירה שתי כסף או לא? - רבינו נסים בשבועות פ"ו כתב שצריכה שתי מעין כסף, כעין שבועה דאורייתא, וכן דעת רבינו ישעיה (מובא ב'בית יוסף' חו"מ סי' פח), ונימוקם: כל מה שתיקנו חכמים - כעין דאורייתא תיקנו, ולא מצאנו שבועה של תורה בפחות מזה, חוץ משבועה נגד עד אחד, שממנה אין ללמוד, משום ששבועה זו היא יוצאת מן הכלל, ונלמדה ממה שאמרה תורה (דברים יט, כו): "לא יקום עד אחד וכו'". מכל אלה הפרטים לא השמיענו רבינו דבר. בענין שבועת היסט, יש להעיר שלדעת רבינו בהלכה ו, ששומרים נשבעים על פרוטה - בטל נימוקם של הר"ן והר"ן].

יא. הטוען⁴⁴ את חברו שגני מינין, והודה באחד מהן - הרי ההודיה ממין הטענה ונשבע. פיצד? פגון פור חטין וכור שעורין יש לי בידך, אין לך בדי אלא פור חטין - חייב. התחיל הטוען ואמר: פור חטין יש לי בידך, וקדם שישלים דבריו ויאמר: פור שעורים יש לי בידך, אומר לו הנטען: אין לך בדי אלא פור שעורים, אם נראה לדינך שהנטען הערים⁴⁵ - חייב שבוועה⁴⁶; ואם לפי תמו - פטור.

(44) שבועות לט: מימרא של שמואל. (45) מיהר להודות בשעורים לפני שהתובע ישלם טענתו, מתוך כוונה שלא יתחייב שבועה. (46) שם מ:

יב. פור חטין יש לי בידך, אומר לו: הן, וכור שעורים, אומר לו: אין לך בדי שעורין - הרי זה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

52) למעלה (פ"א ה"ג) למדנו ש"הא לך" דינו ככופר הכל ופסור משבועה, וכפל דין זה כאן כעין מבוא לבבות הבאות. מלשנו משמע, שאם לא אמר הילך - חייב. אולם הרמב"ן והרשב"א סוברים, שבפקדון אפילו לא אמר הילך - חייב. אולם הרמב"ן והרשב"א סוברים, שבפקדון אפילו לא אמר הילך - הרי זה כאילו אמר, משום שפקדון הוא ברשותו של המפקיד בכל מקום שהוא נמצא (מגיד-משנה. ראה כסף-משנה). 53) מדין גלגול שבועה. למעלה (פ"א ה"ב) למדנו, שגם בשבועת היסת מגלגלים. 54) מדין טענו חייטים ושעורים, והודה לו באחד מהם. משמיענו כאן, שאף-על-פי שנותן לו כלי אחר תמורת הפקדון - אין זה כהילך.

ושעורים, והודה לו באחת מהן שחייב שבועה, משום שחייטים ושעורים דיניהן שווים, ולפיכך נידונות כתביעה אחת, אבל פקדון ומלוה אין דיניהם שווים, ויש כאן שתי תביעות שונות, ואין הודאה במקצת תביעה. מובן, שלדעת רבינו חייב שבועה, שהרי הוא מגדיר את שתיהן כתביעה אחת.

טו. מנה וכלי יש לי בידך, אין לך בידך אלא הכלי והא לך - הרי זה פטור⁵², ונשבע הסת שאין לו אצלו אלא זה. אמר בעל הכלי: אין זה הכלי - כולל בשבועתו⁵³ שזה כליו. הודה הנשבע שאין זה כליו ונתחלה לו באחר - הרי זה חייב שבועה⁵⁴. כל מקום שנאמר בענין זה פטור - הרי זה פטור משבועת התורה, וחייב שבועת הסת, כמו שבארנו כמה פעמים.

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

בפסולות, אף על פי ששופו בכשרות - פסולים¹⁵. לפיכך¹⁶, מי שהיה יודע בעדות והוא קטן, וקא והעיד בה פשהוא גדול - אינה פלום¹⁷.

4) שאזניו פקוחות לשמוע. 5) נאטמו אוזניו ואינו שומע, וראה לעיל פרק ט, הלכה י"א: "ויהיה ראוי לשמוע הדיינים, והאיום שמאיימים עליו". 6) שענינו פתוחות ורואות, ונוסח התלמוד (בבא בתרא קכח, א): פיתח. 7) נסתם מאור עיניו ואינו רואה, וכבר נתבאר לעיל פרק ט, הלכה י"ב שהסומא פסול להעיד, שנאמר: "והוא עד או ראה". 8) לטובת בעליה, עד היכן הוא שלהם, ומתכוון להוציאה מידי משיגי גבולם (רשב"ם לבבא בתרא שם). 9) מסמן גבולותיה, שיש לו סימנים בשאר השדות הסמוכות לארבע רוחותיה. 10) חכם, מיושב בדעתו. 11) יצא מדעתו, והשוטה פסול לעדות, כמבואר לעיל פרק ט, הלכה ט. 12) שהרי בשעת הגדת העדות פסול הוא (בבא בתרא שם). 13) שעת ראיית העדות. 14) שעת הגדת העדות. 15) שם, שנאמר (ויקרא ה, א): "והוא עד או ראה" - משעת ראיית המעשה יהיה ראוי לעדות זו (רשב"ם שם). 16) בכתב יד תימן כאן התחלת ההלכה. 17) שהרי תחילתו בפסלות. וכן שנינו (כתובות כח, א) "אבל אין אדם קטן שנתגדל) נאמן לומר דרך היה לפלוני במקום הזה".

ג. ויש דברים¹⁸ ששומכין בהן על עדות שמעיד פשהוא גדול, הואיל והם דברים של דבריהם. ואילו הן הדברים שאדם נאמן להעיד בגדלו על מה שראה בקטנו: נאמן אדם לומר: זה כתב ידו של אבי¹⁹, או של רבי, או של אחי; מפני שקיים שטרות מדבריהם²⁰. זכור אני בפלוגית שנשאת, ונעשה לה מנהג הפתולות²¹; הואיל ורב נשים בתולות נשאות²², וכתבה מדבריהם²³. שהמקום הזה בית הפרס²⁴; מפני שטמאתו מדבריהם²⁵. ועד כאן

~ יום ראשון י"ט אדר ~

הלכות עדות

פרק ארבעה עשר¹

1) דין קרוב ונתרחק - לענין עדות. עדות שתחילתה בפסלות וסופה בכשרות. הדברים שאדם נאמן להעיד עליהם בגדלו, על מה שראה בקטנו. שני מקבלי מתנה רשומים בשטר אחד, ועדים קרובים לאחד מהם, מה דינו של השטר.

א. כל מי שאין אתה מעיד לו מפני שהוא בעל קרובתך², אם מתה אשתו, אף על פי שהניחה לו בנים - הרי זה נתרחק ופשוט³.

2) ובעל כאשתו, כמבואר לעיל פרק י"ג, הלכה ו. 3) להעיד על עדות שיראה לאחר שנתרחק (משנה בסנהדרין כו, ב וכדעת החכמים). וכן אם נתגרשה אשתו, הרי זה נתרחק (ש"ך לחושן משפט לג סעיף קטן ח ומקורו בפירוש המשנה לרבינו שם).

ב. מי שהיה יודע לחברו עדות עד שלא נעשה חתנו, ונעשה חתנו; או שיעד העדות והוא פקח⁴, ואחר כך נתחרש⁵; פתוח⁶ ונסתמא⁷, אף על פי שיכול לכוון מדת הקרקע שהוא מעיד בה⁸ ומסים מצריה⁹; שפוי¹⁰ ונשתטה¹¹ - הרי זה פסול¹². אבל אם היה יודע עד עדות עד שלא נעשה חתנו, ונעשה חתנו, ומתה בתו; פקח ונתחרש, וחזר ונתפסק; שפוי ונשתטה, וחזר ונשתטה; פתוח ונסתמא, וחזר ונתפסק - פשוט. זה הכלל: כל שתחלתו¹³ וסופו¹⁴ בכשרות, אף על פי שנפסל בינתיים - פשוט; תחלתו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(30) ככתוב (ויקרא כב, ז) "ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים". (31) בגורן, כשבעל השדה מחלק תרומה לכהנים, ואין חוששים שמא עבד כהן היה, ש"אין חולקים תרומה לעבד אלא אם כן רבו עימיו" (כתובות כ, ב). (32) כגון, תרומה או הזרוע והלחיים והקיבה שהן מתנות לכהנים, ככתוב בדברים יח, ג. (33) שעל ידו היה אביו שולח המתנות, אבל על ידי אחר לא, שמא לא דקדק כל כך (שם ובר"ן). (34) מדובר במשפחת כהנים, שיצא עליה חשש פסול כהונה ואותה משפחה נחלקת לכמה בתי אבות ומעיד זה להכשיר בית אב אחד, לומר אותו חשש על בית אב פלוני הוא, ולא על בית אב זה, וסומכים על דבריו להכשיר אותו בית אב לאכילת תרומה מדבריהם, אבל אם לא יצא שום חשש על המשפחה אין הקטן נאמן לפסול משפחה אפילו לתרומה מדבריהם, ואפילו אביו לא היה נאמן על כך, שכלל הוא: אין ערעור פחות משניים (ר"ן שם). (35) ובכתב יד תימן: שהאכילונ. (36) כמו ששנינו בברייתא שם: "כיצד קצצה? אחד מן האחים שנשא אשה שאינה הוגנת לו, באים בני המשפחה ומביאים חבית מלאה פירות ושוכרים אותה באמצע רחבה, ואומרים: אחינו בית ישראל שימעו, אחינו פלוני נשא אשה שאינה הוגנת לו ומתייראים אנו שמא יתערב זרעו בזרעינו, בואו וקחו לכם דוגמא (=זכרון) לדורות שלא יתערב זרעו בזרעינו" וזוהי קצצה, שנקצץ פלוני ממשפחתו ומיחסו בית-אבותיו. והשווה ירושלמי קידושין פרק א, הלכה ה "התינוקות מלקטים ואומרים נקצץ פלוני ממשפחתו - ובשעה שהוא מגרשה היו עושים כן ואומרים: חזר פלוני למשפחתו". (37) כגון, תרומת חוץ לארץ, או תרומת פירות, מחוץ לדגן תירוש ויצהר (כתובות כח, ב וברש"י). (38) לא על פי עדותו של זה יופסל כהן כשר לאכול בתרומה, אלא שהיה פסול מכבר מחמת איזה חשש פסול כהונה, ואם לא נקבל עדות הקטן להכשירו נמצא הכהן דחוי כמקודם (ר"ן שם בהבנת דברי רבינו). ואף על פי שבגמרא שם עמוד א הדגישו: "והוא שיש גדול עימיו" - סובר רבינו שאין זה מוסב אלא על קיום שטרות בלבד, אבל כל שאר הדברים נאמן עליהם אפילו הוא לבדו (מגיד משנה להלכות אישות פרק ט"ז, הלכה כ"ה).

ד. פל אלו שמעיד בהן הגדול במה שידע פשהיה קטן, אם היה עובד כוכבים או עבד פשראה דברים אלו, והעיד אחר שנתגיר ונשתחרר - אינו נאמן³⁹.

(39) אפילו היה בדעתו להתגייר, אינו נאמן על מה שראה בגייתו, כי אז לא דקדק כל הצורך (כתובות כח, ב).

ה. מי שהיה יודע לחברו בעדות עד שלא נעשה גזלן, ונעשה גזלן - הוא אינו מעיד על כתב ידו⁴⁰; אבל אם החזק כתב ידו שבשטר זה בבית דין קדם שיעשה גזלן⁴¹ - הרי זה שטר פשר⁴². וכן אם נעשה חתנו⁴³ - הוא אינו מעיד על כתב ידו⁴⁴, אבל אחרים מעידין. אף על פי שלא החזק בבית דין אלא אחר שנעשה חתנו - הרי זה פשר. שאינו דומה הפסול

היינו באין בשבת²⁶; שצמצום התחום עד אלפים אמה בלבד מדבריהם²⁷. שהיה איש פלוני יוצא מבית הספר²⁸ לטבל²⁹ ולאכל בתרומתו לערב³⁰; ושהיה חולק עמנו תרומה³¹; ושהיינו מוליכים חלה ומתנות³² לפלוני בהן על ידי עצמו³³; ואמר לי אבא: משפחה זו פשרה, משפחה זו פסולה³⁴; ואכלנו בקצצה של פלוני, שהאכילונ³⁵ אחיו כדי להודיע שאחיהם פלוני נשא אשה שאינה הוגנת לו³⁶. שפל אלו הדברים - להחזיק זה הפהן לאכל בתרומה של דבריהם³⁷ או לדחותו ממנה³⁸.

(18) בכתב יד תימן משפט זה מחובר להלכה הקודמת וההלכה הבאה מתחילה ב"ואלו הם הדברים" וכו'. (19) החתום על השטר כעד. (20) שמן התורה עדים החתומים על השטר - הרי הם כמו שנחקר עדותם בבית דין, וחכמים הצריכו עדים לקיים השטר, והם הכשירו בו עדות גדול שראה בקטנותו (כתובות שם וברש"י), והשווה לעיל פרק ז, הלכה ב, ושם מוסיף רבינו: "והוא שיצטרף עימו אחר שמכיר כתב ידם כשהוא גדול" והוא על פי התלמוד בכתובות שם. (21) כגון, מיני שמחה או כתרים או מלבוש ידוע... שאין עושים כך אלא בבתולה" (הלכות אישות פרק ט"ז, הלכה כ"ה), וכתובת בתולה - מאתיים זה, בניגוד לבעולה שכתובתה מאה. (22) ואין זה אלא גילוי הדבר בלבד, "שאין הדבר צריך עדות אלא לפרסם שיצא הדין לאור בלא גמגום" (כתובות שם וברש"י). (23) חכמים הם שתיקנו כתובה לבנות ישראל, כמבואר שם י, א ולפיכך האמינו בה עדות הגדול, שראה בימי קטנותו. (24) החורש את הקבר הרי זה עושה "בית הפרס" מאה אמה, שכן שיערו חכמים, שהמחרישה מוליכה את עצמות המת עד מאה אמה סביב, ולפיכך כהנים אסור להם ללכת שם מפני הטומאה, ואם היינו מוחזקים בבקעה גדולה שנחרש בה קבר והבקעה כולה בספק טומאה, נאמן זה לומר "המקום הזה" בית הפרס הוא וכל מה שהוא חוץ ממנו טהור (כתובות כח, א ובר"ן), וראה שם עמוד ב בתוספות דיבור המתחיל ושהמקום הזה. בית הפרס - מקום שהטומאה פרושה ומתפשטת שם. ויש מפרשים פרס - לשון שבייה, שעצמות של מת נפרסו (=נשברו) שם (רע"ב לאהלות פרק י"ז, משנה א) וראה הלכות טומאת מת פרק י, הלכה א. (25) כדברי רבינו בהלכות טומאת מת פרק ט, הלכה י"ב: "דבר ידוע שכל אלו הטומאות... שהן משום ספק, הרי הן של דבריהם ואין טמא מן התורה אלא מי שנטמא טומאת וודאי". (26) שכאן הוא התחום לעירנו. (27) כדברי רבינו בהלכות שבת פרק כ"ז, הלכה א "מדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפים אמה... שאלפים אמה הוא מגרש העיר" אבל יש תחום "מורחב" שאסור לצאת ממנו והלאה מן התורה, ככתוב (שמות טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" ותחום זה הוא "חוץ לשנים עשר מיל (=אלפים אמה הם מיל) כנגד מחנה ישראל", כלשון רבינו שם. (28) כשלמדנו שם בהיותנו ילדים. (29) מטומאתו, כגון מגע שרץ מת וכדומה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָף עַל פִּי שֶׁהָן בִּשְׁטָר אֶחָד. לָמָּה זֶה דּוֹמָה?
לְאוֹמֵר: הָיוּ עָלֵי עֵדִים שְׁנֵתַי לְרֵאוּבֵן בֶּן וְכָךְ,
וְשְׁנֵתַי⁵⁶ לְשִׁמְעוֹן בֶּן וְכָךְ, וְשְׁלֹוֹתִי מִלּוֹי בֶּן וְכָךְ;
שָׂאָף עַל פִּי שֶׁכָּתַב בִּשְׁטָר אֶחָד⁵⁷, וְהַמְקַנָּה אִישׁ אֶחָד
- הָרִי אֵלָיו שְׁלֹשׁ עֲדוּת שְׁאִינֶן תְּלוּיוֹת זֹו בְּזוֹ⁵⁸.

(52) בשטר אחד, ולא פירש לכל אחד את חלקו בפני עצמו.
 (53) ועדות שבטלה מקצתה בטלה כולה (ירושלמי מכות פרק א, הלכה ז וכן בגיטין פרק א, הלכה א וברבי יוחנן שם). שהואיל וכתב: כל נכסי נתונים לפלוני ולפלוגי, הרי זה כמעשה אחד בשני גופים, ואין אומרים בזה: "חולקים דיבורו" להכשיר עדות הרחוק, שהכל עדות אחת היא (כסף משנה). (54) הרי אלו שני מעשים נפרדים לשני גופים. (55) והרי הם כשתי כיתי עדים נפרדות, המעידות לשני גופים, שאפילו בטלה כת אחת, הכת השנייה קיימת. (56) בכתב יד תימן: ושמכתי לשמעון וכו'. (57) שהם כתובים בשטר אחד, ולשון השולחן ערוך חושן משפט נא, סעיף ו: "אף על פי שהם בשטר אחד". (58) וכן אמרו (בבא בתרא קט, א) ש"בשתי שדות ושני בני אדם" חולקים דיבורו, ואין מקצת דיבורו תלוי בחבירו. והשווה הלכות עבדים פרק ז, הלכה ב: "עבד שהביא גט (=שחרור) וכתוב בו: עצמך ונכסי קנוים לך, עצמו קנה והרי הוא בן חורין אבל הנכסים לא קנה עד שיתקיים הגט בחותמו כשאר השטרות... חולקים הדיבור ואומרים, עצמו קנה, מפני שהוא נאמן להביא גט שיחרורו ואין צריך לקיימו, אבל הנכסים שאין אדם קונה אותם אלא בראייה ברורה, לא יקנה אותם עד שיתקיים השטר". והטעם, שאלו הדברים הם כשני מעשים נפרדים, שחרור העבד לחוד, ונתינת הנכסים לחוד, ואינם תלויים זה בזה, ולפיכך יוצדק לומר בהם "חולקים הדיבור", ואף על פי שהעבד גוף אחד, נידון כשני גופים, הואיל וכשישתחרר הרי הוא בן חורין, פנים חדשות באו לכאן, והרי זה כאומר: הריני משחרר פלוני עבדי, והריני נותן נכסי מתנה לאיש פלוני (כסף משנה).

~ יום שני כ' אדר ~

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר

(1) דין הנוגע בעדותו, ובני עיר הפסולים כולם לעדות. עדותם של הארים והשוכר נגד המערער. עדותו של הערב נגד המערער על נכסי הלווה.

א. כָּל עֵדוֹת שֶׁתְּבוֹא הִנָּא לְאָדָם מִמֶּנָּה - אֵינּוּ מַעֲדִי בָּהּ; שָׂזָה הוּא כְּמַעֲד עַל עֲצָמוֹ². לְפִיכָךְ, בְּנִי הָעִיר שָׁבָא מַעְרַעַר לְעִרְעָר עֲלֵיהֶם בְּמִרְחִין³ אוּ בְּרֹחוֹב שָׁל עִיר⁴ - אֵין אֶחָד מִבְּעָלֵי הָעִיר מַעֲדִי בְּדָבָר זֶה⁵ וְלֹא דָן, עַד שִׁסְלַק עֲצָמוֹ⁶ בְּקִנְיָן גְּמוּרָה⁶, וְאַחֵר כֶּף יַעֲד אוּ יִדִּין⁷.

(2) וחשוד הוא לשקר (בבא בתרא מג, א ובסמ"ע לחו"מ סי' לו ס"ק א). וב"קרי"ת ספר" מנמק: שאדם קרוב אצל עצמו, כמבואר לעיל פי"ב ה"ב, ולפי"זה אינו נפסל מחמת חשד,

בְּעִבְרָה⁴⁵ לְפָסוּל בְּקִרְיָה, שֶׁהַפָּסוּל בְּעִבְרָה חָשׁוּד לְזִיף⁴⁶.

(40) שבשטר, לקיים חתימתו, כי יש לחוש שהוא זיף וכתב השטר היום, וחתם בו, והקדים לכתוב בו תאריך שלפני פסולו. (41) שביית הדין עצמו ראה שטר זה חתום בכתב ידו קודם שנפסל. (42) בבא בתרא קנט, א וכפירוש התוספות שם. (43) לאחר שחתם לחותנו בשטרו. (44) שהקרוב פסול להעיד. (45) כגון, גולן וכיוצא בו. (46) ויש לחוש שהוא כתבו וחתם בו היום בשקר, למרות שתאריך השטר הוא לפני זמן פיסולו, אבל "פסול בקריבה" אינו אלא משום "גזירת הכתוב", ולא משום שהוא חשוד לזיף, שהרי אפילו משה רבינו פסול להעיד לחותנו, ובוודאי שהוא נאמן, אלא "גזירת מלך" היא, ולפיכך אחרים מעידים לו, שאין לחשוד בו, שמשנעשה חתנו, זיף וכתב (בבא בתרא שם וברשב"ם). והשווה לעיל פרק י"ג, הלכה ט"ו.

ו. שְׁטָר שֵׁשׁ בּו שְׁנֵי עֵדִים בְּלִבְד⁴⁷, וְשְׁנֵיהֶם קְרוּבִים זֶה לָזֶה⁴⁸ אוּ אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם פָּסוּל בְּעִבְרָה, אָף עַל פִּי שֶׁמָּסַר לּוֹ⁴⁹ הַשְּׁטָר בְּפָנָי עֵדִים פְּשִׁימִים⁵⁰ - הָרִי הוּא פְּחָרֵס, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְזִיף מֵתוֹכּוֹ⁵¹.

(47) כי אילו חתמו בו הרבה עדים, הרי הוא כשר, אפילו שניים מהם קרובים זה לזה, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ו. (48) והרי הם פסולים להעיד לאחרים, כדברי הירושלמי (סנהדרין פרק ג, הלכה ט) "מניין שלא יהו העדים קרובים זה לזה? הגע עצמך, שאם הוזה אחד מהם, כלום נהרג עד שיוזם חבירו (=שהרי אין העדים נעשים זוממים עד שיוזמו שניהם), אם אתה אומר כן, לא היה נהרג על פיו"? נמצאה עדות הקרוב, גרמה לו להינהג, שאילו לא היה מעיד עימו, לא היה נהרג, שהרי אינו נעשה זומם עד שיוזמו שניהם. וכעין זה בבבלי סנהדרין כח, א. (49) המוכר ללוקח או הלווה למלווה. (50) וכלל הוא: שטר שלא חתמו בו עדים כלל, אלא שנתנו בפני עדים, כשר, שאין העדים חותמים על השטר אלא מפני תיקון העולם, שמא ימותו עדי מסירה, ושוב אין לו עדות, לפיכך נהגו לחתום, שאם ימותו יראו חתימתם לאחרים ויכירוהו (גיטין ג, ב וברש"י) והשווה הלכות גירושין פרק א, הלכה ט"ו. (51) שחתמו בו עדים פסולים, ובגיטין י, ב מפרש רש"י: יש בו עדים פסולים, פסול מדרבנן, שמא יבוא (=הבעל) למוסרו (=את הגט לאשה) בפניהם ויסמוך עליהם, והשווה הלכות גירושין שם הלכה י"ז.

ז. הַפּוֹתָב כָּל נִכְסֵיו לְשְׁנֵי בְנֵי אָדָם בְּעֵדוֹת אֶחָת⁵², וְהָעֵדִים קְרוּבִים לְאֶחָד מִמֶּקְבְּלֵי הַמִּתְנָה וְרִחוּקִים מִן הַשְּׁנִי - הָרִי הַשְּׁטָר פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֵדוֹת אֶחָת⁵³. אֲבָל אִם כָּתַב בִּשְׁטָר אֶחָד: שְׁנֵתַי לְרֵאוּבֵן חָצֵר פְּלוֹנִית, וְשְׁנֵתַי לְשִׁמְעוֹן שָׂדֶה פְּלוֹנִית⁵⁴, וְנִמְצְאוּ הָעֵדִים קְרוּבִים לָזֶה וְרִחוּקִים מִזֶּה - זֶה שֶׁהֵם רִחוּקִים מִמֶּנּוּ מִתְנָתוֹ קִימָת; שְׂאֵלּוֹ שְׁתֵּי עֲדוּת⁵⁵,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממנו, ולפיכך לא יעיד לו, שהרי נוגע הוא בעדותו (בבא-בבא שם).

~ יום שלישי כ"א אדר ~

פֶּרֶק שֵׁשֶׁה עָשָׂר

(1) דברים שונים הגורמים לצד הנאה בעדות, ועל הדיין להתבונן בהם. פוסלים הפוסלים בעדות, פוסלים גם בדיינים. הכשרים להעיד ופוסלים לדון.

א. **רְאוּבֵן שְׁגָזַל שָׂדֶה או טְלִית מִשְׁמֵעוֹן, וּבֹא יְהוּדָה וְעֶרְעֵר² עַל רְאוּבֵן וְאָמַר: שָׂדֶה זֶה או טְלִית זֶה שְׁלִי הִיא - אֵין שְׁמֵעוֹן³ יָכוֹל לְהַעֲדִי לְרְאוּבֵן שְׂאִין זֶה הַשָּׂדֶה שֶׁל יְהוּדָה וְלֹא זֶה הַטְּלִית שֶׁל יְהוּדָה;** שְׁהָרִי שְׁמֵעוֹן רוֹצֶה לְהַעֲמִיד שָׂדֶה זֶה או טְלִית זֶה בִּיד רְאוּבֵן, שֶׁהוּא גָזָלָה מִמֶּנּוּ⁴, כְּדִי שְׁיַחְזִירוּ לֹ⁵ מִיד הַגָּזָל; שְׁהָרִי אֶפְשָׁר שֶׁתְּהִיָּה הָרְאִיָּה שֶׁל שְׁמֵעוֹן, שְׁמוֹצִיאָה בֶּה מִיד רְאוּבֵן, אֶפְשָׁר שְׂאִינוּ יָכוֹל לְהוֹצִיא בֶּה מִיד יְהוּדָה. וְכֵן אִם מְכַר רְאוּבֵן הַשָּׂדֶה הַגָּזוּלָה או הוֹרִישָׁה לְלוֹי, וּבֹא יְהוּדָה לְעֶרְעֵר עַל לוֹ⁶ - אֵין שְׁמֵעוֹן מַעֲדִי שְׂאִינָה שֶׁל יְהוּדָה; שְׂמָא נָחַת רוּחַ יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיאָה מִיד לוֹ⁷.

(2) טען כנגדו. (3) הנגזל. (4) כגון שיודע שום עדות לפסול עדותו של יהודה המערער. (5) בכת"י תימן: שהוא טוען שהוא גזלם ממנו. (6) בית-הדין. (7) ולפיכך נוח לשמעון להעמידה ביד ראובן, ואח"כ יוציא ממנו בעדים, שגזלה ממנו. ובשו"ע חו"מ סי' לו סעיף יז, הנוסח: "מפני שאפשר שנוח לו להוציא מיד ראובן, יותר מלהוציא מיד יהודה". ומתוך שהוא נוגע בעדותו - אינו מעיד, כמבואר לעיל פט"ו, ה"א. (8) שהוא בנו, או קרובו אחר הראוי ליורשו. (9) כלומר, נוח לו להוציא מלוי, יותר מלהוציא מידי יהודה, וכנ"ל (בבא-בבא מג, ב. ומה, א). וכעין זה שנינו במשנה (כתובות קט, א): "השני נוח לי, והראשון קשה הימנו = שהוא אדם אֵלם, ולא אוכל לדון עמו.

ב. **מְכַר¹⁰ הַטְּלִית הַגָּזוּלָה לְלוֹי, וּבֹא יְהוּדָה לְעֶרְעֵר¹¹, אִם מֵת רְאוּבֵן - שְׁמֵעוֹן מַעֲדִי עָלֶיהָ שְׂאִינָה שֶׁל יְהוּדָה; שְׁהָרִי אֵין טְלִית זֶה חוֹזֶרֶת לְשְׁמֵעוֹן לְעוֹלָם, שְׁכֹכֵר קִנְיָה הַלֹּקָח בְּיָאוּשׁ¹² וְשְׁנוֹי רְשׁוּת¹³, וּכְכֹר מֵת רְאוּבֵן הַגָּזָל וְאֵין לוֹ מְמִי יִטַּל דְּמִיתָ¹⁴. אַבֵּל אִם עֲדִין רְאוּבֵן קִיָּם - אֵין שְׁמֵעוֹן מַעֲדִי אָף עַל הַטְּלִית; שְׁהִנָּא הִיא לוֹ שְׁלֹא תַעֲמִיד בִּיד יְהוּדָה, כְּדִי שְׁיָבִיא רְאִיָּה שְׁרְאוּבֵן גָּזָלָה וְיִשְׁלַם דְּמִיתָ¹⁵. וְכֵן אִם הִתֵּה הַטְּלִית בִּיד יוֹרְשֵׁי רְאוּבֵן¹⁶ - אֵין שְׁמֵעוֹן מַעֲדִי עָלֶיהָ¹⁷, מִפְּנֵי שְׁסוּפָה שְׂאִם תַּעֲמִיד בִּיד הַיּוֹרֵשׁ לְחֹזֵר לוֹ¹⁸. וְכֵן כֹּל כִּיּוֹצֵא בִּזְה.**

(10) ראובן הגזלן. (11) לומר שהיא שלו. (12) שהנגזל נתייאש ממנה בעודה בבית ראובן הגזלן. (13) שאחרי

אם ירצו יפסיקוהו (בבא-בבא מו, ב וברשב"ם). (30) שאין לו שום הנאה מעדותו, שאין הנגזל יכול להוציא ממנו פירות שאכל כבר בשנים הקודמות, וגם אינו חש על עבודת אריסותו, שיפסיד, אם השדה תעבור לידי המערער, שהרבה שדות כמותה ימצא באריסות, וגם מי יודע אם בעליה הקודמים יורידוהו שוב לאריסות בשדה זו, אם ירצו יפסיקוהו (בבא בבא מו, ב וברשב"ם). (31) את השדה, וכל הפירות שלו, אלא שמשלם דמי שכירות השדה לבעליה. (32) דמי השכירות, שעדיין לא שילם. (33) שם כט, א. ואע"פ שיכול השוכר לחזור ולהוציא השכירות מידי המשכיר - לא נוח לו לאדם לעמוד בדין ולהתדיין (רמב"ן שם), והשווה דברי ה'תוספות' שם מז, א ד"ה קבלן. ובשו"ע חו"מ סי' לו, סעיף יב, פסק: "אם לקח המשכיר דמי השכירות והחזירם לשוכר, כדי שיתנם למי שיזכה בדין - הרי זה (=השוכר) מעיד לו".

ו. **שְׁמֵעוֹן שָׂלָה, וְהִיא רְאוּבֵן עֶרְכָּ³⁴, וּבֹא יְהוּדָה לְעֶרְעֵר עַל שְׁמֵעוֹן הַלֵּוֹה וְהוֹצִיא קֶרֶק מִתַּחַת יָדוֹ³⁵, אִם יֵשׁ לְשְׁמֵעוֹן שָׂדֶה אַחֶרֶת כְּנֶגֶד הַחוּב³⁶ - הָרִי רְאוּבֵן הָעֶרְכָּ יֵשׁ לוֹ³⁷ לְהַעֲדִי עַל אוֹתָהּ קֶרֶק שֶׁהִיא שֶׁל שְׁמֵעוֹן. שְׂאִין לוֹ הִנָּא בִּזְה; שְׂאִם לִקְחָה יְהוּדָה - הָרִי שָׂדֶה אַחֶרֶת שְׁיַפְרַע מִמֶּנָּה בְּעַל חוּב³⁸. וְכֵן לֹקָח רֵאשׁוֹן מַעֲדִי לְלֹקָח שְׁנִי שְׁלָקָה אַחֲרָיו שָׂדֶה הַשָּׂדֶה שְׁלוֹ³⁹. וְהוּא שְׁיֵשׁ לְמוֹכֵר שָׂדֶה בֶּן חוֹרִין⁴⁰ כְּנֶגֶד דְּמֵי שָׂדֶה שֶׁל לֹקָח רֵאשׁוֹן. שְׂאִין לְלֹקָח רֵאשׁוֹן הִנָּא בְּעִמְדַת זֶה הַשָּׂדֶה בִּיד לֹקָח שְׁנִי; שְׂאִפְלוּ נִטְרָף - לֹקָח הָרֵאשׁוֹן⁴¹ עַל הַמוֹכֵר הוּא חוֹזֵר⁴², וְהָרִי יֵשׁ לוֹ שָׂדֶה אַחֶרֶת שְׁיִגְבֶּה מִמֶּנָּה⁴³.**

(34) אחראי למלוה לפרוע לו חובו, אם לא יהיה ללווה מה לשלם. (35) באיזו טענה שהיא. (36) שהיא שוה סכום החוב. (37) מותר לו. (38) אבל אם אין ללווה שדה אחרת, יש הנאה לערב להעמידה ביד הלווה, כדי שיפרע ממנה בעל חובו, ואינו מעיד (בבא-בבא שם). והוא-הדין במלוה שיכול להעיד ללווה אם יש לו שדה אחרת כנגד החוב, כמבואר שם. (39) כגון לוי ויהודה שקנו שתי שדות מראובן זה אחר זה, הראשון - בניסן, והשני - באייר, ובא אחד לערער על שדהו של יהודה, לומר שהיא גזולה בידו, וכיוצא בזה, מותר לו ללוי הלוקח הראשון להעיד לטובת יהודה להעמיד בידו שדהו. (40) בחו"מ סי' לו סעיף יד, הנוסח: בת חורין. שדה שלא נמכרה ולא נשתעבדה לאיזה בעל-חוב מוקדם. (41) כגון שבא בעל-חובו של ראובן המוכר, אצל יהודה הלוקח האחרון, ולא מצא אצלו לגבות כלום, מפני שזכה בה המערער, והלך ללוי לטרוף ממנו שדהו בחובו. (42) שמכרה לו באחריות. (43) ולפיכך אינו נוגע בעדותו לטובת יהודה, אבל אם אין למוכר שדה אחרת, יש הנאה ללוקח הראשון להעמיד ללוקח השני את שדהו, כדי שאם יבוא בעל-חובו של ראובן לטרוף שדהו, ידחנו אצל הלוקח השני, ע"פ הדין: אין בעל-חוב גובה אלא מן הלוקח האחרון, כמבואר בה"ל מלוה פ"ט ה"ה, "שהרי הלוקח הקודם אומר לטרוף: הנחת לך מקום לגבות

שלו; וְאֵל אִם לֹא הוֹדָה שְׁמֵעוֹן - אֵין רְאוּבֵן מַעֲיֵד לְאֶבֶד זְכוֹת יְהוּדָה; שְׁאֵם תֵּצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁמֵעוֹן - יִחְזֹר שְׁמֵעוֹן וְיִתְבַּע דָּמִים, וַיֹּאמֶר לוֹ: מִכֶּרֶת לִי דָבָר שְׁאִינוֹ שָׁלָף²⁸, שֶׁהָרִי בָּאוּ עֲדִים וְאָמְרוּ שֶׁהֵן שֶׁל יְהוּדָה²⁹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים שְׁיַעֲיֵד רְאוּבֵן לְאֶבֶד זְכוֹת יְהוּדָה וְיַעֲמִיד הַמְטַלְטֵלִין בִּיד שְׁמֵעוֹן? כְּשֶׁבָּאוּ עֲדִים וְהָעִידוּ, שֶׁהֵם יוֹדְעִים שְׁרְאוּבֵן זֶה לֹא הִיָּתָה לוֹ קֶרֶקַע מַעוֹלָם; וְאֵל אִם לֹא בָּאוּ עֲדִים לָךְ - אָף עַל הַפָּרָה וְהַטְלִית אִינוֹ מַעֲיֵד. וְלָמָּה אִינוֹ מַעֲיֵד עֲלֶיהָ? שְׁמָא הִקְנָה אוֹתָם לְבַעַל חוּבוֹ אֲגַב קֶרֶקַע, וְכַתֵּב יִדְאָקָנִי³⁰, וְהִקְנָה לוֹ מְטַלְטֵלִין אֲגַב קֶרֶקַע³¹, שְׁנִמְצָא בְּעַל חוּבוֹ טוֹרֵף אָף הַפָּרָה וְהַטְלִית; לְפִיכָף לֹא יַעֲיֵד עֲלֶיהָ, שֶׁהָרִי רוּצָה לְהַעֲמִיד בִּיד שְׁמֵעוֹן, כְּדִי שְׁיָבוֹא בְּעַל חוּבוֹ וְיִטְרַפֶּם³². וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּדָבָרִים אֵלּוּ. וְדָבָרִים אֵלּוּ אֵינֶן תְּלוּיִן אֶלָּא בְּדַעַת הַדִּין וְעֵצָם בִּינָתוֹ, שְׁיָבִין עֶקֶר הַמְשָׁפְטִים³³, וְיַדַּע דְּבַר הַגּוֹרֵם לְדָבָר אַחֵר, וְיַעֲמִיק לְרֹאוֹת. אִם יִמְצָא שֶׁיֵּשׁ לָזֶה הָעֵד צֶד הַנָּאָה בְּעֵדוֹת זֶה, אֶפְלוּ בְּדֶרֶךְ רְחוּקָה וְנִפְלְאָה³⁴ - הָרִי זֶה לֹא יַעֲיֵד בָּהּ³⁵. וְכִדְרָף שֶׁלֹּא יַעֲיֵד בְּדָבָר זֶה, שְׁמָא נִגְעַת בְּעֵדוֹתוֹ הוּא, כֶּף לֹא יִדּוֹן בְּאוֹתוֹ דְּבַר. וְכֵן שְׁאָר מִיָּנִי פְּסוּלִין: כְּשֶׁם שְׁפּוֹסְלִין בְּעֵדִים, כֶּף פּוֹסְלִין בְּדִינִים³⁶.

(24) בטענה שקנאה מגזלן. (25) לפסול עידי יהודה. (26) שכלל הוא: אין בעל-חוב טורף מן המטלטלין, שאין להם קול ולא נזהרין הלכות. שאם לא כן, אין לך אדם לוקח עוד מטלטלין מחבירו, שמא יטרפם בעל החוב ממנו (שם מד, ב וברשב"ם). (27) שייחדם לבעל-חוב לגבות חובו מהם, אם לא יפרענו עד זמן פלוני. אפותיקי - "אפה תהא קאי" (=על זה תעמוד), כלומר: לא יהיה לך פרעון אלא מזה. ומכיון שאין שום הנאה לראובן מעדותו, מותר לו להעיד (שם). ומדובר שמכר לו שלא באחריות, שאם מכרה סתם, הרי ראובן נוגע בעדותו, שלא יחזור שמעון עליו לתבוע ממנו דמי טליתו, וכן ב'טור' חו"מ סימן לו, וכן נראה מלשון הגמרא שם: "להכי זביני לך שלא באחריות". (28) שהיתה גזולה ביד מירי יהודה. (29) ואע"פ שגם במקרה זה אין המוכר חייב לו כלום, שהרי התנה עמו שלא תהיה עליו אחריות, וכדברי רבינו בהל' מכירה פ"ט, ה"ח: "שכל תנאי שבממון - קיים" - נוגע בעדותו הוא, שלא נוח לו לראובן המוכר לעמוד בפני דין ודיינים, ותהיה לשמעון תרעומת עליו, שמכר לו דבר שאינו שלו (ב"ח לחו"מ שם). (30) שאקנה. (31) שכתב לו: כל נכסים שאני עתיד לקנות, בין קרקעות בין מטלטלין, הרי הם משועבדים לך להפרע מהם, ואז בעל-חוב טורף אף מן המטלטלין שקנה הלווה לאחר שלוה, שכל תנאי שבממון - קיים (מלשון רבינו הל' מלוה פ"ח, ה"ב). ובשו"ע חו"מ סי' לו סעיף טז, מעיר: "ובזמן הזה אפילו שעבד לו מטלטלין אגב קרקע, אינו טורף ממטלטלין שמכר" משום

היאוש עברה הטלית מרשות הגזלן לרשות הקונה, והלכה היא: יאוש ושינוי רשות קונה, כמבואר בהל' גזילה פ"ה ה"ז, והל' גניבה פ"ה, ה"ג. (14) שאפילו הניח לבניו מטלטלין, אינם חייבים לשלם לנגזל, שדמי הגזילה חוב הם על הגזלן, ואין המטלטלין משתעבדים לבעל-חוב, אבל אם הניח קרקעות - חייבים היוורשים לשלם, כמבואר בהל' גזילה שם ה"ה. (15) נמצא שהוא נוגע בעדותו ואינו מעיד. וכל זה בטלית, אבל אם גזל שדה ומכרה, אין לומר בה: "יאוש ושינוי רשות - קנה הלוקח" - שקרקע אינה נגזלת, ותמיד היא ברשות בעליה החוקיים, ולפיכך מצפה שמעון הנגזל להוציאה מיד ראובן הגזלן, או מיד בניו אם מת, והרי הוא נוגע בעדותו, וזהו שסתם רבינו לעיל סוף ה"א "מכר... השדה הגזולה... אין שמעון מעיד" כי תמיד צפויה לו הנאה, שלא תעמוד ברשות יהודה המערער (בבא-בתרא מד, א וברשב"ם). (16) שמת ראובן הגזלן והניחה לבניו. (17) שאינה של יהודה המערער. (18) כי "רשות יורש אינה כרשות לוקח", ואינה נקראת שינוי רשות, ולא קנו הטלית ביאוש בלבד, ולפיכך נוגע בעדותו הוא, שמתכוון להחזיר לו טליתו מידי היוורשים (שם).

ג. ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות¹⁹, ובא יהודה לערער על שמעון²⁰ ולהוציאה ממתחת ידו - אין ראובן מעיד לו עליה²¹. אף על פי שאין עליה אחריות - הרי הוא רוצה שתעמד ביד שמעון, כְּדִי שְׁיָבוֹא בְּעַל חוּב רְאוּבֵן²² וְיִטְרַפֶּנָּה בְּחוּבוֹ, וְלֹא יִהְיֶה לָזֶה רָשָׁע וְלֹא יִשְׁלֹם²³.

(19) שהתנה בפירוש שאינו אחראי לקונה, אם יטרפו את השדה ממנו מחמת איזו טענה שהיא. אבל אם כתב לו שטר מכירה סתמי ולא הזכיר בו אחריות, הרי זה כאילו כתובה בו "קבלת אחריות", שאחריות שלא נזכרה אינה אלא "טעות הסופר", כמבואר בהל' מכירה פ"ט, ה"ד. (20) לומר שהיא שלו. (21) לפסול עידי יהודה, או עידי שטרו. (22) שהלוה לראובן טרם שמכר שדהו לשמעון, והשדה נשתעבדה לו. (23) פסוק הוא בתהלים לו, כא. שאם תעבור לידי יהודה, ישאר חייב לבעל-חוב ויקרא "רשע", אבל מה שהפסיד את הלוקח לא איכפת לו, כי יאמר לו: מתחילה מכרתי לך בפירוש, שלא באחריות, וסברת וקבלת (בבא-בתרא מה, א). וכל זה כשאין לו שדה אחרת, אבל אם יש למוכר שדה אחרת כנגד חובו, אין בעל החוב טורף מהלוקח, אלא גובה חובו מהשדה בת-חורין של המוכר, ואין למוכר שום רווח בהעמדת השדה ביד הלוקח, ומעיד לו (שם).

ד. ראובן שמכר פרה או טלית לשמעון, ובא יהודה לערער ולהוציא מיד שמעון²⁴ - ראובן מעיד לו עליה²⁵ שהיא של שמעון; שֶׁאֶפְלוּ עֲמָדָה בִּיד שְׁמֵעוֹן - אֵין בְּעַל חוּבוֹ שֶׁל רְאוּבֵן טוֹרֵף מִן הַמְטַלְטֵלִין²⁶, וְאֶפְלוּ הֵיוּ אֲפוֹתִיקִין²⁷. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁהִיָּה שְׁמֵעוֹן מוֹדֶה שֶׁזֶה הַפָּרָה וְהַטְלִית הֵם שֶׁל רְאוּבֵן הַמּוֹכֵר בְּדֹאֵי, וְהוּא יוֹדַע שְׁבִאָמָת הֵן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לנידון, והשונא אינו מסוגל להפוך בזכותו (סנהדרין כט, א. וכתובות קה, ב), והשווה לעיל הל' סנהדרין פכ"ג, ה"ו. 47) שפסול לדון עד שתהא אמו מישאל, ראה שם פ"ב ה"ט, ופי"א ה"א. 48) עבד כנעני שנשתחרר מעבדותו, ודינו כגר שכשר לעדות, כמבואר בבבא-קמא פח, א. אבל העבד שלא נשתחרר - פסול לעדות, כמבואר לעיל פ"ט, ה"ד. 49) עד כאן מנה רבינו אלה הפסולים לדון אפילו דיני ממונות, מכאן ואילך הוא מונה אלה הפסולים לדון דיני נפשות בלבד, ואילו לדיני ממונות כשרים הם לדון. 50) לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ג: "לא זקן מופלג בשנים ולא סריס, מפני שיש בהם אכזריות", שהזקן שכח כבר צער גידול בניו, וכן סריס (סנהדרין לו, ב וברש"י). ושם פי"א ה"א, כתב רבינו: "וכן הממזר והסומא באחת מעיניו, כשר לדון דיני ממונות. אבל בדיני נפשות אין דנים אותם, אלא כהנים לויים וישראלים המשיאים לכהונה, ולא יהיה אחד מהם סומא" וכו'. והטעם, מבואר בסנהדרין לו, ב "כשם שבית-דין מנוקים בצדק, כך מנוקים מכל מום" (=פגם משפחה). וביבמות קא, א פסלו סומא לדון בסנהדרין, שנאמר (שיר ד, ז) "כולך יפה רעיתי, ומום אין בך", והשווה הל' סנהדרין פ"ב, ה"ט.

תקנת השוק, שאם לא כן, אין לך אדם קונה חפץ מחבירו, כמבואר שם סימן ס סעיף א. 32) ולא יהיה "לוה רשע ולא יושלם", כמבואר לעיל ה"ג (בבא-בבא שם). 33) יסודם ובסיסם. 34) יוצאת מגדר הרגיל, ע"פ לשון הכתוב (דברים ל, יא) "לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא". 35) וכל זה כשמעיד לזכותו, אבל לחובתו מעיד, שהודאת בעל-דין דומה כמאה עדים (כסף-משנה בשם הראב"ד). 36) ירושלמי סנהדרין פ"ג, ה"ט: "ומנין שלא יהו הדיינים קרובים זה לזה? אמרה תורה: הרוג ע"פ עדים, הרוג ע"פ דיינים. מה עדים אין קרובים זה לזה, אף דיינים אין קרובים זה לזה", וכן משמעות המשנה בנדה מט, ב "כל הכשר לדון, כשר להעיד" - הרי שאי-אפשר להיות פסול לעדות וכשר לדיינות.

ה. ולפיכך³⁷ אין סומקין בסנהדרין שנים הקרובים זה לזה³⁸, בין בסנהדרי קטנה³⁹ בין בסנהדרי גדולה⁴⁰. אבל אלו שמסיפין עד שכעז לעבר השנה⁴¹, כמו שבארנו בהלכות קדוש החדש⁴², יראה לי, שאם הנה⁴³ בהן קרובים - אין בקך פלוג⁴⁴.

~ יום רביעי כ"ב אדר ~

פרק שבעה עשר

1) האיסור להעיד מפי אחרים בלא ראייה עצמית. האיום על עדים בענייני ממון. האיסור לאדם שאינו עד, לעמוד עם עד, כדי להראות ששניים הם, ולהפחיד את הלווה שיודה מעצמו. דין עד אחד הכובש עדותו ואינו מעיד.

א. מי שהעידו לו אנשים רבים וגדולים בפקמה וברירה, שהם אומרים² שראו פלוני שעבר עברה פלונית או שלוח מפלוגי³, אף על פי שהוא מאמין הדבר בלבד באלו ראהו⁴ - לא יעיד, עד שיראה הדבר בעיניו, או יודה לו הלוח מפיו ויאמר לו: הנה עלי עד שפלוגי הלוח לי מנה. שנאמר: והוא עד או ראה או ידע; ואין לך עדות שמתקיימת בראיה או בדיעה אלא עדות ממון⁵. וכל המעיד מפי אחרים - הרי זה עד שקר, ועובר בלא תעשה⁶, שנאמר: לא תענה ברעך עד שקר.

2) בכתב יד תימן הנוסח: שהם ראו. ותיבת: אומרים, איננה. 3) ומבקשים ממנו להעיד על כך. 4) ראה בסמוך הלכה ה מעין זה. 5) שבועות לג, ב: "ראיה בלא ידיעה כיצד? מנה מנית לך בפני פלוני ופלוני (=אבל לא הודעתם, אם הם מתנה, או הלוואה, או פירעון), יבוא פלוני ופלוני ויעידו, זו היא ראייה בלא ידיעה (=שם הנתבע דרש מהתובע שיביא עדים כאלו ויעידו, אזי יפרע לו, הרי אלו מעידים, והלה משלם); ידיעה בלא ראייה כיצד? מנה הודית לי בפני פלוני ופלוני, יבוא פלוני ופלוני ויעידו זו היא ידיעה בלא ראייה", אבל בעדות נפשות אין העדות מתקיימת אלא על פי ראייה וידיעה כאחת. שאם הודה לו

37) הואיל וכל מה שפוסל בעדים פוסל בדיינים. 38) שהם פסולים לעדות, כמבואר לעיל פי"ד ה"ו, ובביאורנו שם. 39) שהיא בית-דין של עשרים ושלשה חכמים. 40) שהיא בית-דין הגדול שבמקדש, המונה שבעים ואחד חכמים (לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג). והוא-הדין לכל בית-דין של שלשה הדין דיני ממונות בלבד, אין יושבים בו דיינים הקרובים זה לזה (כסף-משנה). 41) להוסיף לה חודש שלשה עשר. 42) פ"ד, ה"ט. והשווה הל' סנהדרין פ"ה, ה"ז. 43) בנוסח ה'לחם משנה': היו. 44) כיון שאין מוסיפים אותם אלא לשם סמל בלבד, כמו שאמרו (סנהדרין י, ב) "כנגד ברכת כהנים", שבפסוק ראשון יש בו שלש תיבות; ובשני - חמש; ובשלישי - שבע, אף כאן מתחילים בשלשה, ובחמשה נושאים ונותנים, וגומרים בשבעה, אין לפסול בו אלא את השלושה הראשונים, שהם בית-דין בכל מקום, וגם כאן אם גמרו בשלשה - מעוברת, - הרי שהם העיקר. ולדעת הלחם-משנה, כל השלשה שעושים מעשה על פיהם צריכים להיות כשרים, ואפילו אלו הנוספים על שלושת הראשונים, כל שהם מצטרפים לעבר את השנה, וגומרים ע"פ שלשתם לעבר את השנה, צריכים להיות רחוקים זה מזה, ושאר הנוספים לא איכפת לנו בהם.

ו. כל הפשר לדון - פשר להעיד⁴⁵. ויש פשר להעיד, ואינו פשר לדון. האוהב והשונא⁴⁶, והגר⁴⁷ והמשחרר⁴⁸, וכן הגזן⁴⁹ והממר, וסומא באחת מעיניו - פשרין להעיד, ואין פשרים לדון דיני נפשות, כמו שבארנו⁵⁰.

45) נדה מט, ב. 46) שכשרים להעיד, כמבואר לעיל פי"ג ה"ו, ופסולים לדון, שהאוהב אינו יכול לראות חובה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

החייב שהרג, והעד לא ראה את המעשה, אסור לו להעיד. (6) שם לא, א.

ב. לפיכך⁷ מאימין⁸ אף על עדי הממוין⁹. וכיצד מאימין עליהן? [מאימין עליהם] בפני הכל¹⁰, ומודיעין אותן פת עדות שקר¹¹, ובשפת המעיד בה בעולם הזה ובעולם הבא¹². ואחר כך מוציאים את כל האדם לחוץ, ומשירין את הגדול שבפני, ואומר¹³ לו: אמר היאך אתה יודע שזה חייב לזה. אם אמר: שהוא¹⁴ אמר לי חייב אני לו, או איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו - לא אמר פלוס¹⁵, עד שיאמר: בפנינו הודה¹⁶ שהוא חייב לו¹⁷. והיו מכניסין את העד השני ובדקין אותו¹⁸. נמצאו דבריהן מכוננין - נושאין ונותנין בדבר, וגומרין הדין.

ג. המטמין עדים לחברו, והודה לו פינו לבין עצמו¹⁸, והעדים רואין ושומעין שהוא אומר לו: ודאי יש לך אצלי כך וכך, אבל מתירא אני שמא תכפני בדין למחר - הרי זו אינה עדות, עד שיוודה בפני עדים¹⁹.

(18) שלא ראה את העדים המוחבאים. (19) שיראה אותם (שם). והשווה הלכות טוען ונטען פרק ו, הלכה ז: "שלא תכפני בדין למחר, ואין לי מה אתן לך, ולמחר תבעו בדין באלו העדים, בין שטען ואמר משטה הייתי בו, בין שאמר: לא היו דברים מעולם, הרי זה נשבע היסט (=כדין כופר בכל) ונפטר, שאין כאן עדות, עד שיאמר הלווה "אתם עדי" וכו'.

ד. אחד המודה בפני עדים ואמר דרך הודאה²⁰: זה²¹ יש לו אצלי כך וכך, או שאמר: אתם עדי, או שאמר: היו עלי עדים²², בין שאמר הללו, בין שאמר המלוה²³ ושתק הללו דרך מאמין לדבריו²⁴ - הרי אלו עדים²⁵. ואין צריך לומר אם קנו מזדב²⁶, או שאמר להם: כתבו עלי שטר שיש לזה אצלי כך וכך. וכל פיצא בדברים אלו - הרי הם הודאה ומעידין על פיו²⁷.

(20) כגון שאמר בפניהם: אני מודה לפניכם וכו'. (21) התובע הזה העומד בפנינו. (22) שאני חייב לו כך וכך. וכל זה הוציא רבינו מדברי התלמוד בסנהדרין שם בקשר למה ששנינו במשנה שם "עד שיאמר בפנינו הודה לו שהוא חייב לו" - מסייע לו לרב יהודה, האומר: "צריך שיאמר אתם עדי", הרי שהשווה התלמוד דין "הודה לו" לאמירתו: "אתם עדי", שבכל אלה המקרים אינו יכול לטעון עוד: משטה הייתי בו, או; שלא להשביע (להיראות שבע ועשיר) את עצמי נתכוונתי (ש"ך לחושן משפט פא סעיף קטן ד), והשווה הלכות טוען ונטען פרק ז, הלכה א-ב. (23) היו עלי עדים שהלווה הודה לתביעתו ואמר לי הן. (24) פרט אם שתק דרך שחוק והיתול, שאינו אלא משטה בו. (25) סנהדרין כט, ב מאמרו של רבינא שם. (26) קיבלו קניין סודר מיד הלווה שהוא מודה לתביעת המלווה, שכלל הוא: הודה בפני שניים וקנו מידו, כותבים לו שטר הודאה, אף על פי שלא אמר; כיתבו, שסתם קניין לכתובה עומד (שם וברש"י). (27) לעשותו מלווה על פה, אבל אסור להם לכתוב עליו מלווה בשטר, כל עוד לא קנו מידו, ואפילו אמר להם; כיתבו עלי שטר, צריכים הם להימלך בו אחר שחתמו בשטר, אם מסכים הוא לעשותו "מלווה בשטר", ורק אז מוסרים השטר לידי המלווה, כמבואר בהלכות מלווה ולווה פרק י"א, הלכה א.

נקודות משיחות קודש -

"ומודיעין אותן פת עדות שקר, ובשפת המעיד בה בעולם הזה ובעולם הבא".

ולכאורה, אזוהרה זו לא מציינו דוגמתה אפילו בעבירות שעונשן ארבע מיתות בית-דין, וצריך להבין מהי החומרה הגדולה כ"כ בעדות שקר. והביאור הוא: כל תוכנו של יהודי הוא עדות על הקב"ה, כי על-ידי הנהגתו הטובה והישרה, הוא מעיד על ה"טוב" וה"ישר" של הקב"ה כביכול, שהרי נאמר על עם ישראל "אתם עדי" (ישעיהו מג, י). לכן, כשמעיד עדות שקר הרי זה מעשה הסותר את כל עניינו ותוכנו, ומשום כך מזהירים אותו שאם יעיד שקר בושט לו בעולם הזה כו' כי מאבד את כל תוכנו ממש, כמו אדם שמביישים אותו - שאינו ניזק בדבר ממשי אלא שהמביישו נוטל ממנו את ערך תוכנו.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 258 הערה 58 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(7) הואיל וצריכים לראות הדבר בעיניהם, ואפילו העידו להם אנשים נאמנים ביותר, אסור להם להעיד. (8) מטילים אימה. (9) שלא יעידו שקר, כשם שמאיימים על עידי נפשות (סנהדרין כט, א) וראה לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ג. (10) הנמצאים באותה שעה בבית דין. (11) חומר העוון ועונשו, שרעב וחרב באים לעולם על עדות שקר, ככתוב (משלי כה, יד) "נשיאים ורוח וגשם אין, איש מתהלל במתת שקר", וכן שם (יח) "מפיץ וחרב וחץ שנון, איש עונה ברעהו עד שקר". (12) שלא רק בעולם הבא הוא יישאר בזוי, אלא גם בעולם הזה הוא בזוי על שוכריו, ככתוב (מלכים-א, כא, י) "והושיבו שניים אנשים בני בליעל נגדו ויעדוהו לאמר ברכת אלהים ומלך" - הרי שאיזבל עצמה שוכרתם, קוראתם: בני בליעל (שם). (13) גדול שבדיינים. ובכתב יד תימן: ואומרים. (14) הלווה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאִם בְּשִׁרְפָּה - נִשְׂרָפִין⁵; וְכֵן שְׂאֵר הַמִּיתוֹת. וְאִם הָעִידוֹ בְּמַלְקוֹת⁶ - לֹקֶה כָּל אֶחָד מֵהֶן בְּשִׂאֵר מַחֲבִי מַלְקוֹת⁷. וְאוֹמְדִין בְּחֹ⁸ וּמַלְקִין אוֹתוֹ. וְאִם הָעִידוֹ לְחִיבּוֹ מִמּוֹן - מְשַׁלְשִׁין⁹ הַמּוֹן בִּינְיָהוּ לְפִי מִנּוֹן הָעֵדִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד יִתֵּן חֵלֶק הַמַּגִּיעַ לוֹ¹⁰. וְאִין לֹקִין בְּמָקוֹם תְּשִׁלוּמִין¹¹.

(2) חושב מחשבות רשע, שהרי הוכח שיקרו ע"י העדים המזימים אותו, והכתוב אומר (תהלים קמ, ט) "אל תתן ה' מאווי רשע, זממו אל תפק". (3) ככתוב (דברים יט, יט) "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו". (4) נמצאו שקרנים. (5) ראה לקמן פ"ב, ה"י. (6) על עבירה שחייבים עליה מלקות, כגון שהעידו עליו שאכל בשר בחלב, או לבש שעטנז. (7) כנ"ל באות ב. וראה לקמן פרק כ הלכה ט. (8) כמה מכות הוא יכול לקבל, כדין כל הלוקים שאין מלקים אותם אלא כפי כח בריאותם, וכלשון רבינו לעיל הלכות סנהדרין פ"י, הלכה א: "אבל פוחתים לחלש, שאם יכה לחלש מכה רבה, בוודאי הוא מת". ואפילו העידו על אדם בריא שיכול לקבל מכות הרבה, אינם לוקים אלא כפי כוחם, שיכולים לומר לו: אילו היית חלש כמונו, גם אתה לא היית לוקה יותר מזה, וכן מוכח ממכות ב, ב' ולימרו ליה אי אנת הוה לך, מי הוה מיזדבנת" (קריית מלך). (9) מחלקים. (10) שאם היו שלשה והוזמו, כל אחד מהם משלם שליש הממון שרצה להפסידו, והרי קיבל הנידון מה שרצו להפסידו בין כולם. אבל אין משלשים במלקות אלא כל אחד לוקה שלשים ותשע מכות, ש"ממון מצטרף, מלקות אינה מצטרפת" (מכות ה, א), כלומר: במלקות אין אתה יכול לקיים "כאשר זמם" אם לא ילקו כל אחד מלקות שלימה, שהרי זממו להלקות את הנידון מלקות שלימה, לא כן בממון שהוא מקבל מהם, הרי הוא מקבל כל מה שרצו להוציא ממנו (תוספות יו"ט שם). ובשם רבינו חיים הלוי סולובייצ'ג מבריסק אומרים, שאינו דומה כאב המכה הי"ג, לעוצמת הכאב של המכה הי"ד, שכל מה שאתה מוסיף לו מכות, כאבו מתרבה והולך, מאחר שהוא כאוב ונסבל מהמכות הקודמות, ולפיכך אם תחלק המכות בין העדים כולם, וכל אחד מהם ילקה רק חלק ממספר המכות, הרי לא ירגיש את הכאב של המכות האחרונות, שהנידון היה מרגיש, נמצא שלא קיימת בהם את הדין של "כאשר זמם". (11) שאם נתחייבו לשלם ממון, אין אומרים שילקו גם משום: "לא תענה ברעך עד שקר", שכלל הוא: "כל המשלם אינו לוקה" (מכות ד, א). ובכתובות לב, ב אמרו: "בפירוש ריבתה תורה עדים זוממים לתשלומין (=שלא נאמר: ילקו ולא ישלמו)... שנאמר: ולא תחוס עינך... יד ביד - דבר הניתן מיד ליד, וזהו ממון". והשווה ה' סנהדרין פ"ח, ה"ב: "וכל לאו שניתן לתשלומין... אין לוקין עליו".

ב. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּעֵדִים שֶׁהוֹזְמוּ; אֲבָל שְׁתֵּי כְּתוּבֵי הַמַּכְחִישוֹת זֹאת זֹאת וְאִין¹² כָּאֵן עֲדוֹת - אִין עוֹנְשִׁין אֶת אֶחָת מֵהֶן, לְפִי שְׂאִין אֲנִי יוֹדְעִים מִי הִיא הַכֹּחֶשֶׁת הַשְּׁקֵרָנִית. וּמָה בֵּין הַכֹּחֶשֶׁת לַהֲזָמָה? הַהֲכָחָשָׁה

ה. תְּלָמִיד שְׂאֵמַר לוֹ רְבוּ: יוֹדֵעַ אֲתָהּ, שְׂאֵם נוֹתְנִין לִי כָּל מִמּוֹן הָעוֹלָם - אִינִי מְשַׁקֵּר. מִנָּה יֵשׁ לִי אֶצֶל פְּלוֹנִי, וְיֵשׁ לִי עָלָיו עַד אֶחָד, לֹא וְהִצְטַרֵּף עִמּוֹ. אִם נִצְטַרֵּף - הֲרִי זֶה עַד שְׁקֵר²⁸.

(28) שבועות לא, א ועליו אמרה תורה: "לא תענה ברעך עד שקר", כמבואר לעיל הלכה א.

ו. אָמַר לוֹ: בּוֹא וְעִמְדָה עִם הָעֵד וְלֹא תַעֲבִיד, פְּדִי שִׁירְאָה הַלֵּוִי וְיִפְחַד, וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שְׂאֵתָם שְׁנֵי עֲדִים יוֹדְעִים מַעֲצָמוֹ - הֲרִי זֶה אֲסוּר לַעֲמֹד וּלְהִרְאֹת שֶׁהוּא עַד, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ מַעֲבִיד²⁹. וְעַל זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר: מְדַבֵּר שְׁקֵר תִּרְחֹק³⁰.

(29) ואינו עובר משום: לא תענה ברעך וגו'. (30) שבועות שם, שמא על ידי פחד זה ישתווה עימו הנתבע, שלא כדין, שלא היה חייב לו (סמ"ע לחושן משפט כח, סעיף קטן יד).

ז. הַשּׁוֹכֵר עֲדֵי שְׁקֵר לְהָעִיד לְחִבְרוֹ³¹ - פֶּטוּר מִדִּינֵי אָדָם³², וְחֵיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם³³. וְכֵן עַד אֶחָד שֶׁכִּבְשָׁה³⁴ עֲדוּתוֹ וְלֹא הָעִיד - פֶּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחֵיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם³⁵.

(31) להוציא כסף מראובן לשמעון חבירו. (32) אין בית הדין יכול לחייבו לשלם מה שהפסיד את ראובן, שאין זה אלא גורם לנזקין ופטור (בבא קמא נו, א). (33) כדי לצאת ידי שמים עליו לשלם מעצמו, מה שהפסיד את חבירו (שם). אבל אם שכר עידי שקר לעצמו, והוציא ממון שלא כדין, חייב בדיני אדם להחזיר אותו ממון שגזל, כמבואר שם ובחושן משפט לב, סעיף ב. (34) עצר והעלים, ככתוב (מיכה ז, יט) "יכבוש עוונותינו" וכן שנינו בסנהדרין פט, א "הכובש את נבואתו". (35) שאילו היה מעיד היה מחייב את הנתבע שבועה, ושמא היה נמנע מלהישבע שקר, והיה משלם, נמצא שגורם לו הפסד ממון (בבא קמא שם וברש"י). ואין צורך לומר, בשני עדים שכבשו עדותם ולא העידו, שחייבים בידי שמים, ככתוב: "אם לא יגיד ונשא עונו" וכמבואר בגמרא שם, והשווה לעיל פרק א הלכה א. ואפילו לא נשבעו שאינם יודעים לו עדות, וכבשו עדותם בלא השבעת התובע, חטאם גדול ועוונם יישאו, כמבואר בתוספות שם דיבור המתחיל פשיטא.

~ יום חמישי כ"ג אדר ~

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר

(1) דיני עד זומם; ומה בין הכחשה להזמה. עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו. התראה והכרזה בעדים זוממים. דין חיוב תשלומי זוממים על פי הודאת עצמם.

א. מִי שֶׁהָעִיד בְּשִׁקֵּר, וְנוֹדַע בְּעֵדִים שֶׁהָעִיד בְּשִׁקֵּר - זֶהוּ שְׁנִקְרָא עַד זוֹמָם², וּמַצְנֵת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת לוֹ כְּמָה שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת בְּעֲדוּתוֹ לְחִבְרוֹ³. אִם בְּעֶבְרָה שְׁתִּיבִין עָלֶיהָ סְקִילָה הָעִידוֹ וְהוֹזְמוֹ⁴ - נִסְקָלִין כָּלּוּ;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תאמין עדים, ואין ספק שאילו יעידו שני עדים כשרים על שלשה אנשים... שהרגו את הנפש שנאמנים השנים... מפני שאלו הם עדים, והאחרים בעלי דבר. ובעדים זוממים כמו כן, אחר שהאחרונים מעידים על העדים עצמם לומר: עמנו הייתם... חזרו הראשונים - בעלי דבר, והאחרונים - עדים". ומעין זה ברמב"ן לתורה, דברים יט, יח. (22) ואפילו היו חמשים כת, ובאו שנים אחר שנים, כמבואר לקמן פ"כ, ה"ה. (23) משנה במכות ה, ב: "ומניין אפילו מאה? תלמוד-לומר עדים" שלשון: על-פי שנים עדים - משמעה שאין עדיפות למאה על שנים. (24) אפילו אם כת אחת היא של מאה, אינם אלא כשנים של הכת השניה, וכן אמרו (בבא-קמא עד, ב): שנים נגד שנים הם, מה ראית לסמוך על אלה, סמוך על אלה? ולפיכך שתייהן נדחות, שבהכחשה אין גזירת הכתוב להאמין האחת על פני השניה (רש"י שם). ובתוספתא יבמות פ"ד, מ"ב שנינו: "שנים אומרים מת (=בעלה של אשה עגונה), ומאה אומרים לא מת - הרי מאה כשני עדים", ואם ניסת לאחד מעדיה, ואומרת: ברי לי שבעלי מת - לא תצא.

ד. עדים זוממין אינן צריכין התראה²⁵. ועדים שהכחשו ולבסוף הוזהרו²⁶ - הרי אלו נהרגין או לוקין או משלמין; מפני שהכחשה תחלת הוזהרה היא, אלא שעדיין לא נגמרה²⁷.

(25) שאפילו לא התרו בהם קודם לעדותם - נענשים, שהרי הם רצו להרוג בלא התראה (=שהרי הנידון לא הרג, ולא הותרה ההתראה שהעידו עליה) והם יצטרכו התראה? והלא התורה אמרה: ועשיתם לו כאשר זמם! (כתובות לג, א) וראה לקמן פ"כ, ה"ד. (26) כגון שנים אמרו: הרג, ושנים אמרו: לא הרג, ואח"כ באה כת שלישית ואמרה: איך אתם מעידים שהרג, והלא עמנו הייתם באותו יום. (27) ואין אומרים: כבר בטלה העדות משעת ההכחשה ואין ההזמה חלה עליה עוד, אלא משעת ההכחשה החלה ההזמה (בבא-קמא עג, ב).

ה. אין מזמין את העדים אלא בפניהם²⁸, ומכחישין את העדים שלא בפניהם. ועדים שהוזמו שלא בפניהם²⁹ - הרי הכחשו³⁰. לפיכך, אם מתו העדים שהוזמו קדם שזימו אותם בפניהם³¹ - אין פאן עדות, שהרי הכחישו זה את זה³².

(28) שהרי הם באים לחייבם עונש נפש או ממון, והתורה אמרה: "והועד בבעליו" - יבוא בעל השור ויעמוד על שורו, שאין גומרים את דינו שלא בפניו (כתובות כ, א וברש"י), והשווה לעיל פ"ג, ה"א. (29) שאפילו היו לפנינו ומכחישים אותם, הרי זו הכחשה. עכשיו שאינם, ייתכן כי אילו היו לפנינו היו מודים למכחישים - לא כל-שכן שזוהי הכחשה (כתובות שם). (30) ובטלה עדותם. (31) ולא הספיקו לחייבם עונש. (32) שם. ואין אומרים הואיל והכחשה תחילת הזמה היא, וכיון שאין כאן הזמה, שהרי מתו המזימים, גם הכחשה אין כאן ועדותם קיימת, אלא הכחשה גמורה היא ועדותם בטלה (רדב"ז).

- בעדות עצמה. זאת אומרת: היה הדבר הזה, וזאת אומרת: לא היה הדבר הזה, או יבוא מפלל דבריה¹³ שלא היה. וההזמה - בעדים עצמן, ואלו העדים שהוזמו¹⁴ אינן יודעים אם נהיה הדבר או לא היה. פיצד? עדים שפאו ואמרו: ראינו זה שהרג את הנפש, או הלוח¹⁵ מנה לפלוגי, ביום פלוגי במקום פלוגי; ואחר שהעידו ונבדקו פאו שנים אחרים ואמרו: ביום זה ובמקום זה היינו עמכם ועם אלו כל היום, ולא היו דברים מעולם, לא זה הרג את זה ולא זה הלוח את זה - הרי זו הכחשה¹⁶. וכן אם אמרו להם: היאך אתם מעידים כך? וזה ההורג או הנהרג או הלוח או המלוח היה עמנו ביום זה במדינה אחרת! - הרי זו עדות מכחשת; וזה פמי שאמר: לא הרג זה את זה, ולא זה הלוח את זה, שהרי עמנו היו ולא נהיה דבר זה. וכן כל פיוצא בדברים אלו¹⁷. אבל אם אמרו להם: אנו אין אנו יודעים אם זה הרג זה ביום זה בירושלים פמו שאתם אומרים או לא הרגו, ואנו מעידים שאתם עמכם הייתם עמנו ביום זה בפלוג¹⁸ - הרי אלו זוממים, ונהרגין או משלמין¹⁹. הואיל והעדים שהוזמו לא השגיהו על עצמה של עדות כלל אם אמת היה או שקר²⁰.

(12) בכת"י תימן: אין כאן עדות ואין עונשין וכו'. (13) יתברר. (14) את העדים הקודמים. (15) בכת"י תימן: לוח מזה ביום פלוגי. (16) שהרי הכחישו את גוף העדות. (17) משנה במכות ה, א. ובתוספתא שם פ"א מ"א. (18) ולא יכולתם לראות את הנעשה באותו היום בירושלים. (19) כשהוזמו בעדות ממון. (20) אלא על העדים עצמם, ובמכות שם דרשו: "לענות בו סרה (דברים יט, טז) - עד שתסרה (=תוסר) גופה של עדות", שהוסרו העדים. ובירושלמי שם פ"א, ה"ז דרשו: לענות בו סרה - בו, לא בעדותו". כלומר, שהמזימים אינם משגיחים על העדות, אלא על העדים עצמם, וראה ב"מראה הפנים" שם.

ג. וזו שהאמינה תורה עדות האחרונים על העדים הראשונים - גזרת הכתוב הוא²¹. אפלו היו העדים הראשונים מאה²², ובאו שנים וזהזמום ואמרו להם: אנו מעידים, שאתם המאה פלכם עמנו הייתם ביום פלוגי במקום פלוגי - הרי אלו נענשין על פיהם. שהשנים פמאה, ומאה פשנים²³. וכן פשתי פתי עדים המכחישות זו את זו - אין הולכין אחר הרב, אלא דוחין את שתייהן²⁴.

(21) כי מה ראית לסמוך על האחרונים ולפסול את הראשונים, והלא שנים מול שנים הם? (בבא-קמא עב, ב. וסנהדרין כז, א). וכתב החינוך מצוה תקא: "אכן הגיד לי אחד מן החכמים קצת טענה (=טעם) בדבר, כי התורה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וברש"י). והשווה ה' טוען ונטען פ"א, ה"ז. (48) אע"פ שאינו נאמן לחייב את חבריו - חייב על הודאת עצמו (מכות ג, א).

~ יום שישי כ"ד אדר ~

פרק תשעה עשר

(1) העידו על מעשה שאירע במזרח העיר, והוזמו שבמערב העיר היו באותה שעה. הזמה המכוונת רק לתאריך, והודאה בגוף המעשה - שמה הזמה. עדים שבשטר כיצד נעשים זוממים.

א. שנים שהעידו ואמרו: במזרח הבירה² הרג זה את הנפש בשעה פלונית, וכאו שנים ואמרו להן: במערב הבירה הזאת הייתם עמנו בעת הזאת: אם יכול העומד במערב לראות מה שבמזרח - אינן זוממין; ואם אינו יכול לראות - הרי אלו זוממין. ואין אמרין: שמא מאור עיניהם של ראשונים רב, וראין מרחוק יתר מפל אדם³. וכן אם העידו שנים ואמרו: בבקר הרג זה את הנפש בירושלים, וכאו שנים ואמרו להן: ביום זה בערב הייתם עמנו בלד: אם יכול אדם להלך אפלו על הסוס מירושלים ללד מבקר עד ערב - אינן זוממין; ואם לאו - הרי אלו זוממין. ואין אמרין: שמא פר קל⁴ ביותר נודמן להן וקפלו⁵ את הדרך. אלא בדבר המצוי הידוע לכל משערין לעולם, ומזמין אותן.

(2) טרקלין גדול (רש"י מכות ה, א). ובבבא-בבארא ו, א אמרו: המשכיר בית לחבירו בבירה גדולה וכו', ומפרש רש"י: בית ארוך מאד וחלוק מתוכו להרבה חדרים. והשווה ה' שכירות פ"ו, ה"א. (3) מכות ה, א. (4) גמל קל רגלים במרוצתו, כלשון הכתוב (ישעיה טז, א) "שלחו כר... מסלע מדברה אל הר בת ציון". (5) כרכו וגללו. ובחולין צא, ב אמרו: "מלמד שקפלה הקב"ה לכל ארץ-ישראל והניחה תחת יעקב אבינו". (6) מכות ה, א. וב'תוספות' יבמות קטז, א ד"ה הכא, כתבו שאם העדים טענו בעצמם: כר קל נודמן לנו, אין מזימים אותם (הגהות רבי עקיבא איגר).

ב. שנים שאמרו: באחד בשבת הרג זה את הנפש במקום פלוני, וכאו שנים ואמרו: ביום זה עמנו הייתם במקום אחר רחוק, אבל ביום שלאחר יום זה הרגו בודאי; אפלו העידו האחרונים שקדם במה ימים הרגו⁷ - הרי זה ההורג עם עדיו הראשונים נהרגין, שהרי הוזמו⁸. שפעת שהעידו שהרג עדין לא נגמר דינו להרג⁹. אבל באו שני עדים בשלישי בשבת ואמרו: באחד בשבת נגמר דינו של פלוני להריגה, וכאו שנים ואמרו: באחד בשבת עמנו הייתם במקום פלוני הרחוק, אלא מערב שבת או בשני בשבת נגמר דינו - אין עדים אלו שהוזמו

ו. עדי נפשות שהכחשו³³ ולא הוזמו, אפלו בא הנהרג ברגליו³⁴ - אינם לוקין³⁵; מפני שהוא לאו שנתן לאזהרת מיתת בית דין³⁶, ואין לוקין עליו³⁷. אבל בית דין מכין אותן מפת מרדות כפי מה שיראו³⁸.

(33) ששנים אמרו: פלוני הרג את הנפש, ושנים אמרו: לא הרג. (34) והוא חי לפנינו, והרי נתברר ששנים הראשונים שקרנים גמורים הם. (35) משום: "לא תענה ברעך עד שקר". (36) שלא בא לחייב מלקות, אלא להזהיר על מיתת בית-דין אם יזומו, שכלל הוא: אין עונשים אלא-אם-כן מזהירים. (37) בבא-קמא עד, ב. שמיתת בית-דין היא עונשו של לאו זה, והשווה לעיל ה' סנהדרין פ"ח, ה"ב. (38) שאלו ראויים למכה רבה, שהרי העידו עדות נפשות ונמצאת שקר (רדב"ז). וכבר נתבאר לעיל ה' סנהדרין פט"ז ה"ג, מכת מרדות מהי.

ז. עדים זוממים צריכין הכרזה³⁹. והיאף היא ההכרזה שלהן? פותבין ושולחין בכל עיר ועיר: פלוני ופלוני העידו ככה וכך, והוזמו, והרגנום, או לקו בפנינו, או ענשנו אותן כף וכף דינרין. שנאמר: והנשארים ישמעו ויראו⁴⁰.

(39) לאחר שנענשו בבית-דין. (40) סנהדרין פט, א "וכותבים ושולחים שלוחין בכל המקומות" וכו' לענין זקן ממרא, ומשם למד רבינו לעדים זוממים, והשווה ה' ממרים פ"ג ה"ח, ופ"ז ה"ג.

ח. חיוב העדים זוממים⁴¹ לשלם במקום שחיבין לשלם - קנס הוא⁴², ולפיכך אין משלמין על פי עצמן⁴³. ביצד? הרי שהעידו, ונחקרה עדותן בבית דין, ואחר כך אמרו שגיהם: עדות שקר העדנו, ואין לזה אצל זה כלום; או שאמרו⁴⁴: העדנו על זה ככה וכך והוזמנו⁴⁵ - אין משלמין על פיהן⁴⁶. אבל אם אמרו: העדנו על זה, והוזמנו בבית דינו של פלוני, ונתחייבנו לתן לו כף וכף - הרי אלו משלמין; שזו הודאה במקום שנגמר דינו לתנו⁴⁷. ואם אמר האחד כף - משלם חלקו⁴⁸.

(41) בכת"י תימן: הזוממין. (42) שכבר נתבאר לעיל ה"ג ש"גזירת הכתוב היא". תדע, שהרי לא עשו מעשה ומשלמים, "שהרי ממון ביד בעלים (=שלא שילם, אלא נגמר דינו לשלם) ומשלמים" (מכות ב, ב). (43) שכל המודה בקנס פטור, שנאמר (שמות כב, ח) "אשר ירשיעון אלהים - ולא המרשיע את עצמו", שאפילו באו עדים אח"כ לחייבו - אין הוא משלם את הכפל (בבא-קמא סד, ב). (44) בדפוסים קדומים: שאמרו. (45) ועדיין לא חייבנו לשלם, שלא הספיק הנידון להעמידנו בדין על הזמתנו. (46) מכות ג, א. (47) אחרי שהנידון העמידם לדין, ומאותה שעה ואילך הרי זה חיוב ממון, כשאר כל חיובי בית-דין, שאין זה מרשיע את עצמו, אלא כבר הרשיעוהו אלהים (שם

וְהָרִיזוּ, שֶׁהָרִי מִפֶּל מְקוֹם בָּעֵת שֶׁהָעִידוּ עָלָיו כְּבָר נִגְמַר דִּינוֹ לְהָרִיגָהּ¹⁰. וְכֵן לַעֲנִין תְּשֻׁלוּמֵי קֶנֶס¹¹. בִּיצֵד? בָּאוּ שְׁנַיִם בְּשָׁלִישִׁי בַשָּׁבַת וְאָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשָּׁבַת גָּנַב וְטָבַח¹² וְנִגְמַר דִּינוֹ, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשָּׁבַת עֲמָנוּ הָיִיתָם בְּמָקוֹם רְחוֹק, אָבִל בְּעָרֵב שָׁבַת נִגְמַר דִּינוֹ; אָפִלוּ אָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשָּׁבַת גָּנַב וְטָבַח וּמִכָּבֶד¹³, וּבְשָׁנֵי בַשָּׁבַת נִגְמַר דִּינוֹ¹⁴ - אֵין עֲדִים אֵילוּ שֶׁהוֹזְמוּ מִשְׁלָמִין, שֶׁהָרִי מִפֶּל מְקוֹם בָּעֵת שֶׁהָעִידוּ עָלָיו חֵיב הָיָה לְשַׁלֵּם¹⁵. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בָּזָה.

(16) על חתימתם בשטר. (17) באותו הזמן הרשום בו, בו ביום חתמו עליו. (18) ואי־אפשר היה להם לראות בבבל מה שנעשה בירושלים, נמצאו איפוא זוממים. (19) בירושלים, בראותם את מעשה העדות. (20) רשמו בו תאריך מאוחר. (21) סנהדרין לב, א "חיישין שמא איחרוהו וכתבוהו". ושטר מאוחר כשר, שהרי מחל המלוה על שעבודו ולא יטורף מן הלוקחות אלא מהתאריך המאוחר ואילך, והרי זו מעלה לגבי הלוקחות, כמבואר שם. ובבבא־בבא קטא, א אמרו: "שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי, שטר מאוחר הוא וכשר", שהדבר ידוע הוא, שאין כותבים בשבת ולפיכך אחרוהו, כדברי רבינו בהל' מלוה פכ"ג, ה"ד. (22) והדבר ידוע, שעד זומם נפסל למפרע מעת שהעיד בבית־דין, כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. ומעתה, מה דינם של כל העדויות, שהעידו מאותו זמן הכתוב בשטר ואילך? (23) ובכתי' תימן: שחתמו בו על השטר. (24) באיזה יום שהוא, ואפילו אינו הזמן הכתוב בשטר. (25) נמצא, כשם שיש דין הזמה לעדות שבעל־פה, כך חלה הזמה על חתימת העדים בשטר (רי"ף לבבא־קמא עב, ב). (26) חתימתם, בשעה שחתמו. (27) לאשר חתימתם. (28) בכתי' תימן: שאפשר. (29) שכתוב בו זמן מלפני כמה שנים. (30) ולפיכך אי־אפשר לפסול מספק את כל השטרות שנחתמו ע"י אלה העדים מזמן הכתוב בשטר שהזומם, עד יום העדות בבית־דין, כי אין עדים זוממים נפסלים למפרע על־פי עצמם (הכל ברי"ף שם). ובי'מקו' יוסף' שם מסביר: למה זה דומה? למעיד ואומר: לפני שלש שנים לוח פלוני מפלוני מנה, והזומם, וכי תעלה על דעתך שיפסל שלש שנים למפרע, אינו נפסל אלא משעת עדותו, והוא־הדין בהזמה על עדות שבשטר. וראה ברי"ן לכתובות סוף פ"ב.

~ שבת קודש כ"ה אדר ~

פֶּרֶק עֲשָׂרִים

(1) שאין העדים זוממים נענשים עד שיהיו כשרים לעדות ויזומו שניהם. ההבדל בהזמה בין עדות נפשות, לעדות בעונש מכות או ממון. הזמה בעדות על איש טריפה, או שהעדים עצמם היו טריפה. דין הזמה בעדות שאין בה לא חיוב עונש גופני ולא חיוב ממוני. עונש הזמה בעדות על בת כהן שזינתה.

א. אֵין עֲדִים זֹמְמִין נִהְרִיגִין וְלֹא לֹקֵין וְלֹא מִשְׁלָמִין עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם רְאוּיִין לְעֵדוּת², וְיִזְמוּ³ שְׁנֵיהֶם אַחֵר שֶׁנִּגְמַר הַדִּין⁴. אָבִל אִם הוּזַם אֶחָד מֵהֶן בְּלִבָּד⁵,

שֶׁהָרִי מִפֶּל מְקוֹם בָּעֵת שֶׁהָעִידוּ עָלָיו כְּבָר נִגְמַר דִּינוֹ לְהָרִיגָהּ¹⁰. וְכֵן לַעֲנִין תְּשֻׁלוּמֵי קֶנֶס¹¹. בִּיצֵד? בָּאוּ שְׁנַיִם בְּשָׁלִישִׁי בַשָּׁבַת וְאָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשָּׁבַת גָּנַב וְטָבַח¹² וְנִגְמַר דִּינוֹ, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשָּׁבַת עֲמָנוּ הָיִיתָם בְּמָקוֹם רְחוֹק, אָבִל בְּעָרֵב שָׁבַת נִגְמַר דִּינוֹ; אָפִלוּ אָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשָּׁבַת גָּנַב וְטָבַח וּמִכָּבֶד¹³, וּבְשָׁנֵי בַשָּׁבַת נִגְמַר דִּינוֹ¹⁴ - אֵין עֲדִים אֵילוּ שֶׁהוֹזְמוּ מִשְׁלָמִין, שֶׁהָרִי מִפֶּל מְקוֹם בָּעֵת שֶׁהָעִידוּ עָלָיו חֵיב הָיָה לְשַׁלֵּם¹⁵. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בָּזָה.

(7) שהקדימו חובתו יותר מהראשונים. (8) הנידון נהרג ע"פ עדות האחרונים, והראשונים נהרגים, שהרי זוממים הם. (9) ולא היה עדיין בר חיוב מיתה, ומה גם שעדי נפשות צריכים דרישה וחקירה, ושמה לא היו מכוונים עדותם, והיו בית־דין פוטרים אותו לגמרי, נמצא שרצו לחייב מיתה את מי שאינו ראוי למות (מכות ה, א וב'תוספות' שם). (10) נמצא שהעידו באדם שנחתייב למות, והרי הוא כאדם שמת כבר (שם). והשווה לקמן הל' ממדים פ"ה, ה"ב: "אבל אחר שבא והכחו וקלל, אחר שנגמר דינו, אע"פ שעשה תשובה, הרי זה פטור, הואיל והוא הולך למיתה". (11) שהמודה בו פטור, דינו כדיני נפשות לחלק בו בין עדות גוף המעשה, לעדות גמר הדין. (12) שורו של חבירו, והריהו חייב בתשלומי חמשה, ככתוב בשמות כא, לו. (13) או מכר. (14) ובכתב־יד תימן: אפילו אמרו בשני בשבת גנב וטבח ונגמר דינו. (15) שכבר נגמר דינו. אבל אם לא העידו על גמר דינו, אלא על גוף המעשה, שאמרו הראשונים: באחד בשבת גנב וטבח, ובאו שנים ואמרו: באחד בשבת עמנו הייתם, אלא בערב שבת גנב וטבח, הרי הראשונים משלמים, שבשעה שהעידו בו עדיין לא נגמר דינו, ושמה היה הנידון מקדים ומודה והיה נפטר, כדין מודה בקנס ואח"כ באו עדים, נמצא שהפסידוהו לשלם (מכות שם). ודוקא בתשלומי קנס, אבל בעדות "חיוב ממון" פטורים, שהרי לא היו מפסידים אותו כלום, אחר שהוא מחוייב ועומד (רש"י שם), שאפילו לא באו עדים, יודע הנידון בעצמו שהוא חייב, ומוטל עליו לשלם אפילו כשלא חייבוהו בית־דין (רבי עקיבא איגר, שם).

ג. אֵין עֲדִי הַשָּׁטֵר נִעְשִׂין זֹמְמִין¹⁶ עַד שֶׁיֵּאמְרוּ בְּבֵית דִּין: שָׁטֵר זֶה בְּזִמְנוֹ כְּתֻבָּהוּ¹⁷ וְלֹא אַחֲרָנוּהוּ. אָבִל אִם לֹא אָמְרוּ כֵן, אָף עַל פִּי שֶׁזִּמְנוֹ שֶׁל שָׁטֵר בְּאֶחָד בְּנִיסָן בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאוּ עֲדִים וְהָעִידוּ שֶׁעֲדִי הַשָּׁטֵר הָיוּ עִמָּהֶם בְּכָל בָּיֹם זֶה¹⁸ - הַשָּׁטֵר כָּשֵׁר וְהָעֲדִים כָּשֵׁרִים; שֶׁאִפְשָׁר שֶׁכְּתֻבָּהוּ¹⁹ וְאַחֲרָנוּהוּ, וּכְשֶׁהָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם בְּאֶחָד בְּאֶדָר כְּתֻבוֹ שָׁטֵר זֶה שֶׁם, וְאַחֲרָיו זִמְנוֹ²⁰ וְכְתֻבוֹ זִמְנוֹ בְּנִיסָן²¹. אָמְרוּ: בְּזִמְנוֹ כְּתֻבָּהוּ, וְהוֹזְמוּ²²: אִם יֵשׁ שֶׁם עֲדִים שִׁיּוּדָעִים הַיּוֹם שֶׁחֲתָמוּ²³ עַל הַשָּׁטֵר, אוֹ עֲדִים שֶׁרָאוּ זֶה הַשָּׁטֵר וְחֲתִימָת יָדָם בּוֹ בָּיֹם פְּלוֹנִי²⁴, פִּיּוֹן שֶׁהוֹזְמוּ - הָרִי נִפְסְלוֹ לְמִפְרַע מִיּוֹם שֶׁנִּדְעַע שֶׁחֲתָמוּ עַל הַשָּׁטֵר;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"לא כאשר עשה" - שממון ניתן בחזרה, ותמיד אנו קוראים בו "כאשר זמם", וגם כי בממון אנו עונשים ומחייבים אותם מדין קל וחומר, ורק על עונש הגוף נאמר הכלל: "אין עונשים מן הדין" (תוספות בבבא קמא ד, ב דיבור המתחיל ועדים זוממים). וראה בתוספות יום טוב לבבא בתרא פרק ג, משנה ד. (14) וזכה הנידון בדמי הקנס, כאשר זכה הנגנב בתשלומי כפל (רדב"ז).

ג. הַיּוֹעֵדִים שְׁלֹשָׁה, אֶפְלוּ מֵאָה, אִם הָעֵידוּ בְּבֵית דִּין זֶה אַחֵר זֶה, וְהָעֵיד פֶּל אֶחָד מֵהֶן אַחֵר חֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ פְּדֵי דְבוּר¹⁵, וְהוֹזְמוּ מִקְצָתָן - אֵין נֶעְנָשִׁין עַד שִׁיּוּזָמוּ פֶּלָן¹⁶. אָבֵל אִם הָיָה הַפֶּסֶק בֵּין זֶה לְזֶה יָתֵר מִפְּדֵי דְבוּר, שֶׁהוּא פְּדֵי שְׁאֵלַת שְׁלוֹם תַּלְמִיד לְרַב¹⁷ - הָרִי נִחְלָקָה הָעֵדוּת; וְהַשָּׁנִים שֶׁהוֹזְמוּ - נֶעְנָשִׁין¹⁸, וְהַשָּׁנִים הָאֲחֵרִים, שֶׁהָיָה בֵּין דְּבָרֵיהֶן וְדְבָרֵי הָרֵאשׁוֹנִים הַפֶּסֶק - אֵין נֶעְנָשִׁין¹⁹. וְאֵף עַל פִּי שֶׁבְטָלָה הָעֵדוּת פֶּלָה²⁰; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בֵּת אַחַת²¹, הוּאֵיל וְנִפְסָלָה מִקְצָתָה - נִפְסָלָה פֶּלָה²².

(15) סיומו של חבירו. (16) מכיוון שהם עדות אחת אינם נהרגים עד שיוזמו כולם (מכות ה, ב), שהכתוב אומר: "והנה עד שקר העד" הרי הם כאחד (רש"י). (17) האומר: שלום עליך רבי, ראה הלכות שבועות פרק ב, הלכה י"ז. (18) אף על פי שהאחרונים לא הוזמו, הרי הן כשתי כיתי עדים נפרדות. (19) לכאורה, למה ייענשו, והלא לא הוזמו? אלא מפני שהופיעו בבית הדין כאחד הייתי אומר, שראויים הם לעונש על ששתו ידם עם רשע, והכתוב אומר (דברי הימים ב, כ, לו) "בהתחברך עם אחיזהו פרץ ה' את מעשיך" - משמיענו רבינו שאינם נענשים, הואיל ולא ידעו, שהראשונים רשעים (רדב"ז). ולדעת ה"לחם משנה" לא ייענשו האחרונים אפילו אם יוזמו, כיוון שבאו להעיד אחר כדי דיבור הראשונים, שכבר נתחייב מיתה על ידם, נמצא שלא העידו אלא על אדם הרג. (20) שאין הנידון נהרג על פי עדות האחרונים. (21) שהופיעו בבית אחת לפני בית הדין. (22) מכות ו, א. והטעם, שלעניין הזמה הם נחשבים כשתי עדויות נפרדות, ולעניין ביטול עדותם הם נחשבים כאחת, פירשו התוספות שם דיבור המתחיל אמר רבא, שבהזמה הכול תלוי בהגדת העדות, ועדותם מתחילה משעת העדתם בבית דין, וכיוון שלא העידו כאחד, הם נחשבים כשתי עדויות נפרדות, אבל לענין: נמצא אחד מהם פסול, שעדותם מתחלת משעת ראיתם העדות, וראיתם הייתה בבית אחת, ומכיוון שבעת שראו היה אחד מהם פסול, מה לי אם העידו תוך כדי דיבור או לא.

ד. הָעֵיד הָאֶחָד וְנִחְקְרָה עֵדוּתוֹ, וְאָמַר הַשָּׁנִי²³: אֵף אֲנִי פְּמוּהוּ, אוֹ שְׁאָמַר: הֵן פְּיוּצָא בְּזָה, וְהוֹזְמוּ שְׁנֵיהֶן - הָרִי שְׁנֵיהֶן נִהְרָגִין אוֹ לֹקִין אוֹ מְשַׁלְּמִין. שֶׁפֶל עַד שְׁאָמַר אַחֵר עֵדוּת חֲבֵרוֹ הֵן²⁴ - הָרִי זֶה פְּמִי שְׁנִחְקֶר וְהָעֵיד פְּמוֹ שֶׁהָעֵיד חֲבֵרוֹ²⁵, וְאֵין לְעֵדִים זִמְמִין שְׁגָגָה²⁶, לְפִי שְׁאֵין בָּהּ²⁷ מַעֲשֶׂה. לְפִיכָן²⁸ אֵין צָרִיכִים הַתְּרָאָה²⁹, פְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָנוּ³⁰.

אוֹ שֶׁהוֹזְמוּ שְׁנֵיהֶם קִדְּם גָּמַר דִּין, אוֹ אַחֵר גָּמַר דִּין וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פְּסוּל⁶ - אֵין נֶעְנָשִׁין, אֵף עַל פִּי שֶׁהוֹזְמוּ וְנִפְסָלוּ לְכָל עֵדוּת שֶׁבִּתְרָה⁷.

(2) שאם אחד מהם נמצא פסול להעיד, הרי עדותם בטילה, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ג, וממילא אינם נענשים (כסף משנה). וב"קריית ספר" מנמק: שהרי על פי עד אחד לא היה הנידון מתחייב, וממילא אין אתה קורא בו; כאשר זמם. (3) בדפוס ויניציאה שי"א: ויוזמו. (4) שנאמר (דברים כ, כא) "ולא תחוס עינך נפש בנפש" - אינם נהרגים עד שייגמר הדין (מכות ה, ב). כי אחר שנגמר דינו - דינו כמת, וכאילו כבר לקחו את נפשו. (5) שם, ומפרש רש"י: שנאמר (שם, יח) "וידרשו השופטים והנה עד שקר העד" - ואמר מר: כל מקום שנאמר "עד" הרי כאן שניים, עד שיפרוט לך הכתוב אחד, מכאן, שאינם נהרגים עד שיוזמו שניהם. וראה לקמן הלכה ג. (6) ואז בטלה עדותם ממילא, ושוב אינם נהרגים. (7) כדין עד זומם, המבואר לעיל פרק י, הלכה ד, שאפילו הוזהר בעדות ממון בלבד, ושיילם, הרי זה פסול לכל עדות.

ב. נִהְרָג זֶה שֶׁהָעֵידוּ עָלָיו וְאַחֵר כֶּף הוֹזְמוּ - אֵין נִהְרָגִין מִן הַדִּין⁸. שְׁנֵאמַר: כְּאִשְׁרֵי זִמְם לַעֲשׂוֹת - וְעֵדִין לֹא עָשָׂה⁹. וְדָבָר זֶה¹⁰ מִפִּי הַקְּבֵלָה¹¹. אָבֵל אִם לָקָה זֶה שֶׁהָעֵידוּ עָלָיו - לֹקִין¹². וְכֵן אִם יָצָא מִמְּמוֹן מִיד זֶה לִיד זֶה בְּעֵדוּתָן - חוֹזֵר לְבַעֲלָיו¹³, וּמְשַׁלְּמִין¹⁴.

(8) מדין קל וחומר, לומר, אם כשלא נהרג - נהרגים, כשנהרג - לא כל שכן, שאין עונשים מן הדין (=דין קל וחומר). (9) מכות שם: "כאשר זמם לעשות לאחיו, והרי אחיו קיים" - כלומר, שאם אנו מדגישים: כאשר זמם, ולא כאשר עשה - הרי בהכרח לומר, שאחיו קיים, אם כבר נהרג הרי זה "כאשר עשה" ("תורה תמימה" לתורה שם) והשווה רש"י בחולין יא, ב דיבור המתחיל אין נהרגין. וזהו שהדגיש תורה ואמרה (שם) "נפש בנפש" ולא נפש תחת נפש, כי הכתוב מדבר כשעדיין לא נהרג, ולא יצדק לומר בו: תחת נפש, שמשמעה תחת הנפש שנהרגה (מלבי"ם שם). (10) שאם נהרג הנידון אין העדים נהרגים. (11) שקיבל משה מסיני. שמצד הדין, הרי יש לומר, שגילה הכתוב שחייב אפילו על הזימום בלבד, אבל משום זה לא נפטרנו כשכבר נעשה מעשה על פי עדותו (מלבי"ם שם). ורבי עובדיה מברטנורה בפירושו לתורה מסביר את הדבר, שאם תאמר: הרגו - נהרגים, אין לדבר סוף, שקרובי הנהרג יביאו עדים להזים את העדים, וקרובי הנהרגים יביאו להזים את המזימים, וכן עד סוף העולם. ועוד, כדי שלא להוציא לעז על הדיינים, לומר עליהם, שלא דנו דין אמת לאמתו. (12) כי רק בעונש מיתה יש מקום לומר, אילו לא היה חייב הנידון מיתה, לא היה מניח הקב"ה (=שהוא ניצב בעדת א"ל) להסכים שתאבד נפש מישראל, כי המשפט לאלוקים הוא, ובוודאי מת בעונו, ולפיכך אין לעדים משפט מוות, אבל בעונש מלקות אין מקום לומר כן (כסף משנה, וראה ברמב"ן לתורה, שם פסוק יט). (13) שאין לומר בממון:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(23) תוך כדי דיבור. (24) בדפוס רומי ווינצ'יאה, תיבה זו איננה. (25) סנהדרין ס, א. והשווה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ח "והעד השני אומר: אף אני כמותו שמעתי". (26) שאפילו היו שוגגים חייבים ונענשים. (27) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן: שאין בהם. והכתוב אומר (במדבר טו, כט) "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה" - דבר שיש בו מעשה - יש בו שגגה, דבר שאין בו מעשה - אין בו שגגה (רדב"ז), והשווה שבת קנג, ב "עד דעביד מעשה בגופו". ובתוספתא כריתות פרק א, משנה א שנינו: "ועדים זוממים אף על פי שיש בהן מיתת בית דין אין בהם קרבן, שאין בהן מעשה". ובתורת כהנים ויקרא ד, ב "מה אני מרבה את המקלל אביו ואמו... ועדים זוממין? (=לעניין הבאת קרבן בשגגה) תלמוד לומר: ועשה, יצאו אלו שאין בהם מעשה. (28) הואיל והם נענשים כשהם שוגגים. (29) שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד, שמה שוגג היה, כלשון רבינו לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ב. ובכתובות לג, א נימקו: איך אפשר להצריך התראה בעדים זוממין, והלא הם רצו להרוג את הנידון בלא התראה (=שכל עדותם לא הייתה ולא נבראה, ולא התרו בו ההתראה שהם מעידים עליה), והתורה אמרה: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", כשם שרצו להרוג את הנידון בלא התראה, כך ייענשו הם אף בלא התראה. (30) פרק י"ח, הלכה ד.

ז. עדים שהעידו על איש טרפה⁴² שהרג, והזמנו - אין נהרגין; שאפילו הרגוהו בידיהן - אין נהרגין, לפי שהוא טרפה⁴³. וכן העדים שהיו טרפה, והעידו בדבר שחייבין⁴⁴ עליו מיתת בית דין, והזמנו - אין נהרגין; שאם יזמנו זוממיהן⁴⁵ - אין זוממיהן⁴⁶. נהרגין, שלא הזמנו אלא טרפה⁴⁷.

(42) שחלה מחלה, שהרופאים אומרים, שאין לה רפואה ובה ימות, ראה הלכות רוצח פרק ב, הלכה ח. (43) וההורג את הטריפה פטור מדיני אדם, שהרי הוא כאדם מת (סנהדרין עח, א). (44) העובר עליו. (45) מזמיהם. (46) אלו המזממים שזממו להרוג את העדים שהם טריפה. (47) וההורג את הטריפה פטור, נמצאת עדות זו, עדות שאי אתה יכול להזימה, וכל עדות שאי אתה יכול להזימה - אינה עדות (שם). והשווה הלכות רוצח פרק ב, הלכה ט. ועדיין קשה, איך דן בית הדין מתחילה על פי עדי טריפה אלו, להמית את הנידון על פיהם. הלא עדים אלה אין אתה יכול להזימם, שהרי אין מזמיהם נהרגין, וממילא אין זו עדות! וייתכן, שבשעת עדותם, לא הכיר בהם בית הדין שהם טריפה (כסף משנה).

ח. עדים שהעידו על אחד, והרשיעוהו רשע⁴⁸ שאין בו לא מלקות ולא מיתת ולא חיוב ממוץ, ואחר כך הזמנו - הרי אלו לוקין, אף על פי שלא זממו להלקות זה ולא לחיבו ממוץ. כיצד? העידו על פהן שהוא חלל, כגון שהעידו: בפנינו נתגרשה אמו⁴⁹ או נחלצה⁵⁰ במקום פלוני ביום פלוני, והזמנו - הרי הן לוקין⁵¹. וכן אם העידו על אדם שהרג בשגגה⁵², והזמנו - לוקין, ואין גולין⁵³. העידו על שורו של זה שהרג הנפש⁵⁴, והזמנו - הרי הן לוקין, ואין משלמין את הכפר⁵⁵. העידו עליו שנמכר בעבד עברי⁵⁶, והזמנו - לוקין⁵⁷. וארבעה דברים אלו מפי הקבלה הן⁵⁸.

(48) אשמה. (49) קודם שנתעברה מאביו, והרי בן זה, חלל ופסול לכהונה, ככתוב (ויקרא כא, טו) "ולא יחלל זרעו בעמיו". (50) חלצה נעלו של יבמה, וחלוצה אסורה לכהן

ה. פשם שהשנים מזמין את המאה אם העידו המאה בכת אחת³¹, כך הן מזמין אותן אפילו היו חמשים פת ובאו שנים אחר שנים. כיצד? פת שהעידה על ראובן שהרג את שמעון בירושלים, ובאו שני עדים והזמנה³², ובאת פת שניה והעידה אותה עדות עצמה, שראובן הרג שמעון בירושלים, ועמדו אותן השנים והזמנה גם זו הפת השניה, וכן השלישית, וכן הרביעית, אפילו מאה - כלן הן נהרגין³³ על פי אלו השנים³⁴.

(31) כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ג "שהשנים כמאה ומאה כשניים". (32) בכתב יד תימן: והזמנו. (33) ובכתב יד תימן: אפילו הם מאה כולם נהרגין. (34) ואין אומרים "איסטטית" היא זו, כת של עדות סרה וסוטה היא, שנטלו עצה ביניהם, להזים את כל הבא להעיד עליו (מכות ה, א וברש"י).

ו. פת שהעידה על ראובן שהרג את שמעון בירושלים, ובאה פת שניה והזמה את הפת ראשונה - והרגו העדים הזוממין, וינצל ראובן³⁵. באה פת שלישית והזמה את הפת השניה³⁶ - תהרג הפת השניה וראובן³⁷, ותנצל הפת ראשונה. באה פת רביעית והזמה את הפת שלישית - תהרג הפת השלישית והראשונה³⁸, וינצל ראובן³⁹. והפת השניה. וכן אפילו הן מאה פת, זו מזמה את זו - פת נכנסת⁴⁰ וכת יוצאת⁴¹.

מתוך מהדורת חזק

59) שהעלילו על מי שהוא נקי מפשע. 60) לשון זו קשה להולמה, כי אם יזכו את החייב בעדותם איזו הזמה תקיים בהם, ואמנם בגמרא (מכות ב, ב) לא נזכר אלא: "עדים שהרשיעו את הצדיק". ועל כורחך אי אפשר לפרשה אלא בזוממי זוממין, המרשיעים את הכת הראשונה (=הצדקת) ומזכים את הרשע (=הנידון), נמצאו: מרשיעים את הצדיק, ומצדיקים את הרשע (הגהות עמק המלך). 61) מעיקרו, הוא הנידון. 62) הם העדים שזממו להרשיע. 63) אלא לחייבו גלות, וכל אלה המנויים בהלכה הקודמת. ועל זה מתכוון הכתוב (דברים כה, א-ב) "והצדיק את הצדיק והרשיע את הרשע והיה אם בן הכות הרשע" ברשע שהוא עד זומם, הכתוב מדבר (מכות שם). ואזהרתו, מ"לא תענה ברעך עד שקר", כמבואר שם ד, ב. 64) שחייב על זה מלקות מן התורה, ראה לעיל פרק י, הלכה ג. 65) כלומר, אין צורך בזה לשום "רמזים" ואסמכתות, שזהו פשוטו של מקרא, שאם זמם אדם לחייב מלקות לחבירו, הרי דינו ללקות.

י. שנים שהעידו על ראובן שנאף עם פת כהן, ונגמר דין ראובן לחנק ודין הנואפת לשרפה⁶⁶, ואחר כך נמצאו זוממין - הרי אלו נחנקין ולא נשרפין. ודבר זה מפי הקבלה⁶⁷.

66) כמבואר בהלכות איסורי ביאה פרק ג, הלכה ג. ובסנהדרין צ, א אמרו: "היא מחללת באש תישרף" - היא בשריפה ואין בועלה בשריפה, אלא כשאר כל בועל אשת איש. 67) סנהדרין שם, שנאמר: "כאשר זמם לעשות לאחיו - לאחיו ולא לאחותו" ומפרש רש"י כל מקום שבעדותם מחייבים איש ואשה, ודינם חלוק, לו הוקשו ואפילו לא היה הבעל נידון על פי עדותם, כגון שהיה קטן בן תשע שנים (=שביאתו ביאה ואינו נהרג), או שלא הכירו העדים את הבעל, בכל זאת נידונים העדים בחנק ולא בשריפה, כי כן דרשו (סנהדרין נא, א) היא - ולא זוממיה, היא בשריפה ואין זוממיה בשריפה (תוספות למכות ב, א דיבור המתחיל זוממי בת כהן).

מדברי סופרים (יבמות כד, א). נמצא בן זה, חלל מדברי חכמים (ר"ן למכות ב, א). 51) גמרא שם, שאי אפשר לומר אם הוזמו והם כהנים ייעשו חללים, לקיים בהם: "כאשר זמם" - שהרי הכתוב אומר: ועשיתם לו - לו ולא לזרעו, ואם תעשהו חלל, פסלת את זרעו לעולם, ואם נפסול רק אותו ולא את זרעו, שוב לא קיימת בו "כאשר זמם", שהרי הוא זמם לפסול את הנידון ואת זרעו (גמרא שם). 52) וחייב גלות. 53) שאין לומר בהם יגלו תחתיו, שנאמר ברוצח (דברים יט, ה) "הוא ינוס אל אחת הערים" - הוא ולא זוממיו. 54) וחייב לשלם כופר נפשו, ככתוב (שמות כא, ל) "אם כופר יושת עליו ונתן פדיון נפשו". 55) שהכופר אינו חיוב ממוני כשאר תשלומי נזקים, אלא כפרה הוא על הבעלים ששורם הרג אדם, ואלה הזוממים אינם "בני כפרה", שהרי לא הרג שורם שום אדם (שם עמוד ב וברש"י) והשווה הלכות נזקי ממון פרק י, הלכה ד-ה. 56) שגנב מחבירו, ואין לו מה לשלם ונגמר דינו להימכר, ככתוב (שם כב, ב) "אם אין לו ונמכר בגניבתו". ולדעת "נמוקי מהרא"י" יש לנסח כאן: שיימכר, במקום: שנמכר. כלומר, נגמר דינו להימכר, שאם כבר נמכר, אין זו אלא עדות ממון, שמחייבים אותו לעבוד את רבו, כשאר חיובי ממון, שמשלמים הזוממים ואינם לוקים. 57) אבל אינם נמכרים כאשר זממו, שנאמר: "בגניבתו" - בגניבתו ולא בזממו (מכות שם). 58) כך נתקבל למשה מסיני, שילקו, ולא לקיים בהם כאשר זממו ממש. שכל הדרשות שהבאנו לעיל מפסוקים שונים, הואיל ולא נלמדו ממדרש י"ג מידות, על כורחך לא נתפרשו אלא על פי הקבלה (כסף משנה).

ט. כך קבלו חכמים: ששנים שהרשיעו את הצדיק⁵⁹ והצדיקו את הרשע בעדותן⁶⁰, ובאו עדים אחרים והזמום, והצדיקו את הצדיק⁶¹ והרשיעו את הרשע - הרי עדים הראשונים⁶² לוקים, אף על פי שלא הרשיעו הצדיק להלקותם⁶³. אבל אם העידו עליו שאכל בשר בחלב⁶⁴ או שלבש שעטנז - הרי אלו לוקין משום שנאמר: ועשיתם לו כאשר זמם⁶⁵.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

וימשפכם ביום. ולשון המקלטה (פרשת משפטים): "עד-בא השמש תשיבנו לו" (שמות כב, כה) — זו כסות יום שאפתה מחזיר לו פל-היום; וכסות לילה שאפתה מחזיר לו פל-הלילה מניין? תלמוד לומר: השב תשיב לו את-העבט (המשכון) כבוא השמש (דברים כד, יג) מכאן אמרו: ממשפנן כסות יום בלילה וכסות לילה ביום ומחזירין כסות יום ביום וכסות לילה בלילה. וכבר נתבאר בגמרא מכות (טז) שאמרו: "לא-תבא אל-ביתו לעבט עבטו" (שם, י) — הוא לאו שנתק לעשה (המקיים

~ יום ראשון י"ט אדר ~

מצות עשה קצט. מצות לא תעשה רמ.

המצוה הקצ"ט — הצווי ששטוינו להחזיר את-המשכון לבעליה הישראלי בעת שהוא צריך לו. אם המשכון ממה-שנזקקים לו ביום, כגון: כלי עבודתו ומלאכתו — יחזירם לו ביום וימשפכם בלילה: ואם הוא ממה-שנזקקים לו בלילה — כגון מצעות וכסותות (שמיכות, וצרכי לילה) שהוא לשן בהן — יחזירם בלילה

כגון שמשכן כלי טחינה וכלי אפייה וכלי לישיה. וזה ממה שאין צריך לבארו, לפי שהוא דומה למי שחבל בגד אלמנת ראובן ובגד אלמנת שמעון ובגד אלמנת לוי שהוא עובר על כל-בגד ובגד. אבל ענין הדבר במי שחבל שני בלים, שבשניהם יחד נעשה אכל נפש ואין אחד מהם מספיק לעשיית אכל נפש בלעדי האחר, האם נאמר כיון שאין האכל נעשה אלא בשניהם יחד הרי הם ככלי אחד ויהיה חייב משום כלי אחד; או כיון שהם שני בלים — חייב על כל-אחד ואחד לבדו. לפיכך בארו לנו שהוא חייב עליהם משום שני בלים, אף-על-פי שבשניהם יחד נעשית המלאכה כמו רחים ורכב, שאין טוחנים באחד מהם בלעדי האחר, שאם חבל רחים ורכב יהיה כמי שחבל ערכת הלישה וספין השחיטה שהם שני בלים שכל-אחד מהם מיוחד למלאכתו, וזהו ענין אמרם: וחיוב משום שני בלים, לא שהן שתי מצוות. וזה לשון ספרי (פרשת כי תצא) בענין זה שבארתי לך, אמרו: "מה רחים ורכב מיוחדין שני בלים ומשמשין מלאכה אחת וחיובין על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, כך כל-שני בלים משמשין מלאכה אחת חייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. ואם עבר ומשכן — מוציאים מידו ויושב לבצעלו, ואם אבד או נשרף קדם שחיטתו — לוקה. וכך הדין בבגד אלמנה ובגד נחבארו דיני מצוה זו בפרק ט' מבבא מצינא (שם).

~ יום שלישי כ"א אדר ~

מצות לא תעשה רלה.

המצוה הרל"ה — האזהרה שהזהרנו מלהלות ברבית, והוא אמרו יתעלה: "את-כסףך לא-תתן לו בנשף (בצורה כזו הנושכת גם ממון שלא היה בכלל החוב) ובמרבית (שהפירות מתרבים ומתווספת כמות שלא היתה בכלל החוב) לא-תתן אצלך" (ויקרא כה, לו). ושני לאוין אלו באו בענין אחד (ונאמרו) לחזוק (ליתר תוקף), שהמלוה ברבית יהיה עובר בשני לאוין. לא שהם שני ענינים (אף שבפשטות הכתובים מדובר בשני ענינים: "נשר" — רבית ממון ותרבית — רבית האוכל —), לפי שהנשף הוא הרבית והרבית הוא הנשף. ובגמרא בבא מצינא (ס: אמרו: (אף שהמקובל להשתמש לגבי ממון במילת "נשר" ובאכיל "תרבית" בכל זאת) אי אתה מוצא נשף בלא תרבית ולא תרבית בלא נשף (כי במציאות הדברים שייכים בשני סוגי הרבית), ולמה חלקו הפתוב? לעבור עליו בשני לאוין. ושם אמרו "דאורייתא נשף ותרבית חזא מלתא ננהו (דבר אחד הם)". ועוד אמרו שם: השתא דכתבי, את-כסףך לא-תתן לו בנשף ובמרבית — קרי בה

את ה"עשה", מנתק ומבטל את הלאו, ושהעשה הוא אמרו: "השב תשיב לו את-העבטו". ולשון ספרי (פרשת כי-תצא שם): "השב תשיב — מלמד שמחזיר לו כלי יום ביום, וכלי לילה בלילה: סגוס (שמיכת צמר) בלילה, ומחרשה ביום". ובכך נתבארו דיני מצוה זו בפרק ט' (מבבא) מצינא (ק"ג).

המצוה המשלימה מאתים וארבעים — האזהרה שהזהרנו מלמנוע המשכון מבצעלו בשעה שהוא צריך לו, אלא מחזיר לו כלי-יום ביום וכלי-לילה בלילה, כמו שאמרה המשנה (בבא מצינא פרק ט משנה י"ג): "מחזיר את-הכפר בלילה ואת-המחרשה ביום". והלאו שבא בענין זה הוא אמרו יתעלה: "לא תשכב בעבטו" (שם, יב). ולשון ספרי (פרשת כי תצא שם): "לא תשכב ועבטו עמך". אלא מחזיר לו מה-שאי אפשר לו בלעדיו (אין לו תחליף לשימוש) מחמת עניו, כמו שבאר ואמר: "פי הוא כסותה לבדה הוא שמלתו לערו" (שמות כב, כו), ובכך נתבארו דיני מצוה זו בפרק ט' מבבא מצינא (שם).

~ יום שני כ' אדר ~

מצות לא תעשה רמא. רמב.

המצוה הרמ"א — האזהרה שהזהרנו מלמשכן אלמנה בין עניה בין עשירה, והוא אמרו: "ולא תחבל בגד אלמנה" (דברים כד, יז). ולשון המשנה (בבא מצינא פרק ט משנה י"ג): "אלמנה בין שהיא עניה בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה, שגאמר: "ולא תחבל בגד אלמנה". ובכך נתבארו דיני מצוה זו בפרק ט' מבבא מצינא (שם).

המצוה הרמ"ב — האזהרה שהזהרנו מלמשכן בלים שמשתמשים בהם בני אדם בהקנת מזונותיהם, כגון כלי טחינה וכלי הלישה וכלי הבשול וכלי שחיטת בצלי החיים וזולתם ממה-שכוללו שם דבר שעושים בו אכל נפש, והוא אמרו יתעלה: "לא-יחבל רחים ורכב (החלק העליון — ה"רוכב" — של הרחיים) פי-נפש הוא חבל" (שם, ו). ולשון המשנה (שם): "לא רחים ורכב בלבד, אלא כל-דבר שעושין בו אכל נפש, שגאמר: פי-נפש הוא חבל". ונשאר שגאמר לך פאן אמרם: "וחייב משום שני בלים, שגאמר: "לא-יחבל רחים ורכב, שאפשר לחשוב על-פי זה שהן שתי מצוות, וכל-שכן באמרם (בבא מצינא קטו): "וחייב על הרחים בפני עצמן ועל הרכב בפני עצמו". וענין דבר זה, שכל-הממשכן כלי שעושין בו אכל נפש — הרי זה עובר על מצוה לא-תעשה, כמו שנתבאר; ואם משכן בלים רבים שכל-אחד מהם עושין בו אכל נפש — חייב על כל-כלי וכלי,

מתוך מהדורת חזק

אֶכְלָךְ, וְהָרַבִּיעִי — אֶל־תִּתֶּקֶח מֵאֹתוֹ נֶשֶׁף, וְהַחֲמִישִׁי — לֹא־תִשְׁמֹן עָלָיו נֶשֶׁף, וְהַשְּׁשִׁי — וְלִפְנֵי עוֹר לֹא־תִתֵּן מִכְשָׁל. וְשֵׁם אָמְרוּ: "וְאֵלֹהֵי עוֹבְרִין בְּלֹא־תַעֲשֶׂה: הַמִּלֻּה, וְהַלֵּוָה, הָעֶרֶב, וְהָעֵדִים; וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: אֵף הַסּוֹפֵר — עוֹבְרִין עַל בַּל־תִּתֵּן, וְעַל בַּל־תִּתֶּקֶח מִמֶּנּוּ, וְעַל לֹא־תִהְיֶה לוֹ בְּנֶשֶׁף, וְעַל לֹא־תִשְׁמֹן עָלָיו נֶשֶׁף, וְעַל וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל." וּבִגְמָרָא: "אָמַר אַבְיִי: מִלֻּה עוֹבֵר בְּכֶלֶן, לִוָּה עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא־תִשְׁיֹף וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל: עֶרֶב וְעֵדִים אֵין עוֹבְרִים אֲלָא מִשּׁוּם לֹא־תִשְׁמֹן עָלָיו נֶשֶׁף." וְהָעוֹבֵר עַל לֹא זֶה (הַמְלוּה בְּרִיבִית) — אִם הָיָה רַבִּית קְצוּצָה (רִיבִית מִמֶּשׁ, שִׁפְסָקוּ — "קִצְצוּ" — אֵת שִׁיעוּרָה מֵרֹאשׁ. לְעוֹמֶת "אִבָּק רִיבִית") — מוֹצִיאִים אוֹתָהּ מִיָּדוּ וּמְחִזְרִים לָזֶה שֶׁמִּמֶּנּוּ נִלְקָחָה הָרַבִּית.

~ יום שישי כ"ד אדר ~

מצות עשה קצח.

הַמִּצְוָה הַקְצָח — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְבַקֵּשׁ רַבִּית מִן הַגּוֹי וְאֵז נִלְוֶהוּ, כְּדִי שְׁלֹא נַעֲזוֹר לוֹ וְלֹא נִחְנְהוּ אֲלָא נִדְּקוּ, אֲפִלּוּ בְּהַלְוָה בְּרַבִּית שֶׁנִּחְנְהוּ עָלָיו כִּזְהִיָּהּ נִמְלָעֲשׂוֹת עִם יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לִנְכָרִי תִשְׁיֹף" (דְּבָרִים כג, כא), לְפִי שֶׁבָּא לָנוּ הַפְּרוּשׁ הַמִּקְבֵּל שֶׁזֶה צוּי, לֹא רְשׁוּת. וְהוּא אָמְרָם בְּסִפְרֵי (פֶּרֶשׁת כִּי תִצֵּא שִׁם): "לִנְכָרִי תִשְׁיֹף — זֶה מִצְוֹת עֲשֶׂה; וְלֹא־חִידָה לֹא תִשְׁיֹף — זֶה מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה." וְגַם לְמִצְוָה זֶה יֵשׁ תִּנְאִים (הַגְּבֻלוֹת) מְדֻבְּרָנָן, שֶׁכָּבֵר נִתְבָּאָרוּ בְּמִסְכָּת (בְּבֵא) מִצִּיעָא (ע:).

~ שבת קודש כ"ה אדר ~

מצות עשה רמו.

הַמִּצְוָה הָרִמּו"ו — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה" (שְׁמוֹת כב, ח). וְלִשׁוֹן הַמִּכְלָתָא (פֶּרֶשׁת מִשְׁפָּטִים שִׁם): "כִּי־הוּא זֶה — עַד שִׁיזְהָה בְּמִקְצֵת (חֹבֹב — חִיִּב שְׁבוּעָה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל־מָה שִׁיפּוֹל בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שִׁישׁ בִּהְיוֹת הוֹדָאָה וְהַכְּתָשָׁה. וְכָבֵר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה בְּפֶרֶק ג' (מְבֵא) קָמָא וּבְרִישׁ (בְּבֵא) מִצִּיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מְשֻׁבְּעוֹת. וּמַעֲנִין זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מִפְּזוּרֹת בְּמִקְוֹמוֹת רַבִּים בְּתַלְמוּד.

הַמִּילִים "נֶשֶׁף וּמַרְבִּית" נִקְרָאִים מַלְעִיל וּמַלְרַע: אֶת־בְּסִפְרָךְ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁף וּבְמַרְבִּית, וּבְנֶשֶׁף וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אֶכְלָךְ", וְיִהְיֶה כָּל־הַמִּלֻּה בְּרַבִּית כְּסָף אוֹ פְּרוֹת עוֹבֵר עַל שְׁנֵי לֵאוּן, נִסָּף עַל שֶׁאֵר לֵאוּן שֶׁבָּאוּ גַם בֶּן בְּמִלֻּה, לְחִזּוּק, לְפִי שֶׁכָּבֵר נִכְפַּל לֹא זֶה בְּלִשׁוֹן אַחֵר וְאָמַר: "אֶל־תִּתֶּקֶח מֵאֹתוֹ נֶשֶׁף וְתַרְבִּית" (שִׁם, לו) וְנִתְבָּאָר בְּגִמְרָא בְּבֵא מִצִּיעָא (סא), שֶׁגַם לֹא זֶה לְמִלֻּה הוּא, אֲלָא שֶׁכָּל־אֵלּוּ לֵאוּי יִתִּירִי, כְּמוֹ שֶׁבָּאָרְנוּ בְּכָלֶּל הַתְּשִׁיעִי, לְפִי שֶׁכָּלֶּם בְּעִנְיָן אֶחָד נִכְפְּלוּ, וְהוּא שֶׁהִזְהָר הַמִּלֻּה מִלְּהִלוֹת בְּרַבִּית. וְכָבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֶה בְּפֶרֶק ה' מִבְּבֵא מִצִּיעָא.

~ יום רביעי כ"ב אדר ~

מצות לא תעשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרִל"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהָר גַּם הִלֻּה מִלְּלוֹת בְּרַבִּית. לְפִי שֶׁאֵלּוּ לֹא בָּא לִלְוֶה מִלְּלוֹת בְּרַבִּית הִיָּה אֲפָשֵׁר לְסַבֵּר שִׁיְהָא הַמִּלֻּה עוֹבֵר מִפְּנֵי שֶׁהוּא חוֹמֶס וְאֵין הִלֻּה עוֹבֵר, כִּי הוּא רַק הַסְּפִים לְהִיּוֹת נִחְמָס, וְהִיָּה זֶה דוּמָה לֹא־נִזְנָה שֶׁעוֹבֵר הַמִּאֲנָה, לֹא הַמִּתְאֲנָה. לְפִיכָךְ בָּא הִלֻּה גַם לִלְוֶה שְׁלֹא יִלְוֶה בְּרַבִּית, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא־תִשְׁיֹף לְאַחֲיָךְ נֶשֶׁף כְּסָף נֶשֶׁף אֶכְלָךְ" (דְּבָרִים כג, כ), וְכָא הַפְּרוּשׁ: לֹא תִנְשֹׁף לְאַחֲיָךְ. וּבְפְרוּשׁ אָמְרוּ בְּגִמְרָא בְּבֵא מִצִּיעָא (עה:): "לִוָּה עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא־תִשְׁיֹף וּמִשּׁוּם וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל" (וִיקְרָא יט, יד), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּשִׁנְיָפִיר אוֹתָהּ מִצְוָה (לֹא תַעֲשֶׂה רַעַט).

~ יום חמישי כ"ג אדר ~

מצות לא תעשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרִל"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהָרְנוּ מִלְּהַתְעַסֵּק בְּהַלְוֹת הָרַבִּית בֵּין הִלֻּה וְהַמִּלֻּה, שְׁלֹא נַעֲרֵב לְאַחֵד מֵהֶם, וְלֹא נַעֲדִיד לָהֶם. וְלֹא נִתְכַּבַּ בְּיַגִּיהֶם שֶׁטֶר בְּמָה שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו מַעֲנִינֵי הָרַבִּית, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא־תִשְׁמֹן עָלָיו נֶשֶׁף" (שְׁמוֹת כב, כד). וְלִשׁוֹן גִּמְרָא בְּבֵא מִצִּיעָא (עה:): "עֶרֶב וְעֵדִים אֵינָם עוֹבְרִין אֲלָא מִשּׁוּם: "לֹא־תִשְׁמֹן עָלָיו נֶשֶׁף", אֵף־עַל־פִּי שֶׁבָּא בְּמַתְעַסְקִים בְּיַגִּיהֶם — הָרִי הוּא כּוֹלָל גַּם אֶת־הַמִּלֻּה, וְלִפְיָכָךְ יִהְיֶה הַמִּלֻּה בְּרַבִּית עוֹבֵר עַל שֶׁשָּׂה לֵאוּן: הָאֶחָד — לֹא־תִהְיֶה לוֹ בְּנֶשֶׁף, וְהַשֵּׁנִי — אֶת־בְּסִפְרָךְ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁף, וְהַשְּׁלִישִׁי — וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן

נביאים

יחזקאל פרק-לב נג-כו

כג אֲשֶׁר נָתַנּוּ קְבֻרָתָהּ בִּירְפִיתִי-בֹר וַיְהִי קְהֵלָה סְבִיבוֹת קְבֻרָתָהּ כָּל־הַחֲלָלִים הַנִּפְלִים בְּחָרֵב אֲשֶׁר-נָתַנּוּ חֲתִית בְּאֶרֶץ חִיִּים: כד שָׁם עֵלָם וְכָל-הַמוֹנֶה סְבִיבוֹת קְבֻרָתָהּ כָּל־הַחֲלָלִים הַנִּפְלִים בְּחָרֵב אֲשֶׁר-יִרְדּוּ עָרְלִים | אֶל-אֶרֶץ תַּחְתִּיּוֹת אֲשֶׁר נָתַנּוּ חֲתִיתָם בְּאֶרֶץ חִיִּים וַיִּשְׁאוּ כָל־מָתָם אֶת-יִרְדֵּי בֹר: כה בְּתוֹךְ הַחֲלָלִים נָתַנּוּ מִשְׁכָּב לָהּ בְּכָל-הַמוֹנֶה סְבִיבוֹתָיו קְבֻרָתָהּ כָּל־הַחֲלָלִים הַנִּפְלִים בְּחָרֵב אֲשֶׁר נָתַנּוּ חֲתִיתָם בְּאֶרֶץ חִיִּים וַיִּשְׁאוּ כָל־מָתָם אֶת-יִרְדֵּי בֹר בְּתוֹךְ הַחֲלָלִים נָתַן: כו שָׁם מִשְׁכָּב תָּבֵל וְכָל-הַמוֹנֶה סְבִיבוֹתָיו קְבֻרָתָהּ כָּל־הַחֲלָלִים הַנִּפְלִים בְּחָרֵב אֲשֶׁר נָתַנּוּ חֲתִיתָם בְּאֶרֶץ חִיִּים:

רש"י

(כג) בירכתי בור. במעמקי בור בתוך עמקו: ויהי אשר נתנו שבר בארץ ישראל: (כה) נתנו משכב לה. קהלה. בתוך שאול סביבות קבורתה: אשר נתנו חתית.

מצודת ציון

(כג) בירכתי. ענין סוף ואחרית כמו ולירכתי המשכן ימה (שמות כ"ו): חתית. ענין שבר כמו חתה קשתותם (ירמיה נא): (כד) וישאו. מלי משא וסבל: (כו) מחוללי. מלי חלל והרג:

מצודת דוד

(כג) אשר נתנו וגו'. ר"ל אשר בעבור זה שיהיו חללי חרב לכן נתנו קבורתיהם בסוף עמק הבור כי כן הדרך לקבור חללי חרב מלחמה לעשות חפירה גדולה ועמוקה ומשליכים את כולם לתחתית הבור משא"כ איש יחידי המת על מטתו שהדרך הוא לקברו ממעל ולא בעומק רב ובזה יפרש אמריו לומר איך יהיה מהאפשר שיהיו כולם סביבות מצרים הלא רבים ימותו במלחמה ואיך יהיו כולם סמוכים למצרים ואמר לפי שיהיו כולם מתי חרב ולא ירבו קברים: ויהי קהלה. ר"ל לכן יהיה כל קהילה סביבות קבורתם של מצרים כי כולם יהיו חללים הנופלים בחרב ולא מת מי על מטתו ולכן לא ירבו קברים: אשר נתנו חתית. ר"ל וזה יבוא להם בגמול שנתנו שבר ומחיתה רבה בא"י הקרויה ארץ חיים (ע"ש שבה יחיו המתים בזמן התחיה) וזהו כי אשור גלה עשרת השבטים ולכן יקבלו גמולם משלם: (כד) שם עילם. במקום המלחמה ההיא יפול גם עילם וכל המון עמה: סביבות קבורתה. סביבות קבורת מצרים יהיה קבורת עילם: כולם חללים. כל מתיהם יהיו חללים הנופלים בחרב וא"כ יקברו רבים בקבר אחד ויהיו סמוכים לקבורת מצרים: אשר ירדו. ר"ל על כי ירדו אל ארץ תחתית כשהם ערלי לב ולא שבו קודם שנהרגו: אשר נתנו. בזה יפרש כמה היו ערלי לב ומה הרשיעו ואמר העל אשר נתנו שבר ומחיתה בארץ חיים כי גם עילם בא לעזרה לנ"נ לצור על ירושלים כמ"ש ועילם נשא אשפה (ישעיה כב): וישאו. ולכן ישאו גם המה את הכלימה הראויה להם להיות נאבדים בחרב עם שאר יורדי בור שנפלו בחרב: (כה) בתוך חללים. בתוך שאר חללי חרב יתנו לה משכב להיות דומה להם כמה שהיה כל המונה סביבותיו של מצרים בקבורתה כי כל הרשעים ההם יהיו חללי חרב ורבים יקברו בקבר אחד ויהיו כולם סמוכים לקבורת מצרים: כי נתן. על כי נתן שברם בארץ חיים לכן ישאו הכלימה הראויה להם עם שאר יורדי בור אשר כ"א מהם היה נתון בתוך חללי חרב בחפירה עמוקה ורחבה וכפל הדבר וכדרך המליצה: (כו) שם משך תובל. במקום המלחמה ההיא יפלו גם משך ותובל: וכל המונה. המון כל אחת מהן: סביבותיו. סביבות מצרים יהיה קבורת כל אחת מהן: כולם ערלים. כל הרשעים ההם יהיו חללי חרב ולכן יקברו רבים בחפירה אחת ויהיו כולם סמוכים לקבורת מצרים: כי נתנו.

לימוד הנגלה, לימוד החסידות ועבודה בפועל – כולם כאחד מוכרחים המה

היום יום האדר שני

כתובים

דברי הימים א פרק כ"א ג"ה

ג וַיֹּאמֶר יוֹאָב יוֹסֵף יְהוָה עֲלֵעָמּוֹ | פָּהֶם מֵאָה פְּעָמִים הָלֹא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ פָּלַם לֵאדֹנִי לַעֲבָדִים לָמָּה יִבְקֹשׁ זֹאת אֲדֹנִי לָמָּה יִהְיֶה לְאַשְׁמָה לְיִשְׂרָאֵל: ד וּדְבַר-הַמֶּלֶךְ חִזַּק עַל-יֹאָב וַיֵּצֵא יוֹאָב וַיִּתְּחַלֵּף בְּכָל-יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹא יְרוּשָׁלַם: ה וַיִּתֵּן יוֹאָב אֶת-מִסְפַּר מִפְקְדֵי-הָעָם אֶל-דָּוִיד וַיְהִי כָל-יִשְׂרָאֵל אֵלֶּף אֶלְפִים וּמֵאָה אֵלֶּף אִישׁ שְׁלֹף חֶרֶב וַיְהוּדָה אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁבַעִים אֵלֶּף אִישׁ שְׁלֹף חֶרֶב: ו וְלֹוֹ וּבְנֵימֹן לֹא פָקֵד בְּתוֹכָם כִּי-נִתְעַב דְּבַר-הַמֶּלֶךְ אֶת-יֹאָב: ז וַיֵּרֶעַ בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים עַל-הַדָּבָר הַזֶּה וַיָּךְ אֶת-יִשְׂרָאֵל: (ס) ח וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל-הָאֱלֹהִים חַטָּאתִי מֵאֹד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה וְעַתָּה הֶעֱבַר-נָא אֶת-עֲוֹן עַבְדְּךָ כִּי נִסְכַּלְתִּי מְאֹד: (פ)

רש"י

פקד בתוכם וגו'. יואב היה יודע שיהיה לאשמה לעם לנגף לפיכך אמר יואב יכול אני להציל שבטים הללו מן המנין לוי אם יאמר דוד למה לא מנית את לוי אשיכנו כי לא התפקדו בתוך בני ישראל (במדבר ב') וכן אומר לבנימין הלא בפלגש בגבעה נגפו ואם יתנגפו עתה מה ישתתיר להם: (ח) ועתה העבר נא את עוון עבדך. עוון זה מלא בשני ווי"ן כלומר העבר נא על העון המלא שעשיתי וד' מלאים הן בקריאה וזה אחד מהם והשני (בתהלים נ"א) הן בעוון חוללתי וכמפורש בויקרא רבה באשה כי תזרע (פי"ד ע"ש) אפילו חסיד שבחסידים א"א שלא יהא לו אחד בעבירה בלא נתכוין (אבא) והלא לא נתכוין אלא לצורך עצמו והשלישי עוונותיו ילכדנו את הרשע (משלי ח') עוונותיו המרובים והרביעי (במלכים ב' ז') ומצאנו עוון ועתה לכו ונבואה ונגידה בית המלך שאמרו אם לא נלך ונגיד את בית המלך יהיה עוון גדול כי יבואו עליהם אויבים:

מצודת ציון

(ג) לאשמה. היא מלשון שממה וכן עדרי הצאן נאשמו (יואל א: (ה) מספר מפקד. לתוספת ביאור כפל כמ"ש וכן אדמת עפר (דניאל י"ב): (ח) נסכלתי. מלשון סכלות ושטות:

(ג) יוסף ה'. על כי היה נראה משאלת המלך אשר יחשוב כי רבים המה ולכן התאוה לדעת מספר' ולזה אמר לו יואב מי יתן ועוד יוסף ה' עליהם כמו שהם עתה ועוד יתכפלו ויחזרו ויתכפלו עד מאה פעמים: הלא וכו'. ר"ל הלא אדוני המלך יודע אשר כולם לאדוני לעבדים ואם עוד יתרבו הנה ברוב עם הדרת מלך וא"כ למה יבקש לדעת מספרם למה יהיה זה סיבה לעשות שממה לישראל כי אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין: (ה) אלף אלפים. ר"ל אף שיואב נתן למלך מספר מועט האמור בשמואל ב', האמת הוא שהיו אלף אלפים וכו': (ו) ולוי ובנימין. ר"ל על כי לא פקד ביניהם לוי ובנימין לזה לא עלה החשבון שנתן למלך כמ"ש כאן כי החשבון האמור כאן היה עם לוי ובנימין (ואף כי לא מנה אותם יתכן שאמר כן באומד הדעת): כי נתעב. נתן טעם למה לא פקד את לוי ובנימין ואמר כי דבר המלך היה מאוס בעיני יואב ולזה היה משתמט לומר הלא גם בימי משה לא התפקדו מטה לוי בתוך בני ישראל ובבני בנימין היה כמשתמט לומר די להם מה שנתמעטו בימי פילגש בגבעה: (ז) על הדבר הזה. בעבור שנמנו בלא כופר נפש: ויך את ישראל. ר"ל עי"ז בא הגנף כאשר בחר דוד: (ח) הדבר הזה. למנותם בלא כופר נפש: העבר נא וכו'. ר"ל לא ימותו לשחת וא"כ ממילא יעבור העון וילך לו הואיל ולא יהיה הנגף: כי נסכלתי מאד. ר"ל הלא אני עשיתי סכלות גדול מאד למנותם בלא כופר נפש ומה פשעו הם שימותו במגפה וכאשר לא ימותו לא ימצא בי עון:

מצודת דוד

(ג) יוסף ה'. על כי היה נראה משאלת המלך אשר יחשוב כי רבים המה ולכן התאוה לדעת מספר' ולזה אמר לו יואב מי יתן ועוד יוסף ה' עליהם כמו שהם עתה ועוד יתכפלו ויחזרו ויתכפלו עד מאה פעמים: הלא וכו'. ר"ל הלא אדוני המלך יודע אשר כולם לאדוני לעבדים ואם עוד יתרבו הנה ברוב עם הדרת מלך וא"כ למה יבקש לדעת מספרם למה יהיה זה סיבה לעשות שממה לישראל כי אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין: (ה) אלף אלפים. ר"ל אף שיואב נתן למלך מספר מועט האמור בשמואל ב', האמת הוא שהיו אלף אלפים וכו': (ו) ולוי ובנימין. ר"ל על כי לא פקד ביניהם לוי ובנימין לזה לא עלה החשבון שנתן למלך כמ"ש כאן כי החשבון האמור כאן היה עם לוי ובנימין (ואף כי לא מנה אותם יתכן שאמר כן באומד הדעת): כי נתעב. נתן טעם למה לא פקד את לוי ובנימין ואמר כי דבר המלך היה מאוס בעיני יואב ולזה היה משתמט לומר הלא גם בימי משה לא התפקדו מטה לוי בתוך בני ישראל ובבני בנימין היה כמשתמט לומר די להם מה שנתמעטו בימי פילגש בגבעה: (ז) על הדבר הזה. בעבור שנמנו בלא כופר נפש: ויך את ישראל. ר"ל עי"ז בא הגנף כאשר בחר דוד: (ח) הדבר הזה. למנותם בלא כופר נפש: העבר נא וכו'. ר"ל לא ימותו לשחת וא"כ ממילא יעבור העון וילך לו הואיל ולא יהיה הנגף: כי נסכלתי מאד. ר"ל הלא אני עשיתי סכלות גדול מאד למנותם בלא כופר נפש ומה פשעו הם שימותו במגפה וכאשר לא ימותו לא ימצא בי עון:

משניות מסכת עירובין

י נגר שיש בראשו גלסטרא – רבי אלעזר אסור, ורבי יוסי מתיר. אמר רבי אלעזר: מעשה בכנסת שבטבריא שהיו נוהגין בו היתר, עד שבא רבן גמליאל והזקנים ואסרו להן. רבי יוסי אומר: אסור נהגו בה, בא רבן גמליאל והזקנים והתירו להן.

יא נגר הנגר – נועלים בו במקדש, אבל לא במדינה; והמנח – פאן וכאן אסור. רבי יהודה אומר: המנח – מתיר במקדש, והנגר – במדינה.

יב מחזירין ציר התחתון במקדש, אבל לא במדינה; והעליון – פאן וכאן אסור. רבי יהודה אומר: העליון –

פירוש ברטנורא

י נגר. כעין בריח שתוחבים בכותלים או באסקופה לנעול בו הדלת: גלוסטרא. שראשו עבה ועגול כמין רמון ועשוי כבוכנא שראוי לדרך בו פלפלין. ואע"ג דתורת כלי עליו אסור ר' אלעזר אא"כ קשור ותלוי בדלת ור"י מתיר והל' כר"י:

יא נגר הנגר. בריח הקשור בדלת אבל אינו תלוי בו שהחבל הקשור בו ארוך והבריח נגר ע"ג קרקע ובנגר שאין בראשו גלוסטרא עסקין. דביש בראשו גלוסטרא הא שרי ליה רבי יוסי לעיל אע"פ שאינו קשור והלכה כמותו: נועלים בו במקדש. דשבות בעלמא הוא ואינו בונה ממש הואיל וקשור הוא אלא מפני שנגר מחזיר כבונה ואין שבות במקדש: והמנח. שאינו קשור כלל הוא בנין ממש. ור' יהודה סבר לא הוי בנין ממש אלא מחזיר כבנין, ובמקדש לא גזרו משום שבות. והנגר אף במדינה מותר הואיל וקשור אע"פ שאינו תלוי. והלכה כר' יהודה:

יב מחזירין ציר התחתון. של דלת, שכל זמן שלא יצא העליון נוח להחזיר ואין כאן בנין: אבל לא במדינה. גזירה שמה יתקע, דהוי מלאכה: והעליון

משניות מבוארות – קהתי

רשאי להתיר בפניהם, היינו כשיודעים שמותר, ומחמירים הם על עצמם, שבכגון זה אסור להתיר בפניהם, שלא ירגילו בני אדם להקל ויבואו להתיר איסור, אבל אם מחמירים מחמת טעות, מותר להתיר בפניהם (תוספות).

ב א ו ר מ ש נ ה י א

משנתנו מוסיפה ללמד בנגר, והיא באה גם להשמיענו, שהואיל ולא אסרו לנעול בנגר אלא משום שבות, אין איסור זה נוהג במקדש.

נגר הנגר – בריח שהוא קשור בדלת, אבל אינו תלוי כולו באויר, אלא שהחבל ארוך ועל ידי כך נגר הנגר בארץ, ונראה כאילו אינו קשור; ומבואר במפרשים שמדובר כאן בנגר שאין בראשו גלוסטרא (ענין ברטנורא; "תוספות יום טוב"); נועלים בו במקדש – מותר לנעול בו בבית המקדש, שאין איסורו אלא משום שבות, ואין איסור שבות נוהג במקדש, אבל לא במדינה – מחוץ למקדש, שהואיל והוא נגר אינו ניכר שעומד לנעילת הדלת, ולכן גזרו בו חכמים שלא לנעול בו בשבת, מפני שנראה כבונה, או מפני שאין עליו תורת כלי, ואסור לטלטלו משום מוקצה (כמו שבארנו הטעמים במשנה הקדומה). והמנח – נגר המונח על גבי הקרקע, ואינו קשור כלל בדלת, פאן וכאן אסור – בין במקדש ובין במדינה אסור לנעול בו, מפני שהוא בנין ממש. רבי יהודה אומר: המנח, מתיר במקדש – אף הנגר המונח על גבי הקרקע ואינו קשור כלל מותר לנעול בו במקדש, שלדעת רבי יהודה אף זה אין איסורו אלא משום שנראה כבנין ולא משום שהוא בנין ממש, וכיון שאינו אלא איסור שבות, אין איסור זה נוהג במקדש, שלא גזרו משום שבות במקדש; והנגר – בנגר הנגר, שהוא קשור בדלת בחבל ארוך ונגר הוא בארץ, כמו שבארנו לעיל, במדינה – אף במדינה, היינו מחוץ למקדש, מותר לנעול בו, שהואיל והוא קשור הרי ניכר שהוא עומד לנעילת הדלת. והלכה כרבי יהודה.

~ יום שני ~

ב א ו ר מ ש נ ה י ב

משנתנו דנה בדלתות של כלים, כגון ארון וכדומה, אם מותר להחזיר בשבת את צירי התחתון או העליון שנשטמ ממקומו.

~ יום ראשון ~

ב א ו ר מ ש נ ה י

נגר – מין בריח או יתד שתוחבים בכותלים או במפתן לנעול בו הדלת, שיש בראשו גלסטרא – ויש גורסים: קלוטטרא, והוא כמין כדור עבה; וראוי הנגר על ידי הגלוסטרא שבראשו להשתמש בו גם למלאכות שונות, כגון לדרך בו פלפלים, רבי אלעזר אסור – לנעול בו הדלת בשבת, אלא אם כן הוא קשור ותלוי בחבל חזק, שאפשר לטלטלו בו ואינו נפסק (ענין שבת יז, ד). ורבי יוסי מתיר – לנעול בו הדלת בשבת, אף על פי שאינו קשור אלא בחבל דק, שאם באים לטלטלו באותו חבל, מיד הוא נפסק ("אינו ניטל באגדו"). טעמם מבואר בגמרא, שדעת רבי יוסי היא, הואיל ויש בראשו גלוסטרא, תורת כלי עליו, ואין הנועל בו נראה כמוסיף על הבנין בשבת; ורבי אלעזר סובר, שאמנם אם הוא קשור ותלוי בדלת בחבל של קיימא, ניכר הדבר שעומד לנעילת הדלת, ולכן מותר לנעול בו בשבת, שאינו נראה כבונה, אבל אם אינו קשור אלא בחבל דק, הריהו כאילו אינו קשור כלל, ולא ניכר שעומד לנעילת הדלת, הלכך הנועל בו בשבת נראה כאילו מוסיף על הבנין (רש"י). ויש מפרשים טעם מחלוקתם, שלדעת רבי אלעזר אין עליו תורת כלי ואסור לטלטלו בשבת משום מוקצה, ולדעת רבי יוסי, הואיל וגלוסטרא בראשו, יש עליו תורת כלי, ומותר לטלטלו בשבת לנעילת הדלת (רמב"ם). ויש מוסיפים להסבר הטעם האמור, שלדעת רבי אלעזר הגלוסטרא טפלה לנגר ולכן אין תורת כלי עליו, ולדעת רבי יוסי הנגר טפל לגלוסטרא ויש עליו תורת כלי (רבנו חננאל על פי הירושלמי). אמר רבי אלעזר: מעשה בכנסת – בבית כנסת – שבטבריא שהיו נוהגין בו היתר – לנעול בשבת בנגר שיש בראשו גלוסטרא. עד שבא רבן גמליאל והזקנים ואסרו להן – והרי ראייה לדבריו, שאסור לנעול בו. רבי יוסי אומר: אסור נהגו בה – כלומר, המעשה היה להיפך, שהיו נוהגים לאסור את נעילת הדלת בשבת בנגר שיש בראשו גלוסטרא; בא רבן גמליאל והזקנים והתירו להן – ואף על פי שאמרו (פסחים נא, א): דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור, אין אתה

במקדש, והתחתון – במדינה.

יג מחזירין רטיה במקדש, אבל לא במדינה; אם בתחלה – פאן ופאן אסור. קושרין ניקא במקדש, אבל לא במדינה; אם בתחלה – פאן ופאן אסור. חותכין יבלת במקדש, אבל לא במדינה; ואם בכלי – פאן ופאן אסור. יד פהן שלקה באצבעו – בורד עליה גמי במקדש, אבל לא במדינה; אם להוציא דם – פאן ופאן אסור. בוזקין

פירוש ברטנורא

פאן ופאן אסור. רבין דיצא עליון כולו נופל וזהו ליה כבונה: רבי יהודה אומר כר. דס"ל אין בנין בכלים אלא שבות ובמקדש לא גורט על השבות. ואין הלכה כר:

יג מחזירין רטיה. כהן שהוצרך לעבוד עבודה בשבת ונטל רטיה שהיתה על גבי מכה שעל ידו כדי שלא תהא חוצצת בין בשרו לעבודה, מחזירה ע"ג מכתו לאחר העבודה דאי לא שריית ליה להחזירה ממנו ולא עבד עבודה: אבל לא במדינה. גזירה שמא ימרח הרטיה, וחייב משום ממחק: ואם בתחלה. שלא היתה קשורה מבעוד יום וכתן זה לא סלקה לצורך עבודה: פאן ופאן אסור. ולא אמרין הכא אין שבות במקדש, דלאו צורך גבוה הוא אלא צורך עצמו. והא דאסרי רבנן החזרת הרטיה אינו אלא כשפירשה ע"ג קרקע, אבל אם לקחה בידו, כל זמן שהיא בידו, או אפילו נתנה ע"ג כלי ולא פירשה ע"ג קרקע, מותר להחזירה בכל מקום: קושרין ניקא. נימת כנור של שיר הללוים שנפסקה בשבת, דקסבר מכשירי מצוה שלא יכול לעשותם מאתמול דהא היום נפסקה דוחין את השבת. ודוקא כשנפסקה באמצע שאינו קושרה אלא לפי שעה, אבל סמוך ליתדות דהוי קשר של קיימא אסור: ואם בתחלה. שלא היתה שם מעולם, דיכול לעשותה מאתמול, אסור: יבלת. היא מום בקדשים שנאמר (ויקרא כב) או יבלת, וחוטכים אותה במקדש ביד, דאין בזה אלא משום שבות, דבלאורידי הוא. אבל לא בכלי, דמלאכה גמורה היא שכך עושים בחול. וכשחותך מבעל חי הוי תולדה דגזוז את הצמר:

יד בורד עליה גמי. ואעפ"י שהגמי מרפא את המכה, הואיל והשתא מיהא צורך עבודה הוא, דלאו אורה ארעא שתהא מכתו נראית עם העבודה ומכסה אותה בגמי: אבל לא במדינה. דרפואה בשבת שבות היא ואסור: ואם להוציא דם. שמהדקה בגמי כדי להוציא דמה: פאן ופאן אסור. דהוה ליה חובל

משניות מבוארות – קהתי

בשבת נימה שנפסקה בכינור. הטעם מבואר בגמרא לפי שמכשירי מצווה שאי אפשר היה לעשותם מערב שבת דוחים את השבת; ומכאן יש מפרשים, שמוותר לעשות אפילו קשר של קיימא, אלא שבמקום שאין צורך בקשר, אין עושים אלא עניבה (רש"י). ויש מפרשים, שהמדובר כאן בקשר שאינו של קיימא, ואילו קשר של קיימא אב-מלאכה הוא, ואף במקדש אסור לעשותו (הר"ר יונתן; ברטנורא; ועיין "תוספות יום טוב"). אבל לא במדינה – מחוץ למקדש אסור לקשור בשבת נימה שנפסקה בכינור. אם בתחלה – הבא לקשור לכתחילה בשבת נימה בכינור, שלא היתה שם מקדש, פאן ופאן אסור – אף במקדש אסור, שהואיל ויכול היה לקשרה מערב שבת אינה דוחה שבת. חותכין יבלת במקדש – כהן שעלתה בו יבלת, הואיל והיא מעכבת את עבודתו במקדש, שעושה אותו לבעל מום, רשאי הוא לחתוך אותה בשבת על ידי שינוי, כגון בידו או בשיניו (רמב"ם; המאירי). בגמרא מבואר, שאם היתה יבשה, חותכה אף בכלי, אבל לא במדינה – מחוץ למקדש אסור לחתוך יבלת בשבת אפילו בשינוי, גזירה שמא יחתכנה בסכין או במספריים, והרי זה תולדת הגזוז. ואם בכלי – אבל לחתוך יבלת בכלי, אם היבלת היא לחה, פאן ופאן אסור – אף במקדש אסור, שמלאכה גמורה היא. ויש מפרשים, שמדובר כאן ביבלת שעלתה בקרבן שקרב בשבת, הואיל והיבלת מום הוא בקרבן, מותר לחתכה בשבת ביד, אבל לא בכלי (רש"י; ברטנורא).

~ יום שלישי ~

באור משנה יד

פהן שלקה באצבעו – בשבת, בורד עליה גמי במקדש – אם הוא צריך לעבוד עבודה במקדש, מותר לו לכוור גמי על מכתו, שאף על פי שהגמי מרפא קצת את המכה, מכל מקום אין זה מן הראוי שתהא מכתו נראית בשעת העבודה. בגמרא אמרו שדוקא כשלקה במקום שלא יתחן הגמי בין בשרו לכלי, כגון באצבע של שמאל, שאין עבודה אלא בימין, או בימין שלא במקום עבודה, כגון בגב היד. וכן דווקא גמי, אבל לא בגד, כגון אזור קטן, משום ייתור בגדים; אבל כל שאינו בגד בפני עצמו, אם אינו במקום בגדים, כגון על אצבעו או על עקבו, אינו חוצץ אלא בשיעור של שלוש אצבעות על שלש אצבעות, שזה מכל מקום פוסל, ולא משום חציצה לבד אלא

מחזירין ציר התחתון במקדש – אם הציר התחתון של דלת, כגון בדלת של ארון, נשמש ממקומו, במקדש מותר להחזירו למקומו, שכל זמן שלא יצא הציר העליון נוח להחזירו, ואין איסורו אלא משום שבות, והרי אין שבות במקדש, אבל לא במדינה – מחוץ למקדש, שגזרו חכמים שמא יתקעהו במקבת ובגרון, או שמא יחזקוה במסמרים, שמלאכה היא. והעליון – אבל אם נשמש הציר העליון, שעל ידי כך כל הדלת נופלת, פאן ופאן אסור – בין במקדש ובין במדינה אסור להחזירו בשבת, מפני שהוא בניין כלי, ממש, שמלאכה לא הותרה אפילו במקדש. ויש סוברים שאין בניין בכלים, אלא הטעם הוא כאן, לפי ששבות חמורה כזו אסרו אפילו במקדש, גזירה שמא יתקעהו במקבת ובגרון (עיין "תוספות יום טוב"). רבי יהודה אומר: העליון, במקדש – אף אם נשמש הציר העליון מותר להחזירו במקדש, שלדעת רבי יהודה אין בניין בכלים, ולא אסרו להחזיר את הציר אלא משום שבות, ובמקדש לא גזרו משום שבות; והתחתון, במדינה – ואם נשמש הציר התחתון, הואיל והדלת אינה נופלת, ונוח להחזיר את הציר למקומו, מותר להחזירו אף בכל מקום, שאין כל חשש, שמא יבוא על ידי כך לאיסור מלאכה של תורה.

באור משנה יג

משנתנו מוסיפה ללמד באיסורי שבת שאינם נוהגים במקדש.

מחזירין רטיה במקדש – כהן שהיתה לו מכה בידו, ונתן עליה רטייה, היינו תחברשת עם משחה לריפוי המכה, ובשבת הוצרך ליטלה מידו, שלא תהא חוצצת בין ידו לעבודה, שהיה צריך לעבוד במקדש, רשאי הוא להחזירה על גבי מכתו לאחר העבודה בשבת, שאם לא יתירו לו להחזירה, יש חשש שמא יימנע מעבודה במקדש כדי שלא יצטרך ליטול את הרטייה מן המכה; אבל לא במדינה – מחוץ למקדש אסור להחזיר בשבת רטייה שפירשה מעל המכה, גזירה שמא ימרחנה ונמצא ממחק בשבת שאב-מלאכה הוא. אם בתחלה – אם באדם להניח לכתחילה רטייה על מכתו בשבת, פאן ופאן אסור – אפילו במקדש אסור, שאין אמרים בזה "אין איסור שבות במקדש", שהרי שבות זו אינה לצורך גבוה אלא לצורך עצמו (רש"י). בגמרא אמרו, שלא אסרו להחזיר רטייה בשבת אלא כשפירשה על גבי קרקע, אבל אם לקחה בידו או נתנה על גבי כלי, מותר להחזירה בכל מקום. קושרין ניקא במקדש – שכן הלויים היו מנגנים בכינור בשעת הקרבת הקרבנות במקדש, ובאה המשנה ללמדנו, שמוותר לקשור

מֵלַח עַל גְּבִי הַכֶּבֶשׂ בְּשִׁבִּיל שְׁלֹא יִחְלִיקוּ, וּמִמְלָאִים מִבּוֹר הַגּוֹלָה וּמִבּוֹר הַגְּדוֹל בְּגִלְגַּל בִּשְׁבֶּת, וּמִבְּאֵר הַקֶּר בְּיוֹם טוֹב.

זו שרץ שנמצא במקדש, כהן מוציאו בהמיו, שלא לשהות את הטמאה; דברי רבי יוחנן בן ברוקה. רבי יהודה אומר: בצבת של עץ, שלא לרבות את הטמאה. מהיכן מוציאים אותו? מן ההיכל ומן האולם ומבין האולם ולמזבח; דברי רבי שמעון בן ננס. רבי עקיבא אומר: מקום שחביבין על דודנו פרת ועל שגגתו חטאת – משם מוציאים אותו, ושאר כל המקומות – בופין עליו פסכתו. רבי שמעון אומר: מקום שהתירו לך חכמים, משלך נתנו לך, שלא התירו לך אלא משום שבות.

ס ל י ק מסכת עירובין

פירוש ברטנורא

ואב מלאכה לא אשתיר במקדש: בוזקים מלח. כותחים ומפורים מלח על גבי הכבש שעולים בו למזבח, מפני שחלק הוא ופעמים נופלים ממנו שמחליקים ונלחים בו. בוזקים, לשון כתיחה: אבל לא במדינה. מפני שהוא מתקן: ממלאים מים מבזר הגולה ומבזר הגדול. כך שמן, ושניהם היו בלשכות העזרה: בגלגל. העשויה להעלות בו הדלי על ידי חבלים. ומשני בורות הללו בלבד התירו למלאות מים בגלגל בשבת, אבל בשאר בורות אסור, גזירה שמה ימלא לגינתו ולחורבתו מתוך שממלאין בלא טורח אתי להשקות בו גינתו וחורבתו בשבת. ובמקום דליכא למיגור שמא ישקה מים לגינתו ולחורבתו מותר למלאות בגלגל, ולא חיישנן מפני שמשמיע קול, שלא אסרו אלא קול של שיר בלבד. והכי נמי שרי למיטרף אבבא ומיקש על תרעא בשבת ואין בכך כלום: ומבזר הקר. על שם שהיה באר מים חיים קורא ליה בור הקר, לשון מקור. ובור זה היה צריך לבני הגולה ברגל, והתירו להם נביאים שביניהם חגי זכריה ומלאכי למלאות ממנו בגלגל ברגל, ונשאר בהתירו שממלאים ממנו ביו"ט בגלגל אף במדינה, מה שאין כן בשאר בארות הנובעים:

טו כהן מוציאו בהמיו. בשבת. ולא חיישנן לטלטול, דאין שבות במקדש: בהמיו. באבנטו. ואף על גב דמטמא ליה לאבנט שהוא קדוש, הכי עדיף, שלא להשהות את הטומאה בעזרה לחזר אחר הצבת של עץ. ובידיו לא נגע ביה, דלא נטמי כהן גופיה, הלכך בהמיו אוהו דלא נגע. ושרץ אינו מטמא במשא, והאבנט שנמטא בשרץ אינו מטמא את הכהן כשאוחזו, דהוה ליה אבנט ראשון לטומאה ואין אדם וכלים מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה: צבת של עץ. שהיא פשוטי כלי עץ ואין מקבלין טומאה: שלא לרבות את הטומאה. לטמא אבנט הטהור, ונוח לו להשהותה שם ולחזר אחר הצבת מלרבות את הטומאה. והלכה כר"י: מהיכן מוציאים אותו. בשבת: מן ההיכל ומן האולם. אבל בעזרה אם נמצא שם מכסה אותו בפסכתו ומניחו עד שתתחשך: כל מקום שהייתו על דודנו ברת. אם יכנס לו בטומאה, דהיינו כל העזרה, משם מוציאים אותו: ושאר כל המקומות בופין עליו פסכתו. סיר של נחשת.

משניות מבוארות – קהתי

משום ייתור בגדים. **אָבֵל לֹא בְּמִדִּינָה** – מחוץ למקדש אסור לאדם לכורך גמי על מכתו בשבת, והואיל והגמי מרפא קצת את המכה, והחכמים אסרו מעשה רפוי בשבת, גזירה שמה יבואו לידי שחיקת סממני רפואה. **אִם לְהוֹצִיא דָם** – שמהדק את הגמי על המכה כדי לסחוט ממנה דם, **כָּאֵן וְכָאֵן אִסוּר** – אף במקדש אסור, שאין זה צורך עבודה; ועוד משום שהוא חובל, ולא התירו אב מלאכה במקדש. **בּוֹזְקִין מֵלַח עַל גְּבִי הַכֶּבֶשׂ** – כותחים מלח ומפורים אותו בשבת על גבי הכבש, שעולים בו למזבח, **בְּשִׁבִּיל שְׁלֹא יִחְלִיקוּ** – העולים והיורדים בו את רגליהם, לפי שהכבש היה חלק ולא היו בו מדרגות; ברם במדינה אסור, מפני שהוא כמתקן בשבת, **וּמִמְלָאִים** – מים במקדש, **מִבּוֹר הַגּוֹלָה וּמִבּוֹר הַגְּדוֹל** – כך נקראו שתי בארות שהיו באחת הלשכות של העזרה (עיי' "תוספות יום טוב"), **בְּגִלְגַּל בִּשְׁבֶּת** – שמעלים בו את הדלי על ידי חבלים. ומשני הבורות הללו בלבד התירו למלא מים בגלגל בשבת, אבל מבורות אחרים אסרו חכמים למלא בגלגל בשבת, שהואיל ובגלגל נשאבים המים בלי טירחה יתרה ובמהירות, גזרו חכמים שמה יבוא להשקות מהם את גינתו בשבת, ונמצא עובר משום "זורע". **וּמִבְּאֵר הַקֶּר בְּיוֹם טוֹב** – בגמרא מבואר ש"באר הקר" היתה זו באר במדינה, והיא נקראה "באר הקר" על שם שהיתה באר מים חיים (מלשון "כהקיר ביר מימיה" – ירמיה ו', ז), והיה בה צורך לבני הגולה כשהיו עולים ברגל לירושלים, והתירו להם הנביאים שבי' עולי הגולה חגי זכריה ומלאכי, למלא ממנה מים בגלגל ביום טוב, ומאו נשארה באר זו בהיתרה; אבל בארות אחרות אסור למלא מהן בגלגל אפילו ביום טוב.

באור משנה טו

שרץ מת שנמצא במקדש, כהן מוציאו בהמיו – באבנטו, אבל בידו לא יגע בו שלא יטמא, שהשרץ שהוא אב הטומאה מטמא אדם במגע ואינו מטמא במשא; והאבנט שנמטא מן השרץ אינו מטמא

מסכת פסחים פרק ראשון

א אור לארבעה עשר בודקים את החמץ לאור היר. כל מקום שאין מכניסין בו חמץ – אין צריך בדיקה. ולמה

פירוש ברטנורא

תרגום של סידרתיו פסכרוותיה. לכסותו עד שתחשך. והלכה כר"ע: ר"ש אומר מקום שהתירו לך חכמים וכו'. ר"ש פליג את"ק דלעיל דאמר קושרים נימא במקדש, וסבר דאין קושרים נימא בעניבה שהיא אסורה משום שבות בלבד וא"א שיבא בה לידי חיובא דאורייתא, אבל לא קושרין בקשר שאפשר לבא בו לידי חיובא דאורייתא ואמר ליה ר"ש לת"ק, אל תתמה עלי שאני מחמיר כאן וגבי תחומין אני מוקל טפי ואומר שאפילו יצא חוץ לתחום מ"ו אמה יכנס, דגבי תחומין משלך נתנו לך, משום דידעין שאותם מ"ו אמה אינם חוץ לתחום, שמודדי התחומין הקובעין סימנין בסוף התחום קים לן בגווייהו שאין קובעין התחום בסוף אלפים ממש אלא כונסין לתוך התחום מפני הטועין שאין מכירין הסימן ופעמים יוצאים להלן ממנו מעט וחוזרין, ומשום הכי אני מוקל בתחומים, אבל לקשור נימא במקדש שלא התירו במקדש אלא איסור שבות לא חיובא דאורייתא, אני מחמיר ואומר דרוקא עניבה שיש בה איסור שבות התירו, אבל לקשור קשר ממש שפעמים יש בו חיובא דאורייתא לא. ואין הלכה כרבי שמעון:

מסכת פסחים

א אור לארבעה עשר. ליל שלמחרתו יהיה י"ד. וקורא התנא ללילה אור בדרך שקורין לעיור סני נהור, ולישנא מעליא נקט: בודקין את החמץ. אית

משניות מבוארות – קהתי

ולא יראה לך שאור בכל גבולך", ונאמר (שם יב, יט): "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם". לפיכך נצטוונו להשבות את החמץ קודם זמן איסור אכילתו, שנאמר (שמות יב, טו): "אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם", ולמדו מפי השמועה, כי "הראשון" האמור בפסוק זה הוא יום ארבעה עשר בניסן, היינו בערב פסח; ויש למדים זה ממה שכתוב (שמות לד, כה): "לא תשחט על חמץ דם ובח", כלומר: לא תשחט את קרבן הפסח ועדיין החמץ קיים, ושחיטת הפסח היא ביום ארבעה עשר בניסן אחר חצות היום. ומה היא השבתת החמץ האמורה בתורה? יש אומרים, שעיקרה היא השבתה בלב, היינו "שיבטל אדם את החמץ בלבו ויחשוב אותו כעפר, ויחשוב בלבו שאין ברשותו חמץ כלל, ושכל חמץ שברשותו הרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל" (רמב"ם הל' חמץ ומצה ב, ב). וכן תרגמו התרגומים (אונקלוס ויונתן בן עוזיאל): תשביתו – תבטלו. ויש אומרים, שהשבתה האמורה בתורה עיקרה איבוד החמץ מן העולם, ואין די בביטול בלב בלבד; ומה שאמרו (בגמרא), שביטול בלב מועיל, היינו בתורת הפקר, שלא יעבור אדם בכל יראה וכל יימצא, שנאמר: "לא יראה לך" – שלך אין אתה רואה אבל אתה רואה של אחריי, וזה שהופקר אינו שלך (תוספות פסחים ד, ב), כלומר שהמבטל את החמץ בלב, הריהו כאילו אינו ברשותו, ונמצא שאינו עובר עליו באיסור "לא יראה" ובאיסור "לא ימצא": אבל אינו מקיים בזה מצוות "תשביתו", כי אם על ידי ביעור החמץ מן העולם. – ויש סוברים, שמצוות "תשביתו" כוללת שני הדברים: ביטולו בלב, או ביעורו מן העולם כשאינו מבטלו (הר"ן; המאירי). ויש דעה, שאף להסוברים שביטול בלב מועיל, היינו לחמץ שאינו ידוע לו, אבל חמץ הידוע לו מצוות השבתתו על ידי ביעורו מן העולם (כסף משנה על הרמב"ם שם; המאירי). ויש עוד דעות אחרות בזה. מכל מקום מדברי סופרים חייבים לבער את החמץ, ומכאן חייבו חכמים ב"בדיקת חמץ" כדי לבעור מן העולם (כמבואר בפרק א' של מסכתנו).

קרבן הפסח הוא עיקר מצוותו של חג הפסח, ופרטיו מפורשים בתורה בפרשת בוא (שמות יב, ג"י). – אין קרבן הפסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים, "שה תמים זכר בן שנה". זמן שחיטתו לפי התורה הוא בארבעה עשר בניסן בין הערביים, כמו שכתוב (במדבר ט, ג); "בארבעה עשר יום בחודש הזה בין הערביים תעשו אותו במועדו", וכן נאמר (שמות יב, ו): "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערביים", ומפרשים חכמים, דהיינו ממש שעות ולמעלה, כלומר

רבי שמעון אומר: אפילו חמש עשרה אמות. ייכנס. שאין המשווחות (מודדי התחומים) ממציין את המידות מפני הטועין" (עיין באורנו שם). הרי שכאן מקל רבי שמעון, ואילו בענין נימא כינור שנפסקה, ששינוי לעיל (משנה יג): "קושרים נימא במקדש אבל לא במדינה", מחמיר רבי שמעון וסובר, שאף במקדש אין קושרים נימא בשבת, שמא יקשור קשר של קיימא ויבוא לידי חיוב טטאת, שכן שנו בברייתא בגמרא (עירובין קג, א): "בן לוי שנפסקה לו נימא בכינור. קושרה: רבי שמעון אומר: עונבה". והוה שאומר כאן רבי שמעון: אמנם מקל אני במי שהחשיך על התחום, שכן מקום שהתירו לך חכמים. היינו בענין תחום שבת, משלך נתנו לך. כי אותן חמש עשרה אמות אינן כלל חוץ לתחום, לפי שאין מודדי התחומים ממציין את המידות, ואינם קובעים את סימן התחום בסוף אלפיים ממש, אלא חמש עשרה אמה לפני אלפיים (כמו שבארנו שם), אבל בענין נימא כינור שנפסקה מחמיר אני וסובר, שאף במקדש אינו קושרה בשבת אלא עונבה, שלא התירו לך חכמים במקדש אלא דברים שהם משום שבות בלבד, שאין לחשוש בהם שמא יבוא אדם לידי איסור של תורה, הלכך עניבה שאינה אסורה במדינה אלא משום שבות בלבד, ואי אפשר לבוא בה לידי איסור של תורה, מותרת היא במקדש, אבל קשירה שאפשר לבוא בה לידי איסור של תורה, אסורה היא אף במקדש. – לפי פירוש זה נמצא שדברי רבי שמעון מקומם אמנם לעיל במשנה יג, אלא שלא נישנו עד לאחר ססיים התנא את דבריו בעניינים שבין המקדש למדינה (תוספות). ויש מסבירים שמאמרו של רבי שמעון הובא כאן על ידי מסדר המשנה כסיום נאה למסכתות שבת ועירובין.

~ יום רביעי ~

פתיחה למסכת פסחים

מסכת זו כוללת שלשה עניינים עיקריים: א. הלכות חמץ ומצה, ובמיוחד דיני איסור חמץ בפסח; ב. דיני קרבן הפסח; ג. דיני ליל הסדר של פסח.

שלשה איסורים נאמרו בחמץ בפסח: א. איסור אכילה, שנאמר (שמות יב, טו): "שבעת ימים מצות תאכלו... כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מישראל". ב. איסור הנאה, שנאמר (שמות יג, ג): "ולא יאכל חמץ", ודרשו: לא יאה בו היתר אכילה, כלומר שלא יאה בו היתר המביא לידי שום אכילה (גמרא ור"ש פסחים כא, ב); ג. איסור להשאיר ולקיים חמץ ברשותו בפסח, שנאמר (שמות יג, ז): "ולא יראה לך חמץ,

אָמְרוּ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת בְּמִרְתָּף? מְקוֹם שְׂמֻכְנִיסִין בּוֹ חֻמֵּין. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: שְׁתֵּי שׁוּרוֹת עַל פְּנֵי כָּל הַמִּרְתָּף; וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: שְׁתֵּי שׁוּרוֹת הַחִיצוֹנוֹת שֶׁהֵן הָעֲלִיּוֹנוֹת.

פירוש ברטנורא

דמפרשי טעמא דבריקה כדי שלא יעבור על כל יראה וכל ימצא אם יהיה חמץ בביתו בפסח. ואע"ג דבבבול בעלמא סני, חיישין שמא ימצא גלוסקא יפיה וימלך על ביטולו ויחשוב עליה לאכלה ויעבור עליו על כל יראה וכל ימצא, הלכך בודקים את החמץ כדי לבערו מן העולם. ואית דאמרי טעמא דבריקה גזירה שמא ימצא חמץ בביתו בפסח ואיכלנו, כיון שאין רגיל להיות בדל ממנו כל שאר ימות השנה: **לאור הנר**. בגמרא יליף דבריקת חמץ צריכה שתהא לאור הנר, מדכתיב הבא (שמות יב) שאור לא ימצא, וכתיב התם (בראשית מד) וימצא הנביע, מה מציאה האמורה שם ע"י חפוש, שנאמר ויחפש וכו' וימצא, אף מציאה האמורה כאן על ידי חפוש, וחפוש הוא בנר דכתיב (משלי כ) נר ה' נשמת אדם חפוש כל חדרי בטן. ותקנו דבריקה בלילה מפני שבלילה כל העם מצויין בבתיהם, ואור הנר יפה לדבריקה בלילה יותר מכיוון דשרא בטהרא לאמאי מהניא. ומיהו אם לא בדק ליל י"ד ובדק ב"ד שחרית צריך שיבדוק נמי לאור הנר: ולמה אמרו. לקמן במתניתין: **שתי שורות**. של חביות הסדורות זו ע"ג זו במרתף של יין צריך לבדוק ביניהן, אחר שאמרנו כל מקום שאין מכניסין בו חמץ א"צ לבדוק, למה הצריכו לבדוק. ומשני, לא אמרו אלא במרתף שמכניסין בו חמץ, כמו מרתף שמסתפק ממנו יין לשלחנו ופעמים שהשמש עומד למוזג ופתו בידו וכשהיין כלה נכנס במרתף להביא יין: **שתי שורות על פני כל המרתף**. דרך אצורי יין לסדר חביותיהן שורות שורות עד שממלאין כל קרקעית המרתף ותוחזין ומניחין חבית על חבית, כשורות התחתונות כך שורות העליונות עד שמי הקורה. ושתי שורות שאמרו ב"ש הם שורה חיצונה מן הארץ עד שמי קורה, ותוחזין ובדק החביות העליונות על פני ארכו ורחבו של מרתף, נמצאו שתי שורות כמין גא"ס יונית, שורה אחת בקופה ושורה אחת בשכיבה: **ב' שורות החיצונות**. השורה העליונה הסמוכה לשמי קורה הרואה פני הפתח, ושלמטה הימנה. ואותן שלפנים אינו בודק כלל. וכן החיצונות אינו בודק אלא שתי העליונות בלבד:

משניות מבוארות – קהתי

גלוסקא (לחמניה) יפה, ויימלך על ביטולו ויחשוב עליה לאכלה, ויעבור על "כל יראה וכל ימצא". אבל בעלי תוספות מקשים על פירושו של רש"י, שהרי אמרו בגמרא: "הבודק צריך שיבטל", ומן התורה די בביטול בלבד, אם כן למה הצריכו חכמים בדיקה כלל? מכאן נראה להם, שטעם דבריקה הוא, לפי שחששו שמא ימצא חמץ בפסח ויבוא לאכלו. והחמירו בחמץ יותר מבשאר איסורים, לפי שאדם רגיל בו כל השנה; או לפי שהחמירה התורה בחמץ שעובר עליו ב"ל יראה וכל ימצא", החמירו חכמים לבדוק את החמץ ולבערו אפילו כשביטלו, גזירה שמא יבוא לאכלו.

אור לארבעה עשר – הלילה שלפני יום הארבעה עשר בניסן, **בודקים את החמץ** – מחפשים את החמץ בכל המקומות שהוא מצוי שם לשם ביעורו, מהטעמים שכבר בארנו (בהקדמה למשנתנו), **לאור הנר** – שאור הנר יפה לבדיקה. ואף על פי שמותר להשהות את החמץ עד חצות היום של ערב פסח, מכל מקום תיקנו חכמים שתהא בדיקת החמץ בלילה שלפניו, לפי שבלילה בני אדם מצויים בבתיהם (גמרא). ועוד, לפי שמצוות הבדיקה היא בנר, ואור הנר יפה לבדיקה בלילה יותר מכיוון. ומכל מקום מי שלא בדק בלילה והוא בודק בארבעה עשר בניסן בבוקר, צריך שיבדוק גם כן לאור הנר. **כל מקום שאין מכניסין בו חמץ** – כל השנה, אין צריך **בדיקה** – שאין חייבים לבדוק אלא במקומות שדרך בני אדם להכניס שם לפעמים חמץ. **ולמה אמרו** – חכמים: **שתי שורות במרתף** – שתי שורות של חביות יין הסדורות במרתף צריכות בדיקה (משנה

קדומה היא. ומבוארת להלן במשנתנו), והרי אין מכניסים חמץ במרתף? **מקום שמכניסין בו חמץ** – לא אמרו אלא במרתף שמכניסים בו חמץ, כגון מרתף של יין שלוקח ממנו יין לשולחנו, ופעמים הוא עומד מתוך הסעודה כשפיתו בידו, ונכנס למרתף להביא משם יין, ושוכח שם את הפת. וכיצד בודקים שתי שורות במרתף? **בית שמאי אומרים: שתי שורות על פני כל המרתף** – החביות במרתף של יין מסודרות שורות שורות זו אצל זו, ועליהן חביות עד התקרה; ונחלקו אמוראים בפירוש דברי בית שמאי "שתי שורות על פני כל המרתף": יש אומרים, שבדק את סידרת החביות שכנגד הכניסה (בבחינת), מן הארץ ועד התקרה, והסידרה השניה שלאחריה, והן הנקראות: "שתי שורות על פני כל המרתף", לרחבו ולגובהו. ויש אומרים, שאינו בודק את הסידרה השנייה (האנכית) שבפנים, אלא את הסידרה העליונה (האפיקית) הרואה את התקרה, כלומר "שתי השורות" הן: הסידרה האנכית שבחזית המרתף והסידרה האפיקית העליונה, וצורתן כמין דל"ת. **ובית הלל אומרים: שתי שורות החיצונות שהן העליונות** – אין צורך לבדוק שתי שורות (סידרות) שעל פני כל

מחצות היום ואילך, "כי ינטו צללי ערב". מכאן, לאחר ביעור החמץ, משהגיע שעת הצהריים והחמה מתחילת לנטות לצד מערב, מתחילה קדושת חג הפסח, ומשעה זו אסורה המלאכה. – כל עיקרו של קרבן הפסח לא בא אלא לאכילה, שנאמר (שמות יב, ד): "איש לפי אכלו תכוסו על השה", ומכאן שונים הם דיני הפסח מדיני קרבנות אחרים הנאכלים (כמבואר בפרק ד). מכאן גם אין הפסח נשחט אלא לשם האנשים שנימנו עליו ("למנוייו"), ושיכולים לאכול ממנו לפחות כזית ("לאוכליו"). – פרטי הדינים בעניין הקרבת הפסח, צלייתו, אכילתו, וכן דיני פסח הבא בטומאה, ודיני הנידחים לפסח שני, כולם מבוארים במסכתנו.

שלושת הפרקים הראשונים של מסכתנו עוסקים בפרטי הדינים של איסור החמץ בפסח.

הפרק הרביעי דן באיסור מלאכה בערב פסח.

בפרקים ה' – ט' נידונים ענייני קרבן הפסח.

הפרק העשירי, שהוא הפרק האחרון, עוסק בפרטי הדינים של "סדר" בליל הפסח.

הרמב"ם כותב, שמסכתנו סודרה אחרי המסכתות שבת ועירובין, לפי שהיא מצווה שנייה לשבת בפרשת המועדות, והיא תחילת המצוות הנתונות על ידי משה.

ולמה נקראת מסכתנו "פסחים" בלשון רבים?

יש מבארים, מפני שיש פסח ראשון ופסח שני. ואמנם בפרק התשיעי מבוארות הלכות פסח שני.

המאירי כותב, שבימי הגאונים חילקו את המסכת לשני חלקים: החלק הראשון כלל ארבעת הפרקים הראשונים והפרק העשירי, העוסקים בענייני חמץ ומצה וליל הסדר, והחלק השני כלל את הפרקים ה"ט, העוסקים בפרטי הדינים של קרבן הפסח. לחלק הראשון קראו: "ספ"א ראשון". ולחלק השני – "פסח שני" מכאן, כנראה, השם "ספ"א" למסכת כולה.

באור משנה א

כבר הזכרנו בפתיחה למסכתנו, שחייבו חכמים לבדוק לפני הפסח את החמץ, היינו לחפש אחרי החמץ בכל מקום שהוא מצוי שם, כדי לבערו. בחיוב זה של "בדיקת חמץ" עוסקת משנתנו. – ונחלקו המפרשים בטעם דבריקה. רש"י מפרש, כדי שלא יעבור על "כל יראה וכל ימצא", כלומר שאף על פי שביטל את החמץ בלבד, ומן התורה די בביטול בלבד, מכל מקום חייב לבדוק כדי לבערו, לפי שהביטול תלוי במחשבתו של אדם, שיבטלנו בלב שלם ויוציאו מלבו לגמרי, ואין דעת כל בני אדם שווה, הלכך חששו, שמא לא יבטלנו בלבד לגמרי ונמצא עובר על "כל יראה וכל ימצא" (ה"ר"ן לפי דעת רש"י). והרב מברטנורא כותב, שחוששים שמא ימצא

ב אין חוששין שְׁמָא גִּרְרָה חֲלָדָה מִבֵּית לְבִית וּמִמְקוֹם לְמִקוֹם, דָּאֵם בֶּן, מִחֲצֵר לְחֲצֵר וּמַעֲרֵר לְעִיר, אֵין לְדַבֵּר סוּף. ג רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בּוֹדֵקִין אוֹר אַרְבַּעָה עָשָׂר וּבְאַרְבַּעָה עָשָׂר שְׁחִירָת וּבִשְׁעַת הַבַּעֲוִר; וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: לֹא בֶּדֶק אוֹר אַרְבַּעָה עָשָׂר – יִבְדֹּק בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר, לֹא בֶּדֶק בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר – יִבְדֹּק בְּתוֹךְ הַמוֹעֵד, לֹא בֶּדֶק בְּתוֹךְ הַמוֹעֵד – יִבְדֹּק לְאַחַר הַמוֹעֵד. וּמָה שְׁמִשְׁיֵיר – יַנִּיחֵנוּ בְּצִנְעָא, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה צָרִיף בְּדִיקָה אַחֲרָיו. ד רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אוֹכְלִין כָּל חֵמֶשׁ, וְשׁוֹרְפִין בְּתַחֲלַת שֵׁשׁ; וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אוֹכְלִין כָּל אַרְבַּע, וְתוֹלִין כָּל חֵמֶשׁ, וְשׁוֹרְפִין בְּתַחֲלַת שֵׁשׁ.

פירוש ברטנורא

ב אין חוששין. כשברק הבית בוית זז ובא לבדוק וזית זו, אין חוששין שמא בתוך שבאתי לזו גררה חולדה למקום הבדוק וצריך אני לחזור ולבדוק, שאם באת לחוש לכך הרי גם מחצר לחצר י"ל כן אני בדיקתי קודם לחברי ולאחר בדיקתי הביאה חולדה חמץ מחצר חברי לחצרי ואין לדבר סוף: **ג** בודקים אוֹר אַרְבַּעָה עָשָׂר וּבְאַרְבַּעָה עָשָׂר שְׁחִירָת. הכי קאמר, באחד מג' פרקים הללו בלבד בודקים, ולאחר ג' פרקים הללו אם לא בדק שוב אינו בודק: **בְּתוֹךְ הַמוֹעֵד**. בשעה ששית שהוא מועד הביעור: **לְאַחַר הַמוֹעֵד**. עד שתחשך. ואית דמפרשי בתוך המועד, בתוך הפסח. לאחר המועד, לאחר הפסח. כדי שלא יתערב לו חמץ שעבר עליו הפסח שהוא אסור בהנאה בחמץ של היתר שנעשה לאחר הפסח. ור' יהודה סבר לאחר הביעור, דהיינו לאחר זמן איסורו של חמץ, לא יבדוק כלל דלמא אתי למיכל מיניה. ורבנן אמרי יבדוק לאחר זמן איסורו, ולא חיישין דלמא אתי למיכל מיניה כיון שכל עצמו מחזור עליו לשורפו. ואין הלכה כרבי יהודה: **ד** וְשׁוֹרְפִין בְּתַחֲלַת שֵׁשׁ. ואע"ג דכל שעה שישית מדאורייתא שריא, גזרו רבנן עליה דלמא טעו וסבר על השביעית שהיא שישית. אבל החמישית לא טעו למימר על השביעית שהיא חמישית, ומותר: **תוֹלִין כָּל חֵמֶשׁ**. ואינו אוכל, נזרה משום יום המעון דמעי וסבר על השביעית שהיא חמישית. ומיהו

משניות מבוארות – קהתי

– בחג הפסח, **לֹא בֶּדֶק בְּתוֹךְ הַמוֹעֵד, יִבְדֹּק לְאַחַר הַמוֹעֵד** – לאחר החג, לפי שחמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה (כמבואר להלן ב, ה). חכמים סוברים, שאף לאחר זמן האיסור של אכילת חמץ רשאי הוא לבדוק, ואינם חוששים שמא יבוא לאכול מן החמץ שימצא, שהרי הוא עצמו מחזור אחריו לשרפו. וכן הלכה (רמב"ם הל' חמץ ומצה ג, ה). **וּמָה שְׁמִשְׁיֵיר** – הבדוק את החמץ בלילה, מה שהוא משאיר מן החמץ לצורך אכילת הלילה ומחר ולביעור, **יַנִּיחֵנוּ בְּצִנְעָא** – במקום מוצנע, **כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה צָרִיף בְּדִיקָה אַחֲרָיו** – שאם יחסר מן החמץ שהשאיר, הריהו צריך לבדוק שנית (גמרא).

בארנו דברי חכמים לפי רוב המפרשים (תוספות: הרי"ף: ה"ט"ז). אבל רש"י מפרש: לא בדק אוֹר אַרְבַּעָה עָשָׂר יבדוק בארבעה עשר – בבוקר, לא בדק בארבעה עשר – בבוקר, יבדוק בתוך המועד – בשעה ששית של היום, שהוא מועד הביעור; לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד – אפילו לאחר שעת הביעור, כלומר כל יום ארבעה עשר עד שתחשך (עיין "תוספות יום טוב"). אבל בתוך הפסח לא יבדוק, שכיון שאז חייבים כרת על אכילתו, אף חכמים גזריים שמא ישכח ויאכלנו (ה"ר' לדעת רש"י).

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד עד איזו שעה מותר לאכול חמץ בערב פסח, ומתי שעת ביעורו. וכבר בארנו (ברכות א, ב), שהשעות הנזכרות במשנה הן "שעות זמניות" (ולא יחידות זמן קבועות כמקובל בימינו), והיינו שמחלקים את היום (מעלות השחר עד צאת הכוכבים) לשנים עשר חלקים, וכל חלק השנים עשר של היום נקרא "שעה זמנית". אמנם באמצע ניסן (בשנה שאינה מעוברת), שאורך היום בארץ ישראל הוא בין שתיים לשלוש עשרה שעות אין הבדל גדול בין שעות זמניות לשעות הנהוגות אצלנו. אבל יש עוד הבדל במניין השעות בינינו לביןם, שאנו מונים את השעות מחצות הלילה ומחצות היום, ובזמן המשנה היו מונים אותן מן הבוקר, היינו מעלות השחר (ויש אומרים: מהנץ החמה), עד הערב, היינו עד צאת הכוכבים (ויש אומרים: עד שקיעת החמה).

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אוֹכְלִין – חמץ בארבעה עשר בניסן, **כָּל חֵמֶשׁ** – שעות של היום (כגון אם אורך היום הוא 12 שעות, מ-6 בבוקר עד 6 בערב, אוכלין חמץ עד 11 לפני הצהריים), **וְשׁוֹרְפִין** – את החמץ, **בְּתַחֲלַת שֵׁשׁ** – בתחילת השעה השישית של היום; ואף על פי שמן התורה אין החמץ אסור אלא מחצות היום ואילך, מכל מקום עשו חכמים סייג לבערו שעה קודם לכן, גזירה שמא יטעו ויחשבו על השעה השביעית שהיא ששית. **וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אוֹכְלִין כָּל אַרְבַּע** – שעות של היום (עד שעה 10), שגזרו חכמים על איסור

המרתף, אלא שתי השורות החיצונות בלבד, שהן לרוחב המרתף; ואף בדברי בית הלל נחלקו בגמרא. יש אומרים: השורה העליונה והשורה שלמטה ממנה, ושתייהן כנגד הכניסה. ויש אומרים: השורה העליונה והשורה שלפנים הימנה, היינו שתי השורות הראשונות, הרואות את התקרה.

בענין הלשון "אוֹר אַרְבַּעָה עָשָׂר" נאמרו פירושים שונים. יש מבארים שקורא התנא ללילה "אוֹר" כדרך שקוראים לעוֹר "סג"נהוֹר". וכיון בזה להתחיל מסכתנו בלשון מעולה (רמב"ם) ויש מוסיפים: משום "פתח דברין יאיר" (ה"ר' וה"ר'). בעל "תפארת ישראל" כותב: לפי שמצוות בדיקת חמץ היא בהתחלת הערב כשעדיין אור קצת, או שהכוונה היא: משעת צאת הכוכבים.

באור משנה ב

אֵין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא – תוך כדי בדיקת החמץ, **גִּרְרָה חֲלָדָה** – חמץ, **מִבֵּית לְבִית** – מבית שעדיין לא נבדק לבית שנבדק, **וּמִמְקוֹם לְמִקוֹם** – כגון מזוית שעוד לא נבדקה לזוית שנבדקה; והרמב"ם מפרש: אין חוששים שמא גררה חולדה חמץ מבית שמכניסים בו חמץ לבית שאין מכניסים בו חמץ (הל' חמץ ומצה ב, ז; עיין שם נושאי כליו), **דָּאֵם בֶּן** – שאם נחשוש לכך, **מִחֲצֵר לְחֲצֵר וּמַעֲרֵר לְעִיר, אֵין לְדַבֵּר סוּף** – יש לחשוש גם שמא גררה חולדה מחצר שעדיין לא נבדקה לחצר שנבדקה, שהרי לא כל האנשים בודקים בבית אחת, וכן יש לחשוש שמא גררה חולדה מעיר לעיר, ואין לדבר סוף.

~ יום חמישי ~

באור משנה ג

משנתנו באה ללמד במי ששכח או חזיר ולא בדק בליל ארבעה עשר. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בּוֹדֵקִין אוֹר אַרְבַּעָה עָשָׂר, וּבְאַרְבַּעָה עָשָׂר שְׁחִירָת וּבִשְׁעַת הַבַּעֲוִר** – כלומר, באחד משלושת הזמנים הללו בלבד בודקים את החמץ, שאם לא בדק בליל ארבעה עשר, יבדוק בארבעה עשר בבוקר; ואם לא בדק בבוקר, יבדוק בשעת ביעור החמץ, היינו בתחילת השעה הששית (שעה לפני צחצח היום). אבל לאחר שעברה שעת הביעור, שוב אינו בודק, שאם יבדוק אחר שעת הביעור חושש רבי יהודה שמא ימצא חמץ ויבוא לאכול ממנו; **וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: לֹא בֶּדֶק אוֹר אַרְבַּעָה עָשָׂר, יִבְדֹּק בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר** – כל היום; **לֹא בֶּדֶק בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר, יִבְדֹּק בְּתוֹךְ הַמוֹעֵד**

ה ועוד אמר רבי יהודה: שתי חלות של תורה פסולות מנחות על גג האצטבא, כל זמן שמנחות – כל העם אוכלים; נטלה אחת – תולין, לא אוכלין ולא שורפין; נטלו שתייהן – התחילו כל העם שורפין. רבן גמליאל אומר: חלין נאכלים כל ארבע, ותרומה כל חמש, ושורפין בתחלת שש.

ו רבי חנינא סגן הכהנים אומר: מימיהם של כהנים, לא נמנעו מלשרוף את הבשר שנמא בולד הטמאה עם הבשר שנמא באב הטמאה, אף על פי שמוסיפין טמאה על טמאתו. הוסיף רבי עקיבא ואמר: מימיהם של

פירוש ברטנורא

לשרוף אינו צריך, ומאכל לבהמתו. אבל ששית אף בהנאה אסור מדרבנן, גזירה משום שביעית. והלכה כר"י: **ה שתי חלות.** של חמץ: של תורה פסולות. שנפסלו בלינה. שמתוך שהן מוכות לחמי תורה ב"ג בניסן, שכל מי שיש לו תורה להביא מביאה ב"ג, נפסלות בלינה לבוקר של י"ד. לחמי תורה ארבעים חלות, עשרה מהן חמץ. ותורה נאכלת ליום ולילה, ואם היו מביאים אותם ב"ד אין נאכלות של חמץ אלא עד שש שעות, ואסור להביא קרבן ביום שיתמעט זמן אכילתו, שאין מביאין קדשים לבית הפסול, הלכך כל מי שהיה עליו קרבן תורה מביאה ב"ג, דבי"ד לא יוכל להביאה, וכל שכן בפסח, ונפסלו בלינה ליום י"ד לפי שלא היו להם אוכלים כל כך, ומשום הכי דפסולות היו נתונות שם, שאם היו כשרות לא היו נותנים אותם שם לפסלם בידים: **שמונחות.** שם עד זמן הביעור ונשרפות: על גג האצטבא. שהיה בהר הבית. כדי שיראו אותם שם לסימן: **נטלה אחת מהן.** בתחלת שעה חמישית בא שליח ב"ד ונטל האחת, וכל העם מכירים שהגיע שעה חמישית ותולין: **ותרומה כל חמש.** דאסור להפסיד קדשים ביום כל זמן שיכול לאכלם: **ושורפין בתחלת שש.** דהשתא ודאי רובא מעו בין ו' לו'. ואין הלכה כר"ג:

ו מימיהם של כהנים לא נמנעו. משום דבעי למתני סיפא מדבריהם למדנו ששורפין תרומה מהורה עם הטמאה [נקט] לה הכא: **מלשרוף את הבשר שנמא בולד הטמאה.** בולד של ולד קאמר. כלומר הבשר שהוא שלישי שנמא בשני לטומאה, שהוא ולד של ולד, לא נמנעו מלשרפו עם הבשר שנמא באב הטמאה שהוא ראשון לטומאה. וכשנוגע זה הבשר שהיה מתחלתו שלישי בבשר שנמא באב הטמאה חוזר להיות שני, שהרי נגע בראשון ונעשה שני, ונמצא שהוסיפו לו טומאה על טומאתו, דמעיקרא שלישי וחשתא שני. ואע"פ לא נמנעו מלשרפו עם חמור ממנו, דהואיל ואף זה הקל לשרפה עומד לא חשו אם מטמאין אותו יותר ממה שהיה. ואע"פ שאין אוכל מטמא אוכל מן התורה שנאמר בטומאת אוכלין (דברים י"ד) טמא הוא, הוא טמא,

משניות מבאורות – קהתי

לא היו הכהנים מספיקים לאכלן, והיו קצתן נפסלות משום נותר; ומהחלות הפסולות הללו היו מניחים שתיים על גג האצטבא בארבעה עשר בניסן. אבל אילו היו כשרות לא היו מניחים אותן שם כדי לפסלן בידים. **רבן גמליאל אומר: חלין נאכלים כל ארבע** – מאכלי חמץ של חולין, שאינם תרומה, אוכלים בערב פסח עד ארבע שעות, **ותרומה כל חמש** – אבל מאכלי תרומה אוכלים גם בשעה החמישית, שאסור להפסיד תרומה בדייט כל זמן שיכולים לאכלה, **ושורפין בתחלת שש** – אף חמץ של תרומה, הואיל ותכמים אסור את החמץ מאותה שעה אפילו בהנאה (המאירי). ואין הלכה כרבן גמליאל. אלא תולין כל חמש בין בחולין בין בתרומה.

אכילת החמץ שתיים קודם זמן איסורו מן התורה, **ותולין כל חמש** – בשעה החמישית מניחין את החמץ בדין ספק, שאינו נאכל ואינו נשרף, שהואיל ועינין זה מסור להמון ולעמי הארץ חוששים גם לטעות של שתי שעות. ומבואר בגמרא, שאף על פי שבשעה החמישית חמה במזרח ובשביעית חמה במערב, ואין טועים בשעות אלו, מכל מקום גזרו חכמים משום יום המעונן, שעלולים לטעות בו אף בין השעה החמישית לשביעית: **ושורפין בתחלת שש** – שמאותה שעה אסור הוא מדרבנן אף בהנאה, הואיל ומתחילת שבע מתחיל איסורו מן התורה. ברם, בחמישית אינו צריך לשרוף, שכן אותה שעה עדיין החמץ מותר בהנאה, כגון להאכילו לבהמתו. והלכה כרבי יהודה.

~ יום ששי ~

באור משנה ה

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד, שבבית המקדש היו עושים סימן בערב פסח, עד איזו שעה מותר לאכול חמץ ומתי חייבים בביעורו.

ועוד אמר רבי יהודה: שתי חלות של תורה – מלחמי התורה של חמץ, **פסולות** – שנפסלו מלאכול, כמו שנבאר להלן, **מנחות על גג האצטבא** – שהיה בהר הבית (אצטבא – אכסדרה של עמודים), כדי שהעם יראו אותן לסימן. **כל זמן שמנחות** – שתי החלות על הגג, **כל העם אוכלים** – חמץ. **נטלה אחת מהן,** שבתחילת שעה חמישית היה בא שליח בית דין ונטל האחת, **תולין מספק, לא אוכלין ולא שורפין** – את החמץ; **נטלו שתייהן** – היינו בתחילת שעה ששית, **התחילו כל העם שורפין** – את החמץ, וגומרים ביעור החמץ תוך השעה השישית. בענין החלות של תורה מבואר בגמרא, שכל מי שהיה צריך להביא קרבן תורה, היה מביא בשלשה עשר בניסן, מפני שמביאים עם התורה ארבעים חלה, שלשים עשויות מצה ועשר חלות הן חמץ, והתורה עם חלותיה נאכלות ליום ולילה, ואילו היו מביאים את התורה בארבעה עשר, לא היה חמץ שבה נאכל אלא עד שש שעות, ואין מביאים קדשים לבית הפסול, כלומר שאין מקריבים אותם ביום שיתמעט זמן אכילתם, שאם עושים כן הרי גורמים לבוא לידי נותר, הלכך כל מי שהיה לו להקריב תורה היה מקריבה בשלשה עשר בניסן, אבל מתוך שהיו חלות מרובות

באור משנה ו

משנה זו עוסקת בשרפת בשר קדשים שנמא בטומאה קלה יחד עם בשר קדשים שנמא בטומאה חמורה; והובאה כאן משום המשנה הבאה. וכבר הזכרנו במקומות אחרים, שיש דרגות בטומאה. טומאת המת היא אבי אבות הטומאה. כל המיטמא מחמת המת, בין אדם בין כלים, נקרא "טמא מת", והוא אב הטומאה. ויש עוד אבות הטומאה, כגון השרץ המת, הנבלה, הזב, המצורע ועוד (עין כלים א). הנוגע באב הטומאה נעשה ראשון לטומאה, ואין ראשון לטומאה מטמא אלא אוכלים ומשקים. ואם נגע אוכל בראשון לטומאה, הרי זה נעשה שני לטומאה. והלכה היא ששני עושה שלישי לטומאה בתרומה, ושלישי עושה רביעי לטומאה בקודש. כל הדרגות שלמטה מאב הטומאה נקראות "ולד הטומאה". אב הטומאה נקרא טומאה חמורה, הואיל ומטמא אדם וכלים; ואילו ולד הטומאה נקרא טומאה קלה, שאינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלים ומשקים בלבד, כפי שכבר הזכרנו לעיל.

רבי חנינא סגן הכהנים אומר – טגן הכהנים היינו סגן הכהן הגדול (הסגן היה ממונה למלא מקומו של הכהן הגדול, אם יארע בו פסול ביום הכיפורים, וכן היו לו תפקידים מיוחדים על יד הכהן הגדול); **מימיהם של כהנים** – כל ימי עבודתם במקדש, **לא נמנעו** – הכהנים, **מלשרוף את הבשר** – בשר הקודש של הקרבנות, **שנמא בולד הטמאה** – בגמרא מבואר, שמדובר כאן בבשר שנמא בשני לטומאה ("ולד ולד הטמאה"), שנעשה הבשר שלישי לטומאה, ולא נמנעו מלשרוף בשר זה יחד עם **הבשר שנמא באב הטמאה** – ונעשה ראשון לטומאה, **אף על פי שמוסיפין טמאה על טמאתו** – שכן הבשר שהיה שלישי נגע עכשיו בבשר שהוא ראשון, ונעשה שני לטומאה; שהואיל ונטמא הבשר והוא עומד

כִּהְיִים, לֹא נִמְנָעוּ מִלְהַדְלִיק אֶת הַשֶּׁמֶן שֶׁנִּפְסַל בְּטָבֹל יוֹם, בְּגַר שֶׁנִּמְטָא בְּטָמֵא מֵת, אֶף עַל פִּי שְׁמוּסִיפִין טָמְאָה עַל טָמְאָתוֹ.

ז אָמַר רַבִּי מֵאִיר: מִדְּבָרֵיהֶם לְמַדְנֹה, שְׁשׁוּרְפִין תְּרוּמָה מְהֻרָּה עִם הַטָּמְאָה בְּפֶסַח. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי: אֵינָהּ הִיא הַמִּדָּה. וּמוֹדִים רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ, שְׁשׁוּרְפִין זֶה לְעֶצְמָהּ וְזֶה לְעֶצְמָהּ; עַל מַה נִּחְלָקוּ? עַל הַתְּלִיָּה וְעַל הַטָּמְאָה,

פירוש ברטנורא

ואינו מטמא אוכל כיוצא בו, מ"מ רבנן גזרו שיהיה אוכל מטמא אוכל: השמן. של תרומה: שנפסל בטבול יום. הוא שלישי לטומאה, דטבול יום פוסל את התרומה מן התורה ועושה אותה שלישי לעולם, לא שנא אוכלין ולא שנא משקין: בנר שננטמא בטמא מת. האי נר של מתכת הוא. וכל כלים חוץ מכלי חרס שנגעו בטומאת מת נעשו כמותה, אם אב אב, אם ראשון ראשון, דכתיב (במדבר י"ט) בחלל חרב, ודרשין חרב הרי הוא כחלל, שהחרב שנגע במת נעשה אבי אבות כמות עצמו, וכשנגע בטמא מת שהוא אב נעשה ג"כ החרב אב, והוא הדין לכל שאר כלים חוץ מכלי חרס. נמצא הנר של מתכת שנגע בטמא מת, נעשה אב הטומאה. והשתא הוסיף ר"ע על דברי ר' חנניה סנן הכהנים, שר' חנניה לא התיר אלא להתיר הנ' שני, ור' עקיבא התיר להתיר הנ' ראשון, שהשמן שנפסל בטבול יום שהוא שלישי, כשמדליקין אותו בנר שננטמא בטמא מת, שהנר עצמו נעשה אב כמו שאמרנו, נמצא שחזר השלישי להיות ראשון ואעפ"כ לא נמנעו, דהואיל ויש שם טומאה עליו לא חיישין ליה ומוחר להוסיף בידים:

ז מִדְּבָרֵיהֶם לְמַדְנֹה. בין רבי מאיר בין רבי יוסי תרומתו סבירה להו דבשר שננטמא בולד הטומאה דאמר רבי חנניה, מיירי בבשר שננטמא במשקים שננטמאו בכלי שננטמא בשרץ, ורבי מאיר סבר טומאת משקים לטמא אחרים לאו דאורייתא, שאין משקין מטמאין אחרים ואפילו אוכלין אלא מדרבנן, ומשום הכי קאמר מדברי רבי חנניה דאמר ששורפין בשר שננטמא במשקין דהוי ליה טמא מדרבנן, דמדאורייתא טהור מעליא הוא, עם בשר שננטמא באב הטומאה שהוא טמא דאורייתא: למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה. משהגיע שעה ששית שהיא אסורה מדרבנן. כמו ששורפין בשר שננטמא במשקין שהוא טהור גמור מן התורה עם בשר שננטמא באב הטומאה שהוא טמא דאורייתא: אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי אֵינָהּ הִיא הַמִּדָּה. רבי יוסי לטעמיה דסבירא ליה טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא ובשר שננטמא במשקין טמא מדאורייתא, הלכך אמר ליה אינה היא המדה, כלומר אי אתה יכול ללמוד זאת מדבריהם, אם התרת לשרוף טמא טומאה קלה עם טמא טומאה חמורה, תתיר לשרוף טהורה עם טמא. והלכה כרבי יוסי שאין שורפים תרומה טהורה עם הטמאה

משניות מבוארות – קהתי

עם הבשר שננטמא באב הטומאה, לְמַדְנֹה, שְׁשׁוּרְפִין תְּרוּמָה טְהוֹרָה עִם הַטָּמְאָה – יחד עם התרומה הטמאה, בְּפֶסַח – בערב פסח; אף על פי שתורת חמץ טהורה אינה אסורה באכילה בשעה שישית אלא מדברי סופרים, מכל מקום מותר לשרפה יחד עם התרומה הטמאה ולטמא אותה, כשם שלדברי רבי חנינא ורבי עקיבא מותר לשרוף יחד בשר שננטמא בטומאה קלה עם הבשר שננטמא בטומאה חמורה ולהוסיף טומאה על טמאתו. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי: אֵינָהּ הִיא הַמִּדָּה – אינה דומה מידתך למידת רבי חנינא ורבי עקיבא, שאם הם מתירים לשרוף בשר שננטמא בטומאה קלה עם בשר שננטמא בטומאה חמורה, הרי זה מפני שאף הבשר שננטמא בטומאה קלה טמא הוא, ואין כאן אלא הוספת טומאה על טומאתו, אבל אין ללמוד מכאן שיותר לשרוף תרומה טהורה עם הטמאה. בגמרא מבואר, שרבי מאיר ורבי יוסי שניהם סוברים, שמה שאומר רבי חנינא: "לא נמנעו מלשרוף את הבשר שננטמא בוולד הטומאה", הריהו מדבר אף בבשר שטומאתו באה מחמת משקים שננטמאו בכלי שנגע בשרץ, ורבי מאיר סובר, שאין משקים מחמת משקים שננטמאו בכלי שנגע בשרץ, ורבי מאיר ולפיכך הוא אומר, שמאחר שלא נמנעו מלשרוף בשר זה – שכן התורה טהור גמור הוא, ואינו טמא אלא מדרבנן – עם בשר שננטמא באב הטומאה שטומאתו מן התורה, נמצאנו למדים, שמהגיעה שעה שישית בערב פסח מותר לשרוף תרומה טהורה, שהיא אסורה באכילה מדרבנן, עם תרומה טמאה. ברם, רבי יוסי סובר, שטומאת משקים לטמא אחרים מן התורה היא, ולכן השיב לרבי מאיר: אינה היא המידה. שהרי הבשר שהתירו להוסיף טומאה עליו היה גם מתחילה טמא מן התורה, ואילו כאן התרומה טהורה היא, ואיסור אכילתה אינו אלא מדרבנן. ואמנם ההלכה היא שטומאת משקים לטמא אחרים אינה מן התורה אלא מדרבנן. אבל בעניינה ההלכה כרבי יוסי שאין שורפים תרומה טהורה עם הטמאה בערב פסח. וּמוֹדִים רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ – רבי יוסי מוסיף ואומר, שאף על פי שרבי אליעזר ורבי יהושע חולקים להלן בספק תרומה טמאה, מודים שניהם, שְׁשׁוּרְפִין זֶה לְעֶצְמָהּ וְזֶה לְעֶצְמָהּ – שאין שורפים תרומה טהורה עם הטמאה בשעת הביעור בערב פסח, אלא כל אחת בפני עצמה, עַל מַה נִּחְלָקוּ? עַל הַתְּלִיָּה – על התרומה שטומאתה תלויה בספק – וְעַל הַטָּמְאָה, שְׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: תִּשְׂרֹף זֶה לְעֶצְמָהּ וְזֶה

להישרף, אין מקפידים על תוספת טומאתו משלישי לשני, שלא הוזהרנו אלא בשמירת בשר קודש טהור שלא יטמא או שלא ייפסל, אבל בבשר קודש טמא אין כל אזהרה שלא להוסיף טומאה על טומאתו. אמנם תוספת טומאה זו אינה אלא מדרבנן, שכן מן התורה אין אוכל מטמא אוכל, שכתוב בטומאת אוכלים (ויקרא יא, לח): "וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכם", ודרשו: "טמא הוא", ואינו מטמא כיוצא בו. אבל חכמים גזרו שיהא אוכל מטמא אוכל; ואף על פי כן כל שעומד להישרף לא חששו בו לתוספת טומאה. הוֹסִיף רַבִּי עֲקִיבָא – על דבריו של רבי חנינא סגן הכהנים וְאָמַר: מִימֵיהֶם שֶׁל כִּהְיִים, לֹא נִמְנָעוּ מִלְהַדְלִיק אֶת הַשֶּׁמֶן שֶׁנִּפְסַל בְּטָבֹל יוֹם – טבול יום הוא טמא שטבל מטומאתו בעוד יום, ועד שיעריב עליו השמש דינו כשני לטומאה, וכשנוגע בשמן של תרומה הריהו עושה אותו שלישי לטומאה (ושמן תרומה, שננטמא מותר בהנאה), ולא נמנעו הכהנים מלהדליקו בְּגַר שֶׁנִּמְטָא בְּטָמֵא מֵת – בגמרא מבואר, שמדובר כאן בנר של מתכת, כלומר במנורת מתכת, וההלכה היא שכלי מתכת שנגע במת נעשה אבי אבות הטומאה כמות עצמו, וכשנגע בטמא מת בעשה אב הטומאה כמותו, שאמר (במדבר יט, טז): "וכן אשר יגע על פני השדה בחלל חרב", ודרשו: חרב הרי הוא כחלל. נמצא הנר הזה שננטמא בטמא מת הוא אב הטומאה, ועושה את השמן שהדליקו בו ראשון לטומאה, ולא חששו לכך, אֶף עַל פִּי שְׁמוּסִיפִין טָמְאָה עַל טָמְאָתוֹ – שבתחילה לא היה השמן אלא שלישי לטומאה, ועכשיו נעשה ראשון לטומאה. והוסיף רבי עקיבא על דברי רבי חנינא, שהרי רבי חנינא העיד על בשר קודש שהיה בתחילה שלישי, ועשוהו שני לטומאה, ואילו רבי עקיבא העיד על השמן שהיה בתחילה שלישי, ועשוהו ראשון לטומאה, ואף על פי כן לא נמנעו מזה, שהואיל ויש טומאה עליו, אין חוששים להוסיף בידים טומאה על טומאתו.

~ שבת קודש ~

באור משנה ז

אָמַר רַבִּי מֵאִיר: מִדְּבָרֵיהֶם – של רבי חנינא סגן הכהנים ורבי עקיבא, שלא נמנעו הכהנים מלשרוף את הבשר שננטמא בוולד הטומאה

שְׂרָבִי אֵלֶיךָ אוֹמֵר: תִּשְׂרָף זוֹ לַעֲצָמָה וְזוֹ לַעֲצָמָה; וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ אוֹמֵר: שְׂתִיחָן פְּאֶחֶת.

פ ר ק ש נ י

א פֶּל שְׁעָה שְׁמוֹתָ לְאֶכּוֹל – מֵאֵכִיל לְבִהְמָה, לְחִיָּה וְלַעֲוֹפֹת, וּמוֹכְרוֹ לְנֶכְרִי, וּמִתֵּר בִּהְנֵאתוֹ. עֶבֶר וְזִמְנוֹ – אֶסּוּר בִּהְנֵאתוֹ, וְלֹא יִסֵּק בּוֹ תַנּוּר וְכִירִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין בַּעֲוֹר חֲמִץ אֶלָּא שְׂרָפָה; וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: אֵף מִפֶּרֶר וְזוֹרָה לְרוּחַ אוֹ מִטִּיל לֵים.

פירוש ברטנורא

בפסח. וטומאת משקין למזא אחרים אינה מדאורייתא אלא מדרבנן כר' מאיר: ומודים רבי אליעזר ורבי יהושע. רבי יוסי קאמר לה דאף על גב דרבי אליעזר ורבי יהושע אפילו בשריפת תרומה, בהא מודים ששורפים זו לעצמה וזו לעצמה: על התלויה ועל הטמאה. רבי אליעזר סבר דמוחרר על שמירתה של תלויה, דכתיב (במדבר יח) את משמרת תרומותי, בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה תלויה ואחת תרומה מוחרה: ורבי יהושע אומר שתיהן כאחת. כיון דתלויה היא אי אתה מוחרר על שמירתה. ועל התלויה והמחרה לא נחלקו ששורפין, והואיל ולא הוחזקה טומאה אין נראית כמטמא בידים: **ב א כל שעה שמותר לאכול**. מולא קאמר כל שעה שאוכל מאכיל, ונקט לה בתרי לישני, משמע דאחרי גברי קאי. והכי קאמר, כל שעה שמותר לכהן לאכול בתרומה מאכיל ישראל חולין לבהמתו. ומתניתין רבן גמליאל היא שרבן גמליאל אומר חולין נאכלין כל ארבע ותרומה כל חמש. ולית הלכתא כותיה, אלא בין בתרומה בין בחולין אוכלין כל ארבע וחולין כל חמש ושורפין בתחלת שש: **מאכיל לבהמה ולחיה ולעופות**. צריכי, דאי תנא בהמה, הוי אמינא בהמה דאי משיירא חוי לה ומבער ליה אין, אבל חיה כגון נמיה וחיתול דאורחה להצניע אימא לא. ואי תנא חיה, ה"א חיה דאי משיירא מצניעה ליה ולא עבר עליה על כל יראה אימא אין, אבל בהמה זימנן דמשיירא ולא ארעתיא לבערו ועבר עליה על כל יראה אימא לא, קמ"ל. ועופות, אידי דתנא בהמה וחיה תנא נמי עופות: **ומוכרו לנכרי**. לאפוקי מבית שמאי דאמר לא ימכור אדם חמצו לנכרי אלא אם כן יודע בו שיהיה קודם הפסח דקסברי מצווה אני לבערו מן העולם ולא יהיה קיים: **ומותר בהנאתו**. בהנאת אפרו. כגון אם חרכו באור קודם זמן איסורו מותר ליהנות באפרו אפילו לאחר זמן איסורו: **עבר זמנו**. משהגיע שעה ששית אף על פי שאין איסורו אלא מדברי סופרים, אסור בהנאתו כאילו היה מאיסור הנאה של תורה. שאם קידש בו אשה אין חוששין לקדושו, ואפילו בחמץ נוקשה, כגון דגן שנפל עליו דלף וכיוצא בו שבפסח עצמו אין איסורו אלא מדברי סופרים, אם קידש בו אשה ביום י"ד משהגיע שעה ששית אין חוששין לקדושו: **ולא יסיק בו תנור וכירים**. לרבי יהודה ואיסורין, דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה. מהו דתימא דקא שריף ליה לתני מנייה, קמ"ל דלא, דאפילו כדרך ביעורו אסור ליהנות ממנו מבי מאמא זמן איסוריה: **ר"י אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה**. דיליף מנותר דאסור בהנאה ועונש כרת בחמץ, ומצותו בשריפה ולא בדבר אחר. ורבנן לא ילפי מנותר, דחלב של שור הנסקל יוכיח, שאסור באכילה ובהנאה ועונש כרת ואינו טעון שריפה:

משניות מבוארות – קהתי

מתחילת השעה השישית, כדי להרחיק את האדם מאיסור של תורה. בגמרא מבואר, שאיסורו בהנאה בשעה השישית דינו כאיסורו משעה שביעית ואילך, שאם קידש בו אשה משש שעות ולמעלה, ואפילו בחמץ שאינו אסור אלא מדרבנן, אין חוששים לקדושו (ענין גמרא פסחים כא, ב); **ולא יסיק בו תנור וכירים** – אפילו לדעת רבי יהודה, הסובר (להלן) שאין ביעור חמץ אלא שריפה, אסור ליהנות מן החמץ בהסקת התנור או הכירים, אף כשהוא מקיים בדרך זו מצוות ביעורו. **רבי יהודה אומר: אין ביעור חמץ אלא שריפה** – שלמים חמץ מנותר, מה נותר שהוא ב"ב לתתירו" ודינו בשריפה, אף חמץ שהוא ב"ב לתתירו", שהרי עוברים עליו בכל יראה ובל יימצא, ביעורו בשריפה (מסקנת הברייתא בגמרא פסחים כח, א). **וחכמים אומרים: אף מפרר** – אה החמץ לפירוים, וזוהר לרוח או מטיל לים – בגמרא נחלקו אמוראים בפירוש דברי חכמים: רבה מפרש ש"מפרר" שאמרו מוסב על שניהם, כלומר שבין כשהוא זוהר לרוח ובין כשהוא מטיל לים, צריך לפררו. אבל רב יוסף מפרש: אף מפרר זוהר לרוח, או מטיל לים בלא פיור, כלומר ש"מפרר" מוסב על "זוהר לרוח" בלבד. ברם, לא נחלקו אלא במטיל לשאר נהרות, אבל כשמטיל לים המלח לדברי הכל אין צריך פיורו. טעמם של חכמים שחולקים על רבי יהודה, לפי שנאמר בנותר (שמות כט, לד): "ושפרת את הנותר באש", שהיה לו לומר: ושפרתו באש. אלא בא הכתוב ללמד שהנותר בשריפה, ואין כל איסורים שבתורה בשריפה, ואף חמץ בכלל כל האיסורים (תוספות, פסחים כח, א, דיבור המתחיל "אמר לו", על פי הגמרא שם כד, א).

בארנו טעמי המחלוקת של רבי יהודה וחכמים לפי מסקנת הברייתא בגמרא. אבל הרב מברטנורא מבאר את טעמו של רבי יהודה, שלמד מנותר בדרך אחרת (המובאת בברייתא): "נותר אסור באכילה ובהנאה ועונש כרת וחמץ אסור באכילה ובהנאה ועונש כרת – מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה". ברם, חכמים אמרו לו: "חלבו של שור הנסקל יוכיח, שאסור באכילה ובהנאה ועונש כרת ואינו טעון שריפה" (ענין תוספות רבי עקיבא איגר, "תפארת ישראל").

לעצמה – שאף על התרומה שיש בה ספק טומאה אדם מוחרר על שמירתה שלא יטמא טומאת וודאי (ענין תרומות ח, ח); **ורבי יהושע אומר: שתייהן כאחת** – מותר לשרוף שתיהן ביחד, שהואיל ויש בה ספק טומאה אין מוחררים על שמירתה.

ב א ו ר מ ש נ א

משנתנו דנה בענין החמץ בערב פסח, מאיזו שעה אסור הוא בהנאה, וכיצד יש לבערו.

פל שעה שמותר לאכול – חמץ בערב פסח, **מאכיל לבהמה, לחיה ולעופות** – בגמרא מבואר, שמשנתנו היא לדעת רבן גמליאל, הסובר (לעיל א, ה): "חולין נאכלים כל ארבע (שעות) ותרומה כל חמש". ובהא משנתנו ללמד: כל שנה שמותר לכהן לאכול בתרומה היינו בשנה חמישית, מותר לישראל להאכיל חמץ לבהמתו, כלומר שאף על פי שישראל אסור כבר באכילת חמץ, עדיין מותר הוא בהנאתו. ונקטה המשנה "מאכיל לבהמה, לחיה ולעופות" להשמיענו שמותר להאכיל לבהמה, אף על פי שדרכה לשייר, ויש חשש שמא יסיח דעתו מלבער לבהמה, וכן מותר להאכיל לחיה, אף על פי שדרכה להצניע את שייריה, ואינו רואה אותם כדי לבערם; ואגב בהמה וחיה נקט התנא גם עופות (גמרא פסחים כא, א); **ומוכרו לנכרי** – מותר למכור את החמץ לנכרי כל זמן שמותר בהנאתו, אף אם הוא יודע שהנכרי יאכלנו בפסח. בגמרא מבואר, שהואיל ובית שמאי סוברים: "לא ימכור אדם חמצו לנכרי אלא אם כן יודע בו שיהיה קודם הפסח", שכן לדעתם מצווה לבער את החמץ מן העולם ולא שיהא קיים, לפיכך באה משנתנו להשמיע, שאין הלכה כדברי בית שמאי. **ומתיר בהנאתו** – בגמרא מבואר, שאם חרף את החמץ באש קודם זמן איסורו עד שבטל טעמו ומראהו (דש"י), מותר בהנאתו אפילו לאחר זמן איסורו. **עבר זמנו** – זמן אכילתו, היינו מתחילת השעה השישית, **אסור בהנאתו** – ואף על פי שמן התורה אין החמץ אסור בהנאה אלא מתחילת השעה השביעית (לאחר חצות היום), חכמים גזרו שיהא אסור בהנאה

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף ד עמוד ב. הגמרא מביאה מימרא נוספת כעין זו: **אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כָּל אִשָּׁה הָעוֹסֶה בַּתּוֹרָה, יִסְוֶהוּ בְּדִלְיָן הֵימָנוּ - מוֹפְרִישׁ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וּבְנֵי רִשָּׁה יִגְבִּיהוּ עוֹף, וְאִין 'עוֹף' אֵלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'הַתַּעֲיָה עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינָנוּ, וְאִין 'רִשָּׁה' אֵלָּא יִסְוֶהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר 'מִזֵּי רַעַב וּלְחוֹמֵי רִשָּׁה'. כְּלוּמַר, דַּעַת רִישׁ לָקִישׁ הִיא, שֶׁמֵּאָחַר וְהַתִּיבוֹת 'לְחוֹמֵי רִשָּׁה' נֶאֱמָרוּ בֵּין הַתִּיבוֹת 'מִזֵּי רַעַב' ל'קֶטֶב מְרִירִי, יֵשׁ לְפָרֶשׁם הֵן לְעֵנִין יִסּוּרִים, כְּמוֹ רַעַב, וְהֵן לְעֵנִין מִזִּיקִים, כְּמוֹ קֶטֶב מְרִירִי. וְנִמְצָא, שֶׁיֵּשׁ לְלִמּוּד מִן הַמִּקְרָא 'וּבְנֵי רִשָּׁה יִגְבִּיהוּ עוֹף' שֶׁהַתּוֹרָה מְצִילָה אֶף מִן הַיִּסּוּרִים.**

רבי יוחנן מקשה על דברי ריש לקיש: **אָמַר לִיהִי רַבִּי יוֹחָנָן לְרִישׁ לָקִישׁ, הָא - עֵנִין זֶה שֶׁהָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה יִסּוּרִים בְּדִילִים מִמֶּנּוּ, אֲפִילוּ תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ, וְאֵף עַל פִּי שְׁעִדִּין לֹא לִמְדוּ אֶת הַמִּקְרָא בִּסְפָר אִיב 'וּבְנֵי רִשָּׁה יִגְבִּיהוּ עוֹף' שֶׁדִּרְשָׁת הֵימָנוּ, שֶׁכֵּן יֵשׁ לְלִמּוּד זֹאת מִמִּקְרָא מְפֹרֶשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת טו כו) 'וַיֹּאמֶר, אִם שְׁמָעַתָּ תִּשְׁמָע לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ, וְהִיָּשֶׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה, וְהִאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו, וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקָּיו, כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שְׁמָתִי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עָלֶיךָ, כִּי אֲנִי ה' רֹפֵאֲךָ', וּמִמִּקְרָא זֶה מֵתְבָּאֵר, שֶׁאִשָּׁה הָעוֹסֶה בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת אֵין יִסּוּרִים בָּאִים עָלָיו. אֵלָּא כִּי יֵשׁ לְדֹרוּשׁ, כָּל אִשָּׁה שֶׁאֲפָשָׁר לָהּ לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה וְאֵף עַל פִּי כֵּן אֵינִי עוֹסֶה בָּהּ, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיא עָלָיו יִסּוּרִין מְכֻוָּרִין, וְעוֹבְרִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים לט ג) 'נִצַּלְתִּי מִיָּד דּוֹמִיָּה חַחֲשִׁיתִי מִטּוֹב וּכְאִבִּי נִעְכַּר', כְּלוּמַר, עַל יְדֵי שֶׁשִּׁתְּקָתִי מִלְּדַבֵּר ב'טוֹב' נִעֲשִׂיתִי בְּכַאֲבִים עֲכוּרִים, וְאִין 'טוֹב' אֵלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלִי ד ב) 'כִּי לָקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אֵל תַּעֲזוּבוּ'. נִמְצָא שֶׁיֵּשׁ לְלִמּוּד מִן הַמִּקְרָא שֶׁאִשָּׁה שֶׁאֵינִי עוֹסֶה בַּתּוֹרָה בָּאִים עָלָיו יִסּוּרִים מְכֻוָּרִים.**

הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין המקרא 'כי לקח טוב נתתי לכם': **אָמַר רַבִּי יוֹרְאָה, וְאִיתִּימָא [וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׁמִימָא זֶה אִמְרָה] רַבִּי חֲנִינָא בְּרַ פֶּפְא, בָּא וְרָאָה שְׁלֹא כְּמִדַּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִדַּת בְּשָׂר-וָדָם, כְּלוּמַר, אֵין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִתְנַהֵג עִם יִשְׂרָאֵל כְּדֶרֶךְ שֶׁבֶשֶׂר וּדָם מִתְנַהֵג עִם חֲבִירוֹ, שֶׁהִי מִדַּת בְּשָׂר-וָדָם הִיא, שֶׁכֹּאשֶׁר אָדָם מוֹכֵר חֶפְצֵי חֹשֶׁב לְחֲבִירוֹ מִחֲמַת דּוּחָק, אִזִּי הַמוֹכֵר עֶצֶב עַל כֵּךְ שֶׁהוֹזֵק לְמִכּוֹר חֶפֶץ חֹשֶׁב כְּזֶה, וְאִילוּ הָלוֹקֵחַ שְׁמָת, אֲכָל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינִי בֶן, אֵלָּא נָתַן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל וְשָׁמַת, שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי לָקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אֵל תַּעֲזוּבוּ'. כְּלוּמַר, מֵאָחַר וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִשְׁבַּח אֶת הַתּוֹרָה בְּפָנָיו עִם יִשְׂרָאֵל לֵאחֲרֵי שְׁנֵתָנָה לָהֶם, וּמִזִּהִירָם שֶׁלֹּא יַעֲזוּבוּ, יֵשׁ לְלִמּוּד שֶׁשִּׁמַּח הוּא בְּמָה שֶׁנָּתַן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה.**

הגמרא מביאה מימרא בענין יסורים: **אָמַר רַבָּא, וְאִיתִּימָא [וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׁמִימָא זֶה אִמְרָה] רַב חֲסִידָא, אִם רֹאָה אָדָם שִׁיִּסּוּרִין בָּאֵין עָלָיו, יִפְשָׁשׁ [יִחַפֵּשׁ] בְּמַעֲשָׁיו, לְמִצּוֹא אִיזָה עוֹוֹן יֵשׁ בִּידוֹ שֶׁעֲבָרוּ נִעֲשֶׂה בִּיִּסּוּרִים אֵלוֹ, כְּדִי שִׁיּוּכַל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (אִיכָה ג מ) 'נִחַפְּשָׁה דְרַבְּנֵינוּ וְנִחְקֹרָה וְנִשְׁוֹכָה עַד ה'". פֶּשֶׁשׁ [יִחַפֵּשׁ] וְלֹא מִצָּא בִידוֹ עוֹוֹן כְּזֶה שֶׁעֲבָרוּ יִהְיוּ רְאוּיִים לְבֹא עָלָיו יִסּוּרִים אֵלוֹ, יִתְּלָה אֶת הַיִּסּוּרִים בְּבִטּוֹל תּוֹרָה, כְּלוּמַר, שֶׁעֲבָרוּ שְׁבִיטֵל מִן הַתּוֹרָה בָּאוּ עָלָיו יִסּוּרִים אֵלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים צד יב) 'אֲשֶׁרִי הִנֵּכֶר אֲשֶׁר תִּיִּסְרֶנּוּ יְהוָה וּמִתּוֹרָתְךָ תִּלְמָדְנוּ, וּמִמִּקְרָא זֶה אֵנוּ לְמַדִּים שֶׁתְּכִלִּית הַיִּסּוּרִים הִיא כְּדִי לְהַבִּיא אֶת הָאָדָם לִידֵי לִימּוּד הַתּוֹרָה. וְאִם יִתְּלָה אֶת הַיִּסּוּרִים בְּבִיטּוֹל תּוֹרָה וְאֵף עַל פִּי כֵּן לֹא מִצָּא עוֹוֹן זֶה בִּידוֹ, לְפִי שֶׁאֵינִי מְבַטֵּל מִן הַתּוֹרָה מֵאוּמָה, בְּיָדוּעַ**

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

יסורין של אהבה. הקב"ה מייסרו בעוה"ז בלא שום עון כדי להרבות שכרו בעולם הבא יותר מכדי זכויותיו: וח' חפץ רבאו החלי. מי שהקב"ה חפץ בו מחלחו ביסורין: אשם. קרבן: נפשו. מדעתו:

שְׂיִסּוּרֵינִי שֶׁל אֲהַבָּה הֵם, שהקדוש ברוך הוא מייסרו בעולם הזה בלא שום עוון, כדי להרבות את שכרו לעולם הבא יותר מכדי זכויותיו, שְׂנֵאָמֶר (משלי ג יב) 'כִּי אֵת אֲשֶׁר יֵאָהֵב ה' יוֹכִיחַ'.

הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין 'יסורים של אהבה': אָמַר רַבָּא אָמַר רַב סְחוּרָה אָמַר רַב הוֹנָא, כָּל אָדָם שֶׁתִּקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חָפֵץ בּוֹ, הֲרִי הוּא מְדַבְּאוֹ [שוברו ומכניעו] בְּיִסּוּרֵינִי, שְׂנֵאָמֶר (ישעיה נג י) 'וְה' חָפֵץ בְּדָבָאוֹ תְּחִלָּה', ויש לפרש המקרא כך, אדם שהקדוש ברוך הוא חפץ בו, הרי הוא מדבאו בחולי ויסורים, כדי להרבות את שכרו. יְבֹול – שמא תאמר, שמביא עליו הקדוש ברוך הוא יסורים להוסיף שכרו אֲפִילוּ אִם לֹא קִבְּלָם עָלָיו מֵאֲהַבָּה, תִּלְמּוּד לֹא־מִשְׁךְ הַפְסוּק 'אִם תַּעֲשִׂים אֲשֶׁם נִפְשׁוֹ', 'אשם' היינו קרבן, ו'נפשו' היינו מדעתו ומרצונו, ובמקרא זה הוקשו היסורים לקרבן, מֵה אֲשֶׁם [קרבן] אינו בא אלא לְדַעַת – לרצון בעליו, אֵת יִסּוּרֵינִי של אהבה אינם באים על האדם אלא לְדַעַת – כשרוצה בהם. וְאִם קִבְּלָם עָלָיו מֵאֲהַבָּה מֵה שְׂכָרוֹ. דבר זה מבואר בהמשך הפסוק (שם) 'וְרָאָה זֶרַע יִאֲרֹךְ יָמִים', וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁתִּלְמּוּדוֹ מִתְקַיֵּים בְּיָדוֹ, שְׂנֵאָמֶר (שם) 'וְחָפֵץ ה' בְּיָדוֹ יִצְלַח', כלומר, התורה שהיא נקראת 'חפץ ה' תצליח בידו.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו אדר"ר, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הפתקא שלו אשר הוטב מצב בריאות זוגתו תחי' והשי"ת יזכהו לבשר טוב אודות בריאות בגשמיות ואודות בריאות ברוחניות היינו מילוי שליחותם בעלמא דין אשר שליחות של כל אחד ואחת מישראל לעשות העולם כלים לאלקות על ידי הפצת והחזקת נר מצוה ותורה אור ומאור שבתורה זוהי תורת החסידות הדרכותי ומנהגי.

ואם תפקיד זה הוא על אלו הנמצאים בכרכים גדולים שישנם שם מנין גדול של יראים וחרדים עאכ"כ שזהו מתפקידם של אלו הנמצאים בעיירות והם שם יחידי סגולה היודעים על דבר מאור שבתורה ופנימיותה המח' גם כן את הנגלה דתורה ומוסיפה בקיום המצות בהידור, ובודאי גם לכת"ר יש האפשרות לעשות בזה ובמילא גם עושה אבל הרי מעלין בקדש ובודאי יוסיף גם בזה בכל אפשריותו וחזקה שליח (שלוחו של הקב"ה שזה כל איש ואשה הישראלית) עושה שליחותו.

בברכת הצלחה בכל הנ"ל.

נ.ב. בחבילה בפ"ע נשלח לו התניא שהו"ל זה לא כבר בפעם הראשונה בארצות"ב, ובטח יאשר קבלתו.

ולכן מותר הנזיר להיטמא לבהמה שמתה. רבי ישימאל אומר, אינו
צריך - איננו צריכים לדרשה של 'נפש מת' למעט בהמה שמתה,
שהרי הוא - הפסוק אומר, 'על נפש מת לא יבא', ודורשים מלשון
'לא יבא' שכתוב בטומאה זו, שבנפשות המטמאות בביאה - באלו
שהם מטמאים את הבא עמם לאוהל אחד הקתוב מדבר, ודווקא
אדם מטמא באוהל ולא בהמה, ואין נזיר אסור להטמא לה.
ממשיכה הברייתא: מהכתוב בפסוק הבא 'לאביו ולאמו לא אחיו
ולאחותו לא יטמא להם במתם' דורשים, שדווקא 'לאביו ולאמו'
הנזיר אינו מיטמא, אבל מיטמא הוא למת מצוה, שארבעת
הפרטים - אביו אמו אחיו אחותו - שנאמר בהם אסור טומאה,
מיותרים הם, אחר שנאמר שלא יבוא על נפש מת, ונאמר
לדרשה, ולאביו ולאמו דורשים להתיר להיטמא למת מצוה.
הברייתא מבררת מדוע אי אפשר ללמוד זאת מקל וחומר: עד שלא
יאמר - הרי גם אם לא היה כתוב 'לאביו ולאמו', יש לי אפשרות
ללמוד זאת בדין - בקל וחומר, ומה אם בהן גדול שקדושתו קדושת
עולם, לכל ימי חייו, מיטמא למת מצוה, כמבואר לעיל (מז), נזיר
שאין קדושתו קדושת עולם לכל ימי חייו, אלא עד שיסיים נזירותו,
אינו דין שמיטמא למת מצוה. דוחה הברייתא: לא, אין ללמוד קל
וחומר זה, שיש לדחות, אם אמרת בבהן גדול שמותר לו להיטמא
למת מצוה, משום שהקילה בו תורה גם בדבר זה, שכן אם נטמא
אינו מכיא קרבן על טומאתו. האם תאמר כן אף בנזיר שיהיה מותר
לו להיטמא למת מצוה, והרי החמירה בו תורה שמכיא קרבן על
טומאתו, ושנאמר שמאמר שהואיל ומכיא קרבן על טומאתו דינו יהיה
שלא יטמא למת מצוה, שאין ללמוד מכהן גדול. תלמוד לומר -
על כן צריך לימוד מיוחד לדרוש לגבי נזיר, שלאביו ולאמו לא
יטמא, אבל מיטמא למת מצוה.
הברייתא ממשיכה לדון בדרשה זו: או שמא נדרוש מהיתור של
'לאביו ולאמו' דרשה אחרת, שנזיר אינו מיטמא דווקא לאביו
ולאמו, מכיון שמצטער עליהם ביותר ומזלזל בקדושת נזירותו,
אבל יטמא לשאר מתים שאינם משבעת קרוביו, שמאחר ואינו
נעצב עליהם יהיה מותר להיטמא להם. ואם כן אין ראייה שנזיר
מיטמא למת מצוה. דוחה הברייתא: אמרת שיש לנו ללמוד מקל
וחומר שהנזיר לא נטמא לרחוקים, ומה אם בהן הדיוט שמיטמא
לקרוביו, אינו מיטמא לשאר מתים שאינם קרוביו, נזיר שאינו
מיטמא לקרוביו, אינו דין - וכי לא יהיה דינו שלא יטמא לשאר
מתים, אלא ודאי שאין להקל בו יותר מכהן הדיוט, ואסור להיטמא
לשאר מתים.

הגמרא דורשת את ייתור תיבת 'לאמו' שנאמרה באיסור הטומאה
של כהן גדול: ותיבת 'לאמו', נדרש לנזירה שנה, לברכה - למה
שדרש רבי, דתניא בברייתא. רבי אומר, גבי נזיר כתוב (במדבר ו-י)
'כל ימי הנזיר לה' על נפש מת לא יבא. לאביו ולאמו לא אחיו
ולאחותו לא יטמא להם במתם'. ומאחר שכבר נאמר 'על נפש מת'
לא יבא' למדנו כבר שאסור הוא להיטמא למת, ובא הכתוב
'במתם' ללמדנו שדווקא במתם - בטומאת מת אינו מיטמא להם,
אבל מיטמא הוא לנגעם ולזיבתם - אם הם מצורעים או זבים, שרק
טומאת מת נאסרה על הנזיר.
שואלת הגמרא: ואין לי מקור להיתר טומאת מצורע וזב אלא רק
בנזיר, אבל בכהן גדול מנעין שאף הוא מותר בזה, אמרת - תאמר
שיש ללמוד כן מכך, שהרי לא יאמר אמו בכהן גדול - לא היה
צריך לומר תיבת 'אמו' בכלל אלו שנאסר על הכהן גדול להיטמא
להם, שאין תלמוד לומר - שאין צריך לתיבה זו כדי ללמדנו איסור
טומאה לאמו, שהרי דין זה קל וחומר הוא - אפשר ללמודו בקל
וחומר, ומה אם במקום שהקלה התורה שבהן הדיוט מיטמא אפילו
לאחיו מאביו, חמור דינו של כהן גדול, שאין בהן גדול מיטמא
אפילו לאביו, במקום שאין בהן הדיוט מיטמא לאחיו מאמו - שבהן
הדיוט אסור להיטמא לאחיו מהאם, אינו דין שאין בהן גדול מיטמא
לאמו. אם ויתרה ללמוד דין זה שבהן גדול אסור להיטמא לאמו
מהדין - על ידי קל וחומר, אם כן קשה מה תלמוד לומר אמו - מה
למודים אנו ממה שאמרה התורה 'לאמו'. אלא תיבה זו שנאמרה
בבהן גדול מופנה - מיותרת ופנויה לדרשה אחרת, ונוכל להקיש
ולדון הימנו נזירה שנה, שנאמר אמו בנזיר ו- 'לאביו ולאמו לא אחיו
ולאחותו לא יטמא להם במתם', ונאמר אמו בכהן גדול ו- 'לאביו
ולאמו לא יטמא', ונדרוש, מה אמו האמור בנזיר בא ללמדנו
שבמותם אינו מיטמא אבל מיטמא הוא לנגעם ולזיבתם, אף אמו
האמור בכהן גדול בא ללמדנו שבמותם אינו מיטמא אבל מיטמא
לנגעם ולזיבתם.
הגמרא חוזרת לבאר מניין שגם נזיר מותר להיטמא למת מצוה:
אשכחן - מצאנו מקור שבהן גדול נטמא למת מצוה, אבל נזיר מנעין
שנטמא למת מצוה, דתניא בברייתא, נאמר בפסוק (במדבר ו-י) 'כל
ימי הנזיר לה' על נפש מת לא יבא', אלמלא שנכתב בפסוק תיבת
'מת', שומע אני מפשטות הפסוק שאפילו נפש בהמה שמתה
במשמע, בענין שנאמר (ויקרא כד יח) 'מבה נפש בהמה', שגם בהמה
נקראת 'נפש', תלמוד לומר - בא הפסוק ואומר 'על נפש מת לא
יבא' לדורשו שבנפשות אדם הקתוב מדבר, ורק אדם נקרא 'נפש מת'.

אגרות קודש

ביה, כיג אדיר, תשי"ד

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר מנחם זאב שיי' הלוי

שלום וברכה!

תי"ח על מה שהעיר שמצא באיזה ספרים שצריך לנענע באמירת הודו פעם ראשון
ולא בכופלו. ומה שמעתי שכתוב שם שזהו לדעת האריז"ל, הנה לעי"ע לא מצאתי המקור ע"ז
(ובודאי הכוונה רק ע"ז שמענעין פ"א ולא ב"פ). כן תי"ח על שמעתיק מס' זכרון יעקב ויוסף וכו'.
ומו"ש הר"ת דברז"ל, הנה כן הוא בכתב האריז"ל (ל"ת עקב).

והשי"ת יזכהו ויצליחו לבשר טוב בכל הנ"ל.

בברכה.

לגזירה שוה לברכי דתניא רבי אומר — לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם
במותם כי נזר וגו' והאי קרא בנזיר כתיב. אין לי — שמיטמא לאביו ולאמו בנגעם
ובזיבתם אלא נזיר, כהן גדול מנזר? אמרת לא יאמר אמו בכהן גדול — שיש לנו ללמוד
מן הדין שאינו מיטמא. שהרי קל וחומר הוא בו. אין כהן הדיוט מיטמא לאחיו אלא אם
כן ישנו אחיו מאביו: אין כהן גדול מיטמא לאחיו
מאמו, ולא מאביו, ולא אפילו לאביו. אף על פי
שאין כהן הדיוט מיטמא לאחיו אלא בשביל
שבא מבח אביו. אם זכיתה מן הדין — אם
למדת מן הדין שאין כהן גדול מיטמא לאמו, מה
תלמוד לומר "אמו"? אלא מופנה בו. אשכחן
כהן גדול — דמיטמא למת מצוה, נזיר מנזל?
תלמוד לומר על (כל) נפש מת בנפש אדם
הכתוב מדבר — שלא מצונו שנקרא "נפש מת"
אלא אדם בלבד. בנפש המתמא לא לו לאדם
בביאה — כיון שנכנס עמהם באהל הכתוב
מדבר, ואיזו זו — נפש אדם ולא נפש בהמה.
ובין ד"על נפש מת לא יבא" מדבר בנפש אדם.
ומשמע בין קרובים בין רחוקים, ולמה חזר
הכתוב ואמר "לאביו ולאמו"? אלא לאביו הוא
דלא מיטמא בו. עד שלא יאמר — שמיטמא
למת מצוה, הייתי מביאו מן הדין, שגזיר מיטמא
למת מצוה מה כהן גדול בו. ושיך לעמוד בו
נאמרו כללות בכהן גדול — "על כל נפשות מת
לא יבא", ונאמר כלל בנזיר "על נפש מת", דכל
נפש במשמע בין קרובים בין רחוקים. מה כלל
האומר בכהן גדול בו — אף כלל האומר בנזיר.
לאביו ולאמו אינו מיטמא. אבל מיטמא למת
מצוה.
ומה
בביאה הכתוב מדבר. "לאביו ולאמו" אינו מיטמא, אכל מיטמא הוא למת מצוה. עד
שלא יאמר יש לי בדין: ומה כהן גדול, שקדושתו קדושת עולם — מיטמא למת
מצוה, נזיר שאין קדושתו קדושת עולם — אינו דין שמיטמא למת מצוה? — לא, אם
אמרת בכהן גדול שכן אינו מביא קרבן על טומאתו, תאמר בנזיר שמיטמא קרבן על
טומאתו, הואיל ומביא קרבן על טומאתו — לא יטמא למת מצוה — תלמוד לומר
"לאביו ולאמו לא יטמא", אכל מיטמא למת מצוה. — או אינו מיטמא לאביו ולאמו,
אכל יטמא לשאר מתים? — אמרת קל וחומר: ומה כהן הדיוט שמיטמא לקרובין אינו
מיטמא לשאר מתים, נזיר שאינו מיטמא לקרובין — אינו דין שלא יטמא לשאר מתים?
שהיא בכלל שאר קרובים. דאפילו אי נכתב "לאביו" לא היה אמיתא דלמעט אמו קאתי משום דודאי ילדו, דלית ליה הך סברות דלקמן. הלכך, כי כתיב "על כל נפשות מת" —
כולהו קרובים במשמע, אייתר "לאביו" למת מצוה, ואייתר "לאמו" לגזירה שוה, וקל וחומר לרוחא דמילתא. הכי גרסין אשכנזא כהן גדול דמיטמא למת מצוה נזיר מנזל. תימה:
תפוק ליה מגזירה שוה ד"אמו" אמו, כמו שאנו למודים כהן גדול מנזיר לענין נגעם וזיבתם — הכי נמי נזיר מנזר כהן גדול לענין נגעם וזיבתם, דאין גזירה שוה למחצוה נראה
למורנו דרב רבי פרי: אי לא דנפקא לן מת מצוה בנזיר מקרא אחרינא, היה אמיתא דכולה גזירה שוה ד"אמו" אמו, אהיא למת מצוה. אבל לענין למעט נגעם וזיבתם, בין בכהן
הדיוט ובין בכהן גדול, בין דמוצער איתקש למת, דהוה ליה כעוקר קרא ממשמעותיה על ידי גזירה שוה — להכי איצטריך למילף מת מצוה בנזיר מקרא אחרינא. כלל ימי הזיר לה
על (כל) נפש מת לא יבא שומע אני נפש בהמה במשמע — אי לא כתיב "מת" אלא "נפש", שנאמר "ומכה נפש בהמה ישלמה" — תלמוד לומר "נפש מת" — בנפש אדם הכתוב מדבר,
דבהמה לא איקרי מת. אף על גב דכתיב (שמות כא) "וזמת יהיה לו" — "מת" סתמא איקרי, "נפש מת" לא איקרי. רבי ישמעאל אומר אין צריך — למעט בהמה מנפש מת, דהא
הוא אומר "לא יבא" — בנפש ומשטמא בביאה, היינו באהל, הכתוב מדבר. ואילו נבילה לא מטמאה באהל. לאביו ולאמו — בנזיר כתיב ארכעה פרטי "לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו
לא יטמא להם במותם" לאביו ולאמו אינו מיטמא — אבל מיטמא למת מצוה. מסקנא דברייתא זו ד"לאביו" בא לגלוז על "נפש מת" דאייתי קרובין, ו"לאמו" — לגזירה שוה לברכי,
רלאחיו — למת מצוה. ומפיק ליה האי סברא כמו שנושא ונתן בברייתא עד דילף ליה מאחיו. אי נמי: התנא ידע בטוב דלא נפיק מת מצוה אלא מלאחיו, והאי דקאמר "לאביו
לאמו" — הוי כמו וגו', ולעולם סומך אלאחיו. עד שלא יאמר — קרא בנזיר דמיטמא למת מצוה, יש לי בדין, בקל וחומר, למשמע מניה דנזיר מיטמא למת מצוה: ומה כהן גדול
שקדושתו קדושת עולם מיטמא למת מצוה, מקרא בדלעיל. אינו — אלא לכך כתיב "לאביו ולאמו" — לומר לך דמוצור ליטמא לשאר מתים חרקים. וטעמא איכא למימר, דשטמא
אקרובים אוהריה רחמנא מפני (שמציר) עליהם, והו זילותא נזיר דאיקרי קדוש. אבל רחוקים, שאינו נעצב עליהם — לא אוהריה רחמנא. אמרת קל וחומר מכהן גדול, דעל כרחיך
סברא זאת לא אמיתית היא. שהרי (ובכהן גדול) הוא איפכא. ושיך לעמוד בו ועד שלא יאמר יש לי בדין נאמרו כללות בכהן גדול — "על כל נפשות מת לא יבא", ונאמר כללות בנזיר
"על (כל) נפש מת לא יבא"; מה כללות האמורות בכהן גדול וכו'. תימה: והכי בעי למילף נזיר מכהן גדול לענין מת מצוה: והא איכא למיפרך: מה לכהן גדול — שכן אינו מביא קרבן
על טומאתו, דכפרכין לעיל ופירש הר"ם: דלאו לענין מת מצוה בעי למילף, אלא בא לומר ד"לאביו ולאמו" בנזיר מיתיר. דאגופיה לא איצטריך, דלכתוב כללות לחודיהו "על נפש
מת לא יבא", וממילא ידעין דהיינו קרובים נמי, דילפינן להו מכללות דכהן גדול. או כל לדרך זו: נאמר כלל בכהן הדיוט "לנפש לא יטמא בעמיו" בו, ושפיר איצטריך לגופיה. והאי
דקאמר: אף כללות דאמרין בנזיר מיטמא למת מצוה — היינו כלומר מיתורא ד"אביו", ולא איצטריך לגופיה, וכן מוכח בתר הכי. הא"י מיבעי ליה לאביו ולאמו ממש — שאינו מיטמא
לאביו

1 לאביו ממש. אך הכי נמי, דא׳צטריך לאביו, וכיון דאפיקתיה: מכללא דבחק הדיוט שמיטמא
2 לאביו – אוקמה אכללא דבחק גדול שאינו מיטמא לקרובים, ואיתר לו ״לאבו ולאחיו
3 ולאחות״. ״לאמו״ – לגזירה שוה. חימה: כיון דאמו דבחק גדול מופנה, כדאמרינן לעיל, למה
4 לו חי (למופנה) הפנאה מ״אמר דבורי? ויש לומר: אליבא דרבי ישמעאל קיימא (לו) דאית

1 ליה פרק "מפלת" (גדה כבב.) מופנה מצד אחד
 2 — למדוך ומשיבין. והבא יש להשיב: דמה למור
 3 שאין קדושתו קדושת עולם, ושנו בשאלה.
 4 **לאחיו** אינו מיטמא אבל מיטמא למת מצוה —
 5 "למור" הוא לא מצד למידרשה, דלא
 6 כתיב "לאחיו" בבבן גדול, וכי תימא: אמאי לא
 7 קאמר התלמוד הדרשות על סדר הכתוב, ולומר
 8 "לאחיו" גיורא שוה, שהיא מוקדמת בקרא,
 9 ו"לאחיו" — לאחיו אינו מיטמא, אבל מיטמא
 10 למת מצוה! אלא לא מצד משיפתיה לעיל, דמי
 11 לאו דרדיעין מת מצוה מקרא אחרינא לא הוה
 12 מוקמינן גיורא שוה ד"אמר לכדרי, לנגעם
 13 וליתבם, אלא הוה ממעטינן מאמר מת מצוה —
 14 להכי קאמר דמת מצוה ידיעין לאחיו לגבי
 15 נזיר, איתיה ליה "מת" לב בדיחן לאחיה שוה.
 16 **ולאחותו** מה תלמוד לומר דרי שהיה הולך
 17 לשחוט את פסחו וכו' אמרת לא יטמא — אף
 18 בעושה פסח ומילה וגיורא, כלא נזיר וכו' גדול,
 19 משום דלא אפי' עשה דטומאה שאין בה כרת
 20 דרוח עשה דפסח ומילה שיש בהם כרת, כך פירש
 21 בקונטרס בובכים פרק "טבל יום" (קא),
 22 ובסנהדרין (לאה), ובברכות (כא.) מפורש באור.
 23 **רבי** עקיבא אומר נפש אלו הדרוקין — דסברא
 24 הוא לאוקמיא קרא קמא בירושקים, רימת' הכתוב
 25 אחרי כן מיתיר לאתוסין אף כתיב "ומת" — דנפש
 26 לכא למטעי לאוקמי בבדמו, אי משום דרשא
 27 ד"לא יבא" דמטמא באהל משמע, אי משום דאף
 28 על גב דאיכרי "נפש בדמה" — "נפש" סתמא לא
 29 איכרי. ועוד: ליה מציעו בדמה מחזרת גבי
 30 סומאנה בלשן בלשן **לאביו** ולאמו לא
 31 מיטמא אבל מיטמא הוא למת מצוה — לקמן
 32 קעביד גיירכותא בין "אביר" ובין "אמר", ועריכי
 33 ותריוויה לכתבת למעטי מת מצוה. "לאחיו" —
 34 שאם היה כהן גדול ונזיר דמיטמא למת מצוה,
 35 דבכולו פרטי מיתריהם רבי עקיבא, להכי בלחוד
 36 צריכי. אבל לא צמריך בל כהן הדיוט, דכהן
 37 הדיוט מיטמא לקרובים — דין הוא דטופינא
 38 דכהן הדיוט קדושתו עולם אינו מעלה
 39 ומווריד לגבי מת מצוה, ולא איתברך קרא (אלא)
 40 בלכח גדול ונזיר.
 41

וְלֹאחֻתָּו כדתיא וכו' דרבי עקיבא גזירה שוה
דרבי מנא ליה — פירוש: דהא ליכא
הפגמא כלל, והנהוו פרטי נזויר דרשינן לבולחו.
וראבינו ולאומו דבוקן גדול נמי (כדארמין)

דאציטעריבן למת מצוה תרתיידה, כי הדיכי דצריכי תרתיידה בניור למת מצוה! ומשני: כיון דאמר
מר, הניין רבי עקיבא: "לאחור" דאם היה כהן גדול וניז לאחור אינו מטימא, אבל מטימא
גדול למת מצוה – מהמשתא תיפוק לן מוכחא דכהן גדול ואחור פילו גרידא למת מצוה, וכל
שכן כהן גדול גרידא. מהמשתא מיתיר לן אביו ואביו כהן גדול וניז לגוייה שוד. תאציבא למלכתב
שנים: "אמר ואמר" כהנו דהו, מיתיר למו וארבעין בניו לרבי עקיבא מאביו ואמר דוסי

55 הכי נמי בני למיעבד צריכותא מאביו ואמו דבון גדול. ואם תאמר: ואיתי' אינו מופנה אל
56 אחד למידין ואין משיבין, אבל רבי ישמעאל לעיל – ודאי צריך לחפנותו משני צדדין, דאין
57 ישמעאל בון הדוא ודור כנא ליה – היבא דאית ביה שתי קדושות. ולדידיה לא אייתר
58 לנפוח, לאשמעתין אפילו לקרובין לא יטמא, ר' אלמור – לגדור דהו, ר' ראלחין – למשיח
59 שבה, ר' לוחידה – מה

60 **וְלִאֲחֻזָּתוֹ** למה לי — פירוש: לרבי ישמעאל. דבשלמא רבי עקיבא, כיון דצריך קרא לחזי
61 אִיצְטְרִיךְ קִרָּא מִיּוֹתֵר ד'אֲחֻזָּתוֹ' שידחה מביל מוקם עשה דפסח ומזילה, אף על
62 דאין לו חילוק בברית. ומשני: דביתא ודאי מודה רבי ישמעאל, דסלקא דיקרא אמרינן כי שרא
63 טומא למת מצוה, כ

ומה תלמוד לומר אביו. שאם אתה אומר מן הכלל – הייתי אומר לך: עד שאתה דן בו,
או כלך לדרך זו: נאמר כלל בבדן הדיוט "לנפש של יטמא" בו, אף כלל האמור בנוי
יהא מיטמא, לכך הוצרך לומר בנוי דלאביו של יטמא. והא מביני ליה לאביו – כלומר,
ועכשיו נמצאת אתה דן שצריך לומר בנוי שלא יטמא לאביו ממש, והואיל ואינו מיותר

1 לִבְךָ — מוֹדִיכִן אַתָּה דָן דְּבוּר מִיִּטְמָא לַמֶּת
 2 מִצּוּהָ? אֵלֶּא — מוֹדִיכִן אַתָּה לּוֹמֵד — מִמָּה
 3 שֶׁאֵמַר "לֹאֲחִיו", שֶׁאִינוּ צָרִיךְ, הִדְשָׁתָא לֵאמֹר
 4 אִינוּ מִיִּטְמָא — לִשְׁאֵר קְרוֹבִין לֹא כֵל שְׂכָן?
 5 "וְלֹאֲחִיו" מֵהַלְמוּד לּוֹמֵר? אֵלֶּא לּוֹמֵר דְּלֹאֲחִיו
 6 הוּא אִינוּ מִיִּטְמָא, אֲבָל מִשְׁטַמָּא הוּא לַמֶּת
 7 מִצּוּהָ. וְלֵאמֹר אַתָּא לִיָּה לְגִיּוּרָה שׁוּה — מִלְּמַלְךְ
 8 מִיָּנָה אִמּוּ הָאֲמוּרָה בְּכֹהֵן גְּדוֹל לְבֹדְרִי,
 9 וּבְדִלְעִיל. וְגַבִּי בְּהֵן גְּדוֹל לִיבָא לְמִימֵר דְּהָא
 10 דְּכִתְבִּי בִּיה "וְלֹאֲבִי", דְּלֵאֲבִי מִשְׁטַמָּא וְקִדְּמָא,
 11 [דְּלֵא] טִמְאָל. וְרַבִּין דְּרַבִּי לֵאמֹר כֵּל בְּפִשּׁוּת מֵה
 12 יבֵּא" אֵלֶּא אֲלֵא בְּקֹרְבִין, כְּדִפְרִישׁ בְּרִישָׁא
 13 דְּשִׁמְעֵתָא — שִׁמְעָה מִיָּנָה דְּרַבִּיבִי" מִיִּתֵּר לִיָּה,
 14 וְקִתְּתָא לְמִימֵר דְּרַבִּיבִי הוּא דְּאִינוּ מִיִּטְמָא, אֲבָל
 15 מִיִּטְמָא הוּא לַמֶּת מִצּוּהָ. וְלֹאֲחִיו — וְכִתְבִּי גַבִּי
 16 נִזִּיר, לְמַעַל לִי לְבִרְתָּאֵי הָרִי שְׁהִיָּה וְרוֹחֵק
 17 לְמֹלַת אֵלֶּא כֵּנָה וְלִשְׁחֹשׁ אֵת פְּסוּחָא — הִדְּמִי דְּדִקְטָן
 18 לְהוּ אֲחֵרֵי הִיָּנוּ מִשּׁוּם דְּמִילַת זְכוּרִי וְעַבְדִּי
 19 מִעֲבֻכִּין אֵת פְּסוּחָא. תְּלִמְדוּ לּוֹמֵר וְלֹאֲחִיו —
 20 וְקִתְּתָא לֵאשְׁמֻעִינִי, דִּאֲףַּע עַל גַּב דְּאִדּוּל לְדִבֵּר
 21 מִצּוּהָ — לְמַצּוֹת מִילָה וּפְסוּחָא דְּאִית בְּהוּ כֵּרֶת —
 22 אֲפִילוּ חֲכִי יִנִּיחַ מִצּוֹת מִילָה וּפְסוּחָא, וּמִיִּטְמָא לַמֶּת
 23 אֲפִילוּ רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר "כִּשְׁהוּתָא מִצּוֹת" עַל
 24 נִפְשָׁא — הָרִי רְחוּקִין אֲמוּרִין, וּבִשְׁהוּתָא אֲמוּר
 25 "מֵת" — הָרִי קְרוֹבִין אֲמוּרִין, "לֵאבִיו וְלֵאֲמֹר מֵה
 26 תְּלִמְדוּ לּוֹמֵר? אֵלֶּא: לֵאבִיו וְלֵאֲמֹר אִינוּ מִיִּטְמָא
 27 כּוּ. וְרַבִּי עֲקִיבָא אָמַר שִׁמְעֵה לִיָּה מִיִּמְרֵךְ כְּלוּם,
 28 אֲלֵא אֲגִירָא דְּאֲמַר "מִנְבִּינִי נִסְכָּה קְרֵא. וְלֹאֲחִיו
 29 מֵה תְּלִמְדוּ לּוֹמֵר שֶׁאִם הָרִי כֵּנָה נִזִּיר וְנִזִּיר
 30 דְּסִלְקָא דִּתְרֵךְ אֲמִינָא: הִיבָא דְּלֹא תוּה לִיָּה
 31 אֲלֵא נִזִּיר אֵת כּוּ — לִיִּטְמָא לַמֶּת מִצּוּהָ. אֲבָל
 32 הִיבָא דְּהוּה נִזִּיר וְכֹהֵן גְּדוֹל, דְּאִית בִּיה תִּיר —
 33 אִימָא לֵא, קָא מִשְׁמַע לִיָּה, וְלֹאֲחִיו לְכִרְתָּאֵי
 34 הָרִי שְׁהִיָּה תִּיר לְשִׁחּוּת אֵת פְּסוּחָא כּוּ, וְלִרְבִּי
 35 עֲקִיבָא נִזִּירָה שׁוּה לְבֹדְרִי מִנָּה לִיָּה — דְּכֹהֵן
 36 גְּדוֹל מִיִּטְמָא בְּנִגְעָה וּבִזְבִּיחָה שֶׁל אֲבִיו. דְּאִילוּ
 37 לִידִּיָּה אֵת מִשְׁמַע לִיָּה מִ"לֵאֲמֹר" כֵּלָל, דֵּא
 38 קִאֲמֵר דְּאֲגִירָא נִסְכָּה קְרֵא. אֲמַר לֵאֲחִיו בִּין
 39 דְּאִמְרֵינָא שֶׁאִם הִיָּה בְּהֵן גְּדוֹל וְנִזִּיר לֹאֲחִיו אֵת
 40 מִיִּטְמָא אֲבָל מִיִּטְמָא הוּא לַמֶּת מִצּוּהָ — וְכִתְבִּי
 41 בִּיה בְּכֹהֵן גְּדוֹל נִזִּיר "לֹא טִמְאָל לָהֶם בְּמוֹתָם"
 42 אֲבָל מִיִּטְמָא בְּנִגְעָם וּבִזְבִּיחָם. מֵה לִי בְּהֵן גְּדוֹל
 43 לְחִדְרִיה מֵה לִי בְּהֵן גְּדוֹל כְּשִׁהוּתָא יוּדִי — דְּמִיִּטְמָא
 44 בְּנִגְעָה וּבִזְבִּיחָה שֶׁל אֲבִיו, כֵּל שֶׁכֵּן דְּכֹהֵן גְּדוֹל
 45 וְלִרְבִּי מִיָּנָה לְיִצְחָא בְּנִגְעָם וּבִזְבִּיחָם, מֵה לִי בְּהֵן
 46 וְלִרְבִּי

לאו מה לי תרי לאוין — דבין דמישיתרי ליה לגבי מת מצוה חד לאו — אישיתרי ליה
נמי בתרי לאוי. כגון כזן כזן וזיה. ולאחותו למא לי — כלומר, אם בן דלרבי שמעאל
נפקא ליה כזן כזן משום מה. ודא לאו מה לי תרי לאוי. "אחיותו" למא לי — למא לי משיירי
פחת ויחלבה. ארזא אמרונבורא "ללאחותו" חלבה דעבר ר'.

צדק בן חור, גדול, אילולו בניויר צריך למות מצוהו! ויש לומר: דסבירא ליה לרבי עקיבא מופנה מצד
 "טעמייהו בפרק 'ומפלת' (נדה כב.) דסבירא ליה למינדין ומשיבין. כדפרשתי לעיל. **ולרבי**
 "חיי" דנייר למון גורל שהוא נזיר, כיון דלית ליה "מות" אלו הקרובין — אם כן אינטיך "אביר"
 מצוה, ו"לאחרות" — כדנתיא! ומשג: כיון דשרי רחמנא חד לאו במת מצוה בניויר לחודיה, ודי
 לאו מה לי חרי ליה.

רדאית ביה קדושת בון גדול ודוא גזיר, ולא אמר מה לי חד לא מה לי תרי לארן — דבי נמי שיש בון ברת. אלא לרבי ישמעאל, דאין לו חילוק בין חד לא לשני לארן — דהו סבור נמי אנא למת מצוה וידו ובכח דחד לא ודא, כלומר לית ביה ברת, אבל פסח ומילה דברת — לא ישמע' לו "אחרות".

דעה אחרת בדרשות הפסוקים: רבי עקיבא אומר, 'נפשות' אלו
הקרויין, ומה שנאמר גם 'מת' - על נפש מת לא יבא, אלו
הקרויין, שאף להם הנזיר אסור להיטמא. ומה שנאמר 'לאביו
ולאמו' ללמד שלהם אינו מיטמא, אבל מיטמא הוא למת מצוה.
מ'לאחיו' לומדים שאם היה בהן גדול והוא גם נזיר, אף שקדוש
בשתי קדושות, דווקא לאחיו אינו מיטמא, אבל מיטמא הוא למת
מצוה. ו'לאחותיו' בא לבדנהיה בברייתא, הרי שהיה הולך לשחוט
את פסחו ולמול את בנו כו' ופגע במת מצוה, נטמא לו אף שעל
ידי כך יתבטל ממצות קרבן פסח ומילה.
הגמרא מקשה: ולרבי עקיבא נזירה שנה לאמו לאמר דרבי -
שלמד רבי, להתיר לכהן גדול להטמא למצורע זב, כנזיר, מנליה
- מניין ילמדנה אחר שדרש מ'לאביו ולאמו' שבנזיר להתיר לו
להטמא למת מצוה.
מתרצת הגמרא: אומר לך רבי עקיבא, פין דאמר מר - רבי עקיבא
שאם היה בהן גדול ונזיר, אף שיש בו שתי קדושות, לומדים מתיבת
'לאחיו' שבנזיר שלאחיו אינו מיטמא אבל מיטמא הוא למת מצוה,
על כן אין צורך בפסוק נוסף בכהן גדול לדרוש כן, שמה לי אם
הוא בהן גדול לחייה - ולבדו, מה לי אם הוא נזיר ובהן גדול, שכל
שכן שהותר לו כשהוא כהן גדול בלבד. נמצא שתיבות 'לאביו
ולאמו' הכתובים בכהן גדול מיותרים, לדרוש גזירה שזה 'לאמו
לאמו' כהן גדול מנזיר.
מקשה הגמרא: ולרבי ישמעאל שמי'לאחיו' לומדים שניזיר מותר
במת מצוה, אם כן בכהן גדול והוא נזיר שיש בו שתי קדושות
מנליה - מניין למד שמותר הוא להיטמא למת מצוה. מתרצת
הגמרא: פין דשרא רחמנא - שהתורה התירה חד לאו - לאו אחד,
לאו של נזיר ולאו של כהן גדול, נפי מת מצוה, אם כן מה לי חד
לאו מה לי תרין לאוין - מה ההבדל בין אם הוא עובר על לאו
אחד, לבין אם הוא עובר על שני לאוין כשהוא גם כהן גדול וגם
נזיר.
שואלת הגמרא: אם כן שאין הבדל בין לאו אחד לשנים, 'אחותו'
למה לי, שהרי יש לומר שהוא הדין שידחה איסור טומאה אף
במקום שעל ידי כך יתבטל מפסחו או ממילת בנו. מתרצת הגמרא:
סלקא דעתך אמינא - היה עולה על דעתנו לומר, כי שרא רחמנא
- שכל מה שהתורה התירה להיטמא למת מצוה, זה דווקא בנזיר
ובהן דטומאתם איסור לאוי הוא בלבד, אבל מילה ופסח דחייבים
בהם ברת, היה מקום לומר שלא יטמא למת מצוה אלא יתעסק
במצות מילה או בפסח, קא משמע לן 'ולאחותו' שגם פסח ומילה
החמורים נדחים מפני מת מצוה.

הא מה תלמוד לומר - מעתה שאין צד לומר שהנזיר נטמא
לקרובים, למה נאמר בפסוק לאביו ולאמו, לומר שלאביו ולאמו
הוא דלא מיטמא, אבל מיטמא הוא למת מצוה.
הברייתא מבררת: עד שלא יאמר - אף אם לא היה נאמר שניזיר
אסור להיטמא לאביו, יש לי ללמוד זאת בדין - בבנין אב, נאמר
בפלות בכהן גדול (ויקרא כא יא) 'על כל נפש מת לא יבא', ונאמר
בפלות בנזיר (במדבר ו י) 'על נפש מת לא יבא', שבשניהם נאמר
שאסורים להיטמא לכלל המתים. ואם כן נדון זה מזה, מה בפלות
האמורות בכהן גדול כוללת גם את הקרובים ודורשים שלאביו אינו
מיטמא אבל מיטמא למת מצוה, אף בפלות האמורות בנזיר בא
ללמדנו שאסור הנזיר להיטמא לקרובים, ותיבת 'לאביו' מיותרת
לדרוש שלאביו אינו מיטמא אבל מיטמא למת מצוה.
הגמרא מביאה שמהבנין אב היה מקום ללמוד באופן אחר: או
שנא נאמר בכהן גדול - לרבי דרבי זו - ללמוד באופן אחר, נאמר
בתורה בפלות - איסור טומאה בלשון כללי, בכהן הדיוט (ויקרא כא
א) 'לנפש לא יטמא בעמיו', ונאמר בפלות בנזיר (במדבר ו י) 'על נפש
מת לא יבא', מה בפלות האמורות בכהן הדיוט אינו אסור לגמרי
אלא מיטמא לאביו ולשאר קרובים, אף בפלות האמורות בנזיר אין
אסור אלא ברחוקים ומיטמא לאביו. תלמוד לומר - לכן אומר
הפסוק לאביו ולאמו לא יטמא, שאסור להטמא לקרובים, הא
- אבל למת מצוה מיטמא.
הגמרא תמדה: הא מיבעי ליה - הרי הפסוק בא לומר, שאין מיטמא
לאביו, ואין למדת שמיטמא למת מצוה.
מתרצת הגמרא: אלא 'לאביו' בא לומר שאין מיטמא לאביו, ושאר
קרובים. ואם כן מה שנכתבו בפסוק גם אמו אחיו ואחותו, באו
לדרשה, 'לאחיו' לומר שלאחיו אינו מיטמא, הא - אבל למת מצוה
מיטמא, ו'לאמו' בא לגזירה שנה לרבי דלעיל (מח) ללמד לכהן
גדול שמותר להטמא למצורע זב, בגזירה שזה 'אמו אמו' מנזיר,
'ולאחותו' בא לבדנהיה בברייתא, דתניא 'לאחותו' מה תלמוד לומר,
הרי שהלך ישראל לשחוט את פסחו ביד ניסן, וכן אם הלך למול
את בנו, ושמע שמות לו מת מקרוביו, יכול יטמא לקרובו ויתעסק
בקבורתו ושוב לא יוכל להקריב פסחו בטומאה, וכן לא תשאר לו
שהות ביום למול את בנו, אפיקת שלא יטמא למת, כיון שמיילה
ופסח חמורים יותר שיש בביטולם כרת. יכול שלא יטמא גם למת
מצוה אם פגע בו בשעה שהולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו,
תלמוד לומר 'לאחותו', ותיבה זו מיותרת היא ובאה ללמד שדווקא
לאחותו הוא דאינו מיטמא אף שהיא קרובתו, הא - אבל למת
מצוה מיטמא, אף שעל ידי כך יתבטל ממצות מילה ופסח.

אגרות קודש

בי"ה, כ"ג אדר"ר, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

... במ"ש אודות התעוררות שנעשה ע"י המכתב וההתועדות, הנה כל זמן שלא יומשך
בפוי"מ היינו במעשה בפועל הרי ידוע מה שהיו ממליצים על זה לשון הכתוב נשיאים ורוח וגשם
אין...

המחכה לבשו"ט ופ"ש כל אנ"ש שיחיו.

18 דִּלְדִּיתָהּ – שאנו יודעים בבירור שהיא ילדה אותו, לִיטְמָא לָהּ –
 19 יהיה עליו מצוה להיטמא לה, לכן כתבה התורה 'ולאמו' ללמדנו
 20 שאף לאמו אסור הוא להיטמאות. וְאִי כְּתִיב רַחֲמֵנָא אָמֹו בלבד, הִנֵּה
 21 אָמִינָא שְׂדוּקָא לֵאמֹו לֹא לִיטְמָא לָהּ, משום דְּלֵאמֹו אָזִיל זְרָעָה בְּתֵרָה
 22 – זרע האשה אינו מתייחס אחריה אלא אחרי בעלה, ומשום כך
 23 אין קורבת אמו חשוב ואסור יהיה להיטמא לה, אֲכָל אָבִיו כִּיּוֹן
 24 דְּאָמֵר מִרְּשָׁמֵי מִדְּהַפְסוּק (במדבר א ב) 'שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֵדֶת בְּנֵי
 25 יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפָּחָתָם לְבֵית אֲבֹתָם', שמשפחת האב היא הקרויה
 26 משפחה, ומתייחס הבן אחר אביו, אָמִינָא – הייתי אומר שְׁלִיטְמָא
 27 לָיָהּ [לאביו], קָא מְשַׁמְעֵ לָן – לכן בא הפסוק להשמיענו שאף
 28 לאביו אינו נטמא.
 29 מאחר שהגמרא הביאה את דרשת רבי עקיבא על הפסוק שנאמר
 30 בפרשת נזיר (במדבר ו 1-2) 'עַל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֵא לְאָבִיו וְלֵאמֹו' וגו',
 31 מוסיפה הגמרא להביא את דרשת רבי עקיבא גם על הפסוק
 32 שנאמר בפרשת כהן גדול (ויקרא כא יא) 'וְעַל כָּל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֵא'.
 33 הגמרא מקשה: 'וְעַל כָּל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֵא' הנאמר בכהן גדול לָמָּה
 34 לִי – מדוע נכתב, ואיך דורשו רבי עקיבא.

1 הגמרא מקשה על דרשת רבי עקיבא: וְלִרְבִּי עֲקִיבָא, מִכְּדִי – מכיון
 2 שלדבריו לֹא שָׁנָא – אין הבדל בין אם הוא כֹּהֵן גָּדוֹל לְחֻדְיָה
 3 [בלבד], וְלֹא שָׁנָא – ואין הבדל בין אם הוא כֹּהֵן גָּדוֹל וְהוּא גַם נְזִיר,
 4 שבשניהם נִפְקָא מְלָאכִיו – לומדים מ'לאחיו' שמותר הוא להיטמא
 5 למת מצוה, אם כן לְאָבִיו וְלֵאמֹו' שנאמרו לגבי כהן גדול לָמָּה לִי
 6 – מדוע התורה כתבה תיבות אלו, והרי אין צריך ללמוד מלאביו
 7 ולאמו לא איסור טומאה לקרובים, שדרשו רבי עקיבא מהפסוק
 8 האמור בכהן גדול (ויקרא כא יא) 'וְעַל כָּל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֵא', ולא
 9 היתר טומאה למת מצוה הנדרש מ'לאחיו' הכתוב לגבי נזיר.
 10 מתרצת הגמרא: צְרִיכֵי – צריכים אנו לכתוב לאביו ולאמו, ללמד
 11 שהכהן גדול אסור להיטמא לשניהם, דְּאִי כְּתִיב אָבִיו בלבד, הִנֵּה
 12 אָמִינָא הִינֵנוּ מְעַמָּא דְּלֹא מִיטְמָא לָיָהּ – שהטעם שלא יטמא לאביו,
 13 הוא משום שהרי כל ידיעתנו שהוא אביו של הכהן גדול היא
 14 מְשׁוּם דְּחֻזְקָה בְּעֻלְמָא הוּא – רק מחמת שיש חזקה שרוב בעילות
 15 אחר הבעל, אבל אין לנו ראיה גמורה שאכן אביו הוא, ודווקא
 16 להטמא לאביו שאין קירבתו ודאית אלא תלויה בחזקה, אסרה
 17 התורה על הכהן גדול, שמא אינו אביו, אֲכָל אָבִיו אָמֹו דִּיְרָעִין

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג אדר"ר, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ג הו"ח א"י נוי"ג עוסק בצ"צ מוה"ר
משה ארי' ליב שי

שלום וברכה!

נבהלתי לקבלת מכתבו בו כותב ע"ד פטירת אמו ע"ה. ויתן השי"ת אשר מכאן ולהבא לא
ידע מכל צער ועגמ"נ ח"ו ואך טוב ימצאהו תכה"י.

בברכה.

נ.ב.

ת"ח על כתבו - אף כי בקיצור - אודות התועדות האחרונה ושגם הוא השתתף בה ובטח
ינהג כזה גם על להבא וכל המרבה בפרטים ה"ז משובח.

בטח נתקבל מכתבי להנהלת הישיבה תו"א זה מכבר ויענו עליו.

במענה על שאלתו, הנה כפי מנהגנו, האבל אינו עובר לפני התיבה רק בימים שיש בהם
מוסף (שאז גם בתפלת ערבית אינו יורד לפני התיבה) שבמילא מובן שגם בפורים עובר לפני התיבה
ובטח ראה מנהגי האבילות והיאצייט שנדפסו בקונטרסים דיו"ד שבט וב' ניסן תש"ח ותש"ט
(בקונטרס פ"ח).

מילאחור דנזיר, בדקאמר התלמוד, מה לי כהן גדול לחודיה, מה לי כהן גדול ונזיר? לכך נראה דהתם נמי בפרק "טבול יום" אית ליה צריכותא לגבי כהן גדול, אלא סבר כיון דגלי לן תריוהו בכהן גדול, דאין חילוק בין זה לזה בין אב לאם, כי אם גילוי מילתא בעלמא הוא, וליף נזיר מנייה, הלכך דריש תריוהו גבי נזיר סתם. מיהו, צריך לומר דסוגיא דהבא חלוקה,

דמצריך גם לגבי נזיר תריוהו, לכך לא דריש מילאמו? כהן הדיוט הוא נזיר כי התם. ועוד יש לישב גם הך דהבא, דסברה כי ההיא ד"טבול יום", דדוחק הוא לפלוגי סוגיא דשמעתין אהדיא דפרק "טבול יום", דהא אידי ואידי רבי עקיבא דיא, ואין סברא לומר דתרי תנאי נינהו אליבא דרבי עקיבא, מדלא קאמר התלמוד בהדיא, ואף על גב דסוגיא דידן עביד צריכותא מאביו ומאמו, והתם דריש תרתי מאביו ומאמו — נאמר דמקרא דכבה גדול עביד צריכותא, ו"לגלוי מילתא בעלמא אמור הוא. ומעתה גם בניור שוק, ואייתר לן בניור תריוהו לדרשא בדריש התם. ואם תאמר: אם כן אמאי דריש הבא מילאביו ולאמו? דנזיר תריוהו למת מצוה לרבי עקיבא? הא בהדיא סגיו ויש לומר: דאין הכי נמי, דהבא נמי נימא "לאביו" לחודיה למת מצוה, ו"לאמו" משום כהן הדיוט הוא נזיר, כדדריש התם. ומיהו, לא חש לפרשי כל הדרשות הבא, משום דסמך אסוגיא דהתם דפרק "טבול יום". וכן דרך התלמוד שמקצר במקום אחד ומאריך במקום אחר. ואם תאמר: אם כן למה הזכיר לרבי עקיבא כאן דרשא דכהן גדול ונזיר כדדרישין, בסמוך נמי אסוגיא דהתם, כמו שסומך בדרשא דכהן הדיוט ונזיר דדרישין מילאמו, שלא הביאה כאן לאותה הדרשא? ויש לומר: היינו משום דאיצטרך ליה להביא דרשא דכהן גדול ונזיר מילאחור, ולמיהר: למה לי כהן גדול ונזיר כר' כדי לאפנויי ההוא לאביו ולאמו דכהן גדול לנזירה שוה, ומה שנכתבו שניהם אביו ואמו — היינו משום הצריכותא שביניהם. וגם מנייה מקשינן לרבי ישמעאל כהן גדול ונזיר עליה, "ולאחותו" נמי מפרש לרבי עקיבא דכתיב בתר "לאחור", הואיל והתחיל לדרוש "לאחור" כדפרישית. שצריך לו לגמור הפסוק עד סופו. אי נמי: משום דלרבי עקיבא איצטרך טפי "לאחותו" יותר מלרבי ישמעאל, משום (דאית) ליה לרבי עקיבא מה לי חד לאו כו'. כל זה לשון מורנו הרב רבי פרץ. **על** כל לאופקי רחוקים — הנך "לאופקי" הוי פירושא כמו: נפקא ליה מהאי קרא. כלומר, שמפסוק זה יוצאה הדרשא שלהם. משמע דמ"על כל" לחודיה דריש רחוקים, מדרישת בסמוך "נפשות" רביעית דם הבאה משני מתים. ודוחק הוא, דהא גבי נזיר נמי כתיב "על כל נפש", ואפילו הכי לא דריש מנייה רחוקים כי אם מרנפשו! לכך נראה דהבא נמי דריש רחוקים מ"על כל נפשות", ומכל מקום דריש נמי מנייה רביעית דם משני מתים, מדכתיב "נפשות" לשון רבים, ולא "נפש". ויש לתמוה: למה ליה לרבי עקיבא גבי כהן גדול קרא דרחוקים? תיפוק ליה מקל וחומר מכון הדיוט, כמו לתנא דריש פרקין, או משום איסור שהיה עליו בהדיוטות להדיא אול, כדפרישית לעיל, דזה עיקר הטעם לעיל! ופירוש בתוספות: לעבור עליו בשני לאוין. ותימה קצת: דהתלמוד לא הזכירו כלל, וצריך עיון. לשון מורנו הרב רבי פרץ. **על** אלו טומאות הנזיר מגלה על המת ועל כוית מן המת — בין במגע בין במשא בין באהל. ומפרש בגמרא, דהשתא על כוית מן המת מגולה, על מת שלם לא כל שבין **נצל** — מוחל מן המת, כדמפרש בגמרא. **ועל** מלא תרווד רבך — רקבון ועפרורית הבא מן המת. ובגמרא מפרש שיעורא. תרווד כף. **ועל** השדרה ועל הגולגולת — ואף על פי שאין עליה בשר כלל. ובגמרא בעי אי על תריוהו או על חרא מנהון. **ועל** אבר מן המת ואבר מן החי שיש עליהם בשר כראוי — בפרק "העור והדורט" (תולין כחב) מפרש שדור בשר שיוכל האבר לחיות ממנו אם היה מחובר לאדם חי, שיוכל להעלות ארוכה. ואף על פי שאין בו כוית בשר. **ועל** חצי קב עצמות — ומיירי שבאו מרוב בניינו או מרוב בנינו. כגון שיש בקב עצמות שנשתברו חצי קב עצמות זה מזה משט מכל עצם ועצם — והיינו מרוב בניינו. ורוב בניינו — מפרש לקמן: שני שוקים וירך אחד או איפכא. ואף על פי שטמא באהל ברובו חק, כדאיתא בהדיא במתניתין בפרק קמא דאהלות: אלו מטמאין באהל, וקחשיב רובע עצמות הבא מרוב בניינו או מרוב בניינו, מכל מקום הלכה הוא דאין הנזיר מגלה אלא על חצי קב. וליכא לפרשי חצי קב משאר עצמות, שאינו מרוב בניינו ולא מרוב בניינו, דהא באהל נמי לא מטמא, מדלא קתני ליה בפרק קמא דאהלות בהדי הנך דמטמא באהל.

ועל חצי לוח דם — ואף על פי שטמא באהל ברביעית, כדאיתא במתניתין דאהלות — מכל מקום אין הנזיר מגלה אלא על חצי לוח. ושעורין הלכה למשה מסיני. **על** משאו ועל מגעו ועל אהילו — דכל הני דחשיב לעיל — מטמא בין במגע בין במשא בין באהל. ועצם כשעורה על מגעו ועל משאו מגולה, אבל באהל — אפילו טמוי לא מטמא. **על** אלו הנזיר מגולה — בגמרא מפרש "על אלו" דרישא, ר"על אלו" דסיפא למעוטי מאי.

ומזה בשלישי ובשביעי וסותר את הקדמין — דכתיב "והדמים הראשונים יפלו", ואין מתחיל למנות נזירות דטהרה עד שיטהר. ולא גרסינן במשנה "ויביא קרבנותיו". וכן מוכח בגמרא, דאיבעיא מביבא ליה: מתניתין מני, דאם כן — פשיטא דרבנן היא.

אלא לקפחני בהלכות — לצערני. **כך** שנה לי רבי מאיר — במשנה: על המת ועל כוית מן המת. ורבי יהודה לא היה שונה "על המת" במשנתו, משום דכל שכן דמכיות מן המת וכו'. ושייך ליה גא. **עריין** — יכול להקשות ולומר: על אבר ממנו מגלה, כדתנן במתניתין, ומיירי דאפילו אין עליו כוית בשר, כדתנן פרק קמא דאהלות שהאברים אין להם שיעור — כל שכן על מת שלם, ואכתי מאי קמשמע לן "על המת"?

אלא כדאמר רבי יוחנן לא נצרכה אלא לנפל שלא נתקשרו אבריו בגידין — (ואיתן) בו כוית בשר. ואבר מאותו נפל אינו מטמא באהל, כיון שאין בו גידין, דלא מיקרי אבר אלא עצם ובשר וגידין. ועל כל המת מגלה אף על פי שאין לו עדיין גידין. והא דקאמר הבא "כדאמר רבי יוחנן", פירש רבינו יצחק דאמתניתין דאהלות אמרה, דקתני: המת וכוית מן המת דמטמא באהל — מוקי לה רבי יוחנן בנפל שלא נתקשרו אבריו בגידין.

על כל לאופקי רחוקים — דלא ליטמא. מת — לאופקי קרובים. נפשות — שאם יצאת רביעית דם משני מתים אינו מטמא להם. **משנה** נצל — מפרש בגמרא. ועל אבר מן החי ועל אבר מן המת שיש עליהם בשר כראוי — דהיינו כדי שיוכל לחיות ולהבריא, אף על פי שאין עליהן בשר כוית. חצי לוח דם — שתי רביעיות. **על** עצם כשעורה על מגעו ועל משאו — אבל לא על אהילו. **גמרא** קמרינן — טיטוריו"ש. לקפחני = לצנחני. כעס רבי יהודה — ואמר: זו אינו משנה, ועדיין

יבא". משנה "על אלו טומאות הנזיר מגלה: על המת, ועל כוית מן המת, ועל כוית, ועל מלא תרווד רבך, על השדרה, ועל הגולגולת, ועל אבר מן המת ועל אבר מן החי שיש עליו בשר כראוי, ועל חצי קב עצמות, ועל חצי לוח דם, ועל כוית ועל משאו ועל אהילו. ועל עצם כשעורה, על מגעו ועל משאו. על אלו הנזיר מגלה, ומזה בשלישי ובשביעי, וסותר את הקדמין, ואינו מתחיל למנות אלא עד שיטהר ומביא את קרבנותיו. **גמרא** תנו רבנן: אחר פטירתו של רבי מאיר אמר להן רבי יהודה לתלמידיו: אל יבנסו תלמידי רבי מאיר לכאן מפני ששנתרנין הן, ולא ללמוד תורה הן באין אלא לקפחני בהלכות הן באין. דחק סוכבום ונכנסם. אמר להם, כך שנה לי רבי מאיר: על אלו טומאות הנזיר מגלה — על המת ועל כוית מן המת. בעם רבי יהודה ואמר להן: לא כך אמרתי לכם: אל יבנסו תלמידי רבי מאיר לכאן, מפני ששנתרנין הן? על כוית מן המת מגלה, על המת לא כל ששכן?!"

אמר

ומאריך במקום אחד. ואם תאמר: אם כן למה הזכיר לרבי עקיבא כאן דרשא דכהן גדול ונזיר כדדרישין, בסמוך נמי אסוגיא דהתם, כמו שסומך בדרשא דכהן הדיוט ונזיר דדרישין מילאמו, שלא הביאה כאן לאותה הדרשא? ויש לומר: היינו משום דאיצטרך ליה להביא דרשא דכהן גדול ונזיר מילאחור, ולמיהר: למה לי כהן גדול ונזיר כר' כדי לאפנויי ההוא לאביו ולאמו דכהן גדול לנזירה שוה, ומה שנכתבו שניהם אביו ואמו — היינו משום הצריכותא שביניהם. וגם מנייה מקשינן לרבי ישמעאל כהן גדול ונזיר עליה, "ולאחותו" נמי מפרש לרבי עקיבא דכתיב בתר "לאחור", הואיל והתחיל לדרוש "לאחור" כדפרישית. שצריך לו לגמור הפסוק עד סופו. אי נמי: משום דלרבי עקיבא איצטרך טפי "לאחותו" יותר מלרבי ישמעאל, משום (דאית) ליה לרבי עקיבא מה לי חד לאו כו'. כל זה לשון מורנו הרב רבי פרץ. **על** כל לאופקי רחוקים — הנך "לאופקי" הוי פירושא כמו: נפקא ליה מהאי קרא. כלומר, שמפסוק זה יוצאה הדרשא שלהם. משמע דמ"על כל" לחודיה דריש רחוקים, מדרישת בסמוך "נפשות" רביעית דם הבאה משני מתים. ודוחק הוא, דהא גבי נזיר נמי כתיב "על כל נפש", ואפילו הכי לא דריש מנייה רחוקים כי אם מרנפשו! לכך נראה דהבא נמי דריש רחוקים מ"על כל נפשות", ומכל מקום דריש נמי מנייה רביעית דם משני מתים, מדכתיב "נפשות" לשון רבים, ולא "נפש". ויש לתמוה: למה ליה לרבי עקיבא גבי כהן גדול קרא דרחוקים? תיפוק ליה מקל וחומר מכון הדיוט, כמו לתנא דריש פרקין, או משום איסור שהיה עליו בהדיוטות להדיא אול, כדפרישית לעיל, דזה עיקר הטעם לעיל! ופירוש בתוספות: לעבור עליו בשני לאוין. ותימה קצת: דהתלמוד לא הזכירו כלל, וצריך עיון. לשון מורנו הרב רבי פרץ. **על** אלו טומאות הנזיר מגלה על המת ועל כוית מן המת — בין במגע בין במשא בין באהל. ומפרש בגמרא, דהשתא על כוית מן המת מגולה, על מת שלם לא כל שבין **נצל** — מוחל מן המת, כדמפרש בגמרא. **ועל** מלא תרווד רבך — רקבון ועפרורית הבא מן המת. ובגמרא מפרש שיעורא. תרווד כף. **ועל** השדרה ועל הגולגולת — ואף על פי שאין עליה בשר כלל. ובגמרא בעי אי על תריוהו או על חרא מנהון. **ועל** אבר מן המת ואבר מן החי שיש עליהם בשר כראוי — בפרק "העור והדורט" (תולין כחב) מפרש שדור בשר שיוכל האבר לחיות ממנו אם היה מחובר לאדם חי, שיוכל להעלות ארוכה. ואף על פי שאין בו כוית בשר. **ועל** חצי קב עצמות — ומיירי שבאו מרוב בניינו או מרוב בנינו. כגון שיש בקב עצמות שנשתברו חצי קב עצמות זה מזה משט מכל עצם ועצם — והיינו מרוב בניינו. ורוב בניינו — מפרש לקמן: שני שוקים וירך אחד או איפכא. ואף על פי שטמא באהל ברובו חק, כדאיתא בהדיא במתניתין בפרק קמא דאהלות: אלו מטמאין באהל, וקחשיב רובע עצמות הבא מרוב בניינו או מרוב בניינו, מכל מקום הלכה הוא דאין הנזיר מגלה אלא על חצי קב. וליכא לפרשי חצי קב משאר עצמות, שאינו מרוב בניינו ולא מרוב בניינו, דהא באהל נמי לא מטמא, מדלא קתני ליה בפרק קמא דאהלות בהדי הנך דמטמא באהל.

ועל חצי לוח דם — ואף על פי שטמא באהל ברביעית, כדאיתא במתניתין דאהלות — מכל מקום אין הנזיר מגלה אלא על חצי לוח. ושעורין הלכה למשה מסיני. **על** משאו ועל מגעו ועל אהילו — דכל הני דחשיב לעיל — מטמא בין במגע בין במשא בין באהל. ועצם כשעורה על מגעו ועל משאו מגולה, אבל באהל — אפילו טמוי לא מטמא. **על** אלו הנזיר מגולה — בגמרא מפרש "על אלו" דרישא, ר"על אלו" דסיפא למעוטי מאי.

ומזה בשלישי ובשביעי וסותר את הקדמין — דכתיב "והדמים הראשונים יפלו", ואין מתחיל למנות נזירות דטהרה עד שיטהר. ולא גרסינן במשנה "ויביא קרבנותיו". וכן מוכח בגמרא, דאיבעיא מביבא ליה: מתניתין מני, דאם כן — פשיטא דרבנן היא.

אלא לקפחני בהלכות — לצערני. **כך** שנה לי רבי מאיר — במשנה: על המת ועל כוית מן המת. ורבי יהודה לא היה שונה "על המת" במשנתו, משום דכל שכן דמכיות מן המת וכו'. ושייך ליה גא. **עריין** — יכול להקשות ולומר: על אבר ממנו מגלה, כדתנן במתניתין, ומיירי דאפילו אין עליו כוית בשר, כדתנן פרק קמא דאהלות שהאברים אין להם שיעור — כל שכן על מת שלם, ואכתי מאי קמשמע לן "על המת"?

אלא כדאמר רבי יוחנן לא נצרכה אלא לנפל שלא נתקשרו אבריו בגידין — (ואיתן) בו כוית בשר. ואבר מאותו נפל אינו מטמא באהל, כיון שאין בו גידין, דלא מיקרי אבר אלא עצם ובשר וגידין. ועל כל המת מגלה אף על פי שאין לו עדיין גידין. והא דקאמר הבא "כדאמר רבי יוחנן", פירש רבינו יצחק דאמתניתין דאהלות אמרה, דקתני: המת וכוית מן המת דמטמא באהל — מוקי לה רבי יוחנן בנפל שלא נתקשרו אבריו בגידין.

רבא

חסיד יוצר סביבה. אם לא — עליו לבדוק את עצמו, מה מצבו האיש, ודבר זה עצמו, שאינו יוצר סביבה — צריך לשברו קיסם. ועליו לשאול את עצמו: מה אני עושה בעולם הזה?

היום יום לאדר א

27 המשנה מבארת את דין הנזיר שנטמא בטומאות אלו: על טומאות
28 אלו הנזיר מנלך את שעריו ביום השביעי לטהרתו, ומזה בשלישי
29 ובשביעי ככל טמא מת שכדי לטהרו מוין עליו מאפר פרה אדומה
30 ביום השלישי וביום השביעי, וסותר את הימים הקודמין שמנה עד
31 כעת שאינם עולים לו למנין נזירותו, וצריך למנות מחדש את כל
32 ימי הנזירות שקיבל על עצמו, ואינו מתחיל למנות אלא עד שיטבול
33 ויטהר לאחר הזאת מי החטאת, ומביא את קרבנותיו ביום השמיני:

גמרא

34 הגמרא מביאה ברייתא אודות פירוש המשנה: תנו רבנן, מעשה
35 שהיה אחר פטירתו של רבי מאיר כשחיפשו תלמידיו רב אחר
36 ללמוד אצלו, אמר להן רבי יהודה לתלמידיו, השגיחו שאל יבנסו
37 תלמידיו רבי מאיר לבאן - ללמוד בבית המדרש, מפני שקנתרנין -
38 מקניטין הן, ולא ללמוד תורה ממני הן באין, אלא לקפחני - לצער
39 אותי ולנצח אותי בהלכות הן באין, להודיע שהם חריפים ואין מי
40 שיכול לעמוד כנגדם לנצחם בהלכה. ואף על פי כן דחק סומכוס
41 תלמידו המובהק של רבי מאיר, ונבנס לבית מדרשו של רבי
42 יהודה, אמר להם סומכוס לרבי יהודה ותלמידיו, כך ו-בלשון הזון
43 שנה לי רבי מאיר את המשנה הזאת, על אלו טומאות הנזיר מנלך,
44 על המת ועל כזית מן המת וכו', וכמו ששנינו במשנתנו. רבי יהודה
45 לא היה שונה במשנה הזאת 'על המת', שניתן ללמוד בקל וחומר
46 מהאמור בהמשך שמגלח על כזית מן המת, ולכן כעס רבי יהודה
47 על תלמידיו שלא מנעו מסומכוס להיכנס, ואמר להן, וכי לא כך
48 אמרתי לכם שתשגיחו שאל יבנסו תלמידיו רבי מאיר לבאן מפני
49 שקנתרנין הן, שהרי דברי סומכוס לקטר נאמרו, משום שאם על
50 כזית בשר מן המת מנלך הנזיר, על טומאה שנטמא מהמת כשהוא
51 שלם, לא כל שכן שיגלח עליו, ואם כן היא משנה שאינה צריכה.
52

1 מתרצת הגמרא: שרבי עקיבא דורש 'על כל' לאפוקי - להוציא
2 מכך דרשה זו, שאסור הוא להיטמא לרחוקים, ומת' נדרשת
3 לאפוקי - ללמדנו שאסור הוא להיטמא אפילו לקרובים, ונפשות'
4 נדרשת לאפוקי - ללמדנו שאסור הוא להיטמא אף לרביעית לוג
5 דם שיצא משני מתים, שטמא באהל, שנגמיר על כל נפשת מת לא
6 יבא, שאפילו יצאה רביעית הדם משתי נפשות, לא יבא עמה
7 באהל אחד, כדי שלא תטמאנו:

משנה

8 המשנה מבארת מה הם הטומאות שאם יטמא בהם הנזיר, שינהגו
9 בו דיני נזיר טמא:
10 על אלו טומאות מן המת, הנזיר מנלך את שער ראשו כשנטהר
11 ונוהג בשאר דיני נזיר טמא המבוארים בהמשך המשנה, על המת
12 השלם, ועל כזית בשר מן המת, ועל כזית נצל - בשר המת שנימוח
13 ונעשה כליחה היוצאת מבשר מעופש, ועל מלא תריון רקב -
14 מלא הכף של עפר מריקבון המת לאחר שכלתה לחותו, על עצם
15 השדרה ועל עצם הנוגזות של המת, אף שאין עליהם בשר כלל,
16 ועל אבר מן המת ועל אבר מן החי שיש עליו בשר כראוי - שאם
17 היה האבר הזה מחובר לאדם חי, היה ראוי להתרפא ולהתקיים
18 על ידי הבשר שנשאר עליו, ואף שאין באבר כזית בשר, ועל
19 שיעור תצי קב המלוקט משברי עצמות שהם מרוב בנינו של המת,
20 או מרוב מניין עצמותיו, ועל תצי לוג דם שיצא מן המת. וכל אלו
21 ששנינו כאן, הנזיר מגלח על מנען ועל משאן ועל אהילן, דהיינו אם
22 נגע בהם, או נשא אותם גם בלא ליגוע בהם, או האהיל עליהם או
23 שהם מאהילים עליו או שנמצא עמדם תחת אהל אחד. ועל עצם
24 מן המת בשיעור כשעורה, מגלח על מנען ועל משאן, אבל אינו
25 נטמא ממנה באהל.
26

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו אדר"ר, תשי"ד

ברוקלין.

הנהלת צעירי אגודת חב"ד בירושלים עיה"ק ת"ו

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבם -בלי הוראת זמן הכתיבה - בו כותבים ע"ד ארגון הקבוצות
ושנכנסו לשלב הפעולות. אבל אינם כותבים מה הם פעולות אלו. וממהר הנני במכתבי זה - אף
שאינו בתור - בכדי לזרזם בהודעה אודות פעולות ממשיות והעיקר לנצל את ימי הפורים הבע"ל
באופן המתאים ובענינים כשרים וכו' חב"ד והשי"ת יצליחם.

המחכה לבשו"ט בכל הנ"ל ובפ"ש כל המשתתפים ומברכם בהצלחה מופלגה בענינים
הכללים ובעניניהם הפרטים.

[כ"ז] זָמִיר - מה שנתקבלה ההלכה למשה מסיני שנצל נחשב כמו
 55 בשר ומטמא, הוא רק בנצל דָּמִי - שבא מֵאֲדָם, אֲכָל נצל דָּמִי
 56 מִבְּהֶמָה לא נאמרה, ומאחר שנימוח אינו כבשר ואינו מטמא
 57 כנבילה, או דְּלֵמָּא לא שָׁנָא - או שמא אין לחלק ביניהם, וכיון
 58 שנאמרה הלכה למשה מסיני גבי בשר אדם שנצל דינו כבשר,
 59 הוא הדין בבמהמה.
 60 הִנֵּיחָא - כלומר אין מקום לספק אם יש נצל לבמהמה, לְמָאן דְּאָמַר
 61 - למי שאומר (ב-ר פדא) שמה שנבילה מטמאת מִטְּמֵאָה חֲמוּרָה,
 62 דהיינו לטמא את האדם הנוגע בה והנושאה, הוא רק עַד שהיא
 63 ראויה לאכילה לִפְנֵי תושב, ומשנרקבה יותר שאינה ראויה עוד
 64 לאכילת אדם אינה מטמאת טומאת נבילות במגע ובמשא,
 65 וּמִטְּמֵאָה קָלָה - ושאר אוכלים הטמאים ששיעור כביצה מהם
 66 מטמא אוכלים ומשקים במגע, אף שנקרבו ואינם ראויים לאדם,
 67 עדיין הם מטמאים עַד שיפסלו לְכָלֵּב שאינו רוצה בהם מתוך שהם
 68 סרוחים ביותר, שְׂפִיר - אכן אין מקום לספק אם יש נצל לבמהמה,
 69 שמאחר והנצל נוצר אחר שהבשר נרקב וכבר אינו ראוי לאכילת
 70 אדם, וודאי שאין הוא מטמא טומאה חמורה. אֲלֵא לְמָאן דְּאָמַר -
 71 לרבי יוחנן שאמר, שבשר נבילה מטמא מִטְּמֵאָה חֲמוּרָה עַד שלא
 72 יזא ראוי הבשר לְכָלֵּב, מֵאִי אִכְּתָא לְמִימַר - יש להסתפק מהו הדין
 73 בזה.
 74 הגמרא מנסה לפשוט את הספק: תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא לגבי
 75 שומן של נבלת עוף טהור שאם הִקְחוּהוּ בְּאֵז - הפך את השומן
 76 לנוזל על ידי חימום באש, עדיין השומן טָמֵא ומטמא את השוהת
 77 ממנו כשהוא בבית הבליעה כדין נבלת עוף טהור, שבהתכה אינו
 78 נפסל מאכילת אדם, אבל אם המהוהו בְּחֶמֶה - על ידי חום השמש,
 79 מְהוּר, מפני שאז הוא מסריח ואינו ראוי לאכילת אדם ונסתלקה
 80 ממנו טומאתו. וְאִי קָלָא דְעֵתָךְ דִּישׁ נִצֵּל לְבִהְמָה ודינו כבשר
 81 ומטמא טומאה חמורה עַד שיפסל מלאכול לְכָלֵּב, וכן הוא גם
 82 נבלת עוף טהור, קשה, שֶׁאִפִּילוּ אם התיכו לשומן בְּחֶמֶה, נָמִי - גם
 83 כן היה לו להיות טמא, שהרי עדיין הוא ראוי לאכילת כלב. ומכך
 84 ששנינו שבחמה השומן טהור, למדנו שאין נצל לבמהמה. דוחה
 85 הגמרא: אִימַת [קָא] מְסִיחֵי לִיה - אימתי השמש מתיכה את השומן,
 86 רק בְּתֵר דְּאֶסְרִינָה בְּחֶמֶה - אחרי שהתייבש הרבה זמן בשמש
 87 והסריח, בִּין דְּאֶסְרִינָה מבאיש הוא עד מאד וְהָיָה לִיה - הרי הוא
 88 כְּעָפָר שאינו ראוי אפילו לאכילת כלב, ולפיכך טהור הוא לגמרי.
 89 במסכת טהרות (פ"ח מט) שנינו, שניצוק ו-קילוח הבא מלמעלה
 90 למטה בזקיפה, כמים היורדים מהגג לקרקע במרזב, אינו חיבור
 91 לטומאה. כלומר, שאם שפך משקים טהורים לתוך כלי טמא, או
 92 אפילו אם שפך משקים טהורים על השרץ, אם קלט את המשקה
 93 בעודו באויר, המשקה טהור, וכל שכן שהמשקים שעדיין נמצאים
 94 בכלי העליון ו-שמערה ממנו על השרץ או על המשקים הטמאים
 95 טהורים הם, שאין ניצוק חיבור לטומאה.
 96 הגמרא מביאה משנה שמבואר בה דברים שבהם הניצוק הוא
 97 חיבור: תֵּנִן [הֵתָם] - במסכת מכשירין (פ"ה מט), כָּל משקה טהור
 98 הַנִּצֹּק - שמערה ושופך אותו מלמעלה למטה לתוך משקים
 99 טמאים, מְהוּר, שאין הקילוח מצרף ומחבר בין המשקה התחתון
 100 למשקה העליון לטמא את מה שנשאר בתוך הכלי העליון, וכן
 101 הקילוח עצמו טהור, חוץ מִבְּבֶשׂ הַיּוֹפִים - דבש שמזייפים אותו,
 102 שהוא עבה יותר מדי, ומוסיפים בו מים לרככו, וְהַצִּיחִית - דבש
 103 שרודים אותו מזהכורות מעורב עם השעורה. ואם שופך מיני דבש
 104 אלו אל כלי שיש בו משקים טמאים, הניצוק טמא, שמתוך שהוא
 105 עב הוא נחשב אוכל, וכאילו העליון והתחתון מעורבין יחד זה
 106 בזה, ונטמא גם מה שבכלי העליון שממנו הוא שופך. אבל דבש
 107 רגיל שאינו עב, אלא צלול, הניצוק שבו טהור כבכל המשקים.
 108

אָמַר רַבִּי יוֹסֵפִי, אִם לֹא אֲשִׁיב, יֵאָמְרוּ, מֵאִיר שָׁכַב לבית עולמו, ואינו
 1 יכול להשיב, יְהוּדָה בְּעַם והקשה על רבי מאיר, יוֹסֵפִי שֶׁתֵּק ולא
 2 תירץ, משמע שהודה לקושיא, תוֹרָה, שאמר רבי מאיר שיש צורך
 3 לשנות גם 'על המת', מֵה תֵּהָא עֲלֵיהּ - מי יפרשה. ולכן אָמַר רַבִּי
 4 יוֹסֵפִי, לֹא נִצְרָקָה המשנה בזה אֲלֵא לְלַמְדָנוּ שגם על מַת שֶׁאֵין עָלָיו
 5 בְּיָתָא בְּשָׂר, כגון נפל קטן וכחוש, מגלח הנזיר, ואין זה נלמד מקל
 6 וחומר מכזית בשר.
 7 מקשה הגמרא: וְעֵדִיין יֵאָמַר רַבִּי יְהוּדָה ויקשה, שגם דבר זה יש
 8 ללמוד בקל וחומר, שאם עַל אָבִיר מְמַנֵּה מְגַלְח אפילו שאין עליו
 9 כזית בשר, עַל המת פולו, וכגון נפל זה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שיגלח עליו,
 10 ועדיין קשה ש'על המת' היא משנה שאינה צריכה.
 11 הגמרא מתרצת את קושיית רבי יהודה באופן אחר: אֲלֵא מֵה
 12 ששנה רבי מאיר שמגלח על המת, יש לתרץ בְּדָאמַר רַבִּי יוֹחָנָן על
 13 המשנה באהלות (פ"ב מ"א) ששנינו בה מה הם הדברים המטמאים
 14 באהל, ושנינו שם 'המת' רְכִיזָת מִן המת', וגם שם קשה ש'המת'
 15 מיותר, מכל שכן מְכִיזָת מִן המת', ותירץ רבי יוחנן, שִׁלָּא נִצְרָקָה -
 16 לא צריך לשנות זאת אֲלֵא לְלַמְדָנוּ בְּנִפְל - עובר שהפילתו אמו
 17 שְׁעֵדִיין לֹא נִתְקַשְּׁרוּ - לא נתחברו אֲבָרָיו בְּגִידֵין הקושרים את
 18 האיברים, שעוד לא נוצרו הגידין, ומאחר ואין בו אבר שלם של
 19 בשר גידים ועצמות, וכן אין בו כזית בשר, אינו מטמא באהל לא
 20 משום 'אבר' ולא משום 'כזית בשר', ולכך צריך לשנות שהוא
 21 מטמא מכיון שהוא מת שלם, הָקָא נָמִי - כך גם במשנתנו יש
 22 ליישב כן מה ששנה רבי מאיר 'על המת', ללמדנו שהנזיר מגלח
 23 גם אם נטמא בְּנִפְל שִׁלָּא נִתְקַשְּׁרוּ אֲבָרָיו בְּגִידֵין, שהרי נטמא ל'מת
 24 שלם'.
 25 רַבָּא אָמַר, לֹא נִצְרָקָה משנתנו לשנות 'על המת' אֲלֵא לְלַמְדָנוּ
 26 לְנִזְיָר שמגלח אם נטמא בעצמות רוב בְּגִידֵין של גובה האדם וְלְנִזְיָר
 27 שנטמא בעצמות רוב מְגִידֵין - שעצמות שלמות שהן רוב בנין
 28 העצמות, או שהן רוב מנין עצמותיו של המת אף שֶׁאֵין בָּהֶן שיעור
 29 של רובֵעַ הקב, עֲצָמוֹת, מכל מקום הן מטמאות כמות שלם, והנזיר
 30 מגלח עליהם.
 31 שנינו במשנה: עַל טומאת בְּיָתָא מַת, וְעַל בְּיָתָא נִצֵּל - ליחה היוצאת
 32 מבשר המת, הנזיר מגלח. הגמרא מבררת אלו הן ההפרשות
 33 היוצאות מבשר המת ומטמאות:
 34 [תֵּנִן דְּרָבִנָּה בברייתא], וְאִתְּהוּ נִצֵּל של המת המטמא באהל ונזיר
 35 מגלח עליו, בְּשָׂר הֵתָא שְׁנָרֵקָה וחור וקָרֶשׁ, וְכֵן מוֹהֵל - הליחה
 36 שיצאה מן המת שְׁהִרְתִּיהּ - חיממה עד שבעבעה, ואף שלא נקשר
 37 מעצמו. שואלת הגמרא: הִכִּי דָּמִי - איך מדובר בברייתא, אִילִימָא
 38 - אם נאמר שמצאנו את המוהל ליד גוף המת, אלא דְּלֵא יִדְעִינָן
 39 דְּיָדִידִיהּ הוּא - שאין אנו יודעים אם הוא מבשר המת, או מהליחות
 40 היוצאות מהמת, כמו כיחו וניעו, שאינן מטמאות, אם כן אפילו כִּי
 41 קָרֶשׁ מֵאִי הוּי - מה יש בכך בכדי להוציא מהספק, אֲלֵא מדובר
 42 בְּיָדִיעִין דְּיָדִידִיהּ הוּא - שאנו יודעים בודאי שהוא מבשרו של המת,
 43 ואם כן אף עַל גַּב דְּלֵא קָרֶשׁ יטמא ויגלח הנזיר על טומאתו.
 44 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה, בְּסֶתֶם - כשאין יודעים אם הוא
 45 מבשרו או מהליחות שבגוף, מועילה הקרישה או הרתיתה לברר
 46 זאת, אִי קָרֶשׁ, מוֹהֵל היוצא מהבשר הוא, והוא נצל שהנזיר מגלח
 47 עליו, ואם לֹא קָרֶשׁ יש עדיין להסתפק דְּלֵמָּא ו-שמא) בִּיהוּ וְנִיעוּ
 48 הוּא ו-כיוח הוא רוק הפה, וניעו הוא ליחת החוטם) שאינם
 49 מטמאים.
 50 הגמרא מוסיפה לדרן בנצל מבמהמה: בְּעָא מִינִיהּ - שאל אֲבִי מִרְכָּה,
 51 האם יש דין נִצֵּל לְבִהְמָה, שכזית בשר נבילה שנקרב ונימוח עד
 52 שנעשה כליחה, יטמא במגע ובמשא כנבילה, או אִין דִּין נִצֵּל
 53 לְבִהְמָה, שאינו כבשרה ואינו מטמא כלל. מִי אֲמָרִין - האם נאמר
 54

ועדיין יאמר על אבר מטנו מנלל - ובלבד שהיא עליו בשר בראו, ואף על פי שאין עליו כזית בשר, על מנת כולו לא כל שכן? כי אמר רבי מאיר דעל פת מנלל כי היא דאמר רבי יוחנן לא נצרכה אלא לנצל בו - ובמסכת חולין קאי. והבי נמי בנפל שלא נתקשרו אבריו בגידין יפה יפה אמר רבי מאיר דמיטמא. ואף על פי שאין עליו בשר. ורמא אמר - כי אמר רבי מאיר - ברוב בנינו של מת או ברוב בנינו שאין עליון כזית בשר ואין בין כולו רובע הקק עצמות. דאף על גב דבעלמא לא היו חשיב לענין טומאת אהל אלא אם כן שהיא בהן רובע עצמות, גבי נוזר היו חשוב כמת שלם. הואיל דאית ביה רוב בנינו או רוב בנינו שהוא מיטמא עליו ומגלח עליהם. שקרש - שנימוח ואחר כך קרש. ומוהל שהרתיח - שיצא מבשר המת במין מים והרתיח לקשר על ידי חומץ שהרתיח. דכל הני נצל בכשר המת דמי נוזר מגלח עליו. נצל - לשון הפרש, כמו "ויצל אלדהם" (בראשית לא). הכי דמי אילמא דלא ידעין - אי היא משקה דקשר היו מן המת, כלומר ידיעין ודאי דלאו ממת הוא. כי קרש אמאי מיטמא - הא ידעין דלאו ממת הוא. ואי מן המת הוא - הווא אפילו לא קרש אמאי לא מטמא? אמר רבי ירמיה בסתם - כלומר, ספקי מספקא לן אי דמת הוא אי לא. הלכך, אי קרש - ודאי מנופה של מת הוא ולא כיוו וניעו, ואי לא קרש - דלמא כיוו וניעו הוא. דהא ליכא כיוו וניעו במת טמא, דכל המשקים היוצאים ממת טהורין, חוץ מן הדם. כי נפרי - דנצל מטמא - הווא דאית מאדים, אבל נצל דאית מבהמה לא מטמא כנבלה. או דלמא לא שניא והניחא - דלא איצטרך ליה למיבעי אית ליה נצל או לא - אליבא דמאן דאמר דטומאה חמורה, כלומר דטומאת נבלה הוי לעולם כל זמן דחוי לאכילה לגר, הלכך כיון דנצל הוא לא חוי לאכילת אדם לא מטמא. אלא למאן דאמר דטומאה חמורה לעולם הוא עד דמיפסל מאכילת כלב חבא מאי - מי אמרין: כיון דאכילת חוי לאכילת כלב - אכתי מטמא בית נבלה, או דלמא כיון דנמוח - כעפרא בעלמא

ועדיין יאמר על אבר מטנו מנלל - ובלבד שהיא עליו בשר בראו, ואף על פי שאין עליו כזית בשר, על מנת כולו לא כל שכן? כי אמר רבי מאיר דעל פת מנלל כי היא דאמר רבי יוחנן לא נצרכה אלא לנצל בו - ובמסכת חולין קאי. והבי נמי בנפל שלא נתקשרו אבריו בגידין יפה יפה אמר רבי מאיר דמיטמא. ואף על פי שאין עליו בשר. ורמא אמר - כי אמר רבי מאיר - ברוב בנינו של מת או ברוב בנינו שאין עליון כזית בשר ואין בין כולו רובע הקק עצמות. דאף על גב דבעלמא לא היו חשיב לענין טומאת אהל אלא אם כן שהיא בהן רובע עצמות, גבי נוזר היו חשוב כמת שלם. הואיל דאית ביה רוב בנינו או רוב בנינו שהוא מיטמא עליו ומגלח עליהם. שקרש - שנימוח ואחר כך קרש. ומוהל שהרתיח - שיצא מבשר המת במין מים והרתיח לקשר על ידי חומץ שהרתיח. דכל הני נצל בכשר המת דמי נוזר מגלח עליו. נצל - לשון הפרש, כמו "ויצל אלדהם" (בראשית לא). הכי דמי אילמא דלא ידעין - אי היא משקה דקשר היו מן המת, כלומר ידיעין ודאי דלאו ממת הוא. כי קרש אמאי מיטמא - הא ידעין דלאו ממת הוא. ואי מן המת הוא - הווא אפילו לא קרש אמאי לא מטמא? אמר רבי ירמיה בסתם - כלומר, ספקי מספקא לן אי דמת הוא אי לא. הלכך, אי קרש - ודאי מנופה של מת הוא ולא כיוו וניעו, ואי לא קרש - דלמא כיוו וניעו הוא. דהא ליכא כיוו וניעו במת טמא, דכל המשקים היוצאים ממת טהורין, חוץ מן הדם. כי נפרי - דנצל מטמא - הווא דאית מאדים, אבל נצל דאית מבהמה לא מטמא כנבלה. או דלמא לא שניא והניחא - דלא איצטרך ליה למיבעי אית ליה נצל או לא - אליבא דמאן דאמר דטומאה חמורה, כלומר דטומאת נבלה הוי לעולם כל זמן דחוי לאכילה לגר, הלכך כיון דנצל הוא לא חוי לאכילת אדם לא מטמא. אלא למאן דאמר דטומאה חמורה לעולם הוא עד דמיפסל מאכילת כלב חבא מאי - מי אמרין: כיון דאכילת חוי לאכילת כלב - אכתי מטמא בית נבלה, או דלמא כיון דנמוח - כעפרא בעלמא

דמי, ולא מטמא טומאת קדש. עד לכלב - כל זמן שלא תיפסל מאכילת כלב, שאינה מסורחת כל שחבלק אינו רוצה לאוכלה. תא שפע - חלב נבלה שהתחזרו באור = שהתחזרו באור. טמא - ועדיין אוכל ראי הוא. המחזו בחמת טהור - דפרחה טומאתו. ואי סלקא דעתך - דיש נצל לבמה, אפילו המחזו בחמה ליהוי טמא כי חור וקרש. לעולם אימא לך דיש נצל לבמה - והכא היינו טעמא דכי המחזו בחמה טהור, דאימת קא ממוז ליה חמה - לבתר דאסרת. וכיון דאסרת - תו לא חוי אפילו לאכילת כלב, ומשום הכי טהור, ואינו מטמא אפילו בטומאה קלה. תנן התם כל הניצוק טהור - כל משקין שמריקין מכלי אל כלי, אף על פי שנטמא תחתון וקילוח יורד משפה לשפה, לא נעשה דחור כדי לטמא העליון. חוץ מדרב שוהא עבה, ויכולין לזיזי לערב בו משקין אחרים. וידיעין" משמע לשון זיוף, כדמפרש במסכת סוטה בפרק בתרא (מחב). והצפיות - כמו "כצפיות בדבש" (שמות טו) = ברישקריש בלעז. והואיל וזן עבין, נעשה תחתון כמו מחובר לעליון, שהקילוח יחזור למטה למשקין טמאין נעשה כולו טמא, ואפילו העליון, אבל דבש שלנו, שאינו עב, הואיל וצולל הוא - ניצוק שבו טהור, ככל המשקין

דמי, ולא מטמא טומאת קדש. עד לכלב - כל זמן שלא תיפסל מאכילת כלב, שאינה מסורחת כל שחבלק אינו רוצה לאוכלה. תא שפע - חלב נבלה שהתחזרו באור = שהתחזרו באור. טמא - ועדיין אוכל ראי הוא. המחזו בחמת טהור - דפרחה טומאתו. ואי סלקא דעתך - דיש נצל לבמה, אפילו המחזו בחמה ליהוי טמא כי חור וקרש. לעולם אימא לך דיש נצל לבמה - והכא היינו טעמא דכי המחזו בחמה טהור, דאימת קא ממוז ליה חמה - לבתר דאסרת. וכיון דאסרת - תו לא חוי אפילו לאכילת כלב, ומשום הכי טהור, ואינו מטמא אפילו בטומאה קלה. תנן התם כל הניצוק טהור - כל משקין שמריקין מכלי אל כלי, אף על פי שנטמא תחתון וקילוח יורד משפה לשפה, לא נעשה דחור כדי לטמא העליון. חוץ מדרב שוהא עבה, ויכולין לזיזי לערב בו משקין אחרים. וידיעין" משמע לשון זיוף, כדמפרש במסכת סוטה בפרק בתרא (מחב). והצפיות - כמו "כצפיות בדבש" (שמות טו) = ברישקריש בלעז. והואיל וזן עבין, נעשה תחתון כמו מחובר לעליון, שהקילוח יחזור למטה למשקין טמאין נעשה כולו טמא, ואפילו העליון, אבל דבש שלנו, שאינו עב, הואיל וצולל הוא - ניצוק שבו טהור, ככל המשקין

בית

באור. בחמה טהור - דכשנימוח בחמה הוא מסריח מחום השמש ואינו ראי לאכילת אדם, ולכן הוא טהור. אבל באור מיהא, כיון שהמחזו בידים - עדיף מנצל, דלא חוי אלא כשנרקב הנמח מעצמו. ומשני: אימת קא ממוז - לבתר דקא מסרח, ובתר דאסרת מוכח דחמה - מבאישי למאד, דהוה ליה כעפרא. דאף לכלב אינו ראי. ולא דמי לנצל דבמה שנטמא בלא חמה, וראוי אכתי לכלב. תנן התם בפרק (ומישי) דמכשירין: כל הניצוק טהור, שאם יצק ועירה משקין טהורים לתוך משקין טמאין מלמעלה למטה - לא נטמאו הטהורים, דנצוק אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה. חוץ מן דבש חויפים - בפרק בתרא דסוטה (מחב). מפרש רבי יוחנן: מאי חויפים - דבש שמויפין אותו, לפי שהוא עב יותר מדאי, ומשימין בו מים ואינו ניכר. רבי שמעון בן לקיש אומר: על שם מקומו, שנאמר "ויז וטלם ובעלית", וצפיות - כמו כצפיות בדבש, כלומר שרודה אותו מן הכותרת מעורב עם השעווה. ובערך פירש: עיסה שמוטגנת בדבש. באלו ניצוק טמא, דמתוך שהוא עב ודחבהו - חשיב אוכל, ובאילו העליון והתחתון מעורבין יחד זה בזה, ולכן הנצוק הוא חיבור

בית שמאי אומרים אף מקפה של גריסין — שנכתשו בריחים של גרוסות, ושל פול שלמים, ועושה מהם תבשיל, כמו כן חשיב אוכל והיו חיבור. מפני שהיא סולדת לאחריה — כשהנפר תבשיל של מקפה פוסק מלשפור העמוד — סולד וחורר לאחריה, מתוך שהתבשיל עב ווארת) ביה רירי, והם מחברים האוכל להיות יחד. **יש** נצוק לאוכלין — כגון

המחה שומן ועיריה לתוך אוכלין טמאים. ולרבנן קמביעא ליה. מי אמרין אינון משום דאית בהו רירי — פירוש: דבש הזיפים והצפידות אמרו חכמים הדיו חיבור משום דאית בהו רירי, כלומר שהן סולדים לאחריהם. ואף על גב דפליגי אמקפה של גריסין דאית להו רירי — לא חשיב לתנא קמא. ובית שמאי סברי אף על גב דלית להו כולי האי רירי, חשיבי לחבר העליון לתחתון. ושארי אוכלין לית בהו רירי, והלכך לא שייך בהו נצוק. או דלמא: טעמא דתנא קמא משום דסמיכי — משום שהם עבים, ושארי אוכלים נמי סמיכי. אבל לבית שמאי לא קא מביעא ליה, דמקאמר: מפני שהן סולדין לאחריהן — אם כן טעמיהו משום רירי. **תא** שמע חלב המת שהוא שלם — פירוש: כוית שלם, והתיכו — טמא. התיכו — כמו: חיבה, שהמחוה באור. טמא — כדמעיקרא. כדמעיקרא היה בו כוית שלם, ועדיין ישנו כולו ביחד כדמפרש בסמוך, או משום דנצוק הוא חיבור. הלכך אפילו כי התיכו, אפילו שאם לא היה מחובר ביחד (ואלא) על ידי נצוק, ואי משום שלא נפרד מעולם זה מזה, כדמפרש בשינויא. **היה** מפורד — פירושו: של פירוש: של חלב המת, שלא היה מעיקרא זית שלם, אף על גב דהתיכו באור ונעשה הכל חתיכה אחת — טהור, כדמסיים בתוספתא דאהלות פרק רביעי: מפני שחיבור אדם אינו חיבור. וקודם שהתיכו לא היה כוית מחובר יחד, ולא היה מטמא הנוגע במקצת, (ואו) אפילו הנוגע בכלול למאן דלית ליה נוגע וחורר ונוגע. לכן, כי התיכו — נמי לא חשיב זית שלם, כיון שחשיב זה בא על ידי אדם. ואף על גב דרביעית דם הבאה משני מתים מטמא למאן דאית ליה ויש אם למקרא. דבתיב "על כל נפשות מת" (סנהדרין ד,א), וכן שני חצאי זיתים משני מתים, דטמא, במסכת אהלות (בתוספתא פרק ד) — יש לומר:

הדינו דוקא לענין אהל, לפי שראוי להאדיל על שני החצאין יחד, אבל בגניעה — לא מטמא. והא דאמרין בפרק (ולאלין) דאהלות (מג): הנוגע בשני חצאי זיתים מן הגבלה טמא! יש לומר: דהתם מיידי שיש בשר מרודד ביניהן המתברר יחד. וכי האי גוונא משני בפרק "העור והרוטב" (חולין קכד,ב). ואם תאמר: תפשוט מהבא דחיבורי אדם אינו חיבור! ויש לומר: היינו דוקא בטומאת מת, שהטומאה באה ממנו לצרפו לכוית לטמא אחרים, ואפשר להיות שכן הקבלה. אבל לצרף האוכלין לקבל טומאה כבביצה מעלמא — התם חיבור אדם הוא חיבור, כי הך דכל האוכלין מצטרפין לכביצה.

ואי סלקא דעתך אין נצוק לאוכלין שלם התיכו נמי ליתיה — כוית חלב כשנותנין על האש אי אפשר שלא נצוקה לטמא אחרת ממקום חיבורה מחמת הדתבה, אי נצוק אין חיבור. דאי אפשר שאותה טפה אינה מחוברת לשאר החלב על ידי נצוק. דאי לא חשיב חיבור — הרי נפרדה הטפה, ואין כאן כוית. **בגו**ן בהדי דמרתח ליה סליק עמוד לפמיה דמנא וקישר דאיתיה כוליה בגי הדדי — כשנתן על בגי האש והרתיה — עלה כוית לפומא דמנא בבת אחת מבח האש וקישר, דהשתא איתיה כוליה בגי הדדי. וצריך לומר דקישר אפומא דמנא, דאילו לא קישר אלא חור תנפל למקומו — אין גופל יחד, אלא דרך נצוק, שאין כח האש מסייע ליפול כמו שמעלה, וכי סליק — סליק בבת אחת, וכי נפיל — נפיל דרך נצוק. **תא**

שמע אף מקפה של גריסין ושל פול מפניו (שידים) ושוין סולדים לאחריהם — (ואלמא) טעמא דשמאי משום רירי. הכי נמי מסתברא טעמא דתנא קמא משום רירי, אלא דתנא קמא בעי רירי טובא, ותפשוט דלשאר אוכלין דאין להם רירי — אין נצוק. **מירי** איירא התם משום דסמיכי — דבש של זיפים וצפידות הדיו חיבור לרבנן — היינו משום דסמיכי, ולא משום רירי. ובהא פליגי: דבית שמאי סברי: אף כי לא סמיכי הוא חיבור, כיון דאיבא רירי, כגון מקפה של גריסין, ולתנא קמא רירי לא מעלה ולא מוריד. **מלא** פיסת יד — מתחלת פיסוק האצבעות עד הורונו

ישנן מעיקר אצבעות ולמעלה — עד ראשי האצבעות. **חד** שיעורא הוא — כך מחזיק באצבעות כמו בפסית יד. **אמר** ליה רב ר' שימי — שנייא הוא, ממאי דהאי מקישרי אצבעותיו ולמעלה היינו לראשי אצבעותיו, דפרכת מינה? דלמא "למטה" דקרי — עיקר אצבעות מקום שמחוברין לה ליה, ו"למעלה" דקאמר — היינו לצד הגוף עד פרק חורונו, דהיינו ממש פיסת יד! לא גריסין "תיקו".

בית שמאי אומרים אף נצוק מקפה של גריסין — פולין שנכתשו במכתש וחנקלו לשנים. (ושל פול) — של פולין שלמות. סולדת לאחריה — שבשעה שמריקין אותו מכלי אל כלי פוסק את הנצוק — חורר ראש הנצוק ועולה לו למעלה כלפי אחוריו, וכחורר ונוגע לעליונים דמי, והיו טמאין. **יש** נצוק לאוכלין — היה מריק מקפה של עדשים או של אפונים במקום מדרון למעלה, ונטמאו תחתונים

בשעת שפיכה, מי הויין העליונים טמאין או לא? גבי דבש הזיפים וצפידות מאי טעמא אית בהו נצוק — משום דאית בהו רירי, וסולדות. והני אוכלין — לית בהו רירי, והויין עליונים טהורים. או דלמא בגי זיפים וצפידות מאי טעמא נצוק שלהן טמא — משום דסמיכי, שהן עבים, והני נמי סמיכי, וליהוי נצוק שלהן טמא. **תא** שמע חלב של פת פמא — ויש בו כוית, והתיכו במחבת, אף על פי שנתלגלג במחבת לא נעשה מפורד, וטמא. היה מפורד — אותו כוית מן המות, והתיכו, אף על פי שנתחבר ביחד — טהור. כיון דהיה ליה מפורד מעיקרא — פרחא מיניה טומאה, והאי דהדר חבור ביחד לא הוי חיבור, דחיבור ביד אדם לא הוי חיבור. **ואי** סלקא דעתך אין נצוק לאוכלין — לא היה שולד והתיכו במחבת נמי ליתיה, דכיון דמגלגל ליה מויות זו לזו — נפרד זה מזה, ולא הוי ביה כוית במבונס. אי נמי, לכשהתיכו והריקו מכלי אל כלי — ליתיה כמפורד וליטהר. אלא לאו שמע מינה דיש נצוק, וחיבור הוא. **אמר** רבי ירמיה — לעולם אימא לך אין נצוק לאוכלין, והא מתניתין דהבא — אנא ומר בריה דרבנא תרגמינא דהבא במאי עסקין — כגון שלא הורק מכלי אל כלי, ומעולם לא נענעו בכלי כלל. דבהדי דמרתח ליה — שהתיכו במחבת במקום אחד ולא נענעו כלל, והחורר חלב לבחדי דקא מהתך ליה סלק עמודא דנורא לפמיה דמנא, ולא (מניע) לא להבא ולא להבא, ולא הוי נצוק כלל, דכוליה הוה בחדי הדדי, וקישר במקומו ולא נתפור לבאן ולא לבאן, משום הכי טמא. **תא** שמע בית שמאי אומרים אף מקפה של גריסין — אלמא דיש נצוק לאוכלין. **מירי** איירא — כלומר, לעולם אימא לך אין נצוק, והכי הוא דקא מביעא ליה: מי אמרין דגבי שאר אוכלין כגון עדשים, (מי אמרין) כיון דסמוכות כגון מקפה של גריסין — הוי חיבור. או דלמא, התם לא הוי טעמא אלא משום דאית ליה רירי במקפה של גריסין, אבל בשאר אוכלין דלית בהו רירי — לא הוה נצוק. לישנא אחרינא: **תא** שמע בית שמאי אומרים כו' מפני שהן סולדין לאחריהן — אלמא דלא הוה טעמא דנצוק אלא משום דאית ביה רירי, וגבי שאר אוכלין הואיל דלית בהו רירי — לא הוי נצוק. מידי איירא? לעולם אימא לך יש נצוק לאוכלין, וכי קא מביעא לך — אליבא דרבנן, והכי קמביעא לך: טעמיהו דרבנן דאמרי דהוי נצוק בגי דבש הזיפים — טעמא דבית שמאי לא מביעא לך, דאינון לא אמרי דהוי נצוק אלא משום רירי, ואילו שאר אוכלין דלית להו רירי — לא איצטרך לן למשאל. תירווד — כה. **מלא פיסת יד** — בלא אצבעות. **מלא חפניו** — בהדי אצבעותיו. **וממאי דהאי קשרי אצבעותיו ולמעלה** — דקאמר כלפי ראש אצבעותיו קאמר, ומשום הכי מוחבת מיניה לחוקיה? דלמא למטה מיד — דלמא כלפי פיסת יד הוא דקאמר, בוותיה דחוקיה, שישזקיה כרבי מאיר.

איתו

שמע אף מקפה של גריסין ושל פול מפניו (שידים) ושוין סולדים לאחריהם — (ואלמא) טעמא דשמאי משום רירי. הכי נמי מסתברא טעמא דתנא קמא משום רירי, אלא דתנא קמא בעי רירי טובא, ותפשוט דלשאר אוכלין דאין להם רירי — אין נצוק. **מירי** איירא התם משום דסמיכי — דבש של זיפים וצפידות הדיו חיבור לרבנן — היינו משום דסמיכי, ולא משום רירי. ובהא פליגי: דבית שמאי סברי: אף כי לא סמיכי הוא חיבור, כיון דאיבא רירי, כגון מקפה של גריסין, ולתנא קמא רירי לא מעלה ולא מוריד. **מלא** פיסת יד — מתחלת פיסוק האצבעות עד הורונו

ישנן מעיקר אצבעות ולמעלה — עד ראשי האצבעות. **חד** שיעורא הוא — כך מחזיק באצבעות כמו בפסית יד. **אמר** ליה רב ר' שימי — שנייא הוא, ממאי דהאי מקישרי אצבעותיו ולמעלה היינו לראשי אצבעותיו, דפרכת מינה? דלמא "למטה" דקרי — עיקר אצבעות מקום שמחוברין לה ליה, ו"למעלה" דקאמר — היינו לצד הגוף עד פרק חורונו, דהיינו ממש פיסת יד! לא גריסין "תיקו".

ממנו טיפה חזרה ונתחברה בו לאחר מכן, שאם היתה נפרדת
 טיפה היתה נופלת לשולי הכלי, ולא היתה חוזרת ומתחברת למנה
 שבפי הכלי. ואם כן, אף אם אין דין ניצוק באוכלים, יש כאן כזית
 חלב שלם מתחילת ברייתו, ולכן הוא מטמא.
 הגמרא מנסה להביא ראיה אחרת: אמר ליה רבינא לרב אשי, תא
 שמע ממה ששנינו במשנה שהובאה לעיל, בית שמאי אומרים אף
 המקשה של גריסין ושל פול, שבתבשיל זה שאינו לא עבה ולא רך
 הניצוק טמא, מפני שכן - המקשה שבקילוח סולדין לאחוריהן -
 כשפוסק מלשפוך את המקפה הרירים הנמשכים ממנה חוזרים
 לאחוריהם, ולכן נחשבים האוכלים שבשני הכלים כמחוברים.
 ומסתבר שזהו הטעם גם לפי תנא קמא, שדבש הזיפים וצפיחית
 הדבש הניצוק מחברם, משום שיש בהם ריר והם חוזרים
 לאחוריהם. ואם כן יש לפשוט הספק, ששאר אוכלים שאינם
 חוזרים לאחוריהם אין הניצוק מחברם.
 דוחה הגמרא: מיד איריא - וכי יש להוכיח משם לדעת תנא קמא,
 הרי הם דבש הזיפים והצפיחית, הטעם שלפי תנא קמא הניצוק
 מחברם, משום דסמיכי - מפני שהם עבים, ולא משום שהם
 חוזרים לאחוריהם, ושאר אוכלים שהם עבים דומים הם לדבש
 הזיפים, וגם בהם ידחה הניצוק טמא, אבל תאם במקפה שלדברי
 בית שמאי הניצוק הוא חיבור, הטעם הוא משום שיש בהם ריר -
 ונמשכים הם לאחוריהם, אך לדעת תנא קמא אין מעלה בריר
 שעל ידי כך יחשב הניצוק לחיבור:
 שנינו במשנה: ועל מלא תרוד רקב: מבררת הגמרא: וקמה שיעורו
 של מלא תרודו - וכן, חזקה אמר, כמלא פיסת כף היד, ממקום
 חיבור האצבעות לכף היד עד מקום חיבור הכף לזרוע. ורבי יוחנן
 אמר, כמלא חפניו, דהיינו כמידת כל כף היד, כולל אצבעותיה.
 הגמרא מקשה על דברי חזקיה: תנן - שנינו בברייתא (תוספתא אהלות
 פ"ב ה"ב), מלא תרוד רקב מן המת שאמרו לענין טומאת אהל (אהלות
 פ"ב מ"א), ישנו - שיעורו הוא, מעיקר האצבעות - דהיינו ממקום
 חיבור האצבעות לכף היד, ולמעלה עד ראשיתו, אלו הן דברי רבי
 מאיר. וחקמים אומרים, ששיעורו הוא כמלא חפניו. בשלמא לרבי
 יוחנן אין להקשות, שהרי הוא דאמר ברבנן, שהשיעור הוא מלא
 חפניו, אלא לחזקה קשה, כמלא - כמי מהתנאים אמר את דבריו,
 לא ברבי מאיר, שאמר שמלא תרודו הוא כמידת האצבעות בלבד,
 ולא ברבנן, שאמרו שהשיעור הוא כמידת כל כף היד.
 מיישבת הגמרא: אמר - אמרו בני הישיבה לתרן, מלא פיסת היד
 בלא האצבעות ומלא קשרי אצבעותיו למעלה, חד שיעורא הוא -
 שיעור אחד הם, שמידת האצבעות מחזיקה כמידת פיסת ידו בלא
 האצבעות.
 תירוצו נוסף: אמר ליה רב שמי בר אבא לרב פפא, ממי דהאי -
 מהיכן ידע המקשה ש'מקשרי אצבעותיו ולמעלה' שאמר רבי
 מאיר, הוא משרשי האצבעות לצד הראש שלהן, וכפי שמונפות
 אצבעותיו כלפי מעלה בשעה שמשמש בהם, ולפיכך שיעור זה
 הוא כמידת האצבעות עצמן, ויהיה קשה לחזקה, דלמא - שמה
 נאמר למטה מדדיה - לצד מטה של היד, ממקום חיבור האצבעות
 עד מקום חיבור כף היד לזרוע, דהוה ליה - ששיעור זה עצמו הוא
 כמלא פיסת היד שאמר חזקיה. תיקו:

בית שמאי אומרים, אף המקשה - תבשיל שאינו לא רך ולא קשה
 של גריסין שנכתשו בריחים ועשה מהם תבשיל, וכן מקפה של פול
 - תבשיל העשוי מפולין שלמים, אם שפר מהם לתוך דברים
 טמאים, הניצוק מחבר את האוכל שבכלי העליון ובכלי התחתון,
 ואף מה שבעליון נטמא, מפני שהיא - המקפה שבקילוח סולדת -
 חוזרת לאחוריה, כלומר, שמתוך שהתבשיל עב ונמשך ממנו ריר
 ו-כעין חוטים מהמאכל, כשפוסק מלשפוך את המקפה אין
 הקילוח יורד לכלי התחתון כשאר דבר נוזלי, אלא חוזר לאחוריה,
 לפיכך נחשב האוכל שלמעלה ושלמטה כמחובר, והרי זה כאילו
 נוגעת המקפה שבכלי העליון במשקים הטמאים שבכלי התחתון.
 הגמרא מביאה ספק בפירוש המשנה: בעי רמי בר חמא, האם יש
 ניצוק לאוכלין - כגון שהמחה שומן ושפכו לתוך אוכל טמא, האם
 הניצוק מחברם וגם מה שבכלי העליון נטמא, או שאין ניצוק
 לאוכלין - שאינו חיבור, והאוכלים שבכלי העליון אינם נטמאים
 מהאוכלים הטמאים שבכלי התחתון. וצדדי הספק הם, מי אמרין
 שלכך סוברים חכמים שבדבש הזיפים והצפיחית הניצוק טמא,
 משום דאית בהו רירי - מפני שיש להן ריר והרי הן נמשכים כדבש,
 וכשפוסק מלשפכם הם חוזרים לאחוריהם, ולכן הם דומים לאוכל
 ומחשיבים את הניצוק לחיבור, והני - האוכלים, כגון שומן
 שנמחה, לית בהו רירי החוזרים לאחוריהם, ולכן לא יהא בהם דין
 ניצוק שהוא חיבור. או דלמא - או שמה טעמים של חכמים שדבש
 הזיפים והצפיחית יש בהם דין ניצוק, משום דסמיכי הוא - שדבש
 הזיפים סמיך ועבה הוא, וכן הצפיחית עבה, ולכן הניצוק מחברם
 להיות כאחד, וכמו כן תאם - האוכלין, תא - הרי גם הם סמיכי,
 ואף בהם הניצוק יהיה טמא.
 הגמרא מנסה לפשוט את הספק: אמר רבא, תא שמע, שנינו
 בתוספתא (אהלות פ"ד ה"ג) חלב המת שהוא כזית שלם, והתיבו -
 שהמחה אותו באש, עדיין הוא טמא, שיש בו כזית שלם ביחד.
 ואם היה החלב מפורד לפירורים שאין בהם כזית אלא בצירוף
 כולם, והתיבו ונהיה לחתיכה אחת שיש בה כזית, החלב טהור,
 משום שקודם שהתיבו היה הנוגע במקצתו טהור, שהרי לא נגע
 בכזית מן המת, לפיכך אף עתה הנוגע בו טהור, שחיבור שנעשה
 על ידי אדם אינו נחשב כחיבור. ואי שלמא דעתך שאין הניצוק
 חיבור לאוכלין, אם כן אף כשהיה כזית חלב שלם והתיבו, נמי
 לטהר, מכיון שבשעה שנזננים אותו על האש, בהכרח שתיפרד
 טיפה אחת מכל שאר הכזית מחמת ההתכה, ושוב אין בו כזית
 ביחד, ואם ניצוק אינו חיבור הרי טיפה זו אינה מחוברת לשאר
 החלב, ואף שבסיום ההתכה תחזור ותצטרף עם כל שאר החלב
 לשיעור כזית, זהו חיבור בידי אדם שאינו חיבור. אלא יש להוכיח
 מכאן שניצוק נחשב כחיבור, ואף בשעת ההתכה עדיין אותה
 הטיפה מחוברת לשאר החלב, ולכן אף כשהתיבו הרי הוא טמא.
 דוחה הגמרא: אמר רב וירא, אמא ומר בריה דרבינא תרנינא -
 ביארנו, דתאם קמיא עסקין כגון דבדדי דמתת ליה - שכשהרתיח
 את החלב על גבי האש, מכח האש סליק עמוקא (דנוקא) - עלה
 הכזית חלב לפומיה דמא - לפי הכלי בבת אחת, וקרש כל הכזית
 כאחד, ונמצא דאיתיה כולא נפי תרדי - שכל חלקי החלב נמצאים
 זה אצל זה בשלמות. כלומר, שמאחר וקרש בבת אחת עדיין יש
 כאן כזית חלב מחובר מתחילת ברייתו, והדבר ברור שלא נפרדה

צריך שיהודי יהיה ניכר באורח חייו שנבדל ושונה הוא מן העמים שבתוכם מתגורר

ממכתב ח' אדר שני, ה'תשכ"ב

בשער וציפורין העומדים להגוז: **כְּעִי חֲקֻקָתָּהּ, שְׁעָרָהּ הָעוֹמֵד לְגִלְתָּהּ**
וּצְפוֹרִין הָעוֹמֵד לְגִזְתָּהּ, כגון שהיו ארוכים קודם מיתתו, **מָאִי**, האם
הנוגע בהם בעודם מחוברים למת, נטמא. **מִי אֶמְרִין כָּל הָעוֹמֵד**
לְגִזְתָּהּ כְּנֻזָּה דְּמִי, וכאילו נגזזו כבר ובאופן כזה אינם מטמאים
כמבואר במשנה, **אוּ דְלִמָּא הִשְׁתָּא מִיָּהּ הָא מְחַוְּרִין הֵם לַמֵּת**, ועל
כן דינם כמת עצמו ומטמאים.
הגמרא מנסה לפשוט איבעריא זו מדברי רבה לעיל: **וְנִפְשֻׁט לִיה**
מִדְּרַבָּה בְּרַב בְּרַחֲמֵה שְׁדִן בשער שנגזז לגבי רב, **מִמָּא** – כל מה
שדן הוא **מִשּׁוּם דְּגִזְתָּהּ** את השער, **הָא לֹא גִזְתָּהּ**, לא יתבטל ממנו דין
רב אף כשעומדים הם לגיזתו, ובהכרח שהוא משום שנחשבים
כגוף המת, וניתן לפשוט מכך אף לדיני טומאת מת, שמטמאים הם
כמת עצמו. דוחה הגמרא: **הִכִּי קָאָמַר רַבָּה**, אם גִּזְתָּהּ הדיבר פשוט
שְׁהָרִי וְהַגִּלְתִּים ואין בו דין רב, אך אם **לֹא גִזְתָּהּ מִיָּהּ** – נסתפק
רבא בדבר ולא עסק במקרה כזה, ועל כן לא ניתן לפשוט מדבריו
האם מטמאים הם טומאת מת.
איבעיא בדיני טומאת רב: **כְּעִי רַבִּי יְרֵמְיָה, רַבָּה הָא מִן הָעֵקֶב** של
הרגל, מהו שיהיה בו דין טומאת רב כבשאר איברי המת. צדדי
הספק: **כִּי גִמְרִין דִּין רַבָּה** באיברי המת, דווקא ברקב **הָא מְכֻלִּיה**
מֵת – דהיינו מכל שאר האיברים, שבשעת חיות האדם יש בהם
חיות ובשעת מותו מתים הם עמו, **אֲבָל בְּרַקֵּב דָּאֲתִי מִן עֵקֶב** הרגל
לֹא, מאחר שאף בשעת חיות האדם בשר העקב הוא כבשר המת,
אוּ דְלִמָּא לֹא שָׁנְאָה, ומטמא.
הגמרא מנסה לפשוט איבעריא זו מדברי הברייתא דלעיל: **הָא**
שָׁמַע, דְּתַנִּי רַב יְהִנָּה בְּרַבִּי אֲשֶׁרְיָא, רַבָּה הָא מִשְׁנֵי מֵתִים שנקברו
כל אחד לעצמו ונרקבו, ולא נותר מכל אחד אלא שיעור חצי
תרוד רב, ונטל אדם את רבובית שניהם וצירפה לשיעור
תרוד, **מָאִי וְאִי סָלְקָא דְּעֵקֶב שְׂרָקֵב הָא מִן הָעֵקֶב** לא יהיה בו דין
רב, אם כן **וְאִי הָא דְלִמָּא דְּרַבָּה עֵקֶב קָאֲתִי וְהָא דְלִמָּא דְּרַבָּה עֵקֶב**
קָאֲתִי – הרי יש מקום לחשוש שמאחר ורוב הרקב נאכל על ידי
עש ולא נותר אלא שיעור חצי תרוד מכל אחד, שמה שיעור זה
הינו מן העקב שאין בו דין טומאת רב. ובהכרח, שאף רבא
מן העקב יש בו דין טומאה.
דוחה הגמרא: **אִי דְאִירְקִי בּוּלִיָּה מֵת וְקָאֲתִי דְּרַבָּה עֵקֶב הִכִּי נָמִי** –
אכן, ניתן להוכיח מדברי הברייתא שבאופן כזה שנקרב כל המת
יש דין טומאה אף ברקב הבא מן העקב, ובזה לא נסתפק רבי
ירמיה, **וְאֵלָּא הָא כְּנֻזָּה דְּאִירְקִי חַד אֲמַר וְקָאֲתִי דְּרַבָּה עֵקֶב מָאִי** –
אלא הספק הוא באופן שלא נרקב כל הגוף אלא הרגל בלבד,
והנידון הוא האם יש לתלות שהירקבון בבשר הרגל נגרם עקב
רקבון העקב שאין בו חיות, ובאופן כזה לא נאמר דין רב
המטמא, או לא. תיסקו.
כמה ספיקות בדיני טומאת רב: **כְּעִי רַבִּי יְרֵמְיָה, עוֹבֵר בְּמַעֵי אִשָּׁה**,
שמתה ונקברה בעודו במעיה, הֲיֵי גִלְתִּים לבטל ממנה דין רב או
לא. צדדי הספק הם, **כִּיִּין דָּאָמַר מַר** בכמה מקומות **שְׁעוֹבֵר** נחשב
כִּרְבָּה אֲמַר, וְהַלָּכָה כְּנוֹשָׂה הוּא נחשב וְלֹא הֲיֵי גִלְתִּין לבטל ממנה דין
זה, או דְלִמָּא כִּיִּין דְּמַתְחִילָה הִיא סוּפָה לְצִאתָהּ, מִיִּפְרָשׁ פְּרִישׁ מִיָּהּ
– אינו נחשב כחלק מגופה ונחשבים כשני מתים שנקברו יחד,
שנחבאר לעיל שאין בהם דין טומאת רב.
וְאֵם תִּמְצִי לִמְרָשׁ שְׁעוֹבֵר כִּיִּין דְּסוּפָה לְצִאתָהּ מִיִּפְרָשׁ פְּרִישׁ מִיָּהּ – אינו
נחשב לחלק מגוף אמו, ומבטלים הם דין רב זה מזה,

הלכה למשה מסיני שרקב הבא מן המת מטמא, אף שהוא רק
עפרורית הנותרת מגוף המת לאחר שהרקב ולא היה ראוי
שיטמא. הגמרא מביאה ברייתא אודות התנאים שבהם נאמרה
הלכה זו: **תַּנּוּ רַבֵּנּוּ, אִיֻּחוּ מֵת שִׁישׁ לוֹ דִּין טוֹמְאָת רַבָּה**, מֵת שֶׁנִּקְבַּר
עָרֹם – ללא תכריכים, **וְהָאִיֻּחוּ שֶׁל שִׁישׁ אוּ עַל גְּבִי רִצְפָּה שֶׁל אֲבָנִים**,
וְהוּ מֵת שִׁישׁ לוֹ רַבָּה, שבוה ברור שלא נתרעבה ברקבוביתו
עפרורית שאינה מגוף המת. נִקְבַּר בְּכִסּוּתוֹ – בתכריכים, או בְּאִיֻּחוּ
שֶׁל עֵץ אוּ עַל גְּבִי רִצְפָּה שֶׁל לְבָנִים, וְהוּ מֵת שֶׁאֵין לוֹ רַבָּה, מאחר
שאין כל הרקבובית מגוף המת, שיש בה גם רקבובית מבגדים, או
מארון העץ או מרצפת הלבנים שדרבן להשחק ולהתפורר, ואין
רבא המת מטמא אלא כאשר לא נתרעב בו דבר נוסף, משעת
מיתתו ועד שעת היווצרות הרקב.
הגמרא מבארת דין נוסף בדיני רב המת: **אֲמַר עוֹלָא אֵין דִּין רַבָּה**
אִלָּא הָא מִן הַפֶּשֶׁר וּמִן הַיָּדִים וּמִן הָעֲצָמוֹת של המת, אך אם בא
מן הבשר לבדו, או מן העצמות וגידין לבדן, אינו מטמא. רבא
מקשה על דינו של עולא: **אִיתִיבִיה רַבָּה לְעוֹלָא**, שנינו בברייתא
שְׂרָקֵב הָא מִן הַפֶּשֶׁר כְּחוֹד – כלומר, שאין בו דיני רב. ומדייק
רבא, הָא רַבָּה הָא מִן הָעֲצָם מָטָא הוּא, וְאִף עַל גְּבִי דְלִיפָא פֶּשֶׁר
עם העצם, ואם כן יש להוכיח מדברי הברייתא שלא כעולא,
הסובר שעל הרקב לבוא מבשר גידים ועצמות יחדיו. מתרצת
הגמרא: **אֲמַר הִכִּי** – כוונת הברייתא לומר שְׂרָקֵב הָא מִן הַפֶּשֶׁר
לבד כְּחוֹד הוּא, עַד שִׁישׁ עָצֵם בְּפֶשֶׁר שְׁבִצִירוֹף שניהם ישנו לדין
רב, אך רבא הבא מעצם ללא בשר אין בו דין רב.
מקשה שוב הגמרא: שעדיין אין ברייתא זו מתיישבת לדברי עולא,
דְּהָא לִיפָא יָדִים, ולדעת עולא אין די בבשר ועצמות אלא צריך
שיבוא הרקב אף מן הגידים. מתרצת הגמרא: **אִי אֲפֻשְׁרָ לְבֶשֶׁר**
וְלְעֲצָמוֹת בְּלֹא יָדִים, מאחר שהגידים הם הקושרים את הבשר עם
העצם, וכיון שנתבאר בדברי הברייתא שעל הרקב לבוא מן הבשר
והעצמות, בהכרח יש בו אף מן הגידים.
הגמרא מבארת דין נוסף בדיני טומאת רב: **אֲמַר רַב שְׁמוּאֵל בְּרַ**
אֲבָא אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁנֵי מֵתִים שֶׁקָּבְרוּ יָחַד עַם זֶה נִעְשֶׂי גִלְתִּין וְזֶה לִזְה
– כלומר, מבטלים הם דין טומאת רב זה מזה, מאחר שהלכה
דיא למשה מסיני שאין רב המת מטמא אלא כשנקבר לבדו, ולא
כאשר נתרעב עמו רב ממת אחד. הגמרא מקשה: מֵתִים רַב בְּתָן,
שנינו בברייתא **רַבָּה הָא מִשְׁנֵי מֵתִים מָטָא**, ומוכח שלא נאמרה
טומאת רב דווקא במת אחד. מתרצת הגמרא: **אֲמַר רַבָּה**, מדובר
שְׁקָבְרוּ יָחַד בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ וְזֶה בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ, וְהִרְקִיבוּ, וְעָמְדוּ עַל מְלֵא
תְרוּדוֹת רַבָּה, כלומר שלאחר שנקברו אכלו עש ולא נשאר מכל מת
אלא שיעור חצי תרוד רב, וכיון שבשעת קבורתו לא היו
מעורבים, חלה עליהם דין טומאת רב, וניתן ליטול שיעור חצי
תרוד מכל אחד ולצרפם יחד לשיעור תרוד המטמא.
דין נוסף בדיני רב: **אֲמַר רַבָּה בְּרַב בְּרַחֲמֵה אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, גִּזְתָּהּ אָדָם**
אֵת שְׁעָרָה שֶׁל הַמֵּת וְקָבְרוּ יָחַד עִמּוֹ, נִעְשֶׂיָהּ לוֹ הַשִּׁיעָר גִּלְתִּין, שאינו
נחשב כחלק ממנו והוא כדבר אחר המתערב, ואינו מטמא טומאת
רב.
הגמרא מנסה לפשוט מדברי רבה בעיא בענין טומאת מת: **תַּנּוּ**
הָתֵם במסכת אהלות (פ"ג מ"א), **כָּל שֶׁכָּתַם מָטָא** – דהיינו, כל איברי
המת יש בהם דין טומאת מת אף כאשר אינם מחוברים בגופו, חוץ
מִן הַשִּׁנָּיִם וְהַשִּׁיעָר וְהַצְּפוֹרִין אם נתלשו מגוף המת, וּבְשִׁיעָתָהּ חִיבּוּרָן
למת כְּיֻלָּן מִמָּאִין והנוגע בהם כשהן מחוברים, נטמא. הגמרא דנה

בכל יום בבוקר קודם הנחת התפילין, יפריש פרוטות אחדות לצדקה, ולאחרי כן
יתפלל בלב שלם לכורא עולם יוצר האדם ומנהיגו

ממכתב כ"ט אדר ראשון, תשכ"ב

אִיזוּהוּ מִתּ שֵׁשׁ לוֹ תוֹרַת רֶקֶב נִקְבַּר עֵרוֹם ב' — אבל אם נקבר בכסותו, אפילו בארץ של שיש — אין לו תורת רֶקֶב, לפי שכסותו שנקרבת עמו נעשית לו תערובות, ואנו אין לנו הלכה למשה מסיני שיהא רֶקֶב מטמא אלא רֶקֶב הבא מן המת עצמו בלא תערובות. וכן אם נקבר בארץ של עץ, ואפילו ערום, או על גבי רצפה של לבנים, הואיל והארץ

של עץ והחבן של לבנים עשויין לירקב — נעשין לו תערובות, ואין לו תורת רֶקֶב. נעשו גלגלים זה לזה — נעשה כמי שנתערבו זה בזה, ואין זה רֶקֶב גמור. גלגלין — כלומר המגלגל זה לזה, ונתערב זה עם זה. וכשתערב עמו כסות או רקבון אחר דמי, ואפילו נקברו ערומים בארץ של שיש, הואיל דלא הוי רֶקֶב דמת אחר. **אמר רבא** — כי קתני התם דרקב הבא משני מתים טמא — כגון שקברו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, ודריקבו כל אחד בפני עצמו, ועמד על מלא תרודו רֶקֶב — ממת זה חצי תרודו, וממת זה חצי תרודו — מצטרפין למלא תרודו, הואיל ולא נעשו גלגלין זה לזה מתחילה, בשעה שהריקבו. אבל הויא דרקב זה עם זה — לעולם אימא לך דנעשו גלגלין זה לזה, ואין לו תורת רֶקֶב. נזי שיערו וקברו עמו נעשה לו גלגלין — אבל כי לא גזי, ונתירו מחובר כמו שהיו — לא נעשה לו גלגלין. שיערו העומד ליגזו — קודם מיתה. כגון שהבידד עליו שער — כגון זה ונתעשה לו גלגלין, ואין לו רֶקֶב. **הא לא גזי לא** — ואף על גב דעומד ליגזו. **לא הכי קאמר נזי הוי גלגלין** — כלומר, מדרבה בר בר חנה ליכא למשמע מידי, דהא דרבה בר בר חנה אמר דכי גזי הוי גלגלין, אבל לא גזי — לא אמר ביה דהו מדי, ואבתי תיבעי לך. מן העקב — מן מרגלותיו, כלומר ממתנים ולמטה. כי קאמר דמלא תרודו רֶקֶב טמא — היכא דאתי מכוליה מת מבליץ גייה שלמעלה, דיעקר הנוף בו. **ואי סלקא דעתך** — רֶקֶב הבא מן העקב לא הוי טמא, כי בא משני מתים אמאי טמא דהאי רֶקֶב? **(וילן להבא)** — איכא קבעיט מיתך: **דלמא דרך עקב קאתי**, וכן נמי להבא. גבי אידך מת — דלמא דרך עקב קאתי, ואין לו תורת רֶקֶב? אלא מדלא אמר הכי — שמע מינה דרקב הבא מן העקב יש לו תורת רֶקֶב. **חייב דמי וא דאירקב בוליה מת** — כלומר, לעולם אימא לך דרקב שבא מן העקב טהור. **ואיכא קבעיט מיתך: (תרודו) אי דאירקב בוליה מת**, וההוא מלא ותרודו רֶקֶב דשקליט מניה אתא ליה דרך עקב עד כלפי הראש, על פני כולו של מת — הכי נמי דאיכא למיפשט מהזיה דרב נתן בר אושעיא דהוי טמא. אלא כי קא מיבעיא ליה הכא כגון דאירקב חד אבר, וההוא אבר עצמו דאירקב אתא ליה דרך עקב בלבד. והכי קמיעביא לך: מי אמרינן כי גמירי רֶקֶב — כגון דאתי מכל גוף דמת, אבל היכא דאתי מן עקב לחודיה — לא, או דלמא לא שנא?

שכתב

גלגלין או לא? ומיהו, **(כפירוש) קמא** מסתברא. דקאי אמיתנית ד"כל שבמת טמא". **טעמא** דגז — או הוי גלגלין, הא לא גז — לא. ומיירי בכל ענין, אף משער העומד ליגז. וקאמר דלא גזי דלא הוי גלגלין — הכי נמי נימא דבשעת חיבורו טמא, דהוי כגוף. **לא** גזי תיבעי לך — כלומר, לרבה בר בר חנה גופיה קא מיבעיא ליה היכא דלא גזי, ולחיה נקט גזי. דגבזו דוקא הוא דפשיטא ליה.

רקב הבא מן העקב מהו — לפי שבעקבו של אדם יש בו עובי בשר שאין בו חיות, ומיבעיא ליה אי גמירי ביה רֶקֶב או לא. **הבא** מכוליה מת — כלומר, מכל הבשר שיש בו חיות. **רקב** הבא משני מתים טמא — ולעיל אוקמיה רבא כגון שעומד על מלא תרודו, שלא נשאר משיניהם כי אם מלא תרודו. ואי סלקא דעתך הבא מן העקב לא, כלומר (לא) שאינו מטמא — זיל הכא דלמא דרך עקב קאתי, כלומר שנת ישר בו מן העקב. ולחכי נקט "דלמא" — שאין בוה ודאי, דשמת מן העקב אבל עש, וזה דרקב נשאר מן שאר הנוף. **היכי** דמי — כלומר, היכי הוי ובשעת חיבורו בוליה מת ואתי דרך עקב — הכי נמי דרך רֶקֶב. דבדכי מיירי הא דתני רב נתן — כשנרקב כל המת ונרקב גם המת, שיש בו קרן רֶקֶב. אלא ובעינן דהיכא דאירקב חד אבר — הרגל, ואתי דרך העקב. דאיכא למימר לפי שאין חיות בבשר העקב **(ומיהו)** דאירקב, בכי האי גוונא לא גמירי רֶקֶב. **עובר** במעי אשה מן היו גלגלין — כשני מתים שקברו זה עם זה.

אִיזוּהוּ מִתּ שֵׁשׁ לוֹ רֶקֶב — מלא תרודו רֶקֶב מטמא באהל, וגזיר מגלח עליו. **שנקבר** ערום בארץ של שיש או על גבי רצפה של אבנים — שאינה נשחקת, ואין להסתפק בעפר אחר, כי אם ברֶקֶב גוף של מת. **נקבר** בכסותו ואפילו בארץ של שיש או ערום בארץ של עץ או על גבי רצפה של לבנים — שנחתו לישחק וליכשת מאלהין —

וזהו מת שאין לו רֶקֶב. ואפילו לקח ארבע או חמש תרודות מן רֶקֶב שלו, שבראי יש כאן מלא תרודו מגוף המת — טהור. כדאמרין בפרק "המפלות" (נדה כ"ב); מה תחילתו דבר אחר נעשה לו גלגלין, משמע דבהא ליכא מאן דפליג, שאם נתערב דבר אחר עמו בתחילתו — אינו מטמא. **אמר** עולא אין רֶקֶב אלא הבא מן הבשר ומן הגידין ומן העצמות — מכולם צריך שיהא דרקב. **הא** מן העצם — לחוד, טמא. **והא** ליכא גידין — ולא הוה מצי לשנויי דהכי קאמר: ומן הבשר לחודיה טהור עד שיהא רֶקֶב עצם וגידין בהדי בשר. דאם כן ליתני: מן הבשר ועצם טהור, ודייקין עד דאיכא גידין בהדיהו. **אי** אפשר לבשר ועצמות בלא גידים — ועולא שחזירי גידים — אצטרף לאפקי נפל שלא נתקשרו אבריו בגידים. וברייתא לא מיירי דבחי, אלא בולד גמור. **שני** מתים שנקברו זה עם זה נעשו גלגלין זה לזה — ובפרק "המפלות" (שם) גרסינן בכל הספרים: גנגילאן, וגם בערוך פירש: גלגלים — עפר הוא שמעורב ממוקם אחר, לשון דבר המתגלגל. ועוד פירש בערוך: גלגלין = *קוטריימא בלעז*. דלא גמירי רֶקֶב אלא של מת אחד, ולא שיש מת אחד מעורב בו. **מתיב** רב נתן רֶקֶב דבא משני מתים טמא — וקא סלקא דעתך דמירי שנקברו יחד.

ונרקבו ועמדו על מלא תרודו — אחר שאבדן עש, ולא נשאר בכל אחד אלא חצי תרודו. וכיון שהיה כל אחד חצירו בשנקברו — יש להן דין רֶקֶב. ויש תימיה: למה נקט ועמדו על מלא תרודו רֶקֶב אחד, שלא נשתתף? ויש לומר: דלרבותא נקטיה, ודאפילו כי אין כשוליה אלא תרודו אחד, דאיכא השתא רֶקֶב מן העקב — אפילו הכי הוי שיעור בתרודו. דלקמן פשטין מינה בעיא דרקב הבא מן העקב מהו. דגם לפי הדיחוי שמעינן דמת דאירקב בוליה מיהא מצטרף רֶקֶב העקב לשאר רקבובית לתרודו. **תנן** התם במסכת אהלות (פרק שליש משנה ג'): כל שבמת טמא, וגם העור. ופליגי בה בפרק "דם נדה" (נדה נ"א), איכא למאן דאמר דרבנן, ואיכא למאן דאמר דאורייתא. **היוזן** מן השנים והשער והצפורן — ששדורין אף מדרבנן. **ובשעת** חיבורן למת כולן טמאין, שהגזע או מאחיל עליהם הוא נוגע או מאחיל על דמת דהוה יד לטומאת המת. **בעי** חזקה שער העומד ליגז מהו — מי הוי **(וכשאר)** חיבורין למת וטמא, או כגון דמי ולא מטמא במת אף במחובר למת, או דלמא מטמא בעודו מחובר בזי ויש מפרשים דלענין גלגלין קא מיבעיא ליה: כגון דמי ונעשה

דלענין גלגלין קא מיבעיא ליה: כגון דמי ונעשה **טעמא** דגז — או הוי גלגלין, הא לא גז — לא. ומיירי בכל ענין, אף משער העומד ליגז. וקאמר דלא גזי דלא הוי גלגלין — הכי נמי נימא דבשעת חיבורו טמא, דהוי כגוף. **לא** גזי תיבעי לך — כלומר, לרבה בר בר חנה גופיה קא מיבעיא ליה היכא דלא גזי, ולחיה נקט גזי. דגבזו דוקא הוא דפשיטא ליה.

רקב הבא מן העקב מהו — לפי שבעקבו של אדם יש בו עובי בשר שאין בו חיות, ומיבעיא ליה אי גמירי ביה רֶקֶב או לא. **הבא** מכוליה מת — כלומר, מכל הבשר שיש בו חיות. **רקב** הבא משני מתים טמא — ולעיל אוקמיה רבא כגון שעומד על מלא תרודו, שלא נשאר משיניהם כי אם מלא תרודו. ואי סלקא דעתך הבא מן העקב לא, כלומר (לא) שאינו מטמא — זיל הכא דלמא דרך עקב קאתי, כלומר שנת ישר בו מן העקב. ולחכי נקט "דלמא" — שאין בוה ודאי, דשמת מן העקב אבל עש, וזה דרקב נשאר מן שאר הנוף. **היכי** דמי — כלומר, היכי הוי ובשעת חיבורו בוליה מת ואתי דרך עקב — הכי נמי דרך רֶקֶב. דבדכי מיירי הא דתני רב נתן — כשנרקב כל המת ונרקב גם המת, שיש בו קרן רֶקֶב. אלא ובעינן דהיכא דאירקב חד אבר — הרגל, ואתי דרך העקב. דאיכא למימר לפי שאין חיות בבשר העקב **(ומיהו)** דאירקב, בכי האי גוונא לא גמירי רֶקֶב. **עובר** במעי אשה מן היו גלגלין — כשני מתים שקברו זה עם זה.

ביון דלא איתרז — שלא נוצר חולד עדיין בגופה, שהרי אין סופה לפרוש ממנה.
פירשה מהו — פרש שלה שבתוכה מי היו גלגלין, כיון דלא מייקיימא בדלא אכלה
חיותא היא, ולא היה גלגלין, ואנב ששאל עובר במעי אשה בנקבה, שאל נמי בפירשה, והוא
הדין בוכר.

עורו מהו שיעשה גלגלין, כידו וניעו מהו —

שיעשה גלגלין.

כל הני דקאמר הוי גלגלין — פרש וניעו וכיתו

כו', היכי משכחת לה?

ראשקיה מי דקלין — דאמרין בפרק "שמונה

שרצים" (שבת ק"א): מאי מי

דקלים — תרי דקלי איבא במתא מחסיא, ונפיק

מעיינא דמיא מבנייהו, כסא קמא מרפי, ואידך

משלשל, ואידך — כי היכי דעילל הכי נפק.

משלשל את הגוף ונמקה את הגוף ביותר, ובכך

העביר הפרש וכיתו וניעו. **וסכיא** נשא — פירש

רש"י: להשיר השער. ושלקו במי טבריא תחלה,

קודם שסכו בנשא להשיר שער הראש ושער

הגוף. על ידי שסכו נשא נשרו (השער) עקרי

השערות. דאי סכו מעיקרא בנשא — אבתי שער

השער העוברים דרך העור לבשר לא היו עוד

נשרים מן הנשא, משום דשער החלולי מתחלחל.

ומחזיר לבשר הראש שחתת העור, כדאמרין

בפרק "העור והדורט" (חולין קט"ב). ונראה דלא

סברא דך סוגיא דא דאמר לעיל: שערו העומד

ליגזו מהו, משמע דאותו שאינו עומד ליגזו — לא

הוי גלגלין. ושמן סכיא ליה כרבה, דאמר: גוז

שערו — הוי גלגלין, ולא גוז — תיבעי ליה, בין

שעומד ליגזו, ובין שאינו עומד ליגזו ועלה קאי.

מת שטחנו אין לו רקב — דוקא רקבות גמריה,

ולא עפרוית דטחינא.

בברייתו בעינן — כלומר שירקב כמו שודיה,

שלא נשתנה מברייתו. **מת** שחסר

אין לו רקבון — שנקבר חסר. **ולא** תפוסה —

לקמן בפרק "הגוים" (ס"ד): המוצא מתפוסה —

כדרכו — נוטלו עם תפוסתו, ודריש לה מקרא.

ומפרש ליה שנטל כל שער התיחות, ושלשה

אצבעות מקרקע בתולה. **ולא** שכותנת קברות —

לקמן בפרק בתרא (ס"ד) אמרין: מצא שלשה

מתים, אם יש בין זה מארבע אמות עד שמונה

אמות — הוי שכותנת קברות, ובודק הימנו

ולחלן, כי יש לחוש שמוא יש שם בית הקברות.

ואם מצא שנים שלמים ואחד חסר — אין זה

שכותנת קברות. וצריך עיון: למה? אם טעם שכותנת קברות משום חששא דדילמא היה שם בית

הקברות — אף כי אחד חסר נמי נידוש. ואם הוא הלכה למשה מסיני — מוטב. **מיתבי**

לא אם אמרת במת כו' — במסכת עדיות (פרק ג' משנה ג') תנן לה, דאפילו על כוית בשר

(הפרש) מן האבר מן החי, דאיבא למאן דמשתה, ואיבא למאן דמטמא וליף לה מבשר

הפרש מאבר מן המת. ואם אמרת באבר מן המת — שכן במת יש בו כמה

חומרות: רוב, ורובע, ומלא תרוד. ברוב — פירשו: רוב בנין ארוב מנין. ורובע — רובע קב

עצמות דמטמא באהל. וכן מלא תרוד רקב מן המת שמטמא באהל, כדנתן באהלות. והיכי

דמי דאין לו רקב לחי — כמו דאריקב חד אבר, וכדכותנת גבי מת אפילו אריקב חד אבר, אם

חתך האבר ממנו — יש לו רקב. ואמאי? והא מת חסר הוא! ומשני: מי קתני הא מת? הא קא

משמע לן: שום מת יש לו רקב — ובמת שאינו חסר, שום חי אין לו רקב — וכדאיתא שחתך

אבר מן החי ונרקב. **מעמא** משום חי — פירשו: כל זמן שהוא חי אין לו רקב, אבל מת יש

לו רקב, כגון מת אדם אחד שנקב בעורו חי אחד מאבריו — יש לו רקב לאותו אבר, אף על

פי שהריקב בעורו חי. ומשני: מה קתני? והא מת? הא קא משמע לן דשום מת יש לו רקב —

כשנקב לאחד שמת. ושום חי אין לו רקב — אפילו כי מת אחרי כן אין האבר שנקב בעורו

חי מטמא כדין רקב.

נמלה שחסרה מהו — דאמר בפרק "אלו חלוקין" (מכות י"ג): האוכל נמלה חייב עליה

בכל שהוא, אף על פי שאין בה כוית, ומיבעיא ליה אם נקצצו רגליה, שעדיין היא יכולה לחיות, ועדיין שם בריה עליה. **מ**

חסרה. או דלמא בריה גמירי לה, והיא לא שרץ, והאיל ועדיין ראוייה לחיות.

שכבת זרע במעי אשה מהו? מי אמרין: כיון דלא

איתרז - כי גופה דמי, או דלמא כיון דמעלמא קאתי

- לא? בעי רב פפא: פירשה מהו? כיון דלא מוקיימא

בדלא אכלה - חיותא הוא, או דלמא הא נמי מעלמא

אתי? בעי רב אחא בריה דרב איקא: עורו מהו? בעי

רב הונא בר מנחם: כיתו וניעו מהו? אמר ליה רב

שמואל בר אחא לרב פפא: ואי סלקא דעתך כל הני

דקאמר הוי גלגלין, רקב דמטמא היכי משכחת לה?

- **ראשקיה** מי דקלים, וסכיא נשא, ושלקו במי

טבריא. אמר אבי: נקטינן, מת שטחנו - אין לו רקב.

איבעיא להו: טחנו וחרו והריקב, מהו? מידי הוא

מעמא אלא דאיבא בשר וגידים ועצמות - והאיבא,

או דלמא בברייתו בעינן, וליפא? תיקו. תני עולא בר

הינאי: מת שחסר - אין לו רקב, ולא תפוסה, ולא

שכותנת קברות. מיתבי: לא, אם אמרת במת שיש לו

רוב ורובע, או מלא תרוד רקב, תאמר בחי שאין לו

לא רוב ולא רובע, ולא מלא תרוד רקב. היכי דמי?

דאריקב חד אבר - דכותיה גבי מת אפילו חד אבר

איבא רקב! - מי קתני הא מת? הא קא משמע לן:

שום מת יש לו רקב, שום חי אין לו רקב. בעי רבא:

הריקב פשהוא חי, וחרו ומת, מהו? פי גמירי רקב -

דאריקב פשהוא מת, או דלמא השתא מיהא הא

מית? הא שמע: לא, אם אמרת במת שיש לו רוב

ורובע ומלא תרוד רקב, תאמר בחי כו' מעמא -

משום חי, הא מת - יש לו רקב! - מי קתני הא מת?

הא קא משמע לן: דשום מת יש לו רקב, שום חי אין

לו רקב. בעי רבא: נמלה שחסרה מהו? שיעורא

גמירין לה - והא חסר, או בריה גמירי לה, והאיבא?

אמר

באהל, ורובע הקב עצמות. **תאמר באבר מן החי כו' -** שאין רקב שלו טמא. והיכי דמי

בחי, דאין לו תורת רקב — כגון דאריקב ביה חד אבר. אבל במת כי האי גזנא יש לו

תורת רקב, ושמע מינה, דאף על גב דלא אריקב בו אלא אבר אחד — יש רקב. **מי קתני**

הא דכותיה במת — אלא לעולם לא קשיא, והא קא משמע לן: דשום מת יש לו רקב

כשהוא שלם ולא כשהוא חסר. ושום חי אין לו רקב — דאי אריקב במת — הוה ליה

מת ולא חי, ואי אריקב חד אבר, השתא יש לומר במת אין לו תורת רקב, בחי לא כל

שכן. **בעי רבא הריקב —** חד אבר כשהוא חי, בין שנטמפל עמו בין שאינו מטמפל, ולאחר

כך חזר והריקב כולו, מהו? כי משמא חיבא הריקב כולו כשהוא מת — והאי כשהוא

חי הריקב מקצתו, ואין לו תורת רקב. **אי דלמא הא מית —** וכדחריקב כולו כשהוא מת

דמי. **הא מת —** לאחר כי יש לו רקב, דאף על גב דהריקב במקצת כשהוא חי. **מי קתני**

מת — לאחר כך, אף על גב דנרקב מחיים, ריש לו רקב? לא, הכי קאמר: דשום מת

יש לו רקב, שום חי אין לו רקב. **בעי רבא נמלה שחסרה —** כל שהו, ואכלה, מהו? שיעור

נמלה שלימה גמירי לה, דכי אכיל בריה מיתבי, וכי חסרה — נמי חיבא, דהאיבא בריה, ואמרין רובו

גמירי לה, דכי אכיל בריה מיתבי, וכי חסרה — נמי חיבא, דהאיבא בריה, ואמרין רובו

בכולו.

49 ארבע לשמונה אמות, הרי זה בית הקברות ואסור לפנותו, ואף יש
50 לחוש לטומאה נוספת סביבות. אמנם אם אחד המתים אין גופו
51 שלם, לא חל דין זה.
52 הגמרא מקשה: מיתרי, שנינו במשנה במסכת עדיות (פ"ו מ"ג),
53 שישנם הלומדים דינים הנוגעים לאבר מן החי, מדיני אבר מן
54 המת, ודוחה זאת המשנה, לא אם אמרת במת שיש לו חומרות
55 אלו, רוב - שאם קיים רוב בני הגוף, או שקיים רוב מנין איבריו,
56 מטמאים הם בטומאת מת, ושרובע קב עצמות מן המת מטמאים
57 הם באהל, או שכל תרוד קרב ממת מטמא באהל, האמר ג'תי
58 שאין לו לא רוב ולא רובע ולא כלל תרוד קרב, בתמיה, ואין אתה
59 חפץ ללמוד זה מזה. ומבררת הגמרא, חייב דמי - כיצד הוא האופן
60 שניתן לומר דין קרב באבר מן החי, דאריב חר אבר - רק באופן
61 שהקרב אבר אחד, שהרי אם הקרב כולו אינו יכול לחיות,
62 דכנותיה נפי מת אפילו חר אבר איבא קרב - ועל כך נאמר במשנה
63 שאין דין קרב בחי אלא במת, שבמת אף אם הקרב אבר אחד
64 בלבד יש בו דין טומאת קרב, וקשה לעולה, הסובר שלא נאמרה
65 טומאת קרב אלא כשהקרב כל הגוף. מתרצת הגמרא: מי קתני
66 במשנה הא מת - שבאותו אופן שאין דין קרב בחי יש דין קרב
67 במת, אין הדבר כן, שאף במת אין דין קרב באבר אחד, אלא הא
68 קא משמע לן המשנה, שום מת יש לו קרב שום חי אין לו קרב -
69 ישנה חומרא במת יותר מאשר בחי, שלגבי מת מצינו דין טומאת
70 קרב, באופן שכל גופו שלם, אך בחי לא מצינו דין טומאת קרב,
71 מאחר שלא נקרב מגופו אלא אבר אחד.
72 איבעיא בדין קרב: בעי קרבא, הקרב אבר אחד בשהוא חי, ותרוד ומת
73 והקרב כל גופו, מהו שיצטרף אף האבר שהקרב מחיים לשאר
74 האיברים שהקריבו לאחר מיתתו, ולא ייחשב כמת שחסר חלק
75 מגופו. האם נאמר שפי גמירי - מה שלמדנו דין קרב הוא דווקא
76 באופן דאריב כל הגוף בשהוא מת, ולא כאשר נקרב אבר אחד
77 מחיים, או דלמא השתא מיהא הא מית, והרי מת שלם שנרקב
78 לפניו, ויש בו דין טומאת קרב.
79 הגמרא מנסה לפשוט: הא שמע, שנינו במשנה, לא אם אמרת במת
80 שיש לו רוב ורובע וכלל תרוד קרב האמר ג'תי כו'. מדייקת
81 הגמרא: מעמא משום שחי הוא, ולכן אין בו דין טומאת קרב, הא
82 מת יש לו קרב אף על אותו האבר שנרקב מחיים, ויש לפשוט
83 ממשנה זו את ספיקו של רבא. דוחה הגמרא: מי קתני במשנה הא
84 מת - שבאותו אופן שאין החי מטמא תחול טומאה לכשימות, אין
85 הדבר כן, אלא הא קא משמע לן דשום מת יש לו קרב שום חי אין
86 לו קרב - שישנו אופן של טומאת קרב במת, כשהקרב כל הגוף
87 לאחר מיתתו, ובחי אין שום אופן שתהא בו טומאת קרב, אך אין
88 להוכיח מכאן לגבי הקרב אבר אחד מחיים.
89 ספק בדיני שרצים: בעי קרבא, נמלה שחפרה - שנקצו רגליה
90 ועדיין יכולה היא לחיות, מהו - האם האוכלה חייב עליה אף
91 שאין בה שיעור כזית, כיון שהיא 'בריה' שלימה, או לא. האם
92 שיעורא גמירי לה והא חסר - האם דין 'בריה' הוא דווקא כאשר
93 כל גופה שלם, ועל כן כאשר נקצו רגליה אין האוכלה חייב
94 עליה, או בריה גמירי לה והאיבא - או שדין בריה הוא שיהא
95 היצור חי, ועל כן אף שנקצו רגליה חייבים עליה, מאחר שיכולה
96 היא לחיות.

1 עדיין יש להסתפק לגבי שכתת דרע הנמצאת במעי אשה שמתה,
2 מהו, האם מבטלת היא דין קרב מן האשה. מי אמרין כיון דלא
3 אייתר כי גופה דמי - שמאחר שעדיין לא נוצר ולד, אין כאן גוף
4 נוסף המבטל דין קרב, אלא נחשב הכל כגופה של האשה, או
5 דלמא כיון דמגלמא קאתי לא - או שמאחר ששכתת זרע זו אינה
6 חלק מגופה של האשה אלא דבר חיצוני, מבטלת היא דין קרב
7 ממנה.
8 איבעיא נוספת: בעי רב פפא, פירשה מהו - אשה שמתה בעוד
9 פסולת המאכל שוהה בגופה, האם מבטלת היא דין קרב ממנה.
10 כיון דלא מגלמא בללא חיותא הוא - מאחר שאין האשה
11 יכולה להתקיים ללא מאכל, נחשב כחלק מגופה, ואינו מבטל דין
12 קרב, או דלמא הא נמי מגלמא אתי - שמאחר שפסולת זו אינה
13 חלק מגופה אלא דבר חיצוני, אינה נחשבת כגופה ומבטלת ממנה
14 דין קרב.
15 איבעיא נוספת: בעי רב אחא בריה דרב איקא, עורו מהו, האם
16 נחשב כחלק מגופו ואינו מבטל ממנו דין קרב, או שנחשב כדבר
17 חיצוני, ומבטל.
18 איבעיא נוספת: בעי רב הונא בר מנחם, ביהו - ליחה היוצאת מן
19 הגרון בבחי, וניעו - ליחת החוטם, מהו - האם מבטלים הם דין קרב
20 מן המת, אם מצויים הם בגופו, או לא.
21 הגמרא מקשה: אמר ליה רב שמואל בר אחא לרב פפא, ואי סלקא
22 דעתך כל הני דקאמר תוי גלגלין - אם אכן הפרש והעור וכיחו
23 וניעו מבטלים דין קרב מן המת, אם כן קרב דמטמא חייב משכבת
24 לה - כיצד יתכן שיהא דין קרב במת, הרי דברים אלו מצויים הם
25 בכל אדם שמת. מתרצת הגמרא: אכן דין קרב במת יהא רק באופן
26 דאשקיה - שהשקו אותו קודם מותו מי דקלים - במי מעיין מיוחד
27 הנובע מבין שני דקלים, וסגולת מימיו לנקות את כל הגוף, ובכך
28 העבירו את פירשו וכיחו וניעו, ושכתת זרע באשה, וסכיא נשא -
29 וסכו אותו במין סם המשיח את השיער, ושלקו - ושלקו את כל
30 גופו במי מבריא - בחמי טבריה, ובכך תתברר עורו והפשטותו
31 מעליו.
32 דין נוסף בדיני קרב: אמר אביי, נקמינן - נוקטים אנו להלכה שמת
33 שמתנו עד שנעשה כעין עפרורית של קרב אין לו קרב, מאחר
34 שלא נתחדשה ההלכה אלא בעפרורית הנעשית על ידי רבבון,
35 ולא בנעשית על ידי טחינה.
36 איבעיא להו - נסתפקו בני הישיבה, מהו ותרוד הבשר הטחון
37 והקרב מהו, האם עתה יחול עליה דין קרב. מבארת הגמרא את
38 צדדי הספק: מדי הוא מעמא - הלוא הטעם לכל קרב אינו אלא
39 משום דאיבא בשר וגידיים וצצמות, והאיבא - גם כאן יש כן ויחול
40 דין טומאת קרב, או דלמא מת שהוא בשריתו ונרקב באופן רגיל
41 בעין ובוה נאמרה ההלכה, וליבא - וכאן אינו כן. תיקו.
42 דין נוסף בדיני קרב: תני עילא בר חנינא, מת שחפר חלק מגופו, אין
43 לו דין קרב, כיון שלא נתחדשה ההלכה באופן זה, ולא דין תפוסה
44 - שאם מוצא אדם מת קבור באדמתו וחפץ הוא לפנותו, עליו
45 ליטול יחד עם גוף המת את כל העפר תיחוח שמסביבו ועוד שלש
46 אצבעות מהקרקע הקשה שלא נחפרה מאחר שהליחה היוצאת
47 מן המת נבלעת בקרקע, ודין זה נאמר רק במת שלם. ולא שכונית
48 קברות - שאם מוצא אדם שלשה מתים הקבורים בשטח שבין

אף-על-פי שדורשים מיהודי שעבודתו תהיה למעלה ממדידה והגבלה, הרי
התחלת העבודה - שצריכה להיות מן הקל אל הכבד - היא באופן של מדידה
והגבלה דווקא

משיחת שבת פרשת פקודי ה'תשכ"ז

עוסקת אלא באופן שנשברו הצלעות, והא קא משמע לן הברייתא
 דבי גידד מהורה - שבאופן כזה שנשברו הצלעות אין השדרה
 מטמאת, ואידך - באופן שלא נשברו הצלעות, תיבעי לך - עדיין
 ישנו מקום להסתפק אם מטמאת בלא הגולגולת.
 הגמרא מביאה ברייתא נוספת, על מנת לפשוט הספק מדבריה: הא
 שמע, שנינו בברייתא העוסקת במחלותם של רבי עקיבא ורבנן
 לגבי צירוף טומאה הבאה משני מתים, דבי יהודה אומר, ששה
 דברים צירוף טומאה היה רבי עקיבא מטמא טומאת אהל,
 וחכמים מטמאין, ולאחר מכן חזר בו רבי עקיבא מדבריו, וטיהר. וכן
 היה מעשה שהביאו קופה של צמנות לבית הכנסת של מרסיים
 - צורפי נחושת, והניחוה באייר - במקום שאינו מקורה, כדי שלא
 ייטמאו כל הנכנסים לבית הכנסת בטומאת אהל המת, ונכנס
 תודום הרופא וכל הרופאים [עמו] על מנת לבדוק האם עצמות
 אלו הינם ממת אחד או משנים, ולאחר בדיקתם אמרו שאין כאן
 שדרה שלימה מטמא אחד, אלא בצירוף מכמה מתים, ועל כן טיהרו
 חכמים עצמות אלו מטומאת אהל. ומבואר שם, שאף רבי עקיבא
 נמנה על המטהרים, והיינו שחזר בו מסברתו שטומאה הבאה
 משני מתים מצטרפת.
 ומבאר הגמרא כיצד ניתן לפשוט הספק מדברי הברייתא: מטמא
 דליבא שדרה דמתא - טעם הדבר שטיהרו חכמים שדרה זו
 מטומאת אהל, מאחר שאינה ממת אחד אלא מכמה מתים, האריבא
 או שדרה או גולגולת דמתא, נזיר מגלח עליה - אך אילו היתה
 לפנינו שדרה ממת אחד או גולגולת ממת אחד היו חכמים
 מטמאים טומאת אהל, ואף הנזיר היה מגלח עליה, שמע מינה או
 שדרה או גולגולת תנן - מוכח אם כן מדברי הברייתא, שאף שדרה
 לבדה או גולגולת לבדה מטמאים טומאת אהל, וממילא אף הנזיר
 מגלח עליהם.
 דוחה הגמרא: לא ניתן לפשוט ספק זה מדברי הברייתא, מאחר
 שיתכן לומר שלא מיבעיא קאמר - כלומר, שכוונת הברייתא
 להשמיענו חידוש גדול יותר, אף שאינו נצרך לדינא. והיינו, לא
 מיבעיא שדרה וגולגולת דמתא אחד ליבא - לא זו בלבד שאין
 בעצמות אלו שדרה וגולגולת ממת אחד, וממילא אין בהם
 טומאת אהל, אלא אפילו או שדרה מטמא אחד או גולגולת מטמא
 אחד ליבא.
 הגמרא מביאה ברייתא נוספת, על מנת לפשוט הספק מדבריה: הא
 שמע, ממיניא - מדברי הברייתא המונה את הדינים שנחלקו בהם
 רבי עקיבא וחכמים לענין צירוף טומאה משני מתים, ואומרת, ופה
 הן ששה הדברים שרבי עקיבא מטמא וחכמים מטמאין, האחד, על
 אבר שלם מן המת, שפא על ידי צירוף שני חצאי איברים משני
 מתים. השני, ועל אבר שלם מן החי שפא על ידי צירוף שני חצאי
 איברים משני בני אדם חיים. השלישי, ועל חצי קב עצמות שפא
 מצירוף עצמותיהם של שני מתים. הרביעי, ועל רביעית דם מן המת
 הפא משנים. החמישי, ועל עצם פשעוה הבא אפילו ממת אחד
 שחלק לשנים - לשני חלקים, ושניהם לפנינו. השישי, והשדרה
 והגולגולת הבאים מצירופם של שני מתים.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק: אמר רב יהודה מדיסקריתא ו-שם
 מקום, הא שמע, שנינו בברייתא, נאמר (ויקרא יא לא) 'כל הנגע בהם
 כמתם יטמא עד הערב', יכול לא יתחייב אלא אם נגע בכולן -
 בכל השרץ, תלמוד לומר (שם לב) 'וכל אשר יפל עליו מהם כמתם
 יטמא', היינו אף הנוגע בחלק מהם. אי מהם' יכול יטמא גם אדם
 הנוגע במקצתן ואפילו במשהו, תלמוד לומר 'בהם', שאינו נטמא
 עד שיגע בשרץ כולו. הא כיצד תתיישב סתירה זו, אלא עד שיגע
 במקצתן אבל שהוא בגודל כזה שהוא ככולן - שיש שרץ באותו
 גודל, ושיעורו את השיעור הנצרך לקבלת טומאה,
 כפעדשה, שכן החוקט ו-מין שרץ בתחלת ברייתו - דהיינו,
 כשנתרקם כל גופו קודם שנולד, גודלו הוא כפעדשה, ועל כן אף
 הנוגע במקצת משרץ גדול, נטמא אם שיעורו הוא כפעדשה
 שהוא גודל של חומט בתחילת ברייתו.
 מבאר הגמרא: שמע מינה שיעורא נמירי לה - מדברי הברייתא
 יש ללמוד לדין בריה שאם נקצצו רגלי הנמלה אף שיכולה היא
 לחיות, אינה חשובה בריה והאוכלה פטור, שרי חומט זה אם
 יקצצו רגליו יחד שיעורו פחות מבעדשה, ובכל זאת קבעו חכמים
 שיעור טומאה כבעדשה, והיינו שאם יקצצו רגליו אין בו דין בריה
 ואינו מטמא, וממילא אף נמלה שנקצצו רגליה אינה 'בריה'.
 הגמרא דוחה: אמר רב שמעיה, כי בעינן שיעורא, דבכלא הויא
 כפעדשה לא מטמא - מה שנאמר שאין מטמא חומט בפחות
 מעדשה, זהו משום דלא נפלה בה נשמה, שמאחר שעדיין לא
 נולד, אם יקצצו רגליו עתה שוב לא תהא בו נשמה ולא יוכל
 להולד, אבל שרץ שנפלה בה נשמה לא נאמר שבלא רגלים אינה
 מטמאה, ולכן גם בנמלה ללא רגליים יתכן שיש לה דין 'בריה',
 והאוכלה חייב. מסיקה הגמרא: תיבעי לך - עדיין הספק בעינו
 עומד:
 שנינו במשנה (לעיל מט): על אלו טומאות הנזיר מגלח וכו', על
 השדרה ועל הגולגולת: איבעיא להו - נסתפקו בני הישיבה, האם
 שדרה וגם גולגולת תנן ונטמא רק בשניהם יחד, או דלמא הכוונה
 היא או שנטמא בשדרה או שנטמא בגולגולת כל אחת לבדה.
 הגמרא מנסה לפשוט: אמר רבא, הא שמע, שנינו בברייתא לגבי
 טומאת אהל, ששדרה של מת שגידד - שבר את רוב העלעין -
 הצלעות שפה, המחוברות בשדרה, מהורה היא מלטמא את
 השודה עמה באהל, מאחר שבטל שם שדרה ממנה, ואינה
 מטמאה אלא במגע ומשא. ובאופן שהיא מונחת בקבר, אי אפילו
 אם משופרת - נשברו רוב הצלעות ועדיין מחוברות הם בשדרה,
 או משופרת - או אפילו אם נעקרו הצלעות לגמרי ממקומם,
 מטמא, משני שהקבר מצרף את הצלעות השבורות והמפורקות,
 כאילו מחוברות הם בשדרה. משמע מדברי הברייתא, שמעמיא
 שאין השדרה מטמאת באהל משום דגידד ושבר את רוב הצלעות
 המחוברות בה, הא לא גידד ונשארו בשלימותן מטמא אף בלא
 הגולגולת, שמע מינה 'או שדרה או גולגולת' קתני.
 דוחה הגמרא: הא לא קתני - לא ניתן לדייק זאת מדברי הברייתא
 שאם לא נשברו הצלעות מטמאת השדרה, מאחר שאין הברייתא

במקרה שיש לשלול אצל חבריו ענין בלתי-רצוי - הרי הצורה הכי יעילה לפעול
 זאת היא על-ידי שמשפיע עליו בדרכי נועם ובדרכי שלום

משיחת שבת פרשת ויקהל ה'תשנ"ב

ואיבעית אימא אז קטני מייד דמות דיז לא קטני – ולא תחשוב בהנך ששזו דברים אבר מן הדי. ואיבעית אימא: כי קטני מילי דנזיר מגלח על אוהלו – לאפוקי עצם כשעורה היינו מגלח אלא על מנעו ועל משא. ואיבעית אימא: מייד דודר ביה, שחור רבי עקיבא, כדסתני לעיל שחור בו רבי עקיבא – לאפוקי רביעית דם הבאה משני מתים

וְאִי סִלְקָא דַּעְתָּךְ אִי שְׂדֵרָה אִי גּוּלְגּוּלָּת - הִנֵּי שִׁבְעָה
הַיּוֹנִין! - כִּי קִתְּנִי (סִימֵן יוֹחֵד שְׁהוּא גִילָח וְאִתְּרָה)
כָּל הֵיכָא דְּפִלְגִי עֲלֶיהָ רַבִּים, לְאַפּוֹקִי עֲצֵם בִּשְׁעוּרָה
דִּיחֵיד הוּא דְּפִלְגִי עֲלֶיהָ. דְּתִנְיָא: עֲצֵם בִּשְׁעוּרָה
שֶׁנֶּחֱלַק לְשָׁנִים, רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא וְרַבִּי יוֹחֲנָן בֶּן נּוּרִי
מְטַהֵר. וְאִי בְּעִית אֵימָא: כִּי קִתְּנִי - אֲכָר מִן הַמֶּת,
אֲכָר מִן חֲתִי לֹא קִתְּנִי. וְאֵיבְעִית אֵימָא: כִּי קִתְּנִי
- כָּל הֵיכָא דִּנְוִיר מְגַלַּח עַל אַחִילוּ, לְאַפּוֹקִי עֲצֵם
בִּשְׁעוּרָה דְּלֹא. וְאֵיבְעִית אֵימָא: כִּי קִתְּנִי - כָּל הֵיכָא
דְּהִדְר בִּיחֵי, לְאַפּוֹקִי רַבִּיעִית דֵּם דְּלֹא הִדְר בִּיחֵי. דְּאִמְר
לִיחֵי רַבִּי לְבָר קִפְרָא: לֹא תִשְׁנֶה רַבִּיעִית דֵּם בְּחֻזְרָה,
שְׁהִי לַמּוֹדֵי שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא בִּידּוֹ, וְעוֹד, הַמְקַרָּא
מְסִיעֵיו: "וְעַל כֵּן נִפְשׁוֹת מוֹת לֹא יָבֹא". רַבִּי שְׁמַעוֹן
אוֹמֵר: עַד יָמָיו הָיָה מְטַמֵּא, אִם מִשְׁמַת חוֹר בּוֹ -
אֵינִי יוֹדֵעַ. תִּנְיָא: הוֹשְׁחֵרוּ שִׁנְיָו מִפְּנֵי תַעֲזוּבוֹתָיו. תֵּא
שְׁמַע: דְּתִנְיָא, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: רוֹבַע עֲצָמוֹת מִן
הָעֲצָמוֹת, אִי מִשְׁנִים אִי מִשְׁלֹשָׁה. וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים:
רוֹבַע מִן הַגּוֹיָה, מְרֻב בִּנְיָן אִי מְרֻב הַמִּנְיָן. אֲמַר רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ: כֹּלְלוּ לַעֲשׂוֹת דְּבָרֵי בֵּית שְׁמַאי וְדְבָרֵי בֵּית
הֵלֵל בְּאַחֵד; שְׁבִית שְׁמַאי אוֹמְרִים מִשְׁנִים אִי מִשְׁלֹשָׁה
- אִי מִשְׁנֵי שׁוֹקְרִים וְיָרֵד אֶחָד, אִי מִשְׁנֵי רִבְכִּים וְשׁוֹק
אַחֵד, הוֹאִיל וְרוֹב גּוֹבְהֵי שֶׁל אָדָם מְגוּבָה. וּבֵית הֵלֵל
אוֹמְרִים: מִן הַגּוֹיָה אִי מְרֻב בִּנְיָן אִי מְרֻב מִנְיָן
- הוֹאִיל וְיִשְׁנָן בְּמִפְרָקֵי יָדִים וְגִדְלִים. שְׁמַאי אוֹמֵר:
אִפִּילוּ עֲצֵם מִן הַשְּׂדֵרָה אִי מִן הַגּוּלְגּוּלָּת - שְׁאֵנִי
שְׁמַאי דְּמַחְמִיר! - לִפְשׁוֹת מִינָּה - מַעֲמָא דְּבֵית שְׁמַאי
דְּמַחְמִיר, הָא רַבָּנִן - עַד דְּאֵיבָא שְׂדֵרָה וְגִלְגּוּלָּת! -
לֹא, עַד כָּאֵן לֹא פִלְגִי רַבָּנִן עֲלֶיהָ דְּשְׁמַאי - אֵלֹא
בְּעֵצִם אֶחָד דְּאֵתִי מִן הַשְּׂדֵרָה וּמִן הַגּוּלְגּוּלָּת, אֲבָל
הֵיכָא דְּאֵתִיתָה בְּעִנְיָה - אִפִּילוּ חֲדָא מִינְהוֹן. בְּעִי רַמִּי
בֵּר חֲמָא: רוֹבַע עֲצָמוֹת מִן שְׂדֵרָה וְגִלְגּוּלָּת, מֵאִי? כִּי
קִתְּנִי חֲצִי קֶבַע עֲצָמוֹת - הֵיכָא דְּאֵיבָא מִשְׁאֵר אֲבָרֵי,
אֲבָל מִן שְׂדֵרָה וְגִלְגּוּלָּת דְּמַחְמִיר - אִפִּילוּ רוֹבַע

עצמות, או דלמא לא שְׁנָא? אָמַר רַבָּא, תָּא שְׁמַע: הַשְׁדָּרָה וְהַגְלִגְלוּת, וְאִי סִלְקָא דַּעְתָּךְ רֹבֵעַ עֲצָמוֹת דַּאֲתִי מִן שְׁדָרָה וְהַגְלִגְלוּת חֲמִיר - לִיתְנִי: עַל רֹבֵעַ עֲצָמוֹת הָבָא מִן הַשְׁדָּרָה כו'!

27

תנינא רוב הונין בלא רוב הבנין, כדמפרש במסכת אהלות (פרק א משנה ח) דפרסת הרגלים יש שלשים – ששה בכל אצבע, ופסיתא אברים בידיה וברגליה. **שמיא** אומר אפילו עצם אחד מן השדרה או מן הגולגולת – וקא סלק דעתך מדקאמר שמאי עצם אחד רבון, דקאמר: אל עצם אחד מן השדרה או מן הגולגולת מטמא – הא שדרה גופא או גולגולת גופה מטמא אפילו האי לחודיה האי שמיא אומר משדרה, והלכת לבית בעינן שדרה וגולגולת. דרחי: שמאי דמחמיר, אבל לרבנן בעינן תרייהו. **ולפישולא** מינה – גזות דעצם שדרה לכד או בעצם מגולגולת לכד, דבאתינן "או, או", לא לרבנן ולא תנן "או", אלא השדרה והגולגולת – שמע שמיא אלא בעצם אחד משדרה או מגולגולת. אבל הויא דריתא בעיניה, שדרהוה שמיא – אפילו דח נהנין, ומשום דלא תניי ההל לא חשו לפרש מיליתיהו. או דקימיא אמילתא דבית שמאי, דקאמר "או" ומדבית שמאי נשמע לבית הלל דבעו למימר "או". מורנו ת שדרה או מגולגולת מאי – מי אמרינן: כי תני במתניתין דחצי קב עצמות דניזיר מגולג – כון דאתי משאר אברים, כון מרוב הבנין דזרוב עצמות הא מון מגולג עלין ניזיר, או דלמא לא שניא? **אמר** רבא את שמע השדרה והגולגולת עצמות דאתי משדרה וגולגולת חמיר, כון רובע עצמות, ואל לא הויא בן רובע עצמות הא מגולג. והלכי פריך: ואי סלקא דעתך רובע עצמות דאתי משדרה וגולגולת חמיר, כון רובע עצמות, ואל לא הויא בן השדרה וגולגולת? למה לי דחני במתניתין "שדרה וגולגולת"? ומשעוריהו אפילו כשהו שלמי?

דף

מְרוּב בִּנְיָן אִם מְרוּב מִנֶּה, שְׁמוֹסִיפִים עַל דְּבָרֵי בֵּית שְׁמַאי אִם רֹב
הַמִּנִּין אֲבָרִים שְׁבֹגָה, הוּאִיל וְשֵׁנִי בְּמִפְרָקֵי יָדִים וְרִגְלִים – וְדָבָר זֶה
יִתְּנָן בְּאֶצְבָּעוֹת הַיָּדִים וְהָרְגִלִּים, שְׁמִסְפָּר הַעֲצָמוֹת שְׁבָהֶם גְּדוּל, אִךְ
מֵאַחַר וְעֲצָמוֹת אֵלּוּ הֵינָן קִטְנוֹת, אִין בְּדֹן שִׁיעוֹר רֹב בְּנִין הַגּוֹף.
שְׁבִית שְׁמַאי נִקְטוּ דּוּגְמָא מֵעֲצָמוֹת שְׁהִינָן רֹב בְּנִין הַגּוֹף, וְאִילוּ בֵּית
הֶלֶל נִקְטוּ דּוּגְמָא מֵעֲצָמוֹת שְׁהִינָן רֹב מִמִּנִּין אֲבָרֵי הָאָדָם.
שְׁמַאי אָמַר, אֲפִילוּ רֹבֵעַ הֶקֶב הָבָא מִן עֵצִים אַחַת מִטְּמֵא בְּאֵהָל,
וּבִתְנָא שְׁעָצִים זֶה הֵינָה מִן הַשְּׂדֵרָה אִם מִן הַגּוֹלְגוֹלָת שִׁישׁ בְּדֹן
חֲשִׁיבוֹת מִיּוֹחֶדָת. וְסִבְרָה הַגְּמָרָא שֶׁאֵין מִסְתַּבֵּר שְׁלֹדַעַת שְׁמַאי דִּי
אִם בְּעֵצִים אַחַת מִן הַשְּׂדֵרָה, וְאִילוּ לְדַעַת הַחֹלּוֹקִים אִין דִּי אִם
בְּשִׂדְרָה כֹּלָה, וְאִם כֵּן נִיתָן לַפְּשׁוּט הַסֵּפֶק, שֶׁאִם שְׂדֵרָה לְבָדָה אִם
גּוֹלְגוֹלָת לְבָדָה מִטְּמֵאִים הֵם אֵת הַמֵּאֲהִיל עֲלֵיהֶם. דְּרוּחָה הַגְּמָרָא:
שְׁמַאי דְּמַחְמִיר גַּם בֹּזֵה שְׂדֵרָה לְבָדָה אִם גּוֹלְגוֹלָת לְבָדָה
מִטְּמֵאֹת וְגַם בֹּזֵה שֶׁאִם עֵצִים אַחַת מִזֶּה מִטְּמֵאֵת, וְהַחֹלּוֹקִים עֲלֵיו
חֹלְקִים שְׁעָצִים הַדְּבָרִים.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִם כֵּן אֲדַרְבָּה לִּפְשׁוּט מִיָּנָה לֵאדִיר גִּיסָא, דְּמַעְמָא
דְּבֵית שְׁמַאי דְּמַחְמִיר, הָא רַבֵּנָן עַד דְּאִיבָא שְׂדֵרָה וְגּוֹלְגוֹלָת – כְּלוֹמַר,
שְׁדוּקָא לְדַעַת שְׁמַאי הַמַּחְמִיר יִשְׁנָה טוֹמָאָה בְּכָל אֶחָד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ,
וּבִמְבוּאָר בְּדִבְרֵי 'עֵצִים מִן הַשְּׂדֵרָה אִם מִן הַגּוֹלְגוֹלָת', אֲבָל לְדַעַת
חֲכָמִים, שֶׁאִמְרוּ 'שְׂדֵרָה וְגּוֹלְגוֹלָת' אִין טוֹמָאָה אֲלָא בְּצִירּוֹף שְׂדֵרָה
וְגּוֹלְגוֹלָת יַחֲדוּ.
דְּרוּחָה הַגְּמָרָא: לֹא נִיתָן לְהוֹכִיחַ כֵּן, שִׁיתְכֹן לּוֹמֵר שְׂעָדָא לֹא פְּלִיגִי
רַבֵּנָן עֲלֵיהֶם דְּשְׁמַאי, אֲלָא בְּעֵצִים אֶחָד דְּאִתִּי מִן הַשְּׂדֵרָה וּמִן הַגּוֹלְגוֹלָת
אִם יֵשׁ בּוֹ טוֹמָאָה, אִם שֶׁאֵין טוֹמָאָה אֲלָא כְּשֹׁךְ שְׁלָמִים, אֲבָל הֵיבָא
דְּאִתִּיהֶם בְּעֵינָה אֲפִילוּ חֲדָא מִיָּהוֹן – אֲבָל בְּאֹפֶן שְׁהִינָם שְׁלָמִים,
יִתְכֹן שִׁיּוּד לְדַעַת שְׁמַאי שִׁישְׁנָה טוֹמָאָה בְּכָל אֶחָד מֵהֶם בְּפָנֵי
עֲצָמוֹ. וְאִם שְׁלָא הוֹסִיפּוּ תִּיבֵת 'אִם' בְּדִבְרֵיהֶם, יִתְכֹן שְׁלָא חֲשֵׁשׁוּ
לְפָרֵשׁ בְּדִבְרֵיהֶם כֹּל כֵּךְ.
סִפֵּק בְּדִינֵי טוֹמָאָת רֹבֵעַ קֵב עֲצָמוֹת: בְּעֵי רְמִי בְּרַחֲמֵי נְטִמָא הַנּוֹזֵר
בְּרֹבֵעַ קֵב עֲצָמוֹת הָבָא מִן הַשְּׂדֵרָה וְגּוֹלְגוֹלָת, מָא, הָאִם בְּאֹפֶן כֹּזֵה
עֲלֵיו לְסַתּוֹר אֵת מְנִינּוֹ וּלְגַלּוֹת אֵת שְׁעִירוֹתָיו. בִּי קִתְּנִי בְּמִשְׁנָה שֶׁאִינוֹ
מְגַלּוֹת אֲלָא עַל טוֹמָאָת חֲצִי קֵב עֲצָמוֹת, דּוּקָא הֵיבָא דְּאִיבָא עֲצָמוֹת
מִשְׁעָר אֲבָרֵי שֶׁאִינָם חֲשׁוּבִים כֹּל כֵּךְ, וְלִכְךָ יֵשׁ צוּרֵךְ בְּשִׁיעוֹר חֲצִי
קֵב, אֲבָל בְּעֲצָמוֹת הַבָּאוֹת מִן הַשְּׂדֵרָה וְגּוֹלְגוֹלָת דְּמַחְמִיר מִשְׁעָר
אֲבָרִים, בֹּזֵה יִתְכֹן שֶׁאֲפִילוּ בְּרֹבֵעַ הֶקֶב עֲצָמוֹת סוֹתֵר מְנִינּוֹ, אִם
דְּלִמָּא לֹא שְׁנָא.
הַגְּמָרָא מְנַסֶּה לְפָשׁוּט סִפֵּק זֶה מִדְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה: אִמְרֵי רַבָּא, תָּא שְׁמַע, שְׁמַע,
שְׁנִינּוּ בְּמִשְׁנָה שְׁנִינּוּ מְגַלּוֹת אִם נְטִמָא עַל יְדֵי הַשְּׂדֵרָה וְהַגּוֹלְגוֹלָת. וְאִם
סְלִיקָא דְּעֵתָךְ שֶׁאִם רֹבֵעַ הֶקֶב עֲצָמוֹת דְּאִתִּי מִן הַשְּׂדֵרָה וְגּוֹלְגוֹלָת חֲמִיר,
וְהִי בְּשִׂדְרָה וְגּוֹלְגוֹלָת שְׁלָמִים יֵשׁ תְּמִיד רֹבֵעַ עֲצָמוֹת, וְאִם כֵּן
לִיתְנִי חִידוּשׁ גְּדוּל יוֹתֵר, שְׁמַגְלַח עַל רֹבֵעַ עֲצָמוֹת הָבָא מִן הַשְּׂדֵרָה
כִּי, שְׁהוּא פָחוֹת מִשְׂדֵרָה וְגּוֹלְגוֹלָת שְׁלָמִים, וּבִהְכָּרַח צִרִיךְ לּוֹמֵר
שֶׁאֵין מִטְּמֵאִים אֲלָא שְׁלָמִים.

וְאִם סְלִיקָא דְּעֵתָךְ אִם שְׂדֵרָה אִם גּוֹלְגוֹלָת מִטְּמֵאֹת, כֹּל אַחַת בְּפָנֵי
עֲצָמוֹ, הֵנִי שְׂבָעָה הוּיִין – אִם כֵּן נִחְלָקוּ רִבֵּי עִקְבָא וְחֲכָמִים בְּשִׁבְעָה
דְּבָרִים, שְׂשִׁדְרָה וְגּוֹלְגוֹלָת נִמְנוֹת לְשֹׁתִים, וְאִילוּ בְּדִבְרֵי הַבְּרִייתָא
מְבוּאָר שְׁנִחְלָקוּ רַק בְּשִׁשָּׁה דְּבָרִים.
דְּרוּחָה הַגְּמָרָא: בִּי קִתְּנִי – מַה שְׁנִמְנָה בְּמִנִּין הַשִּׁשָּׁה (סִיפִין יָחִיד שְׁהוּא
נִלְחַ וְיָחִיד) הוּא רַק כָּל הֵיבָא דְּפְלִיגִי עֲלֵיהֶם רִבֵּים – דִּינִים שְׁבָהֶם
נִחְלָקוּ הָרִבִּים עַל דְּבָרֵי רִבֵּי עִקְבָא, לְאִפְסוּקִי – וְאִין נִמְנָה עֵצִים
בְּשִׁיעוֹרָה יָחִיד הוּא דְּפְלִיגִי עֲלֵיהֶם – שְׁלָא נִחְלָק עֲלֵיו אֲלָא תְּנָא יָחִיד,
דְּתִנָּא בְּבִרְייתָא, עֵצִים בְּשִׁיעוֹרָה שְׁנִחְלָק לְשִׁנִּים, רִבֵּי עִקְבָא מִטְּמֵא
וְרִבֵּי יוֹחֶנָן בֵּן נוּרִי יוֹחֶנָן בֵּן נוּרִי נִחְלָק עֲלֵיו.
וְאִם בְּעֵת אִיבָא, בִּי קִתְּנִי – מַה שְׁנִמְנָה בְּמִנִּין הַשִּׁשָּׁה אֶבֶר מִן הַמֵּת,
אֲבָל אֶבֶר מִן חַי לֹא קִתְּנִי – אִין הַבְּרִיתָא מוֹנֶה בְּכָלֵל הַשִּׁשָּׁה,
שְׁנִמְנִים רַק הַנּוֹגְעִים לְאֲבָרִים מִן הַמֵּת.
וְאִם בְּעֵת אִיבָא, בִּי קִתְּנִי – מַה שְׁנִמְנָה בְּמִנִּין הַשִּׁשָּׁה כָּל הֵיבָא דְּנִזִּיר
מְגַלּוֹת עַל אֲהִילוֹ – אִם נְטִמָא בּוֹ בְּאֵהָל, לְאִפְסוּקִי עֵצִים בְּשִׁיעוֹרָה לֹא
מְגַלּוֹת הַנּוֹזֵר בְּאֹפֶן זֶה, שֶׁאֵין מִטְּמֵאֵת בְּטוֹמָאָת אֵהָל.
וְאִם בְּעֵת אִיבָא בִּי קִתְּנִי – מַה שְׁנִמְנָה בְּמִנִּין הַשִּׁשָּׁה כָּל הֵיבָא דְּהָדָר
בִּיה – מַה שְׁחֹזֵר בּוֹ רִבֵּי עִקְבָא אַחֵר כֵּךְ וְהוּדָה לְדְּבָרֵי חֲכָמִים,
לְאִפְסוּקִי רִבִּיעִית דֶּם דְּלֵא דְּהָר בִּיה – שְׁבָדִין זֶה לֹא חֹזֵר בּוֹ, דְּאִמְרֵי
לֵיה רִבֵּי לְבָר קִפְרָא לֹא תִשְׁנָה רִבִּיעִית דֶּם בְּהוֹרָה – בְּכָלֵל הַדִּינִים
שְׁחֹזֵר בּוֹ רִבֵּי עִקְבָא, שְׁחִירִי לְמוֹדוֹ שֶׁל רִבֵּי עִקְבָא בְּדוֹ – שְׁהִי
מִמְשִׁיר לְשִׁנוֹת דִּין זֶה לְתַלְמִידָיו, וְעוֹד שְׁתַּפְּקֵרָא מְסִיעוֹ שְׁנִמְנָר
(וּמִקְרָא כֹּא יֵא) 'וְעַל כָּל נִפְשוֹת מֵת לֹא יָבֹא, שְׁתִּיבֵת 'נִפְשוֹת' הִיא
בְּלִשׁוֹן רִבִּים וְתִיבֵת 'מֵת' הִיא בְּלִשׁוֹן יָחִיד, וְיֵשׁ לְלַמּוֹד מִכֵּךְ
שְׁרִבִּיעִית דֶּם שְׁנִפֵּשׁ אָדָם תְּלוּיָה בָּהּ, מִטְּמֵאֵת אִם כֹּאשֵׁר הִיא בָּהּ
מִשְׁתִּי נִפְשוֹת, רִבֵּי שְׁמִיעוֹן אָמַר, עַד סוֹף יָמָיו שֶׁל רִבֵּי עִקְבָא,
יִודַעְנִי שְׁהֵי מִטְּמֵא וְלֹא חֹזֵר בּוֹ, אֲבָל אִם מִשְׁמַת חֹזֵר בּוֹ, אִינִי יוֹדַע.
וְדָרֵךְ הַלְצָה אָמַר כֵּן, מֵאַחֵר שְׁהִיָּה בְּרוּר לּוֹ שְׁלָא חֹזֵר בּוֹ רִבֵּי
עִקְבָא. תְּנָא, הוֹשְׁתִּיר שְׁנִינּוּ שֶׁל רִבֵּי שְׁמִיעוֹן מִפְּנֵי תַעֲנוּתוֹ
שְׁהִתְעַנָּה יָמִים רִבִּים לְכַפֵּר עַל דְּבָרָיו, שְׁנִתְחַרַּט עַל זֶה שֶׁאִמְרֵי
מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה מִידַת דֶּרֶךְ אֶרֶץ לּוֹמֵר כֵּן עַל רֹב.
עוֹד לְגַבֵּי הַסֵּפֶק בְּשִׂדְרָה וְגּוֹלְגוֹלָת: תָּא שְׁמַע, דְּתִנָּא, בֵּית שְׁמַאי
אָמְרִים, רֹבֵעַ קֵב עֲצָמוֹת הַמִּטְּמֵא בְּאֵהָל, הוּא גַּם מִן הַעֲצָמִים – אִם
מִמְקַצְתָן שֶׁל עֲצָמוֹת הַמֵּת, אִם מִשְׁנִים אִם מִשְׁלִישָׁה עֲצָמוֹת מִן הַמֵּת.
וְבֵית הֶלֶל אָמְרִים, רֹבֵעַ קֵב עֲצָמוֹת הַמִּטְּמֵא בְּאֵהָל, מִן הַנְּהִיָּה –
עֲלֵיו לְהִיטֵב מַעֲיָקֵר הַגּוֹף, מְרוּב הַבִּנְיָן – מֵעֲצָמוֹת הַיִּרְכִּים
וְהַשּׁוֹקִים שֶׁהֵם רֹב גּוֹבֵהוּ שֶׁל אָדָם, אִם מְרוּב הַבִּנְיָן – מִמָּאָה
עֲשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה אֲבָרִים, שֶׁהֵם רֹב מִמִּנִּין מֵאֲתִים אֲרָבָעִים וְשִׁמּוֹנָה
אֲבָרִים שִׁישׁ בְּגוֹפּוֹ שֶׁל אָדָם.
אָמַר רִבִּי יְהוֹשֻׁעַ, יְבֹלְגִי לְעֵשׂוֹת דְּבָרֵי בֵּית שְׁמַאי וְדְּבָרֵי בֵּית הֶלֶל
כְּאֶחָד שְׁלָא יִחְלָקוּ, שְׁבִית שְׁמַאי הָאֻמְרִים מִשְׁנִים אִם מִשְׁלִישָׁה
הַכּוֹנוּנָה אִם מִשְׁנֵי שְׁזִינִים וְיָרֵךְ אֶחָד אִם מִשְׁנֵי יִרְכִּים וְשׁוֹק אֶחָד,
הוּאִיל וְעֲצָמוֹת אֵלּוּ הֵינָם רֹב (גּוֹבְהוֹ) [בְּנִינּוֹ] שֶׁל אָדָם מְגוֹבְהָ,
דְּהִינּוֹ רֹב הַבִּנְיָן שֶׁאִמְרוּ בֵּית הֶלֶל, וְבֵית הֶלֶל אָמְרִים מִן הַנְּהִיָּה, אִם

עניין החורבן היה רק בבית המקדש הגשמי, אבל בית-המקדש הרוחני שנמצא בכל אחד ואחת מישראל, עם פרטי עבודת המשכן ברוחניות – ישנם בשלימות

גם עתה

משיחת שבת פרשת ויקהל, ה'תשי"ט

36 עֲצָמוֹת וְחָצִי לֹג דָּם מִטְמֵא בִּאֵהֶל לָכֵל - בִּין לַעֲנִין שְׁאִסּוֹר הוּא
37 לֹאכּוֹל וְלִיגַע בְּתִרּוּמָה וּקְדָשִׁים, וּבִין לַעֲנִין שֶׁאִם נֹזֵיר הוּא עֲלִיו
38 לְסִתּוֹר אֶת מִנְיוֹ וְלִגְלַח שְׁעֵרֹתָיו, וְכֵן אִם נִטְמָא סִמּוֹךְ לִפְסָה, אִינוּ
39 רִשְׁאֵי לְהִקְרִיב אֶת קֶרֶבן הַפֶּסֶחַ, וְעֲלִיו לְהִמְתִּין לִפְסָה שְׁנִי. אֶךְ רֹבֵעַ
40 קֵב עֲצָמוֹת וְרִבְעִית הַלּוֹג דָּם מִן הַמֵּת לֹא מִטְמֵא לָכֵל - לַעֲנִין שׁוֹם
41 דִּין, שְׁהִמְאֵהִיל עַל רֹבֵעַ עֲצָמוֹת אוֹ רִבְעִית דָּם אִינוּ טִמָּא כָּלֵל,
42 וּמוֹתֵר הוּא אָף בִּאֲכִילַת תְּרוּמָה וּקְדָשִׁים, וְכֵל שֶׁכֵּן שְׁאִינוּ זָקֻק
43 לְסִתּוֹר אֶת מִנְיָן יָמֵי נִזְיוֹרָתוֹ, אוֹ לְהַבִּיאַ פֶּסַח שְׁנִי.
44 הַשִּׁטָּה הַשְּׁנִיָּה: וּמִקְצָתָן הֵיוּ אוֹמְרִים אֶף רֹבֵעַ עֲצָמוֹת וְרִבְעִית דָּם
45 מִטְמֵא בִּאֵהֶל לָכֵל, בִּין לַעֲנִין תְּרוּמָה וּקְדָשִׁים, וּבִין לַעֲנִין שְׁעֲלִיו
46 לְסִתּוֹר יָמֵי נִזְיוֹרָתוֹ וְלַהֲבִיאַ פֶּסַח שְׁנִי.
47 הַשִּׁטָּה הַשְּׁלִישִׁית: בֵּית דִּין שְׁלֹאֲתַרְיֵהֶם אָסְרוּ חָצִי קֵב עֲצָמוֹת וְחָצִי
48 לֹג דָּם לָכֵל - בִּין לַעֲנִין תְּרוּמָה וּקְדָשִׁים וּבִין לַעֲנִין גִּילּוּחַ הַנּוֹזֵיר
49 וּפֶסַח שְׁנִי, רֹבֵעַ עֲצָמוֹת וְרִבְעִית דָּם מִטְמֵא לְתִרּוּמָה וְקְדָשִׁים
50 שְׁאִסּוֹר הוּא בְּהֵם לִפִּי שְׁנִטְמָא, אֲכָל לֹא לְנֹזֵיר וְעֹשֶׂה פֶּסַח שְׁאִינוּ
51 זָקֻק לְסִתּוֹר אֶת מִנְיָן יָמֵי נִזְיוֹרָתוֹ, וְאִף רִשְׁאֵי הוּא לַעֲשׂוֹת אֶת פֶּסַחוֹ.
52 וּבִשְׁטֵיהּ זֶה עוֹלָה מִמִּשְׁנֵתוֹ וּמִהַמְשֵׁנָה בִּאֵהֶלּוֹת (פ"ב מ"א).
53 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִכְּרִי - הָרִי נֹקֻטִּים אֲנוּ שְׁאִין הִכְרַעַת שְׁלִישִׁית -
54 הַדְּעָה הַמְכַרְיָעָה בֵּין שְׁנֵים הַחוּלְקִים מִכְּרַעַת וּפּוֹסְקַת לְסִמּוֹךְ עֲלֶיהָ,
55 וּכְיָצֵד פֶּסְקוֹ הַמְשִׁנִּית כְּבֵית דִּין שֶׁל אַחֲרֵיהֶם. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא:
56 אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בְּרַ אִידִי, בֵּית דִּין שֶׁל אַחֲרֵיהֶם לֹא מַעֲצָמָם הִכְרִיעוּ
57 אֶלָּא מִפִּי שְׁמוּעָה אָמְרוּ, שֶׁקִּיבְלוּ מִרְבוּתֵיהֶם שֶׁכֵּן נִתְקַבֵּל הַדִּין מִפִּי
58 חֲנִי זְכָרִיָּה וּמִלֵּאכִי:
59 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: עַל אֱלוֹ הַנּוֹזֵיר מְגַלָּח. וְנֹאמַר כֵּן פַּעַמִּים: הַגְּמָרָא
60 מִבֹּאֶרֶת מַה הֵן בֹּאוֹת לַמַּעֲט: 'עַל אֱלוֹ' דְּרִישָׁא בֹא לְמַעוֹטֵי טוֹמְאָת
61 עֲצָם כְּשֶׁעוֹרָה מִן הַמֵּת, דְּעַל מְנַעַז וְעַל מִשְׁאֵל אִין - הַנּוֹזֵיר מְגַלָּח וְעַל
62 אֱהִילוֹ לֹא מְגַלָּח וְטָהוֹר הוּא, שְׁאִין עֲצָם כְּשֶׁעוֹרָה מִטְמֵאֵת בִּאֵהֶל.
63 וְעַל אֱלוֹ' דְּסִיפָא בֹא לְמַעוֹטֵי אֲכָן הִסְכּוּכִית - אֲבָנִים הַבּוֹלְטוֹת מִן
64 הַגֶּדֶר וּמִסּוֹכְכוֹת עַל הָעוֹבֵר תַּחְתֵּיהֶן, וְיִשְׁנָה טוֹמְאָה תַּחַת אַחַת מִן
65 הָאֲבָנִים, שֶׁאִם עִבֵּר הַנּוֹזֵיר תַּחַת אַחַת מִקֵּץ וְאִינוּ יוֹדֵעַ אִם הָאֵהִיל
66 עַל הַטּוֹמְאָה, אִינוּ סוֹתֵר אֶת מִנְיָן נִזְיוֹרָתוֹ, אִף שְׁטִמָּא הוּא טוֹמְאָה
67 דְּרַבְנִי:
68 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: וְחָצִי קֵב עֲצָמוֹת שְׁנִזִּיר שְׁנִטְמָא בּוֹ עֲלִיו לְסִתּוֹר אֶת
69 מִנְיוֹ וְלִגְלַח אֶת שְׁעֵרֹתָיו:

1 הַגְּמָרָא מִקְשָׁה: וְהָא רָבָא הוּא דְּאָמַר לֹא נִזְרָקָה אֱלָא לְשִׁדְּקָה
2 וְגוֹלְגוּלָתָ שְׁאִין בֵּתָן רֹבֵעַ עֲצָמוֹת, וְאִם כֵּן אִף אִם הַנּוֹזֵיר מְגַלָּח עַל
3 טוֹמְאָת רֹבֵעַ קֵב עֲצָמוֹת מִן שְׁדֵרָה אוֹ גּוֹלְגוּלָתָ, עֲדִיין יֵשׁ צוֹרֵךְ
4 לְהַשְׁמִיעֵנוּ שְׁמַגְלַח הוּא אִף עַל טוֹמְאָת שְׁדֵרָה וְגּוֹלְגוּלָתָ שְׁלָמִים,
5 כֹּאשֶׁר אִין בְּהֵם שִׁיעוֹר רֹבֵעַ קֵב עֲצָמוֹת.
6 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אֲכָן, בְּתַר דְּשְׁמַעְתָּ רַבָּא מִרְבִּי עֲקִיבָא שִׁישׁ שְׁדֵרָה
7 וְגּוֹלְגוּלָתָ שְׁאִין בְּהֵם שִׁיעוֹר רֹבֵעַ קֵב עֲצָמוֹת, חֹזֵר בּוֹ, וּמוֹדָה הוּא
8 שֶׁלֹּא נִיתָן לַפְּשׁוֹת אֶת הַסֶּפֶק מִדְּבַרִּי הַמְשֵׁנָה.
9 הָא שְׁמַעְתָּ, שְׁנִינוּ בַּבְּרִיתָא לַעֲלִיל (נב), שְׁמַאי אוֹמַר עֲצָם אֲחָד מִן
10 שְׁדֵרָה אוֹ מִן גּוֹלְגוּלָתָ. וְסִבְרָה הַגְּמָרָא, שֶׁאִף לְדַעַת רַבֵּנן הַחוּלְקִים
11 וְסוֹבְרִים שְׁאִין טוֹמְאָת אֵהֶל אֶלָּא בְּרֹבֵעַ קֵב עֲצָמוֹת הַבָּא מִן
12 מִנְיָן אוֹ רֹב בְּנִין, מוֹדִים הֵם שִׁישׁ טוֹמְאָה אִף בְּרֹבֵעַ קֵב הַבָּא מִן
13 הַשְּׁדֵרָה וְהַגּוֹלְגוּלָתָ, שְׁאִין מִסְתַּבֵּר לְחַלֵּק בֵּינֵיהֶם כֹּל כֵּךְ, שֶׁלְּדַעַת
14 שְׁמַאי אִף עֲצָם אַחַת מִן הַשְּׁדֵרָה מִטְמֵאֵת, וְאִילוּ לְדַעַת חֲכָמִים אִף
15 רֹבֵעַ קֵב מִן הַשְּׁדֵרָה אִינוּ מִטְמָא, וּנְפִשֵׁת הַסֶּפֶק.
16 דוּחָה הַגְּמָרָא: שְׁמַאי דְּמַחְמִיר מִפִּי - יוֹתֵר מִחֲכָמִים, שְׁנִזִּיר
17 מְגַלָּח עַל טוֹמְאָת רֹבֵעַ קֵב עֲצָמוֹת, וְשֹׁאֵף עֲצָם אַחַת מִן הַשְּׁדֵרָה
18 מִטְמֵאֵת בִּאֵהֶל, אֶךְ בְּדַעַת חֲכָמִים יִתְכַּן לּוֹמַר שְׁנַחֲלֵקוּ עֲלֵיו גַּם בּוֹה
19 וְגַם בּוֹה, וְלֹא רַק שְׁאִין טוֹמְאָה בְּעֲצָם אַחַת מִשְׁדֵּרָה וְגּוֹלְגוּלָתָ,
20 אֶלָּא אִף אִין הַנּוֹזֵיר מְגַלָּח עַל טוֹמְאָת רֹבֵעַ קֵב עֲצָמוֹת מִן שְׁדֵרָה
21 וְגּוֹלְגוּלָתָ.
22 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִם כֵּן אֲדַרְבֵּה לְיִפְשׁוֹת מִינָה לֵאדִירָךְ גִּיסָא, מִעֲמָא
23 דְּשְׁמַאי - רַק לִפִּי שְׁמַאי דְּמַחְמִיר מְגַלָּח הַנּוֹזֵיר עַל טוֹמְאָת רֹבֵעַ קֵב
24 עֲצָמוֹת, הָא לְרַבֵּנן אִינוּ מְגַלָּח עַד דְּאִיקָא חָצִי קֵב עֲצָמוֹת, שֶׁאִם
25 הִיתָה דַּעַת חֲכָמִים לְהַחְמִיר שְׁהַנּוֹזֵיר מְגַלָּח אִף עַל רֹבֵעַ קֵב עֲצָמוֹת
26 מִן הַשְּׁדֵרָה וְגּוֹלְגוּלָתָ, הִיָּה לְהֵם לִפְרֹשׁ אֶת דְּבָרֵיהֶם.
27 דוּחָה הַגְּמָרָא: דִּילְמָא עַד כָּאֵן לֹא פְּלִיגִי רַבֵּנן עֲלֵיהּ דְּשְׁמַאי - אִפְשָׁר
28 שְׁאִין חוֹלְקִים חֲכָמִים עַל שְׁמַאי אֱלָא כְּעֲצָם אֲחָד מִהַשְּׁדֵרָה שְׁאִין
29 בֹּה טוֹמְאָה לְדַעַתָּה, אֲכָל בְּרֹבֵעַ עֲצָמוֹת מִן הַשְּׁדֵרָה וְגּוֹלְגוּלָתָ
30 אֲפִילוּ רַבֵּנן מוֹדוּ שְׁהַנּוֹזֵיר מְגַלָּח עַל טוֹמְאָה זֶה, אֶלָּא שֶׁלֹּא חֲשִׁשוּ
31 לִפְרֹשׁ וּלְבַאֵר אֶת דְּבָרֵיהֶם, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא נִיתָן לַפְּשׁוֹת אֶת סִפְיָקוֹ שֶׁל
32 רַמִּי בַּר חֲמַא מִדְּבָרֵיהֶם.
33 נִתְבָּאֵר לַעֲלִיל בַּמִּשְׁנָה (טז) שְׁנִזִּיר אִינוּ מְגַלָּח אִם נִטְמָא בְּרֹבֵעַ קֵב
34 עֲצָמוֹת, אֶלָּא עַל חָצִי קֵב בְּלִבְדָּ. הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא בַּעֲנִין זֶה:
35 אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְקִנְיִם הִרְאֻשׁוֹנִים מְקַצְתָּן הֵיוּ אוֹמְרִים חָצִי קֵב

אגרות קודש

ב"ה, כ' שבט, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

...ומה שכותב הוא במכתבו שאכתוב ברור הנה ידוע הוראות הנהגה בענינים כמו אלו

וראיתי ג"כ בפועל מכ"ק מו"ח אדמו"ר שהי' משתמט לומר על הצעת שידוך "ניין", ופשיטא שהי' משתמט שיקרא שמו על ענין של פירוד, ובפרט שכפי שכתבתי לבנו שי' עד שהולכים המכתבים רו"ש עלולים הענינים להשתנות בכמה פרטים שלכן יתייעץ עם הוריו שיחיו וכן עם שאר אנ"ש הידידים היודעים בלא"ה מן המצב וההשי"ת יתן ליועציו הרעיון הנכון איך להחליט.

המחכה לבשו"ט בכל הני"ל.

והא רבא הוא דאמר — לעיל (נזיר נא): הא דקתני מן המת — לא נצרכה אלא לרוב בניינו או לרוב מניינו, אף על פי שאין בהן רובע עצמות, ואף על פי שאין עליו בשר — שהנזיר מגולח עליו. והוא הדין לשדרה וגולגולת שאין בהן רובע עצמות, דהא חשיבי כי הדדי. אלמא וכל שכן דסבירא ליה לרבא דהיאב דאיכא רובע עצמות משדרה וגולגולת — דנזיר מגולח עלה. אין הני גמי — דמעיקרא

והא רבא הוא דאמר: לא נצרכה אלא לשדרה וגולגולת שאין בהן רובע עצמות! — בחר דשמועה מרבי עקיבא. תא שמע, שמאי אומר: עצם אחד מן שדרה או מן גולגולת! — שאני שמאי דמחמיר מפי. — ליפשוט מוהא: טעמא דשמאי — דמחמיר, הא לרבנן — עד דאיכא חצי קב עצמות! דילמא עד פאן לא פליגי רבנן עליה דשמאי אלא בעצם אחר, אבל פרוכע עצמות — אפילו רבנן מודה. אמר רבי אליעזר: זקנים הראשונים מקצתן היו אומרים: חצי קב עצמות ורביעית דם — ורביעית דם — לכל, רובע עצמות ורביעית דם — לא לכל. ומקצתן היו אומרים: אף רובע עצמות ורביעית דם — לכל. בית דין שלא חתרוהם אמרו: חצי קב עצמות ורביעית דם — לכל, רובע עצמות ורביעית דם — לתרומה וקדשים בין לנזיר ועושה פסח. רובע ורביעית דם לא לכל — טעמא כלומר: אפילו אחד מכולם אינו מטמא. ומקצתן היו אומרים אף רובע עצמות ורביעית דם מטמאים את הכל. ובית דין של אחריהם אומרים חצי קב ב' — אבל רובע עצמות ורביעית דם, לענין אכילת תרומה וקדשים — מטמאין באהל. אבל לא ליסתר ימי נזיר, ועושה פסח — לטמא שלא לעשותו, בדמיון כרת לא העמידו דבריהם. מברי אין הכרעת שלישית מברעת — מכדי כל הכרעה שהיא מנוקצת כדברי זה ומקצת כדברי זה — אינה הכרעה עד שתהא כולה כדברי אחד מהן. להכרעה לשון שיקול.

ששוקל דברי שנים יותר מאחד, ומה ראה רבי אליעזר לומר כך: בית דין של אחריהן כך דחו אומרים? אמר רבי יעקב בר אידי — לומר שיעקר הוא. שהוא מפי שמעיה ואבטליון. ואית דאמר: שאמור מפי חגי זכריה ומלאכי. על אלו דרישא למעוטי עצם כשעורה — שאין הנזיר מגולח על אהילו. דסלקא דעתך אמינא: הואיל ואיתא בטומאה לענין מנוע — לטמא נמי באהל, קא משמע לן דלא. ואף על גב דהדר תני ליה בהדיא בסיפא — לא תיקשי ולא מידי, משום דתני והדר מפרש. וצריכי לפרושי, דאי לא מפרש לה — הוה אמינא דאפילו על מגעו ועל משאו לא יאה מגולח. למעוטי אבן הסכוכית — אבן מסמא. וזו היא אבן שמוטלת על גבי המת ברישות הדברים, כדמפרש במסכת שבת בפרק "אמר רבי עקיבא" (פב), שאם הנזיר יושב עליה, אף על פי שטמאנו — אינו מגולח עליה. אבן מסמא — אבן שומא, ולישנא דקרא נקט, דכתיב: "ושומת על פום גובא" (בדניאל ו) כתיב. לשון אחר: אבן הסכוכית — אבן המוסכת על הקבר, דקיימא לן כל המטלטלין מביאין את הטומאה בעובי המדרע, חוץ מכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה.

חצי

דמדומאי דמוחמיר לא בעי אלא עצם אחד — מכלל דלרבנן שיעורא דבית הלל בעי, דהיינו חצי קב, דאי לא בעי אלא רובע קב — הוה ליה לפרושי חומריהו, כמו שפירש שמאי חומריהו: ודחי: דילמא לא פליגי אלא בעצם אחד, דלא מטמא באהל לרבנן, אבל רובע מטמא, ולא חשו לפרושי מלתייהו. וזקנים הראשונים מקצתן היו אומרים חצי קב עצמות וחצי לוג דם לכל — שאם אהילו עליהם — טמא לתרומה ולקדשים, ופליגי אמתניתין דמסכת אהלות. ומקצתן היו אומרים אף רביעית דם ורובע עצמות לכל, אף לנזיר, ופליגי אמתניתין ודחא. ב' דין שלא חתרוהם אמרו חצי קב עצמות וחצי לוג דם לכל — אף לנזיר כדתנן במתניתין. רובע עצמות ורביעית דם לתרומה ולקדשים — דהמאהיל עליהם טמא. כדתנן במתניתין דמסכת אהלות (פרק ב משנה א ומשנה ב). אבל לא לנזיר ועושה פסח — וחגי גמירי ליה, וסברי ליה במתניתין דאין הנזיר מגולח עליו כלל, וסברו נמי במתניתין דאהלות. דתנן החם דמטמא באהל בעלמא לתרומה וקדשים, כי בית דין אחרון סברי כתנא דמתניתין וכתנא דאהלות. יש מפרשים הכרעה שלישית. היינו תלמידים, שבת דין אחרון היו תלמידים לזקנים הראשונים. ופריך: והא אין הכרעת שלישית מברעת בחרא. ומדמתניתין דחא ומתניתין דהתם דאהלות כבית דין אחרון סבירא — מכלל דהכי הילכתא. ומשום דהוה ליה מברעי. והא אין דעת שלישית מברעת — שרעת שלישית טעם בפני עצמו הוא, כי הראשונים לא גילו דעתם שהיא ראו לחלק בין נזיר ועושה פסח לתרומה וקדשים! ומשני, אמר רבי יעקב בר אידי: מפי שמעיה אמרה מפי חגי זכריה ומלאכי, ועל כן סברי בית דין של אחרונים לסמוך על שמעותם ולקבוע הלכה כמותם. על אלו דרישא למעוטי עצם כשעורה — ואף על גב דבהדיא תני על עצם כשעורה על מגעו ועל משאו, דמשמע: אבל על אהילו לא יא ש לומר: חגי והדר מפרש. ועל אלו דסיפא למעוטי אבן הסכוכית — אבן דמיוסר על הארץ, ויש שני אבנים או שלשה יצאין מן הגדר וטומאה תחת אותן מהן, ועבר תחת אחת מהן, ואינו יודע אם אהילו על הטומאה. וקצת קשה: דהא תנא ליה סיפא: אבל סככות ופרעות אין מגולח וצריך לומר: דהכי נמי תני והדר מפרש כמו עצם כשעורה. מורנו הרב רפרץ שיחיה.

חצי

הא אפילו שבורין ומפורקין בעיא למימר אם יש בהן רובע עצמות דנזיר מגולח עליהן? ותפשוט דמדקתני במתניתין השרדה וגולגולת שלמים מסתמא אית בהון רובע עצמות, מכלל דעל עצמות שבורין ומפורקין שיש בה רובע, ובאו (השרדה) משדרה וגולגולת — לא מגולח. ופריך: והא הוא דאמר, פירוש: רבא, לא נצרכה אלא לשדרה וגולגולת שאין בהן רובע עצמות. אלמא דרבא גופיה סבירא ליה דאיכא שדרה וגולגולת דלית בהון רובע עצמות, ולעולם איתא לך דאפילו על רובע עצמות האב מן השרדה וגולגולת נזיר מגולח. ומתניתין דקתני "שדרה וגולגולת" דמשמע שלמים — איצטרך לאשמועינן דאפילו אין בהן רובע — נזיר מגולח. ולא איתפרש היכא איתמר דרבא. ויש ספרים דגרסי לעיל (נא): אמר רבא לא נצרכה אלא לשדרה וגולגולת שאין בהן רובע עצמות, מוכח סוגיא דרבא. והלעיל פירשתי דאי אפשר לקיים אותה גירסא. בחר דשמעה מרבי עקיבא — כך כתוב בכל הספרים, ולא איתפרש. מהר"ל, וגמירוס. ואי לא מסתפינא מרבוותא הוה אמינא שיש חסרון בספרים, וגרסינן מקמי פירא דקאמר רבא לא נצרכה: אמר מר עוקבא: הכא בשדרה וגולגולת שאין בהן רובע עסקין. פירוש: מר עוקבא בא לדחות התשובה שהביא רבא, מחמת שהיה סבור רבא דסתם שדרה וגולגולת יש בהן רובע, ודחי לה מר עוקבא דמיייר בשדרה וגולגולת שאין בהן רובע. ופריך התלמוד: ורבא למה ליה האי סברא דאפשר לשדרה וגולגולת בלא רובע? והאמר רבא לא נצרכה וכו'? ומשני: בחר דשמעה ממר עוקבא להחזיק שניא דרשני מר עוקבא הכא דמיוק לה בשדרה וגולגולת שאין בהן רובע, וכי האי גוונא הגיה רש"י בובחים בפרק שני (באבא) שהיה תיוב בספרים (הקושיא) וחסר הסוגיא מן הספרים, והגיה רש"י (והתירין) גבי שמעתין דקדוש ידים. והכי נמי בשמעתין שיש הקשיא בלא התירין — יש להגיה התירין. ובעלמא נמי אשכחנא שדח רבא בימי מר עוקבא. עד כאן לשון מורנו הרב רבי פרץ שיחיה. והרב רבי יעקב מקינן דהוה רבי ליישב גירסת הספרים "בחר דשמעה מרבי עקיבא", והכי פירוש: דהא רבא לא נצרכא בו, כלומר: והכי חסיק אדעתיה דרבא לאיתויי ממתניתין דהא אידו גופיה הוא דמיוק לה בשדרה וגולגולת שאין בה רובע עצמות! ומשני: בחר דשמעה (מרבי עקיבא) — רבא לא אמר על מתניתין, אלא על משנה דאהלות (פרק ב משנה ו), דקחשיב רובע ורביעית הכא משני מתים ושדרה וגולגולת משני מתים, ותלה איצטרך ליה לשנוי הכי. (אבל) מקמי דשמעה (מרבי עקיבא) — סבירא ליה שדרה וגולגולת שלא יאה בהן רובע עצמות, ומשום הכי הוה מתייבא ממתניתין שפיר, דאכתי לא שמעה (מרבי עקיבא). תא שמע שמאי אומר אפילו עצם אחד משדרה או מגולגולת — ומולא בעי שמאי אלא עצם משדרה — מכלל דרבנן דפליגי עליה סגי ליה בשיעור דרובע עצמות הכא מן השרדה, כדקתני ברישא דרובע מטמא באהל כי בא מעיקר הגוייה, וכי בא רובע מן השרדה — אפילו מגולח עליה הנזיר, דאין סברא לומר דפליגי כולי האי, דלרבנן ליבעי חצי קב לשמאי? סגי בעצם אחד. ודחי: שאני שמאי דמחמיר, אבל רבנן (וחצי) קב עצמות בעו אף משדרה. ליפשוט מוהא: נזיר לא ידך גיסא דלרבנן בענין חצי קב.

חצי קב עצמות בו' היכי דמי אי דאית בהו עצם כשעורה תיפוק ליה משום עצם כשעורה — צריך עיון: מאי קא פריך? הא לענן אהל איירינן, ועצם כשעורה לא מטמא באהל! ואומר רבנו יצחק: דסמך אמאי דבעינן למימר בסמוך, דבתר דתנן ברישא חצי קב, דמשמע: אבל פחות לא, אמאי איצטריך למיתני בסיפא רובע עצמות דאין הנזיר מגלח עליו? ומשני

בסמוך: דאייתי למידק דפחות מחצי קב לא מגלח על אהלו, אבל על מגעו ועל משאו מגלח. ואם כן הוי עיקר ברוחא דמותנינן לאשמועינן דעל מגעו ועל משאו מגלח. ולכך דייק השתא: פשיטא דעל פחות מחצי קב מגלח על מגעו ועל משאו, ותיפוק ליה משום עצם כשעורה! ומשני: כגון דאקמח אקמוחי, שטחן דהק בקמח או כעפר, דכי האי גונא לא מטמא משום עצם כשעורה.

רבי יוחנן אמר אין הנזיר מגלח — ודאיל ואין בו עצם כשעורה. ורבי שמעון בן לקיש אמר: נזיר מגלח על מגעו ועל משאו. ואף כי אין בו עצם כשעורה, וגם אין עליו בשר כראוי, ואינו חשוב אבר לטמא באהל — מכל מקום חשוב לטמא במגעו ובמשאו, כדדריש ליה מקראי בסמוך, ורבי שמעון בן לקיש אומר: נזיר מגלח, מדלא קתני לה בסיפא גבי "אבל סככות ופרעות": ואבר שאין עליו בשר כראוי אף במגעו ובמשאו לא יגלח — מכלל דמטמא במגעו ובמשאו, וכדדרשינן בסמוך. ורבי יוחנן אמר לך: הא קתני ברישא: על אבר מן תומת ועל אבר מן החי שיש עליו בשר כראוי, ולא קתני; אבל אין עליהם בשר כראוי למגעו ולמשאו מכל מקום (מגלח), ומדלא קתני הכי — שמע מינה דלא מגלח אפילו על מגעו ועל משאו אי אין שם בשר כראוי — ולא איצטריך תו למיתנייה בסיפא. ורבי שמעון בן לקיש אומר: כל הדבא דשמע מכלל דלא דרישא (אמר מר ד) לא קתני בסיפא? **והא** ברישא תני חצי קב עצמות דמשמע: חצי קב אין, רובע — לא. ואפילו הכי הדר תנא בסיפא רובע עצמותו **התם** — אי לא תנא רובע עצמות, הוה אמנא דאפילו על מגעו ועל משאו לא יגלח — דכי איצטריך לעיל כשעורה, רובע עצמות, למימר דלא אהילו דוקא אין הנזיר מגלח, הא על מגעו ועל משאו — הנזיר מגלח. **והא** חצי לוג דם דשמעת מינה (וחצין לוג דם אין, רביעית לא, וקתני בסיפא רביעית דם! והכי גרסינן): **התם** לאפוקי מדרבי

חצי קב עצמות — אין, רובע עצמות — לא. היכי דמי? **אילימא דאית בהו עצמות כשעורה** — תיפוק ליה משום עצם כשעורה! **אלא, דאקמח אקמוחי. על אבר מן תומת ועל אבר מן החי שיש עליו בשר כראוי.** אין הנזיר מגלח עליו, ריש לקיש אמר: הנזיר מגלח עליו. **רבי יוחנן אמר:** אין הנזיר מגלח עליו, דהא קתני ברישא: על אבר מן תומת, ועל אבר מן החי וכו', שיש עליו בשר כראוי — אין, אבל אין עליהם — לא. **ורבי שמעון בן לקיש אומר:** מגלח, מדלא קתני בסיפא. **ורבי יוחנן אמר לך:** כל היכא דמשמע מפלגא — לא קתני בסיפא. — **והא חצי קב עצמות, דמשמע:** חצי קב עצמות — אין, רובע עצמות — לא, וקתני בסיפא רובע עצמות! — **התם, אי לאו רובע עצמות הוה אמנא:** אפילו על מגעו ועל משאו לא, להכי איצטריך למיתני רובע עצמות — דעל אהילן הוא דאין הנזיר מגלח. — **והא חצי לוג דם, דשמעת מינה:** חצי לוג דם — אין, רביעית דם — לא, וקתני בסיפא רביעית דם! — **התם לאפוקי מדרבי עקיבא, דאמר רבי עקיבא:** רביעית דם הכא משני מתים — מטמא באהל. האי אבר מן תומת, היכי דמי? אי דאית ביה עצם כשעורה — מאי טעמא דרבי יוחנן? ואי דלית ביה עצם כשעורה — מאי טעמא דרבי עקיבא? **אמר לך ריש לקיש:** לעולם דלית ביה עצם כשעורה, ואפילו הכי רחמנא רבייה, דתניא: "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או בכות"; **"על פני השדה" — זה המאחיל על פני תומת, "בחלל" — זה אבר מן החי ויש לו להעלות ארוכה, "חרב" — הרי זה בחלל, "או בכות" — זה אבר הנחלל מן תומת, "או בעצם אדם" — זה רובע עצמות, "או בקבר" — זה קבר סתום.**

דאמר

עקיבא (דאמר רביעית דם הכא משני מתים) — והכי פירושו: לאפוקי מדרבי עקיבא דאמר בשיליה פירקין דעל רביעית דם, דעל מגעו ועל משאו מגלח. **הא** אבר מן תומת היכי דמי אי דאית ביה עצם כשעורה מאי טעמא דרבי יוחנן — דאמר: אין הנזיר מגלח על מגעו ועל משאו ואי דלית ביה עצם כשעורה — מאי טעמא דרבי שמעון בן לקיש? אמר לך רבי שמעון בן לקיש: לעולם אימא לך דלית ביה עצם כשעורה, ואפילו הכי רחמנא רבייה, דתניא: "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או בכות או בעצם אדם או בקבר", "על פני השדה" — זה המאחיל על פני תומת, מדלא כתיב "אשר יגע בכות", אלא "על" דמשמע דמאחיל מיירי, וכדאמר נמי בפרק קמא דשבט (ז.א.) סימאווה משום כלים המאחילים על תומת, רוצה לומר: אפילו אין עליהם. **בחלל** זה אבר מן החי ויש בו כדי להעלות ארוכה — דהכי משמע: אבר שנפל מגוף החי ונתח. **חרב** דהי הוא חלל — דכלי מתכות הנגועים בכות נעשים אבי אבות הטומאה כמות עצמו, לטמא אדם הנוגע בו מטמא טומאת שבעה כגון בכות עצמו, או לטמא אדם הכא באהל אשר החרב בתוכו טומאת שבעה כבא אל אהל תומת. **א** בכות זה אבר הנחלל מן תומת — ויש בו בשר כדי להעלות ארוכה, דחשיב כמות עצמו. **או** בעצם אדם זה רובע עצמות — שמטמא באהל. והכלה למשה מסני היא דבעינן רובע, וקרא אסמכתא בעלמא. **סתום** — דאמר מר: טומאה בוקעת ועולה מן הקבר, בוקעת ויורדת מן הקבר — זה קבר סתום. אין לומר דהיינו שאין בו פותח טפח — דההוא היה טומאה רצוצה, ולא מטמא אלא כנגד גופו של מת. והכא איירינן דהקבר עצמו מטמא אפילו שלא כנגד תומת. אלא הכא איירי בקבר סתום בכל רוחותיו, ויש בו פותח טפח בינו לתומת. דיש חילוק בטומאה רצוצה, שהקבר עצמו מטמא באהל אפילו שלא כנגד תומת. והכי איתא בסיפרי: "או בקבר" — זה קבר סתום. שמטמא כל צדדין, אפילו ריקן שבו. ודוקא שיש פותח טפח בין תומת לקבר שעליו, אבל אין פותח טפח — אינו מטמא כל צדדין, אלא טומאה בוקעת ועולה כנגדו, דהיינו כנגד תומת דוקא. והכי רבינו שמשון נשמתו עדן ראיא מפרק שביעי דאהלות (משנה א.) נפש [ואטומה], הנגוע בה מן הצדדין — טהור, מפני שהטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. ואם היה מקום הטומאה טפח על טפח — טהור. מפני שהיה בקבר סתום. והא דאמרין (ברכות יט.ב.) רוב ארונות יש בהן פותח טפח — צריך לומר שאותן הקברים היו פתוחים מן הצד, ואין עליהן דין קבר סתום אם לא שכל הצדדים סתומים, והכי תנן באהלות (פרק ג' משנה ז.) ביב שהווא קמור תחת הבית, יש בה פותח טפח וביציאתו פותח טפח, טומאה בתוכו — הבית טהור. ושיך לעמוד בו **דאמר** מר טומאה בוקעת ועולה — בכדי איתתה, דהא לא איירי בקבר. ועוד: דקבר דהכא מטמא אפילו שלא כנגד תומת. ואילו

ובנוכח שם שמדובר באהל, אבל על מגען ומשאן מגלח.
הגמרא מקשה: וְהָא נִתְבָּאֵר בְּדַבְרֵי הַמִּשְׁנָה לְעֵיל שְׁנִיזֵר מְגַלַּח עַל
טוֹמֵאֵת חֲצִי לֹזֵג דָּם, דְּשִׁמְעָתָּ מִינָּה - וְנִיתֵן לְדִיִּיק מִכָּךְ חֲצִי לֹזֵג דָּם
אֵין - הַנְּזִיר מְגַלַּח, אֲבָל עַל טוֹמֵאֵת רְבִיעִית דָּם לֹא מְגַלַּח, וְבִכְל
זֹאת קִתְּנִי בְּסִיפָא שְׁאִין הַנְּזִיר מְגַלַּח עַל טוֹמֵאֵת רְבִיעִית דָּם.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הָתָם - לְעֵנִין טוֹמֵאֵת רְבִיעִית דָּם מִן הַמֵּת,
הַצֹּרֵכָה הַמִּשְׁנָה לְהֵלֵךְ לְשִׁנוֹת דִּין זֶה כְּרַבִּי עֲקִיבָא הַסּוֹבֵר (לִקְמָן נ"ו) שְׁנִיזֵר
לְהַשְׁמִיעֵנוּ שְׁאִין הִלְכָה בֹזֵה כְּרַבִּי עֲקִיבָא הַסּוֹבֵר (לִקְמָן נ"ו) שְׁנִיזֵר
מְגַלַּח אֶף עַל טוֹמֵאֵת רְבִיעִית דָּם מִן הַמֵּת, אֲלֵא כְּדַעַת רַבִּי אֲלִיעֶזֶר
הַחוֹלֵק עֲלֵיו בְּדִין זֶה וְסוֹבֵר שְׁאִין הַנְּזִיר מְגַלַּח אֲלֵא עַל טוֹמֵאֵת חֲצִי
לֹג דָּם מִן הַמֵּת, דְּאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא רְבִיעִית דָּם הֵבָא מִשְׁנֵי מֵתִים
מִטְּמֵא בָּאֵהָל.
הַגְּמָרָא דְּנָה בִּמְחֻלּוֹקָתָם שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ: הָאִי אֲמַר מִן
הַמֵּת חֲצִי דָּמִי - בְּאִיזָה אֲבֵר עוֹסְקִים רַבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ, אִי
דְּאִית בִּיה עֶצֶם בְּשַׁעֲוֶרָה מֵאִי מְעָמָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן, הָרִי שְׁנִיזֵר בִּמְשִׁנָּה
לְהַדִּיא שְׁנִיזֵר מְגַלַּח עַל מִגַּע עֶצֶם כְּשַׁעֲוֶרָה, וְאִי דְּלִית בִּיה עֶצֶם
בְּשַׁעֲוֶרָה מֵאִי מְעָמָא דְּרִישׁ לְקִישׁ, הָרִי אֵינוֹ מִטְּמֵא כֻלָּל, וְכִיצַד יִתְּכֵן
שֶׁהַנְּזִיר מְגַלַּח עַל טוֹמֵאֵת זֶה.
אֲמַר לֵה רִישׁ לְקִישׁ, לְעוֹלָם דְּלִית בִּיה עֶצֶם בְּשַׁעֲוֶרָה, וְאִפְּלוּ הָבִי
רְחִימָנָא רַבִּינָה - הַתּוֹרָה רִיבְתָה שְׁמִטָּא הוּא בְּמִנְיָן טוֹמֵאֵת
אֲבֵר שְׁלָם, אֶף שְׁאִין עֲלֵיו בִּשְׂרַח כְּרָאוּי, וּמִמִּילָא אֶף הַנְּזִיר מְגַלַּח
עֲלֵיו, דְּתִנָּא בְּבִרְיָתָא, נֶאֱמַר בְּפִסְקוֹ (בְּמִדְבָּר י"ט טו) 'וְכָל אִשָּׁר יִגַּע עַל
פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּחֵלֶל חֶרֶב אוֹ בְּמֵת אוֹ בְּעֶצֶם אָדָם אוֹ בְּקֶבֶר', 'עַל פְּנֵי
הַשָּׂדֶה' זֶה הַמֵּאֲהִיל עַל פְּנֵי הַמֵּת שֶׁהוּא טֵמֵא אֶף שְׁאִינוֹ נֹגַע, מִפְּנֵי
שֶׁלֹא נֶאֱמַר 'וְכָל אִשָּׁר יִגַּע בְּמֵת בְּשֵׂדֶה' אֲלֵא 'עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה',
שְׁמֵאֲהִיל עַל מֵת הַשּׁוֹכֵב בְּשֵׂדֶה. וּמֵאֲחֵר שֶׁהַפְּסוֹק פּוֹתַח בְּטוֹמֵאֵת
אֵהָל, אֶף שְׂאֵר הַטּוֹמֵאוֹת הַמִּנְיוֹת לְהֵלֵךְ הַנְּדִרְשׁוֹת מִהַמִּשָּׁךְ
הַפְּסוֹק, מִטְּמֵאוֹת הֵן בָּאֵהָל.
'בְּחֵלֶל' זֶה אֲמַר מִן הַחֵי שֶׁנִּחְלַל וְנִתְלַשׁ וְיֵשׁ לוֹ לְהַעֲלוֹת אֲרוֹכָה -
שִׁיכּוֹל לְהַתְרַפּוֹת, שֶׁהִנוּגַע אוֹ מֵאֲהִיל עֲלֵיו הָרִי הוּא טֵמֵא.
'חֶרֶב' בָּא לְלַמְּדֵנוּ שְׁכָל מִתְּכַת כְּחֶרֶב הָרִי זֶה בְּחֵלֶל - כְּמֵת עֲצֻמוֹ
לְעֵנִין זֶה שֶׁמִּטְּמֵא הֵם טוֹמֵאֵת שְׁבַעֲהָ אֵת הַנוּגַע בּוֹ אוֹ מֵאֲהִיל עֲלֵיו.
'אוֹ בְּמֵת' זֶה אֲמַר הַנִּחְלָל וְנִתְלַשׁ מִן הַמֵּת - שֶׁהִנוּגַע אוֹ מֵאֲהִיל
עֲלֵיו טֵמֵא.
'אוֹ בְּעֶצֶם אָדָם' זֶה רֹבֵעַ עֲצָמוֹת - שֶׁהִנוּגַע אוֹ מֵאֲהִיל עֲלֵיו טֵמֵא.
'אוֹ בְּקֶבֶר' זֶה קֶבֶר כְּתוּב שֶׁמִּטְּמֵא בְּמִגַּע אוֹ בָּאֵהָל מְכַל צִדְדֵי אֶף
בְּאֻפּוֹן שְׁמֵאֲהִיל עַל צִידֵי הַקֶּבֶר וְלֹא מִעַל הַמֵּת מִמֶּשׁ.

מדייקת הגמרא: אם נטמא בהצצי קב עצמות, אין - אז מוטל עליו
לסתור את נזירותו, אבל אם נטמא רק ברובע קב עצמות, לא
סותר, אף שטמא הוא.
מבררת הגמרא: היכי דמי, אילימא דאית בהון - ברובע קב זה
עצמות בשיעור בשעורה, מדוע אינו סותר, תיפוק ליה יסיתור
משום עצם בשעורה כמבואר במשנה שניזיר סותר נזירותו על
טומאת מגע של עצם כשעורה. אלא מדובר דאקמח אקמחי -
שנכתשו ונטחנו העצמות כקמח דק ואין בהן עצם כשעורה, ולכן
אינו סותר אלא אם כן יש בהן חצי קב:
שנינו במשנה: שניזיר סותר נזירותו על אבר מן המת ועל אבר מן
החי שיש עליו בשר כראוי, דהיינו, שיכול האבר לחיות על ידי
בשר זה, אם היה מחובר לאדם חי:
מבררת הגמרא: אין עליהן בשר כראוי מאי - האם סותר נזירותו
אם נטמא בהם. נחלקו בדבר, רבי יוחנן אמר אין הנזיר סותר
נזירותו ומגלח שערותיו עליהן, וריש לקיש אמר הנזיר סותר
נזירותו ומגלח עליהן.
הגמרא מבארת את הוכחת כל אחד מהם לשיטתו: רבי יוחנן אמר
אין הנזיר מגלח עליהן, דהא קתני ברישא של המשנה שהנזיר סותר
ומגלח על אבר מן המת ועל אבר מן החי וכו', שיש עליהן בשר כשר
כראוי, וניתן לדייק שאם יש עליהם בשר כראוי, אין - מגלח על
טומאתם, אבל אם אין עליהם בשר כראוי, לא מגלח, ואף לא על
טומאת מגעם.
ורבי שמעון בן לקיש אומר מגלח, מילא קתני ברישא - מכך שאין
המשנה להלן (נד.) מונה את טומאת האברים שאין עליהם בשר
כראוי בכלל מיני הטומאות שאין הנזיר מגלח עליהם, מוכח
שמגלח על טומאת מגעם ומשאם.
מבארת הגמרא: ורבי יוחנן אמר לה, מה הטעם שלא נמנה בסיפא,
כל היבא דמשמע מכללא - כל מה שניתן לדייק מהרישא לא קתני
בסיפא, ולכך לא נמנתה בסיפא טומאת אברים שאין עליהם בשר
כראוי מאחר שניתן לדייק מהרישא שאין נזיר סותר ומגלח
עליהם. הגמרא מקשה: והא שנינו במשנה לעיל שניזיר מגלח על
טומאת חצי קב עצמות, דמשמע חצי קב עצמות אין - הנזיר מגלח,
אך על רובע קב עצמות לא מגלח, ואף על פי כן קתני בסיפא רובע
קב עצמות שניזיר סותר ומגלח עליהן. מתרצת הגמרא: הָתָם לְעֵנִין
טוֹמֵאֵת רֹבֵעַ קֶב עֲצָמוֹת, אִי לֹא שֹׁבֵר בְּסִיפָא רֹבֵעַ קֶב עֲצָמוֹת
שְׁאִינוֹ מְגַלַּח עֲלֵיהֶן, הָיָה אִמְרֵינָא - הֵיכֵן אֲמַרְמִים שְׁאִפְּלוּ עַל מִגְעֵי
וְעַל מִשְׁאֵי לֹא מְגַלַּח הַנְּזִיר, לְהֵכֵן אֲמַרְמִידֵי לְמִיתְנֵי בְּסִיפָא רֹבֵעַ
עֲצָמוֹת, כְּדִי לְהַשְׁמִיעֵנוּ דְּדוּקָא עַל אֲהִילֵי הוּא דְּאִין הַנְּזִיר מְגַלַּח,

אגרות קודש

ב"ה, י"ב אדר, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

...נהניתי ממי"ש במכתבו ע"ד השתתפותו בעסקנות חב"ד וידוע פסק רז"ל דמעלין בקדש

(אשר לדעת כמה פוסקים הוא מן התורה. ואפי' לדעת אלו שזהו מדרבנן, וכן הוא גם דעת רבנו

(בשו"ע או"ח סי' לד, ס"ט), הנה הרי טובים דודיך מיין וכדרז"ל).

בברכה לבריאות הנכונה ולפורים שלום.

נזירות טהרה 'עד שיטהר' ביום השביעי, ולאחר מכן 'מביא את
קרבנותיו' ביום השמיני.
או דילמא פשמיני קאי – כוונת המשנה היא, שאינו מתחיל במנין
נזירות טהרה עד היום השמיני שבו מביא את קרבנותיו, ומאי עד
שיטהר עד שביאי קרבנותיו כלומר, יש לשנות את דברי המשנה
כך, שאינו מתחיל למנות נזירות טהרה 'עד שיטהר בהבאת
קרבנותיו', ומני רבנן היא הסוברים שמתחיל הוא למנות מיום
השמיני.
הגמרא פושטת ספק זה מדברי המשנה להלן (ע"ב): תא שמע,
מדקתני סיפא – במשנה העוסקת במיני הטומאות שאין הנזיר
מגלח על טומאתו, שלאחר גמר טהרתו מתחיל ומונה מיד נזירות
טהרה, והיינו ביום השביעי, שהרי אינו זקוק כלל להביא קרבן
טומאה ביום השמיני כמבואר במשנה שם, וממילא ניתן לדייק
מכך הא רישא, מאי עד שיטהר, עד שביאי קרבנותיו – שמשנתנו
שלא נקטה כלשון המשנה להלן, אלא נקטה לשון 'עד שיטהר',
כוונתה עד שיטהר בהבאת קרבנותיו, ומני רבנן היא, דאמרי נזירות
דטהרה עד שמיני לא הילא – וכשיטת חכמים הסוברים שאין הנזיר
רשאי להתחיל למנות נזירות טהרה, עד היום השמיני שבו הוא
מביא את קרבנותיו:

משנה

נבאר לעיל (מט) בדברי המשנה, שישנן מיני טומאות שאם נטמא
בהן הנזיר, עליו לסתור את הימים שמנה עד עתה, ולגלח את כל
שער, ולהביא אשם נזיר טמא, ולאחר מכן לשוב ולמנות ימי
נזירות טהרה. ממשיכה המשנה: אכל נזיר נטמא על ידי
הפסקות – שהלך תחת אילן שיש בוית מן המת תחת אחד מענפיו,
וכן אם נטמא על ידי הפסקות – שהלך תחת אבנים הבולטות מן
הגדר, ויש בוית מן המת תחת אחת האבנים, וכן אם נטמא על ידי
שכנס לבית הפרס – שדה שהיה בה קבר ונחרש, ואין ידוע היכן
נמצאת הטומאה, וכן הנכנס לארץ העמים – חוץ לארץ, שגזרו
חכמים טומאה על כל הנכנס לשם, והנוגע בגולל – מצבה המונחת
על הקבר, והנוגע בדופק – אבנים משני צידי הקבר שעליהם
מונחת המצבה, והנוגע או נושא רביעית דם מן המת, ואחל (ו) רובע
עצמות – המאהיל על עצמות מן המת בשיעור רובע הקב, וכן
הנוגע בגלים הנוגעים בכות, שעל ידי כך נטמא הנוגע, ובימי קפזו
ובימי גמרו של מצורע.
על אלו אין הנזיר מגלח את שערו כדין נזיר שנטמא, ומכל מקום
מזה פשליש ופשביעי – צריך הוא להזאת אפר פרד אדומה ביום
השלישי וביום השביעי, כדי שיטהר מטומאת המת שנטמא בה.

דאמר מר שמוקמה שאין מעליה ריוח טפה, בוקעת ועולה ומטמאת
את המאהיל עליה, ובוקעת ויורדת ומטמאת את המונח תחתיה.
ממשיכה הגמרא: ואילו לנבי דיני נגיעה בטומאה, אמר רב יהודה,
תניא בברייתא הדורשת את דברי הכתוב (במדבר יט יח) וכל הנוגע
בעצם או בקהל או במת או בקבר, ולמדנו מכאן על המטמאים
במגע, 'בעצם' זה עצם פשעורה.
או בקהל' זה אמר הנחלל – הנחתך מן החי ואין בו די בשר כדי
להעלות ארוכה – כדי להתרפאות אילו היה נשאר מחובר לגוף
האדם.
או במת' זה אמר הנחלל – הנחתך מן המת שהנוגע בו טמא.
או בקבר, אמר ריש לקיש זה קבר שלפני הדיבור – שקדם לזמן
מתן תורה שהנוגע בו, טמא.
הגמרא מבארת כיצד דורש ריש לקיש מדברי הכתוב שאבר שאין
עליו בשר כראוי מטמא: האי אמר מן המת המוזכר בדברי
הברייתא שנטמא במגע, היכי דמי – באיזה מצב הוא עומד, אי
דאית ביה – באותו אבר, עצם פשעורה, היינו הנוגע בעצם, ומאחר
שכבר נתרבה מתיבות 'הנוגע בעצם' מה צורך יש לשוב וללמוד
מתיבות 'או במת', אלא בהכרח שהברייתא עוסקת באבר דלית
ביה עצם פשעורה, ואפילו הכי דחמנא רבייה בתיבות 'או במת',
ללמדנו שאף שאין אבר זה מטמא את המאהיל עליו, מאחר שאין
עליו בשר כראוי, מכל מקום מטמא הוא במגע, וממילא אף הנזיר
מגלח על מגעו.
רבי יוחנן דוחה ראייה זו: אמר לך רבי יוחנן, לעולם דאית ביה –
באבר זה עצם כשעורה, ואם אינו ענין למגע תנחו ענין למשא, –
שאף שלמדנו אנו את הדין שעצם כשעורה מטמאת במגע
מתיבות 'הנוגע בעצם', עדיין אין אנו יודעים אם מטמאת היא
במשא, ולכך הוצרך הכתוב להשמיענו בתיבות 'או במת'
ששטמאת היא אף במשא:
שנינו במשנה: שנוזר שנטמא באחת מן הטומאות המנויות שם
מגלח, ומזה פשליש ופשביעי ופותר וכו', כלומר, אינו מתחיל
למנות שוב מנין ימי נזירות טהרה, עד שיטהר ומביא את קרבנותיו:
אפניא להו – נסתפקו בני הישיבה, הא דקתני במשנה שאינו
מתחיל למנות 'עד שיטהר', פשביעי קאי – הכוונה בזה ליום
השביעי לטהרתו, שאינו מתחיל למנות מחדש עד דעביד הערב
שמש – עד שתשקע השמש ביום השביעי, שבכך נשלם סדר
טהרתו, ומני הסובר כן, רבי אליעזר היא האומר שנוזר
שנטמא רשאי להתחיל למנות נזירות טהרה לאחר גמר טהרתו
ביום השביעי, אף שאינו מביא את קרבנותיו עד היום השמיני.
ולשיטה זו יש לשנות את דברי המשנה כך, שאינו מתחיל למנות

אגרות קודש

[כ"ד אדר תשי"ג]

...בברכה שאותו שרבינו הזקן כותב אודותו שעדיין מרקד בינינו, ושברפרט יש להזהר בזה
בענינים הקשורים באה"ק ת"ו, תתמעט ממשלתו פוחת והולך ויחוגו את חג המצות אחרי ביעור
חמץ בכשרות ובשמחה אמיתית...

ואילו גבי נגיעה תניא וכל הנוגע בעצם או בחלל עצם זו עצם כשעורה בחלל זו אבר
הנחלל מן החי ואין בו כדי להעלות ארוכה או במת זה אבר הנחלל מן המת ואין
בו כדי להעלות. כלומר קראי וכלהו. ודרשות איירי לענין מנע. **א** בקבר רבי שמעון בן
לקיש אמר זה קבר שלפני הדיבור — שקודם מתן תורה. וצריך עיון: לרבנן דרבי שמעון
דאמרי (יבמות סא,א): אף קברי גוים מטמאין
באהל, דלא דרשינן "אדם אתם" — אתם קרוין
אדם וכו', אמאי איצטריך "ואו בקבר"? ויש לומר:
דרבי שמעון היא. מידו קשה: דהרי גבי נגיעה
מודה רבי שמעון דקברי גוים מטמאין במגע
ובמשא, כדאמר רבינא בפרק "הבא על יבמותר"
(שם סא,א). ודוחק לומר דלא כרבינא! ודבר רבינו
יצחק בן אברהם פירש: קבר שלפני הדיבור — גם
אותן שמתו קודם מתן תורה, קודם שנאמרה
פרשת טומאת מת. ודסלקא דעתך אמינא "אדם כי
ימות באהל" — מפרשה זו ואילך. וכיוצא בזה יש
בפרק בתרא והדורות (א,א) דמצריך פסוק לזב
שלפני הדיבור, משום דסלקא דעתך אמינא "איש
איש כי ידחה זב בשדר" — מכאן ואילך. ומקשינן
לרבי שמעון: אמאי הוה רבי בנאה מצוין מערת
המכפלה בפרק "חוקת הבתים" (בבא בתרא נח,א),
והא קודם מתן תורה לרבי שמעון לא מטמא
באהלו ובפרק קמא דמועד קטן (ה,א) אמרינן דאין
מציינים ועל דבר שאינן מטמא באהלו ואומר
הרב רבינו יצחק בן אברהם: דשפיר קריה "אדם"
— אדם הראשון, ואברהם — האדם הגדול
בענקים. אי נמי: דקסבר מקבר שלפני הדיבור
נזכה קבר שלאחר הדיבור, שלאחר מתן תורה.
אלא דלית ביה עצם כשעורה ואפילו הכי
מטמא ודחמנא רביה — כיון שיש בו אבר שלם.
ורבי יוחנן אמר לך: לעולם דאית ביה כשעורה,
ואם אינו ענין למגעו — תנהו ענין למשאו. אם
אינו ענין לנגוע, דנפקא ליה מ"הנוגע בעצם" —
תנהו לענין משאו, דעצם כשעורה מטמא במשא.
וקצת קשה: דאם כן מאי קאמר "או במת" — זה

דאמר רבי טומאה בוקעת ועולה — ונעשה קבר כגופו של מת עצמו, והמהלך עליו, אף
על פי שאין נוגע אלא מאהלו — טמא. ואילו גבי נגיעה אמר רב יהודה תניא — דעד
כאן מיירי בטומאת אהל, מדכתיב ביה "על פני השדה", ומכאן ואילך בנגיעה, דהא הדר
ביה קרא ואמר "וכל הנוגע בעצם או בחלל או במת או בקבר". הכי נרסין: במת זה
המחולל מן המת — ואין עליו בשר כראוי. או
בקבר אמר ריש לקיש זה קבר שלפני הדיבור —
כלומר, שהגוים מטמאין במגע, אף על פי שאין
מטמאין באהל. כדתניא: קברי הגוים אין
מטמאין באהל, אלא בנגיעה. וכל שהיה קודם
הדיבור, קודם מתן תורה, בין של גוים בין של
ישראל — קרי ליה קבר בן נח, וקבר הגוים
לאחר הדיבור כקודם הדיבור, שאין מטמאין
באהל, לפי שלא ניתנה להם תורה. ומשום הכי
קרי ליה קבר שלפני הדיבור. והאי אבר מן המת
ומן החי שנחלל היכי דמי? אי דאית בהו עצם
כשעורה — הא אידיב להו מ"הנוגע בעצם או
בחלל" אלא לאו — דלית בהו עצם כשעורה
ולא בשר כראוי, וקא מרבי ליה רחמנא. הילכך,
הואיל ואיחריב ליה — ליהוי נזיר מגלח עליו.
ורבי יוחנן אמר לך לעולם דאית ביה — עצם
כשעורה, ואם אינו ענין למגעו דנפקא ליה
מ"הנוגע בעצם" — תנהו ענין למשאו. אבל אם
אין העצם כשעורה ולא בשר כראוי — לעולם
אין טומאתו כלום, ואין הנזיר מגלח עליו: ואינו
מתחיל למנות נזירות דטהרה עד שיתרד בו.
איבעיא להו הא דקתני עד שיהיה בשביעי **א** —
— כלומר, עד דעביד הערב שמש בשביעי,
דהיינו שביעי ומיעל שמיני. ומני רבי אליעזר
היא — דאמר בפרק "מי שאמר הריני נזיר
מגלח" (נזיר יח,ב): מתחיל ומונה מיד, משום
זקדש את ראשו ביום ההוא", אף על פי שלא
הביא קרבנותיו. או **למאן** — מאי "עד שיתרד"
דקאמר — עד שביא קרבנותיו, דפרשי
קמפרש. ומני רבנן היא — דפליגי עליה, ואמרי

דאין מתחיל למנות עד שביא אשמו, דהיינו לאחר הבאת קרבנותיו. וכל זמן שלא הביא
קרבנותיו — אינו מתחיל. ואי איכא ספרים דכתיב ביה: ומני רבי שמעון היא — לאו
שבשאת היא, דברייתא תני לה לאה דרבנן כרבי שמעון. **סדקתני סיפא** — אבל הסככות
כו' מתחיל ומונה מיד מיום שביעי, לפי שאין מביא קרבן. מכלל דרישא — דאית ביה
קרבן. **מאי** עד שיפטר — דקאמר — עד שביא קרבנותיו במשעמו, דהיינו שמיני. ומני —
רבנן היא, דאמרי: נזירות דטהרה עד יום שמיני לא חילא. **משנה** אבל הסככות —
דהיינו אילן המסיק על הארץ, ויש טומאה תחת נוף באחד מהן, ואינו ידוע כנגד מי: וכן
תחת אבנים הפרוצות היוצאות חוץ מן הגדר, וטומאה תחת אחת מהן, ואינו ידוע לאדם,
והלך נזיר תחתיה. **ובית הפרס** — שדה שנאבד בה קבר ונחרש. וארין העמים — שנזר
בארץ, ובתוך ימי נזירותו יצא ונכנס לארץ העמים — אין הנזיר מגלח.
ואין

אבר הנחלל מן המת ואית בו (כשעורה) לימא: זו עצם כשעורה. **ואינו** מתחיל למנות עד
שיתרד ויביא קרבנותיו ואיבעיא ליה עד שיתרד — דמתניתין בשביעי קאי, דלאחר שטבל
הזוהו וגלח. ומתחיל מאותו יום למנות נזירות טהרה, ויביא קרבנותיו בשמיני. ומני — רבי
אליעזר היא, דאמר לעיל פרק "מי שאמר" (יח,ב): מתחיל ומונה מיד. פירוש: שמתחיל ומונה
מלביעי, בדפרישתו שם. או ליתא בשמיני קאי, ומני — עד שיתרד" — שביא קרבנותיו, ומני
— רבנן היא. דאמרי: "זקדש ראשו ביום ההוא" — ביום הבאת קרבנותיו. **תא** שמע מדקתני
מתחיל ומונה מיד — בהדי הנך שאין הנזיר מביא קרבן טומאה, ומוה בשלישי ובשביעי,
ומתחיל ומונה מיד — דהיינו בשביעי, שהרי אינו זקוק להביא קרבן טומאה. האמר ברישא
"עד" דקתני, ולא קתני "מתחיל ומונה מיד" כמו בסיפא, שמע מינה דרישא עד שיתרד ויביא
קרבנותיו קאמר, ומני — רבנן היא. **סככות** ופרעות — מפרש בגמרא (מאי נידון). **בית**
הפרס — שדה שנחרש בו קבר, ונעד מאה אמה) חשו חכמים שמת דלדל המוריהש בעצמותו,
ונשתתף שם עצם כשעורה. ולכא טומאה אלא מדרבנן. **וארין** העמים — דגזרו בה רבנן,
גלל זה כיסוי הארץ ודופק הוא דופן של צידדן וקשה לרבינו תם: דאמר בפרק בחמה
המקשה (חולין עב,א) על פני השדה לרבות גלל דופק משמע דגלליו הן גלל דופק ואילו מוכסין הן ופירש רבינו תם: דגלל הוא המצבה ודופק אבנים שהמצבה נשענת בהן ובמקום אחר
מפרש בארוך.

ורביעית דם ואהל ורובע עצמות — ואף על פי שמשטמאין באהל אין הנזיר מגלח עליון ובדן הוא דהוה ליה למתני פחות מחצי לז דם או פחות מחצי קב אלא נקט שיעורים המפורשים
בפרק קמא דאהלות שהן מטמאין באהל, **וכלים** הנוגעים במת — ד"כ ימות מת עליו" אמרה תורה, ונבגמרא מפרש באיזו כלים איירי. **וימי** ספרו וימי גמרו — פירוש: נזיר
שמונה מקצת נזירות, ונצטרע בין ימי גמרו — דהיינו ימי חלוטו שהולטוהו לטומאה, ובין ימי ספרו — אחר שהוחלט וראה הבדן ודנה נרפא הנגע מן הצרעת. ומביא צפורים ומגלח, ונכנס
במתה ישראל, ויש בחוץ לאהל שבעת ימים — שאסור בתשמישו, וביום והשביעי מגלח, ובשמיני מביא קרבנות צרעתו. ואותן ימים קרוין ימי גמרו, ואין עולין לימי נזירות, ואין מבטלין
את הקודמים. (וכתב הנזיר) ואיצטרך למיתני וספרו וגמרו. דאי תנא ספרו — הוה אמנא: אבל ימי גמרו, דחמירי — סותר. ואי תנא גמרו — הוה אמנא: אבל ספרו דקיל — עולה. וצריך
עיון: דלא ליתני אלא ספרו וליכא למימר: אבל גמרו סותר — דאם כן מאי נפקא מינה במה שימי ספרו אינו סותר? הרי כבר סתר מטעם ימי גמרו **על** אלו אין הנזיר מגלח — לא קאי אימי
ספרו ואימי גמרו, שהרי (והוא צריך) לגלח בשביל צרעתו. אלא קאי אשאר שאין מגלח דין נזיר טמא. **ומזה** — בגמרא משמע דלא קאי אכלים הנוגעים במת, דמיירי בכלי עץ, ואין אדם
הנוגע בהם צריך ההוא, וכן לא קאי אימי גמרו ואימי ספרו דאין טעון הזהב, אלא קאי אשאר — ארבעים עד וגולל דופק.

ואינו סותר את הקודמים וגם אין עולין לו למנין נזירותו ומתחיל ומונה מיד — במקום שפסק למנות, כשנטמא, לא יתחיל למנות. שימי טומאה אין עולין לו לימי נזירותו. וגם קרבן, שנזיר טמא מביא חטאת ועולת העוף, ואשם — זה אינו מביא. וקשה לרש"י: דבשלמא כולחון נידא, דכי נמי אינו סותר הקדמיין — אין עולין לו. אלא כלים הנוגעים

במה, דאפילו כלי שטף קאמר, כדמשמע בגמרא.

וכשנגע בהם הנזיר אינו טמא אלא טומאת ערב, **אמאי** אין עולין לו? **באמת** אמור ימי הזה והזהב — נזיר שהתחיל למנות ונעשה זה, וימי הסגור — שפרחה בו צרעת, והסגיר אותו הכהן, ועמד בענינו או כיהה — עולין לו לימי נזירותו. **אילו** המיסך על הארץ — בפרק "דם הנדה" (נדה נ"א), אמר דמדאורייתא לא אהל מעליא, שהענפים רחוקים זה מזה ואין בהם פוחת טפה, אף כי יש בדאי מזה מן המת אחת את מוקד, ומן התורה טהור כי הלך תחת כולו, ורבנן הוא דגורו טומאה בהולך תחתיו. **ופרעיות** אבנים היוצאות מן הגדר — הסמוך לבית הקברות. ויש שם נפל תחת אחת מן האבנים. וגורו חכמים טומאה למחלף תחת אחת מן האבנים, אף כי ספק טומאה נדחה דרביס ספקו טהור.

ובבסכת ב"ר (שם) משמע דמחלף על פני כולה טמא בודאי.

ארץ העמים על אוריא גור — כגון מחלף בשידה חיבה ומגדל גדולות יותר מארבעים סאה, שאין מקבלין טומאה, או על גשר ארץ העמים, או דחכנס בקרון או בספינה. שהחמירו בה יותר מבאהל המת, כדי שלא יצא מארץ הוצאה לארץ, או דלמא משום גושא דוקא — המאהיל על גושא גורו כמי שמאהיל על המת, מפני מתי מבול או מפני רוב מישראל שנדרגו בחוצה לארץ. אבל הנכנס בשידה חיבה ומגדל, או בקרון או בספינה — לא. וזוהי דבר פסוק בפרק קמא דשבת (ט"ב) דגורו על גושא ועל אוריא — התם הכי פירוש: בין לטוגע בגושא, בין מאהיל על גושא כל שום הפסק לגושא. (ואבל) בבא בשידה חיבה ומגדל, שיש הפסק — לא איירי. ודקשה הרב רבי יעקב מאורילייניש: דתנן בפרק קמא [צריך להיות: שני דאהלות: ואלו מטמאין במגע ובמשא ולא באהל: ארץ העמים, ובית הפרס כו', והבא משמע דפשיטא לן מטמא באהל כי מאהיל מיהא על גושא בלא הפסק שידה חיבה ומגדל! ותירץ: דהתם מיירי בגושא הבא מארץ העמים לארץ ישראל, ורבינו תם אומר: דהאי נשנית קודם גורא אחרונה דשבת, דאמר התם (בפרק קמא דשבת שם) דמעיקרא לא גורו על אוריא ולא כלום, ועוד יש לומר: דאיתא מטמא עד שיכנס שם ראשו ורובו, כדמשמע: בשלהי סוגיין, ולא כשכנס ידו לבד, דאילו באהל המת מטמא אפילו במכניס ידו.

הא שמע מזה בשלישי ובשביעי ואי אמרת משום אוריא הואה למה לי — דאינו סברא שיצטרכו בכהאי גזוזה הואת שלישי ושביעי, והואיל ומטמא אף כי הפסק בינו ובין

הגוש, דאינו כלל מענין טומאת אהל המת להצריך הואה שלישי ושביעי. ומשני: כי קתני — אשאר. הכי נמי מסתברא מדקתני וכלים הנוגעים במת הני כלים בני הזאה נינהו. וחלל אינו הנוגע בהן רק טומאת ערב, ולא טומאת שבעה! אלא שמע מינה אשאר. דמשמע ליה דאפילו בכלי שטף איירי דנגע במת, דהוא ארץ הטומאה, הנוגע בהם טמא טומאת ערב כנוגע בטמא מת ואומר, דלא בעיא הואת, אלא שמע מינה אשאר. ואם תאמר: דהני כלים בכלי מתכות מיירי, דאדם הנוגע בהם ממש טומאת שבעה, ובני הזאה שלישי ושביעי, דחריב כחלל! וגמור רבינו תם: דעל כרחך לא מתוקמא מתנ" בכלי מתכות, דאם כן הניזיר מגלח, דחריב הרי הוא כחלל. ושלא לו רבינו חיים כהן: "איזה בית שאר הבנו לי" דאין נזיר מגלח עליו, הוא הדין דכהן מוזהר עליו. ואין לך בית שאר בה שום כלי מתכות שדיה באהל המת, או שום מסמר, כדאמרין במסכת שמחות (פרק ד הלכה כא). כל טומאה שהניזיר מגלח עליה — כהן מוזהר עליה. ותו: דבהדיא תניא בתוספתא ובמסכת אדלות (פרק א) דקחשיב התם ארבע טומאות במת, כיצד? כלים הנוגעים במת, ואדם בכלים, וכלים באדם — טמאים שבעה, ודריבני, בין אדם בין כלים — טמאין טומאת ערב. וקאמר: במה דברים אמורים — לתרומה וקדשים, אבל נזיר אין מגלח אלא על המת בלבד. פירוש: למעוטי כלים הנוגעים במת דאיירי בהן, דהא ודאי מגלח על אבר מן החי ואכל הני דתנן במתניתין. ועל כרחך מתניתין דהתם בכלי מתכות איירי, דבכלי שטף אי אפשר להיות טמאים ארבעה, (ואלא) דוקא בכלי מתכות דאמר רחמנא כחלל משכחת להן, כמו שמפורש, אבל כלי שטף אינו כחלל. אלמא, דאין הנזיר מגלח עליהן, והא דלא אוקי מתניתין בכלי מתכות — משום דבלאו הכי קיס ליה דקתני אשאר, דעל כרחך לא אכולחוי קאי, "חיה בשלישי ושביעי", והא קתני נמי ימי ספרו וימי גמור, דלאו בני הזאה אינן. ומשמעתין קשה למה שפירש הרב רבינו יצחק סימפוניש: דמתניתין דאהלות — בין בכלי מתכות בין בשאר כלים, דכולהו גמרי מכלי מתכות, דאמר חרב הוא כחלל, והוא הדין לשאר כלים. דבהדיא אמרין בשמעתין: הנוגע בשאר כלים אינו טמא אלא טומאת ערב ומידה, קצת יש לדחות: דהא דפריך הכא בני הזאה נינהו — לאו אכלים הנוגעים במת, אלא אספרו ואגמרו קאי, דבית הכי, והיי כמו וכו'. ולא נראה לי. וצריך עיון. מורנו הרב רבי פרץ שיחיה. והרב רבינו יצחק הביא ראיה מתוספתא דכלים (פרק מ בבבא קמא): החמת שדיא נתונה בתנור ופיה למעלה מן התנור, ונעם כשעורה כרוך בסיב או בנייר ונתון לתחתו — הוא טהור והתנור טהור. הוא טהור — משום דכרוך בסיב, והתנור טהור — דתוכו ולא תוך תוכו. בא התנור ואחיו בו והעלהו — טמא. לפי שהסיב עצם כשעורה, וטמא את החמת, חזרה החמת וטמאה את התנור. אלמא דחמת כאדם, ובעיקר את הטומאה לטמא את התנור, ואף על גב דלאו כלי מתכות הוא — משינוי ליה כאדם להיות את הטומאה כמורה, שניטמא בעצם, דהוי אבי אבות! ויש לדחות משום דיקרב אוריא, דהאדם ניטמא במשא דעצם כשעורה, ובשעה שזידי (גושא עצם המת שזואא) אבי אבות — באותה שעה היה נוגע בחמתו, והחמת בתנור, ועוד הביא, מדאמר בספרי: "כל אשר יגע בו הטמא וטמא" למה נאמר? לפי שנאמר "בחלל חרב" בא הכותב ולימד על חרב שהוא מטמא טומאת שבעה, למדנו לכלים ואדם, כלים ואדם וכלים מניין? תלמוד לומר "וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם". פירוש: שהבגדים שנוגעין באדם שנוגע במת טמאים שבעה. והתם בגדים משמע, אף בשאיין כלי מתכות! ואומר רבינו תם: דהכשיתי כלי מתכות שפיר מיקרו בגדים, כדכתיב בבגדי כהונה (שמות כח) "אלה הבגדים אשר יעשו" וחשיב ציצץ, וכלל דמילתא: כלים במת, וכלים באדם, בכלים (וכלים בכלים) — דהיי הן כמו אדם במת. ואדם בכלים וכלים בכלים ואדם באדם — ירדו מעלה אות. דאילו כלי מתכות במת — דהיי הן כמוהו, דחריב כחלל. וגם כלים באדם, כדכתיב (במדבר לא) "וכבסתם בגדיכם". אבל כלים בכלים — לא אשכחן שיעשו כיוצא בהן. וכלים בכלים השלישי — אינו אלא ערב, בין אדם בין כלים (באדם). אבל כלים באדם — דבכלים כמו האדם, מה האדם טמא שבעה — אף וכלים הנוגע שבעה, וכלים במת — הרי הן כמת, מה המת אבי אבות לטמא אדם וכלים טומאת שבעה — אף כלי מטמא אדם וכלים טומאת שבעה, ותו לא מיד.

הגמרא פושטת ספק זה מדברי המשנה: **תא שמע**, שנינו במשנה, **ומזה בשלישי ובשביעי**, והמדובר גם על הנכנס לארץ העמים. **ואי אמרת** שהטומאה שגזרו חכמים על ארץ העמים היא **משום איירא** - שיהא כל חלל האויר טמא, ואף הנכנס בתיבה החוצצת נטמא, אם כן **הואה למה לי** - מדוע היוצא לארץ העמים טעון הזאת אפר פרה, הרי דין הוא לא נאמר אלא בטומאת מת, ואילו טומאת ארץ העמים אין טומאתה משום טומאת מת, שהעובר בתיבה מעל מת אינו נטמא. **אלא לאו** - בהכרח שגזירת חכמים על ארץ העמים היא **משום נושא** - שיהא עפרה טמא משום טומאת מת, מחמת מתים הקבורים בה, ועל כן טעון הוא הזאת מאפר פרה כדין כל טמא מת.
הגמרא דוחה ראייה זו: **לא, לעולם אימא לך** שגזירת חכמים על ארץ העמים היתה **משום איירא**, ואכן אין טומאה זו משום חשש טומאת מת, והנכנס לארץ העמים אינו זקוק להזאת אפר פרה אדומה, **וכי קתני** במשנה שטומאות אלו צריכות להזאת אפר פרה, **אשאר** - על שאר הטומאות המנויות במשנה, שטומאתם היא משום חשש טומאת מת.
הגמרא מוכיחה כן: **הכי נמי מסתברא**, **מדקתני** בכלל הטומאות במשנה **ובכלים הנוגעים במת**, וכי **הני כלים בני הזאה אינו**, כלומר, האם יתכן לומר שאדם הנוגע בכלים שנגעו במת זקוק להזאה, הרי המשנה עוסקת בכלי שטף וכלי עץ, שכאשר הם נוגעים במת נעשים אב הטומאה, והנוגע בהם הרי הוא ראשון לטומאה ואינו טמא אלא עד הערב, ואינו זקוק להזאה. **אלא שמע מינה**, שדברי המשנה **ומזה בשלישי ובשביעי** אמורים **אשאר** - על שאר הטומאות המנויות במשנה, ואם כן אף לגבי טומאת ארץ העמים נאמר כן, שאין הנכנס לארץ העמים זקוק להזאת שלישי ושביעי ומה שנאמר **ומזה בשלישי ובשביעי**, נאמר על שאר הטומאות המנויות במשנה.

וכן אינו סותר את הימים הקדומים שמנה עד עתה לנוירותו, אך ימים אלו שהוא טמא בהם אינם עולים לו למנין ימי נזירותו, **ומתחיל ומזנה את ימי נזירותו מיד** לאחר שנטהר מטומאתו ממקום שפסק, **וכן קרבן נזיר טמא אין לו להביא**, שרק בטומאת מת גמורה שמגלח עליה חייב בקרבן.
המשנה מבארת שיש אופנים של טומאת נזיר, שאף ימי טומאתו עולים לו למנין ימי נזירותו: **באמת אמרו** - הלכה היא למשה מסיני, **שימי קרב ונהנה** - איש או אשה שהחלו למנות ימי נזירות ונעשו זבים, ועליהם להמתין עד שיפסוק זובן ולספור שבעת ימים, **וימי הקירו של מצורע** - נזיר שפרחה בו צרעת והסגירו הכהן שבעת ימים, **הרי ימים אלו עולין לו ומצטרפים להשלים את מנין ימי נזירותו**.

גמרא

שנינו במשנה, שיש מיני טומאה הנקראים 'סככות ופרעות', ומבארת הגמרא מה הם: **ואלו הן הסככות, אין המיסך ו-מיצלן על הארץ**, ויש תחת אחד מענפיו כזית מן המת, וגזרו חכמים טומאה לכל העובר תחתיו. **וטומאת הפרעות היא בפרעות היוצאות מן הגדר** - אבנים הבולטות מן החומה, וישנה טומאת מת תחת אחת האבנים, וגזרו חכמים טומאה לכל העובר תחת אבנים אלו.
שנינו במשנה: **וארץ העמים מטמאת**: הגמרא מביאה ספק בטומאה זו: **איבעיא להו**, טומאה זו שגזרו חכמים על הנכנס לארץ העמים, האם אף **משום איירא נזיר עליה** - שיהא כל חלל אוירה טמא, וממילא אף הנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל החוצצים בפני הטומאה, נטמא מחמת ששוהה בחלל אוירה. **אוי דלמא**, רק **משום נושא נזיר עליה** - שיהא גוש עפרה טמא בטומאת מת, והמאהיל על עפרה טמא, אך הנכנס בשידה תיבה ומגדל החוצצים בפני הטומאה, טהור.

אגרות קודש

ב"ה, ה' אדר"ר, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ח טבת בו כותב אודות היחסים שבינו ובין זוגתו תחי'.

הנה ידוע עד כמה הפליגו רז"ל בהענין דשלום בית ואיש ואשה זכו שכניה שרויי ביניהם ובמילא צריך להרבות ריעות על זוגתו תחי' שתשוב לביתה ואשר מכאן ולהבא ישרה השלום ובמילא גם השמחה במעונם. ובודאי משים לב למרז"ל אשר נשים דעתם קלה והאשה דמעתה מצויה ושערי דמעות לא ננעלו ובמילא בענינים כמו אלו יש על הבעל לוותר במילי דארעא עד כמה שאפשר ובפרט בנדון ידידי שיש להתחשב עם השפעת היחסים שביניהם על ילדיהם שיחיו ובשים לב לגודל ערך הדברים הנה בודאי כשיתבונן ימצא הדרכים המתאימים להביא בפועל את השלום והשניית יצליחו...

בברכה המחכה לבשו"ט.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

פו מִתֵּר לְטַלֵּל מְנִיפָה [תשיט] פְּדִי לְהַכְרִיחַ בָּהּ הַזְבוּבִים תִּשְׁכַּח, מִפְּנֵי שֶׁכֻּלִּי הוּא תִשְׁכַּח, רַק שֶׁיִּזְהַר שְׂלֹא יִהְיֶה זָבוּב תִּשְׁכַּח!;

חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף פו

ביאורי הלכה

תשיט מניפה – כלי העשוי מעלים, נוצות, עצים או חומרים אחרים היוצר משב רוח באמצעות הנעתו סביב האדם, ומיועד לקירור וגירוש הזבובים.
תשכ הזבובים – וכל-שכן כדי "לעשות בה רוח" בלבד⁶⁶⁸.

תשכא שכלי הוא – אף ששימושה היחיד הוא יצירת משב רוח באמצעות הנעתה⁶⁶⁹.
תשכב יחרוג זבוב – אף שהתירו צידת פרעוש במקום צער, לא התירו להרוג⁶⁷⁰.

צינונים והוספות

על ידי ניפוח דלעיל ס"ו.
669 אין לומר שאינה נחשבת ככלי כי אינה משמשת אפילו לכיסוי, אלא היא ככל כלי שמלאכתו להיתור המותר בטלטול אם יש בכך צורך (כדלעיל סעיף יז).
670 ס' שטז ס"ט; אלא שמותר להניף המניפה אף אם קורה שנהרג זבוב ללא כוונה.

668 לרוב, המניפה שימשה להזרמת רוח וסילוק הזבובים יחדיו (ראה פני משה (יומא פ"א, דף ד ע"ב): שהעבדים יושבין שם וכלי המנפה בידם ומנפין לריבוניהם לעשות להם רוח ולגרש הזבובים), ולכאורה נקט בזבובים משום הזהירות שלא להרוג כדלהלן; ולהעיר שאין בהברחת הזבובים משום טלטול מוקצה אפילו ללא היתר של טלטול

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

ויש אומרים שאם אינה ראויה לאכילת הרועים כגון שעירב בה מורסן הרבה אפילו אם היה בדעתו שגם הרועים יאכלו ממנה בטלה דעתו אצל כל אדם ואין יוצאין בה אפילו אכל הרבה ממנה בענין שאכל כזית לבד מן המורסן שבה דכיון שאינה ראויה לאכילת הרועים אינה קרויה לחם כלל ופטורה מן החלה וכן עיקר:

פ אין אדם יוצא ידי חובתו אלא במצה שלו שנאמר כאן לחם ונאמר להלן בחלה והיה באכלכם מלחם הארץ וגו' מה להלן אין אדם חייב להפריש חלה אלא כשמגלגל עיסה שלו אבל לא של חבירו אף כאן אינו יוצא ידי חובתו אלא בשלו אבל לא בשל חבירו אלא אם כן נתנו לו במתנה שאז נעשה שלו ממש אבל אם (אכל מצה של חבירו שלא מדעתו ואין צריך לומר אם) גולה מחבירו ואכלה לא יצא שהרי אם

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תנד באיזו מצה אינו יוצא ידי חובתו:

ח עיסה שעושים בשביל הכלבים של הרועים אם נתכיון בעשייתה גם בשביל אכילת אדם כגון שהיה בדעתו שגם הרועים יאכלו ממנה כשירצו יוצאין בה בפסח אם נשמרה מחימוץ אפילו הוא פת קיבר אבל אם לא עשאה אלא בשביל הכלבים בלבד שלא היה בדעתו שיאכלו הרועים ממנה אין יוצאין בה ואפילו נעשית מסולת נקיה והרי היא ראויה לאכילת כל אדם והיא חייבת בחלה, מכל-מקום הרי לא נשמרה מחימוץ לשם מצת מצוה אלא לשם הכלבים.

מנת שיאכלנה ויחזיר לו מצה אחרת ונמצא מצה זו היא שלו ממש לכל דבר (עין סי' תס"א):

מן כשם שאין אדם יוצא במצה שאינו שלו כך אין אדם יוצא במרור שאינו שלו שנאמר על מצות ומרורים וגו' הוקשו זה לזה לכל הלכותיהם וגם עכשיו בזמן הזה שמצות אכילת מרור אינה אלא מדברי סופרים כמו שיתבאר בס"תע"ה מכל"מקום כל מה שתקנו חכמים תיקנו כעין של תורה:

~ יום שלישי ~

חלק ג סימן תנה דין מים שלשין בהם המצה:

א המצה שאדם אוכל כל ימי הפסח אין לשין אותה אלא במים צוננים אבל לא בפושרין דהיינו בחמימות הרוק לפי שבקל תוכל לבוא לידי חימוץ כשאין המים צוננים אם לא יתעסקו בוריות יתירה מאוד ואין אנו בחזקת זריזין כל כך לפיכך אסרו לנו חכמים ללוש בפושרין ואין צריך לומר בחמין (אבל ברותחין היה מותר מעיקר הדין אלא שהגאונים החמירו ואסרו כמו שנתבאר בס"תנ"ד):

ב ואפילו במים צוננים אסרו חכמים ללוש בהם בו ביום שנשאבו מהנהר או מהמעין אלא צריך להלינם קודם שילוש בהם וטעם לינה זו יש אומרים לפי שימי ניסן עדיין מימות החורף הן שהמעיינות הן רותחין מעט לפיכך צריך לצננם לילה אחד לאחר שנתלשו ממקום רתיחתן דהיינו לאחר שנשאבו מהמעין.

ומי הנהרות שאינם נמשכין ממעיינות צריכין גם כן צינון לילה אחד לפי שהכה עליהם חום השמש ביום ונתחממו מעט:

ג ולכתחלה יש לזהר לשאבן קודם כניסת תחלת הלילה כדי שיעבור עליהם צינון כל הלילה לאחר שנתלשו ממקום רתיחתן ובדיעבד שעבר ושאבן לאחר כניסת תחלת הלילה מותר ללוש בהם לכתחלה למחר לאחר שיאיר היום אם שאבן קודם חצי הלילה לפי שעיקר צינון הלילה הוא מחצות עד עמוד השחר שבכל ששה שעות הללו מנשבת רוח צפונית.

אבל קודם עמוד השחר אסור ללוש בהן אפילו שאבן אתמול קודם עמוד השחר שצריך שיעברו עליהם לאחר שנתלשו ממקום רתיחתן כל ששה שעות שמחצות הלילה עד עמוד השחר רצופין אבל כשרוצה ללוש בהן למחר לאחר שיעלה עמוד השחר רשאי לשאבן היום בכל שעה שירצה מהיום שהרי יצטננו כל הלילה, ומכל"מקום עיקר הצינון הוא בלילה שאין שם חום השמש אבל ביום אף לאחר שנתלשו ממקום רתיחתן אינם מצטננים כלל שחום השמש מחממן:

ד אבל יש אומרים שטעם לינה זו לפי שבלילה כל מי מעיינות ונהרות הן רותחין מעט שהחמה מחממת תחת הקרקע, תדע שבעלות השחר אתה רואה עשן על הנהרות

בא הנגול לתבוע אותו ממנו חייב להחזירה לו ואינו יכול לפטור את עצמו בדמים בעל כרחו של הנגול נמצאת שאינה שלו:

י כמה דברים אמורים כשנגול מצה אבל אם גול קמח ועשאה מצה ואכלה יצא שהרי אם בא הנגול לתבוע את המצה אינו חייב ליתנה לו אלא משלם לו דמי קמחו ונפטר ממנו ואע"פ שהמצה נעשית מקמחו, מכל"מקום כבר קנה הגולן את הגזילה על ידי שינוי מעשה שעשה בה דהיינו שעשה מקמח פת ועל ידי כן נעשית כשלו ממש ודמים בלבד הוא שחייב להנגול לפיכך יוצא בו ידי חובתו.

ומכל"מקום (לכתחלה אין לו לצאת בו ידי חובתו מטעם שנתבאר בסימן י"א ואם אין לו מצה אחרת על-כל"פנים) לא יברך עליו אפילו גול קמח או חטים מנכרי דכיון שעל ידי עבירה באה לידו מצוה זו אין זה מברך אלא מנאץ (שנראה כמברך על עבירה שנזדמנה לידו).

כמה דברים אמורים בנגול עצמו אבל אם נתן מצה זו לאחרים מותרים לברך עליה שהרי לא ע"י עבירה באה מצוה זו לידם (ש)כיון שכבר קנאה הגולן בשינוי קודם שנתנה להם:

~ יום שני ~

יא אבל אם גול מצה ונתנה לאחרים אינן יוצאין בה אלא אם כן נתייאש ממנה הנגול קודם שנתנה להם הגולן שאז נקנית היא להם ביוש ושינוי רשות (פירוש מרשות הגולן לרשותם) ומותרים הם אז לברך עליה שהרי לא ע"י עבירה באה מצוה זו לידם שכבר נתייאש הנגול ממנה קודם שבאה לידם.

ואם לאחר שנתנה הגולן להם במתנה גמורה החזירו אותה לו ונתנו לו במתנה גמורה מותר לו לצאת בה ידי חובתו ולברך עליה שעכשיו אין המצוה באה לידו בעבירה:

יב מי שהוציא מצה מרשות היחיד לרשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד בליל ט"ו שחל להיות בשבת מותר לו לצאת בה ידי חובתו ולברך עליה ואין זו מצוה הבאה בעבירה כיון שהיתה שלו קודם שהוציאה או הכניסה נמצא שלא באה מצוה זו לידו ע"י עבירה אלא שהוא עושה בה עבירה אבל היא לא נעשית בעבירה ולא באה לידו על ידי עבירה שעשה הוא:

יג כשהרכה בני אדם אופן מצת של מצוה בתנור אחד טוב שיאמור כל אחד מהם כל מי שהגיע מצתו לידו הרי היא נתונה לו במתנה לפי שיש לחוש שמא יתחלפו מצת של זה לזה ואין אדם יוצא אלא במצה שלו וכן טוב לומר בשעת הטחינה כשטוחנין הרבה ביחד שלפעמים מתחלף הקמח ונמצא מברך שלא כדתי:

יד אם שאל מצה מחבירו יוצא בה ידי חובתו לכתחלה שהרי לא השאילה לו על מנת שיחזירה לו אלא על

החורף ולא בחדר אחר אלא במקום מגולה כדי שיצטננו באויר העולם ואם אויר העולם הוא חם לא ילינן באויר אלא במרתף שהמרתף הוא קר בזמן החום (ואם אין לו מרתף יניחם בתוך הבית) ואם אויר העולם הוא קר לא יניחם במרתף שהוא חם בזמן הקור אלא ילינן באויר:

ח וכשמלינן באויר צריך לזוהר להכניסם תחת התקרה או לתוך חדר מקורה קודם זריחת השמש שלא יתחממו בחום השמש ואף ביום המעונן עובר חום השמש דרך העבים ומחמם המים ואפילו הם מכוסים אין הכיסוי מגין עליהם אם ישתהו הרבה בחמה לפיכך יותר טוב להלינן תחת התקרה שמא ישכח להכניסם קודם שזרחה השמש, ומכל־מקום אם הלינן באויר ולא הכניסם קודם זריחת השמש מותר ללוש בהם אפילו זרחה השמש עליהם אם לא נשתהו שם עד כדי שיוחמו המים בחום השמש אלא מצאנן צוננים:

ט כשמוליד המים ביום תחת אויר הרקיע כגון שמוליכין מן המרתף לבית הלישה יש לזוהר לכסותן במפה אם הוא יום המעונן או שמוליכין במקום זריחת השמש שלא יתחממו מעט בחום השמש ואם מוליכין בכלי זכוכית אין מועיל מה שמכסה במפה על גביהם כי חום השמש עובר דרך דפנות הכלי (וצריך לכסות המפה על הדפנות שכנגד זריחת השמש ואם הוא יום המעונן צריך לכסות על כל הדפנות).

אבל כשמוליד המים בלילה או בבין השמשות כגון בשעת שאיבתן מהנהר או מהמעין שמוליכין משם לביתו דרך אויר הרקיע אין צריך לכסותו כלל שהרי כבר שקעה החמה ולא יתחממו עוד אלא שנהגו לכסותו שלא יפול לתוכם שום דבר חימוץ.

וממעט זה נוהגין לסנן המים בשעת השאיבה בכנר לבן ונקי: י מותר לשאוב מים בבין השמשות אחד לצורך ימים הרבה ואף שבכל יום אויר העולם הוא חם מחום השמש אף על פי כן אין המים שבתוך הכלי מתחממין כיון שהם בתוך הבית שאין חום השמש מכה עליהם, ומכל־מקום בכל לילה יניחם באויר תחת התקרה ואם אויר העולם הוא חם יניחם במרתף בין ביום בין בלילה עד הלישה:

~ יום שישי ~

יא הנוהגים לאפות מצה של מצוה בליל ט"ו ממעט שיתבאר בס' תנ"ח אם חל ט"ו באחד בשבת צריכים הם לשאוב המים ביום ה' סמוך לחשיכה בבין השמשות של ליל ששי שאי אפשר להם לשאוב בבין השמשות של ליל שבת אפילו מבאר שבחצר לפי שאסור להכין משבת ליו"ט אפילו בדבר שאין בו מלאכה אסורה כמו שנתבאר בס' תי"ו ובין השמשות ספק שבת הוא:

יב ואם שכח ולא שאב בבין השמשות של ליל ו' ישאב ביום ו' סמוך לחשיכה קודם בין השמשות מעט שיש

לפיכך כשרוצה ללוש בהן צריך שכל הלילה יהיו תלושין ממקום רתיחתן דהיינו שישאבם תחת הלילה ממש ואם שאבן לאחר תחת הלילה אסור ללוש בהן שכבר נתחממו בתחת הלילה אבל המים שנשאבו בתחת הלילה ממש אף שכבר נתחממו בליל אתמול, מכל־מקום כבר נצטננו מחימום זה כשהיו מחוברין במעין יום תמים שהמעיינות הן צוננים ביום לפי שהחמה גבוהה מהן והרקיע שתחתיהן צוננת ומצננתן:

~ יום רביעי ~

ה ולפי טעם זה אין לשאוב המים ללישת המצות אלא בבין השמשות בלבד שקודם בין השמשות עדיין לא נצטננו המים מרתיחתן שהיו רותחין בלילה העבר שהרי לא עבר יום תמים מסוף לילה העבר ואחר בין השמשות יש לחוש שמא כבר הוא אחר תחת הלילה (שאין הכל בקיאין לצמצם תחת הלילה ממש) וכבר נתחממו המים מעט ואין להם תקנה ללוש בהם אפילו לאחר כמה לילות שאין צינון מועיל למים לפי סברא זו אלא אם כן נצטננו במחובר לקרקע יום תמים ואין הלינה מוספת להם עוד צינון (ומה שהזכירו חכמים לינה הוא כדי ללמדנו שהלינה במחובר לקרקע היא הגורמת האיסור שבלילה המעיינות הן רותחין אבל לא ביום וממילא נשמע שצריך לשאבם בבין השמשות כדי שיעברו עליהם י"ב שעות של יום תמים במחובר לקרקע שיצטננו מרתיחתן שהיו רותחין י"ב שעות של לילה העבר):

ו ולענין פסק הלכה לכתחלה יש להחמיר כחומר ב' הסברות דהיינו שישאבן בבין השמשות ולא ילוש בהן עד לאחר שיאיר היום למחר ואם אינו יודע לבין לשאוב בבין השמשות ממש יקדים מעט לשאוב בשעה שברי לו שעדיין לא עבר כל אורך בין השמשות (ושיעור אורך בין השמשות עיין בס' רס"א) ואין לחוש לו שמא עדיין הוא יום גדול שהרי לפי סברא הראשונה מותר לשאוב לכתחלה בעוד היום גדול אבל אם הוא חושש שמא כבר עבר כל בין השמשות וכבר הוא אחר תחת הלילה לא ישאב עוד שהרי אף לפי סברא הראשונה צריך לשאוב לכתחלה בהתחלת הלילה ממש ובדיעבד שעבר ושאבן בעוד היום גדול יש לסמוך על סברא הראשונה ומותר ללוש בהן למחר לאחר שהאיר היום וכן אם עבר ושאבן לאחר תחת הלילה מותר ללוש בהם למחר אם נשאבו קודם חצות הלילה, ומכל־מקום יש להמתין מללוש בהם עד שיעברו עליהם י"ב שעות מעט שנשאבו לפי שיש אומרים שאין המים מצטננים מרתיחתן שהיו רותחין בימות הגשמים עד שיעברו עליהם י"ב שעות מעט שנתלשו ממקום רתיחתן:

~ יום חמישי ~

ז יש לזוהר לכתחלה כשמלינן המים שלא ילינן בתוך בית

ונפלה התקופה כלילה או ביום או שמת אחד בשכונתו שצריך לשפוך כל המים שבשכונה מפני חשש סכנה אף על פי כן אין צריך לשפוך מים הללו שנאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע ואם רוצה להחמיר ולשפכם הרשות בידו ונכון לעשות כן אם אפשר לו בקל למצוא מים אחרים שלנו או שאפשר לו בקל ללוש ביום אחר במים אחרים שישאב בבין השמשות שלפניו:

מזו במה דברים אמורים במים ששאבן ללישת המצה שאינה של מצוה שהיא קרובה לדבר הרשות שהרשות בידו שלא לאכול מצה כל ימי הפסח לפיכך רשאי להחמיר על עצמו ולשפכם אבל המים שנשאבו ללישת המצות של מצוה אף אם אפשר לו למצוא מים אחרים ומחמיר על עצמו ושושן לא טוב הוא עושה שנראה כמזלזל במאמר הכתוב שומר מצוה לא ידע דבר רע.

ומכל־מקום לכתחלה קודם שהתקופה נופלת לא יסמוך על זה וישים לתוכו ברזל וטוב לזהר שיהא הברזל נקי כעין מחט וכיוצא בה שלא יהא (מאומה פירור חמץ משהו) דבוק בברזל ויפרד ממנו לתוך המים:

וזו וטוב לזהר שלא להשהות הברזל בתוך המים אלא יוציאנו מיד לאחר שנפלה התקופה שהברזל מחמם מעט את המים וכן טוב לזהר לקשור הברזל בחוט או במשיחה וראש השני של החוט יהיה חוץ למים כדי שיוכל לאחוז בו להוציא הברזל מן המים ולא יצטרך להכניס ידו לתוך המים להוציא משם שהיד מחממת מעט את המים:

יח ייש לזהר לכתחלה שלא לשאוב המים ללישת המצות של מצוה על ידי נכרי (ולא ע"י חרש שומה וקמן) לפי שמכשירי המצוה הן כמצוה והלישה של מצת מצוה אינה כשירה כי אם על ידי ישראל (גדול בן דעת) שישמור אותה מחימוץ לשם מצוה ואף ללישת שאר המצות טוב שישאב ישראל אם אפשר:

לסמוך על האומרים שמותר לשאוב המים אפילו בעוד היום גדול.

ואם שכח ולא שאבו קודם בין השמשות ונזכר בבין השמשות ישאב ע"י נכרי (אפילו אין בור בחצירו וצריך להוליכין דרך רשות הרבים שאמירה לנכרי היא שבות ובבין השמשות לא גזרו על שבות במקום מצוה כמו שנתבאר בס"ר"א) ואף שלכתחלה אין לשאוב המים של מצות מצוה ע"י נכרי כמו שיתבאר, מכל־מקום כאן שאי אפשר בענין אחר הרי זה כדעבד:

יג ואם יש לו בביתו מים שאובים מבעוד יום אף שלא נשאבו לשם מצוה יקח אותם ללוש בהם ולא יאמר לנכרי שישאב לו עוד מים אחרים בבין השמשות אם צריך להוליכין דרך רשות הרבים שהעיקר כהאומרים שאף המים שנשאבו מבעוד יום כשרים ללוש בהם לכתחלה וא"כ אין כאן מצוה כלל לשאוב עוד מים:

יד אבל אם אין צריך להוליכין אלא דרך כרמלית יאמר לנכרי שישאב לו מים ויביאם בין השמשות ואל יקח המים שבביתו שנשאבו מבעוד יום ואין צריך לומר אם יש לו בור בחצירו שישאב לנכרי לשאוב לו בבין השמשות שאיסור הטלטול בכרמלית וכן איסור הכנה משבת ליו"ט בדבר שאין בו מלאכה אינה אלא שבות מדברי סופרים וכשאומר לנכרי לעשות הרי הוא שבות דשבות ולא גזרו עליו בבין השמשות אף שלא לצורך מצוה כמו שנתבאר בס"ר שמ"ט ואם שכח בבין השמשות ולא אמר לנכרי לשאוב לו מים יקח המים שאובים שבביתו שנשאבו מבעוד יום אף שלא נשאבו לשם מצוה כיון שאי אפשר בענין אחר:

~ שבת קודש ~

מן מי שיש לו בביתו מים שאובין ששאבן ללישת המצה

~ 'תורה אור' פרשת ויקהל - הפרשה החסידית ~

ויקהל משה

גם צריך להבין: מפני מה בצווי הקדוש ברוך־הוא למשה רבינו עליו־השלוש פפרשת תרומה ותצוה נאמר תחלה מלאכת כלי המשכן, דהיינו, הארון והשולחן והמנורה כו'; ואחר כך מלאכת המשכן עצמו - הן היריעות של המשכן; ואחר כך, לבסוף הכל - נאמר

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם וגו'. ששת ימים תעשה מלאכה, וביום השביעי יהיה לכם קדש, שבת שבתון לח"י" (שמות לח, א"ב): להבין מאמר רז"ל על זה: "למה נסמכה פרשת שבת למלאכת המשכן?"

1. (נאמר שבת פרשת ויקהל, כ"ה אדר א' תקס"ה).

שחיות כל העולמים הוא מבחינת "מלכותך". דהיינו, שמה שנקרא הוא יתברך מלך עליהם, מזה עצמו הם חיים וקיימים.

וזהו שכתוב "ישתבח שמוך לעד מלכנו" – פירוש: שהתפשטות מדת מלכותו יתברך הנקרא גם כן "שמו", הוא 'לעד', דהיינו עד אין קץ ותכלית. כי מדת מלכותו היא גם כן בחינת אינסוף ממש, כיון שהיא הארה ממנו יתברך.

וזהו שאומרים בברכת יוצר: "ומשמיים בראה יחד בקול דברי אלקים חיים ומלך עולם" – שאין משיגים רק ההמשכה שגמשת מ"אלקים חיים ומלך עולם". ש'קול' הוא המשכה בנודע, אבל עצמותו ומהותו יתברך הוא קדוש ומובדל, ד"לית מחשבה תפיסא ביה כלל", ולכן "לא שנית" כנ"ל. וזהו "והחיות נושאות את הכסא כו", "ועות מחיל כסא". שתפול עליהם אימה ופחד של מדת מלכותו יתברך, שהוא בחינת "מלך יושב על כסא רם ונשא", ולכן הם 'מקבלים' עליהם עול מלכות שמים כו" :

והנה, מבחינת מדת מלכותו יתברך נמשך האור והחיות גם כן בב' בחינות, והוא בחינת 'סוכב כל עולמין' ו'ממלא כל עולמין'.

דהיינו, שלחיות כי בחינת מלכות הוא גם כן בחינת אינסוף ממש – וזהו פירוש וענין "אור אינסוף" הנזכר בפסרים. כי אור הוא בחינת גילוי והמשכה מעצמותו ומהותו. ובנודע, דהשמש עצמו נקרא 'מאור', אבל אור היינו הזיו הנמשך ממאור השמש ומאיר לארץ ולדברים עליה. וכך בחינת אור אינסוף, הוא על דרך משל זיו הנמשך ממהותו ועצמותו יתברך. אבל על מהותו ועצמותו יתברך ממש לא שייך כלל לשון אור.

ולחיות כי האור הוא גם כן בחינת אינסוף ממש, על כן אי אפשר להעלמות להכיל בתוכו האור שלא יתבטלו ממציאות ממש. לכן, עיקר האור הוא בחינת סוכב ומקיף עליהן. רק שעל ידי צמצום רב ועצום נמשך איזה המשכה מצומצמת מהאור להיות מתלבש בתוך העולמות, ונקרא 'ממלא כל עולמין' כו" :

ובזה יובן גם כן טוב טעם, למה שפינו המקובלים לבחינת המשכת החיות מהבורא יתברך בשם אור, כנ"ל בענין לשון "אור אינסוף". (וכן פתגם (פרק מ"ח) אמר על ענין הסוכב לשון 'הארה' כו', ענין שם).

בפרשת פי תשא (שמות לא, יג): "אך את שבתותי תשמרו כו", הרי הקדים הכלים, ואחר כך היריעות, ואחר כך שמירת שבת; ובצווי משה רבינו עליוהשלוש לישראל, דהיינו בפרשה זו ד"ויקהל משה", הפך הסדר – שאמר להם תחלה שמירת שבת, ואחר כך מלאכת המשכן, ואחר כך הכלים.

והענין:

דהנה כתיב (שמות כה, ח): "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" – "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם", דהיינו, בתוך כללות גשמות ישראל ישכון כבוד ה'י"ה² יתברך על ידי המשכן. ועכשיו גם כן הוא על ידי עסקם בתורה ומצות – שהתורה היא כמזבח בחינת כלי המשכן, והמצות הם בחינת יריעות המשכן.

כי על ידי המצות נעשה בחינת לבושים לנפש, כמו שכתוב (ישעיהו נח, ח): "והלך לפניך צדקך, כבוד ה' יאספק", וזהו כמו בחינת יריעות שהן בחינת מקיפים. והתורה היא בחינת מזון לנפש, כמו שכתוב (תהלים מ, ט): "ותורתי בתוך מעי", וזהו בחינת כלי המשכן שהן בחינת פנימיות. :

ולחבין זה, יש להקדים לחבין מה שכתוב (מלאכי ג, י): "אני ה' לא שנית" – שאין בו יתברך שום שינוי והתפעלות חס ושלום על ידי בריאת העולם. שכן שהיה יחיד ומיוחד קודם בריאת העולם, כך הוא גם כן אחר בריאת העולם. וכמאמר: "אתה הוא קודם שנברא העולם, ואתה הוא משנברא כו". רוצה לומר בזה, שאין בריאת העולמות פועל בו שום שינוי חס ושלום.

דהיינו, לפי שהחיות הנמשך ממנו יתברך להחיות העולמות, כללות אור וחיות זה הוא רק בחינת הארה בעלמא ממהותו ועצמותו יתברך, שהאיר והמשיך ממנו על דרך משל – הארה בעלמא, ועל ידי זו ההארה – הוא יתברך מחיה אותן ומהיה אותן מאין לי, אבל הוא יתברך ממהותו ועצמותו מרומם ומתנשא מגדר עולמין. וזהו שנקרא "הקדוש ברוך הוא" – שהוא קדוש ומובדל.

והגם שנאמר (נחמיה מ, י): "ואתה מחיה את כלם", הנה עיקר חייתם וקיומם הוא רק מבחינת הארה בעלמא כנ"ל, והארה זו היא בחינת מדת מלכותו יתברך, כמו שכתוב (תהלים קמה, יג): "מלכותך מלכות כל עולמים" –

2. ("וישכן כבוד ה' על הר סיני" שמות כד, טו).

3. [בכתב ד' 13 נוסף: כנמלל].

בחינת מקור, ועל ידי התורה נמשך בחינת מזון – שהוא בחינת אור-פנימי כנ"ל.

והענין: כי הנה רמ"ח מצות-עשה נקראים "רמ"ח אברין דמלכא". וגם נקראים "מצות המלך" (מלכים ב' יח, ט). ופירוש "אברין דמלכא": היינו, כמו שהאבר הוא לבוש שבו מתלבשת הנשמה – שפת המעשה מלבוש בידים, וכח החילוף מלבוש פרגלים – והאבר שהוא נעשה כלי ולבוש מיוחד אל הפת שהוא המתלבש בתוכו; כך על דרך משל למעלה, הרמ"ח מצות-עשה הם בחינת פלים ולבושים לבחינת אור אינסוף ברוך הוא הנמשך בהן ועל ידן.

כי הנה פתיב (דברים יז, טו): "שום תשים עליך מלך" – פירוש: להמשיך על עצמו 'עול מלכות-שמים'. והינו על ידי מעשה המצות שהם 'מצות המלך'. וכמו על ידי לבישת הפלית – שממשיך עליו עול מלכותו ותרבו, ונמשך על ידי זה המושכה מלמעלה – מומדת מלכותו ותרבו – על הנפש. והמושכה זו היא בחינת מקור, והו "תשים עליך" – בבחינת מקור, שמתלבשת במעשה המצות הנקראים "אברין דמלכא", ועל ידי זה נמשך על הנפש בבחינת מקור מלמעלה.

וכמו שפתוב (אסתר ג, ח): "יביאו לבוש מלכות כו'", וכן "ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות כו'" (אסתר ח, טו) – שמדת מלכותו ותרבו נקראת בחינת "לבוש מלכות", מפני שהיא אינה מתלבשת לגמרי בגילוי בתוך העולמות בבחינת פנימיות ממש, רק שמתלבשת בבחינת לבוש ומקור עליהם מלמעלה.

והינו על ידי מעשה המצות, שהם הלבשוין שבהן ועל ידן נמשך ומתלבש מדת מלכותו ותרבו – להיות בחינת "לבוש מלכות", ובחינת מקור כו'. שפאשר יקיים האדם מצוה אחת ומשיך עליו בחינת "לבוש מלכות", שיהיה נמשך עליו בבחינת מקור.

כמו על דרך משל, על ידי הנחת תפלין שבוועו ועל ראשו, שיש בהן ד' פרשיות – ממשיך עליו בחינת ד' מוחין עליונים. כי פרשת "קדש" (שמות יב, ב) הוא פנגד מוח-התכנה; "והיה כי יבאך" (שמות יג, יא) – בחינת בינה כו'.

אך המושכה זו הוא בחינת מקור בלבד, שהרי על ידי הנחת התפלין התוככים בקלף וידיו גשמיים, אין נכנס

והגם שיש הרבה מעמים על זה, אך אחד מן המעמים הוא זה, והינו: כי כמו בגשמיות, ענין הארה, שהוא המושכת זיו השמש על איזה דבר, הנה הרי היוו הוא רק בחינת מקור על אותו הדבר ואינו נכנס בפנימיותו. נמצא, שההארה היא המושכה וגילוי מהעולם. שהרי פשוט ענין ואין השמש מאיר זהו העולם גמור; פשהיו נמשך ומאיר לארץ ולדרים עליה זהו גילוי. ועם כל זה, גילוי זה הוא בחינת מקור – שאין היוו נכנס בתוכיית הארץ והאדם כו'.

וכך יובן ענין אור אינסוף, שהוא בחינת 'סובב כל עלמין': שהרי הוא גילוי להחיות בחינת עולמות, וקודם בריאת העולם היה 'שמו' נכלל בבחינת 'לבדו' – במהותו ועצמותו. והו מאמר רז"ל: "עד שלא נברא העולם היה הוא ושמו בלבד", שהיה 'שמו' בבחינת 'לבדו', ובבריאת העולם נמשך להיות גילוי, שיהיה בחינת 'סובב כל עלמין'. אבל מפל מקום הגילוי הנה הוא רק בבחינת מקור, ולכן נקרא 'הארה' – כמשל הארת השמש שההארה מקפת כו' :

וזהו "ארומקד אלוהי המלך, ואברכה שמך לעולם ונ"ך" (תהלים קמח, א) :

דלכאורה לשון "לעולם ונ"ך" אינו מובן – שהרי "ימי שנותינו בהם שבעים שנה" (תהלים צ, י) :

אלא פירוש "אברכה שמך", היינו להמשיך גילוי אלהותו בתוך העולמות ממש, והו "לעולם ועד".

אך כדי להיות המושכה זו ממקורה ושרשה, הוא על ידי שבתחלה "ארומקד כו'". פירוש "ארומקד": רוממות והתנשאות של בחינת המלך, והוא בחינת 'סובב כל עלמין'. כמשל התנשאות המלך על עמו הוא בחינת מקור כו', ומשם יומשך אחר כך להיות "ואברכה שמך לעולם ועד" בבחינת 'ממלא כל עלמין' כו'. והו "בקול דברי אלקים חיים ומלך עולם" – "קול" הוא המושכה בפנימיות כו' :

והנה, כמו שבכללות אור וחיות הנמשך מהאינסוף ברוך-הוא להחיות העולמות, יש ב' בחינות – סובב וממלא כנ"ל, כך גם בן בענין המושכת גילוי אלהות ותרבו שאנו ממשיכים על ידי תורה ומצות, יש גם בן בחינות אלו:

כי על ידי המצות נמשך בחינת לבושים – שהוא

4. (צירוף הפסוקים: "קול אלקים חיים מדבר" (דברים ח, כב), "דברי אלקים חיים" (דברים כג, לו), "אלקים חיים ומלך עולם" (דברים י, י)).

בחינת אור-פנימי, שיפגש לנפש בפנימיותה ממש בבחינת מוֹזוֹן וחיות, וכמו שכתוב (תהלים מ, ט): "ותורתך בתוך מעי כו". ויתבאר לקמן אם ירצה השם:

והנה קודם שיתבאר בפרט בענין בחינת ומדרגת התורה, צריך לבאר כללות ענין בחינת השבת מהו? (שפמכו ענין לו למלאכת המשכן - הן בצווי הקדוש ברוך-הוא למשה רבינו עליו-השלוש, והן בצווי משה לישראל נפרד ג' דברים אלו: יריעות וכלים דמשכן, ושבת. רק שמשה רבינו עליו-השלוש הקדים השבת כו, ושינה הסדר בדלעיל). והנה ידוע מאמר רז"ל⁵ ששבת נתוסף בכל אחד ואחד מישראל נשמה ויתירה. ולכאורה אינו מובן, מהו ענין הנשמה ויתירה - הלא אין נרגש בנפש האדם תוספת חיותו בשבת יותר מבכל השבוע?

הענין הוא:

דהנה פתיב בפרשה ראשונה דקריאת-שמע (דברים ו, ד-ה): "שמע ישראל כו, אחד. ואהבת [..] בכל לבבך כו" - פירוש: שאהבה זו נולדה ונמשכה מן ההתבוננות בגדולתו ויתברך איד ש"הני"ה אחד. כמאמר רז"ל⁶: "תמליכהו בשמים וארץ וד' רוחות העולם", שעל זה מורה הח' והד' ד'אחד' - הח' הוא בחינת ז' רקיעים והארץ, והד' הוא ד' רוחות העולם - שהן בטלים ליחודו ויתברך המרוקן באות אג"ף. וכמו כן למעלה עד רום המעלות יש בחינת ז' רקיעים והארץ רוחניים - בחינת "לך ה' הגדולה כו" (דברי הימים א' כט, יא), וכולם מקבלים חיות רק מבחינת "שם פבור מלכותו כו". ועל ידי ההתבוננות זו יבא לבחינת "ואהבת [..] בכל לבבך".

על דרך מה שאמרו השבטים לעקב (פסחים נ, א): "כשם שאין בלבד אלא אחד", כך אין בלבנו אלא אחד" - פירוש: "כשם שאין בלבד אג"ף אחד" - כי שרשו של יעקב היה גבוה מאד נעלה, שהיה בחינת מרפכה ממש ליחודו ואחדותו ויתברך, "כך אין בלבנו אג"ף אחד" - אף שאנחנו למטה בעלמאד-פרודא, אף על פי כן על ידי הכטול-רצון לאפפייא לסטרא-אחרא,

האור דד' מוחין עליונים בבחינת גילוי ממש בשכל האדם, רק ששורה על המוח בבחינת מקיף בלבד.

ועל דרך זה, על ידי כל המצות פולן נמשך מבחינת מלכותו ויתברך בבחינת מקיף על הנפש. ונקראו המצות 'אברים', כמו על דרך משל באברי הגוף, כאשר יאחו את חבירו באחד מאבריו, ביד או ברגל, ויכל להמשיך אליו כל גוף האדם על ידי שאוחזו באחד מאבריו, כך על דרך משל זה בענין המצות שנקראים "רמ"ח אברים דמלכא" - שעל ידי קיום כל מצוה ממשיך עליו אור אינסוף ברוך-הוא⁵.

וזהו "ארומוקא אלקי המלך" - בבחינת רוממות ומקיף, על ידי זה "ואברכה שמך" בבחינת גילוי פנימי. וזהו "ועש דוד שם" (שמואל ב' ח, יג) - שעל ידי מעשה המצות נמשך בחינת מלכותו ויתברך להיות "מלכות כל עולמים" (תהלים קמה, יג) - בזמן ומקום כו.

והנה, ענין המשכה זו דבחינת מקיפים שעל ידי המצות, זהו גם כן ענין יריעות המשכן:

כי הנה הנם שברך פרט הן רמ"ח מצות-עשה - רמ"ח אברים כו, אף דרך כלל מתחלקים לו' חלקים, כמו שכתוב (משלי מ, א): "חצבה עמודיה שבעה". פירוש: "עמודיה" הן המצות. כי תרי"ג מצות דאורייתא עם ז' מצות דרבנן הם נקראים "תר"ך עמודי אור". וכללותן הוא שבעה בחינות, שהן שבעה מדות עליונות.

ועל כן היו ביריעות המשכן שבעה מינים: "תכלת, וארגמן, תולעת-שני, ויש, ועזים, ועורות אילים [..], ועורות תחשים כו" - כי היריעות הם בחינת המקיפים, על דרך המקיפים הנמשך על ידי מעשה המצות שהן בחינת "חצבה עמודיה שבעה כו".

וזהו גם כן ענין לבושים דמרדכי, שנאמר (אסתר ח, טו): "ומרדכי יצא [..] בלבוש מלכות תכלת וחור כו"⁷.

וכל זה הוא בחינת מעשה המצות, שהן המשכת בחינת מקיפים, בחינת יריעות כו, ואין הגילוי בנפש בבחינת אור-פנימי ממש. אף על ידי התורה נמשך

5. (ובכל הדורות מבואר שהמצות הן המשכות מבחינת "אנכי" - "מי שאנכי" - שלמעלה מבחינת מלכות. אף באמת גם כאן רוצה לומר ההמשכה מבחינת 'סובב כל עמיון', שהוא בחינת פתר שנקרא גם כן 'פתר-מלכות' כו).

6. (שמות כה, דה. חזו. כג - בתרומת המשכן. "ואת-המשכן תעשה עשר יריעות: שש משוך, ותכלת וארגמן ותלעת שני" (שמות כו, א). "ועשית מכסה לאהל, ערת אילם מאדמים, ומכסה ערת תחשים מלמעלה" (שם יד). "ועשית

מקד לפתח האהל, תכלת וארגמן ותלעת שני ויש משוך" (שם לו)).
7. (וצריך עיון, דכאן לא נזכר ק' ר' לבושים. ואולי הוא על דרך מה שנתבאר במקום אחר, בפירוש לשון זוהר "שיתא אינון?" - שבע אינון כו". עיון שם).
8. ("נשמה ויתירה נותן הקדוש ברוך הוא באדם ערב שבת ולמוצאי שבת נותן אותה הימנו". ביצה טו, א. ושם נסמן).
9. (ירושלמי ברכות יב, ב חלקה א. וראה ברכות יג, ב).

"אית רצון" – שגולד מהשכל וההתבוננות. ונקרא רצון התחתון – לפי שבחינת רצון זה נולד מהשכל, אם כן הוא למטה מהחכמה ובינה וגולד ונמשך מהם. אבל אית בחינת רצון העליון – שלמעלה מעלה מהחכמה. וגילוי בחינה זו בנפש האדם, הוא בחינת האהבה שאינה נולדת מהתבוננות השכל, כי אם היא אהבה פשוטה שלמעלה מן השכל, שהיא בחינת יחידה שבנפש שלמעלה מהחכמה.

וכמו על דרך משל פאשר יחפץ האדם בחפץ ורצון לאיזה דבר הנוגע לעצם הנפש ממש, וגורם לו לעשות דברים שלא על פי הדעת והשכל כלל. כי רצון זה עמוק עמוק מהשכל כו'. וכנודע, שיש בחינת רצון שלמעלה מהשכל, על דרך אמרם: "כך עלה במחשבה"¹³; ו"אין טעם לרצון"¹⁴.

ובחינת אהבה ורצון זה לה' מתגלה בנפש אדם ביום השבת דוקא. והיא בחינת אהבה רבה, שהיא באה מלמעלה למטה בנפשיה האלקית בשבת. דהיינו, שאין האהבה לפי ערך השכל וההתבוננות לבד, רק היא למעלה מהשכל, ונמשכת מבחינת רצון העליון שלמעלה מהחכמה¹⁵. שבחינת גילוי רצון העליון הוא בשבת דוקא. דהנה בתיב (חוקאל מו, א): "שער החצר הפנימית הפונה קדים כו'¹⁶" – פירושו: כי "בעשרה מאמרות נברא העולם" בששת ימי בראשית. ו"בראשית" – שהיא חכמה עילאה – "נמי מאמר הוא", ונשפלה החכמה עילאה והמדות להתלבש בבחינת הדבור, לומר "יהי אור כו'" (בראשית א, ג). על דרך משל אדם הפותח או מצייר כו'¹⁷.

ונקרא לכך "ו' ימי בראשית" – שמקבלים מבחינת "ראשית" היא החכמה עילאה. ובשבת בתיב (שמות לא, יז): "וינפש" – שגמר המלאכה, ונתעלו החכמה ומדות לבחינה שלמעלה מהחכמה, הוא בחינת רצון ותענוג העליון.

שלא יחפץ בשום חפץ בעולם וזאת לה' לבדו, נעשה להם גם כן לב אחד לאביהם שבשמים¹⁰. דהיינו, רצון אחד פשוט התקוע בלב, שלא לחפץ בשום חפץ בעולם וזאת לה' לבדו. לכך "אין בלבנו אלא אחד" בלבד, הנה שאנחנו למטה, נעשה למטה 'אחד' כמו למעלה (באצילות, ששם הוא בחינת 'רשות היחיד').

וזהו "ישראל גוי אחד בארץ" (דברי הימים א' ז, כא) – שיהיה גלוי "אחד" גם בעשיה הנשמית).

וזהו שאמר "ואהבת" [...] בכל לבבך" – "בשני יצריך": שיתהפך גם הרצון של הנפשיה הפנימית הנקרא 'יצר הרע' – להיות לה' לבדו. ורצון זה ואהבה זו, נולדים ונמשכים מהשכל. דהיינו, על ידי ההתבוננות שמתבונן בגדולתו ורוממותו ויתברך – איך יכולא קמיה בלא חשיבי, ואפס בלעדו – שפניה יומשך בטול הרצון.

ולכן נסמך פסוק "ואהבת" לפסוק "וה'ה"ה אחד" דלעיל מניה, כי על ידי ההתבוננות איך שהוא יתברך אחד בו' רקיעים והארץ – כנ"ל – הרוחנית והנשמית – יומשך "ואהבת" – "בכל לבבך כו'":

והנה כל זה הוא בכל ששת ימי המעשה¹¹, שנאמר בהו (שמות כ, ח): "ששת ימים תעבד". והעבודה היא – בחינת "פולחנא דרחימיותא". כי היא בחינת עבודה ויגיעה, שאי אפשר להיות הולדת והמשכת האהבה מההתבוננות, אלא אם כן יגיע את עצמו לקשר דעתו בחזק. ונצרך לזה כל הל' מלאכות ברוחניות – הזורע, והחורש כו', כמו שנתבאר במקום אחר¹².

ובחינת אהבה זו שבחול, היא רק האהבה הנמשכת מהשכל וההתבוננות כו'. אבל בשבת נתוסף בכל אחד נשמה יתירה. והיינו שגולד בכנסת ישראל דבר חדש ממש, מה שאין נמצא בהם בחול. והיינו בחינת אהבה ורצון לה', שלמעלה מן השכל וההתבוננות. כי הנה "אית רצון ואית רצון" – פירושו:

16. ("יהיה סגור ששת ימי המעשה. וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח").

17. ("איה ציור, או משפיל שכלו ומחשבתו לעין פארתו הציור והקבת, וכשגמר מחשבתו, חוזרים שכלו ומחשבתו למהותו ועצמותו").

כך על דרך משל למעלה: בששת ימי בראשית נשפלו העשר ספירות עליונות להיות בריאת העולם על ידיה; ובשבת – "שבת ונפש" (שמות לא, יז) – שנתעלו החכמה ומדות למהותו ועצמותו, ויתברך, המרוקם ונשגב לבדו בבחינת אין ערוך כו', מקור התענוגים. ולכן מתגלה בשבת בחינת אהבה מסותרת, שהיא מבחינה זו – למעלה מבחינת חכמה ובחינת מעשים כו' כנ"ל. לעיל ג, א.

10. (וענין בזה פרשת תרומה, דף קל"ד, עמוד ב' מזה).

11. ("ששת ימי המעשה" יחזקאל מו, א).

12. (לקושי תורה תורה, כ, ד).

13. (מנחות כט, ב).

14. (ראה של"ה "בית ח" (ד, ב בתהנה) בשם ר' יוסף אלקשטיילא. ועוד).

15. (וזהו שגמבאר ב"פרי עץ חיים", דחיל האהבה המאיר בקריאת שמע דשבת הוא למעלה מעלה מבחינת חיל האהבה המאיר בקריאת שמע בחול. עין שם).

ש"ש ב' בחינות דעת: הא' – דעת-עליון, והב' – דעת-תחתון, פירוש: 'דעת' הוא לשון רצון, שדעת ורצון הכל ענין אחד. כמו שכתוב (עמוס ג, ב): "רק אתכם ידעתי מכל משפחות כו" – שחכמה הוא – שבחורתי ורציתי אתכם לבחור לי לעם סגולה²⁰. כי דעת הוא ענין הפרה, שהוא בחינת התקשרות המביא לידי הרצון כו. וכן "והאדם ידע" (בראשית ד, א) – לשון התקשרות והתחברות כו.

וענין "אל דעות" היינו התחברות ב' דעות הנ"ל, שהם ב' הרצונות הנ"ל. ואז הוא בחינת "שבת שבתון" לשם הו"ה. והוא גם כן פירוש "אל דעות הו"ה" – שמתחברים ב' הרצונות, שהרצון-העליון שלמעלה מהחכמה מאיר ומתגלה גם כן ברצון התחתון כו.

וזהו ענין הנשמה יחידה דשבת, שהוא גילוי רצון העליון מבחינת יחידה כו²¹. וזהו שנקרא "נשמת כל חי". וכמו שכתוב (תהלים קמה, טו): "ומשביע לכל חי – רצון", שגילוי רצון-העליון נמשך בבחינה הנקראת "כל חי כו", ומשם נמשך להיות "רצון יראיו יעשה" (שם, ט) – שיתגלה בהם הרצון העליון.

והנה, כשנמשך הרצון העליון להתלבש ברצון התחתון ביום השבת, אזי נמשך ממנו גם כן הארה בכל ששת ימי המעשה, להיות נמצא בהאדם בחינת הארה מרצון העליון שלמעלה מהשכל. וגילוי הארה זו היא בזמן התפלה דחול, כשמתעורר באהבה וחפץ לה' ותפלה, שהוא בחינת הארה מקדושת שבת המאיר בימי החול. כמו שכתוב בזוהר הקדוש: "יומא דא יתיב חילא לשאר יומי כו"²². ולכן יכול להאיר בהן מבחינת רצון-העליון הנ"ל.

(וכמו שהביא ב'ראשית חכמה" שער הקדושה פרק ב' מאמרי זוהר המבארים איך שצריך להתקדש ולהמשיך עליו בכל יום מקדושת שבת. וזהו פירוש מה שכתוב (ויקרא יט, ב): "קדושים תהיו כו" – להתמשיך עליו מבחינת שבת שהוא קדש בעצם.

וכן כתב ב'פרי עץ חיים', שתוספת נר"נ המאירים בשבת אינן מסתלקין גם כן בימות החול, רק בחינת תוספת ח"י [=ח' יחידה] מסתלקים במוצאי שבת קדש כו.

וזהו בחינת "הפונה קדים" – בחינה שלמעלה מהחכמה נקרא "קדם" – שלמעלה מבחינת "ראשית כו": כי ה'ראשית' יש שני לו, מה שאין כן בחינת "קדמונו של עולם כו". וכנודע גם כן על פסוק ח'מגיד מראשית כו, ומקדם כו¹⁸. ענין שם. ובשבת נפתח השער "הפונה קדים", הוא גילוי רצון העליון ותענוג-העליון, לפי ש"שבת וינפש" (שמות לא, י) – עלית החכמה בלמעלה מהחכמה.

מה שאין כן ב"ששת ימי המעשה" שנקראים "י' ימי בראשית" – שמקבלים מהחכמה, ולא מבחינת 'קדם' שלמעלה מהחכמה, שאינו אז בבחינת גילוי. כמו על דרך מושל, שבשעת המלאכה אין מתגלה עדיין התענוג, רק כשנמקור כו. ולכן נמשך גילוי בחינת רצון-העליון גם כן בנפש האדם, שהיא גילוי האהבה-רבה שלמעלה מהשכל כו¹⁹.

(וזהו שאנו אומרים בקדוש דשבת: "ורצה בנו" – על שם התגלות רצון-העליון "בנו" ממש).

וזהו ענין "שבת שבתון לה'" (שמות לה, ב):

כי הנה המשכת הרצון-העליון, שהוא בחינת הרצון שלמעלה מהשכל הנמשך ומתגלה בשבת, הוא דוקא כשיש כלי לגילוי אור זה. והכלי הוא בחינת הרצון התחתון, שגולד מן השכל והתבוננות בכל ששת ימי המעשה, שהרצון-התחתון נעשה בחינת כלי לגבי זה הרצון-העליון, שיימשך בתוכו ממש בבחינת השראה בהשראת האור בתוך הכלי ממש. מפני שהרצון התחתון, אף על פי שהוא למטה מבחינת רצון-העליון, אבל על כל פנים כלי הוא לגילוי רצון-העליון, שיתיה מתלבש בו בהתחברות ויחיד אמתי ביום השבת.

ועל זה נאמר "שבת שבתון להו"ה" – פירוש: "שבת שבתון" הם ב' רצונות הנ"ל שמתחברים כאחד והיו לאחדים ממש. ולשון "שבתון להו"ה" – היינו, כי שם הו"ה, הנה הי"ד – בחינת חכמה כו, ובשבת הוא בחינת "שבת להו"ה" – שמתגלה הרצון העליון שלמעלה ממש הו"ה כו.

וזהו שכתוב "כי אל דעות הו"ה" (שמואל א' ב, ג) –

20. ("בך בחר ה' אלהיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה", דברים ג, ג. ועל דרך זה שם יד, ב).

21. (יום זה נתן כח לשאר ימים).

18. "מגיד מראשית אחרית, ומקדם אשר לא נעשו אמר עצתי תקום, וכל חפצי אעשה" ישעיהו מו, י).

19. כמו שנתבאר על פסוק "כי טובים דודיך מיון", ומאמר רז"ל: "עריבים עלי כו".

והנה, על ידי התורה ממשיכים גם פן רצון-העליון שיתלבש ברצון התחתון, כי התורה נמשכה מבחינת רצון-העליון. והגם ד"אורייתא מחכמה נפקת – "נפקות" דקא, שייצאתה מהעלם אל הגילוי הוא מבחינת חכמה, אבל שרשה מבחינת רצון-העליון יתברך (כי תרג"ג מצות דאורייתא עם ז' דרגון בגימטריא פתר).

רק שנתלבשה למטה בבחינת המדות – חג"ת דאצילות: שמבחינת חסד נמשך להקל להיות פשוט ומותר, וזכאי; ומבחינת גבורה נמשך להחמיר בו. ובחינת המדות הם למטה מהחכמה. נמצא ענין התורה הוא המשכת רצון-העליון שלמעלה – ברצון-התחתון, שהוא בחינת דעת-תחתון, שהוא בחינת פנימיות המדות בפודע.

(רק שהמשכה זו על ידי התורה, אי אפשר להמשיך פי אם על ידי הקדמת התפלה, שהוא בחינת הפולם לעלות מלמטה-למעלה. וגם דקא על ידי קדימת בחינת שבת, שהוא גם פן אותיות תשב – עליות רצון-התחתון ברצון העליון, וירידת רצון-העליון ברצון-התחתון. והו ענין בחינת אתערותא-דלתתא, שעל ידי זה יוכל להמשיך אחר כך על ידי תורה ומצות בו – מלמעלה-למטה. וכדלקמן אם ירצה השם).

והנה התורה היא נגד בחינת כלי המושקן, שהם מנוה ושולחן.

(וכל שכן הארון שבו היו מונחים תלויות ממש. רק שבחינת הארון שהיה בבית קדש-הקדשים הוא כמו שהתורה בשרשה. ובחינת המנוה שהיה בהיכל הוא בחינת גילוי התורה במדות.

וזהו שנאמר בתורה (משלי לא, כו): "פיה פתחה בחכמה, ותורת חסד על לשונה" – הנה נקראת בחינת חכמה ובחינת חסד – פי "אורייתא מחכמה נפקת", והו בחינת הארון; ומתלבשת במדות, שכללותם הוא החסד, והו בחינת המנוה שהיתה בדרום – בחינת חסד כו)

פי הנה, כמו שהמנוה מדליקין בה אור, כמו כן בתורה פתיב (משלי ג, כו): "ותורה אור". ופירוש אור דתורה הוא, כמו שפתיב (קהלת ה, א): "חכמות אדם תאיר

אך צריך להכין את עצמו לקבל בחינה זו דתוספת נר"ג. והיינו על ידי מחשבה דבור ומעשה דתורה ומצות שהם פלים לבחינת נר"ג. וכמו שיתבאר לקמן בענין ז' קני המנוה, איך שעל ידי התורה ומצות ממשיכים גילוי בחינת רצון העליון בו.

וזהו ענין "חולין שנעשו על טהרת הקודש", היינו כשימי החול מאיר גם כן מעין קדושת השבת כו).

והנה, התפלה של חול היא בחינת הממוצע בין שבת ליומין דחול, הממשיך ההארה מבחינת רצון-העליון המתגלה בשבת – בכל יומין דחול כו.

ולכן נמשלה התפלה לסולם, דכתיב (בראשית כח, יב): "והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמים כו" – במשל הסולם שבו ועל ידו עולה התחתון מלמטה מהארץ על הגג, וכן בו יורד העליון מלמעלה-למטה – כך על דרך משל התפלה נמשלה לסולם, שעל ידי התפלה עולה הנפש מלמטה-למעלה במעלות ומדרגות עליונות, דרגא בתר דרגא עד רום המעלות.

והיינו על ידי צעקת הלב, ברעותא-דלבא, לכלות נפשו אליו יתברך, שהו בחינת העלאת מ"ג מלמטה למעלה, לעלות בעילוי אחר עילוי עד רום המעלות ליכלל באור אינסוף ברוך-הוא.

וכן נמצא בה בחינת הירידה מלמעלה-למטה, דהיינו כאשר כבר נתעלה בתכלית העילוי ברום המעלות, בהגיעו אל בחינת רצון-העליון ברוך-הוא, אזי יעוררו וימשיכו שירד בהשתלשלות המדרגות מלמעלה-למטה להתלבש ברצון-התחתון, וממנו יתפשט ההארה בכל ו' יומין.

וזהו שפתיב (בראשית כח, יב): ו"מלאכי אלקים עולים ויורדים בו": שבהסולם ימצא ב' בחינות ומדרגות שונות – בחינת העלייה מלמטה-למעלה, ובחינת הירידה מלמעלה-למטה. והיינו בחינת התפלה כו, שמחברת בחינת קדושת השבת עם ו' יומין דחול, להיות מאיר הארת רצון-העליון שבשבת בכל יומין דחול, להיות "חולין שנעשו על טהרת הקודש". והיינו על ידי עלייה וירידה²² :

ואם כן נראה בענין תוספת נשמה ותיבה לשבת, דהיינו גם מבחינת שרש הנשמה הנ"ל. וכן משמע ב"פרי עץ חיים", שער השבת, פרק י"ט, דהמקופים נכנסים בשבת בבחינת פנימיות, והארה מננה מאיר בכל יום כו, על ידי התפלה כו).

22. (וענין כמה שנתבאר בפסוק "יוצתי כו" (לקוטי תורה שיר השירים יט, ג), איך שיש בחינת נשמה שבנוה, ויש בחינת שרש הנשמה. ויש נתבאר דשרש הנשמה היא בבחינת 'מחשבה הקדומה' – שלמעלה אפילו מבחינת תורה, והיא בחינת רצון-העליון הנ"ל. וגם נתבאר, דעל ידי התפלה עולה נשמה שבנוה לשרשה הנ"ל.

שתורה־שפכתב נקראת (משלי א, ח) "מוסר אב־יך" – בחינת אב, הוא בחינת דכורא המשפיע. ותורה שבעל־פה נקראת (שם) "תורת אמוך" – בחינת נוקבא ומקבל מתורה־שפכתב, רק דשם נגדל ההשפעה כו'. ואם כן יש בזה בחינת העלאת מ"ן והמשכת מ"ה; ונקרא אתערוותא־דלתתא ואתערוותא־דלעילא.

וזהו ענין ה"כפתור תחת שני הקנים": שבמקום יציאת הקנה מהקנה האמצעי, שם הוא ענין התחברות הפ"ן והמ"ה, שמתחברין אתערוותא־דלתתא ואתערוותא־דלעילא, לכן יש שם אור כפול, על דרך משל, מהתחברות ב' הבחינות. לכן היה כפתור, שהוא עב יותר משאר מקום המנורה, כיון שבבחינה זו מתחברים ב' בחינות – משפיע ומקבל כו'. ונקראת בחינה זו "קשרין" בזהר – על דרך משל הקשר שמתקשרים שני דברים יחד, הנה במקום הקשר הוא עב יותר מחמת ששם יש חבור שני הדברים יחד.

וכן השולחן גם כן רומז לבחינת התורה – שעליו מניחים "לחם הפנים"²⁴, והתורה נקראת "לחם" – לכו לחמו בלחמי" (משלי יב, ח), כי היא בחינת מזון לנפש – להמשיך חגלוי בפנימיות, שמושיג החכמה בפנימיותו, ששכלו משיג חכמת התורה שבה מלובש אור אינסוף ברוך־הוא כו', לכן נעשה לו מזה מזון וחיות ממש לנפש. וכן למעלה, הוא בחינת "ישראל מפרנסין כו'²⁵" – שיהיה התלכשות אינסוף בחכמה־עילאה כו'.

אבל המצות הם בחינת לבושים ומקיפים לנפש, שהן המושכות מבחינה שאין חגלוי יכול להתלבש בפנימיותו, רק שאור ה' מקיפו מראשו ועד רגלו. והן בחינת "יריעות המשכן" כמו שנתבאר לעיל.

(ולשם נתבאר דבמצות יש גם כן ז' בחינות – "חצבה עמודיה שבעה". וכן ז' מינים ביריעות, רק שהם מקיפים ובתורה ז' קני המנורה הם בחינת פנימים):

ועל פי כל הנ"ל בביאור בחינת היריעות וכלים דמשכן, שהם בחינת תורה ומצות פנ"ל; ובביאור ענין השבת, שהוא בחינת הנשמה יתירה – התחברות רצון־העליון ברצון־התחתון, יובן בטוב טעם ענין שכיבות הצווי במצות שבת סמוך לצווי דמלאכת המשכן, כמו שכתוב

פניו. כי אמרו רז"ל: "חכמת זו סדר קדשים" – שעל ידי למוד סדר קדשים מעורר וממשיך הגילוי בבחינת חכמה־עילאה, להיות "חכמת אדם תאיר פניו".

וענין הארת פנים למעלה, הוא כמו על דרך משל למטה באדם, כשמשפיל השפלה חדשה יצדכו פניו. כמו שאמרו רז"ל גבי רב אבהו, ש"צדכו פניו מחמת שראה תוספתא חדתא". והוא מחמת גילוי התענוג שמתגלה ומתלבש בהמשפלה חדשה, ונמשך ומתגלה בפנים ממש עד שצדכו פניו ומאירים.

כך על דרך משל למעלה, על ידי עסק התורה במשכים גילוי אור התענוג־עליון להיות מאיר ונמשך בחכמה־עילאה. והוא בחינת אור חדש מעצמות אינסוף ברוך־הוא שמתלבש בחכמת התורה. וזהו ענין "יאר ה' פניו אליך כו'" (במדבר י, כה). וזהו גם כן ענין אור דמנורה. ובה יובן גם כן ענין ז' קני המנורה, היינו: קנה האמצעי שהוא גוף המנורה, ושלשה קנים יוצאים מצדה האחר, ושלשה קנים מצדה השני, וכפתור תחת שני הקנים ממנה כו'²⁶. דהיינו, שבמקום שיוצאים שני קנים מקנה האמצעי אחד לכאן ואחד לכאן – שם יש כפתור כו', וכן תחת שני הקנים השניים, ותחת שני הקנים השלישיים.

והענין, כי כל זה רומז על כללות התורה, שהיא תורה־שפכתב ותורה שבעל־פה:

וזהו ענין שלשה קנים היוצאים מן קנה האמצעי הם "שיתא סדרי משנה" שמקבלים מקנה האמצעי שהוא בחינת תורה־שפכתב. שהרי למדין הכל מן המקרא, כמו שכתוב במקרא: "מאי טעמא? – אמר קרא כו'". נמצא התורה שבעל־פה יוצאת ונמשכת מבחינת תורה־שפכתב, כמו שיששת הקנים יוצאים מן המנורה כו'.

וענין ה"כפתור תחת שני הקנים":

הענין, דכל ההפעה הנמשכת ממשפיע למקבל אי אפשר להיות כי אם על ידי אתערוותא־דלתתא מן המקבל אל המשפיע, ועל ידי זה נמשך אתערוותא־דלעילא מהמשפיע, ונקרא מ"ן ומ"ה.

וכמו כן בענין ההשפעה מתורה־שפכתב לתורה שבעל־פה – יש גם כן ב' בחינות אלו: שהרי נודע

24. ("ונתת על השלחן לחם פנים" שמות כה, ל).

25. ("לאביהם שבשמים").

26. ("שלשה קני מנרה מצדה האחר, ושלשה קני מנרה מצדה השני" – שמות כה, לב. "וכפתור תחת שני הקנים ממנה, וכפתור תחת שני הקנים ממנה, וכפתור תחת שני הקנים ממנה לשישת הקנים היוצאים מן המנרה" – שם, לה).

בפֿרשֿת תשׂא (שמות לא, י): "אֵף אֶת שְׁבֹתוֹתֵי הַשְּׁמֹרוֹ כו'". וגם, מה שמושה רבינו עליו השלום הקדים הצווי על השבת למלאכת המשכן – הפך כמה שזכר בצווי הקדוש ברוך הוא למשה רבנו עליו השלום. והענין:

כי עם היות שעל ידי תורה ומצוות ממשיכים בחינת מקיפים ופנימיים, שהם בחינת לבושים ובחינת מוֹזֵן לנפש, שיהיה גלוי רצון העליון בנפש – בבחינת פנימי על ידי התורה, ובבחינת מקיף על ידי המצוות. אף באמת, כיון שהאדם הוא מלמטה²⁶ בגוף גשמי, אי אפשר לו להגיע לבחינת רצון העליון שלמעלה מעלה מכל העולמות להמשיך משם האור למטה. ולזאת צריך להיות תחלה בחינת אתערותא דלתתא – שיעורר בנפשו ויעלה להגיע לגלוי בחינת רצון העליון.

ועליה זו היא בחינת שבת – אותיות תשׂב, עליות העולמות מלמטה למעלה מעלה עד רום המעלות, שהוא בחינת רצון העליון המתגלה במנוחה בשבת, כמו שכתוב (תהלים סט, יד): "וְאֵנִי תַפְלִי לְךָ ה' עַת רָצוֹן כו'". וגם בנפש האדם יש בחינת עליה זו וגלוי זה, שהוא ענין הנשמה היתירה פדלעיל.

ואחר כך נמשך מבחינת הארה זו לכל ימות החול, על ידי התפלה הנקראת "סולם". ועל ידי זה יוכלו להמשיך אחר כך על ידי התורה ומצוות גלוי והמשכת האור מלמעלה למטה. מה שאין פן בלא קדימת בחינת ההעלאה שעל ידי השבת אי אפשר להמשיך. וכמאמר רז"ל: "כל האומר אין לי אלא תורה כו'²⁷". ולזאת בצווי משה רבינו עליו השלום לישראל בעשיית המשכן הקדים הצווי על השבת.

ואחר כך צוה ענין יריעות המשכן – שהם בחינת מקיפים הנמשכים על ידי המצוות, ואחר כך על פלי המשכן שהוא בחינת פנימיים – והענין: שכל המשכה מלמעלה למטה, מתחלה נמשך האור בבחינת מקיף על המקבל, ואחר כך נשפע ונמשך ממנו הארה בפנימיותו כו', והשאר נשאר בבחינת מקיף. לכן הקדים היריעות להפלים.

וזהו שאמרו רז"ל (ברכות יב, ב): "כֹּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֵא תַפְלִין כְּאֵלּוּ מַעֲדַת יַעֲקֹב שָׁקֵר בְּעֵצְמוֹ": כי

הנה בתפלין הם גם פן הפרשיות "שמע", "והיה" דקריאת שמע. רק בתפלין הם בחינת מקיף, ובקריאת שמע שאומר "אחד – ואהבת" הוא בחינת גלוי בפנימיות. ולכן תחלה צריך להיות המקיף ואחר כך הפנימי. וכש"קורא קריאת שמע בלא תפלין" – להמשיך הפנימי בלא המקיף – זהו "עדות שקר כו'":

וכל זה הסדר הוא בענין עבודת האדם, וזהו צווי משה רבינו עליו השלום לישראל בפֿרשֿת ויקהל. אבל בענין סדר ההמשכה מאור אין סוף ברוך הוא בעולמות הוא להפך: שמתחלה צריך להיות הפלים, ואחר כך היריעות, ואחר כך בחינת שבת.

כי להיות ההמשכה מאור אין סוף בעולמות הוצרך להיות צמצום רב ועצום, ושהיה הגלוי רק הארה מועטת, כדי שיוכלו העולמות לקבל ולא יתפסלו ממציאותו. ובחינת גלוי זה, זהו ענין כלי המשכן שהם בחינת פנימיות. ואחר כך מבחינת גלוי זה נמשך אחר כך להיות בחינת מקיף וסובב על העולמות, וזהו ענין היריעות המושכן.

וזהו דפֿרשֿת תרוימה ותצוה שהוא צווי הקדוש ברוך הוא למשה רבינו עליו השלום נאמר תחלה הפלים ואחר כך היריעות, דכך הוא סדר ההמשכה מלמעלה למטה.

ואחר כך נאמר צווי השבת בפֿרשֿת תשׂא, והענין: כי הפלים והיריעות הם סדר ההמשכה מלמעלה למטה, ואחר כך בגמר ותכלית ירידת השפע העליונה, אז הוא בחינת השבת, שהיא המנוחה וההסתלקות אל עצמותו, כמו שכתוב: "כי בו שבת", "וינפש"²⁸ – כאדם ששובת ונח, שהוא בחינת עליית כחות הנפש מהשפלתן לעצמותו כו'.

ולכן נאמר צווי השבת אחר כך: כי לא שייך בחינת שביתה ואורחזור, רק אם מתחלה נמשך בחינת אורחזור והמשכה מלמעלה למטה על ידי הפלים והיריעות, אז צריך להיות אחר כך אורחזור על ידי השבת.

מה שאין פן בעבודת האדם מלמטה למעלה, צריך להיות תחלה ההעלאה, דהיינו בחינת השבת לעלות למעלה מעלה עד רום המעלות, ואחר כך ימשיך השפע

28. ("כי בו שבת מכל מלאכתו" בראשית ב, ג. "שבת וינפש" שמות לא, יז).

26. (מלמטה בדרום ראשון ובכתב יד 13: למטה).

27. ("אפילו תורה אין לו").

נמשכה במקום גבוה מאד וירדה למטה, לכך נמשלה למים.

מלמעלה למטה, היינו מבחינת רצון העליון המתגלה ביום השבת.

וזהו "פיה פתחה בחכמה, ותורת חסד על לשונה": שנקראת התורה "תורת חסד" על שם ההמשכה בו, שנמשכה חכמתו ותפורה למטה מטה. פגודע שחכמה וחסד הם קו אחד, והיינו בחינת תורה וגמילות חסדים.

וההמשכה מבחינה זו היא מתחלה בבחינת מקיף ולבוש, שהוא ענין יריעות המשכן; ואחר כך בחינת הפלים, דהיינו בחינת התורה שהיא חכמתו ותפורה, ומחכמה נמשך מדת החסד שנמשל למים. כמו המים היוזרים במקום גבוה למקום נמוך, כך התורה

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

אלה תולדות נח

לבי ובשרי ירננו אל אל חי וכה"ג שוהו נק' דו"ר שכלים שהן חו"ג דיניה המגול' במדות בלב כו' אע"פ ששם יש אחיזה למדות דנה"ט ששרשם מק"ג בתערובות פסולת כמו להיות בהרגשת עצמו בהתפעלות זו בנסות והתנשוא' הלב או ליפול באהבות ורות אחר ומן מה (כמשי"ת) כי אין לבבו נאמן בנקודת האמת להיות רק לה' לבדו מצד שמרחוק ה' נראה לו בהשגת שכל ובהרגשת לב בשר כו' משא"כ בפנימי' דיניה בעומק המושג למעלה מן ההשגה ובפנימית דחכ' בביטול עצמי כראי' מקרוב שגם באו"ר הכלולי' שם הן בתכלית הברור שאין שם אחיזה לפסולת דמדות הרעות דנה"ט כלל כנ"ל עכ"ו לאחר הברור דנה"ט בחו"ב שבמד' דקדוש' בתכלית מכל סיג ופסולת ושום תערובות זר לא ימצא גם במוח ולב הגשמי ונק' בר לבב כו' כמו בהאר' דחו"ב בהכל לב החיצון דוקא בלבי ובשרי ירננו שהוא קול תפלה ופסד"ו וכה"ג בעומק דחו"ב כנ"ל אז יש שלימות יותר בזה הרבה יותר מבחי' הביטול העצמי דחו"ב בחו"ג המכוסים דשם וכ"ש בסוף מעשה בביעור הרע וע"ט בפ"מ באו"ר למעשה דוקא כל היום אחר התפלה יש בזה הברור האחרון שלימות יותר כנ"ל במ"ש ויאמר לאדם דוקא הן כו' וכמאמר תכלית חכ' תשובה ומע"ט כו' שהוא תכלית השלימות דמקור הראשון דנש"י שביחוד פנימי דאו"א כידוע לפי שנתב"ס דוקא וזהו ירידת הנשמה בגוף לצורך עלי' יותר משרשה באור זרוע לצ"ע כידוע וד"ל:

(יא) וזהו שא' על חכ' תורה אז ראה ויספרה בספ"ר וספור דהיינו יחוד פנימי דחו"ב כנ"ל הכינה וגם חקרה כמו"ד באותיות דתושב"כ ותשב"ע"פ. אך אין שלימות ברור זה אלא בסוף מעשה דוקא וז"ש ויאמר לאדם הן ראתה ה' היא חכ' וסומ"ר בינה וד"ל. (וכנ"ל דעיקר שלימות דחכ' בראש בראי' עין השכל בחו' הלב כמו ולבי ראה כו' וכמו שיר פשוט ושיר כפול כו' שבהכל קול השיר כפה והיינו למוציאיהם כפה וזהו קול דבור דד"ת וכנגינות וטעמים שנק' שיר פשוט וכפול בפנימי' דחו"ב וכשיר הלוי' (אבל קול תורה הוא קולו של משה שבפנימי' אבא כמ"ש במ"א) ושיר המלאכים בחיצוניות דיניה כשיר משולש ומרובע בהתכללות דאו"ר (כמ"ש בפ' בראשית ע"פ ושם אחיו יובל כו') וכן קול תפלה (כמשי"ת):

(יב) וכך יובן כל זה בענין העבודה שכלב ומוח בבינה ורעותא דלבא בתפלה לכל טועם טעם ועונג האלקי בהשגת אלקות ביח"ע ויח"ת בסובב וממלא וכה"ג בכל פרטי ההתבוננות דע"ס דאצילות במאציל כו' בעיון טוב לעמוד על אמית' היחוד עליון איך הוא כו' עפ"י הבנת השכל בטוב טעם ודעת לקרב אל השכל במשלי' מחיות הנפש בגוף או מאותיות הדבור והמח' וכל כחות הנפש כרצון וחכ' ומדות וכה"ג כידוע שמחמת רוב ההסבר דוקא עד שנתפס בכלי מוחו היטב יתענג בנפשו יותר ויוליד בגילוי התפעלות ההתלהבות והדביקות באלקות ברשפי אש התשוקה מורגשת בלב בשר דוקא כמו צמאה לך נפשי כו'

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

שורש מצות התפילה

מדור בפ"ע וכשם שא"א לשנות פעולת האיברים לעשות מראש רגל ומרגל ראש, כך א"א לשנות גילוי סדר ההשתלשלות בעוה"ב וגילוי זה נק' בשם ממכ"ע שהוא לכל עולם לפי מדרגתו ולכן מאחר שהמושך האדם ע"ע לבושי עוה"ז ובגדים צואים שוב א"א להמשיך עליו גילוי אור א"ס ב"ה בעוה"ב משא"כ המשכת אור א"ס ב"ה שבעוה"ז הוא ע"י תומ"צ אשר יעשה אותם האדם כמודו"מ שהמשכה זו היא סוכ"ע שע"י קיום התומ"צ שבהם מלוכש אור א"ס ב"ה בעצמו ובכבודו כביכול דלית מחשבה תפיסא ב' ממשיך אור א"ס ב"ה עצמו הסוכ"ע על נפשו שהוא למעלה מעלה מגילוי ההשגה שבג"ע (וכמ"ש בלק"א פמ"ח דסוכ"ע הוא בח' העלם והסתר וממכ"ע היא בח' גילוי רק שהיא בצמצומים רבים ועצומים ובח' גבול משא"כ סוכ"ע הוא בח' א"ס כו') כי בח' הגילוי ההוא הוא רק זיו לבד מתורתו ועבודתו כו' וכמ"ש לעבדה ולשמרה שהאדם הוא ממשיך ג"ע דהיינו גילוי אלקות שבג"ע לתענוג הנשמות כו' וכמ"ש במ"א ואור א"ס ב"ה עצמו הסוכ"ע הוא הווה ומשוה קטן וגדול ולפניו כחשיבה כאורה והמלאכים שואלים זה לזה איה מקום כבודו ואומרים מכה"כ ולכן אע"פ שירד מטה מטה יכול לעלות מעלה ונעוץ סופן בתחלתן וזהו ענין כח התשובה להשיב החיות הנמשך למטה מטה אל מקורה ושרשה להיות סופן בתחלתן כי מה שירד מטה הוא בבחי' ממכ"ע שנמשך ממדת מלכותו ית' מלכותך מלכות כל עולמים ומלכותו בכל משלה שמוה נמשך השתלשלות המדרגות מעולם ועד עולם שכל מה שירד מטה מטה מתמעט גילוי אור א"ס ב"ה שהגילוי ההוא להיות ביטול אינו בערך עולם האצילות כו' ותכלית ירידת המדרגות דקדושה במדרגות תחתונות דעשיה הוא ענין כריעה במודים שע"ז אמרו רז"ל מאן דלא כרע במודים שלא הגיע אפילו לכלל ביטול זה ה"ז נחש דקליפה וס"א ובוחר אמרו דלא יקום בתח"מ, והנה רגליה יורדות מות כתי' שירדת בסתר המדרגות להחיות ולהתלבש בע' שרים שמשם נמשך ונשפע השפעת גשמית וכח הרע כו' ובכח התשובה שהיא הארה מבחי' סוכ"ע ישוב החיות למקורן ושרשן ונעוץ סופן בתחלתן דהיינו אתהפכא חשוכא לנהורא כו' וצ"ל תחלה אתכפא דהיינו שאהבת דברים זרים כפ"מ יהיה בבחי'

מד' והנה י"ל מ"ש אשר אנכי מצוך היום וארו"ל היום לעשותם ולא למחר לעשותם שעוה"ז דוקא הוא לעשותם ובו ניתנה הבחירה ביד האדם לבחור בטוב, ולא עוד אלא אפילו אם כבר עשה עבירה יכול לשוב בתשובה ולחזור לעבודת ה' משא"כ בעוה"ב אין הבחירה ביד האדם רק כמו שנמשך בעוה"ז כך נשאר בעוה"ב והגם שרואה שם גילוי אלקות ביתר שאת ושם הוא ביטול הנבראים כמ"ש וצבא השמים לך משתחוים ואפי' הקליפות וס"א הם שם בבחי' ביטול דקרו ל' אלהא דאלהא אעפ"כ אינו יכול לשלוט בנפשו להוציא ממסגר ומאסר הגוף וכוחותיו נה"כ שנמשך אחריהם בעוה"ז והוא ענין כף הקלע שמקלעין ומשליכין ומפילין אותו במחשבתו שנמשך בהם בעוה"ז בחבלי העולם שמתלוצצין ממנו ומראין לו כאילו עודנו עומד בעוה"ז וחושב ומדבר ועושה כדרכו, כי הנה מחדו"מ שהן ג' לבושים כנודע שנתלבש בהן בעוה"ז הם נעשו לו לבושי שק ובגדים צואים לעוה"ב שמלבישים את הנפש מראשה עד רגלה וכמארו"ל מלפפתו כו', ואין חבוש מתיר א"ע רק כענין שנאמר הסירו הבגדים הצואים כו' הסירו דייקא וטעם ההפרש והבדל שבין העוה"ז לעוה"ב הוא כי בעוה"ב אין לך דבר שאין לו מקום שכל מדרגה היא מובדלת מחברתה מלאכים ונשמות דקדושה הם מובדלים בפ"ע בהיכלות דקדושה ומלאכי חבלה הם במדור בפ"ע ואין להרע עם הטוב שייכות כלל ולכן במקום שנמשך רע לא נמשך טוב כלל משא"כ בעוה"ז נמשך טוב גם במקום שיש רע ולכן אע"פ שעשה עבירה יכול לעשות מצוה ויכול הוא לשנות את טעמו מרע לטוב, והענין כי הנה בעוה"ב שם נמשך גילוי אור א"ס ב"ה כי לכן ג"ע הוא תענוג הנשמות שמתענג על ה' בהשגתם והשכלתם באור א"ס ב"ה הנמשך להם בבחי' גילוי ההשגה, ובכח גילוי זה והשגה זו נעשה ריבוי התחלקות המדרגות לאין קץ מעולם ועד עולם במלאכים ונשמות הגם שכולם מקבלים מאור א"ס ב"ה ה"ז כרמיון הנשמה המתפשטת בגוף שעם היות שבנשמה עצמה אין בה התחלקות מ"מ העין מקבל כח הראי' כו' וכל אבר מקבל כח פרטי שאינו מקבל חבירו עד שאין פעולת א' דומה לחבירו וכך עד"מ כל סדר ההשתלשלות מחנה מיכאל באהבה דוקא ומחנה גבריאל ביראה כו' וכל צדיק יש לו

אתכפיא ולא תתורו אחרי לבבכם כו' אשר אתם זונים זונה נק' מי שלבו להוט אחר דברים זרים ואפי' עניני גופו הצריכים לו לא יהי' בהתלהבות והתלהמות הלב רק בקרירות וכאילו כפאו כו' וכח התשוקה הנשאר בלב יתהפך לה' לבדו ואל אישך תשוקתך לזאת יקרא אשה אש ה' כי מאיש לוקחה זאת אש יו"ד והיינו מפני שנעוץ סופן בתחלתן וזהו יפה שעה א' בתומע"ט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב כי חיי העוה"ב הם בבחי' גילוי ממכ"ע הנמשך ממדת מלכותו ית' וכמאמר יחיד חיי העולמים מלך משובח ומפואר עדי עד שמו הגדול פי' יחיד הוא לבדו ית' וחי העולמים מלך הוא שכל

חיות העולמות אינו אלא בחי' מלך ומה שהוא משובח ומפואר אפי' עדי עד הוא רק שמו הגדול בחי' שם בלבד משא"כ תשובה ומע"ט הם מבחי' סוכ"ע, וזהו שובה ישראל עד ה' אלקיך פי' שתשוב כ"כ עד שהיו' אור א"ס ב"ה הסוכ"ע יהי' אלקיך בבחי' גילוי ועד"ז נאמר ואהבת את ה' אלקיך וקאי על אחד דלעיל מיני' כלומר אחד ואהבת דהיינו בחי' יחיד שהוא בחי' סוכ"ע יהי' בבחי' גילוי בחי' העולמים מלך והוא בחי' יחוד"ת והיינו לקשר ולייחד יחוד"ע ביחוד"ת, וכ"ז הוא אשר אנכי מצוך היום דוקא בעוה"ז שבעוה"ז דוקא יכולים להמשיך גילוי הסוכ"ע כנ"ל:

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

בכ"ה בכסלו

וביאור הענין הוא, דהנה איתא במדרש תלים ע"פ על כן לא יקומו וגו', וזש"ה שפתי חכמים יזרו דעת ולב כסילים לא כן, שברה"ע הי' בכך שנא' ויהי כן בכל המאמרות, והם אומרים לא כן, שאומרי' טומטם הי' העולם (והיינו מאמיני תקדמות כו'), ולכן לא יקומו שלא יהי' להם תקומה כו'. והענין הוא דהנה הם אומרי' רם על כו' על השמי' כבודו, ושישגיח בעלולי' השפלי' כמו הארץ וכל אשר בה ה"ה השפלה לפניו ית', ולכן אומרים עוב ה' את הארץ מלהשגיח עלי' ביד המזלות הם הכוכבי' וגלגליהם, ובאשר לגלגל חמה שז"ע חמה בסיבובה כנ"ל הנה עלי' נא' ממגד תבואות שמש שפועלת הצמיחה, וכמו שאנו רואי' שיש דברי' הגדלים מקור הלבנה כמו הירקות וכדומה, ויש תבואות הגדילי' מחום החמה, ולכן השתחוו לשמש וירח להיות כי דרך בם הולך השפע להצמיח דברי' הגשמי'. והגם כי בדורו של אחאב ידעו ג"כ שפעולתם אינו מצד עצמם כ"א מאלקות השופע דרך בם, מ"מ להיות כי לא רצו להיות בבחי' הביטול קראו להקב"ה רק בשם אלקא דאלקי', והשתחוו לבעל ולאשרה שהם לעו"ז דשמשא וסיהרא כנ"ל, וכמשנ"ת מזה במ"א, ע' בסידור ע"פ אל תבטחו בנדיבים, ובמ"א בד"ה את ה' האמרת (ל"א). ובאמת כשם שלפי דעתם הוא שפלות לפניו ית' להשגיח בעלולי' השפלי' כמו הארץ וכל אשר בה, כן גם בשמי' ה"ה ג"כ השפלה לפניו כי במה נחשב הוא, ולכן כמו שגם לפי דעתם הנה הם אומרים שעל השמי' כבודו, כן

באמת גם מלא כל הארץ כבודו, והמגביהי לשבת המשפילי לראות בשמי' ובארץ בשוה להשגיח על כל פרט ופרט בהשגחה פרטיות בכל מיני דצח"ם כו'. ומה שעובר ההשפעה דרך השמש וירח ה"ה כנגדו ביד החוצב בו, האם נאמר שיש שבח להגדון החוצב אבנים בהר או קרדום שבונים בו בנין עץ, שיאמרו ראה כמה נאה בנין מפואר שבנה הקרדום או הגדון הלזה, שלא נופל כלל ענין תיאור ושבח הלז עליהם להיות כי לא להם שבח הלזה כ"א להבונה וחוצב בהם, וכך עד"ז השמש והירח וכל צבא השמי' המשפיעי' חיות וצמיחת דברי' הגשמיים ה"ה אינם בעלי בחירה כלל והם רק כמו כלי אומנתו של הקב"ה שפועל דרך בם כרצונו כו'.

ולמצוא בעבודה ברוחניות ענין בחי' זו דהשתחואה לשמש וירח, הוא כאשר מקושר להבלי העוה"ז בלב ונפש בהעמקת הדעת, ושוכח על א"ס ב"ה המסבב כל הסיבות ומזמין לו הסיבה והריוח שבה, הנה הוא ממש כמשתחווה לשמש וירח, כי מה לי השמש והירח עצמם או דברי' הנשפעי' דרך בם. וההעמקת הדעת והתקשרות השכל בדברי' הנשפעי' מהם ה"ה כמו ההשתחואה ממש, שענין ההשתחואה הוא הרכנת הראש וכפיפת קומתו בגשמיים בחיצוניות, והרי כפיפת והרכנת פנימיות ראשו וחיותו הפנימי בודאי שלא גרע מחיצוניות כו'. ועי"ז נעשה מטמון המוח והלב להיות אטום מלקבל דבר חכמה כו' בהשגת אלקות כל חד לפום שעורא דילי' ע"י ההתבוננות והעמקת הדעת.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

ויקה קרח, ש"פ קרח, תער"ג

הוא מלוכש בדרכי הטבע כו'. ושרש ב' בחי' נסים הנ"ל הן מהב' יחודים דא"א, דנסים נגלים הן מיוחד פנימי דא"א שזהו בחי' או"א עילאין, ונסים נסתרים הן מיוחד חיצוני דא"א, שזהו כד"כ בחי' יחוד דישסו"ת והוא בחי' מקור ההשתל', דכאשר נמשך האור משרשו ומקורו ה"ז בחי' גם שנמשך מזה גילוי אלק' כו', וז"ש במד"ר כפי' שם שדי שדי באלקותו לכל ברי', ופי' שדי באלקותו היינו שהי' מזה נסים ג"כ כו'. והנה ידוע שגם יחוד חיצוני דא"א הוא שנמשך מאו"א"ס שלמע' מאו"א, שהרי כל ההמשכות דחו"ב הן מבחי' הכתר שזהו בחי' או"א"ס הסוכב שלמע' מהשתל' כו' כנודע, רק ששרש ההמשכה הזאת היא מבחי' חיצוני' הכתר שהוא שרש ומקור הנאצלים כו', ובשרשו הוא האו"א"ס שלפח"צ דהיינו האור שבבחי' א"ס ששיער בעצמו להאיר בבחי' מדה וגבול כו', ומשם נמשך תוס' אורות בקו כו'. ולפ"ז י"ל שזהו"ע מה דא' במד"ר עוד פי' בשם שדי שאין העולם ומלואו כדאי לאלקותו, דפי' העולם ומלואו הוא עצם העולמו' והאור שהוא בבחי' ממכ"ע, וכאשר נמשך מבחי' סוכ"ע הרי אין העולם ומלואו כדאי לפי שאין ערוך בחי' הגבול לגבי כל"ג כו', ומשם נמשך מילוי החסרון בבחי' מל', וזהו ג"כ מ"ש כי אין מחסור ליראיו, דאין מחסור ליראיו דשרש מילוי החסרונות הוא מבחי' הכתר כו'. וזהו המשכת האבות שהמשיכו מבחי' שרש ומקור ההשתל' דהמשכה היא משם שלא ע"פ ס' ההשתל' דקו המדה כו', ונמשך האור והגילוי בבחי' המל' שז"ע די מחסורו שמשלים החסרון כו', ועי"ז המשיכו גילוי אלק' למטה כו'.

ועפ"ז יובן משארז"ל על קרח שנעשה קרחה בישראל, דהנה על ויקח קרח ת"א ואתפליג קרח, ואי' בס' נועם אלימלך שז"ע יהי רקיע ויהי מבדיל כו', דהתבדלה בין מ"ע למי"ת הוא ההבדלה בין ההמשכה מאימא עילאה לז"א ובין ההמשכה לבחי' מל', והו"ע הנסירה דקודם הנסירה הי' כותל א' לשניהם דהיינו שהשתוו בהמשכה כו' ואח"כ ננסרו, והכוונה בזה להיות יחוד פכ"פ וכו' וכמ"ש בכמ"א (ועמ"ש מזה בד"ה תקעו עת"ר). אך קרח רצה בהתבדלה עצמה והוא שלא יהי' גילוי אור בבחי' המל', וזהו ואתפליג שהוא חטא דור הפלגה, וכמ"ש בכמ"א התפרש בין דור המבול לדור הפלגה, דדור המבול חטאו בבחי' מל' וכמ"ש כי השחית כו' על הארץ

(קמד) **והענין** הוא דהנה כפי' שם שדי מלכד משארז"ל כגמ' ובמד"ר כנ"ל, פי' המפרשים שהוא מל' שוד משדי יבא, והיינו שהוא משרד המערכות, ופי' הרמב"ן ז"ל שממנו באים הנסים המוסתרים המלוכשים בלבושי הטבע כו'. וכנודע שיש ב' מיני נסים, הא' נסים נגלים וכמו יצי"מ וקי"ס וכו"ג, שנראה ונגלה לעין כל שהוא היפך הטבע ונגלה בזה אלק' בגילוי ממש כו', ונסים אלו הן משי' הוי' בעצם שלמעלה מבחי' מקור לעולמות, וכידוע דמשי' הוי' אא"ל התהוות היש וכמ"ש בראשית ברא אלקים דהתהוות העולמו' הוא משם אלק' דוקא, אבל משי' הוי' אא"ל התהוות, וע"כ ע"י גילוי ש' הוי' מתבטל הטבע לגמרי כו'. והב' נסים שהן מלוכשים בדרכי הטבע, שאין הטבע מתבטל לגמרי, ומ"מ עצם הנס הוא מלמע' מהטבע כו'. דהנה הנהגת הטבע שזהו ההנהגה שע"י המזלות הרי כ"ז הוא מאלק', וכמ"ש במ"א שהן רק כגרון ביד החוצצ בו כו', רק שזהו האור האלקי שבא בבחי' צמצום מאד עד שמתלבש בהמזלות שנסתרים על האור האלקי כו' (וזה מחסד ה' עלינו בכדי שיהי' החסד וההשפעה מאתו ית' חסד גשמי לפ"ע המקבלים כו', וכמ"ש מזה במ"א בד"ה וברכך ה"א באורך), ושרש המזלות הוא משמרי האופנים וגבוה מעל גבוה עד שמקבלים מבחי' רוח פיו ית' שהוא כדרך וס' ההשתל' ע"פ מא' קו המדה ממדרי' למדרי' שמתמעט ומתצמצם האור מאד כו' עד שבא בבחי' הסתר לגמרי בהמזלות כו', וז"ע טבע שהוא מל' טבעו בים סוף דהיינו שהאלק' נטבע בזה (פארטרונקען) ואינו נראה ונגלה כלל כו'. אבל כאשר מאיר משרש ומקור ההמשכה והיינו שנמשך שלא בדרך עו"ע ממש כו', עי"ז הוא משרד המערכות להיות בזה גם, דנס הוא ל' הרמה והגבהה וכמו וישימהו על הנס כו', והוא היפך ענין הטביעה כ"א להיות האלק' בבחי' הגבהה, והיינו שנראה בזה ג"כ גילוי אלקות וכמ"ש ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו רק שמלוכש בלבושי הטבע, וכמו בנס דאסתר שהי' מלוכש בטבע באה' אסתר, ובאמת הרי ראו בזה גילוי אלק' איך שנהפך הדבר לגמרי וכמ"ש ונהפך הוא אשר ישלמו היהודים כו', והיינו שהנס בעצם הוא משי' הוי' (דכל גילוי אלק' הוא משי' הוי' שהוא בחי' האור כו'), רק שזהו מהארת הוי' המלוכש בש' אלקים ע"כ

ההשתל' וכמשי"ת, דבזה יכול להיות חסרון כו', ע"כ ה' צריך לבקש רחמים ע"ז כו', והיכן נזכר בהתייחסם על הדוכן דעבודת הלוים הוא להמשיך מבחי' בינה בחי' עדאתכ"ס וכמ"ש ועבד הלוי הוא כו', וזהו שאומרים שירה על היין והו"ע יין המשמח אלקים, וענין המשמח אלקי' שנמשך גילוי הוי' באלקים, והיינו מבחי' שם הוי' המלוכש בש' אלקים, דאל"כ אינו שייך לו' המשמח כו' מאחר שהוא למע' לגמרי מוש' אלקי' כו', אלא הוא ש' הוי' שמלוכש בש' אלקי', והשמחה הוא שיהי' גילוי ש' הוי' והוא כענין נסים נסתרים הנ"ל, וידוע שיש בחי' אמת הוי' ואמת דאלקים, ויין המשמח אלקי' הוא בחי' האמת דאלקי' להיות בזה גילוי שם הוי' כו', וא"כ בעצם ענינם א' הוא רק שהן הפכים שקרח לא רצה הגילוי והשירה הוא להיות הגילוי כו', וזהו שנו' בהתייחסם על הדוכן שגם כמו שמלוכש בשם אלקים יהי' גילוי אלקות כו'.

קיצור. דהנה שדי הוא שמשדד המערכות, כי יש נסים נגלים שמש' הוי' בעצם, והוא גילוי בחי' או"א עילאין, ונסים נסתרים, טבע מוש' אלקים, והנם הוא גילוי ש' הוי' ע"י ש' אלקים, והוא גילוי מקור ההשתל' שלא בדרך עו"ע, והו"ע יחוד ישסו"ת, וזהו שדי באלקותו, ושרש ההמשכה מבחי' חיצונית דאוא"ס, וזהו שאין העולם ומלואו בחי' ממכ"ע כדאי לאלקותו בחי' גילוי סוכ"ע, וזהו די מחסורו. ובוה יובן ענין ויקח קרח ואתפליג שרצה בההבדלה שיהי' חסרון אור והו"ע קרחה, וע"ז בקש יעקב רחמים שיהי' מילוי החסרון.

והו"ע ושפחה כי תירש גבירתה כו', ודור הפלגה כפרו בשם הוי' והו"ע תחת עבד כי ימלוך כו' שלא רצו בהגילוי דש' הוי' שע"ז נמשך גילוי אור במל', והם רצו דוקא בחסרון האור וכענין אם בן הוא כו' וכנ"ל. וזה ה' ג"כ חטא קרח רק שכאן ה' בענין חו"ג שרצה התגברות הגבו' להיות העלם כו', וה"ז ההיפוך לגמרי מהמשכת האבות שהמשיכו להיות מילוי האור במל', והוא רצה בחסרון האור כו', ולכן חלק על ההנהגה דכהן איש החסד הוא בחי' גילוי אור והוא לא רצה בזה כו'. וזהו שנעשה קרחה והוא מקו"פ והיינו בחי' העדר האור כו', והנה קרחה הוא מריטת השערות, וי"ל ע"פ משנת"ל פקל"ג בענין אל עולם שזהו עו"מ השערות שהן מהחיות של המוח רק שנעשה שיערה שהוא כמו דבר נבדל לגמרי מן האדם, וכמו"כ הוא שהנבראים הן הן ההארה האלקית עצמה שנתעבה ונתגשמה ונעשה מציאו' נברא כו', וזהו שגילה אברהם והמשיך ע"ז גילוי אלקי' בעולם כו', וקרח עשה קרחה מריטת השערות שהוא רצה בעצם המציאו' והישות של העולם כו'. וענין בן יצחק שהרתיו עליו כו' כזהרים, י"ל שזהו התקון והו"ע התגברות אור השמש והיינו גילוי בחי' שמש הוי' שהמשיכו האבות כו', או שזהו עוד למע' מזה והוא המשכת משה שהמשיך ע"י התו' שהוא התגברו' אור השמש ביותר כו', וזהו שהרתיו עליו העולם כזהרים בחי' תוקף האור כו'. וזהו שבקש יעקב רחמים שלא יהי' נזכר במחלקותם להיות שזהו היפך לגמרי מהמשכת האבות ופעולתם כו', והי' צריך לבקש רחמים ע"ז לפי שההמשכה שלהם הוא עכ"פ ממקור

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

בסוכות תשבו, שמע"צ תרפ"ט

אלב בעצמם הרי גם צבא השמים הם מוגבלים בענינם ומוגבלים במספר וכמו ו"ח גלגלים גדולים, וכן גלגלים קטנים וכל מוגבל הרי בהכרח שיהי' בו שינוי והפסק וא"כ התמידות והעדר ההשתנות ה"ז כח הא"ס.

לד) אמנם כ"ז למו שמעין ומעמיק בזה ה"ה רואה דטבע הוא אלקות ומשיג בהכרה גמורה דהתמדת של הטבע והעדר ההשתנות הוא כח הא"ס אבל בסתם אין האלקות נראה ונגלה כלל, אן זעהן זעט זיך דאס גיט, והיינו כנ"ל דכאשר רואים, או מ'קוקט, וואס קוקן הייסט שימת לב, איז יעמולט זעט מען טאקע דעם אמת או טבע איז אלקות

לג) והנה באמת ההנהגה התמידית הבלתי משתנית כמו בחילוך וסידור הגלגל' הרי בזה דוקא נראה כח הא"ס, דהנה זהו דבר המוכן לכל, דכל נברא הוא מוגבל בהגבלה פרטי' כפי ענינו מה שהוא, והמוגבל הרי בהכרח שישתנה ויהי' בו הפסק, והנה צבא השמים בזה הם משתנים לצבא הארץ, דכשם שצבא מטה הם היום ונפסדים, הנה כמו"כ צבא השמים השמש והירח וכל הגלגלים הם היום ונפסדים, אלא דצבא מטה הם קיימים רק במין וצבא השמים הנה ברצונו ית' הם קיימים באיש וכמ"ש אלה תולדות השמים והארץ בהכרעם וארו"ל שהם חזקים כיום הבראם,

ומסתירים עליו אבל בעצם הרי ישנו במהותם ממש, דכשם שהדבר הנטבע במים שהמים מקיפים אותם מכל צד ופנה עד אשר ע"ז הנה דבר הנטבע הוא מכוסה ונעלם כאלו אינו ממש, אבל באמת הרי ישנו והוא במהותם ומציאותם ממש כמו שהוא, ואין זה אלא רק שהמים מכסים עליו אשר משו"ז אינו נראה במהותם ממש כמו"כ הוא באור האלקי שהוא המח' ומהווה כל נברא ונברא דישנו במהותם ומציאותם ממש אלא שנקרא בשם טבע לפי שננטבע בריבוי ההעלמות המסתירים עליו א"כ הרי מוכן היטב דטבע עצמו הוא אלקות.

און אין יעדער זאך איז פאראן דער כח אלקי, וואס דאס איז דער לעבן פון יעדער באשעפעניש און דאס איז די גאנצע מציאות, דאס איז אבער אלץ אז מ'קוקט, איז יעמולט זעט מען טאקע. אבער אן זעהן פון זיך אליין זעט זיך דאס ניט אן, ומעם הדבר הוא מפני שהאור האלקי מתעלם מאד שזהו פ' טבע מל' טבעו בים סוף כמו דבר הנטבע במים הרי המים מכסים על הדבר ההוא הנטבע בהם שאינו נראה ונגלה כלל, והיינו שהמים מקיפים את הדבר ההוא כאלו אינו כלל כמו"כ הוא באור האלקי שנק' בשם טבע לפי שהאור האלקי מוטבע בריבוי העלמות והסתרים המעלימים

~ לקוטי דיבורים - בלה"ק ~

ליל א' י"ט כסלו תרצ"ג, ריגא

בכינור יוצא קול מסויים, וכאשר יתופף באצבעו בתוף יוצא קול אחר. וכן הוא בהרכבת כמה כלי זמר, עד שמבין כולם יחדיו יוצא ניגון מתוק מעורר ומענג את הנפש. אבל מי שאינו חכם בחכמת הנגינה, הרי גם בנגיעתו בנימה של הכינור, או בתופפו בתוף – יוצא קול, והקול היוצא הוא גם כן כפי חוקי הנגינה, אך הוא אין לו ידיעה בזה.

והמשל בזה יובן לכל, על פי הידוע כי "חמשה שמות נקראו לה: נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה"², כלומר, יש חמש דרגות בנשמה, שהן תחתיים, שניים, שלישיים, רביעיים, חמישיים, הכוללים כל ארבעת העולמות אצילות, בריאה, יצירה, עשיה, ועולמות האין-סוף שלמעלה מן אצילות, שכל זה ישנו ומשתקף בכוח הנפש, כפי הלשון הידוע אשר כוחות הנפש הם מעשר ספירות דאצילות, ורעותא דלבא ומסירות נפש הם מעולמות האין-סוף שלמעלה מאצילות, שהדרך של רעותא דלבא ומסירות נפש בעבודת קריאת שמע, נעשתה על ידי תורת החסידות דרך סלולה לרבים. כלומר, של"תחתיים" יש קשר ל"חמישיים".

כשיהודי עולה לתורה כאן בתחתיים ואמר "ברכו את ד' המבורך", הרי למרות שאין הוא יודע את הכוונות המתאימות, נאמר כמאליו "ברכו את ד' המבורך" בכל ארבעת העולמות אצילות-בריאה-יצירה-עשיה. כשם שהנפש אומרת בעולם העשיה, כך אומרים רוח ונשמה וחיה בעולמות יצירה-בריאה-אצילות, וכל זה נקלט ב"יחידה", כמו שהוא בעולמות האין-סוף שלמעלה

יז. כתוב¹: "ודבר בעתו מה טוב", ופירש רש"י: שואלים בהלכות הפסח ובהלכות החג בזמנו. יש ללמוד כל ענין בזמנו. למשל, כשלומדים מאמרי פסח בחורף ומאמרי ראש השנה שלא בזמנם, הרי יש הבדל אם הוא לשם הידיעה והבקיאות, ואז הלימוד הוא בכל זמן, או שהלימוד הוא במה שעוסק בעבודת ה' שבענין ההוא.

הכל חייבים לדעת בבירור שלימוד בלי עבודה ופועל, כבר אמרנו לעיל, אין זו חסידות. חסידות חייבת להשפיע בעבודה בפועל. אמנם כדי שהדבר ישפיע יש צורך בידיעת והבנת הענין, כל חד לפום שיעורא דיליה (כל אחד לפי שיעורו), שלשם כך יש צורך בזמן רב לפני המועד. ואז כשמגיע המועד של פסח והוא לומד שוב את הענין הנוגע לפסח בקצרה, ומתפלל בענינים אלה וחוגג בהם את הפסח, או כשהוא לומד את הענין של ראש השנה ומבטא את הלימוד בקבלת עול - בא אז הענין לידי מימוש. בכך גופא ישנם בודאי הבדלים אם ובאיזו מדה נמצאים בדרגא המתאימה, אך ודאי שתועלת ישנה גם באלה שיש להם רצון כללי בלבד.

נבין את הדברים במשל גשמי: נגינה היא חכמה גדולה, ובשימוש בכלי זמר ישנן הרי חכמות עמוקות באופני הפקת הקול והתגלותו, הן ביחס לכל קול וקול לעצמו, והן באשר לשיתוף ומיזוג מספר קולות מכלי זמר אחד, ובמיוחד בהרכבת נגינה היוצאת מכמה כלי זמר יחד, אשר כולם צריכים להיות מתאימים לפי חוקי חכמת הנגינה. והנה יש אלה שהם חכמים גדולים בחכמה זו, וכל מי שהוא כזה יודע שכאשר יגע באצבעו בנימה זו

(2) ב"ר יד, יא.

(1) משלי טו, כג.

העבודה בדרך מלמטה למעלה. כידוע הסיפור בחסיד ר' יקותיאל מליעפלי, כשבא לליאזנא בפעם הראשונה, טיפס אל חלון חדרו של הרבי – רבנו הגדול⁴ ואמר: "רבי, יקטע נא אצלי את הצד השמאלי, ששם מקומו של היצר הרע". רמז לו הרבי בידו לרדת מהחלון, הוא ישב אז עטור בתפילין של רבנו תם, נשען על ידי הקדושות ואמר: "ריבונו של עולם, ואתה מחיה את כולם⁵ כתיב!" – ומאז החל החסיד ר' יקותיאל "לחיות" (מאותה חיות באה לו הבנה בענינים העמוקים ביותר, אלא שעברו כמה שנים עד שהגיע להבנה, בימי כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר האמצעי, ואילו "חיות" קיבל מיד). "חיות" זו היתה באופן של גילוי אור, היה מבזיק אצלו גילוי אור אלקי ממש.

ובבוא גילוי האור, היה הופך לאיש אחר, והיה אומר בניגון: "במחול יש לצאת, במחול יש לצאת", ומי שהיה נתקל בו באותה שעה היה חייב לרקוד אתו (ואם לאו היה עלול לכבדו במקל). פעם אחת בהיותו בבזריסוב הלך ברחוב ופתאום נתעורר בניגונו "במחול יש לצאת" ורקד עם הדוור. אז אמר כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, שבבוא הגילוי היה מבזיק בו גילוי אור ממש.

בכלל היה החסיד ר' יקותיאל איש פשוט בהבנה, והיה נושא ונותן באמונה⁶, אך בהבנת החסידות גדל מאוד. וכ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש אמר שענין ב"אמרי בינה" היה מברר אצל ר' יקותיאל לעפלער (הענין הוא ב"אמרי בינה" שער הק"ש מתחיל מפרק י"ב בענין עצם והתפשטות, העלם וגילוי, וכ"ק אאזמו"ר הרה"ק למד ענין זה בהיותו ביאלטה – חורף תרמ"ה – וישנו בכתובים בקצרה, ונתבאר בארוכה בדרוש "בשעה שהקדימו, תרע"ב" בענין ההפרש בד' הענינים – כוח ופועל, העלם וגילוי, עצם והתפשטות, יש ואין).

כ"ק אאזמו"ר אמר לכ"ק אאזמו"ר כי כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר האמצעי חיבר כל ספר מספריו עבור סוג מסויים אחר של חסידים, ואת הספר "אמרי בינה" כתב בשביל ר' יקותיאל לעפלער.

כאמור, באה לו ההבנה בחסידות במשך כמה שנים, אך גם כאשר גדל בידיעת החסידות, היה זה בדרך של גילוי מלמעלה. כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר "צמח צדק" רצה להלביש אותו ב"לבושים", והורה לו ללמוד "קב הישר" וחומש עם רש"י, והדבר לא בא בקלות.

שמעתי מכ"ק אאזמו"ר הרה"ק, שהחסיד ר' שמואל דוב נ"ע סיפר לו, שהחסיד ר' יקותיאל היה בא אליו,

מאצילות. כאן ישנם הבדלים, יש שיודע כל פרטי הכוונות, ויש שיודע רק את כללות הענין, ויש אשר גם כללות הענין איננו יודע, אך מכל מקום, הענין מתהווה בכל העולמות העליונים כדוגמת המשל הנ"ל של יציאת הקול מהנימה, גם כשלדאבון אין הוא יודע זאת.

ברם, אי הידיעה היא בתחתיים בלבד, ואילו למעלה מתחתיים כבר יודעים. על כך כתוב³ "צדקתו עומדת לעד", יש לו הון שמור בעולמות העליונים, ובמשך הזמן – ידע.

בכך נבין דבר פליאה. יתן השי"ת אריכות ימים ושנים טובות ומאירות בגשמיות וברוחניות לכל ישראל ונראה בביאת גואל צדק כו'. בגן עדן, הן בגן עדן התחתון, שהוא גם כן דרגא די מכובדת, ומה גם בגן עדן העליון, שבו הצדיק יושב בהיכלו וסביבו צדיקים, חסידים, גאונים, בני תורה, וגם בעלי בתים פשוטים ובעלי מלאכות – מתעוררת פליאה: מילא ביחס לחסידים, לגאונים, לבני תורה, מובן שהם נמצאים בהיכל הצדיק, אך היהודים הפשוטים, אומרי התהלים הפשוטים ושומעי "עין יעקב", יהודים סתם המצטרפים באקראי להתועודות חסידית – איך הם מגיעים לשם? אך הענין הוא שאיש פשוט שבא לבית המדרש במגפי השוק כדי להתפלל בציבור, ועולה לתורה, אומר תהלים, שומע "עין יעקב", עוזר לבני תורה, בא לשמוע כשלומדים או אומרים חסידות, הרי למרות שאין הוא מבין, הענין מתהווה בכל זאת, והחשבון בא לבסוף. זה הטעם שגם אנשים פשוטים בידיעה נוטלים חלק בעמידה בהיכלי צדיקים.

מכל האמור נבין, שקיים הבדל בין גליא שבתורה לפנימיות התורה. בגליא שבתורה ישנם הבדלים בענינים וסוגיות, כלומר ישנן דרגות בהבנה, ועבודת האדם היא להכשיר עצמו לעלות בהשגה וידיעה, כלומר מלבד קיום ההלכות הנוגעות לפועל צריכה להיות גם הידיעה כו'. ואילו בפנימיות התורה העיקר הוא העבודה בהכשרת עצמו לקבלת עול, לעשות גם מה שלא מובן, שתהיה ההתמסרות לחסידות, ואז ממילא גם באיש פשוט מתהווים הענינים בעולמות העליונים לאמיתתם כפי שהם.

יח. עתה נבין את ההבדל בדרך ובאופן שבין לפני פטרבורג לבין אחרי פטרבורג.

לפני פטרבורג היה גילוי המאור, המאור היה בהתגלות, ולא היה עדיין מסודר בכללות אנ"ש סדר

(3) תהלים קיא, ג. קיב, ג.

(4) חדרו של כ"ק רבנו הגדול היה בעליה.

(5) נחמיה ט, ו.

(6) כמעשה הידוע באיזה פרוטות שטעה עכו"ם בחשבונו בקשר למלח

שקנה בחנותו, והחסיד ר' יקותיאל חקר ודרש אחריו עד שנודע לו מאיזה כפר הוא והלך כמה וכמה פרסאות להתחזר לו, ואמר כ"ק רבנו הגדול: "עבור קידוש השם כזה זוכים לנכדים גבירים אדירים". וכך הוה, הבנקאי סאלאווי היה נכדו.

– מחסידים וחסידות? הוא רצה להסיר את מה שנקרא בזוהר הקדוש "אטימין ליבין, סתימין עינין, חמין ולא ידעין מה דחמין", ובמסירות נפשו פעל ב"ה, על ידי חסידות, לפתיחין ליבין, פקחין עינין וידעין מה דחמין. פעם היתה חסידות – עבודה, וההתחלה היתה בעבודת האדם עם עצמו, ואילו כיום ישנם כאלה שהחסידות לגביהם היא רוממות (פשוט ישות), והתחלת העבודה היא לבטל את זולתו, דבר שהוא היפך החסידות ממש, ובכל זאת אין ליפול ברוח, יש להיות קשורים בחסידות, וכשקשורים – לא נופלים, אך כבר הגיע הזמן לבוא אל האמת.

כ. הגאולה היתה בשעת תפילת מנחה. ובאותן ג' תפילות של אותה יממה היו אתו הבעש"ט והרב המגיד נ"ע. בשלוש השעות שישב בבית דירת המתנגד, כידוע, היה לו צער גדול יותר מכל המאסר. כי לאחר שכבר נצח הענין – שהרי ישיבתו במאסר היתה ענין רוחני (על רוחניות הענינים), וכאשר הענין נצח – הרי עניני גופו הקדוש לא היו נוגעים לו, וכדי להיות עם המגיד ולשמוע את הבעל שם, ניתן לשער, לא היה איכפת לו להתעכב במאסר עוד ג' שעות ועוד יום שלם, ובכלל כאשר בשרוהו כי חפשי הוא, לא רצה ללכת משם.

כא. הרה"ק ר' לוי יצחק מברדיצ'וב תבע (הרבה שנים אחרי המאורע דשנת תקנ"ט) מרבנו הגדול, מדוע לקח על כתפיו כל כך הרבה, מה שהרבי – הרב המגיד – לא התכוון לכך. היו כל כך הרבה יסורי כלל ישראל ויסורים של מעלה, יסורי הנפש והגוף שלכם, הרי היו יכולים להעביר זאת עם "מקיפים"? ויענהו רבנו הגדול: "נתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים⁷, "עצמות", כביכול, רצתה דירה בתחתונים. ב"מקיפים" יש באופן כך ויכול להיות גם באופן אחר, ואילו ב"פנימי", קו האמצעי, מדתו של יעקב שהיא מדריגת אמת, לא קיימת אמת דמיונית, אמת היא כך ולא אחרת.

כב. ב"חדר" א' של רבנו הזקן, שהתחלתו היתה בשנת תקל"ח, היו לו ט"ו תלמידים, ותנאי קבלתם היה שיהיו בקיאים בש"ס, במדרש, בעיקרים ובכוזרי, ולהיות בעלי ידיעה בזוהר. ולמד עמהם חמש שנים רצופות (לבד מהנסיעות המוכרחות, וכידוע היה אז אצלו זמן של נסיעות גם בסתר).

"חדר" ב' יסד בשנת תק"מ ו"חדר" ג' בשנת תקמ"ב, ושיעור זמן הלימוד בחדרים אלה היה ג' שנים. ומאז נפוצו ת"ל התלמידים בהרבה מקומות והתחילו לפרסם תורת ועבודת החסידות, ונתרכו חסידים ואנשי מעשה.

לבוש מעיל פרווה ושוט בידו, מניח את השוט על השולחן ואומר: "שמואל בער, אמור נא מה לא מחוור לי". לפטור אותו בדבר צחות כלשהו לא בא בחשבון, והיה צורך לשקול כל מלה שמשמיעים באזניו, שכן פעם אמר לו מישוהו איזו שנינות ואמר ר' יקותיאל בפנים זועפות: "הוא מתלוצץ? – שמעתי בעצמי מהרבי – רבנו הגדול – שהמתלוצץ יש לו עסק עם שדים, שיקחו אותו השדים!" – ויצא אותו אדם מדעתו ר"ל ולא הועילו רופאים וסגולות. ר' שמואל בער היה איפוא בתשובה מצביע לפניו על כמה וכמה ענינים אפשריים עד שקלע לענין שבו התקשה ר' יקותיאל, והלה היה משיב לו בהתפעלות: "כן, כן, אמת, קלעת, ובכן, אמור נא לי את הפירוש". והוסיף ר' שמואל בער ששאלותיו של ר' יקותיאל היו בחריפות גדולה בענינים העמוקים שבחסידות.

זה היה הסדר שלפני פטברורג, המאור היה בהתגלות לכל. אמנם הרבי החל בסדר של עבודה פנימית, סדר ה"חדרים", א' ב' וג' שיד, היה בדרך של עשיית כלים, אלא שבדרך כלל היה המאור בהתגלות לכל, וכשהמאור בהתגלות הרי גם "לא כלי" מאיר. ואילו, מאחרי פטברורג – הכל הוא בסדר והדרגה בכלי ובריבוי "אותיות" של הבנה.

יט. דרך החסידות היא דרך סלולה, היא ב"ה דרך סלולה רחבה, בריאה ונקיה, אלא שבסיבות שונות של צעירי החסידים, הלומדים חסידות בדרכים עצמאיות, ולכן צומחים ח"ו עשבי פרא על דרך סלולה זו, שהם ה"אני" העצמי, שהוא ה"אני" של השגה, "אני" הדוחק ר"ל רגלי השכינה, הרי הדבר גורם לחסידות זו לחדול מלהיות חסידות, שהרי כאמור, חסידות בלי עבודה בפועל במדות טובות איננה חסידות (אלא בשופטני לא עסקינן, ומן הסתם לא קיים לימוד חסידות כזה (שהרי זה ההבדל בין חכמה דקדושה לחכמה של "לעומת זה") כ"אם במקרים ספורים, ובעזה"י מן ההכרח לתקן זאת, והשי"ת יעזור).

כ"ק דודי זקני הרי"ל נבג"מ זי"ע ישב פעם בהתוועדות אצל אביו אאזמו"ר אדמו"ר "צמח צדק" (לדודי זקני הר' יהודה ליב היו זמנים שונים, פעמים היה בהגבהה (על דרך "ויגבה לבו" כו') והיה שמח וטוב לב, וכפי שידוע אופן עבודתו בתפלה בשיר וזמרה, ופעמים היה שריר בדאגה ובעצבות) ובשבתו אז בהתוועדות, כמו הביע צערו, "איפה חסידות, איפה עבודה, איפה השכלה", והשיב לו כ"ק אביו אאזמו"ר אדמו"ר "צמח צדק": מה אתה חושב רצה הסבא הרבי – רבנו הגדול

(7) ראה ת"ז ב, ה.

לביטו, הלך הרה"ק הרב המלאך ללוותו, ופנה לעגלון ואמר לו: יש להלקות את הסוסים עד שיחדלו להיות סוסים. נוסח אחר: יש להלקות את הסוסים עד שידעו שהם סוסים. ואמר רבנו הגדול, שנוספה לו דרך חדשה בעבודת ה', וביטל נסיעתו אז, ונשאר משך זמן נוסף במזריטש.

בשנת תקל"ג היה – רבנו הגדול – אצל הרה"ק הרב המלאך משך תקופה של יותר מחדשיים והיה קורא לו: רבי בן רבי, ואחרי הסתלקות הרה"ק הר' אברהם המלאך, היה מספר פעמים אצל הרה"ק ר' מנחם מענדל (מויטבסק).

כו. כ"ק אאמו"ר הרה"ק שלח בשנת תרנ"ח שבעה עשר תלמידים לעיר זעמבין אל הר' שמואל גרונס ז"ל, ונמצאת אצלי הרשימה בכתב יד קדשו עם הערותיו, בקשר לכשרונותיו של כל אחד ואחד מהתלמידים וכן טבע מדותיו והנהגתו ביראת שמים, והשקפה כללית מה יהא עליו. זה היה בתחילת שנת תרנ"ח⁸, ובסוף תרנ"ח באו תלמידים אלה לליובאוויטש. בשמחת תורה בשנת ההקפות, התחיל כ"ק אאמו"ר הרה"ק לומר: "תומכי תמימים הושיעה נא", והפסיק ואמר: מה השאלה איך לקרוא לישיבה – הרי כתוב במפורש (ואמר בניגון של שמחת תורה, הידוע) "תומכי תמימים הושיעה נא, תקיף לעד הצליחה נא, תמים במעשיו עננו ביום קראנו", והכריז בקול רם: הישיבה נקראת "תומכי תמימים", ואני מבקש את כולם, את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה, "הושיעה נא", ועבור זה אני מבטיח "הצליחה נא".

עבודתו של כ"ק רבנו הגדול בענין התפשטות החסידות, היתה על דרך ההפלאה, בחכמה גדולה של הסתדרות, והיה שולח שלוחים בסתר, לעורר לגשת להתקרב לדרכי החסידות, והיה שולח את תלמידיו גם למדינות רחוקות.

את תלמידו ר' משה ווילנקר שלח למחוז בסרביה, ואמר לו שלא ישוב אליו עד כלותו המוטל עליו, ואך לו דבר התעסקותו שם ט"ו חדשים, ופירותיו הם החסיד ר' יצחק מיאסי וחסיד קאלאראש וכו'.

כג. כאשר הלשינו על כ"ק אאמו"ר אדמו"ר "צמח צדק" בשנת תרי"ט (וזה היה בפעם החמישית) והיה אז ביסורים גדולים, אמר כ"ק אאמו"ר אדמו"ר "צמח צדק" לבנו כ"ק אאמו"ר מוהר"ש: כשהייתי קטן היה גידולי בבית כ"ק אאמו"ר (רבנו הגדול, כי היה יתום ל"ע), ובכל פעם לתקיעות וברכת כהנים היה לוקח אותי תחת טליתו (לתקיעת שופר עד ט' שנה, ולברכת כהנים עד החתונה). בשנת תקנ"ט בעת התקיעות ראיתי כי בשנה זו תהיה צרה גדולה ר"ל לכ"ק אאמו"ר והישועה לא ראיתי, משמע לפי שלא היתה גאולה שלימה.

כד. בשנה זו, תרצ"ג, תתמלאנה מאה שנה לשני ענינים עיקריים בדברי ימי ליובאוויטש הקשורים זה בזה: א) ימלאו מאה שנה מאז קנה כ"ק אאמו"ר אדמו"ר "צמח צדק" את השטח שעליו בנה את בית קדשו. ב) ימלאו מאה שנה ללידת כ"ק אאמו"ר אדמו"ר מוהר"ש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

כה. באחת הפעמים – בחיי הרב המגיד בעלמא דין – אשר כ"ק רבנו הגדול היה מוכן לנסוע ממזריטש

(8) התייסדות ישיבת "תומכי תמימים" היתה בט"ו אלול תרנ"ז.

~ אגרת קודש מהרבי הרי"צ לבתו הרבנית חיה מושקא נ"ע ~

תרגום מאידיש

חלק ד'

ר' חיים עצמו קיבל חיים חדשים, הוא החל להיות "דברן" ופסק מלהיות "שתקן". האברכים שמחים עם ר' חיים, והוא (= ר' חיים) שמח עם האברכים, יש להם שפה משותפת ביניהם ולפעמים גם עולה חיוך על פניהם, ופעם אף ראה ר' שמחה זיסל במו עינו ממש: היה זה מאוחר בלילה, הביאו תפוחי אדמה ואפו אותם בתנור, הוציאו בקבוק קטן וכו' יי"ש מר, ור' חיים בעצמו לגם, וכן נתן גם לאברכים ללגום. בזמן שלגמו, התחבקו ונשקו איש לאחיו והלכו לרקוד.

הוא עצמו (= ר' שמחה זיסל) ראה במו עיניו, איך שהם רוקדים ושרים שעות ארוכות, בהפוגה שבין הריקודים והניגונים, היה ר' חיים מתיישב ליד השולחן, והאברכים מתאספים סביבו, והיו כאילו מתלחשים, ותוך כדי כך... היה ר' חיים זועק ניגון ויוצא בריקוד כאשר האברכים סביבו וכולם רוקדים.

הוא – ר' שמחה זיסל – לא יכול לשכוח את השתוממותו הגדולה, ואת אי-הבנתו איך זה קורה שבני-תורה מבזים כל-כך את עצמם במקום קדוש? רוקדים, לוגמים בראנפין, טועמים תפוחי אדמה ומתנשקים כיונים?!

כעבור כמה שבועות, נודע הכל – שזה האיש ר' חיים, היה מחשובי ה"כת", ובא להפוך את יהודי העיר קאליסק לחסידים, ולכן היה שתקן כזה, הוא חשש שמא ידעו מי הוא ומה רצונו.

הוא – ר' חיים – השקיע את כל הכוחות שהאברכים יסעו ללמוד, הוא שלח אותם לעיירות חסידיות, שם שהו מספר שנים בין חסידים ולמדו את מנהגי החסידים.

"עשן" החל להיתמר בעיירה, היתכן לעשות מעשה כזה? לקחת אברכים ולהעבירם לדרך עקלתון כזו? והעיר "רעשה".

ר' חיים והאברכים לא התרגשו כלל מכל המהומה והצעקות, וישבו בבית המדרש ולמדו, הם – ר' חיים והאברכים – ארגנו לעצמם ב'מעבר כניסה' – "חדר שני" של בית המדרש – מניין מיוחד לעצמם בו התפללו כמנהג החסידים בתפילה מתונה ולא מהירה. מעת לעת, ניגנו לעצמם בהשתפכות הנפש יוצאת מן הכלל, שהיו ערבים מאד לאוזן השומעת, תוך כדי התפילה החלו לספוק כפיים ולנוע, והכל מתוך שמחה, כל העיירה באו לראות את תפילתם זו.

תוך תקופה קצרה, מיד לאחר שהגיעו האברכים, החלו (= האברכים) עם ר' חיים בראשם, לשוחח עם אברכי העיר ועם בני תורה בעלי-בתים אודות החסידות, ר' חיים דיבר בצורה מאד טובה – הכל ידעו שהוא (= ר' חיים) גאון גדול, ובעל מדות טובות, ובמשך זמן שהותו במקום התחבב על כולם, לא שמעו ממנו כל דיבור אלא רק מה שהיה עונה על שאלות בלימוד תורה. אך לדבר לפני רבים, ובפרט לומר דרוש מעל הבימה – את זה לא יכל לתאר לעצמו אף אחד –

בפעמים הראשונות שר' חיים דיבר, היו בני התורה בעלי-בתים רוגזים וכועסים מאד, אך את דברי ר' חיים רצו כולם לשמוע, (= כי) היה מה לשמוע, ובמשך שלושה חדשים – כמעט כל אנשי העיירה נהיו חסידים.

התגלתה האמת שר' חיים היה תלמיד של בעל המופת הגדול, הבעל-שם-טוב, כך קראו לו – החסידים.

לר' חיים היו עוד שני חברים, אחד היה נקרא בשם ר' יששכר בער. והשני היה נקרא בשם ר' מרדכי, הם – ר' חיים, ר' יששכר בער ור' מרדכי – היו חברים שלמדו הרבה שנים בישיבה אחת, לאחר מכן נפרדו כל אחד לביתו, אך האהבה ביניהם נשארה בתקפה, ובשנים הראשונות להיפרדותם – התכתבו ביניהם מזמן לזמן.

לאחר הרבה שנים – עקב סיבות שונות – עבר ר' מרדכי לגור בסביבה רחוקה עד

לפאדאליא, שם הגיעה שמועה לאזניו שבאותה סביבה נמצא בעל מופת מאד גדול, שמו הטוב נשמע בכל הסביבה, הוא מקובל ולמדן גדול.

בהיותו הוא עצמו (= ר' מרדכי) למדן ומקובל גדול, רצה להיות אצל הבעל-שם-טוב המפורסם, כאשר הגיע לבעל-שם-טוב שהה שם זמן ממושך, הוא שמח מאד שהשם ית' נתן לו דעה ישרה ללכת אל הבעל-שם-טוב, אך יחד עם זאת היתה לו עגמת נפש גדולה על כך שאינו יודע היכן נמצאים חבריו מילדות, ר' ישכר בער ור' חיים. לו ידע מקום המצאם, היה מודיע להם היכן הוא נמצא, ואשר שומע הוא את החידושים הגדולים שבתורה, ואשר הוא רואה איך צריכים לנהוג את דרכי העבודה בעבודת הבורא.

פעם אחת, אמר הרבי – הבעל-שם-טוב – דבר-תורה על הפסוק "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו, וחדלת מעזוב לו, עזוב תעזוב עמו":

הגוף הוא חומר, והנשמה היא צורה (= רוחנית), הגוף נמשך לגשמיות, והנשמה נמשכת לרוחניות. השם ית' ברא את הגוף מחומר גשמי, בכוונה שהחומר הגשמי יוכשר להיות כלי לאלקות, וזהו "משאו" של הגוף = "חמור". "כי תראה – חמור", כאשר תתבונן היטב בחומר הגוף (הנקרא "חמור", מפני גסותו וחומר, וקרירותו לענינים שכליים), תראה שני דברים:

א. שהחומר שלך הוא "שונאך" הוא שונא שלך, היות והוא נמשך אחר דברים גשמיים, ושונא את הרוחניות של הנשמה, כי כל המשכתו היא לדברים גשמיים בלבד.

ב. שהחומר "רובץ תחת משאו", הוא מתעצל לבצע את הכוונה האלקית, שלשמה הוא נברא, ובמילא יתכן שאז "וחדלת מעזוב לו", לא תעזור לחומר לבצע את הכוונה האלקית שלמטרתה הוא נברא.

זאת אומרת: נכון אמנם שהרי זה גוף גשמי, שצריך לאכול, לישון וכל יתר הענינים שהם מצרכי הגוף, אך את כל הענינים הללו יש לעשותם בדרך עבודת ה' ולא כ"חמור", אך כאשר אתה רואה שהחומר – הגוף הוא "שונאך" והוא "רובץ תחת משאו", ולכן לא תרצה לבוא לעזרתו, רק להיפך – סדר עבודתך יהיה תעניות וסיגופים לשם שבירת החומר – הגוף.

אין זו הדרך כפי שצריכה להיות על-פי התורה, על-פי התורה אסור לשבור את הגוף עם תעניות וסיגופים, אלא "עזוב תעזוב (את החומריות) עמו", זאת אומרת, תעבוד (= את השי"ת) יחד עם הגוף, עד שהגוף יחדל להיות "חמור".

עבור עשיית טובה ליהודי אחד בגשמיות ובפרט ברוחניות – צריך מסירות נפש, נשמה יורדת לעולם הזה וחייה בו שבעים שמונים שנה ויותר – בכדי לעשות טובה ליהודי.

'תורה' זו חזר ר' מרדכי מספר רב של פעמים, ולאחרי זה חשב על זה עמוקות: הרבי אומר ששבירת הגוף על-ידי תעניות וסיגופים – הרי זה לא לפי דרך התורה. דרך התורה היא לשנות ולעזור לגוף שיוכל לבצע את הכוונה האלקית שעבורה ברא השי"ת, ובשביל עשיית טובה ליהודי בגשמיות ובפרט ברוחניות – צריכים מסירות נפש.

ככל שהוא – ר' מרדכי – התעמק יותר בדברי הרבי, כך התחיל לחשוב יותר אודות חבריו, – ר' ישכר דוב ור' חיים – שילך לחפשם ויספר להם מהדרך החדשה שהרבי הבעל-שם-טוב מלמד. וכדי לחפשם, צריך הוא בעצמו ללכת לעיירות סביב העיר מוהילוב. אך כיצד יעזוב את הרבי?!

כמה שבועות חשב על זה, אך לא יכול היה להחליט בדעתו לעזוב את הרבי.

פעם בעת שהרהר על כך שאין ביכולתו להחליט בעצמו לעזוב את רבו ולצאת לדרך לחפש את חבריו, מי יודע היכן הם נמצאים. וכאשר ימצאם מי יודע מה מצבם, וכאשר יספר להם את כל הנ"ל – אולי לא ירצו אפילו לשמוע לו ואפילו יזלזלו בו.

הוא – ר' מרדכי עצמו – נזכר מה עבר עליו כאשר הגיע למחוז פודוליה, ושמע אודות ה'בעל מופת' הבעל-שם-טוב, שבתחילה היה עוזר למלמדי דרדקי, התלבש כאחד מפשרי העם, חפר בורות חול והובילם לעיירה, אחר-כך החליף את בגדיו והוריד את מסוה הפשטות מעל פניו, וגילה שהוא גדול בתורה, יודע חכמת הקבלה ו'בעל מופת'. הרי הוא – ר' מרדכי – לא האמין בזה, ורק בגלל החידוש הגדול שבדבר, הלך לראות את הפלא הגדול.

הוא עצמו זוכר די טוב שבהליכתו לרבי (=הבעל-שם-טוב), גיחך על עצמו איך זה קורה שאדם גדול בתורה ואשר יש לו ידיעה רחבה בקבלה (=כמוהו) יצא לדרך עקב מעשיות כאלו שהמון העם מספר.

עכשיו כשלאחר טרחה ויגיעה גדולים יצליח למצוא את חבריו – בטח יגחכו ממנו, ולא יצליח לפעול עליהם מאומה, להם – לחבריו – לא יעשה כל טובה, ולעצמו יעשה את הרעה הגדולה ביותר בזה שיעזוב את הרבי.

אך (=מצד שני) הרי הרבי אמר שכדי לעשות טובה ליהודי אחד בגשמיות ובפרט ברוחניות – צריכים מסירות נפש. היכן מסירות נפשו? וכאשר הרבי אומר שצריכים מסירות נפש, הרי חייב להיות כך. ואיזו מסירות נפש גדולה יותר יכולה להיות אצלו מאשר לעזוב עכשיו את הרבי?!

הוא כבר כמעט החליט לצאת לדרך לחפש את חבריו, אך לא הצליח לבצע זאת בפועל, איך הוא יכול לעשות הסכם (=נפשי) לפעול כדי לצאת וללכת, הוא ישאר עוד כמה ימים ואחר-כך ילך.

עברו עוד כמה ימים, ועלה לו רעיון – שהוא יכנס לרבי (=הבעל-שם-טוב), יספר לו את המעשה וישאל עצה איך לנהוג, והרי הרבי בטח יודע ב'רוח הקודש' היכן נמצאים כעת חבריו, ואם – הרבי – יגיד זאת, הרי הוא יחסוך זמן ויוכל לחזור תיכף ומיד.

ברגע הראשון, מצא הרעיון חן בעיניו (=בעיני ר' מרדכי). אך כאשר הרהר בזה קצת יותר, לא מצא הדבר חן בעיניו. כי מה ישאל אצל רבו (=הבעל-שם-טוב) האם הוא צריך לרצות לעשות טובה לחבריו, כאשר הרבי אומר בפירוש שעבור עשיית טובה ליהודי אחד בגשמיות ובמיוחד ברוחניות – צריכים מסירות נפש. אלא מה, הרבי יכול להודיע לו היכן הם נמצאים... הרי זו תהיה העזה גדולה מצדו, שכדי לחסוך מעצמו טרחה, צריך הרבי לספר לו דברי 'רוח הקודש', יתר על כן, אם ידע היכן הם נמצאים, יקטן ענין ה'מסירות נפש' שלו.

לא, הוא לא יכנס לשאול (=גם היכן נמצאים חבריו). והחליט שיצא לדרך לחפש את חבריו וישוחח איתם אודות הדרך הגדולה בעבודת ה' שלמד אצל הרבי הקדוש הבעל-שם-טוב.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

ב"ה, ב' ח' שבט תרפ"ב

ראסטאב דאן

כבוד הנכבד ומרומם וו"ח אי"א מו"ה

מנחם מענדל שי

שלום וברכה

מכתבו מו' טבת קבלתי ימים אלו, ובדבר הכספים טוב הדבר אשר שלחום לידידינו מר זאלמאנאו (והפירמע היא גורעוויטש, חותנו החסיד ז"ל) נאלעווקא מספר 7, וכן כל משלוח כסף יוכלו לשלוח אליהם.

תודה רבה, אשר קבצו איזה סכום עבור הישיבה, כי הדוחק גדול מאד, וההוצאה מרובה מאד, והשי"ת יחוס וירחם על עמו ונחלתו בכל מקום שהם יאר ד' פניו אליהם בברכה כפולה ומכופלת.

בדבר הרה"ק הר"מ זצ"ל, כן הדבר כאשר יבאר כי במכתבו.

והנודע לנו, בשנות תקמו-תקמט, אשר כ"ק אדמו"ר הזקן זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע נהג הנשיאות במדינת בעליא רוסיא, ואותו בחרו תלמיד[ן] הרב המגיד והרה"ק הרמ"מ מהאראדאק זצ"ל בראשם, שהוא כ"ק אדמו"ר הזקן יהי האלוף לראשם בכל דבר כללי, ואשר אותו סמך הרב המגיד, כי הוא יעמוד נגד כל הקמים על החסידי והחסידות (וכידוע בענין שאמר הרב המגיד עליו, שני אור, ויהי פי שנים כו'), הנה מזמן לעת היו באים אליו צירים מיוחדים, מבני הנביאים ותלמיד[ן]הם, להתיישב אתו עמו בכל ענין, ואשר אז היתה ריקום והתרכזות המנגדים, בשקלאו, מינסק, ועוד, מטעם וילנא, לשום פני הריב רק נגד רבינו הגדול, והוא עסוק כל העת בהתבצרות יסודי החסידות והחסידי, ומזמן לזמן הי' בא במקומות שונים, להשמיעם את דבר ד' בפלפול עצום בנגלה, ובלבת אש תורת החסידות, והי' משיב על מחשבת איש.

ואז נקרא על התנכחות לשקלאו, ויתקבצו מכמה מקומי, מצאוס, אמט[ש]סלעו ועוד מגאוני הזמן, ובשקלאו היו גבורי כח בתורה, ויעריכו שאלות רבות בסוגיות עמוקות, ויבחרו את אחד הבתי מדרשים הגדולים, אשר לשם התועדו גדולי התורה. ואחרי שנגמרו הדברים, ערך להם רבינו הגדול שאלות באיזה סוגיות, ולא יוכלו עמוד, ויאמר רבינו הגדול:

"ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד. כאשר יודעים

הדברים כמו שהם בתורה שלמעלה, אז יודעים הפירוש בתורה הנגלית. בכל יום יהיו בעיניך כחדשה, שהיום נתנה מסיני. הקב"ה, הוא החלק אלוהי ממעל שבכל אחד מישראל, אומר, ומשה בחי' דעת שבכל אחד ואחד מישראל, כותב ומגלה וכמ"ש נשמת שדי תבינם".

וירבו בבקשה כי יגיד להם פירוש המוקשה להם, ולא ענם. וילכו אז אחרי רבינו הגדול כעשרה אברכים, מהמצויינים בתורה, ובתוכם הרב הגאון המפורסם ר' פנחס זצ"ל, דבר שהעלה אף וחרון המנגדים. ויתבצרו ויתרפאו במינסק, ויבאו רבינו הגדול גם לשם, ויעריכו לו גם שם קרב, בשרי תורה יותר נכבדים, ויעש להם כאשר עשה בשקלאו. אמנם התנכלו אשר לא נתנו לאברכים צעירים לעמוד בהיכל ההתנכחות והפלפול, והבינוני והבאים בשנים לא מצאו ד' עוז בנפשם הלך אחרי רבינו, ושם נדבקו בו כשלשה אברכים אשר נסעו אחרי רבינו הגדול. אבל התנכחות זו נתנה יבולה, מה שהודיעו השלוחים, לאדונם הגאון זצ"ל, כי לא כן הוא כאשר אומרי, כי גאון גדול הוא נשיא החסידים, והתורה שלמה אתו עמו.

וכארבעה שנים רפו ידם מללחום כנגדו.

בעת הזאת עבד רבינו הגדול עבודה גדולה, עם תלמידיו מכבר, ואת השלש עשרה הבאים. וכנודע אשר הי' מכביד עולו, בלימוד וידיעה ברורה ביותר. לא פעם ושתיים הי' בא באמצע הלילה בביהמ"ד לראות מי ומי הישנים ואופן השינה והי' מדקדק בהם ביותר, שהיא מעמלם בעמילא דאורייתא, וגם לא הי' מניחם בעתים קרובות לכנוס פנימה, ואפילו לדא"ח לא הי' להם רשות לילך, כ"א בזמן קבוע.

עוד זאת חזק אז המעמד של הרמב"ן, בשליחת צירים מהנכבדי' ואגרות קדש (מהנדפסים, ויש גם בלתי נדפסים) ויעורר לבות ישראל, והי' מעמס את המנדבי' בברכות כפולות, דברים נפלאים, פרטיים וכלליים, אשר המשיך אחריו לב ישראל, עם קדש, ורבים מבני ישראל, נוהרים אליו (גם אחרי הודיעו כי יותר יכתבו, מאשר יבואו בעצמם) להנות עצה ותושי', בעבודת אלקים.

בעת ההיא שמו המנגדים פניהם לאדמו"רי תלמיד[ן] הרב המגיד זצ"ל בואהליו, והיו דוקרים אותם על כל מדרך כף רגלם מאין הפגות.

ויתקבצו אדמו"רי ואהליו לאסיפה, קודם הפסח, בעת

שקדן נפלא, וחכם בכל הידיעות, ודברן נעלה, דרושי רבינו הגדול הי' חוזר כאמירתן ממש, ההנחות שלו יקרים במאד מכוונים אות באות, ורובם מוגהים בהוספות כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרב צמח צדק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע (היינו בנייר בפ"ע רק סובבי' הולכים על הנחות שלו דוקא), והנהגתו היתה בעשירות, ואהב את התוכחות.

במסעות רבינו הגדול בעת המלחמה לא הי', כי הי' בביתו, ובבוא רבינו האמצעי וישב בליובאוויטש, התראו, ובהיות המלך אלכסנדר הראשון בבא[בין]נאוויטש (עיר המחוז של ליובאוויטש בעת ההיא), ורבינו האמצעי בא לבאבינאוויטש, להתיצב לפני המלך, גם אחיו הרה"ק הרר"מ נסע עמו. ויקנא בו בישאף הו"אזמי (שהי' בקי בשפת הקדש ובידיעת ישראל יותר על הסמאלענסקי), ובעזרת שרי פלכי ויטעבסק מאגילעו, ערך התנכחות עם הרה"ק הרר"מ. נושא הדיבור על דבר חקירת האמונה, אשר נכלמו דום, וינצח הרה"ק הרר"מ. אמנם נצחון זה הביא, אשר הבישאף התחכם, ועיי' השרים נערך עוד התנכחות (אשר הרה"ק הרר"מ הוכרח עפ"י אוס להסכים ע"ז) בו"אזמע ושם העלילו עליו, כי נצחוהו, ואשר ע"כ מנוצח ועליו כו' ויאסרוהו, וכל מרבית דבריו לא הועילו, עד כי פתאום מת אחד האסירים בחדרו, והי' רעש, ורגעי בהלה, ויצא הרה"ק הרר"מ את בית האסורים, וילך לאורשע, ושם הודיעוהו כי באו לחפשו, וילך למדינת גאליץ.

בקשתי את ידידי ראד"מ שי' אשר יבאר לכבודו, פקודת קדש הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, בדבר ההתעסקות בעניני הישיבה, והתעוררות אנ"ש שי', בדבר הרבצת התורה והתועדות אנ"ש שי' המביא תועלת רב בעזרתו ית'. וקורא אני ברוח מכתבו, אשר בן יכבד אביו, ואת אביו זקנו יתהדר בעבור עמדו בסוד קדושים רבה, לשמוע שיח שרפי קדש הקדשים, כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, וישלח לי כתי"ר, כי לא ידעתי את מי אדברה, אבל למראה עין ותוכן לב אשפוט, כי הנהו אחד הענפים מהגפנים הנעימים אשר נטעו אבות העולם. אשר ע"כ יואנלן נא שְמַח לב ונפש בן ונכד אבות הקדושים, אשר זכרם וזכותם לא יסוף מקרב עם הקדש לעד, בהודעת שלום אנ"ש שי', והאם יש להם איזה התאגדות, בתי תורה, חדרים, תלמוד תורה וישיבה, אשר אור במושבותם, והאם יש אפשרות ליסד כזה, מי ומי הן המה, מאשר אפשר לבוא עמהם בכתובים בכמו אלה, כי עליו אנ"ש לזכור תמיד, כי זאת היא דרישת עבדי ה' מאתנו כל

אשר רבינו הגדול, לא יכול להשתתף עמהם, ויחליטו כי יטילו רמ"ח על הרב הגאון זצ"ל וסייעתו. ויבחרו מקרבם בעשרה תלמידים אשר יעיינו בדבר, ויעשו ככל הנדרש עפ"י התורה. והמנין הנבחר עסקו בצום ותפלה בקדושה וטהרה, ובחג השבועות (דשנה ההוא) עשו שאלה מן השמים, האם מסכימים על ההחלטה חלילה להחרים כו', ויענו, כי זה בכח ב"ד, ואשר אחד מהם יהי גדול בתורה כמו הרב הגאון זצ"ל.

רבינו האמצעי, והרה"ק ר' אהרן מסטארישעליע, היו חברים בלימוד, ומקום לימודם הי' בחדר, שאצל חדר רבינו הגדול, ובאחד הימים, בקיץ אחר חגה"ש, באו שנים אנשים בעגלה פשוטה, האחד נשאר יושב על העגלה, והשני בא הביתה, וישאל האפשר לראות את הרבי, והאיש מראהו איום ונורא, ובתוך כך פתח רבינו הגדול, דלת חדרו, וינשקו איש לרעהו בשמחה גדולה, דבר אשר הפליא את רבינו האמצעי וחבירו הרה"ק הר"א. וכעבור זמן שמעו קול דברים, בדברי רעש, אך לא ידעו מאומה, וגם מהנשמע דברי' מקוטעים לא יכלו דעת פשר דבר. אח"כ נפתחה הדלת והאורח יצא ויאמר, ומה אחרית דבר, האין אתם מסכימים, ויענהו רבינו הגדול, לא אוכל לעבור על דעת חברי, אבל אנכי לא אשתתף בזה, כי עפ"י התורה, כאשר מטילים ר"ל חרם על איש, מכריתים אותו משרשו בעץ החיים, ואז ח"ו חלק הנשמה חלילה כופרת באלקי ישראל, ויבוא מזה ח"ו חילול השם ואסור עפ"י התורה.

ויתקצף האורח, ומה תעשו כי החילול יהי' מקרב ביתו, ויענהו רבינו הגדול "אל אלקים הוי' צבאות הוא יודע תום לבבי, ולפניו עצורים דמעות עיני, אשר בכיתי במר נפשי, לפני מנורת המאור רבינו אדמו"ר, בהתחנני על נפשי, למה זה יעמוס עלי להיות היוצא לפני אבירי הדעה, והמביא עם ד' אל אבינו שבשמים, ויברכני, ויבט[ן]חני, ובד' אבטח, ומתורתינו הקדושה לא אסור לעד". ובה נפרדו.

כעזוב האורח את הבית, חלה רבינו הגדול האמצעי, מרוב עגמ"נ אשר הבין כי דבר גדול הוא, ולא הרהיב עוז בנפשו הק' לשאול את פי אביו רבינו הגדול, וכאשר ביקרו רבינו הגדול, אמר לו בבכי רב כי מני אז שהי' האורח, וידברו הדברים, דברים סתומי, אך לדעתו נוראי במאד, נחלה מעגמ"נ. ויספר לו רבינו הגדול את כל תמצית הדברים כאמור.

הרה"ק הרר"מ זצ"ל הי' בעל כשרון נפלא במאד אשר גם רבינו הגדול הי' מתפלא עליו, והי' מחבבו מאד, והי'

הימים, להתחזק בהרבצת התורה, והתאגדות אנ"ש שי והי' ברכה ושלוש כאו"נ והדו"ש מברכו בכט"ס בן אשר כניסתם הנאה להם בגו"ר באהבת רעים והנאה מו"ר. לעולם בנר מצוה ותורה אור.

אגרות קודש - מתורגם מאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין - שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

ב"ה ג' ניסן תשל"א

ברוקלין, ניו-יורק

גברת גוטל בוניה גרין

ברכה ושלוש:

שאלתי וקיבלתי דיווחים אודותיך וכל המשפחה מחברינו המשותפים ואני שמח שהכול בסדר איתך ועם המשפחה.

בזמן הזה, בין פורים לפסח, התפקיד של האישה היהודית עולה במחשבה בהדגשה מיוחדת, כפי שמוכח מהעובדה שהמגילה של פורים לא נקראת על שם מרדכי, וגם לא על שם מרדכי ואסתר יחדיו, אלא על שם אסתר בלבד – מגילת אסתר. בדומה לכך, בקשר לפסח מצהירים רבותינו שבזכות נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו אבותינו ממצרים.

כמו שהודגש לפני כן, חגיגנו הם לא רק תזכורת לאירועים בעבר אלא הם תמרורי דרך להווה ולעתיד, מכיוון שהתורה היא נצחית. אכן, מכיוון שהדרך כבר נסללה, קל עכשיו הרבה יותר לנשים יהודיות למלא את תפקידן החשוב בחיים היהודיים. כך, הזמן הנוכחי בשנה מסוגל במיוחד ומדרבן עבור נשים ובנות יהודיות בחייהן האישיים והמשפחתיים גם יחד, כמו גם בלשמש דוגמא מעוררת השראה לסביבה בכלל. נוסף על כך, יש לנו את ההבטחה של רבותינו ש"הבא לטהר - עצמו ואחרים - מסייעין אותו (מהשמיים)".

נהניתי במיוחד לקבל את החדשות הטובות אודות ציפייתך המשמחת. יתן ה' שיהיה לך הריון תקין ומלא, וכן לידה תקינה וקלה של ילד בריא, בשעה טובה ומוצלחת.

אני מאחל לך ולמשפחתך פסח כשר ושמח.

בברכה,

חתימת יד-קודשו של הרבי

אגרות קודש

ב"ה, ה' אד"ר, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מבי' בשלח עם הפ"נ המוסגר בו שקראתיו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

והנה בנוגע לשאלתו שראה שינוי במצב העסק שלו ובמילא מחפש סיבת הדבר ועלו בידו רעיונות שאולי קשור זה במה שקבל משרת רבנות כשהלך בגולה בעת המלחמה.

והנה השכל הבריא אומר שכאשר יש סיבה גלוי' אין מההכרח לחפש גם סיבות נסתרות כיון שהנגלות לנו ולבנינו, ובנדון דידן הנה ידוע מרז"ל אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וידוע ג"כ הפס"ד אשר מלח ממון חסר היינו שסגולה לפרנסה זהו ענין הצדקה וכיון שזה מזמן רב שקבל ע"ע בשם העסק להפריש מעט ומעט יותר מזה לצדקה ועכב את הדבר משך כמה חדשים ומנהגו של הקב"ה ה"ה בחסד וברחמים, הרי רמז רמזו להם להזכירם את התחייבותם והזכות שיש להם שלא מלאו נדבת לבם הטהור עד עתה בפועל שזהו ביאור מספיק להשינוי בהעסק ובמילא אין לו לחפש ענינים אחרים כי אם לקיים את הבטחתם בשלימות והעיקר ברצון הטוב וכשתהי' החלטתם גמורה להתנהג ככה גם בעתיד והרי כלפי שמיא גליא אופן ההחלטה בזה ותהי' ג"כ מתוך שמחה ולא מיראת העונש ח"ו, מובטחני שתבוא ג"כ הטבה בהעסק והשי"ת יזכה ואת אחיו שי' שיחליטו בזה בהקדם היותר אפשרי ומתוך שמחה ושמחה פורצת גדר להשפיע להם ברכה והצלחה...

בברכה.

ל"ו תרם ששלח בתור התחלה נתקבלו ונמסר לקופת הצדקה.

ב"ה, י"א אד"ר, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

נצטערתי להודע ע"י הרה"ג הרה"ח אי"א נ"י עוסק בצ"צ כו' מוה"ר... על דבר המיצר שלהם בעסקם. וצריכים להיות חזקים בבטחונם במלך מלכי המלכים הקב"ה המפליא לעשות, שאין זה אלא נסיון ולזמן קצר. וכשהיו חזקים בבטחונם ויראו זה בפועל, הרי יתבטל הנסיון ויחזרו למעמדם ומצבם ואחרי כן גם יוסיפו עליו, וידוע פתגם כ"ק רבנו הזקן בעל התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשו"ע (פוסק בנגלה דתורה) אשר השי"ת נותן לבני ישראל גשמיות ובני ישראל עושים מגשמיות רוחניות. והשי"ת יצליחם שיהיו שני ענינים אלו בריבוי בכמות ובריבוי באיכות.

בברכת הצלחה המחכה לבשו"ט.

כַּשְׂרוֹן מְהִלָּה

בַּפְּרָשֶׁת וַיִּקְהַל מִסְפָּר אִידֵּה הַכִּינּוֹ אֶת הַיִּרְיעוֹת (הַכְּסוּיִים) לְמִשְׁכָּן. הַיִּרְיעוֹת הָאֵלֶּה הָיוּ עֲשׂוּיֹת מִצָּמֶר. אֲבָל בְּשׁוֹנָה מִצָּמֶר רָגִיל שְׂקָדָם כָּל גּוֹזְזִים (גּוֹזְרִים) אוֹתוֹ מְגוּפָה הָעֵז, מְנַקִּים וְצוֹבְעִים אוֹתוֹ וְרַק אַחֵר כָּךְ טוֹוִים (מְכִינִים) מִמָּנּוֹ אֶת הַחוּטִים - כָּאֵן עֲבָדוֹ אֶת הַצָּמֶר לְחוּטִים כִּשֶׁהוּא עֹדִין מְחַבֵּר לְגוּף הָעֵז!

וּמִי הִיָּה אַחֲרָאִי לְמִלְאכָה הַמִּיחָדָת הַזֹּאת? "הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לְבֵן אֶתְנָה בְּחֶכְמָה - טוֹוֹ אֶת הָעֵזִים". נִשּׁוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ אֲמִנִּיּוֹת בְּמִיחָד בְּמִלְאכַת הַטוֹיָה, עָשׂוּ לְכָבוֹד הַמִּשְׁכָּן מַעֲשֶׂה לֹא רָגִיל וְטוֹוֹ אֶת הַצָּמֶר עַל גְּבֵי הָעֵזִים הַחִיּוֹת. כָּךְ מִסְפָּר לָנוּ רִשִׁי בְּפִירוּשׁוֹ עַל הַפָּסוּק.

לְמָה הֵן עָשׂוּ זֹאת?

כַּאֲשֶׁר הַצָּמֶר מְחַבֵּר לְגוּף הָעֵז הוּא רַךְ יוֹתֵר וְהַחוּטִים הַנְּטוּיִם מִמָּנּוֹ בְּשִׁלְבֹה זֶה יוֹצֵאִים מִשְׁבָּחִים יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר כִּשְׁהַצָּמֶר גָּזוּז.

אִם כֵּן, הַנָּשִׁים לֹא סָתֵם תְּרִמּוֹ לְמִשְׁכָּן, אֲלָא עָשׂוּ זֹאת בְּאִפְּן הַמִּשְׁבָּח וְהַמְּבָרָךְ בְּיוֹתֵר. לִשְׁם מָה חָשׁוֹב לַתּוֹרָה לְסַפֵּר לָנוּ עַל כָּל הַתְּהִלָּה הַמִּיחָדָה הַזֹּאת שֶׁל טוֹיֹת הַצָּמֶר? כִּדִּי לְלַמֵּד אוֹתָנוּ עַל הַמִּשְׁכָּן הַפְּרָטִי שֶׁכָּל יְהוּדִי צָרִיךְ לִבְנוֹת!

אוֹתָן נָשִׁים יָדְעוּ שִׁישׁ לָהֶן כַּשְׂרוֹן מִיחָד (לְטוֹוֹת חוּטִים חִיִּים) וְהֵן הַכִּינּוֹ - מִיִּזְמָתָן הָאִישִׁית וְלֹא כָּל צוּרִי, שֶׁעָלִיָּהֶן לְרַתֵּם וְלִתְרֵם אוֹתוֹ עֲבוּר הַמִּשְׁכָּן. כָּךְ גַּם כָּל אָדָם שִׁישׁ לוֹ כַּשְׂרוֹן מִיחָד בְּאִישׁוֹהוּ תַּחֲנוּם, עָלָיו לְנַצֵּל אוֹתוֹ כִּדִּי לְהַפִּיךְ אֶת הָעוֹלָם לְדִירָה לְהֵשֵׁם. לְדַגְמָה, נִגַּר שְׂבוּנָה אֲרוֹן קֹדֶשׁ מִיחָד, אֲשֶׁה שְׂתוּפָרָת פְּרִכַת מִיחָדָת לְאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ וְכִדּוּמָה.

כָּךְ גַּם אָדָם שֶׁהֵשֵׁם חָנָן אוֹתוֹ בְּמִמּוֹן, עָלָיו לְהוֹסִיף בְּנִתְיָנָה צִדְקָה. כִּפִּי שֶׁמִּסְפָּר אֲדָמוֹ"ר הַרִּי"צ שֶׁכַּאֲשֶׁר חֲסִיד שֶׁל אֲדָמוֹ"ר הִזְקֵן עָשָׂה עֲסָקָה טוֹבָה, הוּא יָדַע שֶׁכּוֹבֵאוֹ לְבִיתוֹ כִּבְרַיְחָה לוֹ שֵׁם שְׁלִיחַ אוֹ מְכַתֵּב הַתְּעוּרָרוֹת מֵאֲדָמוֹ"ר הִזְקֵן, לְתֵרֵם לְעִנִּי אֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ...

עָלִינוּ לְנַצֵּל לְקִדְשָׁה אֶת הַכַּשְׂרוֹנוֹת שֶׁל כָּל אֶחָד מֵאֵתָנוּ, וְכֵן נִזְכֶּה בְּקִרְוֵב מִמֶּשׁ לְבָנֵינוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי.

(ע"פ לקוטי שיחות טז עמ' 449. מתוך 'נשמטא דאורייתא')

עבודת השם היא היסוד לחרות אמינית

ממכתב ראש חודש ניסן, ה'תשד"מ

פרשת ויקהל פקודי

את־בְּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בְּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן: ^א וַיֵּצְאוּ פַלְעֶדֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה: ^ב וַיָּבִיאוּ כָל־אִישׁ אֲשֶׁר־נָשָׂא לְבֹו וְכָל אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ הֵבִיאוּ אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְמִלְאכַת אֹהֶל מוֹעֵד וּלְכָל־עֲבֹדָתוֹ וּלְבְגְדֵי הַקֹּדֶשׁ: ^ג וַיָּבִיאוּ הָאֲנָשִׁים עַל־הַנָּשִׁים כָּל אֲדָמָה לֵב הֵבִיאוּ חָח וָזָוִם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל־כֶּלִי זָהָב וְכָל־אִישׁ אֲשֶׁר הֵנִיף תְּנוּפֶת זָהָב לַיהוָה: ^ד וְכָל־אִישׁ אֲשֶׁר־נִמְצָא אֹתוֹ תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים וְעֹרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים וְעֶרְת תַּחָּשִׁים הֵבִיאוּ: ^ה כָּל־מִרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף וְנִחֲשֶׁת הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמַת יְהוָה וְכָל אֲשֶׁר נִמְצָא אֹתוֹ עֲצֵי שִׁטִּים לְכָל־מִלְאכַת הָעֲבֹדָה הֵבִיאוּ: ^ו וְכָל־אִשָּׁה חַכְמַת־לֵב בִּידֶיהָ טוֹו וַיָּבִיאוּ מְטוֹה אֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ: ^ז וְכָל־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לִבָּן אֲתָנָה בְּחֻכְמָה טוֹו אֶת־הָעִזִּים: ^ח וְהַנְּשֹׂאִם הֵבִיאוּ אֶת אֲבָנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אֲבָנֵי הַמִּלֻּאִים לְאַפֹּד וְלַחֹשֶׁן: ^ט וְאֶת־הַבָּשָׂם וְאֶת־הַשֶּׁמֶן לְמֵאֹר וְלַשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלַקְטֹרֶת הַפְּסָמִים: ^י כָּל־אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר נָדָב לִבָּם אֹתָם לְהֵבִיא לְכָל־מִלְאכַת אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּיַד־מֹשֶׁה הֵבִיאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל נְדָבָה לַיהוָה: ^{יא} פ

~ נקודות משיחות קודש ~

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מִלְאכָה (לה, ב)

"תַּעֲשֶׂה" - ולא "תַּעֲשֶׂה". יש לעשות מלאכה זו בלי התעסקות מיוחדת, כִּי־אִם בְּדֶרֶךְ אֶזְבֵּי, כְּאֵלֶּה נַעֲשִׂית מְאֻלָּה. וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ - אִזּוֹ אוֹר הַשַּׁבָּת מֵאִיר לְאַדָּם. שַׁבַּת שְׁבֻתוֹן לָהּ - שְׁהָרִי גַם בַּיּוֹמֹת הַחֹל הוּא בְּבָחִינַת 'שַׁבָּת', וְכַשֶּׁמְגִיעַ יוֹם הַשַּׁבָּת בָּאָה לוֹ, אִפּוֹא, תּוֹסֶפֶת קֹדֶשָׁה, 'שַׁבַּת שְׁבֻתוֹן'.

(לקוטי שיחות א עמ' 187)

לָהּ ^א וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֹתָם: ^ב שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מִלְאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שְׁבֻתוֹן לַיהוָה כָּל־הַעֲשֶׂה כֹו מִלְאכָה יוֹמַת: ^ג לֹא־תַבְעֲרוּ אִשׁ בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת: ^ד פ (לוי)
- וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר: ^ה קָחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לַיהוָה כָּל נָדִיב לִבּוֹ יְבִיֵּאָה אֶת תְּרוּמַת יְהוָה זָהָב וְכֶסֶף וְנִחֲשֶׁת: ^ו וְתַכְלֵת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים: ^ז וְעֹרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים וְעֶרְת תַּחָּשִׁים וְעֹרֹת תַּחָּשִׁים וְעִזִּים: ^ח וְשִׁטִּים לְמֵאֹר וְכֶסֶף וְנִחֲשֶׁת לְשִׁמּוֹן הַמִּשְׁחָה וְלַקְטֹרֶת הַפְּסָמִים: ^ט וְאֲבָנֵי־שֹהַם וְאֲבָנֵי מִלֻּאִים לְאַפֹּד וְלַחֹשֶׁן: ^י וְכָל־חֹכֶם־לֵב בָּכֶם יָבִאוּ וַיַּעֲשׂוּ אֶת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: ^{יא} (ישראל) ^{יב} אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶת־אֹהֶלוֹ וְאֶת־מִכְסָּהוּ אֶת־קַרְסוֹ וְאֶת־קַרְשָׁיו אֶת־בְּרִיחוֹ אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנָיו: ^{יג} אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־בְּדִיּוֹ אֶת־הַכַּפֹּרֶת וְאֶת פָּרְכַּת הַמָּסָךְ: ^{יד} אֶת־הַשְּׁלֹחַן וְאֶת־בְּדִיּוֹ וְאֶת־כָּל־כֶּלָיו וְאֶת לֶחֶם הַפָּנִים: ^{טו} וְאֶת־מִנְחַת הַמֵּאֹר וְאֶת־כָּלֶיהָ וְאֶת־נִרְתִּיהָ וְאֶת שֶׁמֶן הַמֵּאֹר: ^{טז} וְאֶת־מִזְבַּח הַקְטֹרֶת וְאֶת־בְּדִיּוֹ וְאֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת קְטֹרֶת הַפְּסָמִים וְאֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לְפֶתַח הַמִּשְׁכָּן: ^{יז} אֶת א מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־מִכְבַּר הַנִּחֲשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בְּדִיּוֹ וְאֶת־כָּל־כֶּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ: ^{יח} אֶת קַלְעֵי הַחֹצֵר אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֶת מָסַךְ שַׁעַר הַחֹצֵר: ^{יט} אֶת־יִתְדֵת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־יִתְדֵת הַחֹצֵר וְאֶת־מִיתְרֵיהֶם: ^כ אֶת־בְּגְדֵי הַשָּׂרָד לְשָׂרֵת בְּקֹדֶשׁ

שני וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא יְהוָה בְּשֵׁם בְּצִלְאֵל בֶּן־חֹרִי לְמִטָּה יְהוּדָה: ^א וַיִּמָּלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחֻכְמָהּ בְּתַבּוּנָהּ וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה: ^ב וּלְחֹשֶׁב מַחֲשַׁבַּת לַעֲשׂוֹת בִּזְהָב וּבַכֶּסֶף וּבַחֲרֹשֶׁת אֶבֶן לְמִלֵּאת וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלָאכַת מַחֲשַׁבַּת: ^ג וְלַהוֹרֹת נָתַן בְּלָבּוֹ הוּא וְאַהֲלִיאֵב בֶּן־אַחִיסֻמָּד לְמִטָּה־דָן: ^ד מִלֵּא אֹתָם חֻכְמַת־לֵב לַעֲשׂוֹת כָּל־מְלָאכַת חֹרֶשׁ וְחֹשֶׁב וְרָקִם בְּתַכְלֵת וּבְאַרְגָּמָן בְּתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבִשְׁשׁ וְאַרְגָּ עֹשִׂי כָל־מְלָאכָה וְחֹשֶׁבִי מַחֲשַׁבַּת: לו' ^א וַעֲשֹׂה בְּצִלְאֵל וְאַהֲלִיאֵב וְכָל אִישׁ חֹכֵם־לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה חֻכְמָהּ וּתְבוּנָהּ בְּהִמָּה לַדַּעַת לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מְלָאכַת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לְכָל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה: ^ב וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־בְּצִלְאֵל וְאַהֲלִיאֵב וְאֵל כָּל־אִישׁ חֹכֵם־לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה חֻכְמָהּ בְּלָבּוֹ כָּל אִישׁ וְנִשְׁאוֹ לָבוֹ לְקַרְבָּהּ אֶל־הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ: ^ג וַיָּקֻחוּ מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה אֶת כָּל־הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמְלָאכַת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהֵם הָבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נִדְבָה בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר: ^ד וַיָּבֹאוּ כָּל־הַחֻכְמָיִם הַעֹשִׂים אֶת כָּל־מְלָאכַת הַקֹּדֶשׁ אִישׁ־אִישׁ מִמְּלָאכָתוֹ אֲשֶׁר־הִמָּה עֹשִׂים: ^ה וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר מִרְבִּים הָעָם לְהָבִיא מִדֵּי הָעֲבֹדָה לְמְלָאכָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ: ^ו וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמַחְנֶה לֵּאמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה אֲלֵי־עֲשׂוֹנוֹ עוֹד מְלָאכָה לְתִרּוּמַת הַקֹּדֶשׁ וַיִּפְלֹא הָעָם מִהָבִיא: ^ז וְהַמְּלָאכָה הִיְתָה דִּים לְכָל־הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהוֹתֵר: ^ח וַיַּעֲשׂוּ כָל־חֹכְמֵי־לֵב בַּעֲשֵׂי הַמְּלָאכָה אֶת־הַמִּשְׁכָּן עֹשֶׁר יִרְיעַת שֵׁשׁ מִשּׁוֹר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי כְּרִבִּים מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב עֲשֹׂה אֹתָם: ^ט אֲרֹךְ

הַיִּרְיעָה הָאֶחָת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאֲמָה וְרֹחֵב אַרְבַּע בָּאֲמָה הַיִּרְיעָה הָאֶחָת מִדָּה אֶחָת לְכָל־הַיִּרְיעָה: ^י וַיַּחֲבֹר אֶת־חֲמֹשׁ הַיִּרְיעָה אֶחָת אֶל־אֶחָת וְחֲמֹשׁ יִרְיעַת חֲבֵר אֶחָת אֶל־אֶחָת: ^{יא} וַיַּעַשׂ לָלֵאֶת תְּכֵלֶת עַל שְׁפַת הַיִּרְיעָה הָאֶחָת מִקְצֵה בַּמַּחְבֶּרֶת כֵּן עָשָׂה בְּשֹׁפַת הַיִּרְיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשְּׁנִי: ^{יב} חֲמִשִּׁים לָלֵאֶת עָשָׂה בִּירְיעָה הָאֶחָת וְחֲמִשִּׁים לָלֵאֶת עָשָׂה בַּקִּצֵּה הַיִּרְיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשְּׁנִי מִקְבִּילַת הַלָּלֵאֶת אֶחָת אֶל־אֶחָת: ^{יג} וַיַּעַשׂ חֲמִשִּׁים קְרָפִי זָהָב וַיַּחֲבֹר אֶת־הַיִּרְיעָה אֶחָת אֶל־אֶחָת בְּקְרָפִים וַיְהִי הַמִּשְׁכָּן אֶחָד: ^{יד} וַיַּעַשׂ יִרְיעַת עֲזִים לְאַהֲלֵ עַל־הַמִּשְׁכָּן עֲשָׂתִי־עֲשָׂרָה יִרְיעַת עָשָׂה אֹתָם: ^{טו} אֲרֹךְ הַיִּרְיעָה הָאֶחָת שְׁלֹשִׁים בָּאֲמָה וְאַרְבַּע אַמּוֹת רֹחֵב הַיִּרְיעָה הָאֶחָת מִדָּה אֶחָת לַעֲשֵׂתִי עֲשָׂרָה יִרְיעַת: ^{טז} וַיַּחֲבֹר אֶת־חֲמֹשׁ הַיִּרְיעָה לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיִּרְיעָה לְבָד: ^{יז} וַיַּעַשׂ לָלֵאֶת חֲמִשִּׁים עַל שְׁפַת הַיִּרְיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת וְחֲמִשִּׁים לָלֵאֶת עָשָׂה עַל־שְׁפַת הַיִּרְיעָה הַחֲבֶרֶת הַשְּׁנִי: ^{יח} וַיַּעַשׂ קְרָפִי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים לְחֲבֹר אֶת־הָאֹהֶל לְהִיֵּת אֶחָד: ^{יט} וַיַּעַשׂ מִכְסֵּה עֹרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים וּמִכְסֵּה עֹרֹת תַּחֲשִׁים מִלְּמַעְלָה: ^כ וַיַּעַשׂ אֶת־הַקְּרָשִׁים לְמִשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֲמֻדִים: ^{כא} עֹשֶׁר אַמּוֹת אֲרֹךְ הַקֹּדֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאֲמָה רֹחֵב הַקֹּדֶשׁ הָאֶחָד: ^{כב} שְׁתֵּי יָדָיִת לְקֹדֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אֶחָת אֶל־אֶחָת כֵּן עָשָׂה לְכָל קְרָשֵׁי הַמִּשְׁכָּן: ^{כג} וַיַּעַשׂ אֶת־הַקְּרָשִׁים לְמִשְׁכָּן עֲשָׂרִים קְרָשִׁים לִפְאֵת נֶגֶב תִּימָנָה: ^{כד} וְאַרְבָּעִים אֲדָנִי־כֶסֶף עָשָׂה תַּחַת עֲשָׂרִים הַקְּרָשִׁים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֹּדֶשׁ הָאֶחָד לְשְׁתֵּי יָדָתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֹּדֶשׁ הָאֶחָד לְשְׁתֵּי יָדָתָיו: ^{כה} וּלְצִלְעֵ הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִי לִפְאֵת צַפּוֹן עָשָׂה עֲשָׂרִים

קָרָשִׁים: כו וְאַרְבָּעִים אֲדָנִיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרֶשׁ הָאֶחָד: כז וְלִירֵכְתִי הַמִּשְׁכָּן יִמָּה עֲשֵׂה שְׂשֹׂה קָרָשִׁים: כח וּשְׁנֵי קָרָשִׁים עֲשֵׂה לַמִּקְצָעַת הַמִּשְׁכָּן בִּירְכָתִים: כט וְהָיוּ תוֹאֲמִם מִלְמֻמָּה וַיַּחֲדּוּ יִהְיוּ תַמִּים אֶל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטְּבַעַת הָאֶחָת בֶּן עֲשֵׂה לְשִׁנֵּיהֶם לְשְׁנֵי הַמִּקְצָעַת: לו וְהָיוּ שְׂמֹנֶה קָרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שְׂשֹׂה עֶשֶׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרֶשׁ הָאֶחָד: לא וַיַּעַשׂ בְּרִיחֵי עֲצֵי שֹׁטִים חֲמִשָּׁה לְקָרְשֵׁי צִלְע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָת: לב וְחֲמִשָּׁה בְּרִיחֵם לְקָרְשֵׁי צִלְע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וְחֲמִשָּׁה בְּרִיחֵם לְקָרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן לִירְכָתִים יָמָּה: לד וַיַּעַשׂ אֶת־הַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן לְבָרִיחַ בְּתוֹךְ הַקָּרָשִׁים מִן־הַקָּצֵה אֶל־הַקָּצֵה: לה וְאֶת־הַקָּרָשִׁים צִפָּה זָהָב וְאֶת־טַבַּעְתָּם עֲשֵׂה זָהָב בְּתִים לְבְּרִיחֵם וַיִּצָּף אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב: לו וַיַּעַשׂ אֶת־הַפְּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשּׁוֹר מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב עֲשֵׂה אֹתָהּ בְּרָכִים: לז וַיַּעַשׂ לָהּ אַרְבָּעַה עֲמֻדֵי שֹׁטִים וַיִּצָּפֶם זָהָב וְוִיהֶם זָהָב וַיִּצֶק לָהֶם אַרְבָּעַה אֲדָנֵי־כֶסֶף: לח וַיַּעַשׂ מִסָּךְ לִפְתַּח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשּׁוֹר מַעֲשֵׂה רֶקֶם: לט וְאֶת־עֲמֻדָיו חֲמִשָּׁה וְאֶת־וִוִּיהֶם וַצִּפָּה רֹאשֵׁיהֶם וְחִשְׁקֵיהֶם זָהָב וְאַדְנֵיהֶם חֲמִשָּׁה נְחֹשֶׁת: פ לו וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל אֶת־הָאָרֹן עֲצֵי שֹׁטִים אֲמָתִים וַחֲצִי אַרְפוֹ וְאַמָּה וַחֲצִי רַחְבּוֹ וְאַמָּה וַחֲצִי קָמָתוֹ: נ וַיִּצְבְּהוּ זָהָב מִבַּיִת וּמִחוּץ וַיַּעַשׂ לוֹ זָר זָהָב סָבִיב: נא וַיִּצֶק לוֹ אַרְבַּע טַבַּעַת זָהָב עַל אַרְבַּע פַּעֲמָתָיו וְשִׁתִּי טַבַּעַת עַל־צִלְעוֹ הָאֶחָת וְשִׁתִּי טַבַּעַת עַל־צִלְעוֹ הַשֵּׁנִית: נב וַיַּעַשׂ בְּדֵי עֲצֵי שֹׁטִים וַיִּצָּף אֹתָם זָהָב: נג וַיָּבֵא אֶת־הַבָּדִים בַּטַּבַּעַת עַל צִלְעַת הָאָרֹן לְשֹׂאת אֶת־הָאָרֹן: נד וַיַּעַשׂ כַּפֹּרֶת זָהָב

טָהוֹר אֲמָתִים וַחֲצִי אַרְפָּה וְאַמָּה וַחֲצִי רַחְבָּה: ו וַיַּעַשׂ שְׁנֵי כְרָכִים זָהָב מִקְשָׁה עֲשֵׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קָצוֹת הַכַּפֹּרֶת: ה כָּרוֹב אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה וְכָרוֹב־אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת עֲשֵׂה אֶת־הַכְּרָכִים מִשְׁנֵי כְתִיב קְצוּתָיו קָרִי קְצוּתָיו: ט וַיְהִיו הַכְּרָכִים פָּרָשִׁי כְּנָפִים לְמַעַל סָבְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אֶחָיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת הָיוּ פָּנֵי הַכְּרָכִים: פ וַיַּעַשׂ אֶת־הַשְּׁלֶחָן עֲצֵי שֹׁטִים אֲמָתִים אַרְפוֹ וְאַמָּה רַחְבּוֹ וְאַמָּה וַחֲצִי קָמָתוֹ: נא וַיִּצָּף אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וַיַּעַשׂ לוֹ זָר זָהָב סָבִיב: נב וַיַּעַשׂ לוֹ מִסְגֶּרֶת טַפַּח סָבִיב וַיַּעַשׂ זָר־זָהָב לְמִסְגֶּרֶתוֹ סָבִיב: נג וַיִּצֶק לוֹ אַרְבַּע טַבַּעַת זָהָב וַיִּתֵּן אֶת־הַטַּבַּעַת עַל אַרְבַּע הַפָּאֵת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו: נד לְעַמֹּת הַמִּסְגֶּרֶת הָיוּ הַטַּבַּעַת בְּתִים לְבָדִים לְשֹׂאת אֶת־הַשְּׁלֶחָן: נה וַיַּעַשׂ אֶת־הַבָּדִים לְשֹׂאת הַבָּדִים עֲצֵי שֹׁטִים וַיִּצָּף אֹתָם זָהָב לְשֹׂאת אֶת־הַשְּׁלֶחָן: נז וַיַּעַשׂ אֶת־הַפְּלִים: נח אֲשֶׁר עַל־הַשְּׁלֶחָן אֶת־קַעֲרָתוֹ וְאֶת־כַּפֹּתָיו וְאֵת מְנִקְתָּיו וְאֵת־הַקְּשׁוֹת אֲשֶׁר יָסַף בָּתָּן זָהָב טָהוֹר: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל אֶת־הָאָרֹן . . אֲמָתִים וַחֲצִי אַרְפוֹ (לו, א)

מָקוֹם אָרֹן אֵינוֹ מִן הַמִּדְּבָה (יומא כא, א)

הָרִי שֶׁבְּאֶרֶץ חֲבֵרוֹן לָהֶם יִחְדּוּ גְבוּל' (אֲמָתִים וַחֲצִי וְגו') וּבְלִי גְבוּל' (אֵינוֹ מִן הַמִּדְּבָה). וַיִּמָּתֵק מִה שְׁמִדַּת הָאָרֹן מוֹפִיעָה בְּתוֹרָה שֶׁבְּכֹתָב, שֶׁהִיא מְגַבֵּלֶת בְּמִסְפַּר אוֹתִיּוֹתֶיהָ וְתִיבּוֹתֶיהָ; וְאֵלּוּ הַעֲבָדָה שֶׁאֵינוֹ מִן הַמִּדְּבָה יִדְּוֶעַה לָנוּ מִתּוֹרָה שֶׁבַעַל פֶּה, שֶׁאֵין לָהּ גְבוּל, וְנִתֵּן לְהוֹסִיף וּלְחַדֵּשׁ בָּהּ עוֹד וְעוֹד.

(הַתּוֹעֲדוּת תַּשְׁמ"ח ב עמ' 442)

שְׁלִישִׁי ה וַיַּעַשׂ אֶת־הַמִּנְרָה זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה עֲשֵׂה אֶת־הַמִּנְרָה יִרְכָּה וְקִנְיָה גְבִיעִיהָ כַּפֹּתֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמִּנְהָ הָיוּ: יא וְשֵׁשֶׁה קָנִים יִצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה: יב קָנֵי מִנְרָה מִצִּדֶּיהָ הָאֶחָד וְשְׁלֹשָׁה קָנֵי מִנְרָה מִצִּדֶּה הַשֵּׁנִי: יג שְׁלֹשָׁה

גְּבֻעִים מִשְׁקָדִים בְּקִנְיָה הָאֶחָד בְּפֶתֶר וּפְרָח
 וּשְׁלֹשָׁה גְבֻעִים מִשְׁקָדִים בְּקִנְיָה אֶחָד בְּפֶתֶר
 וּפְרָח בֶּן לִשְׁשֹׁת הַקָּנִים הַיֵּצְאִים מִן־הַמִּנְהָ:
 וּבִמְנִהָ אַרְבַּעַה גְבֻעִים מִשְׁקָדִים בְּפֶתֶרֶיהָ
 וּפְרָחֶיהָ: ^א וּכְפֹתָר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
 וּכְפֹתָר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וּכְפֹתָר תַּחַת־
 שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה לִשְׁשֹׁת הַקָּנִים הַיֵּצְאִים
 מִמֶּנָּה: ^ב בְּפֶתֶרֶיהֶם וּקְנָתָם מִמֶּנָּה הָיוּ כְּלֵה
 מִקִּשָּׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר: ^ג וַיַּעַשׂ אֶת־נִרְתִּיָּה
 שִׁבְעָה וּמִלְקָחֶיהָ וּמִחִתִּיָּה זָהָב טָהוֹר: ^ד כֹּכַר
 זָהָב טָהוֹר עָשָׂה אֹתָהּ וְאֵת כָּל־כְּלֵיהָ: ^ה פֶּ
 וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָה
 אַרְבֹּו' וְאַמָּה רָחֲבֹו' רְבֹוע וְאַמְתִּים קָמָתֹו מִמֶּנּוּ
 הָיוּ קִרְנָתָיו: ^ו וַיִּצַּף אֹתֹו זָהָב טָהוֹר אֶת־גִּגְלוֹ
 וְאֶת־קִירָתָיו סָבִיב וְאֶת־קִרְנָתָיו וַיַּעַשׂ לוֹ זָר זָהָב
 סָבִיב: ^ז וְשִׁתִּי מִטְבַּעַת זָהָב עָשָׂה־לוֹ | מִתַּחַת
 לַיָּדָיו עַל שְׁתֵּי צִלְעֹתָיו עַל שְׁנֵי צִדָּיו לְבָתִּים
 לְבָדִים לִשְׁאֵת אֹתֹו בָּהֶם: ^ח וַיַּעַשׂ אֶת־הַבָּדִים
 עֲצֵי שִׁטִּים וַיִּצַּף אֹתָם זָהָב: ^ט וַיַּעַשׂ אֶת־שִׁמּוֹן
 הַמִּשְׁחָה קֹדֶשׁ וְאֶת־קְטֹרֶת הַסָּמִים טָהוֹר
 מַעֲשֵׂה רִקְח: ^ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיַּעַשׂ אֶת הַמִּנְהָ (לו, יז) הַקָּשׁוּ הַמְּפָרָשִׁים, שֶׁכָּאֵן מִשְׁמַע
 שֶׁבְּצִלָּל עָשָׂה אֶת הַמִּנְהָ, וְאֵלֹו מִפְּשֻׁטֹו לְשׁוֹן רַש"י לְעִיל
 (תְּרוּמָה כה, לא) מִשְׁמַע שֶׁנֶּעֱשֶׂתָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, שֶׁהִשְׁלִיךְ אֶת
 הַכֹּכַר לָאוֹר. וְנִרְאֶה לִזְמֶר, שֶׁעַל־פִּי דְּבָרֵי רַש"י לְעִיל "לְפִי
 שֶׁנֶּמֶן נִפְשׁוּ עַל הַמִּלָּאכָה . . נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ" - אֵינוֹ מִקְרָח
 שֶׁבְּצִלָּל עָשָׂה אֶת הַמִּנְהָ.

(לקוטי שיחות כרך לח עמ' 34)

רביעי לח ^א וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה עֲצֵי שִׁטִּים
 חֲמִשָּׁ אַמּוֹת אַרְבֹּו' וְחֲמִשָּׁ אַמּוֹת רָחֲבֹו' רְבֹוע
 וּשְׁלֹשׁ אַמּוֹת קָמָתֹו: ^ב וַיַּעַשׂ קִרְנָתָיו עַל אַרְבַּע
 פְּנֵיתָיו מִמֶּנּוּ הָיוּ קִרְנָתָיו וַיִּצַּף אֹתֹו נְחֹשֶׁת:
 וַיַּעַשׂ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ אֶת־הַסִּירֹת וְאֶת־

הַעֵיִם וְאֶת־הַמִּזְרָקֹת אֶת־הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־
 הַמַּחְתֹּת כָּל־כְּלָיו עָשָׂה נְחֹשֶׁת: ^ג וַיַּעַשׂ לְמִזְבֵּחַ
 מִכֹּכַר מַעֲשֵׂה רִשֶׁת נְחֹשֶׁת תַּחַת כִּרְכָּבוֹ
 מִלְמַטָּה עַד־חֲצִיו: ^ד וַיִּצַּק אַרְבַּע מִטְבַּעַת בְּאַרְבַּע
 הַקְּצוֹת לְמִכְכַּר הַנְּחֹשֶׁת בָּתִּים לְבָדִים: ^ה וַיַּעַשׂ
 אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וַיִּצַּף אֹתָם נְחֹשֶׁת:
 וַיָּבֵא אֶת־הַבָּדִים בְּמִטְבַּעַת עַל צִלְעַת הַמִּזְבֵּחַ
 לִשְׁאֵת אֹתֹו בָּהֶם נְכוֹב לְחַת עָשָׂה אֹתֹו: ^ו
^ז וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֵת כִּנּוֹ נְחֹשֶׁת
 בְּמִרְאֵת הַצָּבָאֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ פֶתַח אֹהֶל
 מוֹעֵד: ^ח וַיַּעַשׂ אֶת־הַחֲצֵר לְפָאֵת | גִּבֹּ
 תִימְנָה קִלְעֵי הַחֲצֵר שֵׁשׁ מִשְׁוֹר מֵאָה בְּאַמָּה:
 עֲמֻדֵיהֶם עֲשָׂרִים וְאַדְנִיָּהֶם עֲשָׂרִים נְחֹשֶׁת וְוִי
 הָעֲמֻדִים וְחֲשֻׁקֵיהֶם כֶּסֶף: ^ט וְלְפָאֵת צִפּוֹן מֵאָה
 בְּאַמָּה עֲמֻדֵיהֶם עֲשָׂרִים וְאַדְנִיָּהֶם עֲשָׂרִים
 נְחֹשֶׁת וְוִי הָעֲמֻדִים וְחֲשֻׁקֵיהֶם כֶּסֶף: ^י וְלְפָאֵת־
 יָם קִלְעִים חֲמִשִּׁים בְּאַמָּה עֲמֻדֵיהֶם עֲשָׂרָה
 וְאַדְנִיָּהֶם עֲשָׂרָה וְוִי הָעֲמֻדִים וְחֲשֻׁקֵיהֶם כֶּסֶף:
^{יא} וְלְפָאֵת קִדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אֲמָה:
^{יב} קִלְעִים חֲמִשָּׁ עֲשָׂרָה אֲמָה אֶל־הַכְּתָף
 עֲמֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנִיָּהֶם שְׁלֹשָׁה: ^{יג} וְלְכְתָף
 הַיְּמִינִית מִזְרָחָה וּמִזְרָחָה לְשַׁעַר הַחֲצֵר קִלְעִים חֲמִשָּׁ
 עֲשָׂרָה אֲמָה עֲמֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנִיָּהֶם שְׁלֹשָׁה:
^{יד} כָּל־קִלְעֵי הַחֲצֵר סָבִיב שֵׁשׁ מִשְׁוֹר: ^{טו} וְהָאֲדָנִים
 לְעֲמֻדִים נְחֹשֶׁת וְוִי הָעֲמֻדִים וְחֲשֻׁקֵיהֶם כֶּסֶף
 וְצִפּוֹן רֹאשֵׁיהֶם כֶּסֶף וְהֵם מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף כָּל
 עֲמֻדֵי הַחֲצֵר: ^{טז} וּמִסָּד שַׁעַר הַחֲצֵר מַעֲשֵׂה רִקְח
 תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁוֹר
 וְעֲשָׂרִים אֲמָה אֶרְדֹּו' וְקוֹמָה בְּרֹחֶב חֲמִשָּׁ אַמּוֹת
 לַעֲמֹת קִלְעֵי הַחֲצֵר: ^{יז} וְעֲמֻדֵיהֶם אַרְבַּעַה
 וְאַדְנִיָּהֶם אַרְבַּעַה נְחֹשֶׁת וְוִיָּהֶם כֶּסֶף וְצִפּוֹן
 רֹאשֵׁיהֶם וְחֲשֻׁקֵיהֶם כֶּסֶף: ^{יח} וְכָל־הַיִּתְדֹת
 לְמִשְׁכָּן וְלַחֲצֵר סָבִיב נְחֹשֶׁת: ^{ססס}

פרשת פקודי

כא אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על-פי משה עבדת הלוים ביד איתמר בן-אהרן הכהן: כב ובצלאל בן-אורי בן-חור למטה יהודה עשה את כל-אשר-צוה יהוה את-משה: כג ואתו אהליאב בן-אחיסמך למטה-דן חרש וחשב ורקם בתכלת ובארגמן ובתולעת השני ובשש: ס כל-הזהב העשוי למלאכה בכל מלאכת הקדש ויהי זזה התנופה תשע ועשרים כפר ושבע מאות ושלשים שקל בשקל הקדש: כה וכסף פקודי העדה מאת כפר ואלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל בשקל הקדש: כו בקע לגלגלת מחצית השקל בשקל הקדש לכל העבר על-הפקדים מכן עשרים שנה ומעלה לשש-מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים: כז ויהי מאת כפר הכסף לצקת את אדני הקדש ואת אדני הפרכת מאת אדנים למאת הכפר כפר לאדן: כח ואת-האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים עשה ויום לעמודים וצפה ראשיהם וחשק אתם: כט ונחשת התנופה שבעים כפר ואלפים וארבע-מאות שקל: ל ויעש זה את-אדני פתח אהל מועד ואת מזבח הנחשת ואת-מכפר הנחשת אשר-לו ואת כל-כלי המזבח: לא ואת-אדני החצר סביב ואת-אדני שער החצר ואת כל-יתדות המשכן ואת-כל-יתדות החצר סביב: לב ומן-התכלת והארגמן ותולעת השני עשו בגדי-שרד לשרת בקדש ויעשו את-בגדי הקדש אשר לאהרן באשר צוה יהוה את-משה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

משכן העדות (לח, כא)

עדות לישראל שומר להם הקב"ה על מעשה העגל (רש"י)
היינו שהמשכן מכפר על חטא העגל ושולל אותו. ויש לבאר, דהנה משמעות המשכן היא, שיהודי עושה מדברי

הרשות שלו 'מקדש' להקב"ה, ועבודה זו באה מהפכה ש"אין עוד מלבדו", והעולם ומלואו אינו אלא "הארה וכת אלקי". והפכה ואמונה זו - היא הנגוד המוחלט של חטא העגל, שכן 'עבודה זרה' אין פרושה כפירה בה' דוקא, אלא גם המחשבה שיש 'דבר' כל שהוא מלבד ה'.

(לקוטי שיחות כרך ג עמ' 931)

חמישי ב' ויעש את-האפד זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ויש משזור: ג וירקעו את-פחי הזהב וקצין פתילים לעשות בתוך התכלת ובתוך הארגמן ובתוך תולעת השני ובתוך השש מעשה חשב: ד כתפת עשולו חכרת על-שני כתיב קצוותיו קרי קצותיו חפר: ה וחשב אפדתו אשר עליו ממנו הוא כמעשהו זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ויש משזור כאשר צוה יהוה את-משה: ו ויעשו את-אבני השהם מסבת משבצת זהב מפתחת פתוחי חותם על-שמות בני ישראל: ז וישם אתם על כתפת האפד אבני זפרון לבני ישראל כאשר צוה יהוה את-משה: ח ויעש את-החשן מעשה חשב כמעשה אפד זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ויש משזור: ט רבוע היה כפול עשו את-החשן זרת ארכו וזרת רחבו כפול: י ומלאו-בו ארבעה טורי אבן טור אדם פטרה וברקת הטור האחד: יא והטור השני נפך ספיר ויהלם: יב והטור השלישי לשם שבו ואחלמה: יג והטור הרביעי תרשיש שהם וישפה מוסבת משבצת זהב במלאכתם: יד והאבנים על-שמות בני-ישראל הנה שתיים עשרה על-שמותם פתוחי חתם איש על-שמו לשנים עשר שבט: טו ויעשו על-החשן שרשרת גבלת מעשה עבת זהב טהור: טז ויעשו שתי משבצת זהב ושתי טבעת זהב ויתנו את-שתי הטבעת על-שני קצות החשן: יז ויתנו שתי העבת הזהב על-שתי הטבעת על-קצות החשן: יח ואת שתי

קצות שתי העבתת נתנו על-שתי המושבצת ויתנם על-כתפת האפד אל-מול פניו: י ויעשו שתי טבעת זהב וישמו על-שני קצות החשן על-שפתו אשר אל-עבר האפד ביתה: כ ויעשו שתי טבעת זהב ויתנם על-שתי כתפת האפד מלמטה ממול פניו לעמדת מחברתו ממעל לחשב האפד: כא וירכסו את-החשן מטהעיתו אל-טבעת האפד בפתיל תכלת להיות על-חשב האפד ולא יזיח החשן מעל האפד כאשר צוה יהוה את-משה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

ולא יזיח החשן מעל האפד (לט, כא)

האפד – ש"חוגר אותו מאחוריו .. ומגיע עד עקביו, שרף לחלק הדי נמוך והדי חיצוני שבאדם. ואלו החשן – ש"תלוי . . על לבו מלפניו", שרף לחלק הדי נעלה והדי פנימי שבו ("מלפניו" גם מלשון פנימיות, פנימיות הלב). וזהו ולא יזיח החשן מעל האפד – גם הדברים הדי נמוכים והדי חיצוניים שבאדם צריכים להיות מחברים לדברים הדי נעלים והדי פנימיים שבו.

(ספר השיחות תשמ"ח כרך א עמ' 314)

ששי כב ויעש את-מעיל האפד מעשה ארג כליל תכלת: כג ופי-המעיל בתוכו כפי תחרא שפה לפיו סביב לא יקרה: כד ויעשו על-שולי המעיל רמוזי תכלת וארגמן ותולעת שני משור: כה ויעשו פעמני זהב טהור ויתנו את-הפעמנים בתוך הרמנים על-שולי המעיל סביב בתוך הרמנים: כו פעמן ורמן פעמן ורמן על-שולי המעיל סביב לשרת כאשר צוה יהוה את-משה: ס ז ויעשו את-הכתנת שש מעשה ארג לאהרן ולבניו: כח ואת המצנפת שש ואת-פארי המגבעת שש ואת-מכנסי הכד שש משור: כט ואת-האבנט שש משור ותכלת וארגמן ותולעת שני מעשה רקם כאשר צוה יהוה את-משה: ס ז ויעשו את-ציץ נור-הקדש זהב טהור ויכתבו עליו מכתב פתוחי חותם קדש

ליהוה: לא ויתנו עליו פתיל תכלת לתת על-המצנפת מלמעלה כאשר צוה יהוה את-משה: ס ז ותכל כל-עבדת משכן אהל מועד ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה יהוה את-משה בן עשו: פ ז ויביאו את-המשכן אל-משה את-האהל ואת-כל-כליו קרסיו קרשיו כתיב בריחו קרי בריחיו ועמדיו ואדניו: ז ואת-מכסה עזרת האילם המאדמים ואת-מכסה עזרת התחשים ואת פרכת המסך: ח ואת-ארון העדת ואת-בדיו ואת הכפרת: ט ואת-השלחן את-כל-כליו ואת לחם הפנים: י ואת-המנורה המטהרה את-נרתיה נרת המערכה ואת-כל-כליה ואת שמן המאור: יא ואת מזבח הזהב ואת שמן המשחה ואת קמרת הסמים ואת מסך פתח האהל: יב ואת מזבח הנחשת ואת-מכפר הנחשת אשר-לו את-בדיו ואת-כל-כליו את-הכיר ואת-כנו: יג ואת קלעי החצר את-עמודיה ואת-אדניה ואת-המסך לשער החצר את-מיתריו ויתדיתיה ואת כל-כלי עבדת המשכן לאהל מועד: יד ואת-בגדי השרד לשרת בקדש את-בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת-בגדי בניו לכהן: טו ככל אשר-צוה יהוה את-משה בן עשו בני ישראל את כל-העבודה: טז וירא משה את-כל-המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה יהוה בן עשו ויברך אתם משה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

ויביאו את המשכן אל משה (לט, ז)

נראה במקימו, והוא נזקף וקם מאליו (רש"י)

יש לשאל, מדוע היתה הקמת המשכן בדרך זו. ויש לומר, דהנה במשך שבעת ימי המלוואים נעשתה עבודת המשכן מכחם של בני ישראל, בדרך 'אתצרותא דלתתא'. ואף שבעבודה זו יש חביבות מיוחדת, אין בכחה להביא את השראת השכינה לעולם; לזה יש צורך בפעולה הבאה מכחו של הקב"ה, בדרך 'אתצרותא דלעילא'.

(לקוטי שיחות כרך יא עמ' 183)

שביעי כ' וידבר יהוה אל-משה לאמר:
בַּיּוֹם-הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים
אֶת-מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד: ־ וְשַׁמַּתְתָּ שָׁם אֶת אֲרוֹן
הָעֵדוּת וְסַפַּת עַל-הָאָרֶץ אֶת-הַפָּרֹכֶת:
וְהִבֵּאתָ אֶת-הַשְּׁלֶחַן וְעָרַכְתָּ אֶת-עַרְבּוֹ
וְהִבֵּאתָ אֶת-הַמִּזְבֵּחַ וְהַעֲלִיתָ אֶת-נִגְרֹתָיָה:
וְנִתְּתָה אֶת-מִזְבַּח הַזֶּהָב לְקִמְתָּה לִפְנֵי אֲרוֹן
הָעֵדוּת וְשַׁמַּתְתָּ אֶת-מִסְדָּה הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן:
וְנִתְּתָה אֶת מִזְבַּח הָעֹלָה לִפְנֵי פֶתַח מִשְׁכַּן
אֹהֶל-מוֹעֵד: ־ וְנִתְּתָה אֶת-הַכִּיֹּר בֵּין-אֹהֶל מוֹעֵד
וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנִתְּתָה שָׁם מִים: ־ וְשַׁמַּתְתָּ אֶת-
הַחֹצֵר סָבִיב וְנִתְּתָה אֶת-מִסְדָּה שַׁעַר הַחֹצֵר:
וְלִקְחָתָה אֶת-שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִשַּׁחְתָּ אֶת-
הַמִּשְׁכָּן וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בּוֹ וּקְדַשְׁתָּ אֹתוֹ וְאֶת-
כָּל-כֵּלָיו וְהָיָה קֹדֶשׁ: ־ וּמִשַּׁחְתָּ אֶת-מִזְבַּח
הָעֹלָה וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו וּקְדַשְׁתָּ אֶת-הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה
הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קְדָשִׁים: ־ וּמִשַּׁחְתָּ אֶת-הַכִּיֹּר
וְאֶת-כֵּלָיו וּקְדַשְׁתָּ אֹתוֹ: ־ וְהִקְרַכְתָּ אֶת-אֹהֶל־
וְאֶת-כֵּלָיו אֶל-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּרְחַצְתָּ אֹתָם
בַּמַּיִם: ־ וְהִלַּבַשְׁתָּ אֶת-אֹהֶל־אֶת בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ
וּמִשַּׁחְתָּ אֹתוֹ וּקְדַשְׁתָּ אֹתוֹ וְכֵהֵן לִי: ־ וְאֶת-
בְּגָדֵי תַקְרִיב וְהִלַּבַשְׁתָּ אֹתָם כַּתָּנָה: ־ וּמִשַּׁחְתָּ
אֹתָם כַּאֲשֶׁר מִשַּׁחְתָּ אֶת-אֲבֹתֵהֶם וְכֵהֵנוּ לִי
וְהִיְתָה לְהִיָּת לָהֶם מִשַּׁחְתָּם לְכַהֲנֵת עוֹלָם
לְדֹרֹתָם: ־ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֹתוֹ כִּן עָשָׂה: ־ וַיְהִי בַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בִּשְׁנֵה
הַשָּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ חֹקֵם הַמִּשְׁכָּן: ־ וַיָּקָם
מֹשֶׁה אֶת-הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת-אֲדָנָיו וַיִּשֶׁם
אֶת-קִרְשָׁיו וַיִּתֵּן אֶת-בְּרִיחָיו וַיָּקָם אֶת-עַמּוּדָיו:
וַיַּפְרֹשׁ אֶת-הָאֹהֶל עַל-הַמִּשְׁכָּן וַיִּשֶׁם אֶת-
מִכְסֵּה הָאֹהֶל עָלָיו מִלְּמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת-מֹשֶׁה: ־ וַיָּקָם וַיִּתֵּן אֶת-הָעֵדוּת אֶל-
הָאָרֶץ וַיִּשֶׁם אֶת-הַכִּיֹּרִים עַל-הָאָרֶץ וַיִּתֵּן אֶת-

הַפָּרֹכֶת עַל-הָאָרֶץ מִלְּמַעְלָה: ־ כֹּא וַיָּבֵא אֶת-
הָאָרֶץ אֶל-הַמִּשְׁכָּן וַיִּשֶׁם אֶת פָּרֹכֶת הַמִּסְדָּה
וַיִּסַּד עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת-מֹשֶׁה: ־ וַיִּתֵּן אֶת-הַשְּׁלֶחַן בְּאֹהֶל מוֹעֵד
עַל יַד הַמִּשְׁכָּן צִפְנָה מִחוּץ לַפָּרֹכֶת: ־ וַיַּעֲרֹךְ
עָלָיו עֵרֹךְ לֶחֶם לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶ�ר צִוָּה יְהוָה
אֶת-מֹשֶ�ה: ־ וַיִּשֶׁם אֶת-הַמִּזְבֵּחַ בְּאֹהֶל
מוֹעֵד גִּבַּח הַשְּׁלֶחַן עַל יַד הַמִּשְׁכָּן גִּבְעָה:
וַיַּעַל הַנֹּרָה לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶ�ר צִוָּה יְהוָה
אֶת-מֹשֶ�ה: ־ וַיִּשֶׁם אֶת-מִזְבַּח הַזֶּהָב בְּאֹהֶל
מוֹעֵד לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת: ־ וַיִּקְטֹרַע עָלָיו קִטְמֶת
סָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה: ־ וַיִּשֶׁם
אֶת-מִסְדָּה הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן: ־ וְאֵת מִזְבַּח הָעֹלָה
שָׁם פֶּתַח מִשְׁכָּן אֹהֶל-מוֹעֵד וַיַּעַל עָלָיו
אֶת-הָעֹלָה וְאֶת-הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת-מֹשֶׁה: ־ וַיִּשֶׁם אֶת-הַכִּיֹּר בֵּין-אֹהֶל
מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן שָׁמָּה מַיִם לְרַחֲצָה:
וַיִּרְחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנֵי אֶת-יְדֵיהֶם
וְאֶת-רַגְלֵיהֶם: ־ כַּכֵּאֵם אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד
וּבִקְרַבְתָּם אֶל-הַמִּזְבֵּחַ יִרְחֲצוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת-מֹשֶ�ה: ־ וַיָּקָם אֶת-הַחֹצֵר סָבִיב לַמִּשְׁכָּן
וְלַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן אֶת-מִסְדָּה שַׁעַר הַחֹצֵר וּכְכֹל מֹשֶׁה
אֶת-הַמִּלֻּאכָה: ־ פ' וַיָּקָם הָעֵנָן אֶת-אֹהֶל מוֹעֵד
וּכְבוֹד יְהוָה מָלָא אֶת-הַמִּשְׁכָּן: ־ וְלֹא-יָכֹל
מֹשֶׁה לָּבוֹא אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד כִּי-שָׁכַן עָלָיו הָעֵנָן
וּכְבוֹד יְהוָה מָלָא אֶת-הַמִּשְׁכָּן: ־ וּבִהָעֲלֹת
הָעֵנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֹל
מַסְעֵיהֶם: ־ וְאִם-לֹא יַעֲלֶה הָעֵנָן וְלֹא יִסְעוּ
עַד-יוֹם הָעֲלָתוֹ: ־ כ' כִּי עָנָן יְהוָה עַל-הַמִּשְׁכָּן
וְיָמָם וְאִשׁ תִּהְיֶה לְלֵילָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל-בֵּית
יִשְׂרָאֵל בְּכָל-מַסְעֵיהֶם:

צ"ב פסוקים, בל"י כ"ל סימן. (ראה אנ"ק חלק כ"א עמוד רכח)

חֹק חֹק וְנִתְּתָה

חצי קריש

יִתְגַּדַּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אֲמִן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרֻעֵתָהּ וַיִּמְלִיד מְלֻכּוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
מְשִׁיחָהּ. אֲמִן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעִנְיָא וּבְזִמְן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמִן יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמַי. יִתְבָּרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם,
וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמֹה דְקֻדְשָׁא
בְּרִידָא הוּא. אֲמִן לְעָלַם מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמִן

♦ ♦ ♦

מפסיר **יב** א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
בַּאֲרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: ג הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ
חֳדָשִׁים רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה:
ד דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עַדֶּת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר
לְחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ אִשָּׁה לְבֵית־אֲבֹת
שָׁה לְבָיִת: ה וְאִם־יִמְעַט הַבָּיִת מִהַיּוֹת מִשָּׂה
וְלָקַח הוּא וּשְׂכָנּוֹ הַקָּרֵב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסֹת
נִפְשֹׁת אִישׁ לְפִי אֲכָלוּ תִכְסּוּ עַל־הַשָּׂה: ו שָׂה
תָּמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכֹּפְשִׁים
וּמִן־הָעֹזִים תִּקְחוּ: ו הָיְיָ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד
אַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לְחֹדֶשׁ הַזֶּה וּשְׁחָטוּ אוֹתוֹ כָּל
קָהָל עַד־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֶרְבִים: ז וְלָקַחוּ מִן־
הָדָם וַנִּתְּנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל־הַמִּשְׁקוֹף עַל־
הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם: ח וְאֲכָלוּ אֶת־
הַבָּשָׂר בַּלֵּילָה הַזֶּה צִלִּי־אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל־מִרְרִים
יֹאכְלֻהוּ: ט אֶל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נֶאֱמַר וּבָשָׂל מִבָּשָׂל
בַּמַּיִם כִּי אִם־צִלִּי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־פְּרָעִיו וְעַל־
קִרְבּוֹ: י וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהִנֵּתֶר

מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ: יא וְכָכָה תֹאכְלוּ
אוֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים גַּעְלִיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם
וּמִקְלַכֶּם בִּידֵיכֶם וְאֲכַלְתֶּם אוֹתוֹ בַּחֲפוּזֹן פֶּסַח
הוּא לַיהוָה: יב וְעִבְרַתִּי בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלֵּילָה
הַזֶּה וְהִפִּיתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם
וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעִשֶׂה שְׁפָטִים
אֲנִי יְהוָה: יג וְהָיָה הָדָם לָכֶם לָאֵת עַל הַבָּתִּים
אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרֵאִיתִי אֶת־הָדָם וּפִסַּחְתִּי
עֲלֵיכֶם וְלֹא־יִהְיֶה בְּכֶם נֶגֶף לְמִשְׁחִית בְּהַכְּתִי
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: יד וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכְרוֹן
וְחִגְתֶּם אוֹתוֹ חֹג לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם
תִּחַגְּהוּ: טו שְׁבַעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ אֵד בַּיּוֹם
הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבְּתוּ שְׂאֵר מִבְּתִיכֶם כִּי ו כָּל־אֲכָל
חֲמִץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם
הָרִאשׁוֹן עַד־יוֹם הַשְּׁבַעִי: טז וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן
מִקְרֵא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרֵא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה
לָכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא־יַעֲשֶׂה בָהֶם אֵד אֲשֶׁר
יֹאכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לְבָדוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם:
יז וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת־הַמִּצּוֹת כִּי בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה
הוֹצֵאתִי אֶת־עַבְדְּאֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם:
יח בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לְחֹדֶשׁ בְּעֶרֶב
תֹּאכְלוּ מִצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֹשֶׂרִים לְחֹדֶשׁ
בְּעֶרֶב: יט שְׁבַעַת יָמִים שְׂאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבִתֵּיכֶם
כִּי ו כָּל־אֲכָל מִחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא
מֵעֵדֶת יִשְׂרָאֵל בֶּנֶר וּבְאִזְרוֹחַ הָאָרֶץ: כ כָּל־
מִחְמֶצֶת לֹא תֹאכְלוּ כָּל מִזְּבֻחֵיכֶם תֹּאכְלוּ
מִצּוֹת: פ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֲנִי־חַיִּים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נִתְיבֻתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בְּמִינָהּ, בְּשִׂמְאֻלָּהּ עֵשֶׂר וְכָבוֹד. יֵי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. *האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּם טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֶמֶת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְבְנֵי־אִי הָאֵמֶת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

כ"ק אדמו"ר שליט"א נוהג להוסיף כאן גם הפסוקים (טז"ז) כל העם - בית ישראל "ואינו שייד לאחרים, שצריכים לומר [=להתחיל ההפטרה] בפסוק (יח) כה־אמר".

(רשימות היומן תש"ב עמוד תמו עם שינויים).

מִזֶּה כָּל הָעָם הָאָרֶץ יִהְיוּ אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת לְנָשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל: יִזְעַל־הַנָּשִׂיא יִהְיֶה הָעוֹלֹת וְהַמִּנְחָה וְהַנֶּסֶךְ בַּחֲגִים וּבַחֲדָשִׁים וּבַשְּׁבֻטֹת בְּכָל־מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא יַעֲשֶׂה אֶת־הַחֲטָאֹת וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הָעוֹלָה וְאֶת־הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר בְּעַד בֵּית־יִשְׂרָאֵל:

עטרת מרים

מִזֶּה כָּל הָעָם הָאָרֶץ כֻּלָּם יִהְיוּ תִּיבִים לַת אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת וְאֶל לְנָשִׂיא עַל הַנָּשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל עָלָיו לַת הַתְּרוּמָה הַזֹּאת: יִזְעַל־הַנָּשִׂיא יִהְיֶה מִלְכָּד הַתְּרוּמָה הָעוֹלֹת וְהַמִּנְחָה וְהַנֶּסֶךְ הַבָּאִים בַּחֲגִים וּבַחֲדָשִׁים וּבַשְּׁבֻטֹת בְּכָל־מוֹעֲדֵי כָּל הַיָּמִים שֶׁהֵם נִגְדִים וּמִתְאַסְּפִים בֵּית יִשְׂרָאֵל לְבֹא אֶת הַמִּקְדָּשׁ הוּא יַעֲשֶׂה מִשְׁלֹ וְיָבִיא אֶת־הַחֲטָאֹת וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הָעוֹלָה וְאֶת־הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר בְּעַד בֵּית־יִשְׂרָאֵל: יח כה־אמר אֲדֹנָי יְהוִה בְּרִאשׁוֹן בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ תִּקַּח פֶּרֶךְ־בָּקָר תָּמִים וְחֲטָאֹת תִּטְהַר אֶת־הַמִּקְדָּשׁ: יח וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הַחֲטָאֹת וְנָתַן אֶל־מוֹזוֹת

שי למורא

מִזֶּה לְנָשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל, הַתְּרוּמָה הַזֹּאת הָאֲמוּנָה לְמַעַלָּה (שְׁנוֹפֵר שֶׁם עַל דְּבַר הַפְּרֶשֶׁת תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת) הִיא חֹכֶת כָּל הָעָם, וְגַם הַנָּשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל גַּם עָלָיו לַת אֶת הַתְּרוּמָה הַזֹּאת. (יז) וְעַל הַנָּשִׂיא יִהְיֶה וְגו', מִלְכָּד הַתְּרוּמָה, יִהְיֶה עוֹד עַל הַנָּשִׂיא לְהִבִּיא הַקְּרִבָּנוֹת שְׁמוֹבִיר כָּאן. הוּא יַעֲשֶׂה וְגו', כְּלוּמָר, מִשְׁלֹ וְיָבִיא אֶת כָּל אֵלֶּה. (יח) בְּרִאשׁוֹן, בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן, בַּחֲדָשׁ נִסָּן. וְחֲטָאֹת אֶת הַמִּקְדָּשׁ, בְּזֶה תִּטְהַר אֶת הַמִּקְדָּשׁ. (יט) מִזֹּזוֹת הַבַּיִת, מִזֹּזוֹת הַחֵיכָל. מִזֹּזוֹת הָעוֹרָה לְמוֹזְבַּח, מִזֹּזוֹת שֶׁטַח גַּג הַמִּזְבֵּחַ. שְׁעַר הַחֲצֵר הַפְּנִימִית, שְׁעַר עֹרֹת יִשְׂרָאֵל

הפמרת פרשת החודש לקריאה בציבור

ולשמו"ת ביחזקאל פרק מה

יח כה־אמר אֲדֹנָי יְהוִה בְּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ תִּקַּח פֶּרֶךְ־בָּקָר תָּמִים וְחֲטָאֹת תִּטְהַר אֶת־הַמִּקְדָּשׁ: יח וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הַחֲטָאֹת וְנָתַן אֶל־מוֹזוֹת

ונתן אל־מוֹזוֹת הַבַּיִת הוּא הַהִיכָל וְאַל־אַרְבַּע פְּנוֹת הָעוֹרָה לְמִזְבֵּחַ וְזוֹת דְּפוּס בְּנֵן גַּן הַמִּזְבֵּחַ וְעַל מְזוֹזוֹת שְׁעַר הַחֲצֵר הַפְּנִימִית הוּא עוֹרֹת אֲנָשִׁים: כ וְכֵן תַּעֲשֶׂה וְכֵן תִּתְחַד בְּקִרְבָּנוֹת בְּשִׁבְעָה בְּחֹדֶשׁ יָקִיר שְׁנֵית פֶּר חֲטָאת וְיִתָּאֵם מִפְּנֵי כְּמוֹ בֶּפֶר הָרָאוּן מֵאִישׁ שֶׁנָּה נָכְס בְּשִׁנְת הוֹרָאָה

בְּמִקְדָּשׁ בְּמִקְדָּשׁ הָאִסוּר לוֹ וּמִפְּתֵי אוֹ נָכְס מִפְּנֵי חֲסוֹן וְיִדְעָה וְכִפְרָתָם וּבְשֵׁנִי פָּרִים אֵלֶּה תִּכְפְּרוּ אֶת־הַבַּיִת: כֹּא בְּרָאוּן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ יְהִיָּה לָכֶם זְמַן שְׁחִיטַת הַפֶּסַח חֹג שְׁבַעֲנוֹת שְׁבַעַת יָמִים שְׁבָרָם מִצּוֹת יֵאָכֵל: כב חֵין מִקְרָבָנוֹת הַיּוֹם כְּפִי תוֹרַת מוֹשֶׁה וְעֲשֶׂה הַנְּשִׂא בְּיוֹם הַהוּא קִרְבָּנוֹת שִׁחִיו הוֹרָאָה שְׁעָה, לִכְפֹּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד כָּל־עַם הָאָרֶץ פֶּר חֲטָאֹת: כג וּשְׁבַעַת יְמֵי־הַחֹג יַעֲשֶׂה הַנְּשִׂא מִשְׁלוֹ עוֹלָה לַיהוָה שְׁבַעַת פָּרִים וּשְׁבַעַת אֵילִים תְּמִימִם לַיּוֹם שְׁבַעַת הַיָּמִים לְכָל יוֹם מִשְׁבַּעַת הַיָּמִים שְׁבַעָה פָּרִים וְחֲטָאֹת שְׁעִיר עִזִּים לַיּוֹם לְחִינוּךְ: כד וּמִנְחָה אִיפָּה לֶפֶר וְאִיפָּה לְאִיל יַעֲשֶׂה וְשֶׁמֶן הָיוֹ שֶׁם מִדָּה לְאִיפָּה כֹּל זֶה הוּא מִצְוָה לַעֲשֶׂה בַּעֲבוּר הַחִינוּךְ לָכֵן: כה בַּשְּׁבִיעִי בְּחֹדֶשׁ עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּחֹג יַעֲשֶׂה כְּאֵלֶּה קִרְבָּנוֹת לְמִלּוּאִים כֹּל שְׁבַעַת הַיָּמִים כַּחֲטָאֹת כְּעוֹלָה וְכִמְנַחָה וְכִשְׁמֹן כֹּל אֵלֶּה וְכִבֵּי בִּסְמוֹת בְּמִסְפַּר הָאִמּוֹר בְּפֶסַח: א בְּחֹדֶשׁ אֲדָנִי יְהוָה שְׁעַר הַחֲצֵר הַפְּנִימִית הַפְּנִי קָרִים שְׁעַר הַמִּנְחָה וְכִבֵּי הַשֶּׁמֶן וְכִבֵּי הַחֹדֶשׁ יִפְתָּח: ד וּבָא הַנְּשִׂא דְרָךְ אֵלֶּם הַשְּׁעַר מִחוּץ וְעָמַד עַל־מְזוֹזוֹת הַשְּׁעַר וְעָשָׂה הַכֹּהֲנִים אֶת־עוֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמוֹ וְהִשְׁתַּחֲוָה עַל־מִפְתָּן הַשְּׁעַר וַיֵּצֵא וְהִשְׁעַר לֹא־יִסָּגֵר עַד־הָעֶרֶב: ה וְהִשְׁתַּחֲוָה עַם־הָאָרֶץ פֶּתַח הַשְּׁעַר הַהוּא בְּשִׁבְתוֹת וּבְחֻדְשֵׁים לִפְנֵי יְהוָה: ו וְהָעוֹלָה אֲשֶׁר־יִקְרַב הַנְּשִׂא לַיהוָה בְּיוֹם הַשֶּׁבֶת

הַבַּיִת וְאַל־אַרְבַּע פְּנוֹת הָעוֹרָה לְמִזְבֵּחַ וְעַל מְזוֹזוֹת שְׁעַר הַחֲצֵר הַפְּנִימִית: ד וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּשִׁבְעָה בְּחֹדֶשׁ מֵאִישׁ שֶׁנָּה וּמִפְּתֵי וְכִפְרָתָם אֶת־הַבַּיִת: כֹּא בְּרָאוּן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ יְהִיָּה לָכֶם הַפֶּסַח חֹג שְׁבַעֲנוֹת יָמִים מִצּוֹת יֵאָכֵל: כב וְעֲשֶׂה הַנְּשִׂא בְּיוֹם הַהוּא בְּעֵדוֹ וּבְעֵד כָּל־עַם הָאָרֶץ פֶּר חֲטָאֹת:

כ וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּשִׁבְעָה בְּחֹדֶשׁ, וְכֵן תִּתְחַד בְּקִרְבָּנוֹת כָּל מִשְׁךְ שְׁבַעָה יָמִים. מֵאִישׁ שֶׁנָּה וּמִפְּתֵי וְכִפְרָתָם אֶת הַבַּיִת, הַקִּרְבָּנוֹת הָאֵלֶּה וְכֹאֵה לְחִסּוֹר הָעוֹן מֵאִישׁ שֶׁנָּה וּמִפְּתֵי שֶׁנָּכְס לְמִקְדָּשׁ בְּמִקְדָּשׁ שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוֹת לְהִכָּנֵס. כֹּא שְׁבַעֲנוֹת יָמִים, שְׁבַעַת יָמִים, וְנִקְרָא "שְׁבַעֲנוֹת" עַל שֶׁם שְׁמִת־חַלִּים מִפְּנֵי לִסְפֹּר שְׁבַעָה שְׁבַעֲנוֹת. כב וְעֲשֶׂה הַנְּשִׂא, שְׁכִיבֵי מִשְׁלוֹ. בְּיוֹם הַהוּא, בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִסָּן. וְהַקִּרְבָּנוֹת הָאֵלֶּה הֵם קִרְבָּנוֹת מִלּוּאִים, וְהֵם מִלְכָּד הַקִּרְבָּנוֹת הָרָאוּיִם לְחֻקְרִיב בְּחֹג כה בַּשְּׁבִיעִי, בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, בְּחֹדֶשׁ תִּשְׁרִי. א שְׁעַר הַחֲצֵר הַפְּנִימִית, שְׁעַר עוֹרֹת יִשְׂרָאֵל. וְכִבֵּי הַחֹדֶשׁ, בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. ב וְעָמַד עַל מְזוֹזוֹת הַשְּׁעַר, מִשְׁנֵי צִדֵּי שְׁעַר הַהִיכָל הָיוּ שְׁנֵי פִּשְׁפָּשִׁים (= שְׁעָרִים קְטָנִים), וְהַנְּשִׂא עוֹמֵד בְּפִשְׁפֹּשׁ הַדְּרוּמִי שֶׁל שְׁעַר הַהִיכָל. ד בְּיוֹם הַשֶּׁבֶת

כג וּשְׁבַעַת יְמֵי־הַחֹג יַעֲשֶׂה עוֹלָה לַיהוָה שְׁבַעַת פָּרִים וּשְׁבַעַת אֵילִים תְּמִימִם לַיּוֹם שְׁבַעַת הַיָּמִים וְחֲטָאֹת שְׁעִיר עִזִּים לַיּוֹם: כד וּמִנְחָה אִיפָּה לֶפֶר וְאִיפָּה לְאִיל יַעֲשֶׂה וְשֶׁמֶן הָיוֹ שֶׁם מִדָּה לְאִיפָּה כֹּל זֶה הוּא מִצְוָה לַעֲשֶׂה בַּעֲבוּר הַחִינוּךְ לָכֵן: כה בַּשְּׁבִיעִי בְּחֹדֶשׁ עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּחֹג יַעֲשֶׂה כְּאֵלֶּה קִרְבָּנוֹת לְמִלּוּאִים כֹּל שְׁבַעַת הַיָּמִים כַּחֲטָאֹת כְּעוֹלָה וְכִמְנַחָה וְכִשְׁמֹן: כו א כֹּה־אָמַר אֲדָנִי יְהוָה שְׁעַר הַחֲצֵר הַפְּנִימִית הַפְּנִי קָרִים יְהִיָּה סָגוֹר שִׁשֹּׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבְיוֹם הַשֶּׁבֶת יִפְתָּח וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ יִפְתָּח: ד וּבָא הַנְּשִׂא דְרָךְ אֵלֶּם הַשְּׁעַר מִחוּץ וְעָמַד עַל־מְזוֹזוֹת הַשְּׁעַר וְעָשָׂה הַכֹּהֲנִים אֶת־עוֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמוֹ וְהִשְׁתַּחֲוָה עַל־מִפְתָּן הַשְּׁעַר וַיֵּצֵא וְהִשְׁעַר לֹא־יִסָּגֵר עַד־הָעֶרֶב: ה וְהִשְׁתַּחֲוָה עַם־הָאָרֶץ פֶּתַח הַשְּׁעַר הַהוּא בְּשִׁבְתוֹת וּבְחֻדְשֵׁים לִפְנֵי יְהוָה: ו וְהָעוֹלָה אֲשֶׁר־יִקְרַב הַנְּשִׂא לַיהוָה בְּיוֹם הַשֶּׁבֶת

כִּי אֵין הָיוּ רִגְלֵיו לְבֹא לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַה' מוֹל פֶּתַח הַהִיכָל וּבֵית קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים: ב וּבָא הַנְּשִׂא דְרָךְ אֵלֶּם הַשְּׁעַר לְעוֹמֵד עַל קִרְבָּנוֹת הַחִינוּךְ מִחוּץ לְעוֹרָה כְּלוֹמֵר וְכֵן בְּדָרְךָ שְׁעַר מִנְרָחֵי שְׁחֹאֵם מִשְׁמֵשׁ בְּנִסָּה וַיֵּצֵא וְעָמַד עַל־מְזוֹזוֹת הַשְּׁעַר בְּפִשְׁפֹּשׁ (פֶּתַח קָטָן) הַדְּרוּמִי מִשְׁעַר הַהִיכָל וְעָשָׂה הַכֹּהֲנִים בְּהוֹרֹתוֹ עוֹמֵד שֶׁם אֶת־עוֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמוֹ וְהִשְׁתַּחֲוָה עַל־מִפְתָּן עַל סֵף הַשְּׁעַר וַיֵּצֵא וְהִשְׁעַר הַמִּנְרָחֵי הִנָּחַת לֹא־יִסָּגֵר עַד־הָעֶרֶב: ג וְשְׁעַר הַמִּנְרָחֵי לֹא יִסָּגֵר כִּי וְהִשְׁתַּחֲוָה עַם־הָאָרֶץ מוֹל הַהִיכָל דְּרָךְ פֶּתַח הַשְּׁעַר הַהוּא בְּשִׁבְתוֹת וּבְחֻדְשֵׁים לִפְנֵי יְהוָה: ד וְהָעוֹלָה אֲשֶׁר־יִקְרַב הַנְּשִׂא לַיהוָה

* (מִסְכַּת מוֹדוֹת) שְׁנֵי פִּשְׁפָּשִׁין הָיוּ לוֹ לַשְּׁעַר הַהִיכָל אֶחָד בְּדָרוֹם וְאֶחָד בְּצָפוֹן, שְׁבַדְרוֹם לֹא נָכְס בּוֹ אָדָם מִעוֹלָם, וְהִפָּתַח לְעִתִּיד לְבֹא:

ביום השבת במשך זמן ימי המלואים עשה כבשים תמימים ואיל תמים מלבד הקרבנות שצותה התורה הקאים חובה ליום: ה ומנחה איפה לאיל ולכבשים מנחה מתת ידו כפי נתינת ידו ונדבת לבו ושמן תין לאיפה: ו וביום החדש פר בן־בקר

תמימים כמו תמים וששית כבשים ואיל תמימים יהיו: ואיפה לפר ואיפה לאיל יעשה מנחה ולכבשים יביא מנחה כאשר תשיג ידו כפי השגת ידו ושמן תין לאיפה: ה ובבוא הנשיא לעמוד בשעת הקרבת קרבנותיו דרך אולם השער בשער הגדול יבוא ובדרךו בדרך השער שבא יצא: ט ובבוא עִם־הארץ לפני יהוה במועדים כי אז הרחוב על כל ישראל להיות נראה בעונה, הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך־שער נגב והבא דרך־שער נגב יצא דרך־שער צפונה לא ישוב דרך השער אשר־בא בו כי נכחו ממול המקום שבא יצא: י והנשיא גם בתוכם בתוך העם ועמם יחד, בבואם יבוא עמם ובצאתם יצאו עמו: יא ובחגים חג השבועות ובמועדים ראש השנה ויום הכפורים של ק"ז ימי החינוך תהיה המנחה איפה לפר האחד ואיפה למנחה לאיל האחד ולכבשים כפי מתת ידו נדבת לבו, עשה כבשים כמו בראש חדש ושמן תין לאיפה: יב וכי־יעשה הנשיא בששת ימי הפעשה נדבה עולה או־שלמים נדבה ליהוה ופתח לו את השער הפנה קדים לבוא דרך בו ועשה הפתח העובר את־עלתו ואת־שלמיו בחיות הנשיא עומד שם כאשר יעשה ביום השבת ובראש חודש ויצא וסגר הסוגר את־השער מיד אחרי צאתו כי בימי החול לא יבואו העם להשתחוות

עשה כבשים וגו', קרבנות של ימי מלואים הם. ה) מתת ידו, כפי הקרבת ידו ונדבת לבו. ח) ובבוא הנשיא, כשיבוא הנשיא בשבת או בראש חדש דרך אולם השער יבוא וגו', באותו שער שבא בו, באותו שער יצא, ואינו צריך להקריף את העונה כפי הנאמר בפסוק שאחר זה לענין המועדים.

י) והנשיא בתוכם, במועדים גם הנשיא צריך להקריף את העונה ולצאת בשער שלא נכנס דרכו, ולא יכנס דרך השער המזרחי שאין שער נגדו בעזרת. יב) וכי יעשה הנשיא נדבה, בששת ימי הפעשה. יד) לרם את הפסלת, לרם את הפסלת בשמן.

עשה כבשים תמימים ואיל תמים:
ה ומנחה איפה לאיל ולכבשים מנחה מתת ידו ושמן תין לאיפה: ו וביום החדש פר בן־בקר תמימים וששית כבשים ואיל תמימים יהיו: ואיפה לפר ואיפה לאיל יעשה מנחה ולכבשים כאשר תשיג ידו ושמן תין לאיפה: ה ובבוא הנשיא אולם השער יבוא ובדרךו יצא: ט ובבוא עִם־הארץ לפני יהוה במועדים הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך־שער נגב והבא דרך־שער נגב יצא דרך־שער צפונה לא ישוב דרך השער אשר־בא בו כי נכחו יצא: י והנשיא בתוכם בבואם יבוא ובצאתם יצאו: יא ובחגים ובמועדים תהיה המנחה איפה לפר ואיפה לאיל ולכבשים מתת ידו ושמן תין לאיפה: יב וכי־יעשה הנשיא נדבה עולה או־שלמים נדבה ליהוה ופתח לו את־השער הפנה קדים ועשה את־עלתו ואת־שלמיו כאשר יעשה ביום השבת ויצא וסגר את־השער אחרי צאתו: יג ולבש בן־שנתו תמים תעשה עולה ליום ליהוה בבקר בבקר תעשה אתו: יד ומנחה תעשה עליו בבקר בבקר ששית האיפה ושמן שלישית ההין לרם את־הפסלת מנחה ליהוה חקות עולם תמיד: טו יעשו את־הפבש ואת־המנחה ואת־השמן בבקר בבקר עולת תמיד:

כמו בשבת וראש חדש: יג מלבד התמידים הקצובים יביא עוד ולבש בן־שנתו תמים תעשה עולה ליום ליהוה בבקר בבקר תעשה אתו בשביל המלואים: יד ומנחה נוסף בשביל המלואים תעשה עליו על הפבש בבקר בבקר ששית האיפה ושמן שלישית ההין לרם את־הפסלת בשמן חרפה, וזה יהיה מנחה ליהוה מלבד מנחת התמיד הנקבר בתורה, כי חקות עולם תמיד יעשו את הפבש וכו' כמו שנאמר בפסוק הבא: טו יעשו את־הפבש התמיד ואת־המנחה ואת־השמן בבקר בבקר בכל בקר יקריבו והיא עולת תמיד:

כ"ק אדמו"ר שליט"א נהוג להוסיף כאן גם הפסוקים (טו"ח) כה"אמר - מאחותו, "ואינו שייך לאחרים, שצריכים לומר [=לסיים הפטרה כאן, פסוק טו] תמיד".

(רשימות היומן תש"ב עמוד תמו עם שינויים).

עטרת מרים

טו כה"אמר אדני יהוה כריתו הנשיא בחיו מתנה מנחלתו לאיש מבניו נחלתו היא לבניו של בנו תהיה ואינה חוזרת אל האחים ביובל כי אחותם היא בנחלתה אם בן מה לי בחיו מה לי אחי מותו: יז וכריתו הנשיא מתנה מנחלתו לאחד מעבדיו והיתה לו עד-שנת הדרור ושבת הנשיא אף נחלתו בנו להם תהיה: יח ולא-יפח הנשיא מנחלת העם להונתם מאחותם ינחל את-בניו למען אשר לא-יפצו עמי איש מאחותו:

עטרת מרים

טו כה"אמר אדני יהוה כריתו הנשיא בחיו מתנה מנחלתו לאיש מבניו נחלתו היא לבניו של בנו תהיה ואינה חוזרת אל האחים ביובל כי אחותם היא בנחלתה אם בן מה לי בחיו מה לי אחי מותו: יז וכריתו הנשיא מתנה מנחלתו לאחד מעבדיו והיתה לו עד-שנת הדרור ושבת הנשיא אף נחלתו בנו להם תהיה: יח ולא-יפח הנשיא מנחלת העם להונתם מאחותם ינחל את-בניו למען אשר לא-יפצו עמי איש מאחותו:

טו כה"אמר אדני יהוה כריתו הנשיא מתנה לאיש מבניו נחלתו היא לבניו תהיה אחותם היא בנחלתה: יז וכריתו מתנה מנחלתו לאחד מעבדיו והיתה לו עד-שנת הדרור ושבת הנשיא אף נחלתו בנו להם תהיה: יח ולא-יפח הנשיא מנחלת העם להונתם

מאחותם מאחותו ינחל את-בניו למען אשר לא-יפצו עמי איש מאחותו: (עד כאן)

לאחר שמסיים הפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחור לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי. משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך. יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

יג בסוף שבע שנים כשגמר בנין בית המקדש וישלח המלך שלמה ויפקח את־חירם קד שמו של איומן מצר: יד בן־אשור אלמנה אמו מבנות דן (ו"ה ב ב יג) ומצר אביו ממופת נפתלי ואביו איש־צור הרש איומן בחכמת מלאכת הנחשת לכן ויפלא חירם בנו את־החכמה ואת־התבונה ואת־הדעת לעשות כל־מלאכה בנחשת ויבוא אל־המלך שלמה ויעש את־כל־מלאכתו: מז ויצר את צרות ישי העמודים נחשת על ידי־החכם נחשת בצורות כפרקע שמנה עשרה אמה קומת העמוד האחד וחוט שתיים־עשרה אמה יסב את־העמוד השני: מו וישתי כתר־עפרות עשה לתת על־ראשי

הַעֲמוּדִים מִצֶּק מַעֲשֵׂה יִצְחָק
וְהָשֵׁת הָיָה חֲמֹשׁ אֲמוֹת קוֹמַת
הַכֶּתֶרֶת הָאֵחָת וְחֲמֹשׁ אֲמוֹת
קוֹמַת הַכֶּתֶרֶת הַשֵּׁנִית:
וְיוֹ שִׁבְכִים צִיּוּרֵי עֲנָפִים מַעֲשֵׂה
רִשְׁתִּי שִׁבְכָה עֵצִין מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת גְּדִלִים
קְלוּעִים וְשׁוּרִים מַעֲשֵׂה שְׂרָשְׁרוֹת
שֶׁלֹּאֵלֹאֹת לְכַתְּרָה אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ
הַעֲמוּדִים כְּמוֹד לְרֹאשׁ הַרְמוּנִים,
צִיּוּרֵי שִׁבְעָה עֲנָפִים הָיוּ מְקִיפִים
לְכַתְּרַת הָאֵחָת וְשִׁבְעָה לְכַתְּרַת
הַשֵּׁנִית: יח וַיַּעַשׂ אֶת־הַעֲמוּדִים
עֲצֵמָן, בְּמֵה שֶׁשָּׁפַד הַחֹשֶׁת לְאַחֵר
הַהִתְקָה אֶל מְקוֹם חִפְזֵי הַצִּיּוּר שֶׁל
הַעֲמוּדִים וַיִּשְׁנֵי טוֹרִים שְׁתֵּי שׁוּרוֹת
רְמוּנִים מִנְּחֹשֶׁת תְּחוּכִים בִּשְׁלֹאֹת
מִמְקִיפּוֹת אֶת הַכֶּתֶרֶת סָבִיב עַל־
הַשִּׁבְכָה חֲלָק הַעֲלִיץ מִהַכֶּתֶרֶת
הָאֵחָת לְכַסּוֹת הַרְמוּנִים (ד"ה ב ג
טז) אֲשֶׁר הָיוּ אֶת־הַכֶּתֶרֶת אֲשֶׁר
עַל־רֹאשׁ הַעֲמוּדִים, הַרְמוּנִים הָיוּ
תְּלוּיִם בְּתַתִּית הַשִּׁבְכָה וְכֵן עָשָׂה
לְכַתְּרַת הַשֵּׁנִית: יט וְכַתְּרַת
אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הַעֲמוּדִים מִצִּיּוּרֹת
הָיוּ בָּם מַעֲשֵׂה שׁוֹשֶׁן כְּמִין פְּרוּחַ
שׁוֹשְׁנִים, בְּדֶרֶךְ הַצִּיּוּר בְּאֻלָּם בְּכוֹתֵל
הָאוֹלֹמֹת אֲרָבַע אֲמוֹת גּוֹבֵה:
כ וְכַתְּרַת עַל־שְׁנֵי הַעֲמוּדִים הָם

הַעֲמוּדִים וּשְׁנֵי טוֹרִים סָבִיב עַל־הַשֹּׁבֵבָה הָאֶחָת לְכַסּוֹת אֶת־הַכְּתָרֶת
אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הַרְמָנִים וְכֵן עָשָׂה לַכְּתָרֶת הַשְּׁנִית: יִשְׁכְּתֹרֶת אֲשֶׁר
עַל־רֹאשׁ הַעֲמוּדִים מַעֲשֵׂה שׁוֹשֵׁן בְּאוֹלָם אַרְבַּע אֲמוֹת: כּוֹתֶרֶת

מִמֶּנֶה עַל רֹאשׁ הַדְּמוּנִים שֶׁהָיוּ כְּמוֹ תְּלוּיִם בַּשִּׁבְכָה. וְכֵן עָשָׂה לְכַתְּרַת הַשְּׁנִית, כִּדְרֹךְ שֶׁתֵּלֶה הַדְּמוּנִים בְּאַחַת, כֵּן תֵּלֶה בַּשְּׁנִית. (יט) וְכַתְּרוֹת אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ הָעַמּוּדִים, אוֹתָן הַכַּתְּרוֹת שֶׁנִּכְרוּ לְמַעְקָה. מַעֲשֵׂה שׁוֹשֵׁן בְּאוֹלָם אֲרַבַּע אַמּוֹת, הַכַּתְּרוֹת הָיוּ הַטּוֹבוֹת וּמִצְדִּירוֹת כְּמִין פְּרָדִי שׁוֹשֵׁנִים, וְהָיוּ בְּאוֹלָם שְׁלֹפְנֵי הַחֵיכַל וְהָיוּ אֲרַבַּע אַמּוֹת. (כ) וְכַתְּרוֹת עַל שְׁנֵי הָעַמּוּדִים גַּם מִמַּעַל, מֵעַל הַכַּתְּרוֹת שֶׁנִּכְרוּ כְּכֹר, הָיוּ כַּתְּרוֹת קְטָנוֹת בְּגֹבֶה אִמָּה אַחַת, וְהָיוּ

(י) **אִישׁ צָרִי**, מקום מגוריו היה בצור. **הָרֶשׁ נְחֻשֶׁת**, אמן בקלאכות הנעשׂות בנחשת. (טו) **וַיֵּצֵר**, מלשׁון ציור. **אֶת שְׁנֵי הַעַמּוּדִים**, אֶת שְׁנֵי הַעַמּוּדִים שֶׁהָעַמִּיד בְּאוֹלָם שְׁלֹפְנֵי הַיִּחְזָק, וְנִקְרָאוּ "יָבִין" ו"בַּעַן". (יז) **וַחֲוַט שְׁתֵּים עָשָׂרָה וָגו'**, ילפי זה היה החֶסֶר של העמודים פֶּאֶרְבַּע אַמּוֹת, כִּי כָּל שֵׁשׁ בִּקְפּוֹ שְׁלֹשָׁה סָפָחִים וְשׁ בִּפְרָחָבּוֹ סָפָח. **הַשְּׁנֵי**, כְּמוֹ "וְהַשְּׁנֵי". בְּלוֹמֵר, וְכֵן הָיָה הָעַמּוּד הַשְּׁנִי (וּבְסוֹף סֵפֶר דְּמִיתָה נֶאֱמַר "וַיְבִיז אֶרְבַּע אֲצַבְעוֹת נְבוֹב", שְׁתֵּיהֶן חָלוּ וַיְבִיז אֶרְבַּע אֲצַבְעוֹת). (טז) **כְּתֻרֹת**, מִין כְּתָרִים הָיוּ נִתְּנִים עַל גְּבֵי הָעַמּוּדִים. (יח) **שֹׁבְכִים מַעֲשֵׂה שְׁבָכָה**, צִיּוֹר עֲנָפִים חֲרוּטִים. "מַעֲשֵׂה שְׁבָכָה", חֲרוּטִים מִצֵּר. **מַעֲשֵׂה שְׂרָשְׁרוֹת**, קִלְעִים זֶה כּוֹחַ הָיוּ הַעֲנָפִים שֶׁבְּכֻתֻּרֹת, כַּמַּעֲשֵׂה שְׂרָשְׁרוֹת. **שֶׁבָכָה**, שְׁבָכָה עֲנָפִים חֲמוּכִים הָיוּ מִקּוֹפִים כָּל כּוֹתֶרֶת. (יח) **וְשְׁנֵי טוֹרִים וָגו'**, עַל כָּל שְׁבָכָה סָבַב שְׁתֵּי שׂוֹרֹת רַמּוֹנִים שֶׁל נְחֻשֶׁת, שׂוֹרָה מֵעַל שׂוֹרָה. וְהָיוּ חֲרוּטִים בְּשְׂרָשְׁרוֹת, וְנִתְּנִים עַל הַשְּׁבָכָה שֶׁל כָּל כּוֹתֶרֶת, וְחֲלוּזִים לְמַטָּה מִן הַשְּׁבָכָה. וְהָיָה הַשְּׁבָכָה מִכֶּסֶּה אֶת הַחֶלֶק הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הַכּוֹתֶרֶת, וְטוֹרֵי הַרַמּוֹנִים כִּסּוּ אֶת הַחֶלֶק הַתַּחְתּוֹן שֶׁל הַכּוֹתֶרֶת. **אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ הַרַמּוֹנִים**, שֶׁהַשְּׁבָכָה כִּסְתָה אֶת הַחֶלֶק הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הַכּוֹתֶרֶת וְהָיָה כְּמוֹ

מִנְחַת עַל רֹאשׁ הָרִמּוֹנִים שֶׁהָיוּ כְּמוֹ תֵּלֹ
רֹאשׁ הָעֲמֻדִים, אוֹתָן הַכּוֹתְרוֹת שֶׁנֶּהֱ
שִׁלְּפִי הַחֵיכַל וַנִּבְהֶן אַרְבַּע אַמּוֹת. (כ)

תרגום במלכים א פרק ז

וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת־חִירָם
מִצֹּר: יד בֶּן־אִשָּׁה אֲלֻמְנָה הוּא מִמִּטָּה נִפְתָּלִי
וְאָבִיו אִיש־צִרְיֹן חֲרָשׁ נְחָשֶׁת וַיְמַלֵּא אֶת־
הַחֲכָמָה וְאֶת־הַתְּבוּנָה וְאֶת־הַדָּעַת לַעֲשׂוֹת
כָּל־מְלָאכָה בְּנְחָשֶׁת וַיָּבֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
וַיַּעַשׂ אֶת־כָּל־מְלָאכָתּוֹ: טו וַיָּצַר אֶת־שְׁנֵי
הָעַמּוּדִים נְחָשֶׁת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אַמּוֹת קוֹמַת
הָעַמּוּד הָאֶחָד וְחוּט שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה אַמּוֹת יָסַב
אֶת־הָעַמּוּד הַשֵּׁנִי: טז וַשְּׁתֵּי כְתָרֹת עָשָׂה
לְתֹת עֲל־רֹאשֵׁי הָעַמּוּדִים מִצֶּק נְחָשֶׁת חֲמִשׁ
אַמּוֹת קוֹמַת הַכְּתָרֹת הָאֶחָת וְחֲמִשׁ אַמּוֹת
קוֹמַת הַכְּתָרֹת הַשֵּׁנִית: יז שְׁבָכִים מַעֲשֶׂה
שְׁבָכָה גְּדִלִים מַעֲשֶׂה שְׂרָשְׁרוֹת לַכְּתָרֹת אֲשֶׁר
עֲל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים שְׁבָעָה לַכְּתָרֹת הָאֶחָת
וְשִׁבְעָה לַכְּתָרֹת הַשֵּׁנִית: יח וַיַּעַשׂ אֶת־

הַעֲמוּדִים וּשְׁנֵי טוֹרִים סָבִיב עַל־הַשְּׂכָכָה הָאֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הָרִמּוֹנִים וְכֵן עֲשֵׂה לַפֶּתַח עַל־רֹאשׁ הַעֲמוּדִים מַעֲשֵׂה שׁוֹשֶׁן בָּאוֹלָם

כפו גַם־מִמֶּעַל מִלְעֲמַת הַבֶּטֶן שֶׁהָיָה חֵלֶל הַעֲמִיד אֲשֶׁר הִפְנָה לְעֵבֶר הַשְּׂבָכָה לְצַד מַעְלָה, וּמִנֵּה בֵּא הַשְּׂמֹטָה אֲשֶׁר הָיָה עָלָיו מַעֲשֵׂה הַשּׁוֹשָׁן וְהַרְמוֹנִים הָיוּ מֵאֲתִים הַרְוִים בְּשֵׁי טָרִים מֵאָה בָּבֶל טוֹר סָבִיב עַל הַפִּתְרָה, וְכֵן הָיָה מִסְפֵּר הַרְמוֹנִים עַל הַפִּתְרָה הַשְּׁנִית: כֹּא וְלִקְם

אֶת־הָעֲמִידִים לְאֵלֶם בְּאֹלֶם שְׁלֹפִי הַהֵיכָל וְלִקְם אֶת־הָעֲמִיד הַיְמָנִי אֲשֶׁר בִּפְאֵה הַדְּרוֹמִית וְיִקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יְכִין לְשׁוֹן הַכֶּנֶה וְלִקְם אֶת־הָעֲמִיד הַשְּׂמָאלִי אֲשֶׁר בִּפְאֵה הַצְּפוֹנִית וְיִקְרָא אֶת־שְׁמוֹ בְּעֵז לְשׁוֹן עֵז, הַשְּׂמֹטָה לְסִינֹן טוֹב: כֹּב וְעַל רֹאשׁ הָעֲמִידִים הָיָה מַעֲשֵׂה שׁוֹשָׁן בְּשֹׂמֵט הַרְוָה כִּפְתּוֹ הָאֵלֶם, וְתֵתֶם מְלֵאכֶת הָעֲמִידִים: כֹּב וְעַשׂ אֶת־הֵיָם גִּגִּית גְּדוֹלָה לְחִיצַת הַכֶּהֱנִים לְטוֹבֵל בְּתוֹכוֹ (ר"ה ב ד ו) מוֹצֵק מַעֲשֵׂה יִצְקָה, וְלֹא הָיָה הַפִּסִּים שְׂאוֹבִים, כִּי רָגְלֵי הַבְּקָרִים שְׁעִמְדוֹ תַּחְתּוֹ הָיוּ נְקוּבִים וְחִלּוּלִים, וְדָרְכָם בָּאוּ הַפִּסִּים מִן הַפַּעֲנֹן (יִרְשְׁלֵמוֹ יוֹמָא ג ח), עֶשֶׂר בְּאֵמָה מִשְׁפָּתוֹ עַד־שְׁפָתוֹ מִכְּפָנִים עָנָל | סָבִיב וְחִמְשׁ בְּאֵמָה קוֹמָתוֹ עֲמִיד וְקוֹן שְׁלֵשִׁים בְּאֵמָה יָסֵב אֹתוֹ סָבִיב מִכְּפָנִים, כֹּל שֵׁשׁ בְּרָחֳבּוֹ אֶהָר, יֵשׁ בְּהִקְפּוֹ שְׁלֹשָׁה (עִירובִין עו א): כֹּד וּפְקָעִים צוֹרֵת בִּיצִים וְעִלְיָהֶם צוֹרוֹת רֹאשֵׁי בְקָרִים (ר"ה ב ד ג) מִתַּחַת לְשְׁפָתוֹ | בְּשֵׁלֶשׁ אֲמוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת שֶׁל הֵיָם, וְהָיוּ מְרֻבְּעוֹת סָבִיב סָבִיב אֹתוֹ עֶשֶׂר בְּאֵמָה לְכָל רוֹחַ, וְהַפְּקָעִים הָיוּ מִקְפִּים אֶת־הֵיָם סָבִיב בְּאַרְבַּע הַפְּאֹת שֶׁבָּבֶל אַחַת עֶשְׂרֵה אֲמוֹת, שְׁנֵי טוֹרִים הָיוּ

הַפְּקָעִים וְהָיוּ יִצְקִים בִּיצָקָתוֹ שֶׁל הֵיָם בִּיחָד: כֹּחַ הֵיָם הָיָה עוֹמֵד עַל־שְׁנֵי עֶשֶׂר בְּקָר מַעֲשֵׂה מִנְחָשֶׁת שְׁלֹשָׁה פָּנִים | אֵת פְּנִיָּהֶם צְפוֹנָה וְשְׁלֹשָׁה פָּנִים | יָמָה וְשְׁלֹשָׁה | פָּנִים נִגְבָּה וְשְׁלֹשָׁה פָּנִים מְזֻרְחָה וְהָיוּ עֲלֵיהֶם מְלֻמְעָלָה וְכָל־אֲחֵרֵיהֶם בִּיתָה לְצַד פָּנִים, אֲחֻדְרֵי שֶׁל זֶה מוֹל אֲחֻדְרֵי שֶׁל זֶה: כֹּו וְעָבְדוּ שֶׁל שׁוֹלִי וְדִפְנוֹתָיו מְפֹחַ וּשְׁפָתוֹ שְׁפַת הֵיָם מִפְּעַל הָיָה מַעֲשֵׂה דֵק וּמְרֻדֵד בְּמַעֲשֵׂה שְׁפַת־כּוֹס הַמְּצִיד פֶּרֶחַ שׁוֹשָׁן הֵיָם הָיָה מְחֻק אֲלֵפִים בַּת יָכִיל וְהָיָה מֵאָה וְחִמְשִׁים מִקְנֵה טְהָרָה:

מִלְמַעְלָה בְּמַעֲשֵׂה שְׁפַת כּוֹס, בְּשְׁפָתוֹ הַעֲלִיזָה הָיָה דֵק בְּמַעֲשֵׂה שְׁפַת כּוֹס שְׁשׁוּתִים בּוֹ. פֶּרֶחַ שׁוֹשָׁן, וּמִצְרִים בְּשְׁפָתוֹ פָּרָחִים וְשׁוֹשְׁנִים. אֲלֵפִים בַּת יָכִיל, תְּכוּלָתוֹ שֶׁל הֵיָם הָיָה אֲלֵפִים בַּת, שְׁהָם שְׁשֶׁת אֲלֵפִים סָאָה, נִמְצְאוּ שְׁהָם מֵאָה וְחִמְשִׁים שְׁעוֹרֵי מִקְנֵה־טְהָרָה שֶׁל אֲרָבָעִים סָאָה.

עַל־שְׁנֵי הָעֲמִידִים גַּם־מִמֶּעַל מִלְעֲמַת הַבֶּטֶן אֲשֶׁר לְעֵבֶר הַשְּׂבָכָה וְהַרְמוֹנִים מֵאֲתִים טָרִים סָבִיב עַל הַפִּתְרָה הַשְּׁנִית: כֹּא וְלִקְם אֶת־הָעֲמִידִים לְאֵלֶם הַהֵיכָל וְלִקְם אֶת־הָעֲמִיד הַיְמָנִי וְיִקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יְכִין וְלִקְם אֶת־הָעֲמִיד הַשְּׂמָאלִי וְיִקְרָא אֶת־שְׁמוֹ בְּעֵז: כֹּב וְעַל רֹאשׁ הָעֲמִידִים מַעֲשֵׂה שׁוֹשָׁן וְתֵתֶם מְלֵאכֶת הָעֲמִידִים: כֹּב וְעַשׂ אֶת־הֵיָם מוֹצֵק עֶשֶׂר בְּאֵמָה מִשְׁפָּתוֹ עַד־שְׁפָתוֹ עָנָל | סָבִיב וְחִמְשׁ בְּאֵמָה קוֹמָתוֹ וְקוֹן שְׁלֵשִׁים בְּאֵמָה יָסֵב אֹתוֹ סָבִיב: כֹּד וּפְקָעִים מִתַּחַת לְשְׁפָתוֹ | סָבִיב סָבִיב אֹתוֹ עֶשֶׂר בְּאֵמָה מִקְפִּים אֶת־הֵיָם סָבִיב שְׁנֵי טוֹרִים הַפְּקָעִים יִצְקִים בִּיצָקָתוֹ: כֹּחַ עוֹמֵד עַל־שְׁנֵי עֶשֶׂר בְּקָר שְׁלֹשָׁה פָּנִים | צְפוֹנָה וְשְׁלֹשָׁה פָּנִים | יָמָה וְשְׁלֹשָׁה | פָּנִים נִגְבָּה וְשְׁלֹשָׁה פָּנִים מְזֻרְחָה וְהָיוּ עֲלֵיהֶם מְלֻמְעָלָה וְכָל־אֲחֵרֵיהֶם בִּיתָה: כֹּו וְעָבְדוּ מְפֹחַ וּשְׁפָתוֹ בְּמַעֲשֵׂה שְׁפַת־כּוֹס פֶּרֶחַ

שׁוֹשָׁן אֲלֵפִים בַּת יָכִיל:

כְּמוֹ הָעֲמִידִים בְּלִי בְּלִיטָה בֶּטֶן. מִלְכָּד הַפִּתְרֹת הַגְּדוֹלוֹת שֶׁנִּבְנוּ וְשֶׁהָיוּ לְהֵן בְּלִיטָה בֶּטֶן מִסְבִּיב כִּי הָיוּ בּוֹלְטִים בְּאִמְצָע פָּרָחִים יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר לְמַעְלָה וּלְמַטָּה. אֲשֶׁר לְעֵבֶר הַשְּׂבָכָה, בְּלִיטָה בֶּטֶן הָיָה לְעֵבֶר הַשְּׂבָכָה בְּסוֹף הַשְּׂבָכָה בְּשׁוּלְיָה. וְהַרְמוֹנִים מֵאֲתִים, מִסְפֵּר הַרְמוֹנִים שֶׁהָיוּ בָּבֶל בְּפִתְרָה הָיָה מֵאֲתִים. טָרִים סָבִיב, בְּשֵׁי טוֹרִים סָבִיב לְפִתְרָה, וּבָבֶל טוֹר מֵאָה רְמוֹנִים. עַל הַפִּתְרָה הַשְּׁנִית, וְכֵן הָיָה מִסְפֵּר הַרְמוֹנִים שֶׁעַל הַפִּתְרָה הַשְּׁנִית. (כֹּא) לְאֵלֶם הַהֵיכָל, בְּאֹלֶם שְׁלֹפִי הַהֵיכָל. הָעֲמִיד הַיְמָנִי, אֲשֶׁר בְּצַד דְּרוֹם. וְיִקְרָא אֶת שְׁמוֹ יְכִין, לְסִינֹן טוֹב, שִׁינֹן הַבִּית לְעַד. הַשְּׂמָאלִי, אֲשֶׁר בְּצַד צָפוֹן. וְיִקְרָא אֶת שְׁמוֹ בְּעֵז, כְּמוֹ בּוֹ עַד, כְּלוֹמֵר, עַל יְדֵי הַקְּרָבָנוֹת שֶׁקָּרְבוּ בְּבֵית הָיָה, וְיִצְאָה עַד וְחֻקֵּי לְיִשְׂרָאֵל. (כֹּב) וְעַל רֹאשׁ הָעֲמִידִים מַעֲשֵׂה שׁוֹשָׁן, שֶׁבָּבֶל עֲמִיד בְּעֵצֵמוֹ נַעֲשֶׂה בְּרֹאשׁוֹ מַעֲשֵׂה שׁוֹשָׁן. וְתֵתֶם, נִשְׁלָמָה. (כֹּב) וְעַשׂ אֶת הֵיָם, בְּעֵז בְּרָכָה. (וְהָיוּ הַכֶּהֱנִים מוֹבִלִים בּוֹ לְהַפְּתוֹר מִסְמָאָתָם. וְאָמְרוּ ר"ל שֶׁלֹּא הָיוּ הַפִּסִּים שְׂאוֹבִים, כִּי רָגְלֵי הַבְּקָר שְׁעִמְדוֹ תַּחְתּוֹ הָיוּ חִלּוּלִים וְדָרְכָם בָּאוּ הַפִּסִּים מִן הַפַּעֲנֹן). מוֹצֵק, בִּיצָקָה נַעֲשֵׂה, לֹא בְּהַקְשָׁת הַקְּרָנִים. וְקוֹן שְׁלֵשִׁים בְּאֵמָה יָסֵב אֹתוֹ סָבִיב, כִּי כֹל שֵׁשׁ בְּהַקְפָּה שְׁלֹשָׁה מִכְּפָנִים יֵשׁ בְּרָחֳבּוֹ טַפַּח. וְהָיָה מוֹרֵד מִתּוֹכוֹ. וְאָמְרוּ ר"ל שֶׁבְּשֵׁלֶשׁ אֲמוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת הָיָה הֵיָם מְרֻבְּעַת עֶשֶׂר עַל עֶשֶׂר אֲמוֹת. וְשִׁמִּי הָאֲמוֹת הַעֲלִיזוֹת הָיוּ עֲגֻלוֹת. וְרַק בְּאִפֶּן זֶה יִתְכַּן שֶׁהָיָה הֵיָם מְכִיל אֲלֵפִים בַּת פְּקָעִים לְחֵלֶן, שְׁהָם מֵאָה וְחִמְשִׁים שְׁעוֹרֵי מִקְנֵה־טְהָרָה שֶׁל אֲרָבָעִים סָאָה. וְכֹד

הוּא מִכָּח מִהִקְשָׁד הַכְּתוּבִים. (כֹּד) וּפְקָעִים, צוֹרֵת בִּיצִים. מִתַּחַת לְשְׁפָתוֹ סָבִיב סָבִיב אֹתוֹ, בְּשֵׁלֶשׁ אֲמוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת שֶׁהָיָה שָׁם הֵיָם מְרֻבְּעַת עֶשֶׂר בְּאֵמָה מִקְפִּים אֶת הֵיָם סָבִיב, שֶׁבְּמִקְוֵם רְבוּעוֹ הָיָה עֶשֶׂר אֵמָה בָּבֶל צַד. שְׁנֵי טוֹרִים הַפְּקָעִים יִצְקִים בִּיצָקָתוֹ, הַפְּקָעִים הָיוּ שְׁנֵי טוֹרִים, וְהָיוּ יִצְקִים עַם יִצְקָה הֵיָם בְּפִעֻלָּה אַחַת, שֶׁכֹּד הָיוּ אֵת הַדְּרוֹם שֶׁל הַיִּצְקָה. (כֹּחַ) עוֹמֵד עַל שְׁנֵי עֶשֶׂר בְּקָר, הֵיָם הָיָה הָיָה עוֹמֵד עַל שְׁנֵים עֶשֶׂר בְּקָר מַעֲשֵׂה מִנְחָשֶׁת. פָּנִים, מִכְּפָנִים אֵת פְּנִיָּהֶם. וְכָל אֲחֵרֵיהֶם בִּיתָה, אֲחֻדְרֵיהֶם שֶׁל הַבְּקָר הָיוּ לְצַד הַפָּנִים אֵל תַּחַת הֵיָם. (כֹּו) וְעָבְדוּ, עָבִי שׁוֹלִי וְדִפְנוֹתָיו. וּשְׁפָתוֹ, שְׁפַת הֵיָם מִלְמַעְלָה. בְּשְׁפָתוֹ הַעֲלִיזָה הָיָה דֵק בְּמַעֲשֵׂה שְׁפַת כּוֹס שְׁשׁוּתִים בּוֹ. פֶּרֶחַ שׁוֹשָׁן, וּמִצְרִים בְּשְׁפָתוֹ פָּרָחִים וְשׁוֹשְׁנִים. אֲלֵפִים בַּת יָכִיל, תְּכוּלָתוֹ שֶׁל הֵיָם הָיָה אֲלֵפִים בַּת, שְׁהָם שְׁשֶׁת אֲלֵפִים סָאָה, נִמְצְאוּ שְׁהָם מֵאָה וְחִמְשִׁים שְׁעוֹרֵי מִקְנֵה־טְהָרָה שֶׁל אֲרָבָעִים סָאָה.

נא וּתְשַׁלֵּם כָּל־הַמִּלְאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה וַיָּבֹא שְׁלֹמֹה אֶת־קִדְשֵׁי מֹת שֶׁהַקֹּדֶשׁ דָּוִד אָבִיו אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֶּלִים נָתַן בְּאֶצְרוֹת בֵּית יְהוָה: אֵאָז כְּאִשֶׁר נִשְׁלְמָה כָּל מִלְאכַת הַבְּנוֹן וַיִּקְהַל שְׁלֹמֹה אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת נְשִׂאֵי הָאָבוֹת הַנִּשְׂאִים לְכָל בְּתֵי הָאָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה יְרוּשָׁלַם לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה מֵעִיר דָּוִד הִיא צִיּוֹן שֶׁם הָעָלָהּ דָּוִד כִּשְׁהִבִּיאָה מִבֵּית עֹבֵד אָדָם: ב וַיִּקְהָלוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בִּירַח הָאֲתָנִים חֹדֶשׁ תִּשְׂרִי בַּחֹג קֹדֶם חַג הַסֻּכּוֹת הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי: ג וַיָּבֹאוּ כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־הָאֲרוֹן וְלֹא הָלִיזוּ, כִּי הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לִקְדֹשׁ הַקֹּדֶשׁ: ד וַיַּעֲלֵוּ מִזִּבְחֵן אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־כָּל־כֵּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בָּאֵהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲלֵוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים הָאֲרוֹן וְהַלְוִיִּם אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְכָל־יְהוָה וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל־עַדְת יִשְׂרָאֵל הַנוֹעֲדִים עָלָיו אֹתוֹ לָלֶכֶת עִמּוֹ לִפְנֵי הָאֲרוֹן מִזִּבְחִים צֶאֱן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־יִסְפְּרוּ וְלֹא יִמְנוּ מְרֹב: ו וַיָּבֹאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת אֶל־קִדְשׁ הַקֹּדֶשִׁים אֶל־תַּחַת כִּנּוֹף הַפְּרוּכִים שָׁעֵשָׂה שְׁלֹמֹה, וְעָמְדוֹ בְּאֶרֶץ: ז כִּי הַפְּרוּכִים תַּחֲלֶה פָּרָשִׁים כִּנּוֹפִים אֶל־מְקוֹם עֹמֶדֶת הָאֲרוֹן וַיַּחֲזִיעַ הָאֲרוֹן בְּכַנִּים נְמוֹ וַיִּסְכּוּ הַפְּרוּכִים בָּנָם עַל־הָאֲרוֹן וְעַל־כִּדּוֹ מִלְּמַעְלָה: ח וַיֹּאדְכּוּ הַכִּדִּים וַיִּרְאוּ רָאשֵׁי הַכִּדִּים מִן־הַקֹּדֶשׁ עַל־פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יִרְאוּ הַחוּצָה וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט אֵין בְּאֲרוֹן רֶק שְׁנֵי לַחֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר הִנֵּחַ שָׁם מֹשֶׁה בַּחֲרֹב אֲשֶׁר פָּרַת יְהוָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: י וַיְהִי בְּצֵאת הַכֹּהֲנִים לְעֹמֵד לְשֶׁרֶת מִפְּנֵי הָעֵנָן כִּי־מָלָא אֶת־בֵּית יְהוָה: יא וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לְעֹמֵד בְּחִיל וּבְעֹנָה וַיִּסְפְּרוּ וְכָל מֹת שֶׁחָבַת בַּחוּרָה בְּכָל־בַּעֲשֶׂר הַדְּבִירֹת אֲשֶׁר הִנֵּחַ שָׁם מֹשֶׁה בַּחֲרֹב אֲשֶׁר פָּרַת יְהוָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: יב וַיְהִי בְּצֵאת הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ אַחֵר שֶׁהָעִמּוֹד שָׁם הָאֲרוֹן וַיַּעֲנֵן עֵשׂוּ מָלָא אֶת־בֵּית יְהוָה: יא וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לְעֹמֵד בְּחִיל וּבְעֹנָה

נא וּתְשַׁלֵּם כָּל־הַמִּלְאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה שְׁלֹמֹה מִשְׁלֹו מִמֶּה שֶׁקִּבֵּץ הוּא. א נְשִׂאֵי הָאָבוֹת, שֶׁהֵם הַנְּשִׂאִים. וְכָל־הַלְוִיִּם לְתוֹסֶפֶת בְּאוֹר. ב בִּירַח הָאֲתָנִים, חֹדֶשׁ תִּשְׂרִי נִקְרָא "בִּירַח הָאֲתָנִים", מִלְשׁוֹן אִיתָן וְחֻזֵּק, עַל שֶׁם שֶׁבְּחֹדֶשׁ תִּשְׂרִי הֵם הַנוֹעֲדִים הַיּוֹתֵר חֻזְקִים וְנִשְׂרִים אֶת הָאֲדָם אֶל הַשְּׁלֵמוֹת. בַּחֹג, בַּחֹג הַסֻּכּוֹת. ד וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד, אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה. וְהָיָה כִּנּוֹפֵן, וּמִשָּׁם הָעֲלִיתוּ וְהַכְּבִידוּהוּ בְּאֶצְרוֹת בֵּית ה' בְּעֲלִיֹת אֲשֶׁר מִפְּעַל לְחִיל וְלִדְבִיר. ו אֶל תַּחַת כִּנּוֹפֵי הַפְּרוּכִים, פְּרוּכִים שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה עוֹמְדִים עַל רִגְלֵהֶם בְּקִרְקַע, וְאֵין אֵלּוּ הַפְּרוּכִים שֶׁל הַכִּפְּרָה שֶׁעַל הָאֲרוֹן. ז וַיִּסְכּוּ, מִלְשׁוֹן סִכָּה. ח וְלֹא יִרְאוּ הַחוּצָה, כִּי הָיוּ רֶק דִּוְקָהִים בְּפִרְכָּתָם. עַד הַיּוֹם הַזֶּה, עַד הַיּוֹם שֶׁנִּגְזַר יֵאֱשָׁרוּ הַמֶּלֶךְ אֶת הָאֲרוֹן בְּמַעְרָה

הפמרת פקודי לשמו"ת

במלכים א פרק ז

ז נא וּתְשַׁלֵּם כָּל־הַמִּלְאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה וַיָּבֹא שְׁלֹמֹה אֶת־קִדְשֵׁי דָוִד אָבִיו אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֶּלִים נָתַן בְּאֶצְרוֹת בֵּית יְהוָה: ח אֵאָז וַיִּקְהַל שְׁלֹמֹה אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת נְשִׂאֵי הָאָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה יְרוּשָׁלַם לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה מֵעִיר דָּוִד הִיא צִיּוֹן: ב וַיִּקְהָלוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בִּירַח הָאֲתָנִים בַּחֹג הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי: ג וַיָּבֹאוּ כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־הָאֲרוֹן: ד וַיַּעֲלֵוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־כָּל־כֵּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בָּאֵהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲלֵוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם: ה וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל־עַדְת יִשְׂרָאֵל הַנוֹעֲדִים עָלָיו אֹתוֹ לִפְנֵי הָאֲרוֹן מִזִּבְחִים צֶאֱן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־יִסְפְּרוּ וְלֹא יִמְנוּ מְרֹב: ו וַיָּבֹאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת אֶל־קִדְשׁ הַקֹּדֶשִׁים אֶל־תַּחַת כִּנּוֹף הַפְּרוּכִים: ז כִּי הַפְּרוּכִים תַּחֲלֶה פָּרָשִׁים אֶל־מְקוֹם עֹמֶדֶת הָאֲרוֹן וַיַּחֲזִיעַ הָאֲרוֹן בְּכַנִּים נְמוֹ וַיִּסְכּוּ הַפְּרוּכִים בָּנָם עַל־הָאֲרוֹן וְעַל־כִּדּוֹ מִלְּמַעְלָה: ח וַיֹּאדְכּוּ הַכִּדִּים וַיִּרְאוּ רָאשֵׁי הַכִּדִּים מִן־הַקֹּדֶשׁ עַל־פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יִרְאוּ הַחוּצָה וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט אֵין בְּאֲרוֹן רֶק שְׁנֵי לַחֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר הִנֵּחַ שָׁם מֹשֶׁה בַּחֲרֹב אֲשֶׁר פָּרַת יְהוָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: י וַיְהִי בְּצֵאת הַכֹּהֲנִים לְעֹמֵד לְשֶׁרֶת מִפְּנֵי הָעֵנָן כִּי־מָלָא אֶת־בֵּית יְהוָה: יא וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לְעֹמֵד בְּחִיל וּבְעֹנָה וַיִּסְפְּרוּ וְכָל מֹת שֶׁחָבַת בַּחוּרָה בְּכָל־בַּעֲשֶׂר הַדְּבִירֹת אֲשֶׁר הִנֵּחַ שָׁם מֹשֶׁה בַּחֲרֹב אֲשֶׁר פָּרַת יְהוָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: יב וַיְהִי בְּצֵאת הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ אַחֵר שֶׁהָעִמּוֹד שָׁם הָאֲרוֹן וַיַּעֲנֵן עֵשׂוּ מָלָא אֶת־בֵּית יְהוָה: יא וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לְעֹמֵד בְּחִיל וּבְעֹנָה

וַיִּסְפְּרוּ וְכָל מֹת שֶׁחָבַת בַּחוּרָה בְּכָל־בַּעֲשֶׂר הַדְּבִירֹת אֲשֶׁר הִנֵּחַ שָׁם מֹשֶׁה בַּחֲרֹב אֲשֶׁר פָּרַת יְהוָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: יב וַיְהִי בְּצֵאת הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ אַחֵר שֶׁהָעִמּוֹד שָׁם הָאֲרוֹן וַיַּעֲנֵן עֵשׂוּ מָלָא אֶת־בֵּית יְהוָה: יא וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לְעֹמֵד בְּחִיל וּבְעֹנָה

לְשֵׁרֶת מִפְּנֵי הָעֵנָן כִּי־מָלֵא כְבוֹד־יְהוָה הוּא הָעֵנָן שֹׁכֵן אֶת־בֵּית יְהוָה: יב אֲמַר שְׁלֹמֹה כִּשְׂרָאֵה הָעֵנָן אָמַר: רֹאֵה אֲנִי שֹׁחֲשִׁכֶּה שׁוֹרָה

שֹׁכֵן הַבַּיִת. יב) אָמַר לְשֹׁכֵן בַּעֲרָפֶל, וְהִכֵּן אָמַר, "כִּי בָעֵנָן אֲרָאֵה עַל הַכְּפֹרֶת" (ויקרא טו.ב.ג). יג) בֵּית זָכַל, בֵּית קְבִיעוּת. מִכּוֹן לְשִׁבְתָּךְ עוֹלָמִים,

כִּי מַעֲבִשׁוֹ לֹא תִשְׁרֹת הַשְּׂכִינָה בְּמִקּוֹם אַחֵר. טו) וּבִכְרוֹ מִלֵּא, בִּכְחַד יְדוֹ הַשְּׁלֵם דְּכָרוֹ. יח) הַמֵּיכֶתֶךְ כִּי הָיָה עִם לְבָבְךָ, טוֹב עֲשִׂיתָ בָּהּ, וְלִזְכוּת תַּחֲשֹׁב, כִּי עַל יָדָךְ בָּאָה הַתְּקִנָה לְדָבָר.

כְּבוֹד־יְהוָה אֶת־בֵּית יְהוָה: יב אֲמַר שְׁלֹמֹה

יְהוָה אָמַר לְשֹׁכֵן בַּעֲרָפֶל: יג בָּנָה בְּנֵיתִי בֵּית

זָכַל לָךְ מִכּוֹן לְשִׁבְתָּךְ עוֹלָמִים: יד וַיִּסַּב

הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו וַיִּכְרֹךְ אֶת בֶּל־קַהֲלִי יִשְׂרָאֵל וְכָל־קַהֲלִי יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ:

טו וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּפִיו אֶת דְּוָד אָבִי וַיְכִידוֹ

מִלֵּא לֵאמֹר: טז מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם

לֹא־בַחֲרָתִי בְעִיר מִכָּל־שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹת בֵּית לַיהוָה שְׁמִי שָׁם

וְאֶבְחַר בְּדוֹד לַיהוָה עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל: יז וַיְהִי עִם־לִבְבִי דָוִד אָבִי לְבָנוֹת

בֵּית לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: יח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִד אָבִי יַעַן אֲשֶׁר

הָיָה עִם־לִבְבְּךָ לְבָנוֹת בֵּית לְשְׁמִי הַמֵּיכֶתֶךְ כִּי הָיָה עִם־לִבְבְּךָ: יט רַק

אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם־בְּנֶה הֵצֵא מִחֻלְצִיֶּיךָ הוֹאִי־יִבְנֶה הַבַּיִת

לְשְׁמִי: כ וַיִּקֶּם יְהוָה אֶת־דָּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר וַאֲקָם תַּחַת דָּוִד אָבִי וַאֲשַׁב־

עַל־כַּפֵּא יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וַאֲבָנָה הַבַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי

יִשְׂרָאֵל: כא וַאֲשֵׁם שָׁם מְקוֹם לְאֲרוֹן אֲשֶׁר־שָׁם בְּרִית יְהוָה אֲשֶׁר כָּרַת

עִם־אַבְרָהָם בְּהוֹצִיאֹו אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

אֲשֶׁר הָיָה עִם־לִבְבְּךָ לְבָנוֹת בֵּית לְשְׁמִי הַמֵּיכֶתֶךְ כִּי הָיָה עִם־לִבְבְּךָ טוֹב עֲשִׂיתָ בָּהּ, וְלִזְכוּת תַּחֲשֹׁב כִּי עַל יְדוֹ בָּאָה הַתְּקִינָה לְצִוּוֹת עֲלֶיהָ וְלַחֲכִין הַכֵּל: יט רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם־בְּנֶה הֵצֵא מִחֻלְצִיֶּיךָ הוֹאִי־יִבְנֶה הַבַּיִת לְשְׁמִי דוֹקא: כ וַיִּקֶּם יְהוָה אֶת־דָּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר וַאֲקָם תַּחַת דָּוִד אָבִי וַאֲשַׁב־ עַל־כַּפֵּא יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּאוֹפֶן שֵׁשׁ לִי מִנְחָה מִן־הָאוֹבִיּוֹם וַאֲבָנָה וְחֻלְצֵי לְבָנוֹת הַבַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֹנֶה לְשֵׁמָּה: כא וַאֲשֵׁם שָׁם בַּבַּיִת הוּא מְקוֹם לְאֲרוֹן אֲשֶׁר־שָׁם לִחוּת שֶׁל בְּרִית יְהוָה אֲשֶׁר כָּרַת ה' עִם־אַבְרָהָם בְּהוֹצִיאֹו אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

תָּמִיד יִקְרִיבוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יִקְרִיב אֹתוֹ לְרַצְנוֹ לִפְנֵי יְהוָה: ה וַסִּמְךָ יְדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו: ו וַיִּשְׁחַט אֶת־כֶּן הַבֶּקָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ

א « וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר: ז דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִדָּם בְּיַיִקְרִיב מִכֶּם קָרְבַּן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה מִן־הַבֶּקָר וּמִן־הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָּנֵכֶם: ח אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבֶּקָר זָכָר

מִן־הָעֵינַיִם לְעֹלָה זָכַר תָּמִיד יִקְרִיבוּנוּ: » וְשָׁחַט
אֹתוֹ עַל יֶדֶךָ הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ
בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמּוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:
» וְנִתַּח אֹתוֹ לְנִתְחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פָּדְרוֹ
וְעֶרְךָ הַפֶּה אֹתָם עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ
אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ: » וְהִקְרַב וְהִפְרָעִים יִרְחֹץ
בַּמַּיִם וְהִקְרִיב הַפֶּה אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר
הַמִּזְבֵּחַ עֹלָה הוּא אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ
לִיהוָה: פ

סָבִיב אֲשֶׁר־פָּתַח אֶהֱל מוֹעֵד: וְהִפְשִׁיט
אֶת־הָעֹלָה וְנִתַּח אֹתָהּ לְנִתְחֶיהָ: וְנִתְּנוּ בְּנֵי
אֶהֱרֹן הַפֶּה אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְעֶרְכוּ עֵצִים
עַל־הָאֵשׁ: ה וְעֶרְכוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת
הַנִּתְחִים אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפָּדֵר עַל־הָעֵצִים
אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ: ט וְקִרְבוּ
וּבְרָעוּ יִרְחֹץ בַּמַּיִם וְהִקְטִיר הַפֶּה אֶת־הַכֹּל
הַמִּזְבֵּחַ עֹלָה אִשָּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לִיהוָה: ס
(ישראל) וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבְּנוֹ מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ

אגרות קודש

ב"ה, י"ג אדר"ר, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו - בלי הוראת זמן הכתיבה - בו כותב שיש אצלו הספר חמדת צבי על
התיקוני זהר ורצונו לדון אותו בשריפה על ששמע שיש עוררים עליו כו'.

הנה נבהלתי גם לסברא כזו כי אפילו אם הי' מקום לעוררים הנ"ל הרי לא לו להכניס ראשו
בעניינים כאלו ולכל היותר צריך הי' לסלק עצמו מלמוד בו אבל לא לדון ספרים לשריפה. ובהנוגע
לספר זה בפרט הנה כיון שכ"ק אדמו"ר הצמח צדק מביאו (לקו"ת דברים כז ע"ד, רשימות איכה
עמוד מ"ד) בטח אין לשמועות הנ"ל כל יסוד.

בהנוגע לס' חמדת הימים, הנה גם בדבר זה יש סברות חלוקות וכיון שלע"ע לא מצאתי
מובא בספרי רבותינו נשיאנו הק' הרי לאידך גיסא מה לו להתחיל לימוד הקבלה דוקא מספרים
כאלו שיש חילוקי דעות אודותם ובפרט שכבר עוררתי על ההכרח ללמוד תורת החסידות שבה
נכללה ג"כ חכמת הקבלה ודוקא על ידה נשמרים מלטעות ח"ו בחכמת האמת, ומי זה ערב לבו
לאמר שהוא ילמוד בדרך משלו ויראה קונצין, וכבר ידוע סיפור כ"ק אדמו"ר הצ"צ (שרש מצות
התפלה סוף פרק ב' שהבעש"ט ציוה שלא ללמוד ספרי הקבלה כי מי שאינו יודע להפשיט הדברים
מגשמיותם, מתגשמים במאד ע"י לימוד זה כו', עיי"ש).

בברכה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א.

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א			
באר שבע (ח)	5:48	5:55	8:17	8:13	8:51	8:47	9:52	9:49	12:21	12:19	17:47	17:51	18:12	18:16	17:30	18:27
חיפה (ח)	5:47	5:55	8:16	8:11	8:50	8:46	9:52	9:48	12:20	12:18	17:48	17:53	18:12	18:16	17:19	18:26
ירושלים (ח)	5:46	5:54	8:16	8:11	8:49	8:45	9:51	9:47	12:19	12:17	17:49	17:54	18:11	18:15	17:13	18:25
תל אביב (ח)	5:48	5:56	8:17	8:13	8:51	8:47	9:52	9:49	12:21	12:19	17:46	17:51	18:12	18:17	17:28	18:27
אוסטריה, וינה (ח)	6:02	6:15	8:24	8:16	9:08	9:01	10:08	10:03	12:34	12:33	17:55	18:04	18:28	18:37	17:44	18:50
אוסטריה, מלבורן (ק)	7:15	7:21	9:43	9:46	10:20	10:22	11:25	11:26	14:01	13:59	19:46	19:37	20:13	20:04	19:19	20:15
אוקראינה, אודסה (ח)	6:05	6:17	8:28	8:21	9:10	9:03	10:10	10:05	12:37	12:35	17:58	18:06	18:30	18:38	17:47	18:51
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	5:49	5:37	7:58	7:51	8:42	8:35	9:42	9:37	12:09	12:07	17:29	17:38	18:02	18:11	17:18	18:24
אוקראינה, דניפרופטרובסק (ח)	6:00	5:48	8:09	8:02	8:53	8:46	9:53	9:48	12:20	12:18	17:40	17:49	18:13	18:22	17:29	18:35
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	6:27	6:14	8:33	8:25	9:19	9:12	10:19	10:14	12:45	12:43	18:05	18:14	18:39	18:49	17:55	19:03
אוקראינה, קייב (ח)	6:19	6:06	8:25	8:18	9:12	9:04	10:12	10:06	12:38	12:36	17:57	18:07	18:32	18:42	17:47	18:55
אדוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	6:35	6:29	9:00	8:57	9:32	9:28	10:33	10:30	13:02	13:01	18:30	18:33	18:54	18:57	18:12	19:06
איטליה, מילאנו (ח)	6:42	6:31	8:54	8:47	9:36	9:29	10:36	10:32	13:03	13:01	18:27	18:35	18:56	19:04	18:13	19:16
אקוואדור, קיטו (ח)	6:20	6:19	8:52	8:50	9:20	9:18	10:23	10:21	12:54	12:52	18:27	18:25	18:49	18:47	18:08	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:50	6:55	9:19	9:21	9:55	9:56	10:59	10:59	13:35	13:32	19:17	19:09	19:43	19:35	18:51	19:45
ארגנטינה, בריליונה (ח)	7:39	7:46	10:06	10:09	10:45	10:47	11:49	11:50	14:26	14:24	20:10	20:00	20:40	20:30	19:44	20:41
ארה"ב, בולטימור (ק)	7:23	7:13	9:40	9:34	10:18	10:12	11:19	11:14	13:46	13:45	19:10	19:16	19:39	19:45	18:57	19:56
ארה"ב, ברוקלין (ק)	7:13	7:03	9:29	9:23	10:07	10:01	11:08	11:04	13:35	13:34	18:59	19:06	19:28	19:35	18:46	19:46
ארה"ב, גרינס סיטי (ק)	7:13	7:03	9:29	9:24	10:08	10:02	11:09	11:04	13:36	13:34	19:00	19:06	19:29	19:35	18:47	19:47
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:50	7:39	10:05	9:58	10:44	10:38	11:45	11:40	14:12	14:10	19:35	19:42	20:05	20:12	19:23	20:24
ארה"ב, הווסטון (ק)	7:35	7:28	9:58	9:54	10:31	10:27	11:33	11:29	14:01	14:00	19:29	19:32	19:53	19:57	19:13	20:07
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	7:07	6:59	9:28	9:23	10:02	9:57	11:03	11:00	13:32	13:30	18:57	19:02	19:24	19:29	18:43	19:39
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:33	7:27	9:58	9:54	10:30	10:26	11:32	11:28	14:01	13:59	19:28	19:31	19:53	19:56	19:13	20:05
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	7:09	6:59	9:25	9:19	10:03	9:57	11:04	11:00	13:31	13:30	18:55	19:01	19:24	19:31	18:42	19:42
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	7:37	7:27	9:53	9:47	10:31	10:26	11:32	11:28	14:00	13:58	19:23	19:30	19:52	19:59	19:11	20:10
ארה"ב, שיקגו (ק)	7:08	6:58	9:23	9:17	10:02	9:56	11:03	10:58	13:30	13:29	18:53	19:00	19:23	19:30	18:41	19:42
בוליביה, לה-פס (ח)	6:35	6:36	9:07	9:07	9:37	9:36	10:40	10:39	13:13	13:11	18:49	18:45	19:12	19:08	18:28	19:17
בלגיה, אנטוורפן (ח)	7:04	6:50	9:09	9:01	9:56	9:49	10:56	10:51	13:22	13:20	18:41	18:51	19:17	19:27	18:32	19:41
בלגיה, בריסל (ח)	7:04	6:51	9:10	9:02	9:56	9:49	10:57	10:51	13:22	13:21	18:42	18:52	19:17	19:27	18:32	19:41
ברזיל, סאו פאולו (ח)	6:07	6:09	8:38	8:39	9:10	9:10	10:13	10:13	12:47	12:45	18:30	18:24	18:50	18:44	18:03	18:53
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:55	5:58	8:27	8:27	8:58	8:58	10:01	10:01	12:35	12:33	18:13	18:08	18:37	18:32	17:51	18:41
בריטניה, לונדון (ח)	6:22	6:08	8:27	8:19	9:14	9:07	10:14	10:09	12:40	12:39	18:01	18:11	18:35	18:45	17:53	18:59
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	6:32	6:17	8:34	8:25	9:23	9:15	10:23	10:17	12:49	12:47	18:07	18:18	18:44	18:55	18:01	19:10
גרמניה, ברלין (ח)	6:29	6:15	8:32	8:24	9:21	9:13	10:21	10:15	12:46	12:45	18:06	18:17	18:41	18:52	17:56	19:06
גרמניה, פוטסדאם (ח)	6:46	6:33	8:53	8:45	9:39	9:32	10:39	10:34	13:05	13:04	18:25	18:35	18:59	19:09	18:15	19:23
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:07	6:10	8:38	8:38	9:10	9:10	10:13	10:13	12:48	12:46	18:34	18:27	18:52	18:45	18:04	18:55
הודו, מומבאי (ח)	6:50	6:45	9:17	9:14	9:47	9:44	10:49	10:46	13:18	13:17	18:47	18:49	19:11	19:12	18:31	19:21
הודו, פונה (ח)	6:46	6:41	9:13	9:10	9:43	9:40	10:45	10:42	13:14	13:13	18:43	18:45	19:07	19:08	18:27	19:17
הונגריה, בודפשט (ח)	6:04	5:52	8:13	8:06	8:57	8:50	9:57	9:52	12:23	12:22	17:44	17:53	18:17	18:26	17:33	18:38

מדינה ועיר	זריחה	סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		נסיכת שבת	יציאת שבת
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:18	6:08	8:34	8:28	9:12	9:06	10:13	10:09	12:40	12:39	18:03	18:32	18:39	17:51	18:51
יוון, אתונה (ח)	6:41	6:32	9:00	8:54	9:36	9:31	10:37	10:33	13:05	13:03	18:29	18:57	19:03	18:16	19:14
מולדובה, קישינב (ח)	6:24	6:13	8:35	8:28	9:18	9:11	10:18	10:13	12:44	12:43	18:05	18:38	18:46	17:54	18:59
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:47	6:42	9:14	9:11	9:44	9:41	10:46	10:43	13:16	13:14	18:45	18:46	19:10	18:28	19:19
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	6:20	6:28	8:45	8:49	9:27	9:31	10:33	10:34	13:11	13:08	18:58	18:47	19:30	18:30	19:31
נפאל, קטמנדו (ח)	6:17	6:11	8:41	8:37	9:13	9:09	10:15	10:12	12:44	12:42	18:10	18:35	18:38	17:55	18:48
סין, בייג'ינג (ח)	6:32	6:22	8:48	8:42	9:26	9:20	10:27	10:23	12:54	12:52	18:17	18:46	18:52	18:02	19:04
סנגפור, סינגפור (ח)	7:12	7:10	9:43	9:41	10:11	10:09	11:13	11:12	13:45	13:43	19:17	19:16	19:39	18:58	19:47
פולין, ורשא (ח)	5:58	5:44	8:02	7:54	8:50	8:42	9:50	9:45	12:16	12:14	17:34	17:45	18:10	17:25	18:35
פור, לימה (ח)	6:12	6:12	8:44	8:43	9:13	9:12	10:16	10:15	12:48	12:47	18:24	18:20	18:47	18:03	18:52
צרפת, ליון (ח)	7:00	6:48	9:11	9:05	9:53	9:47	10:54	10:49	13:20	13:19	18:42	18:50	19:14	18:31	19:34
צרפת, פריז (ח)	7:11	6:59	9:19	9:12	10:04	9:57	11:04	10:59	13:30	13:29	18:52	19:01	19:24	18:40	19:47
קולומביה, בועטה (ח)	6:04	6:02	8:35	8:33	9:03	9:01	10:05	10:03	12:36	12:35	18:08	18:07	18:30	17:50	18:38
קנדה, טורונטו (ק)	7:35	7:25	9:49	9:43	10:30	10:23	11:30	11:26	13:57	13:56	19:22	19:30	19:50	19:08	20:10
קנדה, מונטריאול (ק)	7:13	7:02	9:25	9:18	10:07	10:00	11:07	11:02	13:34	13:32	18:57	19:05	19:27	18:45	19:48
קפריסין, לינקה (ק)	7:01	6:53	9:21	9:16	9:56	9:51	10:57	10:53	13:25	13:24	18:50	18:55	19:17	18:36	19:33
רוסיה, ליובאווטש (ח)	7:20	7:05	9:20	9:11	10:11	10:03	11:11	11:05	13:36	13:34	18:53	19:05	19:32	18:45	19:59
רוסיה, מוסקבה (ח)	6:54	6:38	8:52	8:43	9:45	9:36	10:45	10:38	13:09	13:08	18:29	18:41	19:05	18:18	19:33
רוסיה, חוסטוב על-הדון (ח)	6:41	6:29	8:51	8:44	9:34	9:27	10:35	10:30	13:01	12:59	18:22	18:30	18:54	18:11	19:16
שווייץ, ציריך (ח)	6:46	6:34	8:56	8:48	9:39	9:32	10:39	10:34	13:06	13:04	18:31	18:39	18:59	18:16	19:21
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:28	6:24	8:57	8:54	9:26	9:23	10:28	10:26	12:58	12:57	18:28	18:29	18:51	18:11	19:00

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהג הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של שבת קדש:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריךנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו ולחיים ולשמוחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל אויב ואורב ולסטים וחסידות רעות בדרך ומכל פורענות המתרגשות ופאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבני

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org
בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כחניי
דבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמודות נדרים פלוס

